

# ΑΡΧΕΙΟΝ

ΤΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ

ΚΑΙ

ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΘΡΑΚΩΝ

Διευθυντής ΠΑΡΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΤΟΜΟΣ Ζ΄.

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ 1939



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ  
ΤΥΠΟΣ "ΠΟΛΥΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗΣ",  
1940—41

## ΟΙ ΙΔΡΥΤΑΙ ΤΟΥ «ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ»

— «Ο» —

ΑΛΕΞ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ Προσωπάρχης Έθν. Τραπ. Ελλάδος  
ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Χρηματιστής  
ΔΗΜΟΣΘ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ Πολιτευτής τ. Υπουργός  
ΝΙΚ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Πολιτευτής  
ΚΩΣΤ. ΠΑΠΑΔΑΤΗΣ Διευθ. Υπουργ. Υγιεινής  
ΚΩΣΤ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ Αρχιτέκτων Υπ. Διοικ. Πρωτ.  
ΣΤΥΛ. Χ. ΑΛΒΑΝΟΣ Τοπογράφος Υπουργ. Γεωργίας  
ΜΕΝ. ΧΑΤΖΗΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ Όδοντοίατρος  
ΠΟΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ Καθηγητής Σχ. Ναυτ. Δοκίμων

## ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΒΔΟΜΟΝ ΕΤΟΣ

— «Ο» —

Με τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα, ποὺ ποτὲ δὲν μᾶς ἀπέλειπαν, συνεχίζομεν τὸ ἔργον τῆς ἐκδόσεως τοῦ «*Ἀρχείου τοῦ Θερακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θεσαυροῦ*» καὶ αἰσίως ἀρχόμεθα τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ Ζ' τόμου.

Ἦδη εἶναι καιρὸς νὰ εὐχαριστήσωμεν δημοσίᾳ ἐκείνους, οἵτινες κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκδόσεως τῶν ἕξ τόμων τοῦ *Ἀρχείου* προθύμως μᾶς ἐδέχθησαν ἐπαιτοῦντας διὰ τὸ ἔργον μας καὶ ἐκθύμως μᾶς συνέτρεξαν διὰ πολλῶν ἢ μικρῶν, μᾶς συντρέχουν δὲ καὶ θὰ μᾶς συντρέξουν ἐφ' ὅσον τοῦτο συνεχίζεται μὲ τόσῃν ἐπιτυχίαν.

Καὶ κατὰ πρῶτον εὐχαριστοῦμεν εὐγνωμόνως τὴν *Πάγκλειον Ἐπιτροπὴν*, καὶ ἰδίᾳ τὸν κ. Φίλ. Στ. Δραγούμην, ἰσόβιον ἰδιωτικὸν μέλος αὐτῆς, διότι ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Β' τόμου τοῦ *Ἀρχείου Θεράκης* μᾶς ἐνισχύει ἐξακολουθητικῶς, καθ' ἕκαστον ἔτος, ὅπως καὶ ἄλλα ὅμοια περιοδικά, διὰ γενναίας ἐτησίας εἰσφορᾶς, δυναμένης νὰ καλύψῃ ἱκανὸν μέρος τῶν ἐξόδων τῆς ἐκδόσεως τοῦ *Ἀρχείου*.

Δεύτερον τὴν *Γεν. Διοίκησιν Θεράκης* καὶ τὸν ὑφυπουργὸν αὐτῆς Γεν. Διοικητὴν κ. Ε. Καλλαντζῆν, ὅστις συγκινημένος ἐκ τοῦ ἔργου μας, μᾶς ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ Ε' καὶ ΣΤ' τόμου, παρ' ὅλας τὰς δυσχερείας τῆς εὐρέσεως σχετικοῦ κονδυλίου.

Τρίτον τὴν *Ἐπιτροπὴν Ἀνταλλαξίμων καὶ Κοινωφελῶν Ἔργων*, ἣτις μᾶς ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ Δ' καὶ Ε' τόμου, ἀλλ' ἠρνήθη νὰ μᾶς ἐνισχύσῃ εἰς τὴν ἐκτύπωσιν καὶ τοῦ ΣΤ'

τόμου παρ' ὅλας τὰς ἐκκλήσεις μας, ἐνῶ εἰς τᾶλλα προσφυγικὰ περιοδικὰ ἔδωκε γενναίαν εἰσφοράν.

Τέταρτον τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, τὸν Δῆμον Εἰρήνης, Κομοτινῆς, Ἀλεξ(πό)λεως, Σουφλίου, τὰς Τραπεζὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἐθνικῆς, τοὺς κ. ἀδελφοὺς Παλαστράτου, διὰ τὴν μικρὰν τὸν πρόθυμον ὅμως ἐνίσχυσιν, ὅπως καὶ πάντας, ὅσοι διὰ μικρῶν, ἀλλὰ προθύμων καὶ εὐπροσδέκτων δι' ἡμᾶς εἰσφορῶν, ἔσπευσαν ν' ἀκούσουν τὴν φωνὴν καὶ τὰς ἐπικλήσεις μας.

Πρὸς πάντας τούτους δημοσίᾳ ἐκφράζομεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας καὶ διακηρύττομεν ὅτι ἡ **Θράκη** τοὺς εὐγνωμονεῖ, ὅτι ἡμεῖς οἱ θυσιασθέντες μετ' αὐταπαρνήσεως διὰ τὸ ἔργον τοὺς εὐγνωμονοῦμεν, διότι μᾶς δίδουν τὸ θάρρος ν' ἀρχίσωμεν τὴν ἐκτύπωσιν ἤδη τοῦ Ζ' τόμου καὶ τοῦ ἐπιμέτρου τοῦ ΣΤ' τόμου, τοῦ **Ἐπιτυμβίου** τοῦ **Χρίστου Τσουντα**, ἔργου ποῦ θὰ τιμήσῃ ὄχι μόνον τὸν ἀληθινόν διαπρεπῆ Θρακὰ ἀρχαιολόγον καὶ τὴν ἐπιστήμην του, ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα μας Θράκην.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΛΥΚΑΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣΠΑΘΑΡΙΟΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἐν τῷ παραστήματι τοῦ ΙΓ' τόμου τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως (σελ. 85—86) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Mordtmann μολυβδόβουλλον, προερχόμενον ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ συλλογῆς, ὅπερ φέρει ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυρὸν κεκοσμημένον ἐπὶ τετραβάθμου βάσεως μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς περίε ..... ΤΩϞω ΔΟΥΛω=[Κ(ύρι)ε β(οή)θ(ει)] τῷ σῶ δούλω ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας τὴν ἐπιγραφὴν :

+ ΛVKA	+ Λυκά
CT'R'A'CIIA	σι(ῶ) β(ασιλικῶ) πρωτοσπα-
Θ S CTPAT	θ(αρίῳ) καὶ σιραι-
ΗΓ' MA. Ε	ηγ(ῶ) Μα[κ]ε-
ΔON	δον(ίας).

Ὁ Mordtmann ἀνάγει τὸ μολυβδόβουλλον εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Ἄλλ' ἡ ἐποχὴ αὕτη ἐξικνεῖται ἐπὶ δύο σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας (867—1057), ὥστε ἡ τοιαύτη χρονολόγησις νὰ εἶναι πολὺ γενικὴ καὶ ἀόριστος. Νομίζομεν ὅμως ὅτι δυνάμεθα ἀσφαλέςτερον νὰ χρονολογήσωμεν τὸ μολυβδόβουλλον συγκρίνοντες αὐτὸ πρὸς ἕτερον δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς V. Laurent ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift (XXX, 350). Τοῦτο φέρει ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ὅμοιον σταυρὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς περίε ..... ΟΗΘΗΤΩ ϞΔΟΝΑ [Κ(ύρι)ε β]οήθει τῷ σῶ δούλω[ρ] καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας τὴν ἐπιγραφὴν :

+ ΛVKA	+ Λυκά
CTωR'A'C	σιω β(ασιλικῶ) πρωτοσ-
ΠΑΘ'. CTP	παθ(αρίῳ) [καὶ] σιρ-
ΑΤΗΓ' CT	ατηγ(ῶ) Σι-
VMω	υμῶ[ν](ος).

Ὡς γνωστὸν ἡ κατηγορία τῶν μολυβδοβούλλων ἡ ἔχουσα ὡς κύριον γνώρισμα ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυρὸν, ἀπλοῦν ἢ διπλοῦν, συνήθως ἔχοντα ἐκατέρωθεν ἐλικοειδῆ ἀποβλαστήματα, ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς παλαιότερας ἐν ἧ ὑπάρχει ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυροειδὲς μονογράφημα ἀναλυόμενον εἰς *Κύριε ἢ Θεοτόκος βοήθει* μετὰ τῶν λέξεων ἐν ταῖς γωνίαις τῶν σκελῶν τῶ-σῶ-δού-λω. Ἡ κατηγορία αὕτη χρονολογικῶς ἀνάγεται εἰς τὴν Η' καὶ Θ' ἑκατονταετηρίδα, ἐπικρατοῦσα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰκονομαχίας. Ἡ δὲ κατηγορία εἰς ἣν ἐμφανίζεται ὁ σταυρὸς περὶ τὰ τέλη τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος, ἀποτελοῦσα ἐξέλιξιν τῆς προηγουμένης ἐπεκτείνεται μέχρι τῶν μέσων περιπτου τῆς ΙΑ' ὡς καθίσταται φανερὸν ἐξ ἀσφαλοῦς κατατάξεως μολυβδοβούλλων. Διὰ

τοῦτο εἰς τὴν ἀσφαλεστέραν κατάταξιν τῶν μολυβδοβούλλων τῆς κατηγορίας ταύτης συντελεῖ ἢ ἐν γένει τεχνοτροπία αὐτῶν καὶ ὁ ρυθμὸς τῶν γραμμῶν.

Ἐκ τῆς φωτοτυπικῆς εἰκόνης ἦν δημοσιεύει ὁ πατὴρ Laurent τοῦ μολυβδοβούλλου τοῦ στρατηγοῦ Στυμῶνος Λυκάστου (αὐτόθ. πίναξ IV. ἀρ. 12), ἐξάγεται ὅτι τοῦτο δύναται ν' ἀναχθῆ εἰς τὰ τέλη τῆς Θ' ἢ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς I' ἑκατονταετηρίδος, ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὄνομα Λύκαστος εἶναι σπανιώτατον τόσον εἰς τὰ μολυβδόβουλλα ὅσον καὶ τὰς ἄλλας πηγὰς <sup>1</sup>, ἐπιτρέπεται νὰ θεωρήσωμεν πιθανώτατον ὅτι ὁ πρωτοσπαθάριος Στυμῶνος Λύκαστος εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ὁμώνυμον στρατηγὸν Μακεδονίας, προαχθεὶς ἐκ τοῦ πρώτου μικροῦ θέματος εἰς τὸ πολὺ σπουδαιότερον καὶ μεγαλύτερον τῆς Μακεδονίας. Ἄλλως τε εἶναι γνωστὸν ὅτι συχνότατα ἐγένοντο τοιαῦται μεταθέσεις στρατηγῶν ἀπὸ θέματος εἰς θέμα. Ἐπὶ Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, διὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς ἓν μόνον παράδειγμα, ὁ διαδεχθεὶς ἐν ἔτει 921 τὸν στρατηγὸν Πελοποννήσου Ἰωάννην τὸν Πρωτεύοντα πρωτοσπαθάριος Κρηνίτης Ἀροτρᾶς, ὁ κατασεύλας τὴν στάσιν τῶν σλαυικῶν φυλῶν Μηλιγγῶν καὶ Ἐξεριτῶν, μετ' οὗ πολὺ μετετέθη εἰς τὸ θέμα Ἑλλάδος, ἀντικατασταθεὶς ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Βάρδα Πλατυπόδη.

Κατὰ ταῦτα, τὸ ὑπὸ τοῦ Mordtmann δημοσιευθὲν μολυβδόβουλλον τοῦ στρατηγοῦ Μακεδονίας Λυκάστου ἀνήκει εἰς τὰ τέλη τῆς Θ' ἢ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς I' ἑκατονταετηρίδος.

Κ. Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

1) Τὸ μόνον μολυβδόβουλλον ἐν ᾧ ἀπαντᾷ τὸ αὐτὸ ὄνομα εἶναι τοῦ ἀναγραφῆως Πελοποννήσου Λυκάστου. Τοῦτο φέρει ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως σταυροειδῆ μονογράφημα ἀναλύμενον εἰς *Θεοτόκε βοήθει* μετὰ τῶν λέξεων ἐν ταῖς γωνίαις τῶν σκελῶν *τῷ·σῷ·δοῦ·λω* καὶ δύναται νὰ ταχθῆ εἰς τὴν Θ' ἑκατονταετηρίδα (Schlumberger, Sigillographie de l'Empire Byzantin σελ. 181 ἀρ. 6. Κωνσταντοπούλου Βυζαντιὰ καὶ μολυβδόβουλλα τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου σελ. 23 ἀρ. 26). Εἰς δὲ τὰς φιλολογικὰς πηγὰς μόνον ἀπαξ ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν ἐπιστολῇ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, δι' ἧς παραμυθεῖ τὸν ὑπατον Λύκαστον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ (Laurent αὐτόθ).

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ  
(Ἐκ χειρογράφου Ἐθν. Βιβλιοθήκης ἱ Μαργ. Κωνσταντινίδης)

1. Ἐκ τῆς μεσημβρινῆς θυρίδος τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τιμωμένης, ἢ τῆς Νέας Μητροπόλεως, ἀναγινώσκειται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή, ἀναφερομένη εἰς τὴν τοιχογραφίαν τοῦ ναοῦ.

«Τὸ Θεῖον καὶ θαύραστον καὶ σεβάσιμον ἔργον τοῦ εὐαγοῦς δόμου ἔλα-  
»βεν τέρμα διὰ συνδρομῆς τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου τῆς ἀγιωτά-  
»της μητροπόλεως Μεσημβρίας, κυροῦ Χριστοφόρου ὑπερίμου καὶ ἐξάρχου  
»πάσης Μαύρης Θαλάσσης καὶ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν καὶ εὐγενεστά-  
»των ἀρχόντων καὶ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν δόσεως μερικῆς, ἔνεκεν ψυχικῆς  
»σωτηρίας. Τὰ δ' ἄλλα τοῦ πανιερωτάτου διὰ ψυχικὴν σωτηρίαν τῆς ἑαυτοῦ,  
»ἅμα δὲ καὶ εἰς εὐλογίαν καὶ παραμύθιον τῶν θεοσεβῶν τε καὶ φιλοχρίστων  
»καὶ ἀπολαύσει αὐτὴν πανυπεράγων καὶ ἀειπάρθενον Μαρίαν καὶ Δέσποι-  
»ναν τοῦ κόσμου τὴν Χρυσοπηγὴν, ἄγρυπνον ἀεὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώμα-  
»τος καὶ τῆς ποιμνῆς ταύτης φύλακα, σκέπην ἐν κινδύνοις, λυπηροῖς ἄμαχον  
»καὶ ἀντιλήπτορα καὶ ἐν τῷ ἔνεστώτι βίῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι δοξά-  
»ζειν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, τὴν μίαν θεότητα καὶ βασιλείαν  
»εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. ἔτους ἰεῖοδ' Ι. Ν. ΙΒ. ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ εἰς τοὺς  
στ' ἡμέρας β' ὥρα θ'».

2. Ἡ κάτωθι ἐπιγραφή, τμήμα ἐκτενεστέρας, ἀνηκούσης εἰς τοὺς χρόνους τῆς συμβασιλείας Ἀνδρονίκων τῶν Παλαιολόγων, ἀναγινώσκειται ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, ἐντετειχισμένης ἐν τῇ βορείᾳ πλευρᾷ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου τῆς ἀνωτέρω ἐκκλησίας. (Μῆκ. 0,60 πλ. 0,28).

...ΟΛΙΝ ΕΘΝΩΝ ΧΕΡΣ...

....HC EK. ΒΑΘΡ. ΠΑΛΒ....

.. .ANAP. ΟΙ ΘΕΟCΤΕΠΤ....

3. Ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή ἀναγινώσκειται ἐπὶ ἱερᾷ εἰκόνος τῆς Θεοτόκου ὠραίας βυζαντινῆς τέχνης, ἀνηκούσης τῇ ἐκλειπούσῃ ἤδη μονῇ Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ καὶ διασωθείσης ἐν τῇ ἄνω εἰρημένη ἐκκλησίᾳ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἀπὸ τοῦ 1890 εὑρίσκειται κατατεθειμένη ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Σοφίας.

Ἐκ δεξιῶν : «Βασιλεύοντος τοῦ εὐσεβεστάτου μεγάλου Βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου Βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Ἀσάνη τοῦ ἐκ Χρυσοαργύρου τοῦτον κατασκευασθέντα κόσμον ἐν ταύτῃ τῇ πανσεβάστῳ καὶ θεῖᾳ εἰκόνι τῆς Θεοτόκου ἐξ ἀγάπης φιλοτίμως ἐθέμην».

Ἐξ ἀριστερῶν : «Ἐν ἔτει ,στων' κἀγὼ ὁ περιπόθητος καὶ γνήσιος θεῖος τοῦ πανυψηλοτάτου Βασιλέως Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου ἀνεκαίνησα τὸν πάνσεπτον καὶ θεῖον ναὸν τῆς ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης».



«Προσέθηκα δὲ τῇ αὐτῇ μονῇ εὐαγγέλιον μετὰ κόσμου, θυμιαστήριον  
 »ἀργυροῦν μετὰ σκεπάσματος. Ποδεὰς γ' χρυσοκλαβορικῆς καὶ ἀήρ, ἐτέρα  
 »ποδεὰ καὶ ἐπιτραχήλιον μετὰ μαργάρου, δυσκοπότηριον, ἀστήρ, λαβίδα  
 »ἀργυρᾶ, ἐπιμάνικα χρυσοκλαβορικά. Β ζυγὰς μετὰ μαργάρου, ὀράρια στ'  
 »ἄρα καὶ ἄλλα εἶτι προσθήσοιμεν, εἴτε ἄργυρον, εἴτε χρυσόν, ἢ βιβλία, ἐξ  
 »αὐτῶν, εἴτις νοσφίσειε, ἵνα κληρονομῇ τὰς ἀράς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ  
 »ᾠκτὼ θεοφόρων πατέρων, ἔστω καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ προδότου Ἰούδα κἄν  
 »ἢ πατριάρχης ἢ μητροπολίτης ἢ κεφαλῆ ἢ ἔξουσία ἢ τις τῶν τυχόντων».

4. Ἐκ τῆς μεσημβρινῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Ἀναλή-  
 ψεως ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή :

«Ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου τῆς Ἁγιωτάτης  
 »μητροπόλεως Μεσημβρίας, κυροῦ Κυπριανοῦ καὶ ἱερατεύοντος, τοῦ εὐλαβε-  
 »στάτου ἐν ἱερεῦσι κυρ. Ἀγαπίου ..... καὶ Σακελαρίου Μεσημβρίας ἀνιστο-  
 »ρήθη ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ  
 »ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς ἐπονομαζομένης Ἀναλήψεως, δι' ἐξόδων τοῦ  
 »τιμιωτάτου καὶ εὐγενεστάτου ἀρχόντος κυρ. Θεοδώρου τοῦ Καπαδούκα εἰς  
 »ὠφέλειαν καὶ ψυχικὴν περιποίησιν τε αὐτοῦ καὶ εἰς εὐλογίαν καὶ παραμύ-  
 »θιον τῶν θεοσεβῶν τε καὶ φιλοχρίστον συνδρομησάντων ἀνδρῶν τε καὶ  
 »γυναικῶν, τῶν εισιόντων ἐν αὐτῇ μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ εὐλαβείας ἔξουσι  
 »δὲ καὶ αὐτὴν τὴν πανυπέραγον καὶ ἀειπαρθένον καὶ μητέρα τοῦ φωτός  
 »ἄγρουπον αἰεὶ τῆς ψυχῆς φύλακα, πρέσβυν εὐπρόσωπον πρὸς τὸν γεννη-  
 »θέντα ἐξ αὐτῆς υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν κινδύνοις ἀντιλήπτορα καὶ βοη-  
 »θὸν ἐν τῷ ἐνεστώτι βίῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, δοξάζειν, Πατέρα, Υἱὸν  
 »καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, τὴν μίαν θεότητα καὶ βασιλείαν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.  
 »ἔτους ζοιζ'».

5. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἐπὶ πλακὸς μαρμαρίνης μήκ. 1,97  
 πλ. 0,92 ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή :

†ΕΚΟΙΜΗΘΗ Η ΔΟΥΛΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΑΤΘΑΙΙΚΑ ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΗ  
 Η ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΙΝΑ ΕΤΟΥΣ . . . ΜΗΝΙ ΝΟΕΜ.

Ἡ πλάξ αὕτη ὑπῆρχε πρότερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς παλαιᾶς Μητροπό-  
 λεως, ἠρειπωμένης ἤδη, καλύπτουσα τὸν τάφον τοῦ προσαρξάντος τούτου  
 ἐν Μεσημβρίᾳ περιφανοῦς ναυαγίου τῆς καταποντισθείσης Βυζαντινῆς Αὐτο-  
 κρατορίας.

6. Ἐπιγραφή ἐπὶ τῆς δυτικῆς θύρας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου :

«Ἐστογίσθη ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρ-  
 »τυρος Γεωργίου διὰ συνδρομῆς, κόπου καὶ ἐξόδου τοῦ εὐλαβεστάτου ἐν  
 »ἱερεῦσι κυρίου Κωνσταντίνου Σακελλαρίου, μετὰ τῆς συμβίας Ἀνάστας, ἀρχι-  
 »ερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολίτου Κυρίου Χριστοφόρου».

Ἐν ἔτει ,α.κ.δ'.

## ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ ΕΣΝΑΦΙΟΥ ΤΩΝ ΑΜΠΑΤΖΗΔΩΝ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ Γ'. τόμου)

## Β') Τὰ Ἀρχεῖα

## I

§ 1). Τὸ πρῶτον τῶν ἀρχείων βιβλίον εἶναι κατάστιχον πλάτους 0,15 καὶ ὕψους 0,30 τοῦ μέτρου, δεδεμένον διὰ ναστοχάρτου κεκαλυμμένον διὰ λεπτοῦ δέρματος καὶ πολλαχοῦ ἐφθαρμένον ἕνεκα τῆς χρονίας χρήσεώς του. Ἐκτὸς ἐνιαχοῦ κενῶν τιῶν εἶναι σχεδὸν ὅλον γεγραμμένον περιλαμβάνον ἐν ὄλῳ 67 φύλλα χάρτου, ἧτοι 134 σελίδας ὑφ' ἡμῶν ἠριθμημένας. Ὡς φαίνεται πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐκ τε τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ ἀφηρέθησαν φύλλα τινὰ περιέχοντα διαφόρους προχείρους σημειώσεις, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῶν σωζομένων ἐν τέλει τοιούτων. Ἀρχεται ἀπὸ τοῦ 1701, ὁπότε ἀνεκαινίσθη τὸ παλαιότερον βιβλίον, ἐδωρήθη δὲ εἰς τὸ ρουφέτιον ὑπὸ τοῦ κύριου Δροσινού.

«Ἐπὶ ἔτους χιλίους ἑφτακοσίους πρώτη ἔγεινεν σύνοδο τῶν μαστόρων τῶν ἀ(μ)πατζήδων, μικροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ ἐκαινούργησαν τὸ παλαιὸν τὸ κατάστιχον καὶ τὸ ἀφίερωσεν ἐτοῦτο ὁ κύριος Δροσινὸς εἰς τὸ ρουφέτιον».

Ἐκ τούτου μεταγράφονται κατ' ἔτη ἐν τῷ νέῳ βιβλίῳ τὰ ὀνόματα τῶν ἀναγορευθέντων μαϊστόρων ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Χατζηδήμου ἐν ἔτει 1685 Μαΐου 15. «Εἰς ἔνδειξιν καὶ εἰς ἐνθύμησιν ἐγένετο αὕτη ἡ ἐπιγραφὴ, δηλονότι ἐκάθισεν πρωτομάστορος ὁ Χατζηδήμος». Τὰ εἶδη τῆς ἐν αὐτῷ γραφῆς (χειρὸς) εἶναι ἑκατὸν περίπου, ἀνδρῶν ἀπαιδευτῶν, γινωσκόντων ἀνάγνωσιν καὶ στοιχεῖα γραφῆς. Αἱ ἀνορθογραφίαι ἀπαντῶσι σχεδὸν ἐν ἐκάστη συλλαβῇ τῶν λέξεων. Σπανίως σελίδες τινὲς εἶναι ἀπηλλαγμένα ἀφορητῶν ἀνορθογραφιῶν.

§ 2. Πρωτομαϊστορευόντος τοῦ Χατζηδήμου, 1685—1703.

1685. Μαΐστορες 24, οἱ πρῶτοι ἀναγορευθέντες κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου. Ἐκαστος αὐτῶν καταβάλλει τέλος ἐφ' ἅπαξ γρόσια 10 «ἔδωσεν φιλειά». Εἰς ἕξ αὐτῶν ὁ Θόδωρος μνημονεύεται ὡς μακαρίτης «συγχωρημένος», ἅτε τῆς μεταγραφῆς γενομένης μετὰ 16 ἔτη ἐν τῷ νέῳ βιβλίῳ. (I, σελ. 1—3).

1688. Μαΐστορες 80: «ἔδωσεν» ἢ «ἔδωκεν τὴν φιλειά του ὁ... γρόσια ἢ ἀσλάνια 10».

Λωρεαὶ ἐκ γρ. 75 «διὰ τὴν ψυχὴν του ἔδωσεν ὁ...» «ἄφησεν ὁ μακαρίτης εἰς τὸ ρουφέτι» (σελ. 3—9).

1692. Μαΐστορες 15. (σελ. 9—10).

1693. Μαΐστορες 28. Ὁ Λιαμαντῆς γράφεται ὡς καὶ ἀκολούθως Γιαμαντῆς. (σελ. 9—12).

1696. Μαΐστορες 9. (σελ. 12).

1697. Μαΐστορες. 35. (σελ. 12—15).

1699. «Ἀφίερωσεν ὁ μακαρίτης Χατζῆ-Δημητράκις Μαυρουδόγλους εἰς τὸ ρουφέτι σαχάνια 38, ὀκάδες 22 διὰ ψυχικὴ του σωτηρία· ὁ μακαρίτης Χρῆστος τοῦ Γραμματικοῦ ἀνεψιὸς γρόσια 10. Μαΐστορες 11. (σελ. 15—16).

1701. Μαΐστορες 16. Γράφεται: ἀνεψός, προγονός. (σελ. 16—17).

1702. Μαΐστορες 7. Ἀνατίθεται εἰς τὸν Καρατζιά «μεσάλες νὰ φέρη ἀπὸ τὴν Ἄδανα τὲς ἔφερε». (σελ. 17).

«Ἐπὶ ἔτει 1703, Ἰουλίου 23. Ἐσυνάχτηκε τὸ ρουφέτι τῶν ἀμπατζήδων, μικροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ εὐρῆκαν εὐλογο ἱερεῖς τε καὶ κοσμικοὶ καὶ ἐσυμφώνησαν τοιαῦτα· καὶ ἐβάλαμε ἡ ὀλόγη προεστὸ τὸν ἐντιμότετον Κυρίτη Χριστοδουλάκι νὰ τὸν ἔχωμεν προεστὸν εἰς (ὅ,τι) ὑπόθεσι τύχη τοῦ ρουφείου νὰ μᾶς τὴν κρίνη μὲ τοὺς ἐπιλοίπους δέκα, μὲ τὸν εὐλαβέστατον παπᾶ κὺρ Κωνσταντῖνον καὶ κὺρ Δροσινός καὶ κὺρ Χατζῆ-Δῆμος καὶ κὺρ Δημήτρις Μπέγκλης καὶ κὺρ Χατζῆ Ζάχος καὶ κὺρ Χατζῆ-Πάππου καὶ κὺρ Ἀθανάσις Κασάμπο(γ)λους καὶ κὺρ Κωνσταντινίδος καὶ κὺρ Βούλκο καὶ κὺρ Δημήτρι. Αὐτοὺς ἠῆραμε εὐλογο, εἴ τι δέσουν καὶ λύσουν, εἴμαστε εἰς τὰ πάντα στρεχτοί, μὲ θεὸ (καὶ) μὲ ψυχὴ τους ἕως τοῦ ἐρχομένου (ἔτους) καὶ βάνομε καὶ τζαούση τὸν Παπάζολου Κυρίτη Νικόλα». (σελ. 19).

§ 3) *Πρωτομαϊστορευόντος τοῦ Κυρίτη Χριστοδουλάκι μετὰ 10 συμβούλων, 1703—1706.*

1703. Μαΐστορες 40. (σελ. 17—21).

1704 «ἐν ἔτος 1704, ἐν μηνὶ τοῦ Δεκεμβρίου 22», Μαΐστορες 14. «† Ἀφίερωσα ἰγὼ Χατζῆ-Νικηφόρος τοῦ Χατζῆ-Κωνσταντῖνου, ὁ γαμπρός τοῦ Λογοθέτη ἓνα καζάνι ἕνὰ ὀκάδες νὰ εὐρίσκειται εἰς τὸ ρουφέτι διὰ ψυχικὴ σωτηρία». (σελ. 21).

1705. «ἐν μηνὶ Μαΐου 30». Μαΐστορες 5. (σελ. 21).

«† Ἐπὶ ἔτους χιλίους ἑπτακοσίους πέντε ἔγεινα(ν) τῶν μαστόρων τὰ τεστίργια καὶ ἐπάγησαν ἔξοδα γρόσια 90 καὶ ἔξοδιάστηκε κρέας ὀκάδες 26 καὶ 400 ψωμιὰ καὶ 20 ὀκάδες βούτυρο καὶ τέσσερα κοιλὰ ρύζι καὶ 50 σταμνιά κρασί καὶ 6 σταμνιά ροκὴ διὰ ἐνθύμησι». (σελ. 129).

«Ἐπὶ ἔτους χιλίους ἑπτακοσίους πέντε παραστάσα ἡ γυνὴ τοῦ μακαρίτη Κωνσταντῖνου Τερζόγλου ὀνόματι Σοφὴ ἔμπροσθεν εἰς τοὺς μαστόρους καὶ ἔκαμε ἀγωγή μὲ τὸν Μαρίνο διὰ τὸ τίποτες τοῦ ἀνδρός της καὶ τὸ ἠῆραν εὐλογο καὶ ἐσυβάσθη καὶ ἐξώφλησε. Μαΐου 31. Χατζῆ-Δούκας, Χατζῆ-Δῆμος, Στέργιος, Διαμαντῆς, Μιχάλης, Πάντζιος». (σελ. 131).

«1706 Ἀβγούστου 3. Ἐνθύμησι τὸ πῶς ἐσυνάχτηκαν οἱ μαστόροι τῶν ἀμπατζήδων, γέροντες καὶ νέοι εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀγίου ἑνδόξου καὶ μεγαλο-

μάρτυρος Δημητρίου καὶ εὖραν εὐλογο καὶ ἔκαμαν προσετὸ τὸν κῆρ Γεώργι Σοντάλιον, δικαιοφύλακα εἰς τὰ πάντα τοῦ ρουφείου, εἴ τι ἂν ὑπόθῃσι τύχη, νὰ τὰ τελειώνη καλὰ, νὰ εἶναι καλὰ τελειωμένα καὶ ὀπωσδήποτε φανῆ κανεῖς ἀπειθῆς, μὲ εἴ τι φανῆ εὐλογο νὰ παιδεύεται<sup>1</sup> καὶ εἰς τοῦτο ἐγένετο τὸ παρὸν συμφωνητικὸ γράμμα ἐνώπιον τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ εὐλαβεστάτων ἱερέων καὶ τιμιωτάτων μαϊστόρων. Καὶ ἂν τύχη καὶ ἔβγη κανεῖς πασκαλῆς<sup>2</sup> ἀνερωτήτα, νὰ ἔχη νὰ πλερώνη γρόσια 5<sup>3</sup> ἔξω ἀπὸ τὴν φιλειά του. Καὶ ὀσέ-ποτες, ὅταν ἐβγαίνῃ πασκαλῆς, νὰ δίνῃ καὶ τὸ περκοζάρι<sup>4</sup> τοῦ μάστορῆ του ὅσο δὲν τὸ δώσῃ νὰ μὴν ἐβγαίνῃ. (σελ. 24).

§ 4) *Πρωτομαϊστοροένοτος τοῦ Γεώργι Σονταλίου*. 1706—1710.

1706 Μαῖστορες 25, ὃν εἰς ἀντὶ τέλους προσήνεγκε 19 σαχάνια. «† ἐπροσῆλωσεν ὁ Γιοβαννῆς εἰς τὸ ρουφετί γρόσια 10, ὅταν ἐκοιμήθην, ἀφιέρωσε ὁ Πολυζῶης δέκα γροσιῶν σαχάνια». (σελ. 22—27).

1707. «Ἐτος 1707 μηνὶ Ἰουνίου 14. Ἐνθύμησι, ὅποιος ἔδωσεν τὴν φιλειά του». Μαῖστορες 12 (σελ. 27).

1708. Μαῖστορες 6. Ὁ Κυριάκις Ἀμασειαλῆς «τὴ φιλειά του νὰ τὴ στείλῃ». (σελ. 27).

1709, «Ἐν ἔτει † 1709, ἐν μηνὶ Ἰουνίου 5 τις 18» Μαῖστορες 7. (σελ. 28—29),

«Ἐνθύμησι τὸ πῶς ἀποθανόντας ὁ μακαρίτης Στόγιος εἰς τὸ Προυχάλι ἀφιέρωσε μία ὁμολογία τοῦ Δημήτρι εἰς τὸ ρουφετί καὶ τὴν ἔδώσαμε τὸν κῆρ Κωνσταντῖνο τὸν Σανιδουγλου νὰ παίρῃ τὰ 30 γρόσια καὶ νὰ δίδῃ τὴν ὁμολογίαν του». (σελ. 133).

1710. «Ἐπὶ ἔτους χιλίους ἑπτακοσίους δέκα, Μαρτίου 12 ἔγειναν ἀρχὴ διὰ τὲς φιλειᾶς τῶν νέων μαϊστόρων». Μαῖστορες 12. «Ὁ μακαρίτης Ἥλιας ἄφησε εἰς τὸ ρουφετί σαχάνια 5 διὰ τὴ ψυχὴ του καὶ ὁ Θεὸς νὰ τὸν συγχορήσῃ».

1710. «Ἰουνίου. 3. Ἐσυνάχθησαν οἱ μάστοροι καὶ εὐρῆκαν εὐλογο διὰ τὰ σαχάνια, ὅποιον χριστιανὸν χρειασθοῦν, νὰ τὰ πάσῃ (καὶ) νὰ δίδῃ ἕνα ζλότι 5 τὸ σαχάνι καὶ ὅσο δὲν πλερωθῆ τὸ καλαί, νὰ μὴν δίδονται. Καὶ ἐβάλαμε τὸν Μάστορο-Θανάσι, ἰτσιαούση, νὰ κυβερνᾷ καὶ ἡ ῥόγα του γρόσια 15 καὶ εἴ τι παίρνει ἀπὸ τοὺς πασκαλῆδες, νὰ εἶναι δικὰ του τὸ μισὸ γρόσι». (σελ. 28).

1) Μαῖστωρ, οἶονεὶ πασχαλινός, ξερτάσιμος, καθ' ὅσον ἢ εἰς μαῖστορα ἀναγορευσὶς τινος ξερωτάζετο δι' εὐωχίας καὶ δεῖπνου (φιλειά). Ὁ μὴ ἀναγορευόμενος ἐπισήμως εἰς μαῖστορα, ἀλλὰ αὐτὸς λαμβάνων τὸν τίτλον (ἀνερωτήτα) ὄφειλεν ἐκτὸς τοῦ τέλους νὰ καταβάλλῃ καὶ πρόστιμον ἕξ γροσιῶν.

2) Ἡ λ. ἰταλική τὸ πρὸς τὸν μάστορά του δῶρον τοῦ ἀναγορευομένου εἰς μαῖστορα μαθητοῦ του διὰ τὴν προφορικὴν σύστασιν προφανῶς εἰς τὴν συνέλευσιν.

§ 5. *Κυβερνήτων τῆς τζαούση Μαστρο Θανάσι ὡς πρωτομαϊστορος, 1710—1716.*

1711. «Ἔτος 1711, ἐν μηνὶ Μαρτίου 30». Μαϊστορες 9. (σελ. 30).

1712. «Ἐν μηνὶ Ἰουλίου 17». Μαϊστορες 16. «Ὁ Λάσκος ἔδωσε πακίρι διὰ τὴ φιλειά του». Ἀπαντᾷ μαχητῆς ἀντι μαθητῆς (σελ. 31—32).

1713. «Ἰουλίου 10. Ἀφιέρωσεν ὁ ἀρχων κὺρ Χατζῆ Μαυρουδῆς εἰς τὸ ρουφετί τῶν ἀμπατζήδων σαχάνια 46 καὶ ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ τον. Ἐν μηνὶ Ἀγούστου 1 ἔδωκαν τὶς φιλειές τους», μαϊστορες 23 (σελ. 32—33).

1714. «Ἐν ἔτει» Μαϊστορες 20. Γκίλιππος ἀντι Φίλιππος (σ. 33—35).

1715. «Ἐν ἔτῳ ἀπὸ τοῦ Στράτη τοῦ Κάσταγλη τοῦ προγονοῦ ἔδωσε τὴ φιλειά του. Ὁ Γεώργιος Στοῖλος τοῦ Ρούπτα<sup>1</sup> τοῦ τσηράκι ἔδωσε τὴ φιλειά του». Μαϊστορες 7 (σελ. 35).

1716. «Ἔτος, ἐν μηνὶ Ἰανουαρίου 19» Μαϊστορες 6. «ἔδουσι» καὶ «ἔδωσε τὴ φιλειά του» ἐκ παραλλήλου. «Σπάσος ἀφιέρωσε εἰς τὸ ρουφετί γρόσις 15 ἀπεθαίνοντας καὶ διὰ ἐνθύμησί του ἔδωσαν ἀπὸ τοῦ ρουφετιοῦ τὰ ἄσπρα γρόσια 5<sup>1</sup> διὰ τὸν σκλάβο, ὅπου ἐξαγόρασαν. Ἀφιέρωσεν ὁ μακαρίτης Γεώργιος εἰς τὸ ρουφετί ἀσλάνια 50. Ἐδωσάμε ἀσλάνια 10 διὰ τὴν σκλάβο τοῦ Χατζῆ-Δημητράκι. Ἀφιέρωσεν ὁ κὺρ Χατζῆ-Μαυρουδῆς εἰς τὸ ρουφετί διὰ τὴν ὑγείαν του φλουρία ματζάρικα 33». (σελ. 36—37).

1716. «Ἐν ἔτει 1716 ἐν μηνὶ Φεβρουαρίου 15. Ἐνθύμησιν, ὅπου ἀφιέρωσαμεν εἰς χεῖρας τοῦ σακκελίωνος παπᾶ Ἰωάννη τοῦ ρουφετιοῦ ἐν πρώτοις τὸ μεγάλο καζάνι ὀκάδες 33, ἕτερο τὸ μισὸ ὀκάδες 21, καὶ τὸ μικρὸ ὀκάδες 9, κεπτζές ἕνας δράμια 35, ἕτερος κεπτζές ἕνας ὀκά 1, καὶ μισάλες 8 καὶ μισάλια 12, καλαὶ ὀκάδες 2, σαχάνια 225, ναλπάκια τρανὰ καὶ μισιακὰ 52, τὰ σαχάνια καὶ τὰ λεγκέρια ὄλα ὀκάδες 145, ναλπίκια μικρὰ 64, κιλίμια 3 καὶ χαλί 1, ἕτερα σαχάνια 9, ἕτερα σαχάνια 10 καὶ ναλπίκια 5, ἕτερο κιλίμι ἕνα 1». (σελ. 37).

§ 6. *Κυβερνήτων τοῦ σακκελίωνος παπᾶ Ἰωάννου ἀντι πρωτομαϊστορος, 1716—1717.*

1716. «Ἐν ἔτει εἰς τοὺς 1716 Μαΐου 16. Ἐν πρώτοις τοῦ σακκελίου τοῦ κηρὸ τοῦ παπᾶ κὺρ Ἰωάννη ἐλάβραμεν τῆς μαστορείας τὴν φιλειά ἀπὸ τὸν Ζαχαρινὸ ἀσλάνια 10, τοῦ μαστόρου Ἡλτσο τὸν κάλφα». Μαϊστορες 7. (σελ. 38).

1717. «Ἐσυνάχθησαν μαϊστορες τοῦ ρουφετιοῦ ἀμπατζήδων, μικροὶ καὶ μεγάλοι καὶ ἠῦραμεν εὔλογον νὰ βάλωμεν προεστοὺς τὸν ἐντιμότερον κὺρ Χατζῆ-Ἀναστάσι, τὸν ἐντιμότερον κὺρ Στέργιον, τὸν ἐντιμότερον κὺρ Διαμαντῆ, τὸν ἐντιμότερον κὺρ Χατζῆ-Χρυσόσκουλον, τὸν Χατζῆ-Πέτκον, τὸν

1) *Ρούπτας—Ροῦπτος*, ἀντι *Ροῦπτος*=Ροδοπαῖος, ὁ τῆς Ροδόπης περὶ τὸν Στενίμαχον κάτοικος.

κὺρ Ἰωάννην, τὸν Χατζῆ-Γεώργι καὶ τὸν κὺρ Κώστα καὶ τὸν κὺρ Κωνσταντῖνο καὶ τσαούση τὸν Κώστα καὶ τοὺς ἔχομεν εἶπει τρόπους ὅλοι κοινῶς εἰς τὰ δίκαια καὶ ἔὰν εὗρεθῇ τινας ἀναμετάξυ μας ἐνάντιος, νὰ παιδεύεται μὲ γνώμη κοινή». (σελ. 40).

§ 7. *Πρωτομαϊστορευόντος τοῦ Χατζῆ Ἀναστάσι μετὰ ὀκτὼ συμβούλων*, 1717—1719.

1717. Μαϊστορες 27. (σελ. 40—41). «Ἰουλίου 13. Ἐδωκε λογαριασμὸς ὁ Χατζῆ Ἀναστάσις τὰ ὅσα κουλουζλούκια ἐπέλωσε καὶ ἐλάβαμε τὲς ἀποδείξεις καὶ τὸν ἐδώσαμε ἕτερα γροσσία 115 δανειακὰ χωρὶς διάφορο διὰ χάριν φιλίας». (σελ. 129).

1718 «ἔτος Ἀπριλίου 26. Ποιὸς πασκαλῆς ἔδωσε τὴ φιλεῖά του, ἀσλ. 10». Μαϊστορες 8. (σελ. 42).

1719. «Σ τοὺς 1719, Ἰανουαρίου 5 τὶς 10. Ἐδωκεν ὁ Χατζῆ Ἀναστάσις λογαριασμὸν ἔμπροσθεν τῶν μαστόρων καὶ ἐξώφλησεν καὶ τὰ 62 τὰσλάνια, ὅπου ἔλαβεν ἀπὸ τὸ Πουτούρογλου ὁ Χατζῆ Ἀναστάσις, τὰ ἀφιέρωσεν τοῦ ὄρδου 5 τοὺς μαϊστόρους». Μαϊστορες 12 καὶ «ἐπὶ ἔτος 1719 Νοεμβρίου 18» ἕτεροι 8, ἧτοι ἐν ὅλῳ 20. Ἐκ παραλλήλου ἀπαντᾷ: «ἔδωκε, ἔδουσε, ἔδωσε». (σελ. 43—44).

§ 8. *Κυβερνητῶντος τοῦ ἐμμίσθου τσαούση Κώνστα ἀντὶ πρωτομαϊστορος*, 1719—1723.

1721. Μαϊστορες 15 ἀναγορευθέντες ἐν δυσὶ συνελεύεσιν· «οἱ φιλειές». (σελ. 44—45). «Νοεμβρίου 12. Ἐβγαλεν ἀπὸ τὴ σακκοῦλα, ἐδώσαμε 5 τὸ μουκατᾶ ἄσπρα 360. Ἐδωσεν κουλουγουζλούκια ἄσπρα 1030». (σελ. 127).

1722. «Ἀπριλίου 23. Ἐστοιχίσαμεν ὅλοι οἱ μαστόροι τὸν μαϊστορη Κώνστα ἀσλάνια 25» (σελ. 128). Μαΐου 26. Μαϊστορες 9. «Ἀφιέρωσεν τὸ ρουφετί εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον ἀσλ. 30 διὰ νὰ μνημονεύουν τὰ ὀνόματά τοὺς ὀλωνῶν παντοτεινὰ ρουφετί ἀμπατζήδων μία παρρησία. Ἐδώκαμεν καὶ διὰ τὴ μεγάλην Ἐκκλησίαν ἀσλάνια 100». (σελ. 45—47).

1723. «Ἐπὶ ἔτος 1723 Μαρτίου 22». Μαϊστορες 2. (σελ. 47).

§ 8. *Πρωτομαϊστορευόντος τοῦ Κώνστα καὶ ταμιεύοντος τοῦ κὺρ Στέργιου*, 1723—1726.

1723. «Ἐν μηνὶ Ἰουνίου 12. Διὰ ἐνθύμησι ὅπου ἐλάβαμε ἀπὸ τοῦ Χατζῆ Χρυσόσκουλου τοῦ Χατζῆ-Πάππου, ὅπου εἶχαμε νὰ παίρνωμε ἀσλ. 100. Ἐλάβαμε ἀπὸ τὸν Σάρογλου ἐκεῖνα πὸ χρεωστοῦσι ἀσλ. 115». «Τοῦ ρουφετίου τὰ ἄσπρα εἶναι ἀσλ. 78, τὰ ἔτοιμα 270, ἕτερα 5 τοὺς πανάδες 150».

«Τὸν πρωτομαϊστορα τὸν Κώνστα τὸν ἀφιέρωσαν 5 τὸ ρουφετί διὰ νὰ εὗρῆσεται 5 τὸ ὑπηρεσίαν καὶ τοῦ ἠρωγιαῖσαν ἀσλάνια 25 καὶ τὸν ἀφέ(ν)τη τὸν κὺρ Στέργιον τὸν ἀφιέρωσαν οἱ μαστόροι μὲ τὸ θέλημά του διὰ νὰ ἔχη τὸ πουργκὶ τὸ μαστορικὸ, ὅ,τι ἔξοδα εἶναι βασιλικὰ νὰ ἔχη νὰ παραστέκεται καὶ τὸν περκουζᾶρι τῶν μαθητᾶδων νὰ δίνεται τὸν μαϊστορη του χωρὶς ἄλλο.

Καὶ τὸ ἠῦραν εὐλογο οἱ μαϊστόροι, μικροί τε καὶ μεγάλοι, ὅτε γείνη σύναξι μαστορικῆ καὶ πηγαίνῃ ὁ πρωτομαϊστορος νὰ λαλήσῃ κανέναν κατὰ τὴν ὥρα καὶ δὲν ἔλθῃ, ἢ μικρὸς ἢ μεγάλος νὰ σφαιλιέται τὸ ἀργαστήρι του ἢ καὶ (ὁ) ὄντως του καὶ νὰ παιδεύεται». (σελ. 48).

1723. «Αὐγούστου 17, Διὰ ἐνθύμησιν φανερώνομεν ἡμεῖς οἱ Ἀνατολίτες καὶ ἡμεῖς οἱ ἀργαστηριαῖτοι ὅτι ἐσυναχθήκαν ἡμῶν καὶ τὸ ἠῦραν εὐλογο ὅτι νὰ δίνουν οἱ ἀργαστηριαῖτοι ἀσλάνια 20 διὰ τὰ ἔξοδα, καὶ ἐκεῖνοι, ὅπου κάμουν εἰς τὸ κάστρο ἂλισφερίσι ἔξοχος τὰ 30 ἀσλάνια, καὶ τὰ ἐπίλοιπα, ὅσα τρέξουν, νὰ πληρώνονται ἀπὸ τὴ μέση τοῦ ρουφετίου· τὸν κάθε χρόνον νὰ πληρώνονται τὰ 30 ἀσλάνια». (σελ. 49).

1724. «Ἐν ἔτει Μαΐου 29». Μαϊστορες 18. Ἀπαντᾷ δις «ἀνεψιός». (σελ. 50—51).

1725. «Ἐν μηνί Μαΐου 5 τὴς 25». Μαϊστορες 5. «Ἐπῆραν τὰ παιδιὰ τεστίρι, παιδιὰ τὸν ἀριθμὸν 59 καὶ ἐξοδιάσαμε ἀσλάνια χιλιάδες 20, ἧγουν χιλιάδες εἴκοσι. Ἀφιέρωσαν καὶ 5 τοὺς ἁγίους Θεοδώρους ἂ νὰ μνημονεύουν τὸ ρουφετί ἀσλ. 50. Ἐδώσαμε καὶ 5 τὸν ἅγιον Δημήτριον διὰ λάδι ἀσλ. 5. Θύμησι—ἐλάβαμεν ἀπὸ τὸν Χατζῆ-Δούκα ἀπὸ τὸ διάφορον ἀσλ. 16· τὰ δέκα ἐδώσαμεν τὸν πνευματικὸν τῶν σκλάβων, ὅπου ἐδιέταξεν ὁ δεσπότης καὶ τὰ ἔξι 5 τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον διὰ ἀγικέρι. Ἀπὸ τὸν ὄντᾳ ἐλάβαμεν ἀσλ. 20, τὰ 10 ἐδώσαμεν τὸν Λαμβριώτη διὰ ἐλεημοσύνη. Καὶ διὰ τῆς ἁγίας Μαρίας τὰ κερία ἐδώσαμεν τὸν δεσπότη ἀσλ. 15. Τὸν πρωτομάστορον διὰ τὴ ὄργα του ἐπῆραν ἀπὸ τῆς σακκούλας τὰ ἄσπρα». (σελ. 51—53).

§ 10. Πρωτομαϊστορέυοντος ἐμμίσθως τοῦ Ἀποστόλου Νέγκου, 1726-1727.

1726. «Ἐν μηνί Ἰουνίου 15. Ἐσυμφώνησαν οἱ μαϊστόροι τὸ πῶς, ὅποιος ἂν θέλῃ νὰ πάρῃ τὰ (μ)πακιρικά τῶν μαϊστόρων, νὰ μὴν ἔχη νὰ πληρῶνῃ τίποτα, χῶρια ἂν χαθῆ τίποτα, νὰ τὸ πληρῶνῃ ἐκεῖνος, ὅπο τὸ ἔχασεν». Μαϊστορες 23 ἀναγορευθέντες ἐν τρισὶ συνελεύεσιν· εἰς τούτων ἀντὶ τέλους ἔδωκε 15 σαχάνια. «Ἐλογαγιαστήκαν οἱ μαϊστόροι καὶ ἔδωσαν τὸν λογαριασμὸν οἱ τσαρσιλῆδες σῶο καὶ ἀνέλλιπα ἐν μηνί Αὐγούστου πρώτῃ». (σελ. 51—54).

§ 11. Πρωτομαϊστειρέυοντος τοῦ Κωνσταντίνου Κεντινέογλου, 1727—1730.

1727, Ἰουνίου 1. Μαϊστορες 16. «Ἰδοὺ γράφομεν τὲς φιλειές, ὅπου ἐπλήρωσαν ὁ κάθε ἕνας». (σελ. 55)

1728, Ἰουνίου 1. Μαϊστορες 8. (σελ. 55).

1729, Ἰουνίου 1. Μαϊστορες 13. «Τοῦ φτεινοῦ τοῦ χρόνου οἱ φιλειές». (σελ. 56).

1) Ἡ Φιλιπούπολις.

2) Μονὴ ἐπὶ τῆς Ροδόπης παρὰ τῇ κόμῃ Περροσίτσα. Νῦν κατεστραμμένη.

1730. «Μαΐου 23. Σήμερα ἔδωσεν ὁ κύρ Κωνσταντῖνος τὸν λογαριασμὸν σῶον καὶ ἀνέλλιπον καὶ ἐξώφλησεν». (σελ. 56).

§ 12. *Πρωτομαϊστορευόντος τοῦ ἀρχοντος τσελεμπή κυρίου Κωνσταντί-  
νου λογοθέτου, 1730—1733.*

1730. «Ἰουνίου 1 εἰς τὴν Φιλιππούπολι. Κατασταίνομεν τὸν νόρχον τσε-  
λεμπή λογοθέτη κύριον Κωνσταντῖνον προεστὸν εἰς τὸ ρουφέτι μας καὶ τὸν  
κάμνομεν τεολίμι» εἰς ὁμολογίας τρεῖς ἀσλ. 680, ἐξ ὧν εἰσέπραξεν 600,  
«ἔγεινεν ἡ σοῦμμα, ὅπου ἔλαβα τοῦ ρουφειῖου, ἔδωσα ἀπὸ τὰ τσαῦτα διὰ  
τὸ χάτι σερίφι γρ. 300, ἔμεινε τοῦ ρουφειῖου ἄσπρα εἰς τοῦ λόγου μου γρό-  
σια 300». (σελ. 57). Μαΐστορες 2. (σελ. 56).

1732, Ἰουνίου 28. Μαΐστορες 15. «Καὶ ἐπῆραν οἱ μαϊστόροι τὸ λογα-  
ριασμὸ ἀπὸ τὸν ἐνδοξότατον κύρ Κωνσταντῖνο λογοθέτη. Σωστά, Ἰουλίου  
πρώτη. Ἐνθύμησι τὰ ἄσπρα, ὅπο κάμομε τεολίμι τὸν ἐνδοξότατον τσελεμπή  
Κωνσταντῖνο ἀσλ. 724» (σελ. 58—59).

1733, «Ἐνθύμησι τὸ πῶς εἰς τοὺς 1733 Αὐγούστου πρώτη ἐπήραμε  
λογαριασμὸν τὸν ἐνδοξότατον τσελεμπή Κωνσταντῖνον καὶ ἔμειναν οἱ λόγου  
του... ἔγειναν σοῦμμα ἀσλ. 979, ἄσπρα 77 εἰς εἰς τὸν τσελεμπή». (σελ. 59).

§ 13. *Πρωτομαϊστορευόντος τοῦ Χατζῆ-Θανάσι Κεντιντένογλου 1733-1739.*

1733, Αὐγούστου πρώτη. Μαΐστορες 18 «γράφομε τὶς φιλειές, ὅπου  
πήραμε». Ἐλεημοσύνη ἀσλ. 130. (σελ. 60).

1734. Μαΐστορες 7. (σελ. 61).

1735. Μαΐστορες 27. (σελ. 61—62).

1737, ἐν μηνί Ἰουνίου 22. Μαΐστορες 31. Ἀπαντῶσιν: ἔδωσι καὶ  
ἔδωσε, ἀνιψὸς δὶς, γνιὸς πολλάκις, τῇ φιλεῖ του. (σελ. 62—64).

1739, ἐν μηνί Ἰουνίου 22. Ἐνθύμησι (ὄ)τι ἔδωσε ὁ Χατζῆ-Θανάσις ὁ  
Κεντιντένογλου λογάρισι τοὺς μαστόρους ὅλους». (σελ. 65).

§ 14. *Πρωτομαϊστορευόντος τοῦ κύρ Χριστοδούλου (Τόκα) μετὰ 4 συμ-  
βούλων 1739—1740.*

1739 «ἔν ἔτει... ἐν μηνί Ἰουνίου 21. Συνήχθησαν οἱ μαστόροι ροφέτι  
τῶν ἀμπατζήδων ὅλοι κοινῶς καὶ ἐσυμφώνησαν κοινῇ γνώμη καὶ ἔβαλαν  
προεστοὺς νὰ ἐπιτηροῦν καὶ νὰ διετηροῦν τὸ ροφέτι εἰς κάθε χρῆσιν καὶ ὑπό-  
θεσιν ἐμ πρώτα τὸν αἰδισιμώτατον οἰκονόμον παπᾶ κύρ Μαργαρίτην, δεύ-  
τερον τὸν αἰδισιμώτατον ἅγιον σακκιλίων παπᾶ Κωνσταντῖνον, τρίτον τὸν  
κύρ Χατζῆ-Κωνσταντῖνον, τέταρτον τὸν κύρ Χριστόδολον, πέντις ὁ κύρ Παῦ-  
λος· καὶ τὰ ἄσπρα τὰ ὅσα συνάξονται τὸ ροφεῖο νὰ τὰ ἔχη ὁ κύρ Χριστό-  
δολος εἰς τὴν φύλαξίν του· καὶ τὰ ὄ,τι πάρη ὄ,τι δώση νὰ ἔχη κατάστιχο νὰ  
διαλαμβάνη. Ἐν πρώτοις ἔλαβεν ὁ προλογῆ (:) ἀπὸ τὸν κύρ... γρ. 605,  
ἦγουν ἐξακόσια πέντι». Μαΐστορες 8, ἐν οἷς καὶ ὁ Κωλάροχαρόογλου (σελ.  
65—67). «Ἐδωσα τῇ λογάρισι σωστή. ἐγὼ ὁ Τόκας καὶ ἐξιφίλησα». Αὐγ.  
20, ἔτος 1740. (σελ. 68).



§ 15 *Πρωτομαϊστορευόντος τοῦ κυρ Χριστόδουλου Τόκα, 1740—1747.*

1740. «Ἔτος... μὴν Αὐγούστου 20. Ἐσυνάχθησαν οἱ μάστοροι εὐρίσκοντας ἡ τοῦ Χατζῆ-Κωνσταντίνου ἀσλ. 605 καὶ ἔδωσι τὰ ἱκατὸ πέντι τὸ Τόκα διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ροφετίου νὰ τὰ ξεδιάζῃ καὶ ἔμειναν ἡ τοῦ Χατζῆ-Κωνσταντίνου ἀσλ. 500, ἦγουν πεντακόσια νὰ τρέχουν μὲ τὸ διάφορον τὰ δέκα ἔντικα». Μαῖστορες 13 (σελ. 67—68).

1741. Αὐγούστου 13. Μαῖστορες 14 (σελ. 68—69).

1742. Ἰουνίου 16. Μαῖστορες 8. «Μὴν Αὐγούστου 18. Ἐσυνάχθησαν οἱ μάστοροι καὶ ἔλογαργιάσαν καὶ ἔμειναν ἡ τοῦ Χριστόδουλου ἀσλ. 44, ἄσπρα 40 νὰ ἔχη νὰ ξεδιάζῃ διὰ τοῦ ροφετί τὴν ὑπόθεσι ὅ,τι καὶ ἂν τύχη». (σελ. 69—70).

1743. «Ἐτει... μηνὶ Ἰουνίου πρώτῃ». Δάνεια εἰς ἕξ μαῖστορας : «ἐπῆρα ἐγὼ ὁ Χατζῆ Κωνσταντίνος ὁ Καρύδας ἀπὸ τὸ ροφετί μας τῆς μέσης τὰ ἄσπρα ἀσλ. 100 μὲ τὸ διάφορον ἀσλ. 12». «Μηνὶ Αὐγούστου 17». Μαῖστορες 10. Ἐλεημοσύνη εἰς τὸ ροφετίον 80 ἀσλανίων τριῶν ἀποθαπόντων : «Ἀποθαίνοντας ὁ... ἀπαρίσι (:) λεγμοσύνη εἰς τὸ ροφετί ἀσλ...». «Ἐσυνάχθησαν οἱ μάστοροι καὶ ἐπῆραν λογάρισι τὸ πρωτομάστορη καὶ ἔμειναν εἰς τὸ πρωτομάστορη ἀσλ. 10 διὰ νὰ ξεδιάζῃ διὰ τὴ μέση τὴν ὑπόθεσι τὸ ροφετί» (σελ. 70—72).

1744. Ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίου 18. Μαῖστορες 13. «Ἐδῶσα ἐγὼ ὁ Χριστόδουλος τὴν λογάρισι τοὺς μαστόρους καὶ ἔμειναν ἀπάνου μου νὰ ξεδιάζου 28 διὰ τοῦ ροφετιοῦ τὴν ὑπόθεσιν σὲ ὅ,τι κάμη χρεῖαν» (σελ. 72—73).

1745. «Πιθαίνοντας ἡ κυρὰ Μιλάρχω τὸ μακαρότη Χατζῆ-Μαυροδῆ ἡ ἀρχόντισσα ἀφιέρωσι εἰς τὸ ροφετί ἀσλ. 50 ἔν χειρας τὸ πσελεμπῆ Γιαννακάκι κὶ ἔστω ἐνθύμησι' ἔτει 1745, μηνὶ Μαρτίου 10». Μαῖστορες 6. «Αὐγούστου 10». Ἐλογαριαστήκαμε μὲ τὸ πρωτομάστορη τὸν κυρ Τόκα κὶ ἔμειναν σὶ λόγου του ἀσλ. 35 διὰ νὰ ξεδιάζῃ διὰ τὸ ροφετίου τὴν ὑπόθεσι τὰ ὅ,τι λάχη». (σελ. 74).

1746. Ἰουνίου 21. Μαῖστορες 7. Αὐγούστου 10. «Ἐσυνάχθησαν οἱ μαστόροι καὶ ἐπῆραν τὴν λογάρισι τοῦ πρωτομάστορη τοῦ Χριστόδουλου καὶ ἔμειναν ἀπάνου του ἀσλ. 41 νὰ κάμη ἔξοδα διὰ τοῦ ροφετί τὴν ὑπόθεσιν σὲ ὅ,τι καὶ ἂν τύχη. Ἐτι γράφομιν κὶ τὰ ἄσπρα, πὸ ἐχομεν τοῦ ροφετίου δοσμένα μὲ τὸ διάφορον... ὅπου γίνονται γρόσια 550 κὶ ἔμειν τὸ διάφορόν τους ἕως τοῦ ἐρχόμενου χρόνου Ἰουνίου 20 δίνον διάφορο 59, ἄσπρα 4. Ἐγίνεν ἡ ὀλόγη τὰ ἄσπρα τοῦ ροφετίου, πὸ ἐγειναν 650, ἄσπρα 100. Ἐπάγησαν ἔξοδα ἕως τοῦ ἐρχόμενου χρόνου 1747 Ἰουνίου 20 γρόσια 102 ἀσπ. 90 κὶ ξιπέφτοντας αὐτὰ ἔμειναν γρόσια 548, ἄσπρα 10. Ἐτι ἡ τοῦ Χριστόδουλου εἶναι γρόσια ἕτερα 20. Ἐτοῦτα ἔμειναν τοῦ (X)ρ. γρό-

σια 568 ἀσπ. 10. Τὰ ἔλ(α)βαν καὶ μαστορισεῖὰ δι' ἕξι μῆνις ὁ Χριστόδουλος» (σελ. 74—75).

§ 16. *Πρωτομαίστορεύοντος τοῦ κῦρ Παρασκευᾶ, 1747.*

1747. «Ἐν ἔτει... Ἰουνίου 24. Ἐσυνάχθησαν οἱ μαστόροι ὅλοι καὶ ἔλογαριάστηκαν τὸ τί ἔχει τὸ ρουφετί, νὰ δίδωνται μὲ διάφορο ἢ ὀλόγη τὰ ἄσπρα τοῦ ρουφετιοῦ· νὰ εἶναι πρωτομάστορης ὁ Παρασκευᾶς». Ἐδόθησαν δάνεια εἰς 11 μαϊστόρους ἀνὰ 50 γρόσια ἀπέναντι ἐντόκων ὁμολογιῶν ἀνὰ 57 γρ. (14 %). «Ἐγειναν σοῦμμα τὰ ἄσπρα, ὅπου εἶναι μὲ τὸ διάφορόν του μαζὺ γρ. 632. Ἐτι ἔμειναν τῆς μέσης ἄσπρα εἰς τὸν Παρασκευᾶ τὸν πρωτομάστορη διὰ νὰ κάμη ἔξοδα διὰ τὸ ρουφετί ἕως τοῦ ἐρχόμενου χρόνου τὸν ἐδώσαμε γρόσια 55, ἄσπρα 90. Αὐτὰ ἕξ ἴσου τὰ πέραμι».

Μαϊστορες 6. «Ἐδῶ γράφομι κὶ τις φιλειές, ὅπου ποιὸς ἔδωσι τὴ φιλειάν του». Ἐτι ἐδόθησαν δάνεια εἰς 3 μαϊστορας ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους. «Ἐδῶ γράφομε καὶ τὰ πακίρια τοῦ ρουφετιοῦ, ὅπου τὰ ἐγχειρίζομι εἰς τὸν πρωτομάστορη· εἶναι εἰς τὸ μέτρος λεγκίρια 365, καζάνια 3, κεπτζέδες 2, φανάρια 2, κιγιούμια 2, κιλίμια 2, χαλιὰ 2, μισάλες 3 καὶ πιᾶτα 5» (σελ. 76—77).

§ 17. *Πρωτομαίστορεύοντος Χριστοδούλου Οἰκονόμου, 1747—1748.*

1747. «Ἐν ἔτει... Δικιμβρίου 17. Ἐμίσιψεν ὁ κῦρ Παρασκευᾶς διὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔδοσι λογάριασι κὶ ἔξικαμι ἀπὸ τὴν ὑπερσίαν τοῦ ρουφετιοῦ. Ἐκάμαμι προεστὸν τὸν Χριστόδουλου τὸν Οἰκονόμου κὶ τὸν ἐδώκαμι ἄσπρα τῆς μέσης διὰ ἔξοδα νὰ κάμη διὰ τὸ ρουφετί γρ. 84». Μαϊστορες 15. Δάνεια εἰς τρεῖς μαϊστορας ἀνὰ 50 γρ. ὡς ἀνωτέρω (σελ. 77—78).

1748. «Ἐτος Ἰουλίου 1. Διὰ ἐνθύμησι ἐγὼ ὁ κῦρ Χριστόδουλος ὅτι πῶς ἔδωσα τὴν λογάργιασίν μου ἀνάμισα τῶν εὐριθίντων μαστόρων Χατζῆ-Παρασκευᾶς, Γεώργις Πούκλογλους, Καραγιάννης, Χατζῆ-Τόλους-Ντιμιτζίδουλους. Ἐδοσι τὴν λογάριασι καὶ ἔξέκαμι» (σελ. 79).

§ 18. *Πρωτομαίστορεύοντος Χριστοδούλου Παπαζόλου, 1748—1750.*

1749. Ἰουλίου 12. «Διὰ ἐνθύμησι ἐδῶ γράφομε τὸ ρουφετί τῶν ἀμπατζήδων ἐσυνάχθησαν μὲ τὴν ὀλόγη καὶ ἐβάλαμε τὸν κῦρ Χριστόδουλου, λέγομε τοῦ Παπαζόλου πρωτομάστορη διὰ νὰ παίρῃ, νὰ δίνῃ ὅ,τι κὶ νὰ λάχῃ καὶ τὸν δίνομε ἀσλάνια 55, ἄσπρα 30 καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησι». Μαϊστορες 11 (σελ. 79).

1750. «Ἐν ἔτει... ἐν μηνὶ Ἰουνίου 18». Μαϊστορες 14, ἐν οἷς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ πρωτομαίστορος δι' ὃν «ὁ πρωτομάστορης ἔδοσι τὴ φιλειά του ἀπὸ τὴ ρόγα του ἀσλάνια 5 κὶ ἄλλα τὰ χάρισα(ν) οἱ μαστόρ». (σελ. 80).

§ 19. *Πρωτομαίστορεύοντος τοῦ Χριστοδούλου Τόκα, 1750—1754.*

1750. «Ἰουνίου 18. Διὰ ἐνθύμησι ἀφίνουμε τοῦ ρουφετιοῦ τὰ ἄσπρα εἰς τὸν πρωτομαίστορή μας τὸν Τόκα, ἀσλ. 59 νὰ τὰ ἔχῃ διὰ ἔξουδου τοῦ ρουφετιοῦ σὶ ὅ,τι καὶ ἂν τύχῃ, ἔτερα ἔλαβε ἀσλάνια 4» (σελ. 81).

1751. «ἐν μηνί Ἰουλίου 20» Μαΐστορες 7. «Πεθαίνοντας οὐ Σαχτι-τζίης Δημητράκις οὐ Σαλονικεῖς ἀφιέρωσι τὸ ρουφέτι τῶν ἀμπατζήδων ἀσλ. 5». «Ἐνθάδε ἐσυνάχθησαν τὸ ρουφέτι ἀμπατζήδων καὶ ἐπῆραν τοῦ μαστορη-τόκα τὸν πρωτομάστορη λογάριασι καὶ τὸν ἀφιέρωσαν ἀσλάνια 65 διὰ νὰ ξεοδιάξῃ τὴν ὑπόθισι τοῦ ρουφέτι τὸ τὶ κάμη-λάχη (;)». (σελ. 82).

1752. «ἐν μηνί Αὐγούστου πρώτῃ». Μαΐστορες 10. Κληροδότημα ἐν 15 ἀσλάνιων. «Ἐσυνάχθησαν γοὶ μαστόροι καὶ πῆραν ἀπὸ τὸν πρωτομάστορη μας τὸν Χριστόδουλο λογάριασι καὶ τὸν ἀφι(ε)ρώσαμε ἀσλ. 98 νὰ τὰ ξεοδιάξῃ διὰ τοῦ ρουφετιοῦ τὴν ἀπόθισι». (σελ. 82—83).

1753. Αὐγούστου α'. Μαΐστορες 18. «Τὰ ἄσπρα τοῦ θεοφρουρήτου ρουφετιοῦ μας, ὅπου ἐδιαμοιράσθησαν εἰς τοὺς μαστόρους, γράφομεν τὰ ὀνόματα αὐτῶν». Ὁμολογίαί 21 μαϊστόρων μετὰ τοῦ ἐτησίου τόκου των (14%) πρὸς 57 γρ. ἐκάστη. «Ἐσυνάχθησαν οἱ τιμιώτατοι μαστόροι ὅ τε ὁ κύρ Μανωλάκις, κύρ Χατζῆ Γεώργις καὶ κύρ Χατζῆ-Χριστόδουλος Ντιμιριτζόγλους καὶ ὅλοι οἱ ἐπίλοιποι καὶ ἐπῆραν τὸν λογαριασμὸν τὸν μαστορ-Χριστόδουλον προεστὸν καὶ τὸν ἀφιέρωσαν εἰς χεῖράς του ἀσλάνια 90 διὰ νὰ ξεοδιάξῃ διὰ τοῦ ρουφετιοῦ τὴν ὑπόθισιν ὅ,τι ἤθελεν τύχει χρονικῆς». (σελ. 83—88).

1754. Ἰουλίου 20. Μαΐστορες 13. «Ἐλαβαν τοῦ ρουφετιοῦ τὰ ἄσπρα οἱ μαστόροι», 27 τὸν ἀριθμὸν ἀπέναντι ἐντόκων ὁμολογιῶν πρὸς 57 γρ. ἐκάστης. «Εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος κατὰ τὸ 1754 Ἰουλίου 20 ἐσυνάχθησαν οἱ μαστόροι καὶ ἐπῆραν τὸν λογαριασμὸν ἀπὸ τὸν μαστορ Τόκαν καὶ ἐξώφλησεν καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν». (σελ. 85 καὶ 88—89).

§ 20. Πρωτομαΐστορεῦντος τοῦ Χατζῆ-Χριστοδούλου Ντιμιριτζόγλου 1754—1755.

1754. Ἰουλίου 30. «Ἐσυνάχθησαν οἱ μαστόροι καὶ εὗρον εὐλογον τὸν κύρ Χατζῆ Χριστόδουλον Ντιμιριτζόγλου εἰς τὸ νὰ εἶναι κυβερνήτης καὶ πρωτομάστορης εἰς τὸ ρουφέτι μας τῶν ἀμπατζήδων καὶ τὸν ἐνεχείρισαν ἀσλ. 100, ἄσπρα 60 διὰ νὰ ξεοδιάξῃ εἰς τὰς χρείας τοῦ ρουφετιοῦ μας». Ὁμολογίαί δανείων 6 πρὸς 57 ἀσλ. ἐξ ὧν μία διπλῆ 114 ἀσλάνιων. (σελ. 89).

1755 Ἰουλίου 22. «Ὀντος ὁ κύρ Χατζῆ-Χριστόδουλος προεστὸς» ἀνηγορεύθησαν μαΐστορες 12. «Ἀποθαίνοντας ἡ μπάμπω Ράτω ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ρουφέτι ἀσλ. 5. Ἀποθαίνοντας ὁ Ἄρναούτογλους ἔδωσεν εἰς τὸ ρουφέτι μας ἄσπρα 110. Ὁ μακαρίτης Μανρουδῆς ὁ Μανδρατζόγλους ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ρουφέτι μας λιγγέρια 40 ὁμοῦ καὶ ναλμπικιά μισά. Ἐξώδιασεν διὰ τὸ ρουφέτι τοῦ ἐνὸς χρόνου εἰς τε ἔλεημοσύνας εἰς τε ἔξοδα καὶ ἔδωσεν καὶ τὰ ἐπίλοιπα καὶ ἐξώφλησεν». (σελ. 90).

§ 21. Πρωτομαΐστορεῦντος τοῦ Χατζῆ-Παρασκευᾶ, 1755—1760.

1755., Ἰουλίου 27. «Ὀντος ὁ κύρ Χατζῆ-Παρασκευᾶς προεστὸς καὶ

τὸν ἀφιερῶσαμι ἀσλάνια 83. νὰ δίνη διὰ τοῦ ρουφετιοῦ τὴν ὑπόθισι», (σελ. 91).

1756, Ἰουλίου 21. Μαῖστορες 7 καὶ Ἰουλίου 27 μαῖστορες 15, ἐν ὄλῳ 22. Μαῖστόρων δύο πρόστιμα (παιδεῖαι) ἐκ 12 ἀσλανίων. «Εἰς μνημόσυνόν της ἔδωσεν εἰς τὸ ρουφέτι μας ἡ μακαρίτισσα Σιτζητανόουγλου ἀσλ. 5, ἔτι ὁ Χατζῆ-Δημήτριος Τακιατζῆς μακαρεῖα ἀσλάνια 10». (σελ. 91—92).

1757, Αὐγούστου α'. Μαῖστορες 8. (σελ. 91).

1758, Αὐγούστου 1. Μαῖστορες 6. Ἐλεημοσύναι τεσσάρων εἰς τὸ ρουφῆτιον ἀσλάνια 37.90. (σελ. 92).

1759, Αὐγούστου 1. Μαῖστορες 8. «ἔτι ἐπῆρα ἀπὸ τοῦ... τὴ φιλειά». (σελ. 93).

1760, Αὐγούστου 1. Μαῖστορες 8. «ἔτι πῆραμι» ἢ «πλέρωσι» ἢ «ἔδωσι» (σελ. 93).

§ 22. *Πρωτομαῖστορεύοντος τοῦ Χατζῆ-Στοιγιάννη*, 1760—1763.

1760. Αὐγούστου 21. «Ἀπεκατεστήσα(με) ἡμεῖς οἱ ἀμπατζήδες εἰς τὸ ἐσνάφι μας πρωτομαῖστορα τὸν κύρ Χατζῆ-Στοιγιάννην εἰς τὸ νὰ ἔχη τὴν φροντίδα τοῦ ἐσναφίου καὶ τοῦ ἔκάμαμε τεσλίμι τὰς ὁμολογίας βουλλωμένες εἰς μίαν σακκούλα». Ἔπονται ὀνομαστικαὶ μαῖστόρων ὁμολογίαι 28 ἀνὰ 57 ἀσλ. ἐκάστη πλὴν μιᾶς διπλῆς καὶ ἐτέρας 132 ἀσλ., ἐν ὄλῳ ἀσλ. 1728. «Καὶ ἐπὶ χεῖρας τοῦ ἔκαμαν τεσλίμι ἀσλ. 91». (σελ. 96—97).

1761. Ὁμολογίαι δανείων τριῶν ἀσλ. 214. Μαῖστορες 13. Ἐλεημοσύναι εἰς τὸ ρουφῆτιον ἀσλ. 28 καὶ δωρεὰ 29 σαχανίων (σελ. 97—99).

1762. Μαῖστορες 12. (σελ. 100).

1763. Μαῖστορες 4. «† Ἐσυνάχτηκαν οἱ μαστόροι κὶ πῆραν ἀπὸ τοῦ προεστό μας τοῦ Χατζῆ-Στοιγιάννη τὴ λουγάργιασι σῶα κὶ ξέκαμι». (σελ. 100).

§ 23. *Πρωτομαῖστορεύοντος τοῦ Χατζῆ-Χριστοδούλου Ντιμιριτζιόγλου*, 1763—1764.

1763, Ἰουλίου 26. «Ἐπικατέστησαν οἱ μαστόροι κὶ ἤσαν εὐλογου τοῦ Χατζῆ Χριστοδούλου τοῦ Ντιμιριτζιόγλου διὰ προεστὸν τοῦ ρουφετιοῦ τοῦ δεσμεῖν κὶ λῦειν». Μαῖστορες 13. Διανομὴ δανείων εἰς 26 μαῖστορας ἀπέναντι ὁμολογιῶν ; «ἔμοιράσαμι τὰ μαστορικὰ τὰ ἄσπρα». Ἐκάστη ἔντοκος ὁμολογία ἐκ 57 ἀσλαν. πλὴν τῆς τοῦ πρωτομαῖστορος ἔξ 112. Οἱ ἡμίσεις τῶν μαῖστόρων τιλοφοροῦνται *χαριώτηδες*<sup>1</sup>. «Λογαριάζοντας ὁ Χατζῆ-Χριστόδουλος καὶ Χατζῆ-Στοιγιάννης ἔδωσαν τὸν λογαριασμὸν σωστὰ καὶ ἔξκαμεν».

§ 24. *Πρωτομαῖστορεύοντος τοῦ Χατζῆ-Στοιγιάννη μετὰ συμβούλου τοῦ Κωνσταντίνου Μηχανατζιόγλου*.

1) *Χαριώται* ἐκαλοῦντο τῶν ἀμπατζήδων οἱ ἔχοντες τὰ πρατήρια τῶν ἐντὸς χανίων, οἱ δὲ ἐν τῇ ἀγορᾷ *τσαρσιλῆδες* (τσαρσι τουρκ.=ἀγορά).

1764, Αὐγούστου 15. «Καὶ ἦσαν εὖλογον οἱ μαστόροι, κατάστησαν προεστὸν τὸν Χατζῆ-Στοιγιάννην καὶ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Μηχανατζόγλου καὶ τοὺς ἐγγείρισαν διὰ ἔξοδα ἀσλ. 100 καὶ ἕτερα (ἀ)φινον ε τὴ σακκοῦλα μαστορικά ἄσπρα ἀσλάνια 66». Μαῖστορες 15. «Συναχθέντες οἱ μαστόροι θεωρήθηκεν ὁ λογαριασμὸς τοῦ Χατζῆ-Στοιγιάννη ἔτος χίλιου ἑφτακοσίου ἐξήντα τέσσερις καὶ ἔκαμεν καὶ ἐγγείρισαν ε τὴ σακκοῦλα ἀσλ. 600 καὶ διὰ ἔξοδα ἔξωως ἀσλ. 116 καὶ ὁμολογίες, ὅπου ἔχουν οἱ μαστόροι σοῦμμα 34». (σελ. 103—104).

§ 25. *Πρωτομαῖστορεύοντος τοῦ Χατζῆ-Στοιγιάννη μόνου, 1765—1767.*

1765, Αὐγούστου 15. «Ἐπικατέστησαν ἡμεῖς οἱ ἀμπατζῆδες εἰς τὸ ἐναφίει προεστὸν τὸν Χατζῆ-Στοιγιάννη εἰς τὸ νὰ ἔχη τὴν φροντίδα τοῦ ἐναφίου καὶ τοῦ κάμαμι τεσλίμι τὲς ὁμολογίες βουλωμένες ε τὴ σακκοῦλα καὶ ἄσπρα ἀσλάνια 600, ἔτι διὰ ἔξοδα ἀσλάνια 116». Μαῖστορες 9. «Ἐδωσαν τὸν λογαριασμὸν ὁ Χατζῆ-Στοιγιάννης καὶ ἐξώφλησεν, 1766 Αὐγούστου 10». (σελ. 105).

1766, Αὐγούστου 19. «Δίνοντας τὸν λογαριασμὸν σωστὸν ὁ Χατζῆ-Στοιγιάννης τὸν ἐπικατέστη(σαν) πάλι προεστὸν οἱ μαστόροι εἰς τὸ νὰ ἔχη τὴν φροντίδα τοῦ ρουφετίου καὶ τὸν ἐγγείρισαν μέσα εἰς τὴ σακκοῦλα βουλωμένα ἀσλάνια 600 καὶ ἕτερα τὸν ἐγγείρισαν διὰ ἔξοδα τοῦ ρουφετίου εἴ τι χρειαστοῦν ἀσλ. 118—24 (παράδες) καὶ ὁμολογίες τοῦ ρουφετίου ε τὴ σακκοῦλα 41». Μαῖστορες 13. (σελ. 106).

1767. Μαῖστορες 4. Ἀποθανὼν ὁ πρόεδρος «ἀφιέρωσεν ἀσλ. 10, ὁ Θεὸς μακαρίση τον». (σελ. 107).

§ 26. *Πρωτομαῖστορεύοντος τοῦ Κωνσταντῖνου (Μηχανατζόγλου) μετὰ συμβούλου τοῦ Χατζῆ-Χριστοδοῦλου (Ντεμιριτζόγλου), 1767—1772.*

1767, Αὐγούστου α'. «Ἐσυνάχθησαν οἱ μαστόροι καὶ ἐπικατέστησαν προεστὸν τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Χατζῆ-Χριστόδουλον διὰ νὰ ἔχουν τὴν φροντίδα τοῦ ρουφετί· ἔτσι τοῦ ἦσαν εὖλογον οἱ μαστόροι καὶ τὸν ἐγγείρισαν τὸν κῆρ Κωνσταντῖνον ε τὴ σακκοῦλα ἄσπρα βουλωμένα τὸν ἀριθμὸν ἀσλ. 404 ἔτι τὸν ἔδωσαν ἐπὶ χεῖρας διὰ ἔξοδα τοῦ ρουφετίου ἀσλ. 100». Πίναξ ὀνοματικῶν ὁμολογιῶν τῶν μαῖστόρων 39 ἐκ 57 ἀσλ. ἐξ ὧν μία διπλῆ. (σελ. 108—110).

1768. Πίναξ ὡσαύτως 39 ὁμολογιῶν ἐκ 57 ἀσλ. ἐκάστης. (σελ. 111—112).

1769. Πίναξ ὡσαύτως 46 ὁμολογιῶν ἐκ 57 ἀσλ. ἐκάστης, ὧν δύο διπλαῖ καὶ 19 ἀνήκουσαι εἰς τσασιρλῆδες. Αὐγούστου 1. «Διὰ τὸ παρὸν φανερώνομε ὅτι ἐλάβαμε τοῦ Καρακάσογλου τὴν ἐλεημοσύνη ἀσλ. 100 καὶ (ἐ)τερα ἐλάβαμε διὰ τὰ σπιτάλια τῆς πολι(εἰ)ας ἀσλ. 1000 καὶ δώσαμε ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἄσπρα τοὺς μαστόρους ἀσλάνια 500 καὶ δώσαμε καὶ εἰς τὴν πολιτείαν διὰ τὸ χρέος τοῦ τσελεμπῆ Γιαννάκι, ὅπου ἦταν νὰ δίνωνται ἀσλ. 200 καὶ

δώσαμε καὶ κὺρ Γιαννάκι Ντουλγκέρογλου ἀσλάνια 400 καὶ γίνονται τὰ ὅλα σοῦμμα ἀσλ. 1100». (σελ. 116).

1770. Ἰουλίου 8. «Οἱ ὁμολογίες οἱ μαστορικὲς» τὸν ἀριθμὸν 39 ἐκ 57 ἀσλ. ἐκάστη, ὧν δύο διπλαῖ. Μία ἐξωφλήθη. (σελ. 117—119). Μαῖστορες 2. (σελ. 103).

1771, Ἰουνίου 18. «Ἴδου φανερώνομεν τὸ διάφορον, ὅπου συναίεται ἀπὸ τὰ ἄσπρα τὰ μαστορικά». 25 ὁμολογιῶν ἀνὰ 7 ἀσλάνια, ἦτοι 175 ἀσλ. Πίναξ 11 ὁμολογιῶν, ὧν μία διπλῆ. (σελ. 120—123). Μαῖστωρ 1. (σελ. 103).

1772. Μαῖστορες 7. Εἷς καταβάλλει πλὴν τοῦ τέλους τὸ πρῶτον καὶ φόρον καζὰν ἀχτζισὶ ἀσλ. 4 καὶ 21 παραδες. Ἐλεημοσύναι εἰς τὸ ρουφέτιον 17 ἀσλ. «Σεπτεμβρίου 31, ἐδώσαμεν τὸν Πέτρο σιερ κιγαγιὰ διὰ τὰ ἄσπρα τῆς πολιτείας, ὅπου ἔχομε, διάφορον ἀσλ. 100». Εἶναι ὁ τόκος τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Καρακασογλου διὰ τὰ σπιτάλια. (σελ. 103 καὶ 122). Ὡσαύτως καταγράφονται καὶ 10 μαῖστορες τοῦ 1773, ὧν τινες καταβάλλουσι καὶ τεστιρλίκι ἐκ 4 ἀσλ. καὶ 21 παραδῶν (σελ. 103).

## II

§ 27. Τὸ δευτέρον τῶν ἀρχείων βιβλίον εἶναι ὡσαύτως κατάστιχον ἐν εἶδει χαρτοφύλακος, δεδεμένον διὰ λεπτοῦ δέρματος καὶ ἔχει τὸ αὐτὸ ὕψος τοῦ πρώτου, ἀλλὰ πλάτος διπλάσιον. Διατηρεῖται καλῶς. Ἔχει 108 φύλλα τ. ἔ. 216 σελίδας ὑφ' ἡμῶν ἠριθμημένας, ὧν ὑπὲρ τὸ ἡμισυ εἶναι ἄγραφοι. Τὸ βιβλίον εἶναι συνέχεια τοῦ πρώτου, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1772, καταλήγει δὲ τῇ 1ῃ Μαΐου τοῦ 1818. Ἐν τῷ τέλει του περιέχει προχείρους τινὰς σημειώσεις. Τὰ εἶδη τῆς ἐν αὐτῷ γραφῆς (χειρες) εἶναι περὶ τὰ 50 ἀνδρῶν τυχόντων ἐκπαιδεύσεώς τινος. Ἄγραφοι σελίδες ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῷ μεταξύ.

§ 28. *Πρωτομαῖστορευόντων τοῦ Χατζῆ Ἀθανάσι Χαλεπλή, Χατζῆ Ἀναστάσι καὶ Χατζῆ Στάθι*, τοῦ δευτέρου ἔχοντος τὴν διαχείρισιν, ἄρα ὄντος προέδρου 1772—1775.

1772, Ἀπριλίου 25. «Σημειώνον, ὅπου ἤδραν εὐλογον καὶ δίκαιον καὶ ἔβαλαν προεστὸν τὸν Χατζῆ Ἀθανάσι Χαλεπλή, ἀδτάδελφος τοῦ Μιρτζάνη καὶ τὸν Χατζῆ Ἀναστάσι ὁμοῦ μετὸν Χατζῆ Στάθι διὰ νὰ ἔχουν τὴν βροτίδα τὸ ρουφείου τῶν ἀμπατζήδων» (σελ. II, 3). Ἰουνίου 3 μαῖστορες 15. Τὸ τέλος αὐξάνεται εἰς 40 ἀσλάνια τῶν υἱῶν τῶν μαῖστόρων καταβαλλόντων τὸ ἡμισυ (20). Ὑπὸ πολλῶν καταβάλλεται καὶ τεστιρλίκι ἀσλ. 5. (σελ. II, 9).

1773, Ἀπριλίου 10. Μαῖστορες 10. Σημειωτέα : *βγῆκι οὐ... ἠ γινός (πολλάκις), ἦδουσι, ἔδωκε, ἔδωσε, ἔδωσι, ἔδουμι, πλέρωσι μι τὸν... πλέρωσι μι τὸν τεσίρι του*, τῆς αὐτῆς χειρὸς πάντα. (σελ. II, 9—10). Ἰουνίου 1, καταγραφὴ 15 ὁμολογιῶν μαῖστόρων ἀργαστηρῶν καὶ ἐτέρων 14 *χανιώτηδων*. (σελ. II, 5—6).

1774, Μαΐου 17. Μαῖστορες 6. Σημειωτέα : *ἦδουκιν, ἐπλέρωσι*.

(σελ. II, 10). «Ἰγὼ οὐ Χατζῆ-Ἀναστάσις καὶ ἰγὼ οὐ Χατζῆ-Ἀθανάσις ἠδούσαμεν τοῦ λουγαριασμοῦ τρία χρονῶ καὶ ἤξοφλίσαμε». (σελ. II, 3).

§ 29. Πρωτομαΐστορογέντος τοῦ Χατζῆ-Ἀναστάσι, 1775—1790.

1775, Ἰουνίου 20. Μαΐστορες 4. πλήρουσι καὶ πλέρωσι οὐ νόος. (σελ. II, 10).

1776. Μαΐστορες 13. Πλήρουσι, πλέρωσι, ἔδουσι δ... ἢ γυῖός, ὁ, τοῦ τεσίρι. Καθ' ὅλην τὴν πρωτομαΐστοριαν τὸ ἀρσενικὸν ἄρθρον τίθεται ἐκ παραλλήλου δ—οὔ, ἢ, τὸ οὐδέτερον τὸ—τοῦ καὶ ἐν γένει διαφαίνεται ἢ πρὸς κώφωσιν τροπὴ τῶν ἀτόνων φθόγγων ε καὶ ο. (σελ. II, 10—11).

1777. Μαΐστορες 11. (σελ. II, 11). Μαΐτου 3. Ἐλάβαι διὰ τεττῆρα-ἀχιξεῖ ἀπο τοὺς Καροφίληδες ἢ οὐλότη ἀσλ. 40<sup>1</sup> τρεῖς ἄνθρωποι ἤρθαν, τὸ ὄνομά τους: Κύρου Προύσκου Τοτουρστάνα, Πέτκο Οὐστάμπασια Μήνου Μήνου, Στόου Μούτου Πούρβου Μπρατιάνι καὶ ἄλλισ τρεῖς ἄνθρωποι». Τὰ ὀνόματα αὐτῶν ὡς Βουλγάρων μὴ ἐξηλληνισμένων δὲν λαμβάνουσι τύπον καταληκτικὸν Ἑλληνικόν. (σελ. II, 1).

1778. Μαΐστορες 1. (σελ. II, 11).

1779. Μαΐστορες 9. (σελ. II, 11).

1780. Μαΐστορες 10. (σελ. II, 12).

1781. Μαΐστορες 13. (σελ. II, 12).

1782. Μαΐστορες 7. (σελ. II 12). «Ἐν ἔτει 1782 Ὀκτωβρίου 26. Ἀφιέρωσεν ἡ Νίνα, τοῦ Χατζῆ-Κοῦμτζόλου ἢ θυγάτηρ εἰς τοῦ ἀμπατζήδικου τοῦ Ἰσνάφιν ἀσλ. 200, λέγων ἀσλάνια διακόσια καὶ παρήγγειλι ἐκ στόματις της νὰ δίνουμι ε τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνος τοῦ παγκουάλι τοῦ κάθε χρόνου ἀσλ. 9 διὰ τρία καντήλιαν, ὅπου ἔχει καὶ καινὴν διὰ τοῦ λάδι της, καὶ τοὺς ἱερεῖς τοῦ ἁγίου Κωνσταντῖνον ἔχει ἀφιερωμένα νὰ δίνωμεν ἀσλ. 6, τὰ ὅποια ἔχει ἐξ ὀνόματα καὶ τὴν μνημονεύον καὶ κάθε Λαμπρῆ ἔχει ἀφιερωμένα τὶς ὀπτωχοὺς νὰ δίνωμεν ἀσλ. 5 καὶ ἀφ' τὰ ἄσπρα καθ' ἕκαστην χρόνου θὰ νὰ τὰ δίνῃ τοῦ ἀμπατζήδικου τοῦ Ἰσνάφι, σοῦμμα ἀσλάνια 20». (σελ. II, 3) <sup>1</sup>.

1783. Μαΐστορες 18. (σελ. II, 13).

1784. Μαΐστορες 11. (σελ. II, 13—14). «Ἐσυμφώνησαν οἱ μάστοροι

1) Ἡ Νίνα (Εἰρήνη) θυγάτηρ τοῦ Χατζῆ-Κοῦμτζόλου καὶ χήρα τοῦ ἀμπατζῆ Χατζῆ-Κοῦμτζου παρέδωκε τῷ 1790 Σεπτεμβρ. 16 τῷ ἄρχοντι λογοθέτῃ γρ. 1300 ἐπὶ τῷ ὄρφ, ἐφ' ὅσον αὐτῆ ἔξ τὸν τόκον αὐτῶν τὸν ἐτήσιον 130 γρ. νὰ λαμβάνῃ σὺτή, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν της νὰ δοθῶσι 1000 γρ. εἰς τὴν μητρόπολιν διὰ τὸ τέμ-πλον, 100 εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κεντρικὴν σχολὴν, 100 εἰς τὰ ὀσπιτάλια καὶ 100 εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ χαρτζῆ. Ἡ διαθήκη τῆς φιλοθρήσκου καὶ φιλανθρωποῦ Ἑλληνί-δος ταύτης κατακεχωρισμένη ἐν τῷ κώδικι τῆς μητροπόλεως τῇ 7 Αὐγ. τοῦ 1789 ἐξετελέσθη μετὰ τὸν θάνατόν της τῇ 1 Ἰανουαρίου τοῦ 1793. Κωδὸξ Κυρίλλου (1781—1845) σελ. ια' καὶ ιδ'. Ἴδε, Ἀρχεῖον, τόμ. Ε', σελ. 10, § 12 ζ'.

νὰ πηγαίνουν εἰς τὰ μοναστήρια μὲ τὴν ἀράδα Κούκλενη, ἐκ δεύτερας τὸν ἄλλον τὸν χρόνον εἰς τὸν Μπάζκοβου τοῦ μοναστηρίου τρίτη χρόνᾳ εἰς τὸν ἅγιον Κήρυκα τοῦ μοναστηρίου τέταρτος χρόνος εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν Μουλτάβαν πέντατος χρόνους εἰς τὴν ἁγίαν Γεώργιον τοῦ μοναστηρίου 1».

«Τοῦ Ζαφείρι τοῦ κάπηλα τῆ τζούπαν \* καὶ εἰς τοῦ γαμπρὸ τὰ παιδιὰ χρεωστῆται τοῦ ἀμπατζήδικου τοῦ ρουφέτι ἀσλ. 130 καὶ τὰ ἔχομι μὲ τὸ διάφορον τὰ δέκα ἔντικα. Τοῦ Τρουπτζῆ τὸ παιδί χρεωστοῦμι ἀσλ. 125 \*».  
(σελ. II, 3).

1785. Μαΐστορες 11. (σελ. II, 14).

1786. Μαΐστορες 13. (σελ. II, 14). «1786 Ἀβγούστου πρώτη ἔχει νὰ δίνη τοῦ Ἰσνάφι τοῦ Παντιπανᾶ τοῦ παιδιοῦ ἀσλ. 200 ἢ Μαρίκου. Τοῦ μακαρίτη τοῦ Χατζῆ Κυριάκι ἢ θυγάτηρ χάρισι τοῦ παιδί του σῶου». (σελ. II, 3).

1787. «Ἐν ἔτει 1787 Ἰουνίου, ἔχει τὸ Ἰσνάφι μας τὴν πουλιτεία μαστορικὰ ἀσπρα ἀσλ. 622, ἔτι ἄλλα ἐδούσαμε ἰ τὴ πουλιτεία ἀσλ. 93=715». Μαΐστορες 15. (σελ. II, 15).

1788, Ἰανουαρίου 3. «Διὰ ἐνθύμησι, ὅπου ἐδούσαμε διὰ τοῦ οὐρδὶ τοῦ βασιλικὸ ἀσλ. 336. Πήραμι ἀπὸ τοὺς Καροφίληδες ἀσλ. 140 ἀπὸ τις Χατζαρλήδες πήραμι ἀσλ. 44 ἀπὸ τοὺς Καρολοβηνοὺς πήραμι ἀσλ. 44 ἀπὸ τις Ἀβραταλήδες πήραμι ἀσλ. 45 πήραμι ἀπὸ τοὺς Ντερβεντλήδες ἀσλ. 32=321». (βιβλ. II, σελ. 1). Μαΐστορες 25. «Ἐθεωρήθη ὁ λογαριασμός καὶ ἐπέρασαν ἀντικρὺ τὰ ἀσπρα, ὅπου ἔχει τὸ ρουφέτι μας». (σελ. II, 16). Ἀπὸ τοῦδε ἡ φιλειὰ λέγεται *μαστορεϊά*.

1789. Ἰανουαρίου 16. Εἰς τὸν ἴδιον κερὸν ἐφάνηκαν ἀσπρα μαστορικὰ ὅλα καὶ ὁμολογίαι, ἔγειναν σοῦμμα γρόσια 2349, πρᾶδ. 4». Μαΐστορες 20.

1) Πᾶσαι αἱ μοναὶ ἐπὶ τῆς Ροδόπης, Ἑλληνικαί. Ἡ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τῆς Μολδάβας μετὰ τὴν σύστασιν τῆς Ἑξαρχίας (1870) ἐπεδικάσθη τοῖς Βουλγάροις διὰ τοῦ Σουλτανικοῦ περὶ Ἑξαρχίας φερμανίου.

2) Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ αὕτη εἴχρηστος λέξις ἦτο ἀσυνήθης παρὰ τοῖς Φιλιππουπολίταις.

3) Ἡ ὁμολογία εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀθανασίου Χ΄ Κωνσταντίνου Τρουπτζῆ ἐκ γρ. 125 ἐπὶ ἀνατοκισμῷ πρὸς 10 % ἕως τοῦ ἐνηλικιώσεώς του παρεδόθη τῷ σκευοφύλακι Νικολάκι τῷ 1786 Φεβρ. 9. Τῷ 1787 8βρ. 29 ἐκ γρ. 150 ἀνεωόθη εἰς ὄνομα Νεοφύτου, προσετιῶτος μονῆς ἁγίων Ἀναργύρων Κρυτσίμων καὶ παρεδόθη πρὸς φύλαξιν τῷ τζελεμπῆ σκευοφύλακι. Αὐτόθι, σελ. η'. Ἴδε, Ἀρχεῖον, τόμ. Ε', σελ. 35 § 16, κ'. Ὡσαύτως παρὰ τῷ αὐτῷ σκευοφύλακι ὑπῆρχε κατατεθειμένη πρὸς φύλαξιν ὁμολογία ἐκ 200 γρ. τῶν πρωτομαϊστόρων τῶν ἀμπατζήδων ἀπὸ 1 Ἀβγ. 1786 ἐπὶ ἀνατοκισμῷ κατ' ἔτος 8 %, μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ Ἀντωνίου υἱοῦ τοῦ Μπόγιου ἐκ τῶν χρημάτων, ἅπερ ἀφῆκε διὰ διαθήκης ἢ μακαρίτισσα Μαρία Χ΄ Κυριακοῦ. Αὐτόθι, σελ. θ'. Καὶ ἐτέρω τῶν πρωτομαϊστόρων τῶν ἀμπατζήδων εἰς ὄνομα Σουλτάννης, θυγατρὸς τοῦ Ζαφείρη ἐκ γρ. 44 καὶ ἀσπρων 90 πρὸς 10 % ἀπὸ 20 Ἰανουαρίου 1784, ἐξοφληθεῖσα τῇ 15ῃ Ἰουνίου 1786. Αὐτ. σ. ζ. Ἀρχεῖον, τ. Ε', ἐνθ. ἄνωτ.



«Ἀπὸ τὸ κατάστιχον τοῦ ἐργκέν-ἀχιτσασι συνάχθησαν γρ. 219. «Ἔως τὴν σήμερον ὅσοι μαστόροι ἔβγαν, καλὰ βγαλμένοι. Ἀπὸ τὴν σήμερον 1789 Ἰουλίου 27 ἕως χρόνους δύο νὰ μὴν ἔβγη κανεῖς. Καὶ ἂν κἀνὴ σύντροφον κανεῖς, ὅπου νὰ μὴν εἶναι μαστορῆς, νὰ παιδεύεται καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν μαστόρων μὲ μιὰ φιλεῖα ὅλους τοὺς μαστόρους, μικροὺς καὶ μεγάλους». (σελ. II, 17). «1789 Ἰανουαρίου 25, ἐδώσαμε τὸ ὄρδι τὸ βασιλικὸ μὲ ὄλα τὰ ἔξοδα γρ. 386. Πήραμε ἀπὸ τοὺς Καρλοβαλῆδες, Σοποταλῆδες, Χατζιελῆδες, Ντερβεντλῆδες, Καραφερλῆδες, Ἀβραδαλῆδες διὰ τὸ βασιλικὸν ὄρδι γρ. 327». (σελ. II, 1).

1790, Μαΐου 22. Μαῖστορες 4 παρὰ τὴν διάταξιν. Ἰουνίου 20. «ἐθεωρήθη ὁ λογαριασμός τῶν μαστόρων καὶ ἔξέκαμεν ὁ παλαιὸς μὲ τὸν Χατζῆ-Ἀναστάσι καὶ ἐφάνησαν ἄσπρα μαστορικὰ ἔτοιμα γρ. 3000, ἦτοι τρεῖς χιλιάδες ἄσπρα γιρά. Ἔχομε καὶ ε τὴν πολιτείαν δομένα ἄσπρα τοῦ Ἰσναφίου μας γρ. 715 νὰ τρέχουν πρὸς 1 καὶ 10 (παράδες) τὸν μῆνα νὰ λαμβάνη τὸ διάφορόν τους τοῦ χρόνου γρ. 105». (σελ. II, 23). Ἰανουαρίου 20, «ἔδωσα διὰ τὸ ὄρδι τὸ βασιλικὸ γρ. 376 πῆραμε ἀπὸ τοὺς Καρλοβαλῆδες, Σοποτιλοῦδες, Ἀβρανταλῆδες, Ντερβεντλῆδες, Καραφιλλῆδες γρ. 282». (σελ. II, 2), 1790, Ἰουλίου 15 «ἔδωσαν τὸ ἰσνάφι μας ὁμολογία τοὺς ἄρχοντες διὰ γράσια 260 ἀπὸ τὸ πρᾶγμα τοῦ Φίλιππα πρὸς 10 τοῦ χρόνου». Ὁ ἐτήσιος τόκος εἶναι ἐπιχορήγησις τοῦ ρουφετίου πρὸς τὴν κοινότητα (σελ. II, 3).

§ 30. *Πρωτομαῖστοροῦντος τοῦ Χατζῆ, πιθανῶς τοῦ αὐτοῦ, 1790—1793.*

1791. Φεβρουαρίου 25 «ἔδωσα διὰ τὸ ὄρδι τὸ βασιλικὸ ἀσλ. 352 : 20. Ἔλαβα ἀπὸ τοὺς Ντερβεντλῆδες κτλ. γρ. 316». (σελ. II, 2). Ἰουνίου 5. «Σημειώνομε τοὺς πασκαλῆδες ὅπου ἐβγαίνουν» μαῖστορες 14. «Γί δίνονται. Ἐν πρώτοις ἐδώσαμε τὸν Χατζῆ-Γιαννάκι διὰ νὰ ξεκάμη ὁμολογίαν του γρ. 43.20. Ἐστάθησαν τὰ 300 γρ. μῆνας 4 διάφορον 16.30. Ἐτι ἐδόθησαν διὰ ἄσπρων διάφορα τὸν Χατζῆ-Ἀναστάσι τῶν 200 γρ. καὶ ἄλλα γρ. 12, ἔτι ὅπου εἶχε περασμένα ἐδικὰ του γρ. 28. Ὁ τσαούσης ἔλαβε τὴν ρόγαν του ὄλη, ἦγουν 25 καὶ ἐξωφίλησεν. Ἐξοδα τοῦ Χατζῆ-Γάσου λιανικῶς 83. Δεκεμβρίου 15 ἔδωσαν διὰ κουλαούζια γρ. 130', διὰ τὸν ὄντᾶ τὸ νοῖκι 15, λιανικῶς 45.30. Ἐθεωρήθησαν ὄλα καὶ ἔξέκαμαν τὰ ἀντικρυνὰ ε τὸν ἴδιον καιρὸν 1792 Ἰανουαρίου 13 καὶ ἔμειναν νὰ λάβῃ ὁ Χατζῆς ἄσπρα εἰδικὰ του ἀπὸ τὴν μέσην γρ. 22—30, τὰ ἔλαβεν καὶ ἐξώφλησεν.

1) Ἐν τῷ κώδικι Κυρίλλου σελ. 15 φέρεται : «Ἀνεκάθεν ἠγγαρεύοντο οἱ καλῶδες τῶν ἰσναφίων, ὅπως συνοδεύωσι τοὺς Τούρκους κατασύζητες=(συνοδοὺς) τῶν χασνέδων μέχρι τῶν συνόρων τῆς ἐπαρχίας. Πρὸς κατάπαυσιν ταύτης τῆς ἀγγαρείας ἀπεφασίσθη νὰ πληρώνη ἡ πολιτεία τὰ ἔξοδα τῶν Τούρκων κολασούζηδων προσερχομένων ὁργῶν καὶ τῶν ἰσναφίων, προσδιορισθέντος ἅμα τοῦ ποσοῦ, ὅπερ ἕκαστος ἰσνάφιον ὄφειλε νὰ χορηγῇ κατ' ἔτος. 1791, Ἰανουαρίου 30». Τῷ 1721 τὸ ρουφετίον ἐπλήρωσεν ἄσπρα 1030. Ἴδε, Ἀρχεῖον, τόμ. Δ', σ. 29, § 7, β'.

Ὁλος ὁ λογαριασμός θεωρήθη καὶ τὸ ὄρδι ἐδώσαμε γρ. 130 καὶ ἐξώφλησαν καὶ ἡ μακαργεῖα καὶ ὄλα ξέκαμαν». (σελ. II, 25).

1792, Ἰανουαρίου 13. «Ἐθεωρήθησαν τὰ ἄνωθεν καὶ πέρασαν εἰς τὰ ἔξοδα κοντὰ τὸ κατάστιχον τοῦ Χατζῆ». Ἀπριλίου 17. «Κάνομε ἀρχὴ εἰς τὸ κατάστιχον καὶ γράφομε τοὺς μαστόρους, ὅπου ἔβγουν». Μαΐστορες 19. «Νέον λογαριασμὸν γράφομε. Ἐδώσαμε διὰ ἐλεημοσύνην γρ. 50, 20, ἔτι 15 τὸν δεσπότην, τὸν καλαγτζῆ γανωστικά 12.30, εἰς τὸ μαναστήρι τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν ἀπὸ τὸ κοτὶ 50, καὶ εἰς τὴν Μολτάβαν ἔδωσαν καὶ οἱ ἀργασταροῦδες 50. Ἰουνίου 2 ἐδώσαμε τὸν Χατζῆ-Γιαννάκι διάφορον τῶν 200 γροσίων γρ. 11.10, διὰ τὸν ἅγιον Θεόδωρον γρ. 40, ἔτι λιανικῶς κατὰ τὸ κατάστιχόν του ἕως Ἰανουαρίου 2 γρ. 185.20. Ἰουλίου 2, ἐσυνάχθησαν ἀπὸ τὸ ἐργκὲν ἀχιτσιασί γρ. 108, ἀπὸ παιδεῖαν γρ. 83». (σελ. II, 25—26).

1792, Ἀπριλίου 17. «Ἰδοὺ σημειώνομε, ὅπου ἐσυμφωνήσαμε ἐμεῖς οἱ μαστόροι ἀμπατζῆδες ὄλου τὸ ἰσνάφι ὅσον καρμπατζῆδες, τόσον καὶ οἱ πανᾶδες, μὲ τοὺς μαστόρους μπογιατζῆδες νὰ βᾶφουν τὸ πρᾶγμα, ὅπου μᾶς κάνει χρεῖα, ὅσον τὰ γρίζα, τόσον καὶ τὰ γαιτάνια καὶ πανιά· γράφομε τὴν τιμὴν, ὅπου ἐσυμφωνήσαμε: τὰ κίockia νὰ βᾶφονται πρὸς μλ. 38 τὸ τόπι, ἄλικα μπακάμι πρὸς μλ. 42 τὸ τόπι, τὸ γαιτάνι μαύρου ἢ ὄκᾶ πρὸς μλ. 8, τὸ ἴδιον καὶ τὰ γρίζα, γαιτανὶ μαβὶ ἢ ὄκᾶ πρὸς μλ. 18, μαβὶ γρίζα σομηᾶν μπογιᾶ ἢ ὄκᾶ μλ. 22, πανιά καφὲ ρεγκὶ καὶ κόκκινα πρὸς μλ. 1, ἄσπρα 1 ἢ ἐντιζιά, ἔλβανι πανιά πρὸς μλ. 8 οἱ δέκα ἐντιζιάδες. Καὶ ἀπὸ τῶρα ὅποιος μᾶστορος ἤθελεν στείλει εἰς τὸ Κάρλοβο πρᾶγμα διὰ νὰ βᾶψη, νὰ παιδεύεται, ἢ εἰς τὸ Παζαρτζίκι».

«Ἐκάμαμεν λόντζια εἰς τὸν Χατζῆ-Γιοβαννῆ Κουϊμιτζόγλου τὸν ὄντᾶ, ὅπου ἔρευε ὁ ἀγᾶς πέντε χιλιάδες γρόσια καὶ ἦταν δεκατέσσαρες μαιστόροι: Χατζῆ-Παῦλη, Χατζῆ-Γιοβαννῆς Κουϊμιτζόγλου, Χατζῆ-Κωνσταντῖνος Παπαδημητρίου, Δημητράκις Χατζῆ-Γιαννάκογλους, Καρπουζάκογλους Σταύρης, Ἀθανάσις Μπουλγκούρογλους, Νένους Περναρσίσης, Χατζῆ Γιοβαννῆς Σάββα, Χατζῆ-Χρῆστος Γκένου, Χατζῆ Πέτρος, Χατζῆ-Θεοδωρῆς Νιμόγκας, Θεοδωρῆς Παρασκευᾶ, Ἰωάννης Σλαουόια». Πρὸκειται περὶ μυστικῆς συνελύσεως τῶν ἐπισημοτέρων μαιστόρων πρὸς σύσκεπιν ἐπὶ χρηματικῆς ἀπαιτήσεως 5 χιλ. γροσίων παρὰ τοῦ ἐσναφίου ὑπὸ τοῦ Τούρκου διοικητοῦ (ἄγᾶ). (σελ. II, 213—214).

1793, Ἰουνίου 19. «Γράφομε τὶς μαστοργεῖες, ὅπου παίρνομε» μαιστορες 9.—Νοεμβρίου 4. «Ἐθεωρήσαμε τὸν λογαριασμὸν τὰ ἔξοδα τοῦ Χατζῆ ὅπου κάνει λιανικῶς καὶ ἐφάνησαν ὄλα, ὅπου ἔγειναν—σοῦμμα γρόσ. 372.20». (βλ. II, 26).

§ 31. *Πρωτομαΐστοροῦτος τοῦ Χατζῆ-Ἀνασιάσι, 1793—1797.*

1794, Μαΐου 6, Μαΐστορες 14. Πρὸς τῇ μαστορεῖᾳ 40 γρόσ. ἕκαστος, προσκαταβάλλει καὶ τέλος 10 γρ. ἐργκενλίκι, ἐργκὲν χαρτσι ἢ μαστραφί. «Ὁ

ἔπισθεν λογαριασμοὺς ἔστησε γρ. 533. Ἐθεωρήθη ὄλος ὁ λογαριασμοὺς ἀπὸ κάθε λογῆς πάρισμο καὶ δόσιμον». Αὐγούστου 27. «Ἐμειναν τῆς μέσης, ἄσπρα 5 τὸν Χατζῆ γρ. 66.20.—Ἐδῶσεν τὸν τσαούση ἀπὸ τὴν ρόγαν του, γρ. 20. Ἡ ρόγα του εἶναι γρ. 25 ἀπὸ 1 Ἰουλίου ἕως τοῦ χρόνου». Σεπτεμβρίου 26. «Ἐδώσαμε ἀπὸ τὰ ἄσπρα τὰ μαστορικά τὸν Σταυρίτσα γρ. 200 μηνιάτικα πρὸς ἓνα τὰ 100 τὸν μῆνα, ἔχει καὶ τεσκερὲν εἰς τὲς ὁμολογίες». Νοεμβρίου 27. «Ἐδῶσεν τὸ ἑσνάφι μας εἰς τὸν τσελεμπῆ Μιχαλάκι γρ. 1000 ἦτοι γρ. χίλια δανεικὰ μηνιάτικα πρὸς 200 μὲ λόγον τοῦ πανισρωτάτου δεσπότη, τὰ ὅποια ἐδόθησαν διὰ τὸ κουμμέρκι τοῦ κρασιοῦ». (σελ. II 28—29).

1795. Φεβρουαρίου 6. Μαΐστορες 10. Καταβάλλουσιν ἀμφοτέρω τὰ τέλη. «Ἀπὸ ἄσπρων διαφόρετα πήραμε γρ. 321, ἐδώσαμε γρ. 11—309.20, πήραμε καὶ ἀπὸ μαστορείες γρ. 310—619.20. Ἐμειναν σαφῆ ἐβγάζοντας καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ Χατζῆ.—Φεβρουαρίου 24. Ἐθεωρήσαμε τὸν λογαριασμὸν τοῦ Χατζῆ Ἀναστάσι, ὅπου κάνει ἔξοδα λιανικῶς κατὰ τὸ κατάστιχόν του, καὶ φάνησαν γρ. 68 καὶ τὰ ἔλαβεν». (σελ. II 29—31).

1796. Ἀπὸ Μαρτίου 14. Δεκεμβρίου 12 μαΐστορες 14 καταβάλλοντος ἐκάστου 50 γρ. διὰ πάντα τὰ τέλη. Δεκεμβρίου 5. «Ἐθεωρήθησαν οἱ ἔπισθεν λογαριασμοὶ καὶ ἀρχίζομεν ἀπὸ τὴν σήμερον.—Ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς λογαριασμοὺς μας ἔμειναν γρ. 39, ἀπὸ παιδευσιν 11=50. Ἀπὸ σαχάνια, πήραμε 4 1/2. Ἀπριλίου 23. Ἐσυμφώνησεν ὁ Γιοβάννης τσαβούσης καὶ ὁ Γεώργιος οἱ δύο μαζὺ νὰ δουλεύουν εἰς τὸ ἰσνάφι, καὶ ὅ,τι πάρουν νὰ τὰ μοιράζωσιν καὶ ἡ ρόγα τῶν δύο εἶναι τοῦ χρόνου γρ. 30, διὰ χρόνον ὀλόκληρον. Ἐδώσαμε διὰ τὰ κουλαούζια γρ. 130, διὰ τὰ κεριά, ὅπου δίνομε, εἰς τὲς ἐκκλησίες τὸν μομιτζῆ 1.20, διὰ καιβὲ καὶ ζάχαρι εἰς τὸν μοφθῆ, ὅπου ἔστειλαμε 12.30 καὶ ἓνα σαβαῖ εἰς τὸν μοφθῆ ἐφέντη 40, διὰ τὰ πακίρικὰ νοῖκι διὰ τὸν οὐντᾶν 15, τοῦ Γιασεμῆ σαλβάρι ἓνα 3, εἰς τὲς ἐκκλησίαις τὰ κεριά καὶ τοὺς ἱερεῖς διὰ τὸ ἰσνάφι ὅπου μνημονεύουν 6, ἓνα γρίζο τὸν Γιασεμῆ 4, διὰ τὴν Θανὴν τοῦ Γιασεμῆ 4, τὸν πρωτοσύγγελλον ἀγιοταφίτην παπᾶ Ἀγάπιον μία παρουσία ἀπὸ τὰ ἄσπρα τὰ μαστορικά γρ. 50, τὸν Μοραῖτη 10, διὰ τὸ γεφύρι ἐλεημοσύνη 1.5, εἰς τὸν σιαμχανᾶ καντὰρ παρασί καὶ ἄρσιν παρασί 56, εἰς τὸ παιδί τῆς Κάνους τὸ διάφορον τῶν 180 γρ. ἔκαμε 14.20, εἰς τὸν ντερβίση, ὅπου φώναζεν ἔδωσαν ἓνα σιαλβάρι γρ. 2, ἓναν πτωχὸν τὰ παιδιά του σκλαβωμένα 3, τὸν τσαούση διὰ τοῦ χαράτσι του 4, τὸν δεῦτερον τσαούσην 3». (σελ. II, 36—37).

1797. Ἀπὸ Φεβρ. 13. Μαΐου 27. μαΐστορες 20, τέλος ἐκάστου 50 γρ. Ἰουλίου 22. «Τὶ ἔξοδα καὶ ἀπὸ αὐτὰ τί ἔδωσα, τὸν τσαούση, κινὰ διὰ τὰ πακίρια, τὸν μομιτζῆ διὰ τὰ κεριά τὲς ἐκκλησίες, ποὺ δίδονται γρ. 13 : 20. Ἰδοὺ φανερώνομεν τί ἄσπρα ἔτοιμα εἶναι εἰς τὴν μέσην τῶν μαστόρων τοῦ ἰσναφίου ἀμπατζήδων, γίνονται τεσλίμι εἰς τὸν Χατζῆ-Στόγιτσην προϊστάον

μας. Ἐπὶ μαστορεῖς καὶ ἐργκὲν ἀχιτσιασί καὶ σεγμέν παρασί παλαιά γρ. 898 καὶ ἄσπρα 90». (σελ. II, 38—46).

§ 32. *Πρωτομαῖστορευόντος τοῦ Χατζῆ-Στογιόπου, 1797—1801.*

1797, Αὐγούστου 1. «Δίδονται εἰς χεῖρας τοῦ Χατζῆ-Στογιόπου, οἱ ὁποῖες εἶναι τοῦ ἑσναφίου τῶν ἀμπατζήδων-μαστορικά, ὅπου μοιρασθήκαν τὰ ἄσπρα-ὁμολογίαις 33=συμποσοῦνται εἰς γρ. 1831 : λέγω χίλια ὀκτακόσια τριάντα ἕνα καὶ μετρητὰ τὸν ἐδόθησαν διὰ ἕξοδα γρ. 187, ἕτερα ἀπὸ μίαν μαστορειάν ἀπέρασαν 50, ἕτερα ἀπὸ ἄγιο αἰκέρι γρ. 54 : 30=291 : 30 ὁφείλω, ὅπου ἕκαμα ἕξοδα λιανώματα 262 : 3, μένουσι τῆς μέσης 29 : 27. Ἐπι ὁφείλω 13 διάφορον τῶν ἄσπρων τοῦ Πόγου τῆς συζύγου γρ. 66 : 10, τὰ ἐλάβαμεν, ὅπου τὰ χρεωστοῦσεν γρ. =95 : 37. Ἐδωσα τὸν Χουσεῖν μέγι ἀπὸ τῆς μέσης τὰ ἄσπρα ἄσλ. 150, τὸν ντεβῖση ἀπὸ τῆς μέσης τὰ ἄσπρα ἄσλ. 800. Ἐλαβα ἀπὸ τὸν Χατζῆ-Ἀναστάσι Χαλεπλή, ὅπου εἶχαμεν τῆς μέσης ἄσπρα, ὅπου εἶχαμεν τὰ ἐπάρει ἀπὸ τὸ κονάκ ἄσλ. 811. Ἐδωσα τὸν Ἀθανάσι Χατζῆ Δημητράκογλου τῆς μέσης τὰ ἄσπρα φλωρία πολιτικά 40=ἐλαβεν». (σελ. II, 46).

1798. Ἐπὶ Φεβρ. 5—20 Δεκεμβρ. «Κάτωθεν σημειώνομεν τὰ ὅσα λαμβάνομεν ἀπὸ μαστορεῖς». Μάστορες 12, τέλος 50 γρ. «Ἐστὼ εἰς ἐνθυμῆν μας, ὅπου ἐπαιδεύσαμεν τὸν Χατζῆ-Γεώργι Ράτογλου καὶ χρεωστῆ εἰς τὸ ἑσνάφι μας πακίρι ὀκτάδες 15. Ἐλάβαμι ἐλεημοσύνη ἀπὸ τὸν μακαρίτην Χρήστου Κουϊμτζῆ γρ. 7, διὰ τὸν μακαρίτην Ποῦον 5, ὁ μάστορ-Βέλιος διὰ τὰ σαχάνια τῆς παιδείας του πεσκεσί ἕνα ἔδωσεν γρ. 15. Αὐγάτησαν γρ. 9». Μαΐου 27. «Κάτωθεν σημειώνομεν τὰ ὅσα δίδομεν ἕξοδα, ὅ,τι καὶ ἂν τύχουν. Ἐδώσαμεν διὰ τὸν σαμχανᾶ ἀχιτσιασί γρ. 56, ἀπὸ τὰ ἄσπρα, ὅπου συνάξαμε τὲς ὁμολογίαις μία παρουσία τὸν πνευματικὸν Βατοπεδινὸν παπᾶ Ἰωσήφ γρ. 50, γάνωμα σαχάνια μαστορικά 15, τὸν Γεώργιον Λουλᾶ διὰ τὸν κόπον του 25. Ἰουνίου α'. Ὁμολογίαις μαστορικῆς 34 ὅλες πρὸς γρ. 56, ἦτοι πενήντα ἕξι. Ἐδωσα τὸν τζαούση Γιουβάννη γρ. 15, ἐτελείωσεν ἡ ῥόγα του, διὰ τὰ ἀμάξια κισᾶν, ὅπου πάγησαν εἰς τὸ μοναστήρι 9 : 10, ἐλεημοσύνη 1, διὰ τὰ κερὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ διὰ τὸν Λουλᾶν 1 : 12, τὸν τζαούση Ἰωάννη 20, διὰ τὸν πασιᾶ, ὅπου δὲν ἔφθασαν ἀπὸ τῆς μέσης τὰ ἄσπρα 10, τὸν Καβράκι 5 : 20, ἀπὸ τῆς μέσης τὰ ἄσπρα διὰ τὴν πολιτεία 250, 4 ὀκτάδες ἁγιοακέρια 12 : 9, τὸν Κοῖκογλου τὴν ἀδελφὴν ἐλεημοσύνην 5. Νοεμβρίου 24. Διὰ τοῦ κούρτ γιαούζι ἐδούσαμεν τοῦ Κωνσταντίνου Χατζῆ-Δημητράκογλου γρ. 5, ἐλεημοσύνη 3, διὰ τὸν περδὲ εἰς τὸν ἅγιον Ταξιάρχην καὶ ἕτερα, ὅλα γίνονται 9, τοῦ βαρούσι-κεχαγια τὸ ἐργκὲν ἀχιτσιασί γρ. 130, τὰ Χριστούγεννα ἐλεημοσύνη 6, διὰ ἕνα ὄρφανὸν 5, τὴ Λαγκεροῦ δι' ἕνα ὄρφανὸν 5, ἔτι ἕνα ὀπιωχὸν 1,20, τὸν καζαντζῆ, ὅπου ἔδώσαμεν 7, τὸν τζαούσην διὰ τὴν ῥόγαν του 10, τὸν μουμιτζῆ διὰ τὰ κηριὰ 3, διὰ τὸν ὀσταμαπῆ τοῦ γορίζου 4 : 10, διὰ τὴν παλαβὴν ὅπου διάβασαν τὸ τετρανάγγελον εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον 5,

ς τὴν κρίσιν σαραχτάρης 7, τὸν μουμτζῆ 1,21, τὸν τζαούση 3, ἀρσὶν ἀχτζιασι καὶ καντάρ 56, διὰ τὸν Ἀρμένιον ς τὴν κρίσιν καὶ ς τὸν βοεβόδα διὰ ἔξοδα 56. Ἐδώσαμε τὸν Χατζῆ Κυριάκου διὰ τὰ παλαιά, ὅπου τὰ ἐπλήρωσεν ὁ Χατζῆ Γιαννάκις γρ. 80. Εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Χατζῆ-Τάσου τὸν Τζαούση ἀπὸ τὴν ρόγα γρ. 4». (σελ. II, 49).

1799, Ἰουνίου 18. «Γράφομεν τοὺς μαστόρους, ποὺ ἔβγουν», μαστοροὺς 12, τέλος τὸ αὐτό. «Ἐξοδα τὰ ὕπισθεν γράφομεν κατὰ σειρὰν: Ἰουλίου 22 διὰ τὸν Ἀρμένιον ἔξοδα διὰ μίαν κακουμόγουνα γρ. 120, διὰ ἓνα κίζι καὶ σανδάλι ποχτζιάν 30, σοῦμμα γρ. 150, διὰ τὸ τεστίρι τῶν ραφάδων χισμετζῆδες 10, σεγμένι 44.22, διὰ τὸ φερμάνι τοῦ χάτι σερίφι, ὅπου νὰ μὴ κονεύουν οἱ πασᾶδες εἰς τὸ βαροσί, ἐδώσαμεν ὁμοῦ μὲ τὸ διάφορον, ὅπου εἴχομεν νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Κωστάκιν Μήτκογλου διὰ 10 μῆνες διάφορον, γρόσια 565:25, ἔτι ἔδωσα τὸν τζαούση ἀπὸ τὴν ρόγαν του 17, διὰ τὰ ἀμάξια, ὅπου πάησαν οἱ καλφᾶδες εἰς τὸ μοναστήρι 12, ἐκκλησίες 5 διὰ νὰ μνημονεύονται τὸ ἰσνάφι ἀπὸ 1 γρ. εἰς κάθε ἐκκλησίαν 5, λαμπάδες ἕκανα διὰ τὴν ἐκκλησία, ἔδουσα 1.20, τὸν τζαούση 5, ἐργκέν ἀχτζησι 130, διὰ ἐλεημοσύνας καὶ ἄλλα ἔξοδα 149.37, διὰ τὸν σαχμανᾶ διὰ τὸ ἀρσὶν παρασι 56.20, τῶν ἄσπρων διάφορον τοῦ Πόγιου τὸν υἱὸ 14:13». (σελ. II, 50—51).

1800, Ἰουνίου 9. Μαστοροὺς 9, τέλος τὸ αὐτό. «Εἰς τοὺς 1798, ὅπου εἴχαμεν δώσει διὰ τὸ φερμάνι γρ. 750, ἐλάβαμεν ἀπὸ αὐτὰ γρ. 650. Ἰουνίου 20, ἐπλήρωσα τὸν δεσπότην, ὅπου χρεωστούσαμεν διὰ ὁμολογίας γρ. 150, ἔκαμε καὶ τὸ μηνιατικὸν γρ. 6.25, ἔδωσα ἐλεημοσύνην δύο κιοριτζῆδες 6, κηρὶ 5 ὄκ. διὰ τὶς ἐκκλησίες 1,35, ἓνα κορίτσι ἔφυγε ἀπὸ τὰ τούρκικα νὰ γλυτώσῃ καὶ νὰ τὸ πανδρεύσουν ἔδωσα 3, διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων 40 εἰς Στανίμαχον 10, εἰς τὴν χαρὰ τοῦ Χατζῆ Γιαννάκι γάνωμα τὰ σαχάνια καὶ ἓνας τέντζερες τρανὸς 20, εἰς τὰς 1799, ὅπου ἔκαμεν τὸ ζαϊφέτι εἰς τὸν ὀσπίτιον τοῦ Χατζῆ Γεώργι Οὐζοῦν Γιωβάννογλου, τὰ ὁποῖα ἄσπρα τὰ ἔδωσεν ὁ Γιοβαννῆς Ἀπτάλογλους καὶ τοῦ τὰ ἐγχειρίζομεν τώρα εἰς τὰς Ἰουλίου 27 ὁμοῦ μὲ τὸ διάφορον διὰ 16 μῆνας γρ. 240, ἔδωσα τὸν μαστορ-Ἀναστάσι βαροῦς-κεχαγιᾶ διὰ τὸ ἐργκέν ἀχτζησι 130, τὸν τζαούση 20, καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Ἀρίκογλου δανεικὰ 20, διὰ τὴν παλαβὴν 4, διὰ τὸν

1) Ἐν τῷ κώδικι Κυρίλλου τῆς μητροπόλεως (σελ. 5 νέας ἀριθμήσεως) ὁπάρχει τὸ ἀκόλουθον περὶ τούτου σημείωμα: «Ἐν ἔτει αἰρηθ' (1799) Μαΐου 8, Τούρκικον ασιγ' Τιλχιτζε ἰε'. Ἦλθε τὸ χάτι-σερίφι διὰ νὰ μὴ γίνονται κονάκια εἰς τὸ βαροσί· τὸ καθ' αὐτό, ἀφοῦ ἔγεινε καίτι εἰς τὸ σιτζίλι, ἔμεινεν εἰς τὸν ναζίρη Τζελέπ-ἀγᾶ, τὸ δὲ ἴσον αὐτοῦ ἀπαρράλκτως ἔμεινεν εἰς ἡμᾶς καὶ ἐδόθη τῷ ἄρχοντι δικαιοφύλακι πρὸς διατήρησιν ὁμοῦ μὲ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα χαρτιὰ τῆς πολιτείας καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν. Ὁ Φιλιππουπόλεως Κίριλλος». — Βυρούσι = χριστιανικὰ σπίτια. Ἰδε, Ἀρχεῖον, τόμ. Δ', σελ. 29 § 7, β'.

2) Τόκος τῆς ἐν τῇ σημειώσει § 3 § 29 ἀναφερομένης ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μητροπόλεως ὁμολογίας.

τσαούση τὸ χαρτὶ 4, διὰ τὶς πέντι ἱκκλησίες 5, διὰ τὶς λαμπάδεις φκειαστικά 2, εἰς τοὺς 1786, ὅπου ἐχρεωστούσαμεν τοῦ Πόγιου τὸν υἱὸν ὀνόματι Ἀντώνιν, τὰ γρ. ἐπληρώσαμεν καὶ ἐξωφλήσαμεν ἀπὸ αὐτὰ γρ. 200, διὰ τὸ φερμάνι ἐπάγησαν ἔξοδα τὸ ἀπτικλίκ γρ. 100». (σελ. II, 51).

§ 33. *Πρώτομαῖστοροῦντος Κωνσταντίνου Μήτκογλου, 1801—1811.*

1801, Ἀπριλίου 29. Ἰουνίου 26 «κάτωθεν σημειώνομεν τοὺς ὄσους μαστόρους ἐβγάζομεν»· μαῖστορες 8, τέλος τὸ αὐτό. «Νὰ δώση. Ἔλαβα διάφορον 17.20, ὅσα ἐσυναξάμεν διάφορον τῶν ἀσπρῶν 132, παιδείαν Κράχτογλου 7, ἀπὸ τὸ λείψανου τοῦ Πέτκου 3, ἀπὸ τὸν Γιαννάκι Καβάσογλου διὰ τὸ λείψανου 3, ἀπὸ τὸν Δημητράκι Μήτκογλου διὰ τὸ λείψανου 3. Κάτωθεν σημειώνομεν τὰ ὅσα ἔξοδα ἀκολουθοῦν νὰ λάβῃ: Ἐδώσαμεν τὸν τσαούσην μας Ἰωάννην γρ. 5, τὸν Γεώργιον Λουλᾶν διὰ τὸν κόπον του 20, τὸν κιχαγιᾶ τῆς κρίσης 7, διὰ τὶς λαμπάδεις 1,11, ἔξοδα, ὅπου ἔκαναν τὸ χειμῶνα τὸ ἰσνάφι 96.75, σοῦμμα 111,26. Μαΐου 12, ἔδωσα τὸν πνευματικὸν τοῦ Ἰβήρου γρ. 30, τὸ ἐργκὲν ἀχτζασὶ 130, ἀρσὶν ἀχτζασὶ 56, τοὺς σολλαρῆδες 3, τὸν τσαούση 5, διὰ τὶς λαμπάδες τὸν μουμτζῆ 1.35, διὰ τὸν Χακῆ πασᾶ τὰ δάνεια 30, τὸν τσαούσην διὰ χειρὸς τοῦ κῦρ Κωστάκι Μήτκογλου 20, διὰ τὸν πασιᾶ, ὅπου δὲν ἦβγαίναν τὰ ἄσπρα 100, τὸν Λουλᾶ, ὅπου χασομέρισεν, ὅπου συνάξαμεν τὰ ἄσπρα 10, διὰ τὸ σιντούκι τοῦ τζιαούση, ὅπου πῆρεν ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Κουϊμτζόουλου 6.20, λεγμοσύνη 1, τὸν τζιαούση τοῦ Χακῆ πασιᾶ 1, διὰ τὸ σιντούκι, ὅπου ἔχουν τὰ πακίρια, κισᾶ 15, διὰ πέντι ἱκκλησίες 5, ἕναν, ὅπου τὸν ἔστειλεν ὁ δεσπότης, ὅπου πῆραν ἱαλεπτὲ τὸν υἱὸν του 5, τοὺς νελεῆδες τὸν τζιαούση 2, τὸν Πανταζῆ, ὅπου μᾶς ἀλιβέρτισεν τὰ ἄσπρα διὰ τὸ ἰσνάφι, δύο ἀλατζάδες γρ. 32, διὰ ἕνα ὀπτωχό, ὅπου τὸ πανδριεύαν 3 : 15, διὰ μίαν σακάτισσα 1, διὰ τὶς λαμπάδες εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον 1.20, διὰ μίαν ὀπτωχὴν, ὅπου τὴν ἐσήκωσαν 5, διὰ μίαν ὀπτωχὴν, ὅπου πάνδρευσεν τὴν κόρη της 3, τὸν τζιαούση 3, διὰ τὸ γιοφύρι 3, τὸν μουμτζῆ διὰ τὶς λαμπάδες 2». (σελ. II, 52—53).

1802, Μαΐου 13—18 Ἰουλ. Μαῖστορες 11, τέλος τὸ αὐτό. «Ἔλαβα ἀπὸ τὸν Νικηφόρον Σλίβογλου τὸ διάφορον ἀσλ. 56, ἀπὸ τὸν Μπουσᾶ μακαρεῖα 3, ἀπὸ παιδεμμα τοῦ Νικόλα Σανταλόου 15, ἀπὸ τὸ λείψανου τοῦ Ταυτζῆ 5, ἀπὸ τὸν Ἀναστάσι Κρασουβυτίνα 62.—Ἐδωσα τοὺς παπᾶδες εἰς τὴν ἁγία Μαρίνη ἀσλ. 1, διὰ τὴν λαμπάδα τοῦ δεσπότη 0:30, διὰ μίαν ὀπτωχὴν, ὅπου σκλάβωσεν ὁ κλέπτης τὰ παιδιὰ 3, τὸν Γεώργιον Λουλᾶν διὰ τὸν κόπον του, ὅπου ἐπερπάτησεν 1 : 20, ὅσα ἔδωσαμεν τὸν Παύλη, ὅπου ἔχει δώσει διὰ τοὺς Σιγμενιώτας, ὅπου εἶχαν τὸν Ἀλῆ-μπέγη 130, διὰ ἕνα κορίτσι, ὅπου ἦταν εἰς τὰ τούρκικα 3, διὰ ἕναν σκλάβου 3, τὸν βαροὺς κεχαγιᾶ διὰ ἐργκὲν ἀχτζασὶ 23, τὸν τζιαούση ἀπὸ ρόγα του 30, διὰ κηριὰ καὶ λεμοσύνη 4 : 15, διὰ τοὺς τζιαούσηδες 6 : 20, τὸν Δημήτρι διὰ τὸν κόπον του 1, διὰ ἕναν σκλάβου 2, ἐλεγμοσύνη 2, τοὺς παπᾶδες εἰς τὴν ἁγίαν Κυριακὴν 1,

τοὺς παπᾶδες εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνο 1, διὰ ἕναν σκλαβωμένον 2, διὰ ἕνα ὀπτωχὸν ἑλεημοσύνη 2, διὰ τὴν γειτόνισσα τὴν γριὰ ἑλεημοσύνη 2, διὰ ἕναν σκλάβου ἑλεμ. 2.20, διὰ ἕναν σκλάβου 2, διὰ ἕνα ὀπτωχὸν νὰ τὸ πανδρέψουν 5, διὰ τοῦ ρυζιοῦ τὴν ζημίαν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἄσπρα 106 : 20, διὰ κηριὰ τὸν μουμτζῆ 1.20, εἰς τὸ κονάκι δανεικὰ 50». (σελ. II, 54).

1803, Ἰουνίου 19. Μαῖστορες 13, τέλος τὸ αὐτό. «Τοῦ Ἀγγελῆ Ρουσπόπου παιδεμμά 50, ἔλαβα ἀπὸ τὸ ρύζι τοῦ ἀζικλεμέ, ὅπου ἔδωκα διὰ τὴν μέση, ἀσλ. 49 : 30. Ἔδωσα εἰς ἁγία Μαρίνη τοὺς παπᾶδες ἀσλ. 1. διὰ τὴν Παναγία τοὺς παπᾶδες 1, τὸν σαραντάρη τῆς κρίσης 3 : 10, διὰ τὰ ρύζια κηρᾶ καὶ τὰ σκοινιά 12.20, διὰ τὴν θανὴ τοῦ Κουκουτζόγλου 5, διὰ ἕναν ἀκηξῆ 20, διὰ τὸν σαμανᾶ 25 : 20, ἑλεημοσύνη διὰ τὸν Παπακωνσταντῖνο 10, διὰ τὸν Ἀληπασιά τὸν σολταρῆ 6, τὸν πρωτοσύγκελλο Σιναῖτη μία παρουσία 50, τὸν τζαούση 5, διὰ λημοσύνη 1, τοὺς παπᾶδες εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον διὰ δύο χρονὲς 2, διὰ κηριὰ τῆς ἐκκλησίας 1.20, τὸν Τριαντάφυλλον ἐργκὲν ἀχιζασί 130, διὰ γανωστικά τὰ πακίρια 11, διὰ ἕναν ὀπτωχὸν 2, τὸν δεσπότην διὰ τὸν ἀφορισμὸν 5 : 20, τὸ διάφορον τῆς Φανίτσας 105, διὰ γανωστικά, ὀπτωχὸν, τζαούση διὰ ρόγαν 24, τὸν Κωνσταντῖνο διὰ τὸ κονάκι, ὅπου ἔδωσε 12.20, διὰ κηρᾶ διὰ τὰ πακίρια 15, διὰ τὸ χαρτζοχάρτι τοῦ τζαούση 4, τὸν κὺρ Γεωργάκι Χιντεστανλῆ τὸ διάφορον 75, τοὺς παπᾶδες ἁγ. Κυριακῆς καὶ ἁγ. Κωνσταντίνου 2, διὰ τὰ πακίρικα διὰ τὸν ὄνιᾶ κηρᾶ 15, διὰ ὀπτωχὴν 2 : 27, διὰ τὸ Καλόφερον τὸ μοναστήρι ἀσλ. 10». (σελ. II, 56—57).

1804, Ἰουλίου 5. Μαῖστορες 11, τὸ αὐτὸ τέλος. «Ἐλαβα ἀπὸ τὸν Νικηφόρον Σιλβόγλου διὰ δύο χρονία διάφορον, ἀσλ. 12. Ἔδωσα διὰ τὸν δεσπότην τοῦ καποῦ παρασί ἀσλ. 17 : 20, τοὺς παπᾶδες εἰς τὴν ἁγ. Μαρίνη, Παναγία, ἁγ. Δημήτριον, ἁγ. Κυριακὴ 4, διὰ σκλάβον καὶ ἑλεημοσύνη διὰ ὀπτωχοὺς 46 : 20, τὸν τζαούση διὰ ρόγαν καὶ χαρτζοχάρτι 47 : 14, τὸν βοηβόντα διὰ τὸν Δημητράκι τὸν κωφὸν 15, διὰ τὸν δεσπότη ἕνα κομμάτι γριζο ἀσλ. 7, διὰ τὴν θανὴ τοῦ Τόντζου 5, διὰ τοῦ Χατζῆ τὸ ἀσκι 5, διὰ τὸν σαῖτάρη τῆς κρίσης 3 : 30, τὴν Φανίτσα τὸ διάφορον 105, τὸν πνευματικὸν Ἰβηρίτην 30, τὸν πνευματικὸν Καπίτσαν 30, τὸν Χιντεστανλῆ τὸ διάφορον 75, εἰς τὸν Χατζῆ Κοσμᾶ τὸ σπῖτι 10, διὰ κηριὰ καὶ ἀγικέρι 28 : 6». (σελ. II, 58—59).

1805, Ἰουλίου 8, Μαῖστορες 25, τὸ τέλος 100 ἀσλ. τὸ ἥμισυ δὲ διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν μαϊστόρων. Παιδεῖες δύο μαϊστόρων ἀσλ. 17 : 20. «Ἔδωσα διὰ τοὺς παπᾶδες τῶν ἐκκλησιῶν 5, διὰ σκλάβους 21, τῆς Φανίτσας τὰ ἄσπρα, ὅπου τὰ χρεωστοῦσεν τὸ ἐσνάφι ἀσλ. 1000, τὸν κὺρ Γεωργάκι τοῦ

---

1) Χάριν συντομίας, τὰ τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἐπιδόματα συμπεριλαμβάνονται ὅφ' ἡμῶν εἰς ἕνα ἀριθμὸν προστιθέμενα ἐνταῦθα καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς :

διάφορον 75, διὰ ἐλεημοσύνης 93 : 20, διὰ τὶς λαμπάδες τὸν μουμτζή 1 : 35, διὰ λαμπάδες εἰς τὴν Παναγίαν 3, τοὺς δύο τζαούσηδες τὴν ρόγα τους 40, δι' ἓνα κορίτσι, ὅπου ἤθελαν νὰ τὸ τουρκέψουν 5, κιῶ διὰ τὰ μαστορικά τὰ πακίρια, ὅπου εἶναι 5 τὸν ὄντᾶ διὰ δύο χρονία 30, διὰ μίαν κλειδαριὰ 1, ἐπλήρωσα τὸν Παπαμανόλι διάφορον ἀσλ. 78 : 10, διὰ ἀγικέρι 26 : 10, διὰ τὴν λαμπάδα τὸν δεσπότην 13». (σελ. II, 60—61).

1806, ἀπὸ Φεβρουαῖο 10, Μαΐου 19, μαῖστορες 28, τέλος τὸ αὐτό· παιδεύσεις τριῶν μαῖσטרῶν ἀσλ. 85. Μαΐου 19 «ἔδωσα διὰ τοὺς τζαούσηδες χαριτζοχάρτια, σαχμανᾶ, ρόγα, σαλβάρι 90 : 20, διὰ ἐλεημοσύνης εἰς πτωχοὺς καὶ σακάτηδες 30, τὸν Πανταζή ὅπου τὸν χρεωστούσαμε ἀσλ. 2660, ἐργκὲν ἀχιτσασι 100, διὰ τὸν σαχμανᾶ, ὅπου δὲν ἔφθασαν καὶ τὰ γίμισα 15, τὸν κύρ Γιωργάκι τὸν Χατζή-Ἀγγιλῆ τὸ διάφορον 15, διὰ ἀγικέρι, λαμπάδες, μουμτζήδες 87 : 25, τὸν πρωτοπαπᾶ διὰ τὸ γράμμα, ὅπου ἔγραψεν 19, διὰ τὸ γιοφύρι 2 : 20, διὰ τὸν ἀνθρωπον, ὅπου πάγησεν εἰς Ἐτρινὲ 80, διὰ τὸν παγημό του κιῶ 17, διὰ τὸν ἐρχομόν του κιῶ 12, εἰς τὸν Χατζή-Κανᾶκι, (ὅπου) ἐγὼ λείποντας ἀνοιξαν καὶ πῆραν (ἀπὸ) τὴν κάσσα ἀσλ. 380». (σελ. II, 62—63).

1807, Ἰουνίου 15, μαῖστορες 8, τὸ τέλος 250 ἀσλ. Παιδεία ἐνὸς μαῖστορος 40. «Ἐδωσα διὰ τοὺς παπᾶδες τῶν ἐκκλησιῶν 3, ἐλεημοσύνη διὰ ἓναν μάστορη, ὅπου ἀπέθανεν 2, τοὺς τζαούσηδες διὰ τὴν ρόγα καὶ τὰ χαριτζοχάρτια 68 : 20, τὸν κύρ Ἀθανάσι Χατζή-Δημητράκι διὰ τὸν Πανταζή τὸ χρέος 1413 : 5 + 65 + 375 = 1853 : 5, τὸν δεσπότην διὰ τὸν Ἐμιν-ἀγᾶ 252 ἰ, τὴν κοκκίνα Ἀννίτσα τὸ διάφορον 75, τὸν Κωνσταντῖνο διὰ τὸν Χατζή-Ἀπολά τὸν υἱό, ὅπου πῆραν κόκκινο γορζου 13, ἐλεημοσύνη ἀσλ. 13». (σελ. II, 64—65).

1808, Μαρτίου 3. Μαΐου 1, μαῖστορες 15, τέλος τὸ αὐτό. «Ἀφιέρωσεν ὁ Γιαννάκις Ἐμπειρολῆς εἰς τὸ ἱσνάφι σαχάνια 12», τέσσαρες ἄλλοι ἔταξαν πακίρι ὀκάδες 19. «Ἴδου σημεόνου ὅτι ἀφιέρωσεν (τίς ;) εἰς τὸ ἱσνάφι 1808 Ὀκτωβρίου 12 ἀσλάνια 50, καὶ νὰ δίνωμεν τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον εἰς τὸν ἕγιον Κωνσταντῖνον τὴν ἐκκλησίαν πρὸς γρ. 5. Ἔχομεν εἰς τὸν Δημήτρι Ζάγαρλην ἀσλ. 500». Τρεῖς μαῖστορες ἐκ τῆς μαστορείας τῶν «ἔμειναν νὰ δύνουν» ἀσλ. 600. «Ἐδωσα εἰς τζαούσηδες 97 : 5 ρόγαν κτλ., τὰ Χριστούγεννα ἐλεημοσύνη 11, διὰ τὰ ἀμάξια κιῶ, ὅπου πάγησαν οἱ ἀργαστηροῦδες εἰς τὸ μοναστήρι 9, διὰ ἐλεημοσύνη εἰς ὀπτωχοὺς, ὄρφανό, παπᾶδις,

1) Ὁ τῶν Κυρτζαλήδων ἀρχιλήσταρχος, ὅστις ἐπυρπόλησε καὶ ἐδῆωσε τὸν Στενίμαχον καὶ ἄλλας τῆς Θράκης κομποπόλεις. Ἡ Φιλιππουπόλις ἐσώθη διὰ καταβολῆς εἰς αὐτὸν λύτρων, ἀπερ συνέλεξεν ὁ τότε μητροπολίτης Ἰωαννίκιος παρὰ τῶν ἱσναφίων καὶ ἰδιωτῶν. Περιεφράγη ὅμως διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἀσφάλειάν της διὰ τάφρου, εἰς ἣν εἰργάσθησαν πάντες οἱ Φιλιππουπολίται.



καλόγηρου, σκλάβους 79 : 20, διὰ τὸ ἀγικέρι, ὅπου πήραμεν διὰ τὴς ἐκκλησίας 100, τὸν σαραστάρη τῆς κρίσης 7, διὰ ἄρσιν παρασί εἰς τὸν σαχμανά 57, τὸν Θωμᾶ Καζάση, ὅπου δανειστήκαμε διὰ ὄρδι μὲ τὸ μηνιάτι(κο) 204, διὰ τὸν ὄντᾶ τὸν κισᾶ διὰ χρόνια τρία 45, γανωστικά διὰ τὰ σαχάνια 34, τοὺς παπᾶδες τῶν ἐκκλησιῶν 4, τὸν Πανταζῆ τὸν ἱατρὸν ἔτι μὲ χέρι τοῦ Χατζῆ-Δημητράκογλου Ἐθανάσι  $240+200+600+260+287=1587$  ἄσλ. καὶ τὸν ἐξώφλησα, εἰς τὴν Παναγία διὰ τὰ κηριά τοῦ Χατζῆ-Ἀντωνί 13, διὰ τὸ Μπατκούνι τὸ μοναστή(ρι), ὅπου τὸ κάνουν τὸν ἅγιον Πέτρου 25, τὴν κοκκώνα Ἀννίτσα τὸ διάφορον 75, τὸν Δημήτρι, ὅπου δούλευσαν εἰς τὸ τσιφλίκι εἰς τὴν Μπιλάστιτσα 45, ἔτι δέκα μερούσια 24, τὸν πνευματικὸ Λαυριώτη 30, τὸν δεσπότην τὸ διαταγμένον 600, εἰς τὸ Καλουφέρι τὸ μοναστή(ρι) τὴς καλογοιᾶς 2, εἰς τὸ Ντερμέντερι τὴν ἐκκλησία διὰ τὸ εὐαγγέλιον 10, τοὺς τουψῆδες 2.30, διὰ τὴν φυλακὴ εἰς τὴν κρίσι 3 : 5, διὰ τὸν σαριγιατάρη 7, διὰ τὸν δεσπότη τὴν λαμπάδα 12». (σελ. II, 66—67).

1809, Ἰουνίου 9. «Ἰδοὺ σημειῶνου ὅσοι μαστόροι βγαίνουν», μαῖστορες 14, τέλος τὸ αὐτό, ἄσλ. 3135. «Ἐδωσα τὸ σεγμέν-μασί διὰ τοὺς ὄντᾶδες, ὅπου γύριυαν νὰ ἀδειάσουν ἄσλ. 22, ἔνα τζαούση εἰς τὰ μπαργιάκια 10, εἰς τοὺς τζαούσηδες ρόγα κτλ. 73.30, ὄρδου παρασί 1809, Ἰουνίου 3, ἄσλ. 183 : 20, εἰς τοὺς παπᾶδες τῶν πέντε ἐκκλησιῶν 5, διὰ ἄρζι μοναζάρι, ὅπου τοὺς ἤφερεν ὁ Δημήτρις τζαούσης 20, διὰ ἔλεημοσύνες 37.20, ἐπλήρωσα τὸ διάφορον τῆς κοκκώνα Ἀννίτσας 75, ἔδωσα γανωστικά 14, τὸν Δημήτρι τζαούση διὰ γρίζα, ὅπου ἔδωσεν εἰς τὸ μπαργιάκι 103 : 20, τὸν Χατζῆ-Πέτρου διὰ τὰ μπαργιάκια, ὅπου ἔδωσεν γρίζα 50, τὸν πνευματικὸ Παπίτσα 30, διὰ τὸν ὄντᾶ κισᾶ διὰ δύο χρόνους 30, εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὰ 50 γρόσια, ὅπου ἀφιέρωσεν (ἡ Νίνα) 6, τὸν Βατοπεδινὸ τὸν πνευματικὸ 30, τὸν Νικόλα, ὅπου ἔδωσεν εἰς τὸ μπαργιάκι γρίζα τὸν ἐπλήρωσαν 46 : 20, διὰ τὸ γκιρίζι, ὅπου πάστρεψαν 6 : 32, ἐπλήρωσα τῆς κοκκώνα Ἀννίτσας τὰ ἄσπρα μὲ τὸ ρέστον τους, ἔλαβα τὴν ὁμολογίαν ἄσλ. 534, διὰ σκλάβους, ὅπου τοὺς ἔστειλεν ὁ δεσπότης 15, διὰ τὰ ρύζια ἀπὸ τὰ ἄσπρα 400, διὰ τὰ ὑστερινὰ ρύζια 35, ἔτι διὰ τὸ ὄρۇζι 30<sup>1</sup>, ἐργκὲν ἀχιτσασί 130, τὸν κισαγιά τῆς κρίσης 7, τὸν σαχμανά 56, διὰ τὰ ρύζια τὸν Χατζῆ Πέτρου 12 : 20, ἔτι διὰ γράμματα<sup>2</sup>, ὅπου ἔδωκεν εἰς τὸν πασιᾶ 25, ἔτι ἔδωσα διὰ τὰ ρύζια τὸν ἐξικλιμὲ καὶ ἄλλα ἔξοδα 500 : 11,<sup>3</sup> ἔναν

1) Τὸ διοικητήριον διαθέτον μεγάλην ὄρۇζης ποσότητα, ἣν εἰσέπραξεν ἀντιφώρων, διένειμεν αὐτὴν εἰς τὰ μεγάλα ρουφέτια τῆς πόλεως, ἅτινα κατέβαλον τὴν ἀξίαν τῆς καὶ εἶτα τὴν μετεπώλουν.

2) Ἀλληγορικῶς ἀντι ρουσφέτι, δῶρον πρὸς δεκασιμόν. *Ρουσφέτια καὶ πεσχέσια* ἐδίδοντο οἰκειοθελῶς τοῖς Τούρκοις ὑπαλλήλοις ὑπὸ τῶν ρουφετιῶν καὶ τῆς πολιτείας, ὅπως τυγάνωσι τῆς εὐνοίας των. Ἐν τῇ σελ. 4 τοῦ κώδικος Κυριλλου ἀριθμοῦνται «τὰ πεσχέσια, ὅπου δίδονται κατ' ἔτος τοῦ μολᾶ νέου ἐρχομένου 1781».

πτωχὸν ἓνα σαλβάρι 5 : 20». (σελ. II, 68—69).

1810, Ἰουνίου 1. «Οἱ κάτωθεν μαϊστορες, ὅπου ἐβγαίνουνε», μαϊστορες 14, τέλος τὸ αὐτό. «Ἀπὸ παίδημα 4 μαϊστόρων ἀσλ. 83. Ἀπὸ τρία λείψανα 15». Ἰουλίου 12. «Ἐδωσα ὄρδου παρασί 213 : 20, τὸν Ἀγιάννη ἀπὸ τὰ ἄσπρα τὰ μαστορικά 300, διὰ τὸ ὄρδου παρασί καὶ δευτέρου 1810 Αὐγ. 12 ἀσλ. 183 : 20, ἐλεημοσύνη εἰς πτωχοὺς, ὄρφανά, παπᾶδες 32 : 20, τοὺς τζαούσηδες διὰ ῥόγαν, ἀρτζοχάρτι, κόπον 117 : 5, ἔτι ὄρδου παρασί 80, τὸν Χατζῆ Πέτρου διὰ τὸν παραγιὰκ-ἀγασὶ τὸν Χατζῆ-Ἀπιουᾶ τὸν υἱὸ 28, εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον ἀπὸ τῆς γυναίκας τὰ ἄσπρα 6, τοὺς παπᾶδες εἰς τὰς ἐκκλησίας 4, τὸν Χατζῆ-Σουλιγμάνι Χαντζῆ 50, τὸν Χατζῆ-Ἀνθιμου εἰς τὸ μοναστήρι εἰς τὸν ἅγιον Κήρυκον 40, διὰ τὸν Χατζῆ-Σουλιγμάνι τὸν χαντζῆ διὰ τὰ μεντέρια 1.20, διὰ μίαν σκλάβαν 30, τὸν ἔξαρχο τοῦ ἁγίου τάφου 100, ἐλεημοσύνη τὰ Χριστούγεννα 10, τὸν καϊβετζῆ διὰ τὰ χαρτζοχάρτια 12 : 8, τὸν Παπαμανόλι 200, διὰ τὸν Σαρδούλου τὴν γυναῖκα, ὅπου ἀπέθανεν 10». (σελ. II, 68—71).

1811, Μαρτίου 1, μαϊστορες 3. Τέλος τὸ αὐτό. Φεβρουαρίου 27. Μαρτίου 1, «ἔδωσα ὄρδου παρασί ἀσλ. 183 : 20, τοὺς τζαούσηδες διὰ ῥόγαν 25, τὸν σεγμένη 2, ἐλεημοσύνης 8, τὴν Λαμπρῆ 20, ἓναν διᾶκα, ὅπου διώρισεν ὁ δεσπότης 10, τὸν σαραϊτάρη τῆς κρίσης 7, διὰ τὸ ἐργκὲν ἀχιτσαὶ 130, ἐπλήρωσα τὸν σεγμενπασὶ μὲ διάφορόν του ἀσλ. 762 : 20». (σελ. 71—73).

«Ὁ Κωνσταντῖνος Μήτκογλου νὰ δώση, ὡς φαίνονται λεπτομερῶς : ἀπὸ 1801 Ἀπριλίου 29 ἕως 1811 Μαΐου 18, λογαριασμοὶ τοῦ κυρ Κωνσταντῖνου πρωτομάστορη τὰ ὅσα ἔλαβεν εἰς χρόνους 10 καὶ ἡμέρας 19, ὅπου ἐστάθη πρωτομάστορης. Ἐθεωρήθη ὁ λογαριασμός του παρόντων ὄλων τῶν μαστόρων καὶ πλήρωσεν, πῶς ἔλαβε σοῦμμα ἀσλ. 17.755, εἰς σάλδος του ἀντικυρς, ὅπου ἐσύναξεν ἀπὸ ἐργκὲν ἀχιτσαὶ ἀσλ. 1642 : 39—ἀσλ. 19.397:39, γρόσια δέκα ἑννιά χιλιάδες καὶ τριακόσια ἑνενηντα ἑπτὰ καὶ παραδες τριάντα ἑννέα ἦτοι. — Ὁ κυρ Κωνσταντῖνος Μήτκογλου νὰ λάβη : 1811, Μαΐου 18 : τὴν σήμερον, ὅπου παρεδόθη ὁ λογαριασμός εἰς ὅλους τοὺς μαστόρους διὰ χρόνους 10 καὶ ἡμέρας 19 ἀπὸ 1801 Ἀπριλίου 29 ἐφάνησαν ὅτι ἔδωσεν σοῦμμα ἀσλ. 19.397 παρ. 39, γρόσια δέκα ἑννέα χιλιάδες καὶ τριακόσια ἑνενηντα ἑπτὰ καὶ παραδες τριάντα ἑννέα». Ἐπονται αἱ αὐτόγραφοι ὑπογραφαὶ τῶν ἐλεγκτῶν μαϊστόρων, ὁ Ἰωσήφ Χατζῆ-Μιχάλη Κέρογλου μάρτυς, Χ' Γιαννάκης, Χ' Κωνσταντῆς, Ἰωάννης Στόιτζου Περουστιτζηλὶς μάρτυς, Χατζῆ Κυριάκος Μελέων, τουρκιστί, Σταύρις Χ' Τάσιου, Ἀθανάσιος Χ' Δημητρίου Γκιουμουδς-γκερδάν μάρτυς, Χ' Γεῶργης Γάτογλου μάρτυς, Ἀθανάσης Κωσταντῆνον Μπουλγκούρογλου μάρτυς, Ἀργίρις Γιοφ. Πάνογλου μάρτυς, Ἀθανα. Ἰωάννου Κοιζιάσογλου μάρτυς, Ἀναστάσις Εὐταξόγλου μάρτυς, Παύλες Τζόνε μὲ κυνεὶν γνώμην ὅλον τον μαστορον ἐπιτροπι-

κῶς τοὺς υπογραφο ὄλους τοὺς μαστοροὺς καὶ μαρτυρῶ»<sup>1</sup>.

§ 34. *Πρωτομαϊστορεύοντος Χατζῆ-Κυριαῖκου Μελκῶν*, 1811—1820.

1811. «Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ με γνώμην κοινήν ὄλων τῶν μαϊστόρων τοῦ ἀμπατζήδικου ἔσναφιου μας τὴν σήμερον 1811 Μαΐου 18 ὄλοι οἱ μαστόροι διορίζομεν διὰ πρωτομαστορήν μας τὸν Χατζῆ-Κυριαῖκον Μελκῶν, τὸν ὁποῖον τὸν δίδομεν τὴν ἀδειαν ὄλοι κατὰ τὸν νόμον μας νὰ φυλάξῃ τὸ γιὸλ ἀρκάν μας καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειάν του, πῶς τὸν δεχόμεθα καὶ ὑποταζόμεσθα, ὑπογραφόμεθα ὡς κάτωθεν». «Ὁ ἄνωθεν Χατζῆ-Κυριαῖκος Μελκῶν νὰ δώσῃ εἰς μετρητὰ ἀσλ. 215, εἰς μίαν ὁμολογίαν τοῦ Στογιάννη Γκένου ἀπὸ 1810 Αὐγ. 24 ἔλαβεν με τὸ μηνιατικὸν τους μαζὺ εἰς κεφάλαιον ἀσλ. 200 καὶ διάφορον ἐπάρθησαν ἀσλ. 217, εἰς τοῦ Νικηφόρου τὸν γαμβρὸν νὰ λάβῃ χωρὶς διάφορον 120, εἰς τὸν Σιοῦλα ἐπίτροπον τοῦ Γκεριζιά ἐπάρθησαν 50, εἰς τὸν Γεώργη Βλάχου 170, εἰς μίαν ὁμολογίαν τοῦ Ν. Βούλκου καὶ Κ. Πέγκου, σύντροφοι τοῦ Ἀ. Ζαγάραι ἀπὸ 1810 Ἀπριλ. 24, ἡ ῥηθεῖσα ὁμολογία ἀλλάχθηκε ἀπὸ 1811 εἰς κεφάλαιον ἀσλ. 500, ἔγειναν τὰ ἄνωθεν σοῦμμα ἀσλ. 1272». Μαϊστορες 6, τέλος τὸ αὐτὰ, ἀσλ. 1375. «Τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὴν λόντζιαν ἐσυνάχθησαν ἀπὸ τὸ ἐργκὲν παρασί, τὰ ὁποῖα γεγραμμένα κατ' ὄνομα εἰς τὸ ξεχωριστὸν κατάστιχο, ἀσλ. 190». Ἀπὸ 20 Μαΐου—31 ἐσυνάχθησαν τέλη 2 μαϊστόρων ἀσλ. 375, ἔτι διὰ μούμ παρασί καὶ ἀρσιν παρασί εἰς τρεῖς δόσεις (122:23, +60+29:45), σοῦμμα 716 : 68. «Ἐκλείσθησαν καὶ αἱ ἄνωθεν 3 στάσεις, ἔστησαν σοῦμμα ἀσλ. 3423 : 68». Ἀπὸ 31 Μαΐου—23 Ἰουν. Μαϊστορες 2, ἀσλ. 500, ἀπὸ ἐργκὲν καὶ μούμ παρασί (11+17 : 30+20 : 90+10), διὰ παιδεύσεις (25+10+18) ἀπὸ ἁγιοκερίου 21 : 90, σοῦμμα ἀσλ. 633 : 90. «Ἐκλείσθη ἡ κάσσα καὶ ὡς ἄνωθεν 2 στάσεις καὶ ἔγειναν σοῦμμα ἀσλ. 4057 : 38». Οἱ ὄλοι μαϊστορες 10. (βιβλ. II. σελ. 78).

«Ὁ ἄνωθεν Χατζῆ-Κυριαῖκος Μελκῶν νὰ λάβῃ» ἀπὸ 18 Μαΐου—28 Ἰουνίου : «Ἐπλήρωσεν εἰς χρέος τῆς ἁγίας Κυριακῆς, ὁποῦ ἦτον με ὁμολογίαν ὁμοῦ με τὸ διάφορόν τους ἀσλ. 565 : 25, ἐλεημοσύνη εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Σόποτ 25, κηρᾶν διὰ τὰ μπακίρια 2 χρονῶν 30, τὸν σαχμανὲ 56, ἐπληρώθη τὸ ὀφειλόμενον τοῦ δεσπότη ἁγίου Φιλίππουπόλεως κυρίου Ἰωαννικίου, διὰ τὸ ὁποῖον ἐλειτούργησεν καὶ μνημόνευσεν τοὺς ἀποθαμένους καὶ ζωντανούς μαστοροὺς τοῦ ἀμπατζήδικου ἔσναφιου 1200, ἔτι ἐδόθησαν διὰ

1) Ἀπὸ τῆς πρωτομαστορείας τοῦ Κωνστ. Μήκεογλου, ὅστις διοργάνωσε τὸ ρουφέτιον ψηφίσας καὶ τὸ καταστατικὸν αὐτοῦ (σύμφωνον), ἐπικρατεῖ τάξις ἐν τοῖς ἀρχαίοις προτασσομένων τῶν ἐσόδων καὶ ἐπομένων τῶν ἐξόδων. Ἡ γλῶσσα ὑπὸ τὴν σχολικὴν ἐπίδρασιν ῥεπεῖ πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν λογίων τῆς σχολῆς τοῦ αἰοδίου Κοραῆ γραφομένην καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνορθογραφίαν. Ἐνίοτε ἀπαντῶσι συμπτώματα τοῦ βορείου ιδιώματος, δηλ. ἡ κάφωσις τῶν ἀτόνων ε καὶ ο, ἀλλὰ σπανίως.

φαμελίδικα τῶν ἀνθρώπων του 30, ἔτι διὰ ἔξοδα παπάδων, ψαλτάδων, 5 ἄρτων καὶ ἄναμμα τῶν πολυελαίων ὄλα ἀσλ. 26, ἄσπ. 6=56 : 6, δι' ἔξόφλησιν τοῦ σιγμὲν παρὰσὶ ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Μήτκογλου 38 : 60, ἔτι μία παρουσία χρῆος τοῦ Μήτκογλου εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Μπατζικόβου 50, τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐκλείσθη καὶ ἡ ἀντικρυς σοῦμμα καὶ ἔγεινεν : ἀσλ. 2020 : 91, ἐπληρώθησαν διὰ ἐλεημοσύνην 9, τὰ συνειθισμένα τῶν 5 ἐκκλησιῶν γρόσι 1 τοὺς ἱερεῖς 5, διὰ τὴν ἐλεημοσύνην τοῦ δεσπότη, ὁποῦ κρατεῖ ὁ λαμπαδάριος 10, διὰ τὲς λαμπάδες τῶν 5 ἐκκλησιῶν 30, σοῦμμα 54, συνεποσώθησαν τὰ ἄνωθεν σοῦμμα ἀσλ. 2074 : 91, μένει κέρδος τῆς κάσας διὰ σάλδος τοῦ λογαριασμοῦ βάνοντας ἀσλ. 1982 : 67=ἔγειναν τὰ ἄνωθεν σοῦμμα ἀσλ. 4057 : 38». (βιβλ. II, σελ. 79).

«Ἐξακολούθησις τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ ἀμπατζήδικου ἑσναφίου ἀπὸ Ἰουλίου 8. Γυρίζω τὴν ὀπισθεν σοῦμμα τοῦ καπιταλίου τοῦ ἑσναφίου μας, ἀσλ. 1982 : 67». Μαῖστορες 5=ἀσλ. 1155, «ἔλαβον διὰ τὸ σχολεῖον καὶ σπιτάλια παρὰ τοῦ κληρονόμου τῆς μακαριτίδος Χατζῆ-Ἐλενίτας 100, ὡσαύτως παρὰ τοῦ κληρονόμου τοῦ Χατζῆ Ἀντώνι Νεντέλτσου 50, παιδεία τοῦ Παναγιώτη τοῦ Παπαγιουβάννη υἱοῦ διὰ τὴν ἀθθάδειάν του εἰς τὸν μαστορ-Γιουβάννη 22=1330. Συνεποσώθησαν τὰ ἄνωθεν διὰ καπιτάλι τοῦ ἑσναφίου 3312 : 67». Μαῖστορες 8 μέχρι Δεκεμβρίου 22, διάφορον ὁμολογίας, κινῶς τῶν καραμπατζήδικων καλφάδων (917 : 75+753 : 99), «συνεποσώθησαν τὰ ἄνωθεν διὰ καπιτάλι τοῦ ἑσναφίου 4983 : 13». Οἱ ὅλοι μαῖστορες 23. (σελ. II, 78).

«Ἰδὸν γράφομεν τὰ ὅσα ἔξοδα ἀκολουθοῦν εἰς τὸ ἑσνάφι ὡς κάτωθεν φαίνονται : ἔδωσεν τοὺς λαλητάδες, τὸν ἐφημέριον, διὰ 1 ὀκά καφέ τάξι, διὰ 13 ἀμάξια, ὁποῦ ἐπῆγαν οἱ μαστόροι κάθε ἀσλ. 7 : 60,=157, ὀφείλω ὁποῦ ἔλαβον εἰς τὸ μετόχι, ὁποῦ μοὶ μέτησαν καὶ εἰς Φιλιππούπολιν, ὁποῦ συνάχθησαν ἀπὸ ὄσους δὲν ἐπῆγαν=108.60, ἔξοδα τοῦ ἑσναφίου, ἐλεημοσύνη εἰς διάφορα πτωχὰ μέρη, ἔτι διὰ τὸν οἰκονόμον τοῦ μετοχίου εἰς τὸ Στανίμαχον διὰ τὰ σανιά, ὁποῦ ἔδωσεν εἰς τὰ ἀμάξια=84.60, 1 ἀλανζιά σιάμικον ἐδώσαμεν εἰς τὸν βοϊβόδα Ὁμερ-ἀγά διὰ τὸν μουκατᾶ, ὁποῦ μᾶς ἔκαμεν γιὰ τὰ ρύζια καὶ ἀπὸ 700 κοιλὰ τὰ κατεβάσαμεν εἰς τὰ 600, διὰ τὰ σπιτάλια, διὰ ρακὴ καὶ γεμίσια τοὺς μαστόρους. διὰ τὸ πῖωμα τοῦ τεστιριον, διὰ τὸν Λουλιᾶν, ὁποῦ ἦτον ἄρρωστος=117 : 20, 1500 ὀκάδες σταφύλι, διὰ κάτσε, βαρέλια καὶ δετικά, κασσόνια, ξύλα καὶ ἔτι ἔξοδα=309 : 30. Ὀκτωβρίου 12. Ἐπλήρωσεν εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον διὰ τὰ συνειθισμένα γρόσια 50, ὁποῦ ἄφησαν πρὸ καιροῦ εἰς τὸ ἑσνάφι διὰ νὰ πληρώνεται κάθε χρόνον τὸ διάφορόν τους καὶ ἐδόθησαν τὴν σήμερον εἰς τοὺς ἱερεῖς 3 καὶ εἰς τὸ παγκάρι 3, ἐλεημοσύνας, 10 ὀκάδες ἁγιοκέρι διὰ τὲς ἐκκλησίες καὶ χύσιμο λαμπάδες, ζημιά ἀπὸ τὰ φλωρία τοῦ Μήτκογλου, διὰ τὸν Τζιτζιά σήκωμα, διὰ 1 γούνα τοῦ τζαούση σαγιάκι καὶ γούνωμα, διὰ τὲς κουμάντες

τὸ ὄρφανὸν=505, μένουσιν καὶ κέρδη τῆς κάσας τοῦ ἔσναφιου, τὰ ὅποια βάνονται διὰ σάλδος 478 : 112, συνεποσώθησαν τὰ ἄνωθεν σοῦμμα 4983 : 112». (σελ. II, 79).

1811, Μαΐου 31, Φιλιππούπολις. «Μὲ γνώμη ὄλων τῶν μαστόρων ἀμπατζήδων καὶ πανάδων εὐρέθη εὐλόγον κοινῶς, ὅτι ὅσοι καλφᾶδες στοιχοῦν τὴν πρώτη τους ρόγαν, νὰ μὴν πληρώνουν βοήθειαν τοῦ ἔσναφιου τὰ τηράκια ὅσα εἶναι, εἰ δὲ εἰς τὲς λοιπὰς ρόγες ὅσες εἶναι, πρὶν νὰ ἔβγουν μαστόροι, νὰ πληρώνουν εἰς τὸ κουτί εἰς τὸ γρόσι ἀπὸ 1 παρᾶν καὶ ὅσοι καλφᾶδες στοιχοῦν οἱ μαστόροι τοὺς νὰ δίδουν τὴν εἶδησιν τὸν κατὰ καιρὸν πρωτομάστορην καὶ ὅλοι τὸ στέργουν καὶ ὅσοι μαστόροι δὲν δίδουν τὴν εἶδησιν εἰς τὸν πρωτομάστορην στοιχῶντας τὸν κάλφα τοὺς, νὰ παιδεύονται δίδοντες εἰς τὸ κουτί ἀπὸ εἴκοσι πέντε γρόσια καὶ αὐτὴ ἡ συμφωνία νὰ ἀκολουθῆται ἀπὸ τὸ περασμένον ἀγίου Γεωργίου 1811 Ἀπριλίου 23».

1811, Ἰουνίου 9. «Ἐπαραπονήθησαν οἱ καραμπογιατζήδες τὰ ὅσα εἶδη πραγμάτων βάφουν εἰς τὸ ἀμπατζήδικο ἔσναφι εἰς τὲς κάτωθεν τιμὰς καὶ ἐστέρχηθη καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη : τὰ μαβιά γρίζα ἢ ὀκὰ πρὸς 48, τὰ μπαμπάκια γρίζα τὸ τόπι πρὸς 120, τὰ κιόκια γρίζα τὸ τόπι πρὸς 95, τὰ λαχανιά καὶ κίτρινα τὸ τόπι πρὸς 80, τὰ μαῦρα γαϊτάνια ἢ ὀκὰ πρὸς 30, τὰ νευτιά σιαγιάκια ἢ ὀκὰ πρὸς 60, τὰ μαβιά γαϊτάνια μπρασοβάνια τὸ τόπι πρὸς 10, τὰ πανιά νευτιά καραμφύλλι καὶ ἄσπρα ἢ ἐντιξὲ πρὸς 2». (σελ. II, 215).

1812. «Ἐξακολούθησις τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ ἀμπατζήδικου ἔσναφιου 1812 Ἰανουαρίου 1, γυρίζω τὴν ὀπισθεν σοῦμμα τοῦ καπιταλίου τοῦ ἔσναφιου μας ἀσλ. 4478, πρ. 112». Μέχρι 18 Μαΐου μάλιστα 5, παιδεῖται δύο μαστόρων, διάφορον δανείου=σοῦμμα 5762 : 25, ὀφείλω τὰ ἀντικρὺς ἔξοδα ὅπου ἔγειναν, ὡς φαίνονται 713 : 69, ἔμειναν 5049 : 81. Ἴδου γράφω τὰ ὅσα ἔξοδα ἀκολουθοῦν ὡς κάτωθεν φαίνονται : Ἀπὸ δύο τζιουβάλια ρύζι τοῦ κονακιοῦ, ὅπου περίσσευσεν, τὰ ὅποια μᾶς τὰ ἔδωσαν, ζημία 67 : 30, ἀπὸ τὰ χαρτζοχάρτια ζημία 14 : 60, χαρτιά τῶν τζαούσηδων, ἐλεημοσύνη, διὰ τὸν Σαρόγλου 8 πῆχ. σιαγιάκι πρὸς παρᾶδ. 42 μὲ ἄδειαν τῶν μαστόρων, μισθὸς τσιαούση, τοὺς τοπιτζήδες τοῦ ντουνανμᾶ μπαξίσι=54 : 108, σοῦμμα 160 : 42, μισθὸς τσιαούση, ὄρδοδ παρασί εἰς τοὺς 1812, διὰ τὴν φιλειᾶν τὴν μαστορικὴν τῶν ἀποθαμένων μαστόρων, δι' ἓνα κορίτσι, ὅπου τὸ πάνδρευσαν, σοῦμμα 438 : 4, εἰς ἓνα καλόγηρον διὰ τὰ ἅγια δῶρα, εἰς 1 γυναῖκα Στανιμαχιώτισσα μὲ γράμμα τοῦ δεσπότη, εἰς τοὺς σκλάβους, ὅπου ἔμασα μὲ γράμμα τοῦ δεσπότη καὶ πατριάρχου=525, διὰ κιοῦν εἰς τὸν ὄντᾶν διὰ τὰ μαστορικά μακίρια, διὰ τὸν σαραϊτᾶρη τοῦ μαχημέ, ὅπως εἶναι συνήθεια, διὰ ἐργκὲν παρασί, διὰ δύο καλογραίας, δι' ὄρφανόν, ἔτι διὰ 1 σκλάβον μὲ γράμμα τοῦ δεσπότη=σοῦμμα 713.64. Ἐκρίθη εὐλόγον ἀπὸ ὅλους τοὺς μαστόρους ἀμπατζήδες ὅτι τὰ ἄσπρα, ὅπου ἐδόθησαν εἰς τοὺς 1810 Ἰουλίου 15 δάνεια εἰς τὸν Ναντιὸ ἀγᾶ Χατζῆ Μουσταφᾶ κατὰ

τὸ κατάστιχον, ὅπου φαίνεται τὰ ὅσα ἔδωκεν ὁ καθείς, νὰ τὰ λάβῃ ὀπίσω καὶ τὰ ὀφείλω 3010. Τὴν σήμερον 1812 Μαΐου 18 ἔμειναν διὰ καπιτάλι τοῦ ἑσναφίου μας σοῦμμα 2039 : 81. Ἐθεωρήθη ὁ λογαριασμός τοῦ πρωτομάστορος καὶ ἔκλεισεν καὶ ἐξώφλησεν». (σελ. II, 81).

«Μαΐου 18, Ἐπιστήθη πάλιν πρωτομάστορος μετὴν θήλησιν ὄλων τῶν μαστόρων ἀμπατζήδων ὁ Χατζῆ-Κυριαῖκος Μελκὼν καὶ Ἰδοῦ γράφω ὡς ὀπισθεν φαίνεται τὸ καπιτάλι τοῦ ἑσναφίου, ὅπου ξεδιαλέχθη ἔμεινεν καπιτάλι τοῦ ἑσναφίου 2039 : 81». Μέχρι 10 Ὀκτωβρίου μάλιστα 16, «ἔσυνάχθησαν ἀπὸ διάφορα, ἀρσίν καὶ μούμ παρασί καὶ διὰ τὸ κουτί, ἀπὸ τὸν μακαρίτην Θανάσι Κοτσιάσογλου διὰ τὰ σπιτάλια καὶ τὸ σχολεῖον (100), παιδεῖαι, ἐργκὲν παρασί, ἀπὸ τὸ κρασίον τοῦ ἑσναφίου, ὅπου ἐτοιμάσθη διὰ τὸ τεστῆρι, ἐπωλήθη κρασί καὶ πάθησαν (50), ἀπὸ τὸν Θανάση Πολίτογλου διὰ τὸ μοναστήρι βοήθειαν (25), σοῦμμα ἀσλ. 6558 : 45, ὀφείλω τὰ ἀντικρυς ἔξοδα ὡς φαίνεται 1056 . 45, συνεποσώθησαν τὰ ἀνωθεν 5 ἔξω καλέμια σοῦμμα 5502 : 52». «Ἰδοῦ γράφω τὰ ὅσα ἔξοδα ἀκολουθοῦν : διὰ τοὺς ταμπάκηδες καὶ ἄλλα λιανικῶς, διὰ τὰ μακίρια, ὅπου ἐχάθησαν καὶ διὰ σεγμέν μασί, ἔτι ἔδόθησαν μετὰ ἄδειαν τῶν μαστόρων τὴν Φωτεινὴ Βασίλισσα ἔλεημοσύνη (75), ἔτι διὰ 10 ὄκ. ἀγιοκέρι διὰ τὲς 5 ἐκκλησίες (55), ἔλεημοσύνη διὰ τὸν σαμχανὲν (56), εἰς τὸ μοναστήρι τῶν ἁγίων Ἐναργύρων, ὅπου τὰ ἀπόσωσα καὶ τὰ ἔκαμα 1000, τοὺς λαλητᾶδες, μαξίσι εἰς τὸ μετόχι καὶ 1 μολαρᾶν, ἔτι 8 ἀμάξια, διὰ τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας τῶν Κρυταίμων εἰς τὸν σαντορτζῆ, εἰς τὸ μοναστήρι τῶν ἁγίων Ἐναργύρων Κρύτμα (43.60), διὰ τὰ δύο μοναστήρια τῶν Κρυταίμων τοὺς λαλητᾶδες (39), ἔτι διὰ τὰ ἀμάξια ὅπου κάθισαν οἱ μαστοροὶ διὰ τοὺς Κρυταίμους ἀπόσωσα διὰ 2 μαστοροὺς (5.30), διὰ σκλάβον Ραγουσαῖον, 1 σαβαῖ τὸν σέχη τοῦ μεβλεχανὲ (90), διὰ τὲς λαμπάδες τῶν μανουαλίων καὶ διὰ τοὺς 5 ἄρτους εἰς τὸ μοναστήρι τῶν ἁγίων Ἐναργύρων, διὰ τὴν λειτουργίαν, διὰ δύο σκλάβους Μωραῖτας, διὰ τοὺς ἁγίους Ἐναργύρους τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Διαρμπεκιρλιού, διὰ 1 ξένην καλογριάν τὸν Μακάριον ἀρχιδιάκον, διὰ ἀσνὶ εἰς τὸ τζαμί 2 πῆχ. ρούχον, διὰ ὀρφανὰ, πτωχοὺς, καλογραίας, παπαδιὲς καὶ καλογήρους ἔλεημοσύνην, διὰ ἀσνὶ εἰς τὸ ὠρολόγι δύο πῆχεις τσόχα, διὰ τὰ ἀσπούρια μερικῶν μαστόρων, ὅπου δὲν πῆγαν πέρυσι εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Μπατσιλόβου (50). Ἐγενναν τὰ ἀνωθεν ἔξοδα, ὡς φαίνονται, σοῦμμα 1056 : 45. Ἐμεινεν καπιτάλι τοῦ ἑσναφίου 5502 : 52». Μάλιστα ἔτι 2 μέχρι 13 Δεκεμβρίου, ἀπὸ παιδευσιν καὶ ἀπὸ δύο λειψανα, σοῦμμα, (500+30.60)». (σελ. II, 83).

1813, Ἰανουαρίου 1. «Ἐξεκαθαρίσθη τὸ ρούζι, ὅπου ἐλάβαμεν ἀπὸ τὸν Ναζιὸ ἀγᾶ Χατζῆ Μουσταφᾶ εἰς Παζαρτζίκι καὶ τὸ πώλησα ἐδῶ εἰς Φιλιππούπολιν κάθε ἀσλ. 4 καὶ παραδες 8. Ξεπέφτοντας ὅλα τὰ ἔξοδα, λέγω Παζαρτζικίου-Φιλιππούπολις καὶ ἐξικλεμὲν ἀπὸ γρόσια 3202 παρ. 90 ἔμει-

ναν ὡς ἀντικρυς 1857 : 84, ἀπὸ ἐργκέν, ἀρσίη, μουμπαρασί καὶ διὰ τὸ κουτί, διὰ παιδευσιν τοῦ Χατζῆ-Γιουβαννῆ διὰ τὸ πάρισμο τῶν ἀμπάδων, ὅπου παρέβη τὸν νόμον (50), ὡσαύτως τοῦ Βούλκου Δημητρίου (250), ἐλογαριάσθησαν αἱ μαστορικὲς ὁμολογίαι, ὅπου χρεωστοῦν εἰς τὸ ἐσνάφι τῶν ἀμπατζήδων, οἱ ὅποιοι ἐπλήρωσαν τὸ διάφορον καὶ ἀλλάχθησαν αἱ ὁμολογίαι, ἔγεινε τὸ διάφορον 623 : 60, συνεποσώθησαν ὡς ἄνωθεν 3 στάσεις ὡς φαίνονται σοῦμμα 9260 : 34. Ὁφείλω τὰ ἀντικρυς ἔξοδα ὡς κάτωθεν φαίνονται ἐν ἔτει 1813, Μαΐου 17, 1022 : 57. Μαΐου 17. Ἐθεωρήθη ὁ λογαριασμὸς τοῦ πρωτομάστορη καὶ ἔμεινεν καπιτάλι τοῦ ἐσναφίου σοῦμμα 8237.57».

«Τὰ ὅσα ἔξοδα ἀκολουθοῦν εἰς τὸ ἐσνάφι τῶν ἀμπατζήδων, ὡς κάτωθεν φαίνονται : διὰ 15 ὄκ. ἀγιοκέρι, διὰ 5 ἐκκλησίες, διὰ καλόγηρον ὅπου φτειάνει μίαν ἐκκλησίαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν βοήθειαν, ἐλεημοσύνην εἰς καλογήρους, πτωχοὺς, κορίτσια, ὅπου παντρεύονται διὰ προῖκα, πτωχοὺς, σήκωμα νεκρῶν, διὰ χύσιμον λαμπάδων, διὰ 1 σεντούκι τοῦ ἐσναφίου καρύτικο, ὅπου τὸ ἔφερεν ὁ Παῦλης Τζώνη (80), διὰ ἐλεημοσύνην τῶν πτωχῶν τῶν Χριστουγεννῶν (121.60), διὰ μισθοὺς τσιαούσηδων, διὰ περιττά, ὅπου ἐδόθησαν εἰς τὸ κονάκι διὰ τὰ χαρτιά καὶ τὰ πλήρωσεν ἡ κάσσα (23.72), δι' ἓνα παιδί, ὅπου γλύτωσε τὸν προμικύριον, δι' ὄρφανά, δι' ἐξικλεμὲν φλουρίων ρουμπιέδων, διὰ τὸ λείψανον τῆς γυναικὸς του Σορέα, διὰ συγχώρησιν τῆς ἐβδομάδος τῶν ψυχῶν καὶ σταφίδες, ἐλεημοσύνη εἰς 1 παπᾶ Μωραΐτην, δῶρον τῶν τοπρῆδων τοῦ ντουναμᾶ, τῶν νταουλτζήδων, διὰ τὸν πρωτομάστορη Χατζῆ-Κυριαῖον, ὅπου τὸν ὑπεσχέθησαν οἱ μαστόροι ἓνα μινίσι (115), διὰ δύο ξεγυμνωμένους παρὰ τῶν Φραντζέζων μὲ ἄδειαν τοῦ δεσπότη (15), διὰ δύο παιδιὰ Σταναμαχιώτικα σκλαβωμένα, διὰ τοῦ Πάσχα τὴν ἐλεημοσύνη (50), ἀρσίη καὶ ἐργκέν παρσί, τὸν σαραϊτῆρη τοῦ μεκκεμὲ χισμέτι (7), ἡ τὸ ρακί, ὅπου νὰ πίνουν οἱ μαστόροι μετὰ τὴν λόντζιαν, δι' ἀγιοκέρι εἰς τὶς 5 ἐκκλησίες, ἐλεημοσύνας. Συνεποσώθησαν αἱ ἄνωθεν ἔξω 5 στάσεις ὡς φαίνονται σοῦμμα 1022 : 57»<sup>1</sup> (σελ. II, 85).

«Μαΐου 17, Φιλιππούπολις. Μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν θέλησιν ὅλων τῶν μαστόρων ἀμπατζήδων πάλιν ἐπεστήθη πρωτομάστορης τῶν ἀμπατζήδων ὁ Χατζῆ-Κυριαῖκος Μελκῶν καὶ ἰδοὺ γράφω τὸ ὅσον καπιτάλι ἔμεινεν τοῦ ἐσναφίου, διὰ νὰ ἀκολουθῆται πάλιν τὸ κατάστιχον. Ἐμεινεν καπιτάλι τοῦ ἐσναφίου 8237 : 97, ὡς ὅπισθεν κάτω φαίνεται, γρόσια ὀκτὼ χιλιάδες καὶ διακόσια τριάντα ἑπτὰ καὶ ἄσπρα ἑνενηντα ἑπτὰ». Ἀπὸ 23 Μαΐου μέχρι τέλους τοῦ ἔτους μαστόρες 11. Τῇ 26 Ἰουλίου δανεῖζεται τὸ ἐσνάφιον παρὰ τῶν νέων ἐπιτρόπων τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ τῶν ὁσπιταλίων μὲ ὑπογραφήν τῶν μαστόρων γρ. 10332, δι' ἃ ἐξέδωκεν ὁμολο-

1) Χάριν συντομίας αἱ στάσεις καὶ οἱ ἀριθμοὶ πολλῶν ἐπιδομάτων, συμπυκνωμένων ἄλλως τε, παραλείπονται, σημειομένων τῶν κυριωτέρων μόνον.

γίαν 11832. Διὰ τῶν χρημάτων τούτων ἐπλήρωσε τὰ ὑπὸ τοῦ κονακίου ἐπιβληθέντα αὐτῷ δοῦζια, ἅτινα πωλῆσαν μετὰ ζημίας ἐξώφλησε κατόπιν τὸ δάνειον. Τὸ κεφάλαιον ἀνῆλθεν εἰς 23018 : 16 καὶ ἀφαιρουμένων τῶν ἀκολουθησάντων ἐξόδων 829 ἔμεινεν 22189 : 16. Τὰ ἔξοδα περιστρέφονται περὶ τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς ἑλεημοσύνας, ρόγαν τσιαούσηδων, δῶρα, μπαξίσια, ἔξω μνημονευτέα : «διὰ τὴν Παναγίαν Φανερωμένην εἰς τὸν Ἄμπελινον, ὅπου κόνεψαν μερικοὶ καὶ ἔφαγαν (18 : 90), διὰ τὸν τσιαούσην κираν τοῦ ἀμαξίου διὰ τὴν Μολυδάβαν (10), διὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον ἓνα φελόνι σαβαῖ καὶ ἓνα πατραχήλιον σαβαῖ, πήχ. 9 πρὸς ἀσλ. 20 καὶ σειρήτια καὶ τοῦφες καὶ φοῦντες καὶ ραφτικό (254.60), διὰ τὸν πεξοδρομόν, ὅπου ἔστειλα εἰς τοὺς καλφάδες διὰ Στανίμαχον, μπαξίσι εἰς τὸ τσιαλίκι τοῦ Ντερβις-μπέη εἰς Μπελάστιτσα (11 : 60), διὰ τοὺς 5 ἄρτους εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον, διὰ τὸν καλόγηρον Πλιάκα γέροντα ἐκεῖ, διὰ τὰ Κινιζάκια δῶρον (10), ἀπόσσωσα τὸ γράψιμον τῶν μαστόρων εἰς τὸν ἡγούμενον διὰ νὰ γείνουν σωστὰ ἀσλ. 1300, διὰ 12 τσουβάλια μπειλίκια, ὅπου χάθησαν (24), ἔδουκα (πολλάκις) ἑλεημοσύνη πτωχόν, χήραν, καλογοριά, ὀπτωχί, διὰ τὸν ἐνταφιασμό της, ἐπῆρα καρβούνια ἓνα ἀμάξι (11 : 90), αἰκέρι δκ. 16 δράμια 100 (61), συνεποσώθησαν τὰ ἄνωθεν ἔξοδα, ὡς φαίνονται σοῦμμα 829» (σελ. II, 87).

1813, Μαΐου 26. «Μὲ γνώμη ὅλων τῶν μαστόρων καραμπατζήδων καὶ πανάδων ἐσυμφωνήθησαν αἱ κάτωθεν τιμές : τὰ μαβιά γορίζα ἡ δκὰ πρὸς 54, τὰ μακαμιὰ γορίζα τὸ τόπι πρὸς 120, τὰ κιώκια γορίζα τὸ τόπι πρὸς 120, τὰ λαχανιὰ κίτρινα καὶ νερουντζιά τὸ τόπι πρὸς 100, τὰ μαῦρα γαϊτάνια ἡ δκὰ πρὸς 30, τὰ σαγιάκια νευτί, κόκκινον, μόνικο, πράσινον καὶ κίτρινον ἡ δκὰ πρὸς 65, τὰ γαϊτάνια πρασιοβάνια μαβιά τὸ τόπι πρὸς 10, ἡ ἐντιζὲ τὰ παντὰ νευτί, καραμφυλλι καὶ κόκκινον πρὸς 3, ἄσπρα 1» (σελ. II, 215).

1814, Ἰανουαρίου 1. «Ἐλαβον παρὰ τοῦ Πέγκου Κωνσταντίνου, ὅπου ἐβγῆκεν ὀπισθεν μαστορης καὶ ὡς μαστόρου υἱὸς εἶχε πληρώσει τὸ ἥμισυ, ἀσλ. 125, τώρα δὲ μὲ τὸ νὰ ἀποδείχθῃ ὅτι δὲν ἦτο μαστόρου υἱὸς ἐπλήρωσεν ἔτι καὶ ἐξώφλησεν, ἔτι ἀπὸ τὸν κираν τῶν καλφάδων πανάδων, εἰς τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου Γαβριὴλ ἡγουμένου τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, διὰ βοήθειαν τοῦ μακαρίτου Πέγκου ἀπὸ τὸ τίποτέ του διὰ μνημόσυνόν του εἰς τὸ ἐσνάφι τῶν ἀμπατζήδων (100). Μαΐου 17, ὀφείλω τὰ ἀντικρυς 23632 : 1, ἔξοδα ἀπὸ τὰ ἄνωθεν 1179 : 78, ἔμειναν τὰ ἄνωθεν καπιτάλι σοῦμμα τὸν ἀριθμὸν 21425 : 43».

Μαΐου 17. «Ὄφειλω τὰ ὀπισθεν ἄσπρα τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ ὀπισταλίων κεφ. ἀσλ. 10332 καὶ τὸ διάφορόν τους ἀπὸ 1813 Ἰουλ. 26, ὡς ὀπισθεν, ἕως 1914 Μαρτίου 1, ὅπου ἐστάθησαν εἰς τὸ ἐσνάφι τῶν ἀμπατζήδων ἀσλ. 921 καὶ γίνονται ὅλα σοῦμμα 11.253, ἔμειναν τὰ ἄνωθεν σοῦμμα τὸν ἀριθμὸν 11199 : 43, προσθέτομεν καὶ διάφορον, ὅπου ἔμειναν εἰς 1 ὀλόκληρον χρόνον ἕως 1814 Μαΐου 17, ξεπέφτοντας τὰ ὄσα ἐπλήρωσα διὰ



τὸ σχολεῖον καὶ ὀσπιτάλια 10102,62, συνεποσώθη τὸ καπιτάλι τοῦ ἑσναφίου 1814 Μαΐου 17 γρ. ἔντεκα χιλ. καὶ τριακόσια ἕνα καὶ ἄσπρα ἑκατὸν πέντε : 11301.105. Ὁφείλω ἔτι τὸ ὑπόλοιπον διάφορον μὲ τὸ νὰ μὴ ἐδούλευσαν 1 χρόνον καὶ εἶναι περασμένος ὁ διάφορος διὰ 1 χρόνον, πῶς τὰ ἔλαβον οἱ ἀμπατζήδες 579.105, ἔμειναν τὰ ἄνωθεν καπιτάλια τοῦ ἑσναφίου 1814 Μαΐου 18 σούμμα 10722, ὀφείλω ἀπὸ τὰ ἄνωθεν τὴν ζημίαν τῶν ρυζίων, ὅπου μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸ κονάκι, ὡς φαίνεται εἰς τὸν ξεχωριστὸν τους ἐπὶ λεπτοῦ λογαριασμὸν 4338 : 24, μνήσκει καπιτάλι τοῦ ἀμπατζήδικου τοῦ ἑσναφίου ἕως 1814 Μαΐου 17 σούμμα 6383 : 96». (σελ. II, 88).

«Ἴδου γράφω καὶ τὰ ὅσα νέα ἔξοδα ἀκολουθοῦν τοῦ ἑσναφίου» 1179 : 70 εἰς 4 στάσεις ἐκ τούτων ἀναγραπτέα «διὰ τὰ σπιτάλια ἔδωσα διὰ τοὺς μόρτηδες (40)<sup>1</sup>, τὸν προμικύριον διὰ ἕνα κορίτσι, ὅπου γλύτωσαν (10 : 60), ἔτι διὰ ἕνα Ἑβραῖον, ὅπου ἔγεινεν χριστιανὸς καὶ τὸν φευγάτισα (14), ἔτι διὰ 1 λαμπάδα τοῦ δεσπότη (10), ἔτι διὰ 1 ποτούρι τὸν Γεώργι ὀσταμπαση 13.60), ἔτι διὰ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν Χριστουγέννων, ὅπου μοιράζεται (51), διὰ τὰ σπιτάλια (42 : 40), διὰ 25 ὀκάδες ἀγιοκέρι (112.60), διὰ τὸν ὄνταν, ὅπου ἔβαλα τζιάμια καὶ τσερτσεβέδες (41.45), διὰ τὸν ἔρανον, ὅπου ἐκάμαμεν διὰ τὸ φέρσιμον τῆς ἀγίας Ζώνης (200), ἔτι διὰ τὴν ἀγίαν Ζώνην βοήθειαν διὰ τὰ ἔξοδα, ὅπου ἔγειναν (100), κιοᾶν διὰ τὸν ὄνταν τοῦ χανίου τὴν Σμαράγδα (50.30+50+50.60), διὰ ἐλεημοσύνην τῶν πτωχῶν τοῦ Πάσχα (70), ἕναν τζαμαῖ εἰς τὸν πρωτομάστορον (105), ἔτι διὰ καλούφι κόκκινον διὰ τὸν πολυέλαιον τῆς Μολτάβας (15), διὰ βοήθειαν τοῦ Ἰβηριτῆ Γεηγορίου εἰς τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ ἑσνάφι (25 : 93), διὰ τοὺς καλογήρους τῆς ἀγίας Ἄννης, ὅπου ἦλθαν (11.60), διὰ τὸν σαραϊτάρον τοῦ μαχημὲ (7), διὰ ζημίαν φλωρίων (8.60), διὰ δύο χρόνους εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου τοὺς ἐπιτρόπους καὶ τῶν παπάδων διὰ τὸ διάφορον, ὡς τὰ ἄφησεν κατὰ καιρὸν μία γυναῖκα (12), διὰ 1 μαγγάλι εἰς τὸ ἑσνάφι ὀκ. 3 δρ. 250 (18)». (σελ. II, 87). Ἐμεινεν πάλιν πρωτομάστορης τῶν ἀμπατζήδων καὶ γράφω κάτωθεν τὸ καπιτάλι, ὅπου ἔξεκαθαρίσθη 6383 : 96. Ἐσυνάχθησαν ἀπὸ μούμ, ἄρσιν, ἔργκὲν παρασί καὶ τοῦ κοντιοῦ (211.78+150.99)». Μαῖστορες μέχρι 26 Νοεμβρίου 6 (γρ. 1125). (σελ. II, 90). Ἐξοδα ἔτι μέχρι τέλους γρ. 901 : 50. (σελ. II, 91).

«Νοεμβρίου 10. Ἴδου γράφω τὰ μαστορικά ἀμπατζήδικα μπακιρικά, ὅπου ἐμετροῦθησαν καὶ πόσα ἐβγήκαν τὸ κάθε εἶδος ξεχωριστόν : 6 μεγάλα καζάνια κουλολούδικα, 2 ἔτι κουλολούδικα καζάνια μικρότερα, 3 τετζερέδες μεγάλοι, 1 σινίον μεγάλο, 2 γκιούμια, 2 ἔτι γιουμπρικά διὰ νήριμον, 1 μαγγάλι μπακιρένιον, τὰ ἄνωθεν εἶναι ἅπανα εἰς τὸ ταβάνι τοῦ ὄντα, 2

1) Μόρτηδες ἐκαλοῦντο οἱ νεκροφόροι καὶ νεκροθάπται τῶν πανωλοβλήτων καὶ χολεριώντων.

τηγάνια μέσα εἰς τὸ σεντούκι καὶ τὰ κάτωθεν 2 κεπτσέδες, 8 τετζερέδες μεγάλοι, 16 καπάκια μεγάλα τῶν καζανιῶν καὶ τετζερέδων—40 ἔγειναν τὰ ἄνωθεν, 80 γαλμπικιά μεγάλο μπόγι, 60 ἔτι γαλμπικιά μεσιανὸ μπόγι, 40 σαχάνια μεγάλο μπόγι, 222 ἔτι σαχάνια μεσιανὸ μπόγι, 6 πιᾶτα καλαγένια, 476 ἔγειναν τὰ ἄνωθεν, ἦτοι τετρακόσιμ ἑβδομήντα ἔξι, 1 καζάνι ἔτι κουλο-λούδιγο, 3 σαχάνια ἔτι, 10 κόκκινα μακρομέσαλα γιαρπεκιρένια, 4 μεγάλα κιλίμια, 1 χαλί μικρούτσικο. Ἐχάθηκεν εἰς τὸ τεστίρι μας ἓνα καζάνι ἀπὸ τὸ ἐσνάφι τῶν ἀμπατζήδων καὶ ἔδώσαμεν ἀπὸ τὰ ἔδικά μας εἰς τὸν τόπον του». (σελ. II, 207).

1815. Ἀπὸ 18 Φεβρ.—20 Μαΐου, μαῖστορες 10, παιδεύματα τριῶν μαῖστόρων (47), καὶ ὅσα ἐσυνάχθησαν ἀπὸ μοῦμ, ἀρσίγ, κουτὶ παρασί καὶ ἐργκὲν ἀχιτσεσί, ὡσαύτως ἀπὸ ἄσπρων ἐντερέσσον (46.39) καὶ ἀπὸ διαφό-ρορατα, ὅπου εὐρέθησαν ἐπάνω εἰς τὸν Χατζῆ Κυριάκον (171), κεφάλαιον 11026 : 27. Ἐξοδα : ἐλεημοσύναι, εἰς κτιζομένας ἐκκλησίας εἰς τὸ Μπατάκι καὶ Ἀρναουτλούκι, ἀρσίγ παρασί, ἐνοίκιον ὄντᾶ διὰ τὰ μπακιρικά, δῶρα εἰς τὸν σαραϊτάρη τῆς κρίσης καὶ τοὺς τοτζήδες, ἀγιοκέρι καὶ λαμπάδες, ρόγα τσιαούση, ρακὴ διὰ τὸ ἐσνάφι, βοηθήματα εἰς σκλαβωμένα παιδιὰ, σοῦμμα 1533 : 20. Μαΐου 20 «ἐθεωρήσαμεν τὸν λογαριασμὸν τοῦ Χατζῆ-Κυριάκου πρωτομάστορή μας καὶ ἐφάνησαν τὰ ὄπισθεν ἄσπρα εἰς φύλλον 1814 Μαΐου 17 εἰς ἔτοιμά καὶ εἰς ὅσα ἐσυνάχθησαν ἕως τὴν σήμερον γρ. 11.026 : 9. Ὅσα εἰς ἔξοδα ἐφάνησαν εἰς τὸ ἄντικρον φύλλον τοῦ ἰδίου ἔτους γρ. 1533 : 20 καὶ ἀπὸ μίαν ὁμολογίαν τοῦ Τρύφου κατὰ λάθος, ὅπου τὰ ὄσσε πίσω 133 : 20=1667, ὅσα διὰ σάλδος ἐξεκαθαρίσθησαν νέτα εἰς ἄσπρα καὶ ὁμολογίας καὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐσναφικὴν κάσσαν 9359 : 9». (σελ. II, 94—96).

«Γνώμη κοινῇ τῶν μαῖστόρων ἀπεφασίσθη εἰς τὸ ἔξῃς ἡ μαστορεὶά νὰ πληρώνη ὁ ἔξιαμπῆς γρόσια 200 καὶ τοῦ μαστόρου ὁ υἱὸς γρόσια 100». Μαῖστορες 19 μέχρι Νοεμβρίου, «Ἀπὸ Μαΐου 20 ἕως Αὐγούστου 4 ὅσα ἔξοδα ἀκολούθησαν εἰς ἐλεημοσύνας καὶ λοιπὰ ὡς φαίνονται εἰς τὸ πρόχειρον κατάστιχον ἐν πρὸς ἐν γρ. 363, ἔτι διὰ τῆς Πόλης τὸ ἀγῶγι, ὅπου ἐπῆ-γεν ὁ πρωτομάστορης, πάγημα καὶ ἐρχομὸς καὶ ὅσον ἐκάθισεν εἰς τὴν Πόλιν τῶν ἀλόγων τροφή (300), εἰς τὸ πατριαρχεῖον ὅσα ἐξωδεύθησαν (182), εἰς καϊκιὰδικα (18) ἀπὸ Αὐγούστου 5 ἕως Νοεμβρ. 5, ὅσα ἔξοδα λιανικὰ ἔγει-ναν ὡς διαλαμβάνει τὸ πρόχειρον κατάστιχον (371), ὅσα εἰς χαμὸν μονέδας, ὅπου ἔχασαν εἰς 20.000 γρ., ὅπου ἐδάνεισαν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς πολιτείας (227.10), ὅσα ἐπληρώθησαν εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς σχολῆς καὶ τοῦ νοσοκο-μείου θεωροῦνται λεπτομερῶς εἰς τὸν λογαριασμὸν (692 : 12), ὅσα ἔγειναν ἔξοδα ἕως τὴν σήμερον Δεκεμβρίου 23 ὡς φαίνονται εἰς τὸ πρόχειρον—σοῦμμα 2582 : 33+360 : 30». (σελ. II, 98—99).

«Μαΐου α', ἰδοὺ γράφομε, ὅσες ὁμολογίες εἶναι» 34 τὸν ἀριθμὸν ἀξίας 12538 : 20+230.

1816, Μαρτίου 22—Αὐγούστου 2, μαΐστορες 25. «Ἐσυνάχθησαν ἀπὸ ἐργκέν-μουμ παρασί, ὅσα ἐλάβαι ἐντερέσσα ἀσπρῶν ἀπὸ τὰς ὁμολογίες, ὅπου ἐδούλευσαν ἕως τώρα (1365 : 2), διὰ ἕξι μηνῶν ὅπου πῆρα κια ἀπὸ τὸν ὄντᾶ (125). Ὅσα ἀπὸ 1815 τῆ 25ῃ Μαΐου μέχρι σήμερον 1815 μᾶς ἐχάρισεν ὁ πλουσιόδωρος Θεὸς εἰς ἕναν χρόνον ὀλόκληρον, ὡς φαίνονται ὀπισθεν κατὰ ὄνομα ἀσλ, 12591 : 3, ὅσα ἕξοδα, ὅπου ἔγειναν εἰς 22 κονδύλια ὡς ὀπισθεν φαίνεται κατ' ὄνομα, σοῦμμα ἀσλ. 3930 : 13=16521 : 16. Νὰ δώση ἡ κάσσα τῶν ἀμπατζήδων Μαΐου 1816, ὅσα ἕως τὴν σήμερον μᾶς ἐξεκαθάρισαν εἰς τὴν κάσσαν μας ὡς ὀπισθεν σοῦμμα ἀσλ. 12591 : 3» (σελ. II, 100—102). «Μαΐου 20, ὅσες ὁμολογίες εὐρέθησαν εἰς τοὺς μαΐστρος, ἄσπρα τοῦ ἔσναφίου τῶν ἀμπατζήδων ὡς διαλαμβάνουν κάτωθεν» 32 τὸν ἀριθμὸν ἀξίας 10995 γρ. τὰ δὲ διαφόρητα αὐτῶν 1597 : 20, ἀπὸ 1 Μαΐου 1816, ταύταις προσθεταί ἐτεραι 8 ἀξίας 2160 καὶ τόκου 255 γρ. (σελ. II, 198—199).

1817, Μαΐστορες 50. «Τῆ α' Μαΐου τὰς ὅσες ὁμολογίες ἀπερονοῦμεν εἰς τὸ τεφτέρι ὡς φαίνονται» ὁμολογίαί 39 ἀξίας 14350, διάφορον 1927 : 20+255 γρ. (σελ. II, 106 καὶ 116—117).

1818, Μαΐου α'.—Ἰουλίου 3, μαΐστορες 5. «Εἰς δέκα ἀπὸ τὰ κονδύλια ἀπὸ τὴν ὀπισθεν σοῦμμα ἀσλ, 15791, εἰς δέκα ὀκτὼ 2186, εἰς δέκα ἕξι νούμερα 2600, εἰς ἕνδεκα κονδύλια 2100, εἰς δέκα ἑπτὰ κονδύλια 3105, συμποσοῦνται ἡ σοῦμμα ἀσλ. 27115 : 38 (σελ. II, 107).

Ἐν τῷ τέλει τοῦ δευτέρου τῶν ἀρχαίων βιβλίων εἶναι καταγεγραμμένα πρόχειρά τινα σημειώματα ἀφορῶντα εἰς συμφωνίας τῶν κατὰ καιροὺς τσιαούσηδων τοῦ ἔσναφίου καὶ εἰς τὴν καταβολὴν τῶν μισθῶν των ; οἶον «1814 Ἀπριλίου 23. Ἐστοιχῆσαμεν πάλιν τὸν Δημήτρι τσιαούση, 2 ζευγάρια γεμενιὰ καὶ μισθὸν τὸν χρόνον ἀσλ. 100. Ἀπὸ τὰ ἄνωθεν ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς καζαντζήδες καὶ τὰ καμε τεσλίμι ἀσλ. 24, ἄσπρα 36, ἀπὸ τὸν μπουναμᾶν τῶν καλφάδων ἔλαβεν ἀσλ. 5 : 90, ἔγιναν, ὅπου ἔλαβεν ἀσλ. 30, ἄσπρ. 6, ἔλαβεν ἔτι ἀπὸ 1 σεβαγι ἀσλ. 76 : 60=ἀσλ. 106 : 66» (σελ. II, 211).—1814, Ὀκτωβρίου 26 : «Μὲ τὴν θέλησιν ὄλων τῶν μαστόρων τῶν ἀμπατζήδων ἐπεστήθηκεν τσιαούσης τῶν ἀμπατζήδων τοῦ ἔσναφίου ὁ Γεώργιος Παλικτζόγλους νὰ τὸν δίδονται 2 ζιβγάρια ἐμινιὰ καὶ τὸ χαράτσι του καὶ μιστὸν τὸν χρόνον ἀσλ. 100» (σελ. II, 208).

Τὰ ἄλλα σπουδαῖα σημειώματα συμπεριελήφθησαν κατὰ τὰς χρονολογίας τῶν ἐν τῷ οἰκειῷ τόπῳ,

### III

§ 35. Τὸ τρίτον τῶν ἀρχαίων βιβλίων, τὸ καὶ τελευταῖον, εἶναι μέγα καὶ ὀγκῶδες κατάστιχον ὕψους 0,385 καὶ πάχους 0,05 τοῦ μ. δεδεμένον καὶ περι-

κεκαλυμμένον δι' ἐρυθροποῦ δέρματος. Περιέχει 194 φύλλα κιτρινωποῦ χονδροῦ χάρτου, εἴδους περγαμηνῆς. Τὸ πρῶτον φύλλον εἶναι ἀγραφον, ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου χρησιμεύοντος οἰονεὶ ὡς ἐξωφύλλου εἶναι γεγραμμένα καλλιγραφικοῖς γράμμασι τὰ ἀκόλουθα, τῆς χρονολογίας ἐγκλεισμένης ἐντὸς στεφάνου ἐκ δάφνης.

## Κ Α Τ Α Σ Τ Ι Χ Ο Ν

τοῦ ἐν Φιλίππουπόλει ἑσναφίου  
τῶν Ἀμπατζήδων

κατασκευασθὲν δι' ἐπιμελείας τοῦ πρωτομαίστορος Χατζῆ  
Κυριάκου Μελικῶν  
ἐν ἔτει

1811

Μαῦου 15

Ἄν καὶ εἰς κάθε ἄνθρωπον καὶ γέροντα καὶ νέον,  
μάλιστα εἰς πραγματευτήν, εἶν' πρῶγμα ἀναγκαῖον,  
νὰ ἔχ' ἕνα κατάστιχον μὲ τάξιν συνθεμένον,  
ὁμοῦ μὲ καθαρότητα καὶ μέθοδον γραμμένον,  
πολλῶ μᾶλλον χρειάζεται ἐν τέτοιον βιβλίον  
ς' ἕνα μέγαλον σύστημα πραγματευτῶν τιμίων,  
ὅπου καὶ τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν μαϊστόρων,  
καθὼς τῶν ὑποθέσεων τοῦ ρουφετίου ὄλων,  
νὰ περιέχη ἐν ταῦτῳ ἐνθύμησιν βεβαίαν  
εἰς κάθε μιὰν περίστασιν πρόχειρον καὶ ἀναγκαῖαν.  
Ὅθεν νὰ γείνη τὸ παρὸν ἐφρόντισεν ἰδίως  
πρωτομαίστωρ ὁ ρηθεὶς, νὰ μείνη αἰωνίως,  
ὅστις θεόθεν εὐχεται εἰς κάθε ἐν' ὑγείαν,  
ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν κοινήν καὶ εὐτυχίαν<sup>1</sup>.

Τὰ ἀκόλουθα τριάκοντα φύλλα, ἠριθμημένα κατὰ σελίδας 1—60 περιλαμβάνουσι τὰ ὀνόματα πάντων τῶν ἀναγορευθέντων μαϊστόρων ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πρωτομαστορείας τοῦ Μελικῶν μέχρι τέλους τοῦ 1817, μεταγραφέντα πιστῶς κατὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ δευτέρου βιβλίου (σελ. 1—4), τὰ ὀνόματα πάντων τῶν μαϊστόρων, υἱῶν αὐτῶν, καλφάδων, ραπτῶν, τσηρακίων

1) Τὸ στιχοῦργημα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι τοῦ ἱερέως καὶ τότε διευθυντοῦ τῆς Ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς καὶ ιστοριογράφου τῆς Φιλίππουπόλεως Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, ὅστις ἐβοήθει καὶ ἄλλως τὸ ρουφετίον συντάσων τὰ ἐπίσημα αὐτοῦ ἔγγραφα. Ὁ δισέγγονος αὐτοῦ Ν. Γ. Οἰκονομίδης, ὅστις ἐδημοσίευσεν ἐν τοῖς *Θρακικοῖς* (τόμ. Δ', ἔτ. 1833, σελ. 207 κ ἔξ.) βιογραφικὰς πινὰς περὶ τοῦ προπάππου του σημειώσας, βεβαίως δι' οὗτος ἦτο καὶ στιχοῦργὸς σφωζομένης ἐν τοῖς οἰκογενειακοῖς του ἀρχείοις ἐμμέτρου παραφράσεως τοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης λόγου τοῦ Πλουτάρχου.

καὶ παίδων ὑπηρετούντων, οἵτινες κοινῇ γνώμῃ ἀπεφασίσθη νὰ λάβωσι τῷ 1817 τεστίριον, τ. ἔ. διοικητικὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐξασκίσεως τοῦ ἐπαγγέλματος τῶν (σελ. 5—15) καὶ τοὺς ἀπολογισμοὺς τοῦ ἐσναφίου μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀναγορευθέντων μαϊστόρων ἀπὸ τοῦ 1818 μέχρι τοῦ 1856 (Μαΐου 1) ἐν διπλογραφικῇ τάξει—νὰ δώσῃ—νὰ λάβῃ (σελ. 16—60). Ἐπομένως τὸ βιβλίον δυνατὸν νὰ ὑποληφθῇ ὡς ἄμεσος συνέχεια τῶν προηγουμένων, Ἐν τῇ 60ῇ σελίδι μετὰ διάλειψιν 14 ἐτῶν, καθ' ἃ, ὡς φαίνεται, ἐκ τοῦ προχείρου καταστίχου, ὅπερ ὄφειλε νὰ ἔχῃ ἕκαστος πρωτομαϊστόρῳ, δὲν μετεγράφησαν οἱ ἀπολογισμοί, ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τεσσάρων ἀναγορευθέντων μαϊστόρων, πάντων Ἑλλήνων, πρωτομαϊστορεύοντος τοῦ Νικολάου Π. Κυρτζίκη. Ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ σελίδι (384) ἀναγράφεται πῖναξ τῶν περιεχομένων καὶ δύο κληροδοτήματα εἰς τὸ ἐσνάφιον τοῦ μὲν Βούλκου τζορμπατζῆ ἐκ 500 γρ. τῷ 1844, τοῦ δὲ Χατζῆ Γιοβαννῆ Χρήστου Κοϊμτζόγλου ἐκ 1000 γρ. τῷ 1854, ὅπως οἱ ἐτήσιοι τόκοι αὐτῶν διανέμονται εἰς τοὺς πτωχοὺς πρὸς μνημόσυνον. Τὰ διακρινόμενα ἐν τῷ βιβλίῳ εἶδη γραφῆς (χεῖρες) εἶναι εἴκοσιν, ἧ δὲ γλῶσσα μᾶλλον καθαρεύουσα καὶ ἀπληλαγμένη ἀνορθογραφικῶν καὶ ἀσυνταξικῶν πλὴν ἐκτάκτων ἐξαιρέσεων, ἐν αἷς διαφαίνονται καὶ περιπτώσεις κωφώσεως τῶν ἀτόνων φθόγγων ο καὶ ε.

§ 36. «Ἐν ἔτει 1811 Μαΐου 18 ὄντος πρωτομαϊστορος τοῦ κυρίου Χατζῆ Κυριάκου Μελκὼν ἐβγήκε μᾶστορης δ... τηράκι τοῦ... καὶ ἐπλήρωσε τὴν μαστορεία τον ἀσλ. 250». Μαϊστορες 23. Ἐν ἔτει 1812 Μαΐου 18 καὶ ἐξῆς μαϊστορες 23. Ἐν ἔτει 1813 Μαΐου 18 καὶ ἐξῆς μαϊστορες 13. Ἐν ἔτει 1814 Μαΐου 18 καὶ ἐξῆς μαϊστορες 15. Ἐν ἔτει 1815 Μαΐου 18 καὶ ἐξῆς μαϊστορες 27. Ἐν ἔτει 1816 Μαΐου 18 καὶ ἐξῆς μαϊστορες 25. Ἐν ἔτει 1817 Ἰουνίου 11 καὶ ἐξῆς μαϊστορες 41. Ἐν ἔτει 1818 Ἰουνίου 17 μαϊστορες 5 (σελ. III, 4). Μαϊστορες ἐν ὄλῳ ἐπὶ Μελκὼν 172.

1817 «τῇ 1ῃ Ἰουνίου εἰς δόξαν Θεοῦ πατρὸς ἀμὴν ἐν Φιλιππουπόλει. Κατάλογος τῷ ἐσνάφι τῶν ἀμπατζήδων, ὅπου ἐσυμφωνήσαμεν ὅλοι οἱ μαϊστορες μὲ κοινὴν γνώμην ἐφέτος κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα διὰ νὰ πάρωμεν τεστίριν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ ἐνδοξοτάτου μας ναζιση ἀγᾶ Σαλῆ ἐφέντη καὶ εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ εὐρισκομένου μας τιμιωτάτου καὶ χρησιμωτάτου πρωτομαϊστόρου μας κυρίου Χατζῆ Κυριάκου Μελκὼν καὶ μὲ καλὴν ὥραν νὰ δώσῃ ὁ ἅγιος Θεὸς μὲ υγιάν καὶ εὐτυχίαν εἰς τὸ ἐσνάφι μας νὰ τῷ πολλαπλασιάσῃ τὰ κέρδη τῶν μαϊστόρων μας. Ἀμήν». Ἐδήλωσαν μαϊστορες 266, ὧν ἕκαστος κατέβαλεν ἀπὸ 100—25 ἀσλάνια, ἐν ὄλῳ 12936 : 20.

1817 : «τῇ 1ῃ Ἰουλίου ἐν Φιλιππουπόλει. Ἴδου σημειώνομε καταγραφὴν τοὺς υἱοὺς τῶν μαϊστόρων, ὅπου θανά πάρουν τεστίρι, ὡς φαίνονται κάτωθεν σημειωμένοι. Ἐν πρώτοις, Ἴδου καὶ ἡ ἀντικρυς σοῦμμα 12.936:20». Ἐδήλωσαν 188, ὧν ἕκαστος κατέβαλεν ἀπὸ 100—1 ἀσλάνια=14.708 : 12.

1817. «Τῇ 1ῃ Ἰουνίου ἐν Φιλιππουπόλει. Ἴδου σημειώνομε τοὺς καλ-

φάδες, ὅπου θανά πάρουν τεστίρι, ὡς φαίνονται κάτωθεν σημειωμένοι. Ἐν πρώτοις ἴδου καὶ ἡ ἀντικρὸ ἀσλ. 14708 : 12». Ἐδήλωσαν 165, ὧν ἕκαστος κατέβαλεν ἀπὸ 50—5 ἀσλ. = 17986 : 12.

1817. «Εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς ἀμήν. Τῇ 1ῃ Ἰουλίου ἐν Φιλιππουπόλει. Ἰδου σημειώνομεν καταγραφὴν τὰ τηράκια, ὅπου θανά πάρουν τεστίρι, ὡς φαίνονται σημειωμένοι. Ἐν πρώτοις τὰ ἀντικρὸς ἀσλ. 17986 : 12». Ἐδήλωσαν 197, ὧν ἕκαστος κατέβαλεν ἀπὸ 12—2 ἀσλ. = 19785 : 32.

1817. «Τῇ 1ῃ Ἰουλίου. Ἰδου σημειώνομε τὸς ραφτακατζήδες, ὅπου θανά πάρουν τεστίρι, ὡς φαίνονται κάτωθεν σημειωμένοι. Ἰδου καὶ ἡ ἀντικρὸς ἀσλ. 19.785 : 32». Ἐδήλωσαν 49, ὧν ἕκαστος κατέβαλεν ἀπὸ 25—5 ἀσλ. = 20.294 : 2.

1817. «Ἰουλίου 1ῃ, ἐν Φιλιππουπόλει. Καταγραφὴν τὰ ἐσναμπίδικα τὰ παιδιὰ ὡς φαίνονται κάτωθεν σημειωμένοι. Ἰδου καὶ τὰ ὀπισθεν ἀσλ. 20.294 : 2». Ἐδήλωσαν 145, ὧν ἕκαστος κατέβαλεν ἀπὸ 25—2 ἀσλ. 21,592 : 22. (σελ. III, 15).

«Διὰ Ἀβράνταλι ἐν ἔτει 1817, Ἰουνίου 30, Φιλιππούπολις. Διὰ ἐνθύμιον, ὅπου κάνομεν τὸ τεστίρι τῶν ἀμπατζήδων καὶ προσκαλέσαμεν τοὺς ἀμπατζήδες τοῦ Ἀβράνταλι διὰ νὰ πάρουν καὶ αὐτοὶ τεστίρι πρὸς τούτοις ἦρθαν καὶ ἐφίλησαν χέρι εἰς τὸ ἐσνάφι ἐδικὸ μας, ὅπου εἶναι ὁ μὲν κῦρ Βούλκος Μαρβέγκογλους, Βούλκος Τσαλόδουλος, Μιχάλης Λιοῦτε (καὶ ἔτεροι 17)<sup>1</sup> καὶ ὅσοι δὲν ἦρθαν, ὅπου εἶναι εἰς τὸ χωρίον ἀπὸ τὸ ἐσνάφι τους καὶ ἐπλήρωσαν τὸ διατεταγμένον, ὡς καθὼς τὸ εὔραμεν εἰς τὸ παλαιὸν κατάστιχον γρόσια 325 : ἦτοι λέγω γρ. τριακόσια εἴκοσι πέντι ὄθεν ἔγεινε τὸ παρὸν ἐν κοινῶν μαϊστορῶν, ἵνα ἔχωσι τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ κριτηρίου δικαιοσύνης. 325».

«Καλοφρολήδων ἐν ἔτει 1817 Ἰουνίου 30 Φιλιππούπολις. Διὰ ἐνθύμιον κτλ.». Ἀπαράλλακτον τῷ προηγουμένῳ παρουσιάζονται μόνον 8 μαϊστορες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ πρωτομαϊστορὸς τῶν Στόϊτσο Φίλο καὶ καταβάλλουσι 350 ἀσλ.

«Διὰ Ντερβέντι ἐν ἔτει 1817, Ἰουνίου 30 ἐν Φιλιππουπόλει κτλ.». Ἀπαράλλακτον τοῖς προηγουμένοις παρουσιάζονται μαϊστορες 12 καὶ καταβάλλουσι 200 ἀσλ.

«Ἀπὸ Ἀτζάρι ἐν ἔτει 1817 Ἰουνίου 30 ἐν Φιλιππουπόλει». Ἐπλήρωσαν οἱ Ἀτζαρχήδες διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῶν Χατζή-Πετρονίου (μὲ τὸ χέρι τοῦ) ἀσλ. 200 καὶ οἱ Καροβηνοὶ ἀσλ. 350. Οὕτω τὸ διὰ τὸ τεστίριον κοσὸν

1) Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐκ τῶν κομῶν ἀμπατζήδων μαϊστορῶν, ὡς Βούλγαροι, πλὴν ἐνίων προφανῶς ἑλληνιζόντων, φέρουσι ἀμτάβλητα τὰ ὀνόματά των, τὰ πατρῶνυμα καὶ τὰ ἐπώνυμα. Τοῖπε, Γιουβάν, Πέγιου, Ντόμπερη, Βούλκου, Στόϊτσο, Ράτουφ, Μόλιουφ, Γκάντσοφ, Γκάργκαν, Ἰασιακμάν, Νάιντινε κτλ.

συνεποσώθη εἰς ἀσλ. 23.017 : 22. Τοῦ τεστιρίου τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἀμπατζήδων προσεκληθήσαν νὰ μετάσχωσι καὶ οἱ ἀμπατζήδες τῶν προειρημένων κωμῶν ἕνεκα τῶν ἀμοιβαίων συναλλαγῶν των, θεωρουμένας τῶν ρουφετιῶν τῶν κωμῶν ὡς παραρτημάτων τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει (ἐφίλησαν χέρι) ἕξ οὗ καὶ οἱ μαϊστοροὶ τῶν κωμῶν ἠδύναντο νὰ ἐγκαθίστανται ἐν Φιλιππουπόλει καὶ νὰ ἔξασκῶσι τὸ ἐπάγγελμά των ἄνευ ἰδιαίτερας ἀναγορεύσεως. Ἡ λήψις τοῦ τεστιρίου τῶν ρουφετιῶν ἐγένετο κατὰ περιόδους πανηγυρικῶς συνοδευομένη ὑπὸ συμποσίων καὶ εὐωχιῶν ἐπὶ ἡμέρας. Ἐκ τῶν προκειμένων ἀρχείων φαίνεται ὅτι οἱ ἀμπατζήδες τρεῖς ἔλαβον τεστιρίον. (σελ. III, 16).

Εἶτα ἀκολουθοῦσι κατὰ κονδύλια οἱ ἀπολογισμοὶ εἰς ἄσπρα μαστορικὰ ἀπὸ 1815 Μαΐου 20 ἕως τοῦ 1816 Μαΐου 20 καὶ ἀπὸ 1816 Μαΐου 20 ἕως 1818 Αὐγούστου 21 «ὡς χωριστὸν φαίνονται».

«Νὰ λάβῃ 1818, ὁ ἔσναφικὸς λογαριασμός : ὅσα ἀπὸ ἔτους 1816 ἕως τοῦ ἔτους 1817 εἰς μετροτὰ τῆς κάσας, ὅπου εὐρέθησαν γρ. 12.246 : 3, ὅσα ἀπὸ ἔτους 1816 ἕως τοῦ ἔτους 1817 διάφορον αὐτῶν γρ. 1836 : 36, ὅσα ἀπὸ ἔτους 1816 ἕως τοῦ ἔτους 1817 εἰσοδήματά αὐτοῦ τοῦ χρόνου ἕως Μαΐου 30 γρ. 5.387 : 6, ὅσα ἀπὸ ἔτους 1817 ἕως ἔτους 1818 εἰσοδήματα ἑνὸς χρόνου γρ. 7605, ὅσα ἐσύναξαν τοῦ τεστιρίου μαϊστόρων, καλφάδων, τσηρακίων καὶ χωρίων πέντε γρ. 23.017 : 22, ὅσα ἀπὸ διάφορον τῶν γροσίων 8.409 : 35 ἀπὸ 1817 ἕως 1818 ἑνὸς ὀλοκλήρου χρόνου γρ. 1261 : 14, ὅσα εἰσοδήματα ἀπὸ 1818 Μαΐου 1 ἕως Ἰουλίου 3 τοῦ αὐτοῦ χρόνου γρ. 1433 : 38, ὅσα εἰς περισσεύματα τοῦ τεστιρίου, 1127 : 30, ὅσα διὰ γρόσια 5500 ἄσπρα τοῦ τεστιρίου, ὅπου ἐδοῦλευσαν, ὡς φαίνονται πολιτισιάδικα γρ. 715=54.630 : 29, πενήντα τέσσαρες χιλ. ἑξακόσια τριάντα καὶ μαδία<sup>1</sup> εἴκοσι ἑννέα».

«Νὸ δώση 1818 τῇ 21 Αὐγούστου ἔξοδα : ὅσα ἀπὸ ἔτους 1816 ἕως ἔτους 1817 ἀκόλουθα ἔξοδα τοῦ ἔσναφιου γρ. 2971 : 34, ὅσα ἀπὸ ἔτους 1817 ἕως 1818 ἀκόλουθα ἔξοδα, ὡς φαίνονται γρ. 1648 : 23, ὅσα εἰς ἔξοδα τοῦ τεστιρίου καὶ τῆς ἔξορας, ὡς φαίνονται εἰς ἀντικρυς γρ. 37.062 : 15, ὅσα ἐδόθησαν τῷ ἀγῶ καὶ εἰς φιλότιμον τοῦ δεσπότη γρ. 6330, ὅσα ἔτερα ἔξοδα ὡς καὶ αὐτὰ φαίνονται ἐν πρὸς ἐν γρ. 449 : 8=48 : 432, ὅσα εἰς καπιτάλι, ὅπου μένει τοῦ ἔσναφιου, τὰ ὁποῖα εἶναι εἰς ὁμολογίας, ὡς ἀντικρυς φαίνονται, γρ. 6.188 : 29=54.630 : 29, γρόσια πενήντα τέσσαρες χιλιάδες ἑξακόσια τριάντα καὶ εἴκοσι ἑννέα μαδία».

«Τῇ 21 Αὐγούστου 1818 ἐν Φιλιππουπόλει. Ἐθεωρήθη ὁ ἄνωθεν ἔσναφικὸς λογαριασμός κατ' ἔμπροσθεν ὄλων τῶν μαϊστόρων τῶν κάτωθεν

1) Μαδία ἀντὶ ἄσπρα (120=ἐν γρόσιον). Συνεκδοχικῶς δὲ ὡς τὰ ἄσπρα καὶ οἱ παρᾶδες=χρήματα.

γεγραμμένων ὡς φαίνονται καὶ ἐξωφλήθη : Χ' Παύλης Τζόνη μάρτις, Ἀθανάσιως Κοσταντήνου Μπουλκούρογλου μάρτις, Ἀθανάσις Γεωργίου Πολίτογλου μάρτις, Δημητράκης Χ' Γιαννάκη μάρτυς, Χ' Γιοβανίς Χρίστου Κουγιμτζώλους μάρτις, Ἰωάννης Θεοδοσίου Σλαβούια μάρτις, Ἰγνάτιος Δημητρίου μάρτις, Χ' Κωνσταντήνος Παπᾶ Διμιτρίου μαρτιρό, Χ' Θεόδωρῆς Γεωργίου μάρτις, Στάντζους Θεοδορη μάρτιρος, Νένος Τὸ ράικο μάρτιος, Γιανάκις Βούλκου μάρτις, Ἀργήσης Γεωργίου Πάνογλου μάρτις, Κοσταντηνους Παροτογλου μαρτιρο, Θεώφιλος Π. Γεωργίου μάρτις, Θεόδωρος Πάρασκευὰ μάρτις, Χ' Γηβανῆς Σάβα, Χρηστοδούλος Δερμεντερέλης μάρτις, Χ' Πέτρος Κωσταντινω μαρτιρο, Γιανάκης Χ' Διμιτρίου Σαμουρνιτάρογλου μαρτιρο, Στογιανίς του Σαρλααντζι μαρτιρο, ιγκο ου Λάμπρις Χριστο μαρτερος (διὰ βουλγαρικῶν γραμμάτων), Ἀθανάσις Ἰωάννου μάρτις, Νικόλας Εἰστρατίου μαρτιρώ, Χ' Ἀθανάσιος Παπα-Δημητρίου μάρτυς, Γεώργιος Θεοδώρου μάρτυς, Διμιτρις Βαρουσ κεχαγια μαρτιρο, Χ' Διμήτρης Κουγιαμτζιόογλους μάρτις, Στογιανους Θεοδορου μάρτις, Δημήτριος Τέρετζηκιογλους μάρτις, Διμίτρης το Παβλι μαρτυρος, Τοντορι Κογιου μαρτιρις (διὰ Βουλγαρικῶν γραμμάτων) Γεωργι Σταντζου μαρτις, Πεταρ Τονιο (διὰ Βουλγαρικῶν γραμμάτων), Κωνσταντίνος Μάρκογλους μάρτις, Λαζαρωσ Χριστου μαρτις». Πᾶσαι αἱ ὑπογραφαὶ εἶναι αὐτόγραφοι, ἐν αἷς καὶ τρεῖς βουλγαριστί, τηρουμένης πιστῶς τῆς γραφῆς αὐτῶν <sup>1</sup>. (σελ. III, 17).

«1819 ἐν ἔτει τῆ 31 Μαρτίου. Ἴδου σημειώων οἱ ὅσοι μαϊστόροι, ὅπου θανά ἔβγουν εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ὡς φαίνονται κάτωθεν». Μαϊστορες 12, τέλος ἐκάστου ἀσλ. 200, διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν μαϊστόρων τὸ ἥμισυ=γρ. 2300, (σελ. III, 18).

1820 Ἰουνίου 10 ὁ λογαρισμὸς τοῦ Χ' Κυριακού πρωτομαϊστόρου, νὰ λάβη : Ὅσα εἰς 9 ὁμολογίας, ὅπου ἐδοῦλευσαν ἀπὸ ἔτους 1818 ἕως τοῦ ἔτους 1820 ὁμοῦ μετὰ δύο χρόνων ἰντερέσσα ἔφεραν γρ. 4773 : 30, ὅσα ἔτερα εἰς μετρητὰ ἔλαβεν γρ. 743, ὅσα εἰσοδήματα λιανικὰ εἰς 2 χρόνους εἰς δύο κονδύλια γρ. 750 : 36, ὅσα ἀπὸ τοὺς ἀντικρου μαϊστόρους, ὅπου ἔβγῆκαν ὡς ἀντικρου γρ. 2300, ὅσα εἰς πέντε ὁμολογίας μπατάλικες γρ. 3060=12.047 : 26, δώδεκα χιλιάδες σαράντα ἑπτὰ καὶ μαδιὰ ἑξοκί ἐξ».

1820 Ἰουνίου 10, νὰ δώση : ὅσα εἰς ἑννέα ὁμολογίες γερές, ὅπου ἔχει, ὡς φαίνονται, γρ. 3660, ὅσα εἰς μετρητὰ, ἃ ἔχει ἡ κάσσα, γρ. 1543 : 20, ὅσα εἰς ἔξοδα, ἃ ἠκολούθησαν εἰς δύο χρόνους, ὅπου φαίνονται γρ. 3493 : 5. ὅσα ἔτερα ἐμέτρησε τὸν Χριστόδουλον Νακαχτζόογλου γρ. 345, ὅσα εἰς 5

1) Οἱ μαϊστορες Νένος τὸ Ράικο, Χ' Πέτρος Κωσταντινο, Λάμπρης Χριστο, Δημήτρης τὸ Παύλη, Τοντωρῆ Κόγιου, Γεώργι Στάντζου, Πέταρ Τόνιο προφανῶς εἶναι Βούλγαροι μῆπω ἐξελληνισθέντες.



ὁμολογίες τσιροῦκικες 3060=12047 : 25, ἦτοι δώδεκα χιλιάδες σαράντα ἐπτά καὶ μαδία εἴκοσι πέντε : Ἀθανασης Γεωργίου Πολίτογλου, Ἀθανάσιῳ Κωνσταντίνου Μπουλκούρογλου, Δημητράκη Χ'' Γιαννάκη, Στάβρης τοῦ Μήτζου μαρτηρω, Χ'' Γιοβανης Χριστου μαρτις, Χ'' Κωνσταντίνως Παπά-διμιτρίου μαρτηρί, Δημητρης Στογιανού, Χ'' Γηβανης Σαβα, Χ'' Θεόδωρος Γεωργίου, Νηκῶλαῳ Χριστου, Ἰγνάτης Διμιτρίου, Χ'' Κοσμῶς Γεωργίου, Χ'' Μιχαήλ Παπάδημητρίου, Χρηστόδουλος Γεωργίου Νακαχιζή, Θεόδωρος Παρασκευά». Αἱ ὑπογραφαὶ εἶναι αὐτόγραφοι<sup>2</sup>.

§ 37. *Πρωτομαῖστοροῦντος τοῦ Χατζῆ Ἀθανασίου Κωνσταντίνου Βουλγούρογλου, 1820—1821.*

1820 «ἐν ἔτει Ἰουνίου 10 κοινῇ τῇ γνώμῃ ὄλων τῶν μαῖστροῶν τίθεται πρωτομαῖστωρ ὁ κύριος Χ'' Ἀθανάσιος Κωνσταντίνου Βουλγούρογλου». Μαῖστορες 8, τέλος 200=γρ. 1400, ὅσα ἐσυνάχτησαν εἰς μούμ, ἐργὴν παρασί καὶ παιδείας 654 : 20, ὅσα ὡς ὀπισθεν φαίνεται καπιτάλι ἐνεχειρίσθη παρὰ τοῦ Χ'' Κυριάκου Μελκῶν εἰς 9 ὁμολογίαὶ γεράς καὶ μετρητά, γρ. 5203 : 20, ὅσα ἐν ταῖς τσιροῦκικαῖς ὁμολογίαις 212 : 35, ὅσα εἰς διάφορα χρονικά, ὅπου συνάχθησαν δι' αὐτὰ ἀπὸ ἔτους 1820 Μαΐου 1 ἕως 1821 Μαΐου 1 ὡς εἰς χωριστὸν φαίνονται 763 : 2, ὅσα ἔτερα εἰς διάφορα ὡς φαίνονται ἐπερίσσευσαν 43 : 26=γρ. 8307 : 32, ὀφείλω τὰ ἀκόλουθα ἔξοδα ὡς εἰς χωριστὸν πρόχειρον φαίνονται 2079 : 8=6228 : 24, ὅσα ἀπὸ 1 φλωρὶ κάλπικον βενέτικο ἐκ χειρὸς Χ'' Κυριάκου 16. ὅσα ἀπὸ παιδείαν 28=6272 : 24, ὅσα διὰ σάλδος τοῦ ἀντικυβερνητικοῦ εἰς κέρδος φαίνονται γρ. 117=6389 : 24, ἦτοι ἕξ χιλιάδες τριακόσια ὀγδοῆντα ἑννέα καὶ μαδία εἴκοσι τέσσαρα».

«Ἐν ἔτει 1821 Ἰουνίου 10. Καταγραφή τῶν ὁμολογιῶν. Σοῦμμα εἰς 18 ὁμολογίας 5569 : 20, ἔτι ἐκ δύο ὁμολογιῶν 130+529.4=6228 : 24, ἔτι ἀπὸ μίαν ὁμολογίαν 100, ὅσα ἀπὸ 1 φλωρὶ κάλπικον 16, ὅσα εἰς παιδείαν 28, ὅσα εἰς μετρητὰ ἀπὸ χαρτοσχαρτί 17=6389 : 24, ἦτοι ἕξ χιλιάδες τριακόσια ὀγδοῆντα ἑννέα καὶ μαδία εἴκοσι τέσσαρα». «Ὅσα εἰς 4 ὁμολογίας τσιροῦκικες ὡς φαίνονται γρ. 2245». «Ἐν ἔτει 1821 Αὐγούστου 25 ἐθεωρήθη ὁ ἄνωθεν ἐσναφικὸς λογαριασμὸς καὶ ἐξωφλήθη κατ' ἐμπροσθεν ὄλων τῶν μαῖστροῶν, ὡς ὑποφαίνονται : Ἀθανάσιος Χ'' Δημητρίου Γιουμουσγκερδάνη, Χ'' Παύλης Τζόνη, Στάβρης τοῦ Μήτζου Καρπουζάκογλου, Χ'' Κυριά-

2) Ἐν τῇ κώδικι Κυρίλλου σελ. 55 ἀπὸ Νοεμβρίου 2 ἔτ. 1820 ἀπαντᾷ περὶ τοῦ Μελκῶν ὡς πρωτομαῖστωρ τὸ ἀκόλουθον πρακτικόν : Ὁ Χατζῆ Κυριάκος Μελκῶν, πρωτομαῖστωρ τοῦ ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων ἐνώπιον τῶν πρωτομαῖστροῶν πάντων τῶν ἐσναφίων παραδίδει ἐντόκως καὶ ἀνελλιπῶς εἰς τὸν διάδοχόν του τὸ κατατεθὲν αὐτῷ ποσὸν ἀπὸ τοῦ 1816 γρ. 12710, ὅπερ ἐλήφθη διὰ μέσου τῆς βασιλικῆς κρίσεως καὶ ἀπαλλάσσεται μετ' εὐχαριστιῶν πάσης εὐθύνης.—Προφανῶς πρόκειται περὶ δανείου τινὸς παραχωρηθέντος τῷ Τούρκῳ διοικητῇ ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ τῶν ρουφειῶν, ὅπερ ἀπεδόθη μετὰ δικαστικὴν ἀπόφασιν ἐν Κων/πόλει.

κος Μελκών, Χ' Γιοβανης Κουγιμτζωολος, Χρησιτόδολος Γεωργηου Νακαχ-  
τζή, Ἀθανάσης Δερμεντερλη, Χ' Θεοδωρής Γεωργήου, Χ' Μιχαήλ Παπὰ  
Δημητρίου, Χ' Κοσμάς Γεωργίου, Θεόδωρος Παρασκευά, Κωστάκις Ἀρά-  
πογλους, Χ' Γηβανης Σαβα, Χ' Πέτρος Κοσταντίνου, Γιανακος Χ' Διμι-  
τρίου Σαμουρτάρογλους, Χριστος τις Πυγινας, Στογιανος Μιχαήλου, Λάμ-  
προς Χρήστου». Αἱ ὑπογραφαὶ εἶναι αὐτόγραφοι'. (σελ. III, 20).

§ 38. *Πρωτομαϊστορεύοντος Σταυρίτσα Μήτσου Καρπουζάκογλου,*  
1821—1823.

1821. «Αὐγούστου 25, τίθεται πρωτομαϊστὼρ ὁ κύριος Σταυρίτσα  
Μήτσου Καρπουζάκογλου». Μαϊστορες 17, ἀσλ. 3300, ὅσα ἀπὸ σύναξιν  
μοῦμ καὶ ἐργκέν παλαιὰ καὶ ἄλλα γρ. 205 : 14, ὅσα ἀπὸ ἐργκέν ἀχτσεσί  
καινούργια 111 : 27, ὅσα ἀπὸ μοῦμ παρασι καινούργιον 402 : 14, ἀπὸ χαρ-  
τσοχάρτια παλαιὰ 282, ἀπὸ παιδείαν 10=γρ. 4311 : 15, ὅσα τὸ ἀντικρυς  
καπιτάλι, ὅπου τοῦ ἐδόθη ἀπὸ ἔτους 1821 Αὐγ. 25 γρ. 6389 : 24, ὅσα ἀπὸ  
διάφορα χρονικά, ὅπου ἐσύναξα δι' αὐτὰ 750 : 10=γρ. 11451 : 9, ἔνδεκα  
χιλιάδες τετρακόσια πενήντα καὶ μαδία ἑννέα, Ὁφείλω τὰ ἀντικρυς ἔξοδα,  
ὡς φαίνονται, καὶ χασοῦρες 4634 : 29=γρ. 6816 : 20, ἔξ χιλιάδες ὀκτακόσια  
δέκα ἔξ καὶ μαδία εἴκοσι».

«Καὶ ἔξεκαθάρισις τοῦ ἐσναφικοῦ λογαριασμοῦ, ὅπου παραδίδει τῷ  
ἔτει 1822 Σεπτεμβρίου 22, ὡς φαίνονται ἀντικρυς ἔσοδα καὶ ἔξοδα : ὅσα διὰ  
μπακίρια κικᾶν, σενδούκια, κάσσας, τσιαούσην, ἔξοδα κονακίων, ἀγιοκέρι,  
διὰ τὸ ἑλλιάμι, ὅπου ἐπλήρωσεν ὁ δεσπότης καὶ ἐδόθη διὰ τῆς χειρὸς μου,  
δι' ἕναν κικᾶν εἰς τὸν Ἐμιρ Σέχην, ὅσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Κων-  
σταντίνου, ὅπου πληρώνονται κατ' ἔτος ἀπὸ γρ. 6, τὰ ὅποια δὲν ἦτο πλη-  
ρωμένα καὶ ἐδώσαμεν διὰ πέντε χρόνους, =569 : 26, τῇ 1 Μαΐου ἐπλήρωσα

1) Ὁ πρωτομαϊστὼρ Βουλγούρογλου, οὐτινος ἡ διαθήκη εἶναι κατακεχωρι-  
σμένη ἐν τῷ κώδικι Κυρίλλου ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1828 (σελ. 132) ἦτο εὐεργέτης τῆς  
Ἑλληνικῆς κοινότητος. Τῇ 2 Ἰουνίου 1828 ἐποίησε δωρεάν 1000 γρ. εἰς τὴν μονὴν  
Βατσκόβου, ὅπως κατ' ἔτος οἱ τόκοι αὐτῶν (100 γρ.) διανεμονται εἰς τοὺς ἱερεῖς  
τῶν πέντε ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως (σελ. 130). Ὡσαύτως ἀφιέρωσε τῇ 5 Ἰουνίου τοῦ  
αὐτοῦ ἔτους εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς Βοδενῶν γρ. 1000, εἰς τὸν ναὸν  
τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου γρ. 1000, εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Κυριακῆς γρ. 1000, εἰς  
τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων γρ. 500, ὅπως ὁ ἐτήσιος αὐτῶν τόκος διδῆται πρὸς  
ἀπαλλαγὴν φυλακισμένων διὰ χρέος (σελ. 131). Ἡ ἀνεψιὰ αὐτοῦ Μορφοῦλα κατὰ  
διαταγὴν τοῦ ἐπώλησε τῷ 1833 Ἰανουαρίου 3 τὸ ὀσπίτιόν του εἰς τὸν τζορμπατζή  
Βούλκον Κούρτοβιτς μόνον διὰ 3000 γρ. ἐπὶ τῷ ὄρφ νὰ γίνῃ ὀλόκληρον τὸ ὀσπί-  
τιον σχολεῖον *κοινὸν τῆς πολιτείας*. Ἐλαβε δὲ 2000 γρ. καὶ τὰ 1000 ἀφῆκεν εἰς τὸν  
ἀγοραστήν, ὅπως ἀπέναντι τοῦ τόκου αὐτῶν κατοικῆ ἕν τιμι δωματίῳ, ἐφ' ὅσον  
ζῆ (σελ. 237). Ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ ἐλειτούργησε τὸ ὑπὸ τοῦ προειρημένου τζορμπα-  
τζῆ Ἰδρυθὲν τῷ 1834 Ἑλληνικὸν ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον τῆς ἁγίας Τριάδος διὰ  
σιγγιλιώδους πατριαρχικοῦ γράμματος (σελ. 197).

τὸ φιλότιμον τοῦ ἁγίου Φιλιππουπόλεως Σαμουήλ μὲ τὸ φαμιλλιὰδικο (1750), ὅσα εἰς λιανικὰ ἔξοδα ὡς φαίνονται εἰς χωριστὸν κατάστιχον ἐλεημοσύνης καὶ λοιπῶν (1420)=γρ. 3739 : 26, ὅσα εἰς χαρτζοχάρτια (529), ὅσα ἐχαρίσθησαν εἰς τοὺς μαϊστόρους (130), ἔτι μία ὁμολογία μπατάλικη (100), εἰς χασοῦραν, ὅπου ἐχάθησαν μετρητὰ καὶ ἄλλα ἔξοδα (136 : 3) = γρ. 4634 : 29. Ὅσα εἰς 22 ὁμολογίας ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὴν κάσσαν τοῦ ἔσναφιου εἰς καπιτάλι νέτον χωρὶς διάφορον, σοῦμμα εἰς γρ. 6394 : 20, ἔτι δάνεια 50 καὶ ὅσα εἰς μετρητὰ, ἃ εὐρέθησαν εἰς τὴν κάσσαν γρ. 372 = γρ. 6816 : 20, σοῦμμα γρ. ἕξ χιλιάδες ὀκτακόσια δέκα ἕξ καὶ μαδία 20. Ἀθανάσιῳς Κωνσταντίνου Βουλκουρογλου, Χ' Παυλῆ Ἰζονε, Θεόδωρος Παρασκευά, Πέτρης Στοιῖνου (διὰ βουλγαρικῶν γραμμάτων) Χ' Θεοδωρῆς Νιμόγκα, Χ' Δημήτριος Κουγημιτζόγλου, Χ' Νένεος Τουρνῆκις, Χ' Γιοβανῆς Χρήστου Κουγημιτζώλους, Χ' Κωσμάς Γεωργίου, Χ' Δημήτριος Πέτρου, Κωνσταντηνὸς Μαβροδη, Σταύρης Μίλιου, Χρηστοδούλος Γεοργίου Νακαχτζής, Γεώργιος Θεοδώρου, Κωνσταντίνος Χ' Κυριάκου μάρτυς, Θεόφιλος ππ. Γεωργίου, Χ' Γεωργίου Χριστοδούλου μαρτιρο, Χριστοδούλος Πέτρου μαρτιρό, Φίλιππας Ἀποστολι μαρτιρώ, Στογιάννης Μιχαήλ Σιαρλιαγαντζής». Αἱ ὑπογραφαὶ αὐτόγραφοι. (σελ. III, 21).

1822 «ἐν ἔτει Σεπτεμβρίου 22 : ἔτι ἐπὶ πρωτομαῖστορος κυρίου Σταυρίτσα Μήτσου». Μαῖστορες 12, ἀσλ. 2100, ὅσα ἀπὸ λείψανα, ἀπὸ ἐργκὲν καὶ ἀρσὶν παρασι καὶ εἰς μετρητὰ=γρ. 2855.12, σοῦμμα ὡς φαίνονται γρόσια δύο χιλιάδες ὀκτακόσια πενήντα πέντε» (σελ. III, 22).

1823, Ἰουλίου 20 ἑξακαθάρσις τοῦ ἀντικρυς λογαριασμοῦ τοῦ κυρίου Σταυρίτσα Μήτσου πρωτομαῖστορος : ὅσα εἰς ἔξοδα, ὅπου ἠκολούθησαν ἐκ τοῦ ἔτους 1822, Σεπτεμβρ. 22 ἄχρι τοῦ ἔτους σήμερον 1823 Ἰουλ. 20, ὡς εἰς χωριστὸν φαίνεται τὸ καθὲν κατ' ὄνομα εἰς σοῦμμαν γρ. 2195 : 37, ὅσα εἰς τρεῖς ὁμολογίαις μαστορικῆς, ὅπου ἐγχειρίζει σήμερον τῷ πρωτομαῖστορι κυρίῳ Ἰγνατίῳ Δημητρίου γρ. 600, ὅσα εἰς μετρητὰ τῷ ἰδίῳ πρωτομαῖστορι 67 : 20=γρ. 2863 : 17, ἦτοι δύο χιλιάδες ὀκτακόσια ἐξήντα τρία. Ὅσα ἐκ τῶν ὀπισθεν ὁμολογιῶν ἐσυνάχθησαν διὰ χειρὸς τοῦ εἰρημένου πρωτομαῖστορος Σταυρίτσα Μήτσου καὶ ἐβάλλθησάν εἰς τὰ ρύζια, ὅπου ἐρριφθησαν εἰς τὸ ἔσναφι παρὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου Ναζίε ἀγὰ ἐφέντη μας 20 Μαρτίου 1823, ἅπερ εἰσὶν εἰς σοῦμμαν γρ. 4736. (σελ. III, 22).

§ 39. Πρωτομαῖστορέοντος τοῦ Ἰγνατίου Δημητρίου 1823—1824.

1823. «Ἰουλίου 20 ἐπὶ πρωτομαῖστορος κυρίου Ἰγνατίου Δημητρίου» μαῖστορες 6, γρ. 1100, «ὅσα εἰς μετρητὰ, ὅπου ἐνεχειρίσθη ἀπὸ τοὺς μαϊστόρους ὡς ἄνωθεν φαίνονται ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ κυρίου Σταυρίτσα Μήτσου γρ. 667 : 20, ἀπὸ ἀρσὶν καὶ ἐργκὲν παρασι καὶ παιδείας γρ. 167:38, ἀπὸ μίαν ὁμολογίαν 20, ὅσα ἕτερα λιανικῶς ἀπὸ παιδείας 24 : 22, ὅσα ἀπὸ ἄσπρα τῶν ρυζίων ἀπέρασαν ἀπάνω του γρ. 185 : 17=γρ. 2165 : 19, ἦτοι

δύο χιλιάδες ἑκατὸν ἑξήντα πέντε καὶ μαδία δέκα ἑννέα».

«Ἐν ἔτει 1824 Ἀπριλίου 25, ἑξακαθάρσις τοῦ ἀντικρυς λογαριασμοῦ τοῦ πρωτομαῖστορος κυρίου Ἰγνατίου Δημητρίου, ὡς καὶ εἰς χωριστὸν κατὰστικον φαίνονται : τὰ ὅσα ἔξοδα ἔκαμεν ἐκ τῶν ἀντικρυς εἰς σοῦμμα γρ. 1515 : 19, ὅσα εἰς ἔξ ὁμολογίας, ὅπου σήμερον παραδίδει τῷ κυρίῳ Χριστοδούλῳ Νακαχτζόγλου γρ. 650=γρ. 2165 : 19, ἦτοι γρ. δύο χιλιάδες ἑκατὸν ἑξήντα πέντε καὶ μαδία δέκα ἑννέα». (σελ. III, 21—22).

§ 40. *Πρωτομαῖστοροῦντος Χριστοδούλου Νακαχτζόγλου, 1824—1825.*

1824 «Ἐν ἔτει 1824 Ἀπριλίον 25 ἐπὶ πρωτομαῖστορος κυρίου Χριστοδούλου Νακαχτζόγλου» μαῖστορες 19 γρ. 3300, ἀπὸ ὁμολογίας, μούμ παρσάι, παιδείας καὶ ὅσα ἀπὸ ἄσπρα τῶν φετερινῶν ρυζίων ἐπέρασαν ἐπάνω του, σοῦμμα 5358 : 10, ἦτοι πέντε χιλιάδας τριακόσια πενήντα ὀκτὼ καὶ μαδία δέκα».

«Ἐν ἔτει 1825 Ἰουλίου 4. Ἡ ἑξακαθάρσις τοῦ ἀντικρυς λογαριασμοῦ τοῦ πρωτομαῖστορος κυρίου Χριστοδούλου Νακαχτζόγλου : ὅσα ἐμέτρησεν ἐκ τῶν ἀντικρυς διὰ τὴν γοῦναν τοῦ Μωραῖτη 786 : 30 καὶ διὰ τὸν σελμιὲν 350, διὰ τὸ σεβαγὶ τοῦ Ἐζὲτ μπέη 250, διὰ τὸ σουνὲ τοῦ Μολᾶ 220 : 30, εἰς σεβαγὶ 246 : 26, τὸν δεσπότην διὰ μίαν σκλάβαν 225, ὅσα λιανικῶς ἔξοδα ἔκαμεν, ὡς εἰς χωριστὸν κατὰστικον φαίνονται γεγραμμένα ἰδιοχειρῶς αὐτοῦ, γρ. 2070 : 24, ὅσα εἰς μετρητὰ λιανικὰ ἔχει 291 : 30, ὅσα εἰς ὁμολογίας καὶ δάνεια, ὅπου ἔχει εἰς τὴν κάσσαν 1023=γρ. 5243 : 30, ἦτοι πέντε χιλιάδας διακόσια σαράντα τρία καὶ. Χρεωστῆ διὰ σάλδος τῶν ἀντικρυς νὰ μετρήσῃ γρ. 114 : 20=5358 : 10». (σελ. III, 23).

§ 41. *Πρωτομαῖστοροῦντος Χατζῆ Σλαύη Στόγιου, 1825—1826.*

1825. «Ἐν ἔτει 1825 Ὀκτωβρίου 4. Ἐπὶ πρωτομαῖστορος κυρίου Χατζῆ Σλαύη Στόγιου. Ἐν ἔτει 1826 Ὀκτωβρίου 20 ἡ ἑξακαθάρσις τοῦ ἀντικρυς λογαριασμοῦ τοῦ πρωτομαῖστορος κυρίου Χατζῆ Σλαύη Στόγιου». (σελ. III, 24). Δὲν μετεγράφη ἐκ τοῦ προχείρου καταστικῶν δ' ἀπολογισμῶς, τῆς σελίδος ἀφεθείσης κενῆς. (σελ. III, 24).

§ 42. *Πρωτομαῖστοροῦντος τοῦ Στογιάννου Θεοδώρου, 1826—1829.*

1826. «Ἐν ἔτει 1826, Ὀκτωβρίου 20, ἐπὶ πρωτομαῖστορος κυρίου Στογιάννου Θεοδώρου» μαῖστορες 23=γρ. 3600, ἔτι ἔξ ἐξοφληθειῶν μαστορικῶν ὁμολογιῶν, λειψάνων, ἐνοικίου ὄντᾶ καὶ μετρητῶν παραδοθέντων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ προκατόχου των=6999 γρ. ἦτοι ἔξ χιλιάδας ἑνεακόσια εἴκοσι ἑννέα. (σελ. 24).

1827. Νοεμβρίου 22 : «Ἡ ἑξακαθάρσις τοῦ ἀντικρυς λογαριασμοῦ τοῦ πρωτομαῖστορος κυρίου Στογιάννου Θεοδώρου : ὅσα εἰς δύο ὁμολογίας χρεωστικῆς, ὅπου ἐπλήρωσα τῇ κοκκῶνᾳ Ἀντίσῃ Χιντισταλοῦ ὁμοῦ μὲ τὰ ἐντερέσσα, ὡς φαίνεται καὶ εἰς χωριστὸν κατὰστικον, γρ. 2260, ὅσα ἐμέτρησεν εἰς τὰ ραμπόσια ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Χ' Σλαύη 1200, ὅσα εἰς ἔξοδα,

ὁποῦ ἔκαμεν, ὡς εἰς χωριστὸν φαίνονται, ὅσα εἰς 7 ὁμολογίας τοῦ ἔσναφιου, ὁποῦ ἐγχειρίζει τοὺς μαστόρους, διὰ τὰς συνάξεις 1533, ὅσα εἰς μετρητά, ὁποῦ ἐγχειρίζει τοὺς μαστόρους εἰς τὴν κάσσαν 308 : 26=γρ. 6929, ἧτοι ἔξ χιλιάδας ἔννεακόσια εἴκοσι ἔννεα». (σελ. 25).

1829. «Ἐν ἔτει 1829 Ἰουλίου 17, ἡ ἑκαθάρσις τοῦ πρωτομαῖστορος κυρίου Στογιάννου Θεοδώρου ἀπὸ ἔτους 1828 Φεβρουαρίου 12, ὡς φαίνεται, ἕως τοῦ ἔτους 1829 Ἰουλίου 17», μαῖστορες 6, ἐκ λειψάνων, ἀρσίν παρασί, ξεοφληθέντων παλαιῶν χρεῶν καὶ ὁμολογιῶν=γρ. 2077 : 15. Ἐξοδα «ὅσα ἐκ τῶν ἀντικρυς ἐξώδευσεν εἰς λιανικὰ ἔξοδα τοῦ ἔσναφιου, ὡς εἰς χωριστὸν φαίνονται, ἕτερα ἔξοδα, ὁποῦ ἔκαμεν εἰς τὸν Ναζιρ ἀγᾶ ἐφέντη μας καὶ χασνεδιάρην καὶ τὰ ἐδέχθη τὸ ἔσναφι (323.36), ὅσα ἐχαρίσθησαν εἰς τὸν ἴδιον πρωτομαῖστορα διὰ εὐλογίαν τῶν μαϊστόρων, διὰ ἕτερες χασοῦρες τοῦ κονακίου (γρ. 151 : 30), ὅσα ἐμέτρησεν ὁ πρωτομαῖστωρ διὰ σάλδος τοῦ ἀντικρυς λογαριασμοῦ εἰς τὸ ἔσναφι, ὡς φαίνονται καὶ ἀλλαχοῦ (300)=γρ. 2077». (σελ. III, 26).

§ 43. *Πρωτομαῖστορέοντος Σταυρίτσα Μήτσου Καρπουζάκογλου, 1829—1832.*

1829. «Ἐν ἔτει 1829 Μαρτίου 12 : τίθεται πρωτομαῖστωρ ὁ κύριος Σταυρίτσας Μήτσου. Ἡ ἑκαθάρσις αὐτοῦ τῶν ὄσων σίναξιν ἔκαμεν καὶ ὅσα ἔξοδα ὡς φαίνονται ἀπὸ τοῦ ἀντικρυς ἔτους ἕως 1830 Μαΐου α΄». Μαῖστορες 18, ἐνοίκιον ὄνδᾶ καὶ μπακιριῶν, παιδεῖα, νεκρώσιμα, μόνυ παρασί=γρ. 4075 : 14. «Ὅσα εἰς ἔξοδα, ὁποῦ ἠκολούθησαν λιανικῶς, ὡς εἰς χωριστὸν κατάστιχον φαίνονται εἰς δύο, (1804 : 8), ἕτερα τὰ συμφωνηθέντα περὶ μισθοῦ αὐτοῦ 500, ἔτι δι' ἀγιοκέρι καὶ ἐλεημοσύνην 111, ἕτερα ἐδόθησαν εἰς τὴν φυλακὴν 395 : 15, ὅσα εἰς τρεῖς ὁμολογίας ἔσναφικὰς, ὁποῦ ἔχει 600, ὅσα εἰς μετρητὰ διὰ σάλδος τοῦ ἀντικρυς ἔχει 664 : 31=γρ. 4075 : 14». (σελ. III, 27).

1830. «Ὅσα ἀπὸ ἔτους 1830 Μαΐου α΄ ἔτι ὁ ἴδιος κύρ Σταυρίτσας Μήτσου», μαῖστορες 17, ἐντερέσσα ὁμολογιῶν, παιδεῖαι, λείψανα, ἐνοίκιον ὄντᾶ, ἀφιέρωμα μακαρίτου, μηνιάτικον τοῦ Ἰντιζᾶπ (622 : 20) μετρητὰ 1.124 : 11)=5954 : 31 γρ. «Ὅσα ἡ ἑκαθάρσις τοῦ ἀντικρυς λογαριασμοῦ τοῦ ἀπὸ ἔτους 1830 ἕως τοῦ ἔτους 1831 Μαΐου α΄ ὡς φαίνεται τῶν ἔξόδων : διὰ τὰ σπιτάλια γρ. 375, τὸν χαρατοῆ μασσί διὰ τὰ παιδιὰ 200, τὸν ἱατίπην τοῦ δεσπότη διὰ τοὺς τεσκερέδες, τὸν Ἐζέτ μπέην Χεντιέν, ὅταν ὑπάνδρευσε τὸν υἱὸν του 200, τὸν συμπεφωνημένον μισθὸν τοῦ πρωτομαῖστορου 500, εἰς ζημίαν διὰ τὰ ρομπόσια, ἀπερ ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Καίπ, 131.9, ὅσα ἔξοδα λιανικὰ, ὡς εἰς χωριστὸν φαίνονται, 1924 : 28, μία ὁμολογία χρεωστικὴ νὰ λάβωμεν ἀπὸ τὰ σπιτάλια 600, ἔτι ἀπὸ 8 ὁμολογίας μαστορικὰς διὰ τὰ συνάξονται 1600, ἕτερα μετρητὰ ἔχει ὁ ρηθεις κύρ Σταυρίτσας Μήτσου 308 : 10, ὀφείλω, ἃ ἔχει νὰ λάβῃ ὁ κύρ Σταυρίτσας Μήτσου, ὁποῦ

ἀπερνοῦν ἰδικά του διὰ σάλλδος τοῦ ἀντικρυς λογαριασμοῦ 5954 : 31. (σελ. III, 27).

«1830 τῆ 22 Αὐγούστου. Ἴδου φαίνιτι, ὅπου ἀφιερώνει ὁ μακαρίτης Μιχαλάκις Γεωργίου Μπουρνάζη ἀπὸ τὴν περιουσίαν του καὶ διὰ χειρὸς τῆς μητρὸς του Σοφούλας γρ. 100 ἑκατὸν καὶ ὁ τόκους αὐτουνοῦ νὰ δίδωνται εἰς ἐλεημοσύνην τῆς Λαμπρῆς καθ' ἕκαστον χρόνον πρὸς γρ. 12 δώδεκα. Ὅσον ἀπὸ τὰ μετρητὰ ἐλάβομεν ἀπὸ τὴν μητρόπολιν παρὰ τοῦ δεσπότη κυρίῳ Νικηφόρου Φιλιππόλιως διὰ τὶς 10000 χιλιάδες γροσίων, ὅπου εἶναι μὲ τὸν τόκον εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν ἄπου 10 τὰ ἑκατὸν. Ἐλάβομεν τὰ ἡμίση ἐντερέσσα ἡμεῖς οἱ ἐπιτρόποι Χ'' Ἰωάννης Χρήστου, Χ'' Νένος Ράσκου καὶ Νικόλας Δημητρίου Γιαζατζῆς καὶ πρωτομάστορος Σταύρου Μήτσου Καρποζάκογλου, 1830 τῆς 20 10βρίου διὰ τῶν Χριστουγεννῶν γρ. 500. Ὅπου ἐμοιράστηκαν ἀπὸ τὰ ἀντικρυν γροσίων ὡς φαίνονται κάτωθεν διὰ χειρὸς τῶν κυρίων ἐπιτρόπων 1830 τῆς 20 10βρίου : Εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον τὴν ἐνορίαν εἰς χεῖρας τοῦ Δημητράκι Κυτάνογλου ἐπιτρόπου 17 σπίτια πρὸς γρ. 5—85, εἰς τῆς ἁγίας Κυριακῆς τὴν ἐνορίαν εἰς χεῖρας τὸν Μήλιο Πέτρου ἐπίτροπον 32 σπίτια πρὸς 5—160, εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον τὴν ἐνορίαν εἰς χεῖρας τὸν Καρᾶ-Γᾶνο ἐπίτροπον 11 σπίτια πρὸς 5—55, εἰς τὴν ἁγίαν Μαρίνα τὴν ἐνορίαν εἰς χεῖρας τὸν Φίλιππα Ἀποστόλου ἐπίτροπον 30 σπίτια πρὸς 5—150, εἰς τῆς Παναγίας τὸν μαχαλὲν ἐνορίαν εἰς χεῖρας τὸν Χ'' Γεωργίου Χ'' Ἰωάννου ἐπίτροπον 10 σπίτια πρὸς 5—50 =γρ. 500 ». (σελ. III, 26).

1831. «Τῆ α' Μαΐου 1831 κατ' ἔμπροσθεν τῶν μαϊστόρων ἐθεωρήθη καὶ ἐβάρθη πάλιν ὁ ἴδιος μὲ τὸ ἄνωθεν καπιτάλι τῶν ἐννέα ὁμολογιῶν καὶ μετρητῶν, ὡς φαίνονται : μαῖστορες 14, μηνιάτικα καὶ ἐντιρέσσα ὁμολογιῶν, ἐξόφλησις ὁμολογιῶν, παιδευσίς, λείψανα (τρῖα καὶ μίαν ἀρχόντισσα), ἀρσὶν καὶ μοῦμ παρασί (δπου ἐσύναξα εἰς τὸ χάνι, ἐσὶ τσιαρσί καὶ οὐζοῦν τσιαρσί) =γρ. 3809 : 8. «Κάτωθεν φαίνιται ἡ ἐξικαθάρισις τοῦ ἀντικρυ λογαριασμοῦ, νὰ δώσῃ : πλήρωσα κρεῶν διὰ τὴν κάσσαν (30), διὰ τὴν Λαμπρῆ ἕναν πτωχὸν καὶ τὸν Βαροῦς κιχαγιᾶ (84 : 40), ζημία διὰ τὸ τιφτίκι τὸν νιζάμι (6), διὰ 5 ἐκκλησίες, ὅπου μνημονεύουν καὶ διὰ τὴ Ροῦσα τὴν τροφή (8 : 10), ζημία διὰ τὸ ἐντιζάπι (11 : 30), διὰ τὸν ὄντᾶν (3 : 30), 5 ὄκ. ἁγιοκέρι μὲ τὸ χύσιμόν της (70), διὰ τὴ λειτουργιὰ τοῦ Προδρομοῦ (55), διὰ τὸν τσισμέν (20), τὸν νταμκατζῆ τοῦ Πάσχα (40), ἐλεημοσύνη εἰς μίαν φυλακωμένην, δύο ὄρφανά, πτωχοῦς, διὰ ἕναν ἄνθρωπον, ὅπου τὸν σήκωσαν, διὰ ἕναν μάστορη, ὅπου ἀπόθανε, διὰ ἕναν Σμυρνιὸν σκλάβον

1) Τὸ σημεῖωμα τοῦτο οὐ μόνον ἔχει ἐνιαχοῦ κωφώσεις τοῦ ἀτόνου φθόγγου ε καὶ ο, ἀλλὰ εἶναι καὶ πλήρες ἀφορήτων ἀνορθογραφῶν μεθ' ὅλην τὴν ἐν αὐτῷ ἀπαντῶσαν φρασεολογίαν ἐκ τῆς καθαρευούσης.

εἰς μητρόπολιν κτλ. μισθοὺς εἰς τὸν τσιαούση Ἰζιάννος, διὰ τὸ ἐντιζάπι (233 : 30), τὸ χαράτσι τοῦ τσιαούση (25 : 30), τὸν κελίπι εἰς δεσποτικὸν (130), τῶν Χριστουγεννῶν ἐλεημοσύνη (150), δύο ὄρφανὰ ἐντύσαμε τὴν Λαμπρῆ (23 : 30), 1 καλόγηρο, ὁποῦ συνάζει διὰ τὴν Ἐροσαλίμ, εἰς τὸν νιοπτοῆ τοῦ μπαργιάμι, ἔλαβεν ὁ πρωτομαΐστορος διὰ τὸν δουλευμένον χρόνον μιστὸν του (500), ἔδωσα τὸν δεσπότη διὰ τὴν λειτουργίαν (108), εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖντῖνον 3 ἀφιερώσεις τῶν γυναικῶν, ἀγιοκέρι 3 ὄκ, τὸν δεσπότη τὴν λαμπάδα (37 : 20), 3 ὄκ. 100 δράμια διὰ τὶς ἐκκλησίες τὶς λαμπάδες, ὅσα ἐμέτρησα τοῖς μαστόροις διὰ τὸ ἀντικρυ σάλδος (1.673 : 35) = γρόσια 3809 : 10». (σελ. III, 28).

«Σημείωσις· κάτωθεν φαίνιτι ὅτι σήμερον ἀφιέρωσεν ἕνας χριστιανὸς διὰ τὰ σπιτάλια γρ. 500· καὶ νὰ παίρνωντι τὰ ἐντιρέσσα τῆς χρονικῆς, δηλαδὴ γρ. 75, ἧτοι λέγω γρόσια ἐβδομήκοντα πέντι ἀπὸ τὸν ἀμπατζήδικον ἐσνάφι καὶ νὰ δίνωντι τοὺς πτωχοὺς. 1831 τῆς 7 Ἀπριλίου γρ. 500». «Ὅσον ἀπὸ μετρητὰ ἐλάβαμε ἀπὸ τὴν μητρόπολιν παρὰ τοῦ δεσπότη κυρίῳ Νικηφόρου Φιλιπούπολιν διὰ τὶς 10.000 χιλιάδες γρ. ὁποῦ εἶναι μὲ τὸν τόκον εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν ἀπὸ 10· τὸν ἐλάβομεν. 1831, Ἀπριλίου 12, ἐλάβομεν γρ. 500. Δεκεμβρίου 20 ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν ἴδιον δεσπότη διὰ τὰ Χριστούγεννον 500»: Εἶτα ἀκολουθοῦσιν οἱ λαμβανόμενοι τόκοι δις τοῦ ἔτους μέχρι 20 Δεκεμβρίου τοῦ 1840, ὁπότε συνελπηρώθη ποσὸν 10000 γρ. ἴσον τῷ δεδανεισμένῳ κεφαλαίῳ. Ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἔξῃς οὐδεὶς πλέον τόκος τοῦ εἰρημένου κεφαλαίου μνημονεύεται δοθεὶς τῷ ἐσναφίῳ ὑπὸ τῆς μητροπόλεως, εἰκάζεται ὅτι τὸ κεφάλαιον ἐχαρίσθη εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν. (σελ. III, 26).

§ 44. Πρωτομαΐστοροῦ τοῦ Φιλίππου Ἀποστόλου, 1832—1834.

1832 τῆς α'. Ἀπριλίου : «Κοινὴν τῆς γνώμης ὄλων τῶν μαϊστόρων σήμερον τίθεται πρωτομαΐστορος ὁ κύριος Φίλιππος Ἀποστόλου καὶ ἐγχειρίζεται τὰ τῆς κάσσης, κάτωθεν σημειωμένα, ὡς φαίνονται : Ἴδου τὲς ὅσες ὁμολογίαι παραδίδομεν τὸν πρωτο(μάστορον)—16 ὁμολογίας—, ὅσα εἰς μετρητὰ, ὁποῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν μάστορ-Σταυρίτσα, ὅσα ἀπὸ γρόσια τοῦ σπιταλιοῦ, ὁποῦ ἔλαβον διὰ χειρὸς τοῦ Βούλκου (1500), ὅσα ἀπὸ μαστόρους, ὁποῦ ἐβγήκαν ἀπὸ ἐνὸν χρόνον, ὡς εἰς χωριστὸν κατάστιχον φαίνονται, ἀνθρώποι 22, ὡς φαίνονται κάτωθε (4300), ὅσα ἕτερα ἀπὸ ἐντιρέσσα, ἀπὸ παιδεύσεις καὶ ἀπὸ λείψανα, ὡς εἰς χωριστὸν (832 : 10), ὅσα ἀπὸ ἀρσῖν παρασί (440 : 22), ὅσα ἀπὸ τὸ οὐζὸν τσαρσί (127), ὅσα ἀπὸ τὸν δεσπότην ἔλαβα (280) = γρ. 12389 : 22». Μαΐστορες 23.

«Ὅσα ἔχει ἡ κάσσα εἰς ὁμολογίας (13) = 3538, ὅσα ἔχω εἰς ἔξοδα, ὡς εἰς χωριστὸν φαίνονται, 3481 : 20, ὅσα ἐμέτρησα ἐντερέσσα διὰ τὰς 15,000 τοῦ κουνακίου 679 : 17, μία ὁμολογία τοῦ Θεοφίλου Παπαγεωργίου 544, ὅσα νὰ λάβω ἀπὸ 3 ἐργαστήρια ἀπὸ ἕσκι τσαρσί ἀπὸ τὰ μηνιάτικα 71 : 20

ὅσα εὐρέθησαν μετρητὰ εἰς τὴν κάσσαν 3751 : 20=12,065 : 37, ὅσα ἔχω περασμένα περισσότερα κατὰ λάθος ἀφαιρῶ 100=11965, χασούρα ἀπὸ 8 δωδεκάριχα 18, ὅσα ἐμέτρησα διὰ τὴν ἐλεημοσύνην εἴστα 153, ὅσα ἕτερα εἰς μετρητὰ 127, ὅσα χρεωστῶ εἰς τὴν κάσσαν 125 : 25=γρ. 12389 : 22.» Νέννος Ράσκο Χ' Στογιάνος Θεωδῶρου, Χριστόδουλος Ἰωανν. Τιφτικτζή, Χ' Γιοβανίς Χριστοῦ Κωγιμιτζώλους, Κυριακο Νικολαου (διὰ βουλγαρικῶν γραμμάτων), Δημήτριος Σταύρου.— Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ἐλεγκτῶν εἶναι αὐτόγραφοι (σελ. III, 30).

1833. «Ἐν ἔτει 1833 τῆ α'. Ἀπριλίου τῆς δευτέρας χρονιάς, ὁποῦ ἐδούλευεν ὁ αὐτὸς πρωτομάστορας μας κύρ Φίλιππας Ἀποστόλου, καὶ ὅσα ἐξεκαθαρίσθησαν τὸν ἀντικυρ λογαριασμοῦ : εἰς μετρητὰ 7986 : 5, μαίστορες 10, ὅσα εἰς ἀρσὶν παραοὶ ἐσυνάχθησαν (466 : 20), ὅσα ἀπὸ λείψανα (50) ὅσα ἀπὸ μπακίρια καὶ παιδεύσεις μαστόρων, (261), ὅσα ἀπὸ ἐντερέσσα, ὡς φαίνονται εἰς ἐκχωριστὸν (671 : 20) = γρ. 11.335 : 5». Ἔως 1834 Ἀπριλίου α'. ἐθεωρήθη ὁ ἀντικυρ λογαριασμός, ὡς κάτωθεν διαλαμβάνει ἡ ἐκκαθάρισις, ὅσα εἰς ἔξοδα τοῦ ἑσναφίου ἐνὸς ὁλοκλήρου χρόνου, ὡς φαίνεται καὶ εἰς ἐκχωριστὸν κατάστιχον, γρ. 2974 : 10, ὅσα ἐδόθησαν εἰς τὸ κονάκι, 500=3474 : ὅσα μᾶς ἐγχειρίζει εἰς ὁμολογίας (9)=3293 : 20, ὅσα τοῖς μετρητοῖς 4567 : 35=γρ. 11,335 : 5» Χ Νέννος Ράσκο, Χ'' Στογιάνος Θεωδῶρου, Χριστόδουλος Ἰωαν. Τιφτικτζή, Χ'' Γιοβανίς Χριστοῦ Κωγιμιτζώλους, Κυριακοῦ Νικολάου (διὰ Βουλγαρικῶν γραμμάτων) Δημήτριος Σταύρου. Αἱ ὑπογραφαὶ αὐτόγραφοι. (σελ. III, 31).

§ 45. *Πρωτομαῖστορεύοντιος Γεωργίου Κωνσταντίνου Κεντιντένογλου, 1834—1835.*

1834 Μαΐου α'. «Γίθεται πρωτομάστορης εἰς τὸ ἑσνάφι μας τῶν ἀμπατζήδων ὁ κύριος Γεώργιος Κωνστ. Κεντιντένογλου. Τὰ ὅσα τοῦ ἐγχειρίζομε καπιτάλι εἰς μετρητὰ καὶ ὁμολογίας (9) γρ. 3669 : 9, ὅσα εἰς μετρητὰ εὐρέθησαν εἰς τὴν κάσσαν καὶ ἐγχειρίσθησαν 4567 : 15, ὅσα ἔτι ὁποῦ ἔχομε νὰ ζητῶμε ἀπὸ τὴν μητρόπολιν διὰ τὸ πιδὶ 500, ὅσα ἕτερα ἔχομε νὰ ζητοῦμε ἀπὸ ἐλεημοσύνη 145=γρ. 8.881 : 24.» Μαίστορες 20.—1835 Μαΐου α'. «νὰ δώση : ὅσα ὡς ἀνικυρ φαίνονται νέτα, ὁποῦ ἐμβῆκαν εἰς τὴν κάσσαν 7936 : 21 ὅσα ἐπερίσσευσαν ἀπὸ τὴν σύναξιν (μαστορειῶν), ὁποῦ ἔκανεν κατασκευάζων τὰ ἔξοδα 1921 : 5, ὅσα ἐσύναξεν ἀπὸ ἄσπρων διάφορα 1499, ὅσα διὰ ὁμολογίαν 100, ὅσα διὰ τὸ σχολεῖον 100, ὅσα ἀπὸ μηνιάτικα ἀπὸ τὸ ἐντιζάλ 41, ὅσα ἕτερα ἐπερίσσευσαν 16=γρ. 11.614. Χ'' Γιοβανίς Χριστοῦ Κωγιμιτζώλους, Χ'' Νένο Ράσκο, Κυριακοῦ Νικολάου (βουλγαριστί), Χριστόδουλος Ἰωαν. Τιφτικτζιόγλους, Δημήτριος Σταύρου, Βούλκου Ράτη, Δημήτριος Πέτκου Καζαντζόγλος». Αὐτόγραφοι αἱ ὑπογραφαί, (σελ. III, 31).

§ 46. *Πρωτομαῖστορεύοντιος Χατζῆ Νένου Ράικου, 1835—1839.*

1835 «Μαΐου πρώτη: ὅσα ἐγχειρίζει ὁ κύρ Γεώργιος εἰς τῷ κυρίῳ Χ''



Νένου τὰ κάτωθεν: ὁμολογίαι (18) γρ. 10,300, ὅσα εἰς μετρητὰ παλαιὰ μουνέδα 285, ὅσα εἰς παστρικά ἔτι πεσλίκια 962:20, ὅσα εἰς ψιλὰ μαδιὰ 22.20, ὅσα νὰ λάβῃ 45 = γρ. 11.614.»—«Σημείωσις περὶ τὶς ἄνωθεν ὁμολογίαι, ὅπου ἐπερίλαβεν ὁ κύρ Χ' Νένου Ράικου καὶ τὰς ἐπαράδωσεν ὀπίσω: 18 ὁμολογίαι ἀπερῶσαν εἰς τῷ κύρ Γεωργίῳ Κεντιντένογλου γρ. 10.300, 1 ὁμολογία ἔτι τοῦ μᾶστου Βέλιου εἰς τῷ ἰδίῳ Γεωργίῳ 1000. ἀπὸ Δημήτριον Πρίμικα εἰς τῷ ἰδίῳ Γ. 15, ἀπὸ Χ' Γεώργιον εἰς τῷ ἰδίῳ 30 = γρ. 11.345, ὅσα μένουσιν εἰς τῷ κύρ Χ' Νένου 269 = γρ. 11614. Φίλιππας Ἀποστόλου, Ἰωάν. Κωνσταντίνου Οὐσιακλί, Χ' Μιχαὴλ Παπαδημητρίου, Χ' Στογιάνος Θεωδόρου, Χριστόδουλος Ἰωαν. Τιφτικτζίης, Δημήτριος Σταύρου». Αἱ ὑπογραφαὶ αὐτόγραφοι. (σελ. III, 32).

1836 «Μαῖου πρώτη. Νὰ λάβῃ. Ὁ λογαριασμὸς τοῦ κυρίου Χ' Νένου Ράικου πρωτομαῖστορος, ὅπου παραδίδει τοῦ ἐσναφίου μας: ὅσα ἐπερίλαβεν ἀπὸ τὸν κύρ Γεώργι ὡς ἄντικρυ 269, ὅσα ἀπὸ 27 μαῖστόρους, ὅπου ἐβγήκαν ὡς κάτωθεν 5100, ὅσα ἀπὸ παιδευσίν 250, ὅσα ἀπὸ ἀφιέρωμα 250, ὅσα ἀπὸ 4 χαρὲς ἀπὸ μπακίρια κισῶν 125, ὅσα ἀπὸ 12 λείψανα 65, ὅσα ἀπὸ ἄρσιν παρασί 527:20, ὅσα ἀπὸ ἄρσιν παρασί 527:20, ὅσα ἐσύναξεν διὰ τισιμὲ παρασί 60, ὅσα ἀπὸ ἓνα οὐντᾶ ἀγγίλια 30, ὅσα ἐδούλευσαν τὰ ἄνωθεν γρόσια καὶ ἔλαβεν ἄσπρων διάφορον 524 = γρ. 7200:20.—Νὰ δώσῃ: ὅσα εἰς ἔξοδα, ὡς εἰς χωριστὸν φαίνονται, γρ. 1618, εἰς ἀγιοκέρι 204, εἰς χασούρα μουνέδας 67, διὰ ῥόγα καὶ γιμινιὰ τισαούση 217, μία ὁμολογία Γ. Πασχάλη ἐδόθη τῷ Γ. Κεντιντένογλου 345, ὅσα εἰς μία ὁμολογία τοῦ Κατζιάνογλου ἐδόθη τῷ Γ. Κεντιντένογλου 500, ὅσα εἰς μία ὁμολογία τοῦ Καζαντζόγλου 4245, ὅσα ἀπὸ πόλιτσαν χασούρα 4:20 = γρ. 7200:20. Χ' Γιοβάνις Χρίστου Κογιμτζόολους, Βέλου Ράτη, Κυριάκου Νικολάου (βουλγαριστί), Φίλιππας Ἀποστόλου, Χ' Μιχαὴλ Παπαδημητρίου, Δημήτριος Πέτκου Καζαντζόγλου, Δημήτριος Σταύρου, Χριστόδουλος Ἰωαν. Τιφτικτζίόγλου, Ἰωαν. Κουστανηνο Οὐσιακλι. Χ' Στογιάνος Θεωδορου, Δημήτριος Σταύρου». (σελ. III, 33).

1839. «Νὰ λάβῃ. Ὁ λογαριασμὸς τοῦ κυρίου Χ' Νένου Ράικου, ὅπου παραδίδει εἰς τοὺς μαῖστόρους ἀπὸ ἔτος 1838 τῇ 2 Φεβρ. ἕως 1839 Ἀπριλίου 19.»<sup>1</sup> τόκοι ὁμολογιῶν, διαθηκῶν κληροδοτήματα (1100), λείψανα, ἐνοίκιον μπακιρικῶν, ἄρσιν παρισί, τέλη μαῖστόρων 19 = γρ. 6123.—«Νὰ δώσῃ. Ὅσα εἰς ἔξοδα διὰ χειρὸς τοῦ ἰδίου Χ' Νένου Ράικου ὡς κάτωθεν φαίνονται ἀπὸ 1838-1839» ἐλεημοσύνη εἰς 24 κονδύλια (233), μακαρειὰ (260) εἰς Βαρούς κεχαγιᾶ (140), ἐλεημοσύνη τοῦ Πάσχα (310), τσεσμετζήδες

1) Ἐλλείπουσιν οἱ ὁμολογισμοὶ τῶν ἐτῶν 1836—37 καὶ 1837—38. Αἱ ἰσναφικαὶ ὁμολογίαι δὲν φυλάσσονται ὑπὸ τοῦ πρωτομαῖστορος, ἀλλὰ παραδίδονται εἰς ἄλλον, ἴσως ὁ Ράικος δὲν εἶχε χρηματοκιβώτιον πρὸς φύλαξίν των.

(320), ἀγιοκέρι (153), τόκος εἰς μητρόπολιν (225), λειτουργία εἰς τὰ γεννέθλια Προδρόμου (77 : 20), μακαρεῖα ψυχῶν, ἐλεημοσύνη Χριστουγέννων καὶ Πάσχα (550), ρόγα τσιαούση, δῶρα, κτλ. δάνεια (2440), μετρητὰ 775:20=6123 : 28. «X' Γιοβανις Χριστου Κογιμτζόλους, X' Μιχαήλ ΠαπάΔιμιτρίου, Φίλιππας Ἀποστόλου, Γεώργιος Κωνσταντίνου Κεντηντένογλου, Βέλους Ράτη, Δημήτριος Πέτκου Καζαντζόγλους, Δημήτριος Σταύρου, Κυριακο Νικολαου (βουλγαριστί). Νικόλας Ἰωάννου, Ἰωαν. Κωνσταντίνου Ουσιακλή, Χριστόδουλος Ἰωαν. Τιφτικτζόγλους» Αὐτοῖγραφοὶ αἱ ὑπογραφαὶ (σελ. III, 36).

§ 47. *Πρωτομαῖστοροῦντος Κυριάκου Νικολάου, 1839—1840.*

1839. «Τῇ 22 Ἀπριλίου. Σήμερον τίθεται πρωτομαῖστορ ὁ κύριος Κυργιᾶκος Νικολάου εἰς τῷ ὀποίῳ ἐγχειρίζονται τὰ κάτωθεν σημειωμένα τῆς κάσας γρόσια ὡς φαίνονται :» μετρητὰ παρὰ τοῦ προκατόχου του γρ. 775 : 20, τέλη μαῖστώρων 21, ἀρσίν παρασί, ἐνοίκιον σκευῶν, τόκοι ὁμολογιῶν, λείψανα=γρ. 5293. «Ἴδου καὶ ὁ λογαριασμός, ὁποῦ παραδίδει ὁ ἴδιος Κυργιᾶκος Νικολάου ὡς κάτωθεν καὶ τὸν ἐπερίλαβεν ὁ κὺρ Στάντισιος Ἰωάννου τῇ 3 Μαΐου 1840». Ρόγα τσιαούση, ἀγιοκέρι διὰ μανουάλια τοῦ ἁγίου Γεωργίου Μπελάστιτσα (1500), δάνεια ἐπὶ ὁμολογίᾳ καὶ διάφορα εἰς κονδύλια 56, σάλδος (20 : 10)=γρ. 5293, (σελ. III, 37).

1839, Μαΐου 15. «Σημείωσις τὰ ὅσα γρόσια ἐπερίλαβεν τὸ ἑσνάφι μας παρὰ τοῦ μακαρίτου Θεοδωρῆ Ἀποστόλου, ὀνομαζομένου Στογιάννου Παπαδημητρίου, ἅπερ τὰ ἄφησεν ὁ μακαρίτης κατὰ τὴν διαθήκην του εἰς τέσσαρας ἐπιτρόπους, δηλ. X' Νένον Ράϊκου, Γεώργιον Κωνσταντίνου, Δημήτριον Σταύρου καὶ Χριστόδουλον Ἰωάννου, διὰ νὰ λάβουν τὸν λογαριασμὸν τοῦ εἰρημένου συντρόφου Στογιάννου καὶ Ἰωάννου Καρατζῆ καὶ περιλαμβάνοντας κατὰ τὴν παραγγελίαν του τὰ ἐδέχθη τὸ ἑσνάφι μας πρὸς δέκα εἰς τὰ % νὰ πληρώνεται ὁ τόκος εἰς τὸ ὄρφανὸ τοῦ μακαρίτου ὀνόματι Ἀθανάσιος. Ἴδου ὅσα ἐξεκαθάρισεν ὁ λογαριασμός τοῖς συντρόφοις τοῦ μακαρίτου, ὡς καὶ εἰς χωριστὸν ἐθεωρήθη καὶ μᾶς τὰ ἐπαράδωσαν σοῦμμα ὄλα, ἧτοι εἴκοσι ἐννέα χιλιάδας ἑκατὸν εἴκοσι ἐπτὰ γρ. 29127». (σελ. III, 37). Τὸ ποσὸν τοῦτο ἐτοκίσθη ὑπὸ τοῦ ἑσναφίου ἐπὶ ὁμολογίαις εἰς διάφορα μέλη καὶ ἀνατοκιζόμενον μέχρι τοῦ 1851, ἀφαιρουμένων κατ' ἔτος τῶν ἐξόδων τῆς συντηρήσεως τοῦ ὄρφανοῦ, ἠῤῥήθη εἰς γρ. 50.444, ἅπερ παρεδόθησαν εἰς τὸν κληρονόμον ἐνηλικιωθέντα. Ἐν διαφόροις τοῦ βιβλίου σελισι ἀναγράφεται ὁ λογαριασμός αὐτοῦ.

§ 48. *Πρωτομαῖστοροῦντος τοῦ Στάντισιου Ἰωάννου, 1840—1841.*

1840, τῇ 3 Μαΐου. «Σημείωσις, ὁποῦ τίθεται πρωτομαῖστορ ὁ κύριος Στάντισιος Ἰωάννου καὶ ὅσα περιλαμβάνει παρὰ τοῦ πρωτομαῖστορος Κυριάκου Ν. ἀπὸ γρόσια τῆς κάσας τοῦ ἑσναφίου μας ὡς κάτωθεν :» Μαῖστορες 21, ἀπὸ λείψανα, γάμους, ἐνοικίων=γρ. 5488 : 30. (σελ. III, 39).

«Ὅσες ὁμολογίες ἐπερίλαβεν ὁ κύρ Στάντσιος Ἰωάννου Ἰσναφικὲς ἀπὸ κύριον Γεώργιον Κωνστ. Κεντιντένογλου, ὡς κάτωθεν»: ὁμολογίαί 18=γρ. 19400, ὅσες ἔτι ἐπερίλαβε διὰ χειρὸς Δ. Καζιαντζόγλου 5=γρ. 3400, μία τοῦ Παρασκευᾶ 1500, ἐσυνάχθη τόκος διὰ χειρὸς τοῦ κύρ Στάντσιου 3926 : 15, ἀπὸ λογαριασμὸν τοῦ Ἰσναφίου ἐπερίσευσαν διὰ σάλδος 212:15 =γρ. 28438 : 35, ἔφεραν τόκον 4265 : 35=32.704 γρ., περισσεύματα ὀφφανατικῶν 1808=34.512, ὅσα ἐσυνάχθη τόκος διὰ χειρὸς τοῦ Σταύρου Κοσμᾶ καὶ τὰ παραδίδει εἰς τῷ Δ. Σταύρου 5176 : 20=39.688 : 20.

1841, Μαΐου 1. «Σημείωσις τοῦ ἀνικῶν Ἰσναφικοῦ λογαριασμοῦ, ὅπου παραδίδεται παρὰ τοῦ κυρίου Στάντσιου Ἰωάννου εἰς τῷ κυρίῳ Δημητρίῳ Σταύρου, ὡς κάτωθεν : ὁμολογίαί 30=γρ. 31.300, καθυστερήσεις, τόκοι, σάλδος γρ. 34.512, ὁμολογίαί 4=38.512, ἐμετρήθησαν διὰ τὴν ἐκκλησίαν Παζαρτζικίου 500, διὰ τόκον τῆς σχολῆς καὶ νοσοκομείου 500, διὰ τὴν ἐκκλησίαν Κιοκαγάτσι 225, χασούρα 34 : 20, διὰ σάλδος χρέος κύρ Στάντσιου 192=γρ. 39.688 : 20. (σελ. III, 34).

«Εἰς ὅσα ἔξοδα ἔκανεν ὁ κύρ Στάντσιος Ἰωάννου κατὰ καιροὺς εἰς ὅσον καιρὸν ἐξηματίσεν πρωτομαῖστορῳ, ὡς εἰς χωριστὸν κατάστιχον τοῦ Ἰσναφίου φαίνονται ἐν πρὸς ἐν εἰς κονδύλια 81 γρ. 4266 : 10, μία ὁμολογία τοῦ Χ' Γιάνκου Κοσμᾶ ἀπέρασεν εἰς τὲς χρονικὲς ὁμολογίες τὲς Ἰσναφικὲς γρ. 1000, διὰ σάλδος ἐμετρήθησαν εἰς τῷ Δημητράκι Σταύρου γρ. 212 : 20=5478.30. (σελ. III, 39)». Κατὰ τὸ διάστημα τῆς πρωτομαῖστορείας του εἰσέπραξε τέλη 21 μαϊστόρων, ἀπὸ κηδεϊῶν, γάμων, ἐνοικίων κτλ. γρ. 5488 : 30.

#### § 49. Πρωτομαῖστορεύοντος Δημητρίου Σταύρου, 1841—1844.

1841—44. «Ὁ λογαριασμὸς τῷ κυρίῳ Δημητρίῳ δι' ὅσον καιρὸν ἐπικράτησεν πρωτομαῖστορας εἰς τὸ Ἰσνάφι τοῦ ἀμπατζήδων ἀπὸ 1841 Ἰουλίου 1 ἕως 1844 Ἰουλίου 1, Φιλιππούπολιν. Νὰ λάβη. Ὅσον ἀπὸ μαστόρους ἔβγηκαν εἰς τὸν καιρὸν μου (42) γρ. 8200, 40 ἡμερούσια, ὅπου μᾶς ἐγύρισαν ἀπὸ τὸ ἐντζάπι διὰ τὰ ἀργαστήρια 546, 8 τεσκερέδες, ὅπου ἐπῆρα ἀπὸ τοὺς Πομακέους 24, ἀπὸ τὴν διαθήκην τοῦ Ἴζορμπιτζή Βούλκου 500, κερᾶν 150=9420, ὅσα μᾶς ἀντάτισαν ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην τοῦ Πάσχα, ὅπου εἶχαν συνάξει καὶ ἀπὸ τὰ ἰχτιμπάρια 1007 : 23, ὅσα ἀντάτισαν ἀπὸ τὰ ἔξοδα τοῦ πρατίκου, ὅπου συνάξαμεν 57, ὅσα ἐσύναξαν ἀπὸ τὰ φτερινὰ ἰχτιμπάρια καὶ δὲν τὰ πλήρωσα 560=11044 : 23, ὅσα ἔλαβα ἀπὸ Ἰ. Οὐσιάκλῃ διὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Παρασκευᾶ εἰς μοντουχαέδες ἀρ. 20 : γρ. 1725=12769 : 23, ἀπὸ 17 λείψανα εἰς τὸν καιρὸν μου, ἀπὸ 7 παιδεύσεις, ἀπὸ κερᾶδες καζανίων=γρ. 14.122 : 3. Νὰ δώσῃ. Ἐμέτρησα τὸν Χ' Γιουβαννῆν Κουγιμτζόογλου μιριάτικα τοῦ ἀντζαλίου, ὅπου μᾶς ἐγύρισεν γρ. 500, ὅσον ἐξωδεύσαμεν διὰ τὸ πηγάδιον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ὅπου μερμετίσαμεν 295 : 30, ἐπλήρωσα διὰ χρόνους δύο διὰ τοὺς τσουσαμέδες 320, διὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χάσκου συνδρομῆν 100, διὰ τὸ Καρόφυλλον τὴν ἐκκλησίαν

100=1315 : 30, ὅσα ἐξωδεύθησαν εἰς τὸν ντουναμῶν τοῦ βασιλέως, ἀφαιρῶντας ἐκεῖνα, ὅπου μᾶς εἶχαν φιλοδωρήσει 1302 : 5, ἐπλήρωσα τὸν τσορμπιζή Σιογιάννου τόκους διὰ τὰ γρ. τῆς σχολῆς, ὅπου ἔχομεν 2500 γρ. 450, εἰς μητρόπολιν διὰ τὴν ἔξοριαν τοῦ Χ' Χριστοδοῦλου 1000, ζημίαν 176, 28 ὀκ. ἀγιοκέριον εἰς ὄλον τὸ διάστημα, ὅπου ἐδώσαμεν εἰς τὰς ἐκκλησίας 594=4.837 : 38, 4 ὀκ. ἀγιοκέριον διὰ τὸν δεσπότην τοῦ λαμπαδαρίου, ὅπου εἶναι νόμος εἰς ἑπτὰ χρόνους νὰ γείνη ἡ λαμπάδα ἀπὸ τὸ ἰσνάφι 102, διὰ τρεῖς χρόνους μισθὸν καὶ χαράτσι τὸν τσιαούση μας 690 : 20, ὅσα ἐφιλοδωρήσαμεν τὸν κουμμερκιάριν καὶ ἀντιζάπηδων τοὺς γραμματικούς διὰ εὐκολίαν τοῦ ἰσναφίου μας 714, λιανικῶς εἰς ἔλεημοσύνην, ὡς φαίνεται εἰς ξεχωριστὸν 1049 : 30, διὰ τὰ συλλεΐτουργα τοῦ δεσπότη ἀπὸ δύο φορὲς τοῦ χρόνου, ὅπου λειτουργοῦσαν, ἔξοδα 810 : 20, ἔλεημοσύνη Λαμπρῆ καὶ Χριστοῦγεννον εἰς τρεῖς χρόνους 1800=10.004 : 28, ἕναν τσεκμέ διὰ τὸ ἄσκι τοῦ Ἰζιάτ μπέη, διὰ τὸ γιουφύρι τὸ ἄσκι ἕνα τόπι γορίζου 120=10124 : 28, ἔμετροθήθησαν διὰ τὸ ἀντικρυς σάλδος εἰς τὸν νῦν πρωτομαῖστορα κύριον Χ' Ἰωάννην Παύλου διὰ τὰς δύο ὁμολογίας, ὅπου ἐπήραμεν ἀπὸ τὴν Παναγίαν διὰ τὸ ἰσνάφι μέσον τοῦ Οὐσιακῆ 3.998 : 15 = 14.122 : 3 γρ.» (σελ. III, 44).

1853, Μαΐου 1. «Κάτωθεν φαίνεται ἡ ἀντικρυ σοῦμμα, ὅπου ἔχομε εἰς τοὺς μαστόρους καὶ ἰσναφικά με ὁμολογίας» ὁμολογίαι 31 γρ. 33.540, ὁμολογίαι 10=11000, ὅσα ἔχω νὰ λαμβάνω ἀπὸ τὸν Στάντσιο 1364, ὅσα ἔχω εἰς τὴν κάσσα μου παλαιὰ γρ. 419=γρ. 46323. (σελ. III, 41). Ἐκ τούτων κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ λογαριασμοῦ τῷ 1842, Μαΐου α', ἐκκαθαρισθέντος τελείως τοῦ κυρίου Στάντσιου ἐλήφθησαν εἰς ὁμολογίας 38.704 καὶ μετρητὰ 1000=39.704, ταῦτα μέχρι α' Μαΐου 1843 ἔφεραν τόκον πρὸς 15 % = 5955 = γρ. 45659, κέρδος ἐκ τῶν ὄρφανικῶν τοῦ Ἀθανασίου Θεοδωρῆ 664 = γρ. 46323. (σελ. III, 39).

1843, Ἀπριλίου 20. Καταγραφή τοῦ κληροδοτήματος τῆς ἐν Βιέννη ἀποθανούσης Φιλιππουπολίτιδος Σμαράγδας θυγατρὸς Πετροῦ καὶ Ἀντωνίου ἐξ 26.622 : 20 γρ, ὅπως ὁ ἐτήσιος τόκος αὐτῶν πρὸς 10 % διαμοιράζηται εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τὸ νοσοκομεῖον. Ἐκ τούτων ἐτοκίσθησαν πρὸς 12 % εἰς τὴν κοινότητα τῶν Ἀβραδάλων 10.000 καὶ εἰς τὸν κύριον Μπατζιά Κυριακὸν Νικόλα τὰ ὑπόλοιπα 16.622 : 20. (σελ. III, 39).

§ 50. Πρωτομαῖστορεύοντος τοῦ Χατζῆ Ἰωάννου Χατζῆ Παύλου, 1844—1845.

1844. «Καταγραφή τῶν 14 μαϊστόρων, ὅπου ἐβγῆκαν ἐπὶ Χ' Ἰωάννου Χ' Παύλου πρωτομαῖστορεύοντος κατὰ τὸν ἔμπροσθεν ἰσολογισμὸν περιγραφόντες ἐν συνόψει τὸ ἔτος 1844 Ἰουλίου α' = γρ. 2600».

1844—1845. «Πρωτομαῖστορεύοντος τοῦ κυρίου Χ' Ἰωάννου Χ' Παύλου 1845 ὁ λογαριασμὸς χρημάτων τῶν ἀμπατζήδων τοκισμένα εἰς διαφό-

ρους: Νὰ δώση. Μαΐου α'. εἰς 30 ὁμολογίας, ἅς παρέλαβε ἀπὸ Δημ. Σταύρου γρ. 31.800, τόκους αὐτῶν ὡς εἰς χωριστὸν φαίνονται, 4785 = 36585, Ἰουνίου α'. εἰς 12 ὁμολογίας, ἅς ἔλαβεν ἀπὸ Δημ. Σταύρου 19.400, τόκους αὐτῶν, ὡς εἰς ἰδιαιτέρον φαίνονται, 2660 = 22000, εἰς 9 ὁμολογίας, ἅς ἅς ἔλαβεν ἀπὸ Στάντσιου Ἰωάννου 15.000, τόκους αὐτῶν 1510 = 16510, εἰς 13 ὁμολογίας, ἅς εὐρῆκεν εἰς τὴν κάσσαν τοῦ ἔσναφιου, 30600, τόκους αὐτῶν 3432 = 34.032, εἰς ὅσα ἐσύναξε συνδρομὴ διὰ τὸ σχολεῖον τῆς ἁγ. Παρασκευῆς 874 καὶ ὅσα ὁμοίως 8813 = 8813, Ἀπριλίου α'. εἰς ὅσα ἔλαβε μετρητὰ διὰ Δημ. Σταύρου εἰς 2 δόσεις = 5929 : 20, Μαΐου 15, ὅπον ἐσύναξε διὰ διαφόρους λογαριασμοὺς ἔσναφιου 1539 : 20, Ἰουλίου α'. εἰς 14 μαϊστόρους τοῦ ἔτους 1845 ἐσύναξε μαστορικὰ 2600, Ἀπριλίου 23, εἰς ἐνοίκιον τῶν ἀγορασθέντων δύο οὐδάδων προπληρωτέον 650, Ἰουλίου α'. εἰς διάφορα ἔσοδα ἀπὸ καζάνια 236, ἀπὸ διαφόρους παιδεύσεις μαϊστόρων 63.20, Ἰουνίου α'. εἰς διπλὴν φορὰν ἐσύναξεν εἰς τόκους τῶν γρ. 31800 — 4785, εἰς ὅμοια ὁμοίως τῶν γρ. 19.400 — 2260, Ἀπριλίου 13, εἰς ὅσα ἐσύναξε δι' ἔλεος τῶν πτωχῶν τὸ Πάσχα 2275, εἰς ὅσα ἀπὸ πώλησιν 8 τόπια ἀμπάδων πρὸς 38 = 228 = γρ. 139.840 : 20. «Νὰ λάβῃ: Μαΐου α'. ἀπὸ ὄσους τόκους δὲν ἐσύναξε 180 + 360 + 750, Φεβρουαρίου 15, τόκους τῶν 15 χιλ. γρ. ἁγίας Παρασκευῆς πρὸς 15% = 2250, Ἀπριλίου 23 ἀγορὰν δύο οὐδάδων εἰς Κουρσοῦμ χὰν 11.500, Ἰουλίου 23, ὅσα ἐμέτρησε τῷ ὄρφανῷ τοῦ μακαρίτου Θεοδώρου τῷ Καζαντζόγλου 1500, Ἀπριλίου 13, ὅσα ἔδωκε τοῖς πτωχοῖς διὰ ἔλεος τοῦ Πάσχα 1202, Ἰουνίου α'. 36 ὁμολογίας ἔχει ἐτοίμους 37.800, 30 ὁμοίως 55.300, 4 ὁμολογίας μὲ διαφόρους ἐποχὰς 6.400, 4 ὁμολογίας μὲ τόκον μηνιαῖον 16.000, ὅσα ἐπλήρωσε διὰ 18 τόπια ἀμπάδων 600, ὅσα διάφορα ἔξοδα ἔγειναν, ὡς εἰς χωριστὸν 2513 : 20 = 137.840 : 20, τὸ σάλδος τοῦ παρόντος λογαριασμοῦ μένει χρεώστης εἰς αὐτὸν 1985 = γρ. 139.840 : 20. Ἐν Φιλιππουπόλει τῆ' α'. Ἰουλίου». (III, 42).

1845—1846 «ὁ λογαριασμὸς χρημάτων ἔσναφιου ἀμπατζήδων νὰ δώση διὰ τόκους καὶ κεφάλαιον ὁμολογιῶν κατ' ὄνομα 31 + 42, διὰ τέλη 14 μαϊστόρων = γρ. 131.992 : 15, εἰς 10 τόπια ἀμπάδια Σλήβνου 330 εἰς 2 ὅμοια ἐπώλησα 70, εἰς ἀφιέρωμα παρὰ τῆς μακαρίτιδος Κατίγκους Χ' Δημητρίου 500, εἰς μπεκιάρηδες τεσκερέδων σὺναξίς 508, εἰς παιδεύσεις μαϊστόρων 54, εἰς λείψανα νεκρῶν 50 = γρ. 133.504 : 15. Ἐν Φιλιππουπόλει τῆ' α'. Ἰουλίου 1846. Νὰ λάβῃ ἀπὸ 31 ὁμολογιῶν ὀνοματικῶν γρ. 34.800, ἐξ ἐτέρων 34 γρ. 81670, ἀπὸ Στάντσιου Ἰωάννου διὰ τὴν σχολὴν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς 4500, ἀπὸ Ἰ. Οὐσιακῆ διὰ βοήθειαν τῆς ἐκκλησίας Παναγίας 2000, ἀπὸ Παναγιώτου ψάλτου διὰ τὸ ὄρφανὸν ἔξοδα 1500, διὰ κοινὰ ἔξοδα τοῦ παρελθόντος ἔτους 3204, διὰ ἐνοίκιον δύο οὐδάδων τοῦ ἔσναφιου δὲν ἐλήφθησαν = 127.714 : 20, ἀπὸ ὅσων ἐχρεώθη κατὰ παραδρομὴν ἀπὸ τόκων 2032.26, ἀπὸ 10 τόπιων ἀμπάδων Σλήβνου 330, διὰ σάλδος ἐμέτρησα τὸν

κὺρ Ἰωάννην Κωνσταντίνου Οὐσιακῆ τὸν νέον πρωτομαῖστορα 3427=γρ. 138.504 : 15. Ἐν Φιλιππουπόλει τῇ α'. Ἰουλ. 1846.

§ 51 *Πρωτομαῖστοροῦτος Ἰωάννου Κωνσταντίνου Οὐσιακῆ*, 1846—1851.

1846 «Καταγραφή διὰ ὅσες ὁμολογίες ἐγγείρισεν ὁ κὺρ Χ'' Ἰωάννης Χ'' Παύλου πρόην πρωτομαῖστορος εἰς τὸν κύριον Ἰωάννην Κωνσταντίνου Οὐσιακῆ τὸν νῦν πρωτομαῖστορα, ὡς φαίνονται κάτωθεν εἰς τὸν ὅσον τοῦ ἰσναφιοῦ τόσον καὶ τοῦ ὄρφανοῦ τοῦ μακαρίτου Θεοδώρου ἐφέντη». «Ἰουλίου 20, 1846 νὰ λάβῃ ὁμολογίας 53=γρ. 103.800, καὶ εἰς μετρητά, ὅπου τὸν μέτρησαν 3157:20=106.957 : 20, ὅσα μένουσιν τὸν Χ'' Ἰωάννην νὰ δίνῃ κατὰ τὴν πόλιτσαν 1539 : 20. 1846 Ἰουλίου 30. Ὅσες ὁμολογίες ἔχομε πατάλικες εἰς τοὺς μιχλοῦζηδες, ὡς φαίνονται κάτωθεν (14)=γρ. 12.712» (σελ. III, 48).

1847 «Ὁ λογαριασμὸς χρημάτων ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων νὰ δώσῃ». εἰς ὁμολογίας 53 διὰ κεφάλαιον καὶ τόκους καὶ εἰς μετρητά ἀπὸ Χατζῆ Ἰωάννου 9157½ γρ. 106.957 : 20 κεφάλαιον καὶ 11941 τόκον· νὰ λάβῃ τοὺς ἀντικρυ τόκους 11.941, κισῶν 250+400, τόκους 120+1000+451=14.182 ὡσαύτως ἐξόφλησιν ὁμολογιῶν 1000+200—236+1507½+70=17195½, ἔχτιπάρια συναχθέντα ἀπὸ τοὺς πεκιάρηδες 456 καὶ τόκους μηνιάτικα 402=18053½, τέλη μαῖστόρων 11—1400=19.453½, ἀπὸ τοὺς πεκιάρηδες 582½, πώλησις καζανιοῦ 375=20417. «Ὅσα ἔξοδα ἠκολούθησαν ἀπὸ 1846 ἕως 1847 ὡς φαίνονται καὶ ἰδιαιτέρως 3795 : 10, διὰ τὴν σχολὴν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἕναν χρόνον τόκον πρὸς 15%—2250, διὰ τὰ σπιτάλια τὰς 10 χιλιάδας τόκον 1000, διὰ τὸν ὄντᾶν ἀγορὰ 6000=13046 : 10, τὸν μακαρίτην ἀφέντην τὸ παιδὶ νικαφᾶ, διὰ βιβλία τοῦ παιδιοῦ τοῦ Δημητρίκα 1815, διὰ τὸν οὐντᾶ τὸ ἰντικάλι 165=15026 : 10, τρεῖς ὁμολογίας 5000=20026 : 10, διὰ σάλδος λογαριασμοῦ μένει χρεώστης 384 : 30=γρ. 20417» (σελ. III 49).

1848 «Ὁ λογαριασμὸς χρημάτων ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων νὰ δώσῃ : 8)βρίου α' : εἰς ὑπόλοιπον τῶν ὀπισθεν ἰσολογισμῶν 384.30, εἰς ὁμολογίας 50 διὰ κεφάλαιον 118557 : 20 καὶ διὰ τόκους 12.688 : 30. Νὰ λάβῃ : μεταφορὰ τῶν ἀντικρυ τόκων 12668 : 30, κισῶν καὶ ἐξόφλησις ὁμολογιῶν 250+400+300+691+750=γρ. 15059 : 30 τέλη 3 μαῖστόρων 400=15459 : 30, ἀφαιρῶ, ἐπειδὴ ἔχομεν λᾶθος, 91=γρ. 15368 : 30. Ἐξοδα : «διὰ τὴν σχολὴν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς 1500, τὰ σπιτάλια τόκον 1000, εἰς ἕναν χρόνον διάστημα ἔξοδα, ὡς φαίνονται ἰδιαιτέρως, 3089=5589, διὰ τὸ ἀφέντην τοῦ παιδὶ τὸν νικαφᾶ 1500, διὰ τὸν Θεοδωρῆ Ἰωάννην ἱατρὸν 300=7389, δάνεια μία ὁμολογία τοῦ Στανιμάχου 5000, μία ὁμολογία Στανιμάχου ἀγίου Γεωργίου 1600, διὰ τόκον 60=14049, διὰ τοῦ Καρλόβου τὴν ἐκκλησίαν 100=14,149, 8)βρίου 5 τὸν τσιαούσην διὰ τὸν μισθόν του 100=14249, διὰ

σάλδος τοῦ λογαριασμοῦ 1119 : 30—15368 : (σελ. III, 50).

1849. Καταγραφή τῶν ὁμολογιῶν τῆ α΄ 8βρίου 1848, ὁμολογίαί 50= γρ. 116.200. διὰ σάλδος τοῦ λογαριασμοῦ 2357 : 20=γρ. 118.557 : 20. 1849, Ἰανουαρίου 17, καταγραφή τῶν 8 μαϊστόρων, ὅπου ἐβγήκαν ἐπὶ Ἰωάννου Κ. Οὐσιακῆ, τέλος 1600, ἀπὸ 12 ἀνθρώπους πικιάρηδες ὅσα συνάξαμεν 238, ἀπὸ λείψανα 16 γρ. 320. «Ὁ λογαριασμός χρημάτων τοῦ Ἰοναφίου τῶν ἀμπατζήδων. 7βρίου 30 1849 νὰ δώση εἰς ὑπόλοιπον ἰσολογισμοῦ ἀντικρῶ 677 : 10, εἰς ὁμολογίας 47 διὰ κεφάλαιον γρ. 116.877 : 10, διὰ τόκον 12.731 : 20—129.608 : 30, εἰς 8 μαϊστόρων μαστορείας 1600, εἰς ὅσα ἀπὸ 12 πικιάρηδες 238, εἰς ὅσα ἀπὸ 12 λείψανα καὶ ἄλλα 320, εἰς τόκους 93 : 30+880+450+265=133.455 : 20 γρ. Νὰ λάβῃ εἰς ὁμολογίας 53 γρ. 122.400, διὰ τὸ σχολεῖον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τόκον 1500, διὰ σπιτάλια τόκον 1000, διὰ ἔξοδα λιανικὰ δι' ἕν ἔτος 3270 : 20, τοῦ ἀφέντη τοῦ παιδὶ νακιφᾶν 2000=γρ. 130170 : 20, διὰ σάλδος τοῦ λογαριασμοῦ 3285 : 20=133.455 : 20». (σελ. 53).

1850. «Ὁ λογαριασμός χρημάτων τοῦ Ἰοναφίου τῶν ἀμπατζήδων, 7βρίου 30, 1850. Δοῦναι εἰς ὁμολογίας 54 διὰ κεφάλαιον γρ. 122.400, διὰ τόκους 14836, διὰ μαστορείας 9 μαϊστόρων 1600, ἀπὸ λείψανα, πικιάρηδες, καζάνι 282, κισᾶν ὀντάδων 850, σάλδος 3285=γρ. 143.253». «Λαβεῖν ἀπὸ ὁμολογίας 50 γρ. 127.490, τόκον διὰ τὰ σπιτάλια 2400, τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν 300, ὁμοίως 2300 ἔξοδα Ἰοναφίου ἑνὸς ἔτους 3520, τὴν σχολὴν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς 1500, τόκον δύο ὁμολογιῶν 510, διὰ σάλδος τοῦ λογαριασμοῦ 5323=γρ. 143.253». (σελ. III, 54—55).

§ 52. *Πρωτομαϊστορεύοντος Κωνσταντίνου Ἀθανασίου Οὐζούνογλου, 1851—1854.*

1851. «Ἀπριλίου α΄ 1851 ἕως δ΄ Ἀπριλίου 1852 ἰσολογισμός τοῦ πρωτομαϊστοροῦ Κ. Ἀθ. Γ. Οὐζούνογλου. Δοῦναι: ὅσα ἐμέτρησεν τὸν Ἀθαν. Θεοδώρου ἐφέντη 50.444, δι' ἀγορὰν δύο ὀντάδων ἐκ Κουρσοῦμ χὰν 9000, ἔξοδα τῶν ὀντάδων 2.144,8, τὸ φιλότιμον τοῦ ἁγίου Χρυσάνθου Φιλιππουπόλεως 500=64058,8, διὰ τὸν κύριον Ἰωάννην Οὐσιακῆ 50, διὰ τὸ σχολεῖον 300, διὰ ἔξοδα μνημοσύματος 378<sup>1</sup>/<sub>2</sub>, διὰ τὰ σπιτάλια 1000. ὅσους τόκους ἐκρότησε διὰ πληρωμὴν πρὶν τῆς διορίας 507+201+322, ὅσα ἐμέτρησε διὰ ἐλεημοσύνην 1373, διὰ ἔξοδα διάφορα 2193<sup>1</sup>/<sub>2</sub>, διὰ τὰ σπιτάλια 1400, ὅσας ὁμολογίας παραδίδει ὡς φαίνονται ἀντικρῶ 80140:=149.887:18 ὅσα παραδίδει πρὸς ἐξίσωσιν 38:2=γρ. 149.925.29. Λαβεῖν: διὰ τὸ ποσὸν 51 ὁμολογιῶν-παραδέωκε ὁ Κ. Ἰωαν. Οὐσιακῆς 127000, διὰ τόκον τῶν εἰρημένων ἑνὸς χρόνου 14.836, ἀπὸ κῆρ Στάντσιον ἄνευ ὁμολογίας ἔλαβε 3715, ἀπὸ ἐνοίκιον 3 ὀντάδων 850, ἀπὸ ἔξοδα διάφορα 1924-20 ἀπὸ Στέφανον Σπάσου ἔλαβεν εἰς τὸν μιστωμὸν του 300, ἀπὸ νέους μαστόρους (5)—1000=γρ. 146,925 : 20. Σημείωσις τῶν ὅσον παραδίδει ὁμολογιῶν (39) κε-

κεφάλαιον 80.104 καὶ τόκους 9605». (σελ. III, 56).

1852. «Ἴσολογισμὸς ἐπὶ τοῦ πρωτομαίστορα κυρίου Ἀθ. Γ. Οὐζούνου-  
γλου ἀπὸ 1852 Ἀπριλίου ἄ ἕως 1853 Ἀπριλίου ἄ Δοῦναι εἰς ὅσα διὰ  
τὸν περυσινὸν λογαριασμὸν ἐμέτρησε τὸν Κ. Γ. Κεντιντένογλου 1500, τόκον  
ἐκοράτησεν ὁ ρηθεις 230, τόκον δὲν ἐμέτρησεν ὁ Γ. Πόμακος 300, ἐμέτρησε  
τὸν Στέφρον Σπάνου ὁμοῦ μὲ τὸν τόκον 330, διὰ διάφορα ἔξοδα, ἐλεημοσύνας  
καὶ λοιπὰ 5858 : 20, ἕτερα ἔξοδα 83, ὅσας παραδίδει ὁμολογίας ὡς ἔπονται  
38 ὁμολ. 82804 : 20 γρ. 91507. Λαβεῖν, διὰ τὸ ποσὸν 37 ὁμολογιῶν ὡς  
φαίνεται ἄντικρον 80.104, τόκον τῶν εἰρημένων 9605, ὅσα ἔλαβεν ἀπὸ μαϊ-  
στόρους νέους (4), —600, ὅσα διάφορα ἔσσοδα—λείψανον καὶ λοιπὰ 217, δι'  
ἐνοίκιον τῶν ὀνδάδων 500, πρὸς ἐξίσωσιν 81=γρ. 91.107.

«Σημείωσις τῶν ὄσων παραδίδει ὁμολογιῶν (38), κεφάλαιον 82.804,  
τόκους 9874 : 20. Μεταφορὰ τῶν ἄνω προγεγραμμένων τόκων 9874, ἔξαι-  
ροῦνται τὰ κάτωθεν (6 ὁμολογιῶν), ὅπου δὲν εἰσεπράχθησαν 1395=8479,  
ἀπεράσθησαν ἀνωτέρω 38 ὁμολογιῶν ἢ ποσότης μεταφέρεται ὡς φαίνονται  
γρ. 82.804; ἔξαιροῦνται 4 ὁμολογία ὡς φαίνονται 4750, ὑπολείπονται 34  
ὁμολογίαι γρ. 78.045». (σελ. III, 57).

1853 «Σημείωσις τοῦ ἑσναφικοῦ λογαριασμοῦ, ὅπου παραδίδει ὁ κύ-  
ριος Ἀ. Γ. Οὐζούνουγλου ἀπὸ 1853 μέχρις 1854. Νὰ λάβη: εἰς ὅσα ἐμέ-  
τρησεν διὰ τὰ ὀσπιτάλια εἰς 21000 τόκον πρὸς 10% εἰς τὰ 1852 8βρίου 18  
γρ. 2400, εἰς τὰ 1853 Φεβρ. 28 ὁμοίως 2400, εἰς ὅσα ἄλογα, ὅπου ἀγορά-  
σθησαν καὶ ἐδόθησαν εἰς τὸ κονάκι ὁμοῦ μὲ τὰ ἔξοδα 1394, εἰς ὅσα εἰς  
ἐλεημοσύνας καὶ λοιπὰ ἔξοδα διάφορα, ὡς εἰς χωριστὸν κατάστιχον φαίνον-  
ται ἐν πρὸς ἐν, 5344 : 20, εἰς ὅσα 2 κονδύλια διὰ δύο χρόνους ἀπὸ 1500  
διὰ τὸ σχολεῖον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς 3000, διὰ τὸ μέγα σχολεῖον 300,  
πρὸς ἐξίσωσιν τοῦ ὑπερσιντοῦ λογαριασμοῦ 80, τὸν τσιακούσην διὰ τὸν μι-  
σθὸν του μὲ 2 ζευγάρια παπούτσια 130, ὅσα θπαιτεῖ ἀπὸ 1852 ἔτος εἰς  
ἔξοδα, ὅπου δὲν ἀπεράσθησαν εἰς αὐτὸ 723 : 38=γρ. 15772 : 38. Νὰ  
δώση: εἰς ὅσα ἐσυνάχθησαν ἀπὸ τόκους, ὡς ὀπισθεν τοῦ ἴδιου καταστίχου  
φαίνονται, 8479, ὅσα ἐσυνάχθησαν κισᾶδες ἀπὸ οὐντᾶδες 1410, 1 ὁμολογον  
κεφάλαιον 1000, ἀπὸ 2 ὁμολογία 1759 γρ. ἐσυνάχθησαν 977, ἀπὸ 1 ὁμολ.  
2000 γρ. 1313 : 10, ἀπὸ 17 λείψανα 154, ὅσα ἐδανείσθησαν ἀπὸ κύριον Στάν-  
τσιον, τὰ ὅποια ἔγειναν εἰς ἔξοδα μέσα εἰς τὰς 11538 : 20 γρ. 1000, μαϊ-  
στόρων 5 τὰ χρήματα (τέλη) 900, ὅσα ἀπαιτεῖ διὰ σάλδος τοῦ λογαριασμοῦ  
του 539 : 28=γρ. 15772 : 38.

«Σημείωσις τὰς κάτωθεν ὁμολογίας, ὅπου παραδίδει ὁ πρωτομαίστορ  
Ἀθ. Γ. Οὐζούνουγλου. Ὅμολογίαι 34, γρόσια 48.045». (σελ. III, 58) <sup>1</sup>.

1) Ἐκ πάντων τῶν ἐτησίων ἱσολογισμῶν ὁ μᾶλλον ἐν τάξει καὶ ἀκριβεῖα δια-



§ 53. Πρωτομαίστορέντιος τοῦ Χατζῆ Βέλιου Θεοδώρου, 1854—1856. 1854, Ἀπριλίου 1. «Σήμερον ἐτέθη πρωτομαίστωρ ὁ κύριος Χ' Βέλιος Θεοδώρου, ὅστις κατὰ τὴν ἀντικυ ποσότητα. Ἴδου σημειώνομεν ὅτι σήμερον παραδίδει τὸν ἑσναφικὸν λογαριασμόν, ὅπου ἐδούλευσεν ἕως τῆ πρώτῃ Μαΐου 1855. Σημειώνονται πρῶτον ὅσες ὁμολογίες παραδίδονται : ὁμολογίαι 38 κεφάλαιον 77.245, τόκοι δὲ αὐτῶν 7444 : 20, ὡσαύτως τόκοι 140, κεφάλαια καὶ τόκοι ὅσα ἐσυνάχθησαν παρὰ τοῦ Ἰωάν. Οὐσιακῆ 3000, παρὰ τοῦ Στάντσου ὁμοίως 2000, τὰ συναχθέντα 12548 : 20 γρ.

1854 Ἀπριλίου 1 ἕως 1855 Μαΐου πρώτη ὅσα εἰς ἔξοδα νὰ δώσῃ : ὅσα ἐδόθησαν εἰς ἔλεημοσύνην κατὰ τὴν συνήθειαν, ὡς φαίνονται εἰς ἰδιαίτερον κατάστιχον, σελ. 8, 9, 10, γρ. 2099 : 28. διὰ τὸ συλλείτουργον καὶ μνημόσυνον τῶν ψυχῶν 603 : 30, διὰ ἀγιοκέρει ὅσον ἐξωδεύθη εἰς τὸ διάστημα 13 μηνῶν, ἔξον τῶν παιδευθέντων μαϊστόρων 150, τὸν τσιαούσην μας διὰ παπούτσια 20, τοῦ ἰδίου τὸ χαριζοχάρτιον ὁμοῦ μὲ τὸ ἄξιον μονέδας 34=2907 : 28. χαράτζι διὰ 2 μαϊστόρους 35 : 10, διὰ ἐτζιαρὲν τοὺς ὀντάδες τοῦ ἑσναφίου διὰ ἔτος τουρκικὸν 1270—14, διὰ γάνωμα μερικὰ μπακιρικὰ 13, χρῆος τοῦ πρῶην πρωτομαίστορος εἰς τὰ σχολεῖα διὰ τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον διὰ 1854 Ἰανουαρίου πρώτη 300, εἰς τὸ ἴδιον ντάτον εἰς τὸ σχολεῖον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς 500=γρ. 3769 : 38, εἰς τὸ 1855 Ἰανουαρ. 1 ἐδόθησαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον 300, συγχρόνως εἰς τὸ σχολεῖον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς 1500, ὁμοίως εἰς τὸ νοσοκομεῖον τόκοι 2400=7969 : 38, μεταφορὰ τὰ ἀνωτέρω 5 ὀνόματα ἐξοφλησάντων ὁμολογίας 5000, διὰ τὴν ἐξίσου(σιν) ἀντικυ λογαριασμοῦ 4236 : 18=17.206 : 16 γρ. Νὰ λάβῃ, τὰ ὅσα εἰς ἔσοδα ὡς κάτωθεν, ὅσα τὰ ἀνωτέρω συναχθέντα ἀπὸ τόκους 12.548 : 20, ὅσοι μαϊστόροι ἐβγῆκαν (13) 2300, διὰ κηρῶν ὀντάδων 860, ἀπὸ μπακιρικὰ ἔσοδα 204, ἀπὸ 11 λείψανα 137 : 20, ὅσα ἀπὸ τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ μακαρίτου Χ'' Ἰωάννου Κουγιουμτζιόγλου ἐν ἔτει 1854 Σεπτεμβρίου 21—10000=17.086 διὰ τὴν ἐξίσου(σιν) 4236 : 18, τόκον κατὰ καιροὺς 120 : 16=17206 : 16. (σελ. 59).

1855. «Σημείωσις τοῦ ἑσναφικοῦ λογαριασμοῦ, ὅπου παραδίδει ὁ Χ' Βέλιος Θεοδώρου ἀπὸ 1855 μέχρι 1856 Μαΐου πρώτη. Ὁμολογίαι 40, κεφάλαιον 77.145 τόκοι δὲ αὐτῶν 5689 : 20. Ὅσοι μαστόροι (10) ἤβγαν 1700, ὅσα ἀφιερώματα τοῦ παρόντος ἔτους ἔγειναν, ἀπὸ τὸν ἀποθανόντα Κωνστ. Χ' Παύλου 500, Χ' Νένο Ράιτου 500, ἀπὸ τὸν ἀποθανόντα εἰς τὰ σπιτάλια Δημήτριον Ζαχαρή 1000=2000, ὑπόλοιπον 1855—4236 : 18, τοὺς ἀντικυς τόκους 23 κονδύλια 5689 : 20=9925 : 38, τὰ συναχθέντα ἀπὸ τοῦ Καρλόβου τὸ ὁμόλογον 15000, τόκος αὐτῶν ἐνὸς ἔτους 1800=16800, ἀπὸ

τελῶν εἶναι ὁ τοῦ πρωτομαίστορος Ἀθ. Γ. Οὐζούνογλου, ὁ μᾶλλον δὲ ἐν ἀταξίᾳ καὶ συγχύσει ὁ τοῦ πρωτομαίστορος Στάντσου Ἰωάννου.

τὴν Μολδάβαν τὸ δμῶλογον 7200 τόκος αὐτῶν διὰ 7 μῆνας 408=7608, ἀπὸ δμολογίαν 3000, τόκος 11 μηνῶν δι' αὐτὰ 330=3330, κισᾶδες ὄντάδων 1900, ἀπὸ 10 νεομαίστορας 1700, ἀφιερῶματα 2080, ἀπὸ λείψανα καὶ μακαρεῖα 166 : 20, ἀπὸ ἀγιοκέρι 14 : 20, διὰ τὰ ἀπὸ 1855 μένοντα μετρητὰ δίδω τόκον δι' αὐτὰ πρὸ 12 % χρονικὸν 508 : 10=γρ. 44032 : 38.

1856, Μαΐου α'. «Σημειώνομεν τὰ ἄνωθεν εἰς ὅ,τι ὑπάρχουν φαίνονται ἀκολούθως : Ἐδωσα ὑπὸ τόκον γρ. εἰς Ἰάκωβον Ἀγγελῆν 3000, εἰς Πόμακον καὶ Σιας 10.800, εἰς Ἀγγελῆν Ἀθανασίου 3000, εἰς Μιχ. Νυχτιανὸν 1000, ὑπὸ ἐγγύησιν τοῦ Ἀθ. Οὐζούνογλου 7600=25408, διὰ τὸ συλλεϊτουργον 25 Ἰουν. 1855—260 : 20, ῥόγαν τσιαούση 500, τῶν Χριστουγεννῶν ἐλεημοσύνη εἰς διαφόρους 950, διὰ τὸ μνημόσυνον 16 Φεβρ. 1856—422.8 διὰ τὸ Πάσχα ἐλεημοσύνη εἰς διαφόρους 1173.2, ἀπὸ 1855 Ἀπριλ. 1 ἕως 1856 Μαΐου 1 ἐλεημοσύνας εἰς διαφόρους 787 : 30, δι' ἀγιοκέρι φθειαστικά κηρίων 228 : 20, εἰς σχολεῖα καὶ νοσοκομεῖα 4200=8522, βοήθεια τοῦ ἡγουμένου τοῦ ἁγίου Γεωργίου 528, τὲς καλογριεῖς μέσον Παπᾶ Σεραφεῖμ 58, διὰ Πέτρον παλαβὸν εἰς διαφόρους δόσεις 120 : 20=706:10 καὶ εἰς μετρητὰ παραδίδομεν 9396 : 28=γρ. 44.032.38. (σελ. III, 60).

«1870, τὴν 13ην Φεβρουαρίου. Σημείωσις τῶν ὀνομάτων τῶν ἐξεληθόντων μαστόρων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πρωτομαίστορος Νικολάου Πέτρου Κυριζίκη, Ἀθανάσιος Μ. Κιμισγερδάνης 100, Γεώργιος Σταντισίδης 100, Γεώργιος Ἀθανασίου Πολίτογλου 100, Ἀθανάσιος Ἀγγελῆ 100».

### ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΝΙΩΝ ΞΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

*Ἀγ(α)λίκι* (λ τ.)=φόρος διὰ τὸν ἁγῶν.—*Ἀλατζᾶς* (τ.)=ὑφισμα πολύχρωμον.—*Ἀροῖν* (τ.)=πῆχυς. *ἀροῖν παρασι*=φόρος τις.—*Ἀχτσοῖ* (τ.)=φόρος, ὅσον ἐργκέν-μουμ-ὀροδοῦ-σειμέν *ἀχτσοῖ*.—*Γιαρπικιρένιος*=ὁ ἐκ τοῦ Διαρβεικί.—*Γουμκρίν*. (τ.)=ὕδροχόη.—*Ἐντιζιά* (τ.)=ἡ διὰ πῆχους μέτρησις.—*Ἐξικλεμῆ* (τ.)=ἔλλειμμα.—*Ἐχτιπάρι* (τ.)=πίστωσις, ὑπόληψις ἐν ταῖς συναλλαγαῖς.—*Ζαϊφέτι* (τ.)=διασκέδασις.—*Ἰαλεκί* (τ.)=αλχμάλωτος, ὄμηρος.—*Καϊκιάδικα* (τ.)=ναῦλον.—*Κιγιούμι* (τ.), *Κιούμι*=μετάλλινον ἀγγεῖον δι' ὕδωρ.—*Κισᾶς* (τ.)=μίσθωσις ἀκινήτου, ζφον-ἀμάξης.—*Κονάκι* (τ.)=τόπος παραμονῆς, διοικητήριον.—*Κουμάντα* (ἰταλ.)=παραγγελία.—*Μαδίον*=μικρὰ νομισματικὴ μονάς, *Μαδία*=νομίσματα.—*Μεντέρι* (τ.)=ἀνάκλιντρον ἄνευ ἐρεισινώτου (*διβάνι*).—*Μεβλιχανῆς* (τ.)=μοναστήριον.—*Μεχκεμῆς* (τ.)=ιεροδικαστήριον.—*Μονκατᾶς* (τ.)=ἀναφορά.—*Ναζίρης*, (τ.)=διοικητής, ἔπαρχος.—*Νιφανά* (τ.)=τροφεῖα.—*Ὀσταμκασί* (τ.)=προϊστάμενος δμίλου.—*Ποχτζᾶς* (τ.)=δέμα (*πόγος*)—*Ραμπόσι* ἢ ἄλλως λεγομένη *τσένουλα*=ραβδίον, ἐφ' οὗ αἱ χρασσόμεναι γραμμαὶ δηλοῦσιν ἀριθμόν.—*Ρέγκι* (τ.)=χρῶμα, χρωματισμός.—*Σαβαῖ-Σεβαῖ* (τ.)=ἔνδυμά τι.—*Σάλδος* (ἰταλ.)=ἡ ἐν τῷ ἰσολογισμῷ προκύπτουσα διαφορὰ μεταξὺ δοῦναι καὶ λαβεῖν.—*Σαραχτάρης*, *Σαραϊτάρης*, *Σαϊτάρης* κλπ. (τ.)=διοικητικὸς ὑπάλληλος.—*Σιέρ* (γαλλ.)=χωροδеспότης-κύριος (sicur-monsieur).—*Τεσλίμ* (τ.)=κάμνω *τεσλίμ*=παραδίδω.—*Τεσκερές* (τ.)=ἐπίσημος ἄδεια.—*Τζαλμᾶς* (τ.)=κάλυμμα τῆς κεφαλῆς Τούρκων.—*Χαριτζῆς* (τ.) (*Χαράτσι*)=κεφαλικὸς φόρος, φορολογικὸς ὑπάλληλος.—*Χαρτοῆ μπασι*=προϊστάμενος.—*Χαρτζοχάρτι* (τ.) (*χάρτις*)=ἀναφορά.—*Χασενδιάρης* (τ.) (*χασνῆ*=ταμείον, *θησαυρός*)=ταμιακός.

ΤΟ ΠΑΙΔΙΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΜΕΤΡΩΝ  
ΚΑΙ ΑΘΥΡΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Εἶναι νωπή ἀκόμη ἡ γῆ, ποῦ καλύπτει τὸν Καλλισθένη Χουρμουζιάδην. Ὁ θάνατος τὸν κατέλαβεν, ἐνῶ ἠσχολεῖτο εἰς τὴν σύνταξιν μονογραφίας περὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς περιφερείας Μετρῶν, ἐξ ἧς κατήγετο. Ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐργασίας του, θὰ γνωσθῇ ποῖον ἐργάτην ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἔχασε προῶρως ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφία.

Ἄλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι ἐργασίαι του<sup>1</sup>, καὶ ἡ περὶ τοῦ παιδίου μονογραφία τοῦ Καλλ. Χουρμουζιάδου, ἡ ὁποία ἔτυχε πέρυσιν ἐπαίνου καὶ χρηματικῆς ἀμοιβῆς παρὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, (ἡ δημοσιευομένη ἤδη εἰς τὸ Ἄρχεϊον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ), ἀποτελοῦν ἐπίσης δείγματα τῆς πρὸς τὸ λαογραφικὸν ἔργον ἰδιοφυΐας τοῦ ἀνδρός. Προικισμένος μὲ δόξαν παρατήρησιν καὶ κρίσιν γνωρίζει κατὰ βάθος τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὰ φαινόμενα τοῦ βίου βλέπει ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς αὐτῆς. Γνωρίζει ἐπίσης νὰ ταξινομή τὴν ὕλην καὶ κατορθώνει μὲ γλῶσσαν σαφῆ καὶ ἀπηκριβωμένην νὰ παρέχῃ ζωηρὰν ἀπεικόνισιν τῶν περιγραφομένων. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ περὶ τοῦ παιδίου ἐργασία, αὐτοῦ, ἂν καὶ σύντομος, ἔχει πληρότητα καὶ σαφήνειαν καὶ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα ὁμοίων ἐρευνῶν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΕΓΑΣ

Διευθυντῆς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἄρχείου

Πρόλογος

Οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων<sup>2</sup> τὴν ἀπόκτησιν τέκνου, ἐθεώρουν ὡς εὐλογίαν Θεοῦ. Διὰ τοῦτο, οἱ ἔχοντες πολλὰ τέκνα, ἠσθάνοντο ἰδιαιτέραν ὑπερηφάνειαν, διὰ τὴν καταφανῆ ταύτην εὐνοίαν τοῦ Ὑψίστου, οἱ

1) Καλλ. Χουρμουζιάδου ἐργασίαι : «Θρακικὰ» Τομ. Γ', 334, Γ' (παραγρ.) 246—248.—Η', 330—340, 340—350.—Θ', 310—362.—Γ', 334—350. 350—363.—ΙΑ', 307—344. 347—413.—ΙΒ', 265—322. «Ἄρχεϊον Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ» : Τόμ. Γ', 17—330.—Δ', 106—110.—Ε', 105—111.

2) Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία Μετρῶν καὶ Ἀθύρων ἀπέχει τῆς Κων/πόλεως περὶ τὰ 50 χιλιόμετρα, ἐκτιστομένη ἐξ Α. πρὸς Δ. μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν Δέρκων, Τυρολόης καὶ Σίρνετζιου, Σηλυβρίας καὶ τῆς θαλάσσης τῆς Προποντιδῆς, περιελάμβανε δὲ 2500 περίπου ἑλληνοφώνους οἰκογενείας. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἀπειλεῖτο ἀπὸ 12 χωρία, τὰ ὁποία ἦσαν : οἱ Μέτρες, τὸ Ἀλμπασάνι, τὸ Τσακίλι, τὸ Νιχώρι, τὰ Δεμοκράνεια, οἱ Λαγοθήρες, οἱ Φανασσάκρες, τὰ Πιάγια, ἡ Καλλικράτεια, ὁ Μεγάλος Τσεχμετζές, ἡ Ἄρσοῦ καὶ ὁ Γαρβᾶς. Κατὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν, δολοκλήρος ἡ ἐπαρχία Μετρῶν ἐμει-

δὲ ἀτεκνοὶ μεγάλην λύπην διὰ τὴν τοσαύτην δυσμένειαν. Τὸ βᾶρος τῆς συντηρήσεως πολυμελοῦς οἰκογενείας ἐλαφρύνετο ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως ὅτι «ὁ Θεὸς κἀθὰ παιδί τὸ δὶν' καὶ τὸ κισμέτ' τ'», διότι «ὁ Θεὸς ἀφραὸν κάμνει, ἀμὰ ἄμρο δὲ γάμνει». Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας ἡ πολυμελής οἰκογένεια, ἦτο ὁ κανὼν, ἡ δὲ ὀλιγομελής ἡ ἐξαιρέσις, καὶ οἱ δρόμοι τῶν χωρίων, ἐδρυθον πάντοτε ὑπὸ παιζόντων καὶ θορυβούντων παιδίων. Ὁ πατριάρχης ὅμως τῶν πολυτέκνων ὑπῆρξε κάποιος Χατζηγιαννάκης, ὅστις ἀπέκτησε 36 τέκνα, 15 υἱοὺς καὶ 21 θυγατέρας, ἐκ τῶν δύο γάμων, ἀνὰ 18 ἕξ ἑκάστου, εἰς τὰ ὅποια οἱ σύγχρονοὶ τοῦ ἔδωσαν τὸ «παράγωμα», ἐπώνυμον «Ἐὰ 36 ἀδρῆφια». Ἡ προτίμησις τῆς πολυτεκνίας καὶ ἡ περιφρόνησις πρὸς τὸν περιορισμὸν τῶν γεννήσεων, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν παροιμίαν «ἔνα-κανένα», ἡ ὁποία σημαίνει ὅτι ὁ ἔχων ἓν μόνον τέκνον εἶναι ὡς νὰ μὴ τὸ ἔχη, διότι ἂν τυχὸν ἀποθάνῃ, θά μείνῃ ἀτεκνος. Ἐνῶ τοῦ πολυτέκνου εἶναι πιθανωτέρα ἡ διαίωσις τοῦ εἴδους, καὶ δὲ θά «σθῆσ' τ'νομά τ'», κατὰ δὲ τὸν θάνατόν του, θά εὔρεθῇ ἓν ἐκ τῶν πολλῶν νὰ «κλείσ' τὰ μάτια τ'». Διὰ τοῦτο εἰς τὰ μέρη μας, «μοναχογιὸς» δὲν ἐσήμαινε τὸν μονογενῆ υἱὸν οὔτε «μοναχοκόρη» τὴν μονογενῆ θυγατέρα, ἀλλὰ τὸν μόνον υἱὸν μεταξὺ πολλῶν θυγατέρων ἢ τὴν μόνην θυγατέρα, μεταξὺ πολλῶν υἱῶν. Ὁ υἱὸς πάντοτε ἐπροτιμάτο τῆς κόρης, ἀλλὰ ἡ κόρη πρὸ πάντων ἢ «καλούτσ'» «ἡ ὠραία καὶ ἡ προκομμέν'», ἦτο εὐπρόσδεκτος.

Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἡ γέννησις τριδύμων ἐνομιζέτο κακὸς οἰωνός, ἀναφέρεται δὲ οἰκογενειάρχης ὑποχρεωθεὶς νὰ ταξιδεύσῃ εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ ζητήσῃ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἐκτάκτου τούτου φαινομένου, διότι αἱ γυναῖκες, τοῦ χωρίου τὸν παρώτρυναν νὰ χωρισθῇ τῆς συζύγου του καὶ τὰ δυστυχῆ τριδύμα κατεδίκασαν εἰς τὸν ἕξ αἰτίας θάνατον. Εὐτυχῶς οἱ ἄγιοι πατέρες τὸν παρηγόρησαν καὶ τοῦ εἶπαν ὅτι ἡ γέννησις τριδύμων σημαίνει ἐξαιρετικὴν εὐνοίαν, καὶ ὄχι δυσἀρέσκειν τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ μόνον ἀμαρτωλὸν εἰς τὴν ἰδικὴν του περίπτωσιν ἦτο ἡ παράλογος ἐγκατάλειψις τῶν νηπίων. Εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ὅμως ἡ γέννησις διδύμων ἢ τριδύμων ἐθεωρεῖτο ἐξαιρετικὴ εὐλογία. Ὑπῆρχον δὲ ἐν Μέτραις τριδύμοι ἀδελφοί.

Ἡ στείρα ἐπιστεύετο ὅτι διατελεῖ ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τοῦ Κυρίου, τὸν ὅποιον προσεπάθει νὰ ἐξιλεύσῃ διὰ παρακλήσεων καὶ προσφυγῆς εἰς ἀγίασματα καὶ χάρες. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτων, κατέφευγεν εἰς ἱατροὺς καὶ ἰατρικὰς ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ὄξω, δηλαδὴ εἰς μαγγανείας. Ἀφοῦ δὲ μετῆρχετο πᾶν μέσον ἐπὶ τέλους διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸ ὄνειδος τῆς ἀτεκνίας, προσελάμβανε θετὸν τέκνον.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας λοιπὸν ταύτας, ἡ ἀμβλωσις καὶ ἡ χρήσις φαρμάκων, πρὸς στείρωσιν ἢ περιορισμὸν τῶν γεννήσεων ἦτο ἄγνωστος.

γεν εἰς τὴν Τουρκίαν. Διὰ τῆς συνθήκης ὅμως τῆς Λωζάνης, ἅπαντες οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν, καὶ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1924 μεταναστεύσαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, διαλυθείσης καὶ ἐκλειψάσης καὶ τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν.

1) Ἀρχεῖον Ἐθνικοῦ Διοικητικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ θησαυροῦ, τόμ. Γ' σελ. 25.

## Α' Ἐγκυμοσύνη

1. **Ἡ βαρούμεν**.—Ὅταν ἡ γενόμενος ἤσθάνετο ἑαυτὴν εἰς ἐνδιαφέρουσαν κατάστασιν, συνεβουλεύετο τὴν μητέρα ἢ ἄλλην στενὴν συγγενῆ τῆς διὰ τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις πρὸς ἀποφυγὴν ἐκτρώσεως, καὶ διαφύλαξιν τοῦ τε κυοφορουμένου καὶ τῆς υγείας τῆς ἐγκυμονούσης. Μάλιστα ἐὰν ἡ μήτηρ ἢ ἡ ἀδελφὴ τῆς εἶχε τυχὸν πάθει τοιοῦτον ἀτύχημα, ἐπειδὴ ἐπίστευαν ὅτι «τὸ σὸν τραβάει», ἐλάμβανον τὰ κατάλληλα προφυλακτικὰ μέτρα. Τὸ αὐτὸ ἔκαμναν καὶ ὄσαι «πρωτάρεις» ἐπάθαιναν ἀποβολὴν κατὰ τὴν πρώτην τῶν ἐγκυμοσύνην. Ἡ ἔγκυος ὅμως ἂν καὶ ἀπέφευγε ὠρισμένα πράγματα π. χ. τοὺς χοροὺς κλπ. κατὰ τὰ ἄλλα ἐξηκολούθει τὴν ἐκτέλεσιν τῶν οἰκιακῶν τῆς καθηκόντων, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν. Διὰ τὴν ἔγκυον μεταφορικῶς ἔλεγαν : «ἔφαγε κ' κιά μασ' μένα» ἀντὶ «εἶναι βαρούμεν».

2. **Κρατητήρες**.—Τὸ συνηθέστερον μέσον προφυλάξεως ἀπὸ ἐκτρωσιν ἦσαν οἱ κρατητήρες, οἱ ὅποιοι ἦσαν δύο εἰδῶν. Τὸ ἓν εἶδος ἐγένετο ἀπὸ τὸ πρῶτον βαμμένον αὐγὸν τῆς Μεγάλης ἢ Κόκκινης Πέμπτης. Διὰ τὴν ἐπιτύχη ὁ κρατητήρας αὐτὸς ἔπρεπε νὰ εἶναι αὐγὸν μαύρης ὄρνιθος. Τοῦτο ἐφυλάσσετο ἐπὶ ἐπταετίαν εἰς τὸ εἰκονοστάσιον τῆς οἰκογενείας, ὁπότε τὸ ἐσωτερικόν του ἀπεξηραίνετο καὶ τὸ αὐγὸν σειόμενον διὰ τῆς χειρὸς «ἐκουδούνιζε». Τότε λοιπὸν τὸ περιετύλισσαν ἐντὸς τεμαχίου ὑφάσματος, προσέδεναν εἰς αὐτὸ κλωστήν καὶ τὸ ἐφόρουσαν ὡς περιόπτρον, κρεμάμενον ἀπὸ τοῦ τραχήλου. Τὸ ἄλλο εἶδος κατεσκευάζετο ἀπὸ ἀστροπελέκι, τὸ ὅποσον συνήθως ἦτο τεμαχίον ἐργαλείου νεολιθικῆς ἐποχῆς ἢ τεμαχίον ἀερολίθου, καὶ ἐφέρετο δεδεμένον περὶ τὴν ὄσφυν ὑπὸ τὰ ἐνδύματα τῆς κυοφορούσης. Τοὺς κρατητήρας ἐφόρουσαν μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν ὠδίνων, ὁπότε τοὺς ἀφήρουν.

3. **Κακοψύχ**.—Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς συλλήψεως, ὁπότε ἡ ἔγκυος ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἤσθάνετο παρὰ ὄξον ὄρεξιν νὰ τρώγῃ ποικίλα ἐδέσματα, ἐλαμβάνετο φροντὶς νὰ τῆς δοθῇ ὅ,τιδήποτε φαγόμενον ἐζήτει, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἐπίστευαν ὅτι διέτρεχε τὸν κίνδυνον ν' ἀποβάλλῃ τὸ κυοφορούμενον ἢ νὰ γεννήσῃ τέρας. Ἡ ὄρεξις αὕτη τῆς ἐγκύου ὠνομάζετο «κακοψύχ».

4. **Μυρωδιά**.—Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ εἰς ὅποιονδήποτε στάδιον τῆς ἐγκυμοσύνης ὠρέγετό τι τὸ ὅποσον εἶδε ἢ ὠσφράνθη ἢ ὠνειρεύθη καὶ τὸ «λιμπόκε». Δηλαδή ἔπρεπε ἐξάπαντος νὰ γευθῇ ὀλίγον τι μόνον ἀπὸ τὸ ποθητὸν φαγόμενον διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐκτρωσιν καὶ τὰς δυσχερεστεύτας αὐτῆς συνεπειάς. Τὸ ὀλίγον τοῦτο ὠνομάζετο «μυρωδιά» καὶ ἕκαστος ἐθεώρει ἱερὸν καθήκον νὰ δώσῃ μυρωδιὰν εἰς πᾶσαν ἔγκυον, πολλάκις καὶ χωρὶς ἐκεῖνη νὰ τὸ ζητήσῃ.

Εἰς πίστωσιν τῆς δημώδους ταύτης πεποιθήσεως διηγοῦντο πολλὰ καὶ διάφορα παραδείγματα, ὅπως τὰ ἀκόλουθα : «Μνιαὶ βαρούμεν» εἶδε στὸν νύπνο τ' ἐς πόκορτε κυδῶνι ἀπὸ μνιαὶ κυδωνιά, καὶ γιατί δὲ βρέθηκε κυδῶν' γιὰ μυρωδιά, ἀπόρξε. Μνιαὶν ἄλλ' ἀποθύμισε σύκο ρετσέλ' καὶ γιατί δὲν τ' ἔδωκαν ἀπόρξε καὶ

κόσπεφενά πεθάν'. Μυῖαν ἄλλ' πάλε τνε μοσκοβόλ'σε τς καθήλας τὸ λάδ' καὶ τὸσο λιγώθηκε πδὲ βάσταζε πιά, πῆρε τὸ φτυρὶ τς καθήλας καὶ τὸ κατάπιε. Τὸ πουργὸ γέννεσε τὸ παιδί πεθαμένο, μὲ τὸ φτυρὶ στὸ στόμα».

5. **Τρίχωμα.**—Ἐνίστε ἡ ἀνεκπλήρωτος ἐπιθυμία τῆς ἐγκυμονούσης τοῦ νὰ γευθῆ ὅ, τι ὠρέχθη ἐπροκάλει «τρίχωμα», πρῆξιμον ὀδυνηρὸν περὶ τὴν ρόγαν τοῦ μαστοῦ, τὸ ὁποῖον ἐθεραπεύετο εἴτε διὰ γητέματος <sup>1</sup>, εἴτε μὲ τὴν ἐξῆς συνταγὴν: Κτυποῦμε 3 κρόκους αὐγοῦ, 1 φούχτα ἄλας, 1 κουτιλιὰ μέλι, 3/4 μαζζί, ἕως νὰ γίνουσι ἀλοιφή, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐπαλείφομεν τὸ πάσχον μέρος. Δευτέρα συνταγὴ, ἐπίσης ἀποτελεσματικὴ: Χελιδονοφωλιὰ διαλελυμένη μέσα εἰς ξύδι, ὥστε νὰ γίνῃ λάσπη. τυλίξεται μέσα εἰς ἕνα πινακοπλῦτη ἢ ἕνα τεμάχιον τῆς πάντας τοῦ φούρνου καὶ δι' αὐτοῦ ἐπιδέουσι τὸν μαστόν.

6. **Στὰ μάτια.**—Ἄλλη ἀσθένεια προερχομένη ἀπὸ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἦτο τὸ λεγόμενον «στὰ μάτια» κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ πάσχων ἔχανε ἐντελῶς τὴν ὄρεξιν, καὶ ἀδυνατίζετο πάρα πολὺ. Ἡ ἀσθένεια αὕτη ἐθεραπεύετο διὰ γητείας ἢ ἐξορκισμοῦ. Τρίχωμα ἐπάθαιναν καὶ ἄνδρες, στὰ μάτια δὲ ἐπάθαιναν καὶ ἄνδρες καὶ παιδιὰ καὶ ζῶα ἀκόμη, ἐθεραπεύοντο δὲ διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου.

7. **Σημόγιορτα.**—Ἡ ἔγκυος γυνὴ ἔπρεπε νὰ εἶναι πολὺ πρόσεκτικὴ εἰς τὴν τήρησιν τῶν τριῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Φεβρουαρίου, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται κοινῶς «Σημόγιορτα», διότι κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας ἡμέρας καὶ ἰδίως κατὰ τὴν τρίτην, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Σομεῶν, ἐσημειώνοντο τὰ ἔμβρυα. Κατὰ τὴν δημόδη ποίησιν: Ὁ Τρύφος τρίφτ' τὰ κόκκαλα, | ἢ Παναγιά τὰ πλάθ' | καὶ ὁ Σίμος τὰ σημειῶν'.

Κατὰ τὰς τρεῖς λοιπὸν ταύτας ἡμέρας πᾶσα ἔγκυος ἀπέφευγε τὴν ἐκτέλεσιν οἰκασθῆποτε ἐργασίας ἐνώπιον ἄλλων, διότι ἐπίστευεν ὅτι ἂν τυχὸν τὴν ἔβλεπεν καμμία γυνὴ καὶ «κακομελέταγε», δηλαδὴ ἐσκέπτετο ὅτι ἡ ἔγκυος δὲν ἔπρεπε νὰ ἐργασθῆ καὶ ὅτι ἐξαιτίας τούτου θὰ γεννήσῃ σημειωμένον βρέφος, διήρχε φόβος νὰ γεννήσῃ τῶντι σημειωμένον τέκνον. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ ἔγκυος ἐξετέλει τὸ ἔργον τῆς ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀλλὰ κακομελετοῦσε ἢ ἰδία ὅτι πιθανὸν νὰ σημειωθῆ τὸ τέκνον τῆς, πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀσεβείας τῆς.

Τὸ σημειωμένον παιδί ἐθεωρεῖτο ὡς φέρον τὴν κατάραν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο συνήθιζαν νὰ λέγουν: Ἀπὸ σημειωμένο, μακριὰ τὰ ρούχα σου. Δηλαδὴ ν' ἀποφεύγῃς τὸν σημειωμένον καὶ οὔτε τὰ ἐνδύματά σου νὰ δέχῃσαι: νὰ ἐγγίση, διότι ἐξάπαντος θὰ σὲ βλάψῃ. Σημειωμένος δὲ ἐθεωρεῖτο ὁ ἀλλοίθωρος, ὁ στραβολαίμης, ὁ χλωδός, ὁ ἐξαδάκτυλος, ὁ λαγόχειλος, ὁ κουλλός, ὁ μονόφθαλμος, ὁ ραχιτικός, ὁ βραδύγλωσσος, ὁ κωφάλαλος, ὁ ἐπιληπτικός, ὁ βλαισός, ὁ ραιδοσκελής, ὁ βλάξ, ὁ τρελλός, ὁ πάσχων παράλυσιν τῶν ἄκρων καὶ

1) Θρακικὰ τέμ. Β' σελ. 365 ἀναφέρεται τὸ κείμενον τοιαύτης γητείας.

ὁ πολὺ κοντὸς τὸ ἀνάστημα. Μάλιστα διὰ τὸν τελευταῖον ὑπάρχει καὶ παροιμία: *Πολὺ κοντός, πολὺ κακός.*

Κατὰ τὰ Σημόγιορτα λοιπὸν, ἡ ἔγκυος ἐστολιζέτο, ἐκαλλωπίζετο καὶ ἐκάθητο εἰς τὸ παράθυρον διὰ νὰ τὴν ἰδοῦν, νὰ τὴν λιμπιστοῦν, νὰ ποῦν: «Τὶ ὄμορφ' κοπέλλα», διὰ νὰ γεννήσῃ ὠραῖον τέκνον.

Ἄπειρα εἶναι τὰ παραδείγματα ποῦ διηγοῦνται πρὸς πίστωσιν τῆς δεισιδαίμονος ταύτης δοξασίας: δι' ἕκαστον σημειωμένο πρόσωπον ὑπάρχει καὶ μία ἐξήγησις τοῦ παθήματός του. Ἡ μία ἐζώμωσε τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Συμεὼν καὶ μὲ τὸ ἀλευρωμένον χέρι ἔξυσε τὴν κοιλίαν τῆς καὶ διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς τῆς ἐγεννήθη μὲ δέσμην λευκῶν τριχῶν ἐπὶ τοῦ κροτάφου, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ τρίχες τῆς κεφαλῆς του ἦσαν μαῦραι. Ἡ ἄλλη ἐκοσκίνησεν ἀλεύρι τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου καὶ διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς τῆς εἶναι ραιβοσκελῆς καὶ ὅταν περιπατῆ κινεῖται ὅπως τὸ κόσκινον, κλπ.

Τὰ Σημόγιορτα δὲν ἐώρταζαν μόνον αἱ ἔγκυοι γυναῖκες ἀλλὰ καὶ πᾶν πρόσωπον ἔχον συγγένειαν μετ' αὐτῶν, καὶ πᾶς ἄνθρωπος ἔχων ἐγκυμονοῦντα ζῶα, διότι καὶ αὐτὰ συχνὰ γεννοῦν σημειωμένα τέκνα.

8. **Εὐγονία.**—Κατὰ τὸν πέμπτον μῆνα τῆς κυήσεως, ὅτε τὸ κυοφορούμενον ἀρχίζει νὰ κινῆται, ἐπίστευαν ὅτι ἂν ἡ ἔγκυος παρετήρει ἀτενῶς, κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν τὸ πρόσωπον ἐκείνου, ὅμοιον τοῦ ὁποῦ ἤθελε νὰ γίνῃ τὸ τέκνον τῆς, ἐξάπαντος θὰ ἐξετελεῖτο ἢ ἐπιθυμία τῆς. Ἄν δὲ ἤθελε τὸ τέκνον τῆς νὰ ὁμοιάζῃ τὴν ἰδίαν, τότε παρετήρει κατὰ τὴν στιγμήν ἐκείνην εἰς τὸν καθρέπτην μειδιῶσα. Πρὸς ἀποφυγὴν γεννήσεως ἀσχήμου βρέφους, ἔπρεπε ν' ἀποφεύγῃ κατὰ τὸ διάστημα ἐκεῖνο τῆς κυήσεως νὰ συναντᾷ, νὰ ὁμιλῇ καὶ ἐν γένει νὰ σχετίζεται μὲ πρόσωπα ἄσχημα καὶ ὅποσδήποτε σημειωμένα.

9. **Πρόγνοις γένους.**—Ἀπὸ τὸ σχῆμα τῆς κοιλίας τῆς ἐγκύου γυναῖκός ἐσυνήθιζαν νὰ προλέγουν τὸ γένος τοῦ μέλλοντος νὰ γεννηθῆ τέκνου. Ἄν δηλαδὴ ἡ κοιλία ἦτο μᾶλλον μακρουλή, ἔλεγαν ὅτι θὰ γεννηθῆ υἱός, ἂν δὲ ἦτο στρογγύλη ἢ πλατεῖα, τότε ἔλεγαν θὰ γεννήσῃ κορίτσι. Ὑπῆρχαν μάλιστα μαῖται, αἱ ὁποῖαι ἐπέμεναν ὅτι ἐγνώριζαν τὸ μυστικὸν τῆς κατὰ βούλησιν γεννήσεως ἄρρενος ἢ θήλεως καὶ ἐξεμυστηρεῦοντο αὐτὸ εἰς τὰς ἐνδιαφερομένας ἐπὶ ἀδρά ἀμοιβῇ.

10. **Ἄνεμογάστρι.**—Σπανίως συνέβαινε μία γυνὴ νὰ ἔχῃ μὲν ἔλα τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα τῆς ἐγκύου καὶ ὅμως νὰ μὴ εἶναι ἔγκυος. Τὴν πάθῃσιν ταύτην ὠνόμαζαν «ἀνεμογάστρι», ἐπίστευαν δὲ ὅτι ἦτο ἀποτέλεσμα διαβολικῆς ἐπεμβάσεως. Εἰς τὰ μέρη μας ἄνεμος σημαίνει διάβολος καὶ αἱ φράσεις: «Νὰ σὲ πάρ ὁ ἄνεμος», καὶ: «Νὰ σὲ πάρ ὁ διάβολος» εἶναι ταυτῶσμοι. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν ἀνεμοστρόβιλον ὁ ὁποῖος στριφογυρίζει τὰ φρύγανα καὶ τὰ ἄχυρα καὶ τὰ ἀνυφώνει ὡς σίφων, ἔβλεπαν υπερφυσικὴν δύναμιν καὶ τὰ τοιαῦτα ξυλάρια τὰ μετεχειρίζοντο διὰ τὸ γήτεμα. Εἰς τὴν πάσχουσαν λοιπὸν ἀπὸ ἀνεμογάστρι ἀπέφευγαν ἐπιμελῶς νὰ δηλώσουν τὴν ἀλήθειαν, διότι ἐπίστευαν ὅτι ἂν τὸ

ἐμάνθανε θὰ ἐτρελλαίνετο σκεπτομένη ὅτι εὕρισκεται εἰς τόσον στενὰς σχέσεις μετὰ τοῦ διαβόλου. Διὰ τοῦτο ἡ μαῖα ἐμηχανάτο διάφορα τεχνάσματα διὰ νὰ καταπείσῃ τὴν πάσχουσαν ὅτι ἐγέννησε νεκρόν, τὸ ὅποιον ἐκείνη μετέφερε καὶ ἔθαψεν ἐν τάχει.

### Β' Γέννησις

1. **Κοιλοπόνημα.**—Ὅταν ἡ ἔγκυος ἠσθάνετο τὰς ὡδίννας, εἰς ὅποιανδήποτε ὥραν τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτός, ἀμέσως προσεκάλουν τὴν μαῖαν. Ἡ μαῖη παρελάμβανε τὸ σκαμνὶ καὶ ἔσπευδε νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας της. Εἰσερχομένη εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ὡδινούσης ἐκαλημέριζε, ἤρχετο «Καλὴ εὐκολία καὶ καλὴ λευτεριά», ἐλάμβανε ποτήριον ὕδατος καὶ ἐτοποθέτει ἐντὸς αὐτοῦ «τὸ Παναγίας τὸ χέρι», τὸ γνωστὸν ὑγροσκοπικὸν φυτόν, τὸ ὅποιον ἂν ἦνοιγε καλῶς, ἡ γέννησις θὰ ἦτο εὐκολος, ἂν δὲ ἔμενε ἡμίκλειστον, θὰ ἦτο δύσκολος. Μαζὶ μὲ τὸ χέρι τῆς Παναγίας ἔρριπτεν ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ «χατζήδικες πέτρες», μικρὰ δίχρωμα πετράδια, ἤναπτε τὴν κανδήλαν εἰς τὸ εἰκονοστάσιον τῆς αἰκίας. ἔθετεν πῦρ καὶ θυμίαμα ἐντὸς τοῦ θυμιατηρίου καὶ ἔπειτα ἐξήταζε τὴν ὡδινούσαν.

Πρῶτον παρελάμβανεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ συμπεριεπάτει ἐν τῷ δωματίῳ. Ἐὰν ὅμως ἡ πάσχουσα δὲν ἠδύνατο νὰ περιπατήσῃ, τὴν ἐφορτώνετο εἰς τὴν ράχιν της καὶ τὴν ἐτάρασεν βιαίως ἢ ἂν ἦτο μικρόσωμος καὶ ἐλαφρά, τὴν ἐνηγκαλίζετο ἐκ τῶν ὀπισθεν καὶ ὑψώνουσα αὐτὴν τὴν ἔσειεν βιαίως «γιὰ νὰ ξεκουρῶθῃ τὸ παιδί καὶ νὰ πέσῃ». Ἄμα ἤρχιζαν νὰ τῆς ἔρχωνται τὰ ὑγρά, τὴν ἐκάθιζεν εἰς τὸ «σκαμνί», τὸ ὅποιον ἦτο εἶδος πολυθρόνας ὁμοίας μὲ τὴν τῶν κουρείων περίπου, μὲ τρύπαν ὑποκάτω. Ἐὰν οἱ πόνοι ὀλιγόστευαν καὶ τὸ παιδί ἤρχετο νὰ γεννηθῇ, ἡ μαῖα τὴν ὑπεβοήθει γαργαλίζοντας τὸν λάρυγγά της διὰ τοῦ δακτύλου της ἢ διὰ τῆς πλεξίδος τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, προσπαθοῦσα νὰ τὴν ἀναγκάσῃ ν' ἀηδιάσῃ καὶ ἐξεμέσῃ καὶ μὲ τὸ σφίξιμον τοῦ ἐμέτου νὰ γεννήσῃ τὸ παιδί. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔδιδεν εἰς αὐτὴν φιάλην κενὴν καὶ τὴν διετασσε νὰ φυσήσῃ ἐντὸς αὐτῆς δυνατὰ.

Ἡ γενικὴ πεποίθησις μετὰ τῶν γυναικῶν ἦτο ὅτι τὸ ἄρρεν γεννᾶται εὐκολώτερον τοῦ θήλειος.

Ἐποιαδήποτε γυνὴ προσερχομένη κατὰ τὴν ὥραν τῶν ὡδίνων, ἔπρεπε νὰ μείνῃ μέχρι τέλους τοῦ τοκετοῦ. Ἐλυε τὴν ποδιάν της καὶ τὴν ἔρριπτεν ἐπὶ τῆς στρωμνῆς τῆς ὡδινούσης, λέγουσα τὴν εὐχήν: «Ὅπως λύθηκε ἡ ποδιά μου, ἔτσι νὰ λ'ῆ καὶ τὸ παιδί». Ἄν δὲ ἠναγκάζετο νὰ φύγῃ πρὶν γεννηθῇ τὸ παιδί, ἤρχετο: «καλὴ λευτεριά» καὶ ἔρριπτε σταγῶνα ἐλαίου ἐν τῇ παλάμῃ της καὶ ψιθυρίζουσα: «Ὅπως γλυστράει τὸ λάδι, ἔτσι νὰ γλυστρήξῃ καὶ τὸ παιδί» καὶ ἐνῶ ἔτριβε τὰς χεῖρας, ἀπῆρχετο τοῦ δωματίου.

2. **Εὐκὴ.**—Μετὰ τὸν τοκετόν, προσεκάλουν τὸν ἱερέα. Ἄν ἦτο νύξ, περιέμεναν νὰ ἐξημερώσῃ, διὰ νὰ μὴ νυχτοπατηθῇ ἡ λεχὼ καὶ τὸ βρέφος. Ἐθεταν



νερό ἐντὸς ποτηρίου ἢ κούπας, τὸ ἐτοποθέτου ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ μέσα εἰς τὸ ποτήρι ἔθεταν κλάδον βασιλικοῦ, πράσινον μὲν τὸ καλοκαῖρι, ξηρὸν δὲ τὸν χειμῶνα. Πλησίον τοῦ ποτηρίου ἔθετον καὶ ὀλόκληρον ἄρτον. Ὁ ἱερεὺς προσερχόμενος, ἀνεγίνωσκε τὴν νενομισμένην εὐχὴν, ἔπειτα δὲ διὰ τοῦ βασιλικοῦ ἐρράντιζε τὴν λεχὼ καὶ τὰς χεῖρας πάντων τῶν παρισταμένων. Διὰ τοῦ περισεύματος τοῦ ὕδατος ἢ λεχῶ ἐνιπτε τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς μαστοὺς τῆς. Τὸ ψωμίον καὶ ἔν γρόσιον ἐδίδοτο εἰς τὸν ἱερέα, διὰ τὸν κόπον του.

3. **Ἄκλοθο.**—Ἄφου ἔπιπτε τὸ «ἄκλοθο» δηλ. τὸ ὕστερον, ἢ μαῖα παραλαμβάνουσα αὐτὸ καὶ περιτυλίσσοισα εἰς τὰ αἱματωμένα ἐνδύματα τὸ μετέφερον εἰς μονήρη τόπον, ὅπου διὰ σιδηροῦ ἐργαλείου ἐτεμάχιζεν αὐτὸ εἰς μικρὰ τεμάχια, ἤνοιγε λάκκον βαθὺν καὶ τὸ ἐναπέθετεν προσθέτουσα τρεῖς κόκκους θυμιάματος, ἔπειτα δὲ ἐκάρφωνεν εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ μέγα καρφίον καὶ τὸ ἐκάλυπτεν καλῶς διὰ χύματος, διὰ νὰ μὴ τὸ φάγουν οἱ κύνες. Ἄν πρὶν θάψῃ τὸ ὕστερον, περημέλει νὰ τὸ τεμαχίσῃ, ἐπίστευον ὅτι τοῦτο ἐπρίσκοτο, ἀμέσως δὲ ἐπρίσκοτο καὶ ἡ κοιλία τῆς λεχοῦς καὶ ἡ δυστυχὴς ἀπέθνησκε. Μετὰ τὴν ταφήν τοῦ ὕστερου, ἢ μαῖα παρελάμβανε τὰ ἐνδύματα, τὰ μετέφερε εἰς τὴν βρύσιν τοῦ χωρίου καὶ ἐκεῖ τὰ ἔπλωνεν διὰ ψυχροῦ ὕδατος. Ἐπειτα τὰ μετέφερον εἰς τὴν οἰκίαν τῆς λεχοῦς καὶ τὰ ἔπλωνεν εἰς τὸν ἥλιον νὰ στεγνώσουν, φροντίζουσα νὰ τὰ μαζεύσῃ πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου.

4. **Τῆς Παναγίας τὸ τραπέζ'.**—Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ ὕστερου, καὶ τὴν εὐχὴν, ἐκόμιζαν τριῶν εἰδῶν φαγώσιμα εἰς τὸ δωμάτιον τῆς λεχοῦς, εἴτε μαγειρευμένα φαγητὰ εἴτε ξεροφάγια, δηλ. ἐλιές, τυρί, σκόρδο κλπ. Πρῶτον ἔδιδαν ἀπὸ μίαν «ταίτσα» εἰς τὴν λεχῶ, ἢ ὅποια μόνον τὰ ἐγεύετο ἀλλὰ δὲν τὰ ἔτρωγε, ἔπειτα δὲ ἕκαστος τῶν παρευρισκομένων ἐλάμβανε μίαν «βούκαν» ἀπὸ κάθε φαγητόν, καὶ ἤϋχετο εἰς τὴν μητέρα: «Καλορίζκο. Νὰ σὲ ζήσ', νὰ μεγαλώσ', νὰ τὸ διῆς παλιάρ'» ἢ ἂν ἦτο κόρη, «Νὰ τὸ διῆς κοπέλλα», καὶ ἄλλας παρομοίας εὐχάς.

## Ἐ Λ ο χ ε ι α

1. **Φύλαμα τῆς λεχοῦνας.**—Μετὰ τὸν τοκετὸν δὲν ἐπετρέπετο εἰς τὴν λεχῶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν κλίνην τῆς ἐπὶ τρεῖς κατ' ἐλάχιστον ἡμέρας, καὶ ἂν ἀκόμη ἤσθάνετο ἑαυτὴν τελείως καλά, ἀλλ' ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ μὲνῃ κλινῆρης. Συνήθως ἢ προφύλαξις αὕτη διήρκει ὀκτὼ ἡμέρας καὶ ἐν περιπτώσει ἀδιαθεσίας μέχρι τεσσαράκοντα, ἀναλόγως τῆς νόσου. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο «ἡ λεχοῦνα ἢ λεχοῦσα» ἐτήρει αὐστηράν δίαιταν, ἀποφεύγουσα τὰς στερεὰς τροφὰς καὶ πίνουσα γάλα καὶ νερὸν μὲ μυρωδικά. Ἐπρεπε δὲ διαρκῶς νὰ εὐρίσκειται κάποιος, ἔστω καὶ παιδί, μαζί τῆς. Ἄν παρουσιάζετο ἀνάγκη ν' ἀπουσίασῃ ἐπ' ὀλίγον ὁ φύλαξ αὐτῆς καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἀντικαταστάτης του, τότε ἔθετε τὴν σκούπην ἐπὶ τῆς στρωμνῆς ἢ ὀπισθεν τῆς θύρας, ὡς φύλακα, διότι ἂν ἔμενε μόνῃ ὑπῆρχεν πιθανότης νὰ κακοπάθῃ καὶ ἀποθάνῃ.

2. **Σήκωμα λεχοῦνας.**—Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ μαῖα ἐβεβαιώνατο ὅτι ἡ λεχὼ ἀνέλαθε τελείως, κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἢ καὶ ἀργότερον, ἐγέμιζε τὸ θυμιατήριον φωτιάν καὶ θυμίαμα, ἔπειτα ἐλάμβανε μίαν καθαρὰν ἀλλαγὴν ἑσωροῦχων, τὰ ἐθυμιάζε ἀνὰ ἓν καὶ τῆς τὰ ἔδιδε νὰ τὰ φορέσῃ. Τελευταίον ἐθυμιάζε τὸ «ἄσπρο φακιάλ» τῆς λεχοῦς, ἔδενε εἰς τὴν μίαν ἄκραν τοῦ τρεῖς κόκκους θυμιάματος καὶ τῆς τὸ παρέδιδε. Ἐπειτα τὴν ἐσήκωνε ἀπὸ τῆς χειρός, ἐσυμμάζεψε τὴν στρωμνὴν καὶ τὴν ἔθετεν εἰς τὴν «μσάδρα» ἢ τὴν ἔκαμε «γιούκ» εἰς μίαν ἄκραν τοῦ δωματίου καὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ὅπου πρὶν ἔκειτο ἡ στρωμνὴ, ἔκαίε τρία μικρὰ τεμάχια στυπίου. Μετὰ ταῦτα διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς κρατοῦσα τὸ θυμιατήριον καὶ διὰ τῆς ἄλλης τὴν χεῖρα τῆς λεχοῦς, ἔφερεν αὐτὴν εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ δωματίου, ὅπου εἶχε τοποθετήσει σιδηροῦν τι ἐργαλεῖον, συνήθως τὸ ὄνιον τοῦ ἀρότρου καὶ ἔλεγε εἰς αὐτὴν νὰ πατήσῃ ἐπ' αὐτοῦ. Τοῦτο ἐπηκολούθει ὁ ἐξῆς διάλογος : (ἡ μαῖα) —Τί πατεῖς ; —Σίδερο. —Σιδερένια νὰ εἶσαι σὺ καὶ τὸ παιδί σ' . Ἐπειτα τὴν ὠδήγει εἰς τὸ κατώφλιον ἄλλου δωματίου καὶ μετὰ τοῦτο καὶ εἰς τρίτον, ὅπου κάθε φορὰν θέτουσα τὸ σίδηρον τὴν ὑπεχρέωνε πάλιν νὰ πατήσῃ ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπηκολούθει ὁ αὐτὸς καὶ πάλιν διάλογος. Ἄν τὸ δωμάτιον τῆς οἰκίας ἦτο μόνον ἓν, τὴν ὠδήγει εἰς τὴν κλίμακα, τῆς ἔλεγε νὰ κατεβῇ τρεῖς βαθμίδας καὶ ἔπειτα πάλιν ν' ἀναβῇ. Τέλος τὴν περιέφερον εἰς ὅλας τὰς γωνίας τῆς οἰκίας καὶ ἐθυμιάζε παντοῦ. Μετὰ ταῦτα ἔκαίε τρία τεμάχια στυπίου ἐπὶ τοῦ δαπέδου λέγουσα : «Καίγω τὰ κακούδια· στὰ ὄρη, στὰ βουνὰ καὶ στ' ἄκαρπα τὰ δένδρα». Κατόπιν ἐσκοῦπιζε τὸ δωμάτιον καὶ ἡ λεχὼ ἐκάθητο «ζαλαφρωμέν».

Μετὰ τὰς διατυπώσεις ταύτας, κατὰ τὴν στιγμήν τῆς ἀναχωρήσεώς της, ἡ μαῖα ἐφιλοδωρεῖτο μὲ τεμάχιον σάπωνος «ἄβρεχο», διὰ τὰς χεῖράς της, καὶ μὲ ὀλίγα κρόμμια, ἄλας καὶ φασόλια, ἢ ἐλλείψει τῶν τελευταίων μὲ ἄλλα οἰαδήποτε ὄσπρια, ὡς ροβύθια, λαθὺρ', μπιζέλια ἢ φακὴ, διὰ νὰ κατεβάσῃ γάλα ἢ μάννα.

3. **Ἡ ἀσαράντιστη.**—Καὶ μετὰ τὸ σήκωμά της ὅμως ἡ λεχὼ, μέχρι τοῦ σαρκαντισμοῦ της ἔπρεπε νὰ λαμβάνῃ ἰδιαιτέρας προφυλάξεις. Ὁ ἥλιος δὲν ἔπρεπε νὰ τὴν ἰδῇ οὔτε τὸ πρωῒ, ὅταν ἀνατέλλῃ, οὔτε τὸ βράδυ, ὅταν δύῃ. Δὲν ἔπρεπε νὰ ἰδῇ «λεῖψανο». Ἄν ἐτύχαινε νὰ διέρχεται κηδεῖα ἐνώπιον τῆς οἰκίας της, ἔκλειεν ἀμέσως τὰ παράθυρα, κατεβίβαζε τὰ παραπετάσματα καὶ ἀπέθετε σιδηροῦν τι ἐργαλεῖον (πυράγγρα, ψαλῖς) ἐπὶ τοῦ βρέφους της, «γὰ νὰ μὴ τζαλαπατῆ». Δὲν ἔπρεπε νὰ ἰδῇ νόμφην, οὔτε νὰ τὴν ἰδῇ νόμφη, διότι τότε θ' ἀπέθνησκον ἀμφότεραι. Ἄλλῃ λεχὼ δὲν ἔπρεπε νὰ τὴν ἰδῇ, διότι πολὺ εὐκλόως ἠδύνατο νὰ τὴν βασκάνῃ. Ἐν γένει δὲ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας. Μόνον ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ ἐξήρχετο εἰς τὴν αὐλήν, πάντοτε ὅμως φέρουσα ἀντιδιασκάνια, ἐν πέταλον ζώου δεμένον περὶ τὴν ὄσφυν ἢ μίαν σκελίδα σκόρδον ἢ χρυσοῦν σταυρὸν ἢ φλωρίον ἢ κυανὴν ἢ ἐρυθρὰν ταινίαν ἢ «γαλάξια χάρδρα» ἢ καὶ ὅλα ὅμοῦ. Ἡ ἀσαράντιστη ἦτο ἀνεπιθύμητος εἰς τὰ γειτονικά

σπίτια, διότι ἔφερεν τὴν ἀναποδιά καὶ ἐγένετο αἰτία νὰ θραύωνται τὰ ὑάλινα ἢ ἐν παροελάνης δοχεῖα τῶν γειτόνων της.

4. Ὁ *σαραδισμός*.—Ἀφοῦ λοιπὸν συνεπληρώοντο 40 ἡμέραι ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἐλάμβανε ποτήριον πλήρες ὕδατος, ἔθετεν ἐντὸς αὐτοῦ μίαν «λουίνα» βασιλικόν, ἐλάμβανε καὶ ἡ μαῖα τὸ βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας της καὶ ὁμοῦ ἐπήγαιναν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπερίμεναν εἰς τὸν νάρθηκα. Ἐκεῖ προσήρχετο ὁ ἱερεὺς καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν νενομισμένων εὐχῶν ἐλάμβανε τὸ βρέφος καὶ τὸ μετέφερεν εἰς τὸν κυρίως ναόν, ἀκολουθοῦμενος καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς του. Ἄν τὸ βρέφος ἦτο ἄρρεν, τὸ περιέφερεν περὶ τὴν ἀγίαν τράπεζαν τοῦ ἱεροῦ, ἂν δὲ ἦτο θῆλυ, τὸ ἐτοποθέτει ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τῆς Παναγίας, παρὰ τὴν Ὡραϊκὴν Πύλην, λέγων: «Ἐκκλησιάζεται ὁ δοῦλος (ἢ ἡ δούλη) τοῦ Θεοῦ». Ἡ μήτηρ τότε ἠσπάζετο τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ χέρι τοῦ ἱερέως, παρελάμβανε τὸ τέκνον της καὶ ἀπήρχετο τῆς ἐκκλησίας μὲ τὸ ποτήριον τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τὴν μαῖαν μὲ τὸ βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐρράντιζε δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Κατὰ δὲ τὴν ἀφιξίν της εἰς τὴν οἰκίαν ἐρράντιζε ὅλα τὰ μέρη αὐτῆς διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ, τὴν αὐλὴν, τὸν σταυλὸν καὶ τὰς γειτονικὰς οἰκίας, ὅπου τυχόν ἐπάτησε ὅτε ἦτο ἀσαράντιστη. Μετὰ ταῦτα ἠδύνατο πλέον νὰ περιπατῆ ἐλευθέρως ὅπου ἤθελε, χωρὶς τὸν φόβον νὰ τσαλαπατηθῆ αὐτὴ καὶ τὸ βρέφος της.

5. *Διὰ νὰ κατεβῶσῃ γάλα*.—Ἐνίοτε συνέβαιεν ἡ λεχώ νὰ ἔχῃ ὀλίγον γάλα τὸ ὅποιον δὲν ἤρκει διὰ τὴν διατροφὴν τοῦ βρέφους. Διὰ νὰ τὸ περισεύσῃ λοιπὸν, ἔβραζε ξηρὰ φασόλια καὶ τὰ ἀπέθετεν ὡς κατάπλασμα εἰς τὰς ὠμοπλάτας της, ἔτρωγε πιλάφι ἀπὸ πληγούρι, ἐπήγαινε καὶ εἰς τὴν ἀγίαν Γαλατιανὴν καὶ ἐθυμιάζε, μόλις δὲ ἀρχίζε νὰ σταῆζῃ τὸ ἁγίασμα, συνέλεγε τὰς σταγόνας καὶ δι' αὐτῶν ἔνιπτε τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς μαστοὺς καὶ ἔπινεν ὀλίγον. Μεγάλην σημασίαν ἔδιδαν αἱ θηλάζουσαι εἰς τὰ ὄσπρια. Διηγοῦνται ὅτι μίαν 45έτις κυρία, διὰ νὰ θηλάσῃ τὸ τέκνον τῆς ἀποθανούσης κατὰ τὸν τοκετὸν θυγατρὸς της, μὲ καταπλάσματα φασολίων κατάρθωσε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἔκροσιν γάλακτος ἀπὸ τῶν μαστῶν της καὶ δι' αὐτοῦ ἔθρεψε τὸν ἔγγονόν της, μολοντί πρὸ πολλοῦ εἶχε παύσει νὰ τεκνογονῆ.

6. *Διὰ νὰ γυρίσῃ τὸ γάλα υἱόσω*.—Ἄλλοτε πάλιν εἴτε ἔνεκεν ἀσθενείας τῆς μητρὸς εἴτε ἔνεκεν θανάτου τοῦ βρέφους, παρουσιάζετο ἀνάγκη νὰ σταματήσῃ ἢ ἔκροσῃ τοῦ γάλακτος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔβρασαν τίς ρόγες τῶν μαστῶν διὰ διαλύσεως καμφορᾶς ἢ ἐκοπάνιζαν χλωρὸν ἠδύοσμον, ἐπέθετον αὐτὸν ἐπὶ τῶν μαστῶν ὡς ψυχρὸν κατάπλασμα καὶ ἔπειτα ἔδεναν σφιχτὰ τὸ στήθος τῆς μητρὸς περιτυλίσσοντες τοῦτο διὰ ζωναρίου.

7. *Τσαλαπάτημα*.—Παρ' ἑλας τὰς προφυλάξεις συνέβαιεν νὰ «τσαλαπατηθῆ» ἢ λεχώ. Τὸ τσαλαπάτημα ἐγένετο ἢ διότι ὁ σὺζυγὸς της ἐπιστρέφον ἀργὰ τὴν νύκτα, ἐλησμονεῖ ν' ἀφίσῃ τι ἔξω τῆς οἰκίας, πρὶν διασκεῖσθαι τὸ θυμιατήριον, ἢ ἤρχετο εἰς ἐπίσκεψίν της γυνὴ ἐμμηνορροοῦσα, ἢ παρίστατο

ἐκτακτος ἀνάγκη ν' ἀνοίξουν τὴν θύραν τὴν νύκτα. Ἡ τσαλαπατημένη ἡσθάνετο ρίγος, ἐκίτρινιζαν τὰ χεῖλη τῆς, ἐμαύριζαν τὰ βλέφαρα καὶ τὰ νύχια τῆς ἔπειτα τῆς ἤρχετο πυρετὸς καὶ δὺσπνοια, ἐντὸς ὀλίγων δὲ ἡμερῶν ἀπέθνησκε.

8. **Ἀλεξίκανα.**—Πολλάκις συνέβαινε ν' ἀσθενήσῃ τὸ βρέφος ἢ ἄλλο τέκνον τῆς μητρὸς καὶ ἀπὸ τὴν ἀγρυπνίαν καὶ τοὺς κόπους νὰ ἐκνευρισθῇ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ταχέως νὰ ἐξοργίζεται καὶ νὰ καταράται τὰ θορυβοῦντα ἢ μὴ ἐκτελοῦντα τὰς διαταγὰς τῆς τέκνα. Ἐπειδὴ δὲ ἐπίστευαν ὅτι ἡ κατάρα τῆς μητρὸς «πιάν'», καὶ μάλιστα ἐκφερομένη κατὰ κακὴν ὥραν τῆς ἡμέρας, διὰ τοῦτο κάθε μήτηρ ἐπρόντιζε νὰ φορῇ εἴτε βραχιόλι· εἴτε δακτυλίδι διὰ νὰ πηγαίνῃ ἢ κατάρα εἰς αὐτὸ καὶ νὰ μὴ βλάβῃ τὸ παιδί. Ἄν δὲ τοῦτο συνέβαινε, τὸ δακτυλίδι ἐθραύετο καὶ ἀντηλλάσσετο διὰ νέου τοιοῦτου.

### Δ' Φροντίδες περὶ τὸ νεογνὸν

1. **Ἀφαλόκομμα.**—Ἀμέσως μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ βρέφους, ἡ μαῖα ἀπέκοπτε διὰ ψαλίδος τὸν λοῦρον τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ ἔδενεν αὐτὸν εἰς τρεῖς κόμβους. Ἀργότερον, ἀφοῦ ἐξηραίνετο καὶ ἐπιπτε, τὸν παρελάμβανον καὶ τὸν ἀπέριπτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ ν' ἀγαπᾷ τὸ παιδί τὴν ἐκκλησίαν. Ἀκόμη ἔρριπτον αὐτὸν ὀπίσω ἐκείνου, ὅμοιον τοῦ ὁποῖου ἤθελαν νὰ γίνῃ τὸ παιδί.

2. **Λούσιμον.**—Μετὰ τὸ ἀφαλόκομμα, εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, ἡ μαῖα ἀλάτιζε τὸ βρέφος δι' ὀλίγου ἄλατος. Εἰς τὰς ἡμέρας μας ζυμῶς ἔθετεν ἐντὸς λεκάνης χλιαρὸν νερόν, ὀλίγον ἄλας, διὰ νὰ μὴ συγκαίεται τὸ παιδί, καὶ ὀλίγην ζάχαριν διὰ νὰ γίνῃ γλυκομίλητον καὶ πρὸς ἄσχαρον, καὶ ἔπειτα τὸ ἔλουε. Ἄν τοῦτο συνέβαινε τὴν νύκτα, πρὶν χύσῃ τὸ νερὸ ἔξω ἀπὸ τὸν νεροχύτην, ἔρριπτεν ἐντὸς αὐτοῦ ἀναμμένον κάρβουνον. Μετὰ ταῦτα ἔλοι οἱ παριστάμενοι ἔρριπτον μικρὸν ἀργυροῦν νόμισμα μέσῃ εἰς τὸ νερὸν ὡς δῶρον τῆς μαμῆς. Ἀσήμωναν δηλαδὴ τὸ παιδί.

3. **Φάσκιωμα.**—Μετὰ τὸ λούσιμον, ἡ μαμὴ «ἐφάσκιωνε», ἤτοι περιετύλισεν εἰς τὰ σπάργαλα τὸ παιδί σφιχτά, προσέχουσα τὰ χεράκια καὶ τὰ ποδαράκια τοῦ βρέφους νὰ εἶναι εἰς τὴν πρέπουσιν θέσιν καὶ ὄχι στραβά. Ἐπειτα ἔδενεν διὰ λεπτοῦ ὑφάσματος (τουλπάνι) τὴν κεφαλὴν, ἐν ἀνάγκῃ πιέζουσα αὐτὴν καταλλήλως ὥστε νὰ γίνῃ στρογγύλη, μαζὶ δὲ ἔδενε καὶ τὰ αὐτάκια τοῦ βρέφους ἴσα πρὸς τὰ ἐπάνω. Ἐπίστευαν ὅτι ὅπως ἔδενοντο τὰ διάφορα μέλη βρέφους κατὰ τὸ φάσκιωμα, ἐκείνο τὸ σχῆμα διετήρουν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα τὸ ἐτοποθετεῖ ἢ πλησίον τῆς μητρὸς ἢ ἂν εἶχαν λίκνον, εἰς τὸ λίκνον.

4. **Κούνια.**—Τὸ λίκνον εἶχε στρώμα τρυπημένον εἰς τὸ μέσον διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ οὐροδοχείου καὶ τοῦ «λουλᾶ», ξυλίου ἢ πηλίου σωλήνος κυρτοῦ κατὰ τὸ ἐν ἄκρον, ὥστε νὰ ὀμοιάζῃ πίπαν. Οὗτος ἐτοποθετεῖτο εἰς τὰ ἄρρενα, ἐνῶ εἰς τὰ θήλεα ἐτοποθετοῦν φύλλον μαρουλίου ἢ λαχάνου (κράμβης)

ἢ λάπαθον. Μετὰ ταῦτα ἐκάλυπταν τὸ βρέφος διὰ μικροῦ ἐφαπλώματος, τὸ ἔδεναν μὲ τὰ «κουντάκια», μακρὰν ζώνην μὲ δύο ξυλάρια κατὰ πλάτος τῶν δύο ἄκρων τῆς καὶ τὸ ἔκουνοῦσαν νὰ κοιμηθῇ.

5. **Παραμάννα.**—Μετὰ τὸν πρῶτον ὕπνον μόλις ἐξύπνα τὸ βρέφος καὶ ἤρχιζε νὰ κλαίῃ, προσεκάλουν τὴν «παραμάναν», μίαν γυναῖκα ἢ ὁποία ἐβουζάνετο διὰ νὰ τὸ θηλάσῃ, διότι τῆς μητρὸς του τὸ γάλα δὲν εἶχε ἀκόμη «κατεβῆ». Τὸ παιδί λοιπὸν τῆς παραμάνας μὲ τὸ νεογέννητον βρέφος ἐγίνοντο «βυζαδρέφια» καὶ δὲν ἐπετρέπετο ἢ μεταξὺ των ἐπιγαμία. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ δυσαρέστων συνεπειῶν, ἐφρόντιζαν νὰ προσλάβουν παραμάναν θηλάζουσαν ἄρρεν διὰ τὰ ἄρρενα καὶ θῆλυ διὰ τὰ θήλεα βρέφη. Ἀκόμη ἐφρόντιζαν ἢ παραμάννα νὰ μὴ εἶναι τυχρὸν «στὰ ροῦχα τῆς», διότι τότε γίνεται πρόξενος τσαλαπατήματος τῆς λεχοῦς καὶ τοῦ βρέφους. Μετὰ τὸ σήκωμα τῆς λεχοῦσας ἔκαμναν τραπέζι, εἰς τὴν παραμάναν, παραθέτοντες συνήθως ὄρνιθον βραστήν καὶ σοῦπαν, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης.

6. **Βύζαμα.**—Ἐν ἡ δύο ἡμερονύκτια μετὰ τὸν τοκετὸν ἤρχιζεν ἢ ἐκροῇ γάλακτος ἀπὸ τοὺς μαστοὺς τῆς λεχοῦς καὶ τότε ἀνελάμβανεν ἢ ἰδία τον θηλασμὸν αὐτοῦ. Ἄν συνέβαινε νὰ μὴ βρεθῇ κατάλληλος παραμάννα ἕως ὅτου ἔλθῃ τὸ γάλα τῆς λεχοῦς, τότε ἔθεταν ὀλίγην ζάχαριν ἐντὸς λεπτοῦ ὑφάσματος, τὸ ἔβρεχαν μὲ νερὸν καὶ τὸ ἔθεταν στὸ στόμα τοῦ βρέφους, διὰ νὰ βυζάξῃ καὶ νὰ κοιμηθῇ. Τὸ πρῶτο γάλα τῆς μητρὸς ἐλέγετο «κολάστρα», καὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ τὸ βυζάξῃ κανὲν ἄλλο ἐκτὸς τοῦ ἰδίου τῆς τέκνου, διότι ἐδηλητηριάζετο καὶ ἀπέθνησκε.

7. **Μοῖρες.**—Τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ βρέφους, συνήθως ἀργὰ τὴν νύκτα, θὰ ἤρχοντο «οἱ Μοῖρες» διὰ νὰ «μοιράνουν» τὸ παιδί. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως ὀρίζουν τὴν τύχην του ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς του καταστάσεως, προσεπάθουν νὰ τὸ παρουσιάσουν ὡς ἀνωτέρας τάξεως οἰκονομικῶς. Τὸ ἐνέδουαν λοιπὸν καινουργῆ φορέματα, ἔδεναν εἰς τὴν σκουφίτσα του ὅ,τι δῆποτε χρυσὸν πρᾶγμα (φλωρίον, σταυρόν), ἔθεταν ὑπὸ τὸ προσκέφαλόν του ὅσα χρήματα εἶχαν, βέβαιον πλέον ὅτι οἱ Μοῖρες θ' ἀποφασίσουν νὰ τὸ κάμουν πλούσιον. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Μοιρῶν ἐλέγοντο «γραφτά», διότι εἶναι γραμμένα ἐπὶ τοῦ μετωπικοῦ καὶ τῶν κροταφικῶν ὀστέων καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ συμβοῦν. «Ὁ,τ' ἔγραψε οἱ Μοῖρες δὲ ξεγράφεται. Ὁ κόσμος νὰ χαλάσῃ ἐκεῖνο θὰ γέν'».

8. **Καλ'κατζαράκ'.**—Ἐὰν ἐτύχαιε τὸ παιδί νὰ γεννηθῇ τὰ Δωδεκάμερα, ὑπῆρχε φόβος νὰ γίνῃ «καλκκιτζαράκ'». Διὰ τοῦτο ἔδεναν αὐτὸ μὲ ψαθόσκινον, ἕως ὅτου νὰ φωτισθοῦν τὰ νερά καὶ νὰ φύγουν οἱ «καλκκιτζάρ'», ὅποτε δὲν ὑπῆρχε πλέον φόβος νὰ τὸ πάρουν. Κατὰ τὰ Δωδεκάμερα δὲν ἐσυνήθιζαν νὰ βαπτίζουσι παιδιὰ, ἐκτὸς μόνον ἂν ὑπῆρχε κίνδυνος θανάτου.

9. **Νυχοπατήμα τσαλαπάτημα.**—Τὸ ἀσπράντιστο παιδί πολὺ εὐκόλως «νυχοπατιέται καὶ τσαλαπατιέται», ὅπως ἢ ἀσπράντιστη λεχῶ καὶ σχεδὸν διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. Διότι τὸ βρέφος ἠμπορεῖ νὰ τσαλαπατηθῇ καὶ διότι ἐλησμο-

νησαν τὰ ἀπλωμένα εἰς τὸν ἥλιον ἐνδύματά του ἔξω καὶ μετὰ τὴν δύσιν ἢ διότι ἐδωσάν τι ἐκτὸς τῆς οἰκίας. Ἄμα τσαλαπατηθῆ τὸ παιδί, μαυρίζουν τὰ βλέφαρά του, βουγγᾷ, πυρέσσει καὶ δὲν τρώγει. Τότε τὸ ἐδάπτιζαν καὶ ἂν πάλιν δὲν ἐθεραπεύετο τότε τὸ ἐγήτευαν διὰ τοῦ ἑξῆς τρόπου: Ἡ μητὴρ ἢ ἡ γητεύτρα, ἐλάμβανε δύο «ροκοπάτια» καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἔθετε τρεῖς «λοῦνες» στυπίου, τὸ ὅποιον ἦναπτεν. Ἡ μήτηρ τοῦ παιδιοῦ ἠρώτα.—Τί καὶς; Ἐκεῖνη δὲ κτυπῶσα τὰ δύο ροκοπάτια ὥστε νὰ σθύσουν τὰ στυπία, ἀπήντα.—Καίγω τοῦ (τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ) τὰ τσαλαπατήματα καὶ τίς ἀγρύπνις. Ἐπειτα ἐλάμβανε τὰ «ἀποκαΐδια» τοῦ στυπίου καὶ ἐπέθετεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ παιδιοῦ. Μετὰ ταῦτα ἦναπτεν ἄλλα τρία τεμάχια στυπίου, ἔκαμνε τὴν ἰδίαν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρωτώσαν μητέρα καὶ τὰ ἀποκαΐδια ἐπέθετεν ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ βρέφους. Τρίτην φοράν ἐπανελάμβανε τὰ ἴδια ἐπιθέτουσα τὰ ἀποκαΐδια ἐπὶ τῶν ποδῶν τοῦ νηπίου. Μετὰ ταῦτα ἐκλείδωναν τὴν θύραν τῆς οἰκίας καὶ οὐδεὶς ἐπετρέπετο νὰ ἐξέλθῃ αὐτῆς μέχρι πρωῆας. Τὸ γήτευμα ἐπανελαμβάνετο τρεῖς ἑσπέρας κατὰ σειράν καὶ τὸ παιδίον ἐθεραπεύετο.

10. **Τὸ κακὸ τὸ γαῖμα.**—Τὸ παιδί ἐνίοτε συνέβαινε νὰ ἔχη κνισμούς, νὰ ξύεται καὶ στὸ κεφάλικι του ν' ἀνοίξῃ «ἀβέλ». Τοῦτο ἦτο σημεῖον ὅτι ἔπρεπε νὰ βγῆ τὸ κακὸ τὸ «γαῖμα» διὰ νὰ ἴσουχάσῃ. Προσεκάλουν λοιπὸν τὸν κουρέα τοῦ χωρισθ, ὁ ὁποῖος ἐχάρασσε τὸ δέρμα τοῦ βρέφους εἰς 5—10 μέρη τῆς ράχεως καὶ ἄφινε μόνον νὰ δακρύσῃ τὸ αἷμα, χωρὶς νὰ ἐπιθέσῃ βεντούζαν καὶ ἐθεραπεύετο. Ἐν περιπτώσει ὑποτροπῆς ἢ ἐγγχείρισις ἐπανελαμβάνετο. Ἡ θεραπεία αὕτη ἐγίνετο εἰς βρέφη ἀπὸ ἡλικίας 25 ἡμερῶν μέχρις ἑνὸς ἔτους.

11. **Ἄφινες.**—Τὰ νύχια τοῦ βρέφους μέχρις ἡλικίας ἑνὸς ἔτους «ὡς π' νὰ χρονιάσῃ», δὲν τὰ ἔκοπταν, ἀλλὰ τ' ἄφιναν νὰ τριφθοῦν μόνα των, διότι ἐπίστευαν ὅτι ἂν τὰ κόψουν τότε τὸ παιδί γίνεται κλέπτης.

12. **Μαλλιὰ.**—Ἐπίσης δὲν ἔκοπταν τὰ μαλλιὰ τοῦ βρέφους πρὶν βαπτισθῆ. Τὸ πρῶτο ψαλίδι τὸ ὅποιον θὰ ἔκοπτε τὰ μαλλιὰ του ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ ψαλίδι τοῦ ἱερέως, διότι αὐτὸ ἀφίνει εἰς τὸ κεφάλι τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἀπὸ τὸ ὅποιον κρατῶν ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ τὴν ψυχὴν ὁδηγεῖ αὐτὴν εἰς τὸν Παράδεισον.

13. **Ὄδοντοφυΐα.**—Μετὰ τὸν ἕκτον μῆνα, ὅτε συνήθως ἀρχίζουσι νὰ φύονται οἱ ὀδόντες τοῦ βρέφους, ἐπρόσεχαν ποῖος πρῶτος θὰ ἰδῆ τὸ πρῶτον δοντάκι τοῦ παιδιοῦ, διότι αὐτὸς θὰ ἔκαμνε εἰς αὐτὸ δῶρον ἕνα ὑποκάμισον. Ἄφου δὲ ἐδεβαιώνοντο ὅτι ἤρχισεν ἡ ὀδοντοφυΐα, ἐλάμβανεν ἡ μήτηρ τοῦ παιδιοῦ ὀλίγον σιτάρι, τὸ ἐκαθάριζεν ἀπὸ πάσης ξένης οὐσίας καὶ τὸ ἔβραζε καλὰ ἕως ὅτου νὰ σκάσουν οἱ κόκκοι αὐτοῦ. Ἐπειτα ἐκένωνε «τὰ σταροκούκια» εἰς μικρὰ πιατάκια, ἔχυνε ἐπάνω ζάχαρι καὶ τὰ προσέφερον εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους. Ὅλοι ἔπρεπε νὰ φάγουν ὀλίγον καὶ νὰ εὐχρηθοῦν: «Ὅπως σκίσανε τὰ σταροκούκια ἔτο' νὰ σκιστοῦν καὶ τὰ δοδάκια τ' καὶ νὰ βγοῦνε».

14. **Πρόγνωσις ἐπαγγέλματος βρέφους.**—Ἄφου ἔβραζαν τὰ σταροκούκια,

ἢ ὅπως ἔλεγαν «τὰ δόδια» τοῦ παιδιοῦ, ἔπειτα ἐτοποθέτου ἀυτὸ ἐπὶ μεγάλο δίσκου χαλκίνου (σιδεροσί<sup>ο</sup>), περίξ δὲ αὐτοῦ ἐτοποθέτου διάφορα ἐργαλεῖα, ἀπὸ τὰ σύνεργα τοῦ γεωργοῦ, τοῦ ράπτου, τοῦ διδασκάλου, τοῦ ἱερέως, ξυλουργοῦ κ.λ.π. Σιτάρι, ψαλίδι, εὐαγγέλιο, κονδύλι, ξυράφι, λόθρα, ἀλεπουρά, καὶ παρετήρου εἰς ποῖον ἐκ τούτων θὰ ἀπλώσῃ χέρι. Ἐν ἔφαυε τὸ σιτάρι θὰ ἐγίνετο γεωργός, τὸ ψαλίδι ράπτῃς, τὸ εὐαγγέλιον ἱερέυς, τὸ κονδύλι διδάσκαλος, τὸ ξυράφι κουρεύς, τὴν λόθρα πεταλωτής, τὴν ἀλεπουράν μωλωνᾶς κλπ.

15. **Τάγισμα βούκας** — Μετὰ τὴν πρώτην ὀδοντοφυίαν ἤρχιζαν πλέον νὰ δίδου εἰς τὸ βρέφος ἐκτὸς τοῦ γάλακτος καὶ ζυμῶν ἀπὸ κάθε φαγητόν καὶ βαθμῆδόν τοῦ ἔδιδαν καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ φαγητόν, ἀφοῦ πρώτα ἡ μήτηρ του, μασσῶσα καλῶς ἐπολωτοίει αὐτά, καὶ ἔπειτα τὸ ἔθετεν μασσημέτον εἰς τὸ στόμα τοῦ βρέφους. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς σιτίσεως τοῦ βρέφους ἔλεγено «τάγισμα βούκας». Καὶ πρὶν τὸ ἀπογαλακτίσῃ ἡ μήτηρ του τὸ ἔτρεφεν ἐπὶ τινὰς ἐβδομάδας μὲ μασσημένα καρύδια ἢ λεπτοκάρυα καὶ ψωμί.

16. **Ἀπόκομμα**. — Ἀφοῦ δὲ ἐσυνήθιζε τὸ παιδί νὰ τρώγῃ «βούκων», ἂν ἡ μήτηρ του ἔμενεν ἐκ νέου ἔγκυος, καὶ παρετήρει ὅτι τὸ γάλα τῆς βλάπτει τὸ μωρόν, ἐκκόνιζε νὰ ἀπογαλακτίσῃ αὐτὸ ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνοίξεως, ἢ τοῦ φθινοπώρου, ὅτε ὁ καιρὸς εἶναι δροσερός, ὥστε τὸ «ἀπόκομμα νὰ μὴ βλάψῃ τὸ νήπιον καὶ ἀσθενήσῃ».

17. **Τὸ κκκὸ μάτι**. — Μολαταῦτα συνέβαινε τὸ παιδί μετὰ τὸν ἀπογαλακτισμόν ν' ἀσθενήσῃ βαρέως, καὶ ἡ μήτηρ του ν' ἀναγκασθῇ νὰ τὸ ξαναβυζάξῃ. Ἄλλοτε πάλιν συνέβαινε νὰ θηλάσῃ τὸ τέκνον τῆς μέχρι τῶν τελευταίων μηνῶν τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς, μετὰ δὲ τὴν γέννησιν τοῦ δευτέρου τέκνου, νὰ ξαναβυζάξῃ μετ' αὐτοῦ καὶ τὸ πρῶτον. Τὸ τοιοῦτον ξαναβυζαζόμενο παιδί ἐγίνετο ψεύστης καὶ ἀποκοτοῦσε «τὸ κκκὸ μάτι», δηλαδὴ ὅ,τι ἔδλεπε καὶ ἀπεθαύμαζεν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τὸ βροκαίγῃ. Ἡ δύναμις αὕτη, ἦτο μεγαλυτέρα εἰς τὸ παιδί τὸ ὁποῖον εἶχε ξαναβυζάξῃ δύο ἢ τρεῖς φορές ἀφοῦ ἀπεγαλακτίσθη ἄλλας τόσας.

18. **Ἀντιβασκάνια**. — Διὰ νὰ προλάβουσι λοιπὸν τὸ «κκκὸ μάτι» ἢ μάτιασμα συνεδούλευαν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐθαύμαζαν καὶ ἐξεθείαζαν τὴν ὠραιότητα οἰουδήποτε προσώπου, μεγάλου ἢ μικροῦ, νὰ πτύσῃ λέγων: «Φτοῦ νὰ μὲ δὲ ματιάξω» ἢ «Φτοῦ σκὸρδα νάχ'». Ἐν δὲ πρέλειπεν αὐτὸς νὰ κάμῃ τὸ καθήκον του, τότε ἡ μήτηρ ἢ ἄλλη συγγενής, ἢ ἀκούουσα αὐτὸν ἐψιθύριζε: «Σκὸρδα καὶ κτσά βελόνια στὰ μάτια σ'». Διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐκρεμοῦσαν ἀπὸ τὸ χέρι τῆς κούνιας ἢ ἀπὸ τὴν σκούφιαν ἢ ἀπὸ τὸν λαίμῶν τοῦ νηπίου διάφορα ἀντιβασκάνια: φλωρίον, σταυρόν, ἀργυροῦν νόμισμα, γαλάζια χάνδρα, ἢ κορδέλα, μαρίτσες κ.λ.π.

19. **Σεμάτιασμα**. — Ὁ ματιασμένος, αἰφνιδίως ἡσθένει, ἐζαλίετο, ἡσθάνετο ρίγη, ἐμετὸν καὶ ἐγίνετο περιφοβός. Διὰ νὰ θεραπευθῇ δὲ ἂν ἦτο γνωστὸς ὁ βόσκωνος, ἤρκει νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ πτύσῃ τὸν ματιασμένον, ἢ νὰ

δώσῃ μίαν κλωστήν ἢ τεμάχιον ἀπὸ τὰ φορέματά του μὲ τὸ ὅποιον νὰ καπνίσουν τὸν ματιασμένον, καὶ ταχέως ἐθεραπεύετο. Ὅταν ὁμοῦ δὲν ἦτο γνωστὸς τότε ἐλάμβαναν ἓνα μσοχοκάρφι, ἤναπταν τὸ ἄνθος του καὶ μὲ τοῦτο καπνίζον ἐσταύρωναν τὸν ματιασμένον, δηλαδὴ ἔφερον αὐτὸ εἰς τὸ μέτωπον, τὸν πώγωνά, τὴν δεξιὰν καὶ τὴν ἀριστεράν παρειάν. Ἄμα ἔσκανεν τὸ μσοχοκάρφι, ἔσκανεν καὶ ἡ βασκανία καὶ ὁ ματιασμένος ἐθεραπεύετο. Ἄν ὁμοῦ δὲν ἔσκανε τὸ πρῶτον μσοχοκάρφι μετεχειρίζοντο καὶ δεῦτερον, ἕως οὔτου νὰ σκάσῃ ἓνα καὶ νὰ γίνη τὸ ξεμάτιασμα.

20. **Περσάτημα.**—Ἐνόσω τὸ παιδί ἦτο πολὺ μικρὸν, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ στηριχθῆ εἰς τοὺς πόδας του, ἔλεγαν: «τὸ παιδί μας δὲ στάλωσε ἀκόμα». Ἄμα ὁμοῦ παρετήρουν ὅτι ἤρχιζε κρατούμενον ἀπὸ τὰ πέριξ του ἀντικείμενα νὰ σηκώνεται ὄρθιον, τότε τὸ ἔθετον εἰς τὸ μέσον τοῦ δωματίου, κρατοῦντες δὲ αὐτὸ ὄρθιον ἐπ' ὀλίγον, ἔπειτα τὸ ἄφιναν μόνον νὰ σταθῆ, καὶ ἂν τὸ κατώρθωνεν ἔλεγαν: «τὸ παιδί μας κάμνει δέδρα». Ἀργότερον ἡ μήτηρ του ὑποδαστάζουσα αὐτὸ ἀπὸ τὰς μσοχάλας τὸ ὑπεδοῆθει νὰ περιπατήσῃ, καὶ ἂν τὸ κατώρθωνεν, ἔλεγαν: «τὸ παιδί μας κάμνει στράτα». Ὅταν τὸ παιδί περιεπάτει μὲ τὰ τέσσαρα ἔλεγαν: «τὸ παιδί μας ἀρκουδίτζ'» καὶ ὅταν καθήμενον, ἐσύρετο ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ἔλεγαν: «τὸ παιδί μας κωλοσέρνεται». Ἀφοῦ δὲ ἐσυνήθιζε πλέον νὰ περιπατῆ, ἂν τὸ ἔβλεπαν πάλιν νὰ ἀρκουδίτζῃ, τὸ ἐμπόδιζαν λέγοντες: «Μὴν ἀρκουδίτῃς καὶ θὰ μᾶς ἔρτ' ἡμισαφίρ'ς».

21. **Στριγκλάκ'.**—Ἐνίοτε συνέβαινε μία μητέρα νὰ ἔχῃ μόνον ἓν τέκνον, διότι τὰ μετ' αὐτὸ γεννώμενα δὲν ἔζων. Τότε λοιπὸν ἔλεγαν ὅτι πιθανὸν τὸ παιδί τοῦτο νὰ εἶναι «στριγκλάκ'». Ἐὰν μάλιστα συνέβαινε νὰ συχναρρωστοῦν οἱ γονεῖς του ἢ αὐτὸ νὰ εἶναι γκρινιάρικο, τότε ἡ ὑποψία ἐπερίσσειεν καὶ ἀπεφάσιζαν νὰ βεβαιωθοῦν. Ἐφερον λοιπὸν τὸ παιδί εἰς τὸν φοῦρνον καὶ τὸ ὠθουν ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐκεῖνο ἐννοεῖται ἐτρομοκρατεῖτο καὶ ἤρχιζε νὰ κλαίῃ γοερῶς ζητῶν νὰ ἐξέλθῃ οἱ δὲ γονεῖς τὸ ἐρωτοῦσαν:—«Τί θέλ'ς, μαμὰ γιὰ ταισί;» Ἄν ἔλεγε «μαμὰ» εἶχε καλῶς, ἂν ὁμοῦ ἔλεγε «ταισί», τότε ἦτο στριγκλάκι καὶ ἔπρεπε νὰ προσκαλέσουν τὸν ἱερέα τοῦ χωριοῦ νὰ τὸ διαβάσῃ ἐξορκισμόν, καὶ νὰ φέρουν ἀπὸ ἑπτὰ ἀγιάσματα νερὸν καὶ νὰ τὸ λούσουν διὰ νὰ φύγῃ τὸ δαιμόνιον ἀπ' αὐτοῦ. Ἐὰν πάλιν τὸ παιδί ἦτο πολὺ μικρὸν καὶ δὲν ὠμίλει τότε ἔθετον ἐνώπιόν του, εἰς τὸ στόμα τοῦ κλιδάνου τεμάχιον ἄρτου καὶ κρέατος, καὶ ἂν μὲν ἠπλωνεν τὴν χεῖρα εἰς τὸν ἄρτον εἶχε καλῶς, ἂν δὲ εἰς τὸ κρέας, ἦτο στριγκλάκι, καὶ ἔπρεπε νὰ γίνουν αἱ σχετικαὶ διατυπώσεις διὰ τὴν θεραπείαν αὐτοῦ. Στριγκλάκια ἐγίνοντο τὰ «γιορτοπιασμένα» παιδιὰ.

22. **Ἀλλαγὴ ὀδόντων.**—Ἀφοῦ τὸ παιδί ἐγίνετο 12 ἐτῶν καὶ ἀρχιζε ν' ἀλλάσῃ τοὺς ὀδόντας του, ἡ συνήθεια ἦτο νὰ παραλαμβάνῃ κάθε πίπτοντα ὀδόντα νὰ πλησιάσῃ κάποιαν χαμηλὴν στέγην καὶ ἀφοῦ ἔλεγε τρεῖς φορές:

Κρούνα, κρουνίτσα, | πάρ' τὸ δοντάκι μου, | καὶ δός με σιδερένιο, | νὰ ξεματάγω τὰ κουκιά, | νὰ τρώγω παξιμάδια.



23. **Χρυσὸ δοντάκι.**—Πολλάκις τὸ παιδί κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας ἐζήτει νὰ φάγη ἀρτύσιμα φαγητά. Τότε διὰ νὰ τὸ ἀποτρέψουν ἔλεγαν ὅτι πρέπει νὰ περιμένῃ ἕως ὅτου κοινωνήσῃ, διὰ «νὰ τὸ βάνῃ ὁ παπᾶς ἕνα χαρὸ δοδάκ» Ἐὰν δὲ τὸ παιδί ἐξηκολούθει νὰ ἐπιμένῃ, τότε ἔλεγαν ὅτι καθ' ἡμέραν ὑπάγῃ νὰ κοινωνήσῃ, ὁ ἱερεὺς θὰ καταλάβῃ ὅτι «ἀρτύθηκε» καὶ θὰ τοῦ κόψῃ τὴν γλῶσσαν διὰ τῆς ψαλίδας. Τὴν αὐτὴν ἀπειλὴν μετεχειρίζοντο καὶ ἐναντίον τῶν «ἀχραιοστόμων» παιδίων.

24. **Ἐκθετον.**—Ἀπαξ ἐνθυμούμαί σου συνέβη μίαν πρῶταν νὰ εὐρεθῇ ἔκθετον βρέφος κρεμασμένον ἀπὸ τῆς κρικέλλας τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας. Τὸ τοιοῦτον δὲ ἐθεωρήθη μέγα ἀμάρτημα. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ μητέρες καὶ αἱ θυγατέρες τῶν ἐλάμβαναν τόσας προφυλάξεις ἀπέναντι τοῦ ἀγαπητικοῦ ἢ τοῦ μνηστήρος, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἀνεπανόρθωτον. Ὑπάρχουν μάλιστα παραδείγματα παραπλανηθέντων κορασίων, τὰ ὅποια ἐπροτίμησαν τὸ ὄνειδος τῆς ἐξωγάμου τεκνογονίας, παρὰ νὰ ὑποστοῦν ἔκτρωσιν ἢ νὰ ἐκθέσουν τὸ γεννηθέν. Ὁ εὐρὼν ἔκθετον ἀνηρτημένον ἀπὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας του, ἐθεώρει ἱερὸν καθήκον νὰ τὸ παραλάβῃ καὶ περιθάλλῃ τὸ ἀπόκληρον πλάσμα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔστειλεν ὁ Θεός, καὶ εἰ δυνατόν νὰ υἱοθετήσῃ αὐτό.

25. **Ψυχοπαίδι.**—Ἡ υἱοθεσία ἦτο ἐπιθυμητὴ εἰς δύο μόνον περιπτώσεις. Πρῶτον ὅταν ἡ ἔγγαμος γυνὴ δὲν κατώρθωνε ν' ἀποκτήσῃ τέκνα, ὁπότε ἡ προσληψίς θεοῦ τοιοῦτου ἐνομιζέτο ὅτι συνέτεινε εἰς τὴν ἀπόκτησιν καὶ ἰδίου τέκνου, διότι εἶχε «καλὸ ποδαρκὸ». Δεύτερον δὲ ὅταν τὰ τέκνα ἀπέθνησκον εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίαν. Ἡ πρόσληψίς θεοῦ τέκνου ἐνομιζέτο ὡς θέτουσα τέρμα εἰς τὸ ἀτύχημα τοῦτο, καὶ τὰ μετὰ τὴν υἱοθέτησιν γεννώμενα τέκνα ἔζων πλέον. Ὑπῆρχε καὶ τρίτη περίπτωσις ἢ ἀνωτέρω λεχθεῖσα, τοῦ ἐκθέτου, ἀλλ' ἡ υἱοθέτησις τούτου δὲν ἦτο ἐπιθυμητὴ καὶ ἐγένετο μόνον ὡς ἐκτέλεισις δυσαρέστου καθήκοντος. Διότι ὁ λαμβάνων θετὸν τέκνον ἐξέλεγε αὐτὸ μετὰ τῶν νομίμων τέκνων πτωχῆς οἰκογενείας, διὰ νὰ γνωρίζῃ τὸν πιθανὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. Ἡ υἱοθεσία ἐγένετο κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἡ μήτηρ κατεσκευάζε ἰδιαιτέρον εὐρύχωρον ὑποκάμισον ἐνεδύετο αὐτὸ ἐνώπιον τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας, ἔπειτα «πέραγε ἀπ' τὴ δραχιλιά τ'ε» τὸ βρέφος τρεῖς φοράς, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὑποκαμίσου εἰσήγεν αὐτὸ καὶ τὸ ἐξήγεν ἀπὸ τὸ κάτω. Μετὰ ταῦτα ἐθεωρεῖτο τέκνον τῆς καὶ κατεγράφετο ὡς τοιοῦτον εἰς τὸ ληξιαρχεῖον τῆς κοινότητος. Τὸ θετὸν τέκνον ἐλέγετο «ψυχοπαῖδ'» τὸ ἄρρεν «ψχογιός», τὸ δὲ θῆλυ «ψχορόρ».

26. **Ἐξασφάλισις μακροβιότητος.**—Ὅταν τὰ τέκνα μιᾶς οἰκογενείας δὲν κατώρθωναν νὰ ζήσουν πλέον τῶν ὀλίγων μηνῶν ἢ ἐτῶν, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν μακροβιότητα αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς προσλήψεως θεοῦ τέκνου προέβαιναν καὶ εἰς τὰς ἐξῆς δεισιδαίμονας πράξεις ἐν συνόλῳ ἢ εἰς μίαν μόνον ἐξ αὐτῶν. 1) Ἀπὸ διαφόρους «πρωτοστέφανες» γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι δηλαδὴ δὲν ἦσαν «δευτεροπαντρεμένες», ἐζήτουν ὡς δῶρον ἕνα σκουφάκι ἀπὸ τὴν μίαν, ἕνα ὑποκα-

μισάκι ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἓνα βραχάκι ἀπὸ τὴν τρίτην, καλτσάκια ἀπὸ τὴν τετάρτην, καὶ δι' αὐτῶν ἐνέδουαν τὸ βρέφος μόλις ἐγεννᾶτο. 2) Ἐζήτουν δῶρον, ἀπὸ 40 πρωτοστέφανες γυναῖκες μικρὸν ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ ἡμίσεως ἢ ἑνὸς γροσίου. Τὰ νομίσματα ταῦτα παρέδιδαν εἰς τὸν χρυσοχόν, ὁ ὁποῖος κατεσκεύαζε δι' αὐτῶν βραχιλίον διὰ τὸ χεράκι τοῦ νηπίου ἢ λεπτὸν καὶ εὐμεγέθη κρίκον διὰ τὸν λαιμὸν αὐτοῦ. Ταῦτα ἐφόρει τὸ παιδίον μέχρι 12 ἐτῶν, ὁπότε τὰ ἀφήρει καὶ ἀνήρτα εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας. 3) Μόλις ἐγεννᾶτο τὸ βρέφος, παρελάμβανεν αὐτὸ ἡ μαῖα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς λέγουσα:—Πλῶ ἓνα παιδάκι.—Πόσα τὸ δίν'ς; ἡρώτα ἡ μήτηρ.—Πέδε γρόσια, ἀπήντα ἡ μαῖα. Τότε ἡ μήτηρ προσέφερεν εἰς αὐτὴν τὰ πέντε γρόσια, διὰ τῶν ὁποίων ἡ μαῖα ἠγόραζε λαμπάδα καὶ ἤναπτεν αὐτὴν ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνης τῆς Παναγίας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου, ἢ ἐπλήρωνε τὸν ἱερέα καὶ «ἔκαμνε παράκλησ'» διὰ νὰ ζήσῃ τὸ βρέφος. 4) Ἠλλαζαν ἀνάδοχον. Ἡ μαῖα δηλαδὴ λαμβάνουσα τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος περιτυλιγμένον εἰς τὰ σπάργανα, ἐξέθετεν αὐτὸ λίαν πρῶι εἰς τὸν δρόμον. Ὁ πρῶτος διαβάτης, ἀνὴρ ἢ γυνή, μικρὸς ἢ μεγάλος, ἐχθρὸς ἢ φίλος, ἦτο υποχρεωμένος νὰ σηκώσῃ τὸ βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ παραδώσῃ αὐτὸ εἰς τὴν ἐκεῖ που καιροφυλακτοῦσαν μαῖαν, αὐθημερὸν δὲ νὰ γίνῃ ἀνάδοχος αὐτοῦ. Κατὰ τὴν βάπτισιν ἐφρόντιζαν νὰ τὸ ὀνομάσουν μὲ τὸ χαρακτηριστικὸν ὄνομα τῆς μακροβιότητος Πολυχρόνης, Ζήσος καὶ τὰ ὅμοια.

### Ε' Βάπτισις

1. **Κανδηλοβάπτισμα.**—Ἐάν ποτε ἐγεννᾶτο βρέφος ἀσθενικόν, ὑπῆρχε δὲ κίνδυνος ν' ἀποθάνῃ, ἕως οὗτου κληθῆ ὁ ἱερεὺς νὰ τὸ βαπτίσῃ, τότε τὸ ἐκανδηλοβάπτισεν ἡ μαῖα. Ἐλάμβανε δηλαδὴ τεμάχιον βάμβακος, ἐμβαπτισμένον ἐντὸς τοῦ ἐλαίου τῆς κανδήλας, ἢ ὁποῖα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν ὠδίνων τῆς ἐπιτόκου, ἔκκιεν εἰς τὸ εἰκονοστάσιον τῆς οἰκογενείας, καὶ δι' αὐτοῦ ἔχριε σταυροειδῶς τὸ μέτωπον, τὰς χεῖρας, τὸ στήθος, τὴν ράχιν καὶ τὰ πέλματα τῶν ποδῶν τοῦ βρέφους, ψιθυρίζουσα: Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἀμήν. Ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ... καὶ προσέθετε τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου, τὸ ὅποσον ὄνομα εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν ἦτο Ζήσος, Ζωῖτσα, Στέργιος, Στεργιανή, Σταμάτης, Πολυχρόνης καὶ τὰ ὅμοια. Ἐάν τὸ βρέφος ἐπέζη, ἐδραπνίζετο ἀργότερον ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἀλλὰ δὲν ἠλλαζαν τὸ ὄνομά του. Ἄν πάλιν ἀπέθνησκε, ἐθεωρεῖτο χριστιανὸς καὶ ἐθάπτετο τῇ συνοδείᾳ ἱερέως.

2. **Κάλεσμα ἀναδόχου.**—Ὅταν ὅμως τὸ βρέφος ἦτο κατὰ πάντα υγιές, ἐπερίμεναν νὰ σαραντίσῃ ἡ μήτηρ του, ἔπειτα δὲ τὸ ἔστελλαν εἰς τὸν ἀνάδοχον νὰ τὸ ἴδῃ, νὰ τὸ χαρῆ καὶ νὰ δηλώσῃ πότε θὰ τὸ βαπτίσῃ, ὥστε νὰ κάμουν τὰς ἀναγκαίαις προετοιμασίας, διὰ τὸ «κάλεσμα τοῦ ν-νοῦ». Κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν λοιπὸν ἡμέραν, ἐτοποθετοῦν ἐντὸς μαλάθρας ἢ χαλκίνου δίσκου, ἓνα κουλήκι, ὑποκάμισον, κάλτσες, μανδήλι, καπνοσακούλαν, 100 δράμια ὠμὸν καρέν, 100 δράμια ζάχαριν, ἄλλα τόσα λουκούμια, καὶ τὰ ἀπέστελλαν διὰ τῆς

μαίας, εἰς τὸν ἀνάδοχον, κεκαλυμμένα διὰ λευκοῦ «μεσαλιοῦ». Ἄν ὁ ἀνάδοχος ἦτο γυνή, τότε ἀντὶ ὑποκαμίσου ἔστελλαν καλεμκερί, σάρπαν ἢ ἄσπρα φακιδίλι μὲ τρέμουσες, καὶ ἀντὶ καπνοσακούλας παντόφλες. Ὁ νουγὸς ἐλάμβανε τὰ δῶρα, ἐπέστρεφε δὲ εἰς τὴν μαῖαν τὸ «σινί» ἢ τὴν μαλάθραν καὶ τὴν ἐφιλοδώρει ἀπὸ τὸν καφὲν καὶ τὰ λοιπὰ φαγώσιμα.

3. **Βάπτισμα.**—Τὴν παραμονὴν τῆς ὀρισθείσης ἡμέρας, ὁ ἀνάδοχος ἀπέστελλεν εἰς τὴν μητέρα ἓνα ποτήρι λάδι καὶ μίαν πλάκην ἄδρεχο σαπούνι. Τὸ βάπτισμα ἐγίνετο κατὰ κανόνα εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐκεῖ προσεκόμιζεν ὁ ἀνάδοχος μίαν ἐνδυμασίαν διὰ νὰ ἐνδύσουν τὸ βρέφος μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ εἰς τὸ σκουφάκι του προσέδενε χρυσοῦν νόμισμα ἢ σταυρόν. Ἐπίσης προσεκόμιζε καὶ τὸ ἀναβόλι, τὸ πρὸς τὴν μητέρα δῶρον τοῦ ἀναδόχου, τὸ ὁποῖον ἦτο συνήθως τεμάχιον μαλλίνου ὑφάσματος, ἀρκετοῦ πρὸς κατασκευὴν ἐνδυμασίας δι' αὐτήν, καὶ ἐρρίπτετο ἐπὶ τοῦ βαπτισμένου βρέφους, καθ' ἣν στιγμὴν ἐκράται αὐτὸ ὁ ἀνάδοχος εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ ἐψάλλετο τὸ : «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε». Μετὰ τὸ τροπάριον τοῦτο ἔκανθηλάπτης ἢ ἡ μαῖα ἐνηγκαλίζετο ἐκ τῶν ὀπισθεν τὸν ἀνάδοχον καὶ ὕψωνεν «ἄξιων» αὐτόν. Ἐλεγε δηλαδὴ τρεῖς φορές «ἄξιος», ὁ δὲ ψάλτης ἔλεγε «τάξε, τάξε» καὶ ὁ ἀνάδοχος ὑπέχετο νὰ παραθέσῃ τράπεζαν εἰς τὸν παπᾶν καὶ τὸν δάσκαλον ἢ νὰ προσφέρῃ ἔλαιον ἢ λαμπάδα εἰς τὴν Παναγίαν. Τὸ «τάμα» τοῦτο ἐξετελεῖτο ἀπαρεγκλίτως.

Οἱ γονεῖς δὲν ἐπατρέπετο νὰ παρίστανται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, ἐπερίμεναν δὲ κατ' οἶκον νὰ τοὺς φέρουσιν ἀγγελιαφόροι τὸ ὄνομα τοῦ νηπίου, τρέχοντες εἰς ἀγῶνα δρόμου, διότι ὁ πρῶτος ἐλάμβανε τὸ μεγαλύτερον «μαρτυρικόν», ἀργυροῦν νόμισμα, οἱ δὲ ἄλλοι μικρότερα κέρματα. Ἐπίσης ἐφιλοδώρουσιν καὶ διὰ ζαχαρωτῶν. Μετὰ τὸ βάπτισμα ὁ ἀνάδοχος φέρον τὸ βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας, μὲ τὰς λαμπάδας χιαστί ἀνημμένας, μετέβαινεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κουμπάρου, προηγουμένων τοῦ ἱερέως καὶ διδασκάλου, ἐν ψαλμοῖς καὶ παραστατούμενος ὑπὸ τῆς μαίας μὲ δέμα εἰς τὴν ἀγκάλην, περιέχον τὰ τοῦ ἀβαπτίστου νηπίου ἐνδύματα. Μόλις εἰσῆρχοντο, ἡ μήτηρ ἔκαμνε 3 μετανοίας, ἐφίλει τὴν χεῖρα τοῦ ἀναδόχου καὶ παρελάμβανε τὸ τέκνον τῆς. Ὁ ἀνάδοχος ἤρχετο : «Νὰ σὲ ζῆσ' ἰχτιανός», ἐκείνη δὲ ἀπῆντα : «Φκαριστῶ. Καπῶς ἔδανες τὸ λάδ, νὰ βάν'ς καὶ τὸ στεφάν'». Μετὰ δὲ τὴν προσφορὰν γλυκοῦ καὶ καφέ ἀπῆρχοντο. Ὁ ἀνάδοχος μετὰ τῆς μαίας συνήθως παρεκάθηοντο καὶ εἰς γεῦμα μετὰ τῶν γονέων.

Τὸ ἀβάπτιστον ἄρρεν βρέφος ἀπεκαλεῖτο «δράκος» καὶ τὸ θῆλυ «πατσούρα».

4. **Όνομα.**—Κατὰ τὴν βάπτισιν, ἐπεκράτησε συνήθεια νὰ δίδεται εἰς τὸ βρέφος, κατὰ σειρὰν προτεραιότητος, τὸ ὄνομα τῶν πρὸς πατρός ἢ μητρὸς πάππων, νεκρῶν ἢ ζώντων, τὸ ὄνομα τῶν γονέων τοῦ ἀναδόχου ἢ ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἐβάπτισε τὸν ἀνάδοχον ἢ τὸ ὄνομα ἐνὸς ἀγίου, τῆς προτιμήσεως τοῦ ἀναδόχου, ὁ δὲ ἅγιος οὗτος καθίστατο πλέον ὁ προστάτης τοῦ παιδίου, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ, ἐώρταζε καὶ τὸ παιδίον τὴν ὀνομαστικὴν

του ἑορτήν, ὡς συμβαίνει πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐπεσκέπτοντο αὐτὸ πάντες οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι διὰ τὸ εὐχρηθοῦν μακροζωίαν, καὶ γὰρ τραθή-ξουν τὸ αὐτί του, διὰ τὸ μεγαλῶση γρήγορα ὁ κάτοχός του. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ὀνόματα ἔγιναν τοῦ συρμοῦ καὶ οἱ ἀνάδοχοι συνηγ-νίζοντο εἰς τὴν ἀναθίωσιν τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων πρὸς μεγάλην θλίψιν τῶν μητέρων. Ὁ ἀνάδοχος εἶχε τὸ παιδίον τὸ ὁποῖον ἐβάπτισεν «ἀδεξιμ»· τὸ ἄρρεν «ἀδεξιμινιδ» τὸ δὲ θῆλυ «ἀδεξιμιὰ» καὶ τοὺς γονεῖς του κουμπάρους. Τὸ δὲ παιδίον εἶχε τὸν ἀνάδοχόν του «ν-νός», καὶ οἱ γονεῖς του τὸν εἶχαν «σὺδεκνο».

5. **Καθήμενον ἀναδόχου.**—Ὁ ἀνάδοχος εἶχε καθήμενον τὸν στεφανῶσιν τὸν ἀδεξιμινιδ ἢ τὴν ἀδεξιμιὰ του, ἐν καιρῷ τῇ δέοντι, ἐὰν δὲ αἱ περιστάσεις ἐπέ-βαλλαν τὸ δεχθῆναι ἄλλον ὡς σύντεκνον, πρῶτον ἔπρεπε τὸ ἐξελικθῆναι ὁ ν-νός, διὰ καταλλήλου προπαρασκευῆς, ὥστε τὸ μὴ τὸν κακοφανῆ. Μεγάλῃ ἀδιακρι-σίᾳ καὶ χωριατικῇ ἐθεωρεῖτο τὸ κακοκαρδίωσιν τὸν «ν-νός», ὁ ὁποῖος «ἔθανε Ἁγιο Μύρος» εἰς τὰ τέκνα τῆς οἰκογενείας. Μερικοὶ μάλιστα τὸ ἐθεώρουν καὶ ὡς ἀμάρτημα. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη τοῦ ν-νός ἐστεφανῶσιν ὁ ἀνάδοχος τὸν ἀναδεκτὸν ἔγινεν αἰτία, ὥστε εἰς ἄλλα μέρη τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου αἱ λέ-ξεις νουνός, κουμπάρος καὶ σύντεκνος, τὸ εἶναι ταυτόσημοι.

Ἐτερον καθήμενον τοῦ ἀναδόχου ἦτο τὸ καταβάλλειν τὰ ἐξοδα τῆς κηδείας τοῦ πρώτου ἀδεξιμινιδ, τὸ ὁποῖον συνέβαινε ν' ἀποθάνῃ νήπιον. Ἐν περιπτώ-σει δὲ θανάτου καὶ δευτέρου ἐκρίνετο ἐπιβεβλημένη ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἀναδόχου.

6. **Φωτίκι.**—Τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων, ὁ νουνός ἐστελλεν εἰς τὸ ἀδεξιμι του, κατ' ἔτος, τὸ «Φωτίκι», τὸ ὁποῖον συνίστατο ἀπὸ ὀρμαθῶν ὀπωρικῶν, (μη-λων, πορτοκαλίων, σύκων, ροδίων, κυθωνίων, λεμονίων καὶ ζαχαρωτῶν κου-λουριῶν), μετ' ἑνὸς κηρίου δεδεμένου ἐπὶ τοῦ ὀρμαθοῦ. Τὸ φωτίκι ἐστέλλετο εἰς τ' ἀδεξιμνία μέχρις ἡλικίας 4—5 ἐτῶν, ἔπρεπε δὲ τὸ εἶναι ἴσον ἢ καὶ με-γαλύτερον τοῦ ἀναστήματος τοῦ παιδίου, διότι ὅσον μεγαλύτερον ἦτο, τόσον γρηγορώτερα θὰ ἐμεγάλωνε τὸ ἀδεξιμι, καὶ συνάμα ἦτο τὸ μέτρον τῆς ἀγάπης τοῦ νουνοῦ του. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων, τὸ ἀδεξιμ, συνοδευόμενον ὑπὸ τῆς μητρός του, ἐπεσκέπτετο τὸν ἀνάδοχον αὐτοῦ, ἐφίλει τὸ χέρι του καὶ ἐφι-λοδωρεῖτο διὰ νομίσματος τοῦ 1—5 γροσίων.

7. **Κηδεῖα ἀβαπτίστου.**—Ἐάν ποτε συνέβαινε τὸ γεννηθῆναι βρέφος νεκρὸν, ἐκηδεύετο χωρὶς τὸ μεταφερθῆναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ κατ' εὐθείαν εἰς τὸ νεκροταφεῖον. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκηδεύετο καὶ τὸ γεννηθὲν μὲν ζῶν, ἀλλ' ἀποθάνον πρὶν βαπτισθῆναι, διότι δὲν ἐθεωρεῖτο χριστιανός. Μέγα ἦτο τὸ ἀμάρ-τημα τῶν γονέων, ἂν συνέβαινε ν' ἀποθάνῃ τὸ τέκνον τῶν ἀβάπτιστον, διότι εἰς τὸν ἄλλον κόσμον ἡ ψυχὴ του δὲν θὰ ἔφερε τὸν ἐπὶ κεφαλῆς σταυρὸν τοῦ βαπτισμένου. Ἀκόμη δὲ ἐθεωρεῖτο τοῦτο καὶ μέγα δυστύχημα, διότι ἐπιστεύετο ὅτι ἐπὶ τρία ἔτη συνεχῶς, ἤρχετο καθ' ἕνα εἰς τοὺς γονεῖς του καὶ τοὺς ἠνόχλοι ζητοῦν τὸ ὄνομά του.

Μετὰ τὴν βάπτισιν, ἔταν ἔλουαν τὸ βρέφος, διὰ πρώτην φοράν, ἔχουαν

τὸ νερὸν εἶτε εἰς τὸ χωνευτήριον τῆς ἐκκλησίας εἶτε εἰς ἓνα πετροβολιό, δηλαδὴ σωρὸν λίθων, ὥστε νὰ μὴ πατηθῇ τὸ ἅγιον μῦρον, τὸ ὁποῖον εὕρισκετο ἐντὸς τοῦ νεροῦ. Τὸ ἀδεξιμὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ βαπτίσῃ τέκνον ἢ καὶ ἔγγονον τοῦ ἰδίου ἀναδόχου, διότι «τὸ λάδ' δὲ δίνεται πίσ'».

Ἐνίοτε, ἐπειδὴ τὰ τέκνα μιᾶς οἰκογενεῖας ἀπέθνησκον μικρά, μετὰ τὴν βάπτισιν, τὸ νεογέννητον υἱοθετεῖτο ὑπὸ γυναικὸς πολυτέκνου, τῆς ὁποίας ἔλα τὰ τέκνα εὕρισκοντο ἐν τῇ ζωῇ, ἔπειτα δὲ μετεπωλεῖτο εἰς τὴν μητέρα του ἀντὶ μικροῦ τιμήματος, πέντε ἢ δέκα γροσίων, διὰ νὰ ζήσῃ. Τοῦτο ἐγένετο ἐνίοτε καὶ πρὶν βαπτισθῆ τὸ νήπιον, ὡς ἀνέφερα εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον.

Προτοῦ σαραντίσῃ τὸ βρέφος, δὲν ἐπετρέπετο νὰ μεταφερθῆ ἐκτὸς τῆς οἰκίας του, εἰς ξένην οἰκίαν ἢ αὐλήν, διὰ νὰ μὴν τσαλαπατηθῇ. Μετὰ δὲ τὸν σαραντισμὸν του, ἕως ὅτου βαπτισθῇ, δὲν ἐπετρέπετο νὰ δοθῇ τίποτε ἐκ τῆς οἰκίας του εἰς τοὺς ξένους, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ὅταν δὲ μετὰ τὸ σαραντίσμα περιέφεραν τὸ νήπιον εἰς τὰς συγγενικὰς οἰκίας, ἐκάστη οἰκοδέσποινα, ἀφοῦ πρῶτον ἀλεύρωνε τὸ παιδίον, δηλαδὴ ἔθετεν ὀλίγον ἄλευρον ἐντὸς τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς του, ἔπειτα ἐφιλοδώρει αὐτό, μὲ ἓνα κοτόπουλον ἢ ὄρνιθα.

Μέχρις ἡλικίας ἑνὸς ἔτους, τὸ νήπιον δὲν ἐπετρέπετο νὰ κοιτάξῃ εἰς τὸν καθρέπτην, διότι ἐπίστευαν ὅτι θὰ ἐτρελλαίνετο.

## ΣΤ' Ἀνατροφὴ

1. **Θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησις.**—Σκοπὸς τῶν γονέων τῆς περιφερείας μας ἦτο νὰ καταστήσωσι τὸ τέκνον των πιστόν· 1) εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, 2) τὴν φυλὴν του καὶ 3) τὴν γενετείραν του. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πιστότης τοῦ Χριστιανοῦ ἐκρίνετο ἀπὸ τὴν τήρησιν ὠρισμένων τύπων, διὰ τοῦτο τὸ παιδίον νηπιόθεν ἐδιδάσκετο διὰ ζώσης φωνῆς καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θεωρουμένων ἀπαραιτήτων χριστιανικῶν καθηκόντων του, διὰ τῶν ὁποίων θὰ εὕρισκεν εἰς τὸν μετέπειτα βίον του ἀνακούφισιν, παρηγορίαν, ἐνίσχυσιν καὶ θάρρος, καὶ θὰ προεκάλει τὴν ἐξ ὕψους εὐλογίαν εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησίν του. Ἀκόμη δὲ θὰ διεκρίνετο ἀπὸ τοὺς ἄλλοθρήσκους καὶ ἄλλοδόξους τῆς ἐπαρχίας μας.

Πρῶτον πάντων λοιπὸν ἐδιδάσκετο πῶς νὰ κάμνῃ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τῶν τριῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρός, ἀρχίζων ἀπὸ τοῦ μετώπου καὶ καταλήγων εἰς τὸν ἀριστερὸν ὤμον. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὑπεδεικνύετο εἰς τὸ παιδίον ἡ διαφορά τοῦ σταυροῦ τῶν Ὀρθοδόξων ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τῶν Καθολικῶν καὶ Ἀρμενίων καὶ ἐδίδετο ἔμφασις εἰς τὴν ἐρθρότητα τῆς ὀρθόδοξου ἀπόψεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ἐμμένῃ, ὡς πιστὸν τέκνον τῆς ἐκκλησίας. Ἐδιδάσκετο δὲ νὰ κάμνῃ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ὅταν παρεκάθητο εἰς τὴν τράπεζαν καὶ μετὰ τὸ φαγητόν, ὅταν κατεκλίνετο νὰ κοιμηθῇ καὶ μετὰ τὸ νύμφιόν του τὴν πρωίαν ἐκάστης ἡμέρας. Κατὰ τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Κατὰ τὴν διέλευσίν του πρὸ τῆς ἐκκλησίας ἢ ἱερῶν χώρων καὶ ἁγιασμάτων. Κατὰ τὴν συνάντησιν κηδεῖας, λιτανείας ἢ ἱερέως μεταβαίνοντος μετὰ

τῶν ἀχράντων μυστηρίων πρὸς κοινωνίαν ψυχωραγοῦντος. Κατὰ τὴν ἔναρξιν πάσης ἐργασίας ἢ ὑδοιορίας. Κατὰ τὴν προσέγγισιν οἰουδήποτε κινδύνου, θυέλλης, βροντῶν, ἀστραπῶν, σεισμοῦ. Κατὰ τὴν διάβασιν ἀπὸ ἐπικίνδυνα μέρη, χειμάρρους, περάματα ποταμῶν κλπ. Κατὰ τὴν συνάντησιν ἀναπήρων, πασχόντων ἀπὸ ραχιτισμῶν, ἡμιπληγίαν ἢ ἄλλας διαστρεβλώσεις καὶ παραμορφώσεις τοῦ σώματος καὶ ἐν γένει παντὸς τετρατομόρφου πλάσματος. Ἐπὶ μεγάλης συμφορᾶς, θανάτου προσφιλοῦς συγγενοῦς, θεομηνίας, ἀκριδῶν, χαλάζης, χιονοθύελλης κλπ. Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τὸ παιδίον δὲν ἦτο μόνον τὸ διακριτικὸν τῆς ὀρθοδοξίας του, ἀλλ' ἦτο καὶ ἀλεξίκακον, ἦτο καὶ προσευχή. διὰ τῆς ὁποίας ἐξέφραζε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐγνωμοσύνην ἢ τὴν πρὸς ἀρωγὴν ἐπίκλησιν. Τὸ πολὺ μικρὸν παιδίον, τὸ ὅποιον δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔφερε χρυσοῦν ἢ ἐπίχρυσον σταυρὸν κρεμασμένον ἀπὸ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του ἢ ἀλλεῖφει τούτου ἔφερε τρίγωνον σακκιδίον ἐξ ὑφάσματος, παραγεμισμένον μὲ ἀγικά, δηλαδὴ ἄνθη ἀπὸ τὸν στέφανον τῆς Παναγίας, ἀπὸ τὸν ἐπιτάφιον τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴν περιοχὴν ἀγιάσματος, ἢ τεμάχιον ἀπὸ φελόνιον ἀρχιερέως φορεθὲν κατὰ τὰ ἐγκαίνια ἐκκλησίας, ἐπὶ δὲ τοῦ τριγωνικοῦ μικροσκοπικοῦ σακκιδίου ἦτο κεντημένος ὁ σταυρός.

Αἱ λαϊκαὶ προσευχαὶ ἦσαν συντομώταται ἐπικλήσεις μᾶλλον, ὅπως τὸ «Κύριε ἐλέησον», «Παναγία μ' σῶσαι», «Δόξα σοι ὁ Θεὸς» κλπ. Μία λαϊκὴ προσευχὴ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ φαγητοῦ ἦτο : «Ἐλα Χριστέ νὰ φάμε—καὶ Παναγία κουδάννε». Ἄλλη κατὰ τὴν ὥρα τοῦ ὕπνου : «Ἐλα Χριστέ καὶ Παναγία» καὶ «καλὸ ξημέρωμα». Ἀκόμη ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ τὸ : Ἅγιος ὁ Θεός, τὸ Πάτερ ἡμῶν καὶ τὸ Πιστεύω. Ταῦτα ὅμως ἦσαν γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς τελειώσαντας τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον, ἐπομένως ἦσαν προσευχαὶ τοῦ βιβλίου καὶ ὄχι πλάσματα τοῦ λαοῦ.

Δεύτερον καθήκον ἐπίσης σπουδαῖον ἦτο ἡ νηστεία, δηλαδὴ ἡ πραγματικὴ ἀποχὴ ἀπὸ βρώσιν κρεάτων, ὠῶν καὶ γαλακτερῶν τροφῶν κατὰ πᾶσαν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν, κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν, κατὰ τὴν νηστείαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, κατὰ τὴν νηστείαν τοῦ Δεκαπενταυγούστου, κατὰ τὸ «Σαραντάμερο», τὸ «Καθαροδδόμεθο» καὶ ἡ ξηροφαγία κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα. Ἡ νηστεία συνήθως κατέληγεν εἰς «μετάδοσ'». Ἐπρεπε δὲ τὸ παιδίον καθ' ἣν ἡμέραν ἐκοινῶναι νὰ μὴ πτύσῃ, νὰ μὴ λυπηθῇ, θυμῶσῃ ἢ συγχισθῇ, ἀλλὰ νὰ διέλθῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην χαρούμενον, διότι πᾶσα παράβασις τοῦ κανόνος τούτου ἔθεωρεῖτο μέγα ἀμάρτημα.

Τρίτον χριστιανικὸν καθήκον ἦτο ἡ χρῆσις τοῦ θυμιάματος, ἢ καύσις τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκάστου Σαββάτου ἔθεωρεῖτο ἀπαραίτητος, ἀφ' ἐνός μὲν ἀποδιώκουσα τὸν Διάβολον, ἀφ' ἐτέρου δὲ εὐχαριστοῦσα τὸν Θεόν.

Τέταρτον καθήκον ἦτο ὁ ἐκκλησιασμὸς καὶ ἡ ἀργία κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰς πανηγύρεις καὶ τὴν θυσίαν τῶν ζώων, τὸ «κουρβάν».

Ἐκτὸς τῶν καθηκόντων τὰ ὅποια ἐδιδάσκετο τὸ παιδίον, παρηκολούθει

καὶ πάντα τὰ ἔθιμα κατὰ τὴν βάπτισιν, τὴν κηδεῖαν, τὸν γάμον, ἐσυνήθιζε δὲ νὰ θεωρῇ αὐτὰ ἀπαραίτητα ἀπὸ τὰς τοιαύτας περιστάσεις. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε, καὶ μὲ τὰ ἰδιαίτερα φαγητά: τὸ ψάρι τοῦ Ἐδαγγελισμοῦ καὶ τῶν Βαΰων, τὸ σαραγλί τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Φώτων, τὰ κόκκινα αὐγά καὶ τὰ κουλήκια τοῦ Πάσχα, τὰ λαλαγκάκια τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων, τὴν γαλατόπιτταν τῆς Ἀναλήψεως, τὴν «βαρβάραν» τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, τὸ καταΐφι τῆς Ἀποκριᾶς, τὸ χοιρινὸ τῶν Χριστουγέννων κλπ.

Ἐπίσης παρηκολούθει καὶ ἀργότερον ἐπρωτοστάτει εἰς τὴν πλάνην, τὴν πυρὰν καὶ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (24 Ἰουνίου), εἰς τὴν ὁποῖαν προσεκδίμιζε καὶ ἔκαιε τὴν καλάμην τῶν σταχύων τοὺς ὁποίους συνήθιζε μετὰ τὸν θερισμὸν εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς ἔκαμνε «χαμουτσες». Τὴν ἐπομένην παρηκολούθει καὶ ἐλάμβανε μέρος εἰς τὸν κλήδωνα. Αὐτὸ κατεσκεύαζε τὸν «Ὀθριγιό», ἀπὸ «τοάτζαλα», παραγεμισμένα μὲ ἄχυρα, καὶ τὸν περιέφερον ἀπὸ θύρας εἰς θύραν, διὰ νὰ «κατοβελέψῃ» προσανάματα, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ τὸν καύσῃ τὴν νύκτα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, κατὰ τὴν περιφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου. Αὐτὸ μετέβαινε εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κήπου ἐκάστην πρώτην Φεβρουαρίου, διὰ νὰ ραντίσῃ, χωρὶς νὰ πατήσῃ μέσα εἰς αὐτόν, μὲ τὸν ἁγιασμὸ τοῦ Ἁγίου Γρύφωνος, διὰ νὰ ἐξοντωθοῦν οἱ «σφαλᾶγοι» καὶ οἱ «λαγογέρ» τὴν δὲ πρώτην Αὐγούστου μετέβαινε εἰς τὴν ἀμπελον νὰ τὴν ἀγιάσῃ, καὶ νὰ κόψῃ τὸ πρῶτον «πρωιμάδῃ». Ποτὲ δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὰς παρακλήσεις, εἰς τὰ ἁγιάσματα, τὰ «κουρθάνια» καὶ τοὺς ἀθλητικούς ἀγῶνας. Ἐδιδάσκετο νὰ τηρῇ τὰ δρίματα τοῦ Μαρτίου καὶ Αὐγούστου, τῆς Κόκκινης Πέμτης κλπ. καὶ νὰ μὴ «λαπατιζῇ», κουπανίζῃ δηλ. ρούχα εἰς τὴν θρύσιν ἀπὸ τῆς Μεγάλης Πέμτης, μέχρι τῆς Δευτέρας τῆς Διακαιησίμου. Ἐμάνθανε νὰ δικρινῇ τὰ «μερομήνια» καὶ διὰ ἐν γένει τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου.

Ἡ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησις τοῦ παιδίου, συνωδεύετο ὑπὸ τοῦ πληθους τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων, τὰς ὁποίας ἐδέχετο ὡς ἀληθείας ἀναμφισβητήτους. Τοιοῦτοτρόπως ἤκουε τοὺς θρύλλους περὶ Ἁγίας Σοφίας: Τὴν ἀκράνοιχτη πόρτα, τὴν ἡμιτελῆ λειτουργίαν, τοὺς ἐπὶ τῆς κρυφῆς καὶ τῶν τοίχων τῆς σταυρούς, οἱ ὁποῖοι ἀδύνατον ἐστάθη νὰ ἐξαλειφθοῦν ὑπὸ τῶν ἀπίστων, τὴν δυσθιθεῖσαν Ἁγίαν Τράπεζαν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Προποντίδος, τὰ θαύματα τῶν ἁγίων εἰκόνων, τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ τιμίου σταυροῦ ἀπὸ τῶν βασιλικῶν, τοὺς «σημειωμένους» χωρικούς, ζωντανὰ τεκμήρια τῆς ἀσεβείας τῶν μητέρων των, ἐργασθειῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Συμεῶν, τὸ γάλα τῆς Ἁγίας Γαλατιανῆς, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει νὰ στάξῃ μόλις ἢ προσφεύγουσα θυμιάσῃ τὸν τόπον καὶ τόσα ἄλλα. Αἱ παραδόσεις αὗται ἐπιστεύοντο εἰλικρινῶς, καὶ ἀδυσανίστως ὑπὸ πάντων πολὺ δὲ περισσότερο ὑπὸ τῶν παιδίων. Οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει τῆς περιφερείας μας ἦσαν τοῦ τύπου «Πίστευε καὶ μὴ ἐρεύνα».

2. **Φυλετικὴ διαπαιδαγώγησις.**—Τὸ παιδίον ἐδιδάσκετο νὰ εἶναι υπερήφανον διὰ τὴν φυλὴν του, ἢ ὁποία δικαίως ἐξεθειάζετο ὡς ἡ ἀρίστη τῶν φυ-

λῶν τοῦ κόσμου. Καὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ τοιοῦτοτρόπως, διότι ἦτο ἀδύνατον ν' ἀντιστῆ εἰς τὴν συντριπτικὴν πίεσιν τοῦ κυριάρχου ἔθνους, καὶ τὸν συναγωνισμὸν τῶν ἄλλων φυλῶν. Οἱ Τούρκοι διὰ παντὸς τρόπου προσεπάθουν νὰ προσελκύσουν τοὺς χριστιανούς εἰς ἀλλαξοπιστίαν. Ἦρκει ὁ ἐκούσιος φονεὺς ν' ἀσπασθῆ τὸν Μωαμεθανισμὸν, διὰ νὰ ἀθωωθῆ καὶ ἀφεθῆ ἐλεύθερος. Δὲν ἦτο δὲ σπάνιον φαινόμενον ἢ ἀλλαξοπιστία νεαρῶν γυναικῶν παρκαυρθεῖσων ὑπὸ ἀζιωματούχων ἢ πλουσιῶν Τούρκων, ἰδίως πρὸ τοῦ 1852<sup>1</sup>. Ἡ πτωχὴ λοιπὸν μήτηρ ἀνίκανος νὰ καταπολεμήσῃ δι' ἄλλων μέσων, τὸ δέλεαρ τοῦ πλοῦτου, καὶ τὰς πλεκτάνας τοῦ ἔρωτος, ἐδίδασκεν εἰς τὸ τέκνον τῆς, ὅτι οἱ Τούρκοι ἦσαν κατηραμένοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, βδελυκτοί, σκυλιά, ἀνήθικαι, ἀνάξιτοι ἐμπιστοσύνης, μὴ ἔχοντες ἱερὸν καὶ ὄσιον, τὸν συγχρωτισμὸν τῶν ὁποίων ἔπρεπε ν' ἀποφεύγῃ. Ὁ Τούρκος ἐπειδὴ δὲν ἦτο μυρωμένος ἐθρωμοῦσε, καὶ ἠναγκάζετο νὰ νίπτεται πρὸ τῆς προσευχῆς του καὶ νὰ πλύνῃ τὰ ὀπίσθιά του, μετὰ πάσαν ἀποπάτησιν. Ἐκτὸς τούτου ὁ Τούρκος ἦτο ὁ διὰ τῆς δυνάμεως καὶ ἀνευ δικαίου ἀρπάσας τὴν ἐξουσίαν καὶ καταδυναστεύων τοὺς χριστιανούς, μέχρις, ὅτου «ἐεπληρωθοῦν οἱ ἀμαρτίαι», καὶ ἀνακτήσωμεν τὴν ἀπωλεσθεῖσαν ἐλευθερίαν καὶ δόξαν. Συνεπίκουρος εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς μητρὸς ἤρχετο ἡ παράδοσις μετὸν μαρμαρωμένον βασιλιά, τοῦ ὁποίου ὁ τύπος τῶν τοῦ Ἴπκου πετάλων σώζεται εἰς τὸν ἐξώτοιχον ἑνὸς πύργου τοῦ Ἑπταπυργίου Κ)πόλεως, ἐντὸς αὐτοῦ δὲ κοιμᾶται ὁ Κωνσταντῖνος ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς λαμπάδος, τὰ τηγχνισμένα ψάρια τοῦ Ἀγιάσματος Μπαλουκλή κλπ. Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν Τούρκων συνωδεύετο διὰ τῆς ἀφηγήσεως ἐπεισοδίων παλαιωτέρων χρόνων, ὅτε αἱ ὀρδαὶ τῶν Ντελιμπάσηδων καὶ Κηρτζαλήδων ἔκαμναν συχνὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰ χωρὶα τῆς περιφερείας μας, σφάζουσιν τοὺς ἀνθισταμένους ἢ διαμαρτυρομένους ἀνδρας, ἀτιμάζουσιν τὰς γυναῖκας δημοσίᾳ καὶ ἀπάγουσαι τὰς εὐειδεῖς νεάνιδας. Ἡ παροιμία : «Ἄγᾶς, φαγᾶς, Τούρκο φύλευε καὶ τὸν γῶλό σ' φύλαγε» καὶ ἄλλαι παρόμοιαι συχνὰ ἐπανελαμβάνοντο, ἀφίνουσαι ἀνεξάληπτον ἐντύπωσιν, εἰς τὸν νοῦν τῶν παιδίων. Τόση ἦτο ἡ ἀποστροφή κατὰ τῶν Τούρκων, ὥστε ὁσάκις ἀνέφεραν τὸ ὄνομα ἄγᾶς, ἐπέλεγον : «Ἄγανα στὰ μάτια τ'» καὶ τὰ παιδιὰ πολλάκις βλέποντα Τούρκον διερχόμενον μακρόθεν ἔκραζαν : «Ὀῦρολα, ἄγᾶ, νὰ βγοῦν τὰ μάτια σ', σὺν αὐγά.» Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐλέγετο μὲ χαμηλὴν φωνὴν διὰ νὰ μὴ ἀκούεται.

Ἡ φυλὴ καὶ ἡ ὀρθοδοξία ἦσαν μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ συνδεδεμένα, εἰς τὸν νοῦν τῶν χωρικῶν, ὥστε Ρωμὸς νὰ σημαίνῃ ὀρθόδοξος καὶ ὀρθόδοξος Ρωμὸς. Ἀπίστευτος δὲ ἡ ὑπαρξίς Ρωμιοῦ ἀλλοδόξου. Πρὸς μεγαλυτέραν λοιπὸν ἔμφασιν τῆς φυλῆς καὶ θρησκείας, ἐδιδάσκετο τὸ μῖσος καὶ κατὰ παντὸς γνωστοῦ ἀλλοδόξου ἔθνους. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἔχαίρον συμπαθείας οὔτε οἱ Ἀρμένιοι οὔτε οἱ Ἑβραῖοι οὔτε τὰ ἄλλα σύνοικα ἔθνη. Οἱ Ἀρμένιοι κατηγο-

1) Βλέπε *Η. Παπαχριστοδοῦλου* : Ἡ Τουρκεμένη, μυθιστ., ἐκδ. «Κοραή» 1928.



ροῦντο ὅτι μευρνταρεῦουν δηλαδή ἀναμιγνύουν εἰς τὰ προσφερόμενα ἐδέσματα ἀνθρωπίνην κόπρον, κονιορτοποιημένην. Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς ἰδέας ταύτης, ἣτις ἐπεκράτει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κ)πόλει, ἀνέφεραν διαφόρους παραδόσεις, καὶ σύγχρονα ἐπεισόδια. Ἀνέφεραν τὴν παράδοσιν, ὅτι οἱ Ἀρμένιοι διὰ δωροδοκίας τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν, κατώρθωσαν νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Τάφου καὶ ἔνεκεν ἀδυναμίας νὰ καταβιδάσουν τὸ Ἅγιον Φῶς, ἠναγκάσθησαν ἀπὸ τὸν Τούρκον διοικητὴν νὰ φάγουν τὴν κόπρον των, ἣ ὅποια ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει προωρίζετο διὰ τοὺς Ἑλληνας ὀρθοδόξους. Ὁ Ἀρμένιος ἐλέγετο ζερβός, διότι ὅταν κάμνῃ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, θέτει τὴν χεῖρα πρώτων εἰς τὸν ἀριστερὸν καὶ ἔπειτα εἰς τὸν δεξιὸν ὦμον. Ὁ Ἀρμένιος παρέβαινε τὴν νηστείαν καὶ «ἀρτύντανε» καθ' ὅς ἡμέρας οἱ ὀρθόδοξοι νηστεύουν. Διὰ τοῦτο ἀν κανεὶς ἐφωρᾶτο καταλύων κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας, ἀπεκαλεῖτο «Ἀρμέν'ς γκουγκούτς». Ὁ Ἀρμένιος ἦτο «σκατοχλιάρα καὶ μποκτσῆς», διότι προσεπάθει νὰ βεβηλώσῃ τοὺς ὀρθοδόξους ἀναμιγνύων ἀνθρωπίνην κόπρον εἰς τὰ προσφερόμενα φαγητὰ ἢ ποτὰ. Τότε δὲ ἐδιδάσκετο καὶ ἡ παροιμία : «Σ' Ἀρμέν'κο σπὶτ' νὰ μὴ φᾶς».

Ὁμοίως περιεφρονοῦντο οἱ Ἑβραῖοι, ὡς σταυρώσαντες τὸν Χριστόν, καὶ εἰς τιμωρίαν τῆς πράξεώς των ἐπιστεύετο ὅτι πάσχουσι ἀπὸ ὀφθαλμικᾶς παθήσεως. Τὸ παιδί ἐδιδάσκετο νὰ προστασσεται ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, πρὸ πάντων κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, διότι τότε ἐκλεπτοῦ ἓνα παιδί καὶ τὸ «ἔβαζαν στὰ λανάρια», τὰ φοβερὰ βασιανιστήρια, διὰ νὰ λάβουν τὸ αἷμα του καὶ νὰ τὸ χρησιμοποιοῦσιν εἰς κατασκευὴν ἀζύμων. Ἐπιπροσθέτως ἀνεφέροντο ἐπεισόδια ἐρπαγέντων καὶ ἀπολυτρωθέντων παιδιῶν, τὰ ὅποια παρ' ὀλίγον νὰ γίνωσι θύματα ἀνθρωποθυσίας. Ἡ περιφρόνησις καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῶν Ἑβραίων ἐνίστε ἐφθανε καὶ μέχρι χειροδικίας, ἣ ὅποια ὄσον καὶ ἀν ἦτο ἀνανδρος, ἦτο ἕμως ἐνισχυτικὴ τοῦ φυλετικοῦ αἰσθήματος. Εἰς ἐπίμετρον ἐδιδάσκοντο τὰ παιδία τὰς παραδόσεις περὶ τῆς ἀντιδράσεως τῶν Ἑβραίων κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς Ἁγίας Ἑλένης πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ παροιμία : «Σ' Ὀθραῖκο σπὶτ' νὰ μὴ κοιμηθῆς». Διότι ἐπιστεύετο ὅτι τὴν νύκτα ὁ Ἑβραῖος περιέρχεται τὴν κλίνην τοῦ Χριστιανοῦ, κρατῶν μάχαιραν.

Ἄλλα ἔθνη μετὰ τῶν ὁποίων ἤρχοντο εἰς συγχρωτισμὸν οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας μας ἦσαν οἱ Βούλγαροι, οἱ ὅποιοι περιεφρονοῦντο ὡς ἄξεστοι «ἔλοπνάκες» καὶ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τοῦ ἔθνους. Παροιμιώδης κατήνησεν ἡ φράσις των : «Τούρκ δλούρουμ, Ροῦμ δλμάμ» (Τούρκος γίνομαι, ἀλλ' ὄχι Ρωμῖός). Ἐλεγαν δὲ δι' αὐτοὺς περιφρονητικῶς ὅτι ὀμιλοῦν «ρέκο, πρέκο».

Ὁμοίως οἱ ὀλιγιστοὶ Ἀλβανοί, οἱ ὅποιοι περιήρχοντο τὰ χωρία, ὡς χαλδατζήδες, ποιμένες ἢ ἀγροφύλακες, δὲν ἔχαιρον ὑπολήψεως. Διηγούντο τὴν παράδοσιν ὅτι ἔχασαν τὰ γράμματά των, διότι τὸ μοναδικὸν βιβλίον των εἶχαν τοποθετήσει μέσα εἰς ἓνα λάχανον καὶ κατεφαγώθη ὑπὸ βουβάλου.

Καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι, οἱ ὅποιοι σπανίως διήρχοντο ἀπὸ τὰ μέρη μας ἔθεω-

ροῦντο ὡς κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων, καὶ διὰ τὰ τοῦς πειράξου ἐλεγαν: «Τσί-  
ταιροι μίνταιροι καὶ καλὴ πτριδα».

Οἱ νομάδες Ἀθίγγανοι οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἀνοιξιν ἔστηναν τὰς σκηνάς  
των ἐξώθεν τῶν χωρίων περιεφρονοῦντο διὰ τὴν παροιμιώδη ἐπαιτείαν καὶ ἀνη-  
θικότητά των, διότι πολλάκις αἱ γυναῖκες των ἐπορνεύοντο. Κατοβέλα ἐλέγετο  
ἢ φιλάργυρος καὶ αἱ παροιμίαι: «Στὸν κατοβέλο στάχτ' γυρέθς» καὶ «Τ' κα-  
τοβέλα τν ἔκαμαν βασιλ' σσα καὶ πάλε μὲ τὸ καλάθ' γύρζε», δίδου τὸ μέτρον  
τῆς πρὸς αὐτοὺς περιφρονήσεως.

Ἀκόμη καὶ οἱ Φράγγκοι λεβαντίνοι, ἐργαζόμενοι εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς  
σταθμοὺς ὡς σταθμάρχαι, δὲν ἔχαιρον ὑπολήψεως, ὡς ἀλλόδοξοι, μὴ τηροῦν-  
τες τὰς νηστείας καὶ ὠμίλου «φρίνκ φράνκ».

3. **Φιλοπατρία.**—Τὸ παιδίον ἐδιδάσκετο ἀκόμη γ' ἀγαπᾶ τὸν τόπον τῆς  
γεννήσεώς του καὶ τὰ θεωρῆ αὐτὸν ἀνώτερον παντὸς ἄλλου, ὡς πρὸς τὰς φυ-  
σικὰς καλλονάς, τὸ κρῦον καὶ νόστιμον νερόν, τοὺς εὐχύμους καρπούς, τὰ  
τερπνὰ τοπία, τοὺς ἐργατικούς κατοίκους, τὴν καλυτέραν λαλίαν. Διὰ ταῦτα  
καὶ ὠνόμαζαν τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ χωρίων διὰ περιφρονητικῶν ἐπωνυ-  
μίων. Οἱ Μετρηνοὶ ἀπεκαλοῦντο κουμαράδες, οἱ Τσακηλιῶται ρεπανίδες, οἱ  
Ἀλμπασανιῶται κιοῦριτες, οἱ Νιχωρίται καρῶτες, οἱ Πλαγιανοὶ γιαλαμάδες,  
οἱ Ἐαστερνοὶ παλιοχρομυῦδες, οἱ Δελλιωνίται βακακάδες, οἱ Ἐπιβατηνοὶ βου-  
κατζήδες, οἱ Καλλικρατειανοὶ ἀχεράδες, οἱ Τσεκμετζελιῶται ψαράδες, οἱ Φα-  
νασακρηνοὶ χλεμπόνες, οἱ Στραντζιῶται καρβουνάδες κ. ο. κ. Ἡ διάλεκτος  
τῶν περισσοτέρων χωρίων ἦτο ἡ βορεῖα ἑλληνική, ὁπῆρχον ὅμως διαφοραὶ εἰς  
τὴν γραμματικὴν ἢ τὸ λεξιλόγιον ὠρισμένων χωρίων. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Στρα-  
τζιῶται διεκρίνοντο ἀπὸ τὸν σχηματισμὸν τοῦ τρίτου πληθυντικοῦ προσώπου  
τῶν ρημάτων εἰς: σιλῆσιν, τρῶσιν, γελᾶσιν, πετᾶσιν, πηδᾶσιν. Οἱ Ἀλμπασα-  
νιώτες ἀπὸ τὴν τροπὴν τοῦ ἀτόνου ου εἰς ο καὶ τοῦ ι εἰς ε' ὡς τὰ πολάκια, τὰ  
μεσεράκια, τὰ χενεράκια, τὸ κοτί, τὸ πῆδεμα. Οἱ Νιχωρίται ἀπὸ τὴν τροπὴν  
τοῦ ἀτόνου ο εἰς ου καὶ τοῦ ε εἰς ι' ὡς ἔρουντι, ἔφιρε, ἢ πάππος, ἢ Βλασάκ'ς.  
Οἱ Τσακηλιῶται ἀπὸ τὴν ἀποσιώπησιν τῶν ἀτόνων ου καὶ ι. Οἱ Μετρηνοὶ ἀπὸ  
τὴν ἀνάμιξιν λέξεων πολιτικῶν κ. ο. κ. Ἡ διάλεκτος τῶν Κ)πολιτῶν ἐλέγετο  
«τὰ πολιτκα» πρὸς ἀντιδιαστολήν ἀπὸ τὴν διάλεκτον τῶν χωρικῶν «τὰ χω-  
ριάτκα». Οἱ Πολίται ἐλεγαν: κρατῶ, περιμένω, χτυπῶ, ὀμιλῶ, γιαιούρη, στά-  
σου, ἐνῶ οἱ χωρικοὶ ἐλεγαν: βκστάγω, φλάγω, βαρῶ, κρένω, ξύγαλο, ἔκα. Τὸ  
παιδίον λοιπὸν ἐσυνῆθιζε τὰ προτιμᾶ τὰ χωριάτικα καὶ τὰ γελοιοποιῆ τὰ πο-  
λίτικα καὶ τοὺς ἰδιαιτέρους διαλεκτικούς τύπους τῶν ἄλλων χωρίων. Εἰς τὸν  
νοῦν πολλῶν χωρικῶν ἢ σημασία τῆς πατρίδος περιωρίζετο ἐντὸς τῶν ὁρίων  
τοῦ χωρίου των.

Τὰ παιδιὰ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας τὰς μέγιστους μεγαλυτέ-  
ρους των, οἱ ὅποιοι: δι' αὐτὰ ἦσαν οἱ μὲν ἄρρενες μπαρμπάδες, αἱ δὲ θήλειαι  
ἄμνιες. Κατὰ τὴν συνάντησιν μπάρμπα ἢ ἄμνιας, τὸ παιδί ἐσυνῆθιζε τὰ φιλεῖ

τὸ χέρι των καὶ ἔπειτα νὰ φέρῃ αὐτὸ εἰς τὸ μέτωπον. Καὶ νὰ μὴ κἀθεται μετὰ τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἐνώπιον πρεσβυτέρου του κατὰ τὴν ἡλικίαν.

4. **Δεισιδαιμονία.**—Παιδιόθεν ἐδιδάσκοντο ἅλας τὰς δεισιδαίμονας πράξεις:—Νὰ μὴ θέτῃ τὸ ψωμίον ἀνάποδα ἐπὶ τῆς τραπέζης, διότι «μτζών<sup>ο</sup> τὸ Θεγό».—Νὰ μὴ θέτῃ τὸ ψωμί μετὰ τὸ κάτω μέρος πρὸς τὸν ξενιζόμενον, διότι τὸν «διώχνει».—Ὅταν πίνῃ νερὸ ἐνώπιον ἄλλων, νὰ στρέφῃ τὸ πρόσωπον πρὸς τὰ πλάγια ἢ ὀπίσω.—Νὰ μὴν ἀφίγγῃ πτώμα βατράχου ἢ ἄλλου μικροῦ ζώου ἐστραμμένον ὑπτίον, διότι «μτζών<sup>ο</sup> τὸ Θεγό».—Νὰ μὴ σφυρίζῃ τὴν νύκτα, διότι μαζεύονται οἱ διάβολοι.—Νὰ μὴ μασοῦ μασίχην τὴν νύκτα, διότι μασοῦ «παθαμένα κόκκαλα».—Τ<sup>ο</sup> ἀγόρια νὰ μὴ μασοῦν μασίχα, διότι δὲν θὰ «βγάν-νε μουστάκια».—Νὰ μὴ ἀφίνου τὴν πυροσιάν κενὴν ἐπὶ τῆς πυρᾶς, διότι κἀθεται ὁ διάβολος καὶ θερμαίνει τὸν πσινό του.—Ὅταν τις παρνίζεται νὰ τοῦ λέγῃ «Γειά σου».—Ὅταν δεικνύῃ ἐπὶ τοῦ σώματός του μετὰ τὸν δάκτυλον διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ μέρος ὅπου πάσχει ἄλλος, νὰ λέγῃ «καλοδεῖξιμο», διὰ νὰ μὴ πάθῃ καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιον κακόν.—Ὅταν ὁμιλῶν περὶ ἑαυτοῦ ἢ τῶν οἰκείων του λέγῃ ὅτι εἶναι καλὰ, νὰ ἐπιλέγῃ: «Κρὸς ὁ τόπος π<sup>ο</sup> τ<sup>ο</sup> ἀκούει», διὰ νὰ μὴ κακοπάθῃ κανεὶς.—Νὰ εἰρωνεύεται τὴν διαφορετικὴν ὁμιλίαν ἢ ἀμφίσειν.—Νὰ μὴ διασκελίζῃ ξένα πόδια, οὔτε νὰ ἐπιτρέπῃ νὰ διασκελίσου τὰ δικὰ του ἄλλοι, διότι τότε δὲν θὰ μεγαλώσῃ.—Ἄν κανεὶς τὸν διασκελίσῃ νὰ ἐπιμένῃ νὰ τὸν «ξεπεράσῃ», ἤτοι νὰ τὸν διασκελίσῃ καὶ πάλιν πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν.—Νὰ θεωρῇ τὸ ψωμί ἱερόν.—Νὰ μὴ ρίπτῃ ψυχία ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τὰ πατήσῃ τις, διότι τὸ τοιοῦτον εἶναι ἁμαρτία.—Ἄν πέσῃ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ψωμί, νὰ τὸ σηκώσῃ ἀμέσως, νὰ τὸ φιλήσῃ εἰς ἔνδειξιν συγγνώμης διὰ τὴν περιφρόνησιν.—Ὅταν ἔχῃ πόνον, νὰ τρίβῃ τὸ πάσχον μέρος ἐπὶ τῶν μαρμάρων τῆς ἐκκλησίας καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἱερεὺς ἀναφωνεῖ: «ἔξαιρέτως τῆς Παναγίας», καὶ νὰ λέγῃ «Νὰ ξεραθῇ, νὰ ξεραθῇ».—Ἄν πάσχῃ ἀπὸ χρόνιον νόσημα, νὰ ξαπλώνεται, διὰ νὰ τὸν διασκελίσῃ ὁ ἱερεὺς, ὅταν διέρχεται μετὰ τὰ Ἅγια ἀνά χειρας.—Ὅταν πάσχῃ τις ἀπὸ φρενικὸν νόσημα νὰ τὸν πηγαίνῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου εἰς τὸ χωρίον Λαγοθήρες καὶ νὰ τὸν δένῃ εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ αἰλίαν.—Ὅταν πάσχῃ ἀπὸ δερματικὰ νοσήματα νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸν Ἀρμόματον τοῦ χωρίου Δελλιῶνες, καὶ νὰ ἐπιχρίεται μετὰ τὴν λάσπην τοῦ ἀγιάσματος, κλπ.

### Ζ' Σχολικὰ ἔθεμα

Καθ' ἐκάστην πρωίαν καὶ περὶ τὴν μίαν μετὰ μεσημβρίαν, ὁ διδάσκαλος ἔκρουε τὸν κώδωνα τῆς ἐκκλησίας καλῶν τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ σχολεῖον. Μετ' ὀλίγον προσήρχοντο οὗτοι ἐφοδιασμένοι μετὰ τὰ βιβλία τοῦ παρελθόντος ἔτους, ὁ μεγαλύτερος ὅμως ἀριθμὸς αὐτῶν, ἀνέβαλε τὴν προσέλευσίν του ἐπὶ δύο καὶ πλέον μῆνας ἤτοι μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ χειμῶνος. Τότε ἔπειθῃ τὸ παιδίον, μὴ δυνάμενον νὰ παύσῃ εἰς τὸ ὑπαιθρον καθίστατο ἐνοχλητικὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἢ μῆτηρ του, ράπτουσα σακκίδιον ἐκ παλαιοῦ τεμαχίου ὑφάσματος, ἐτοποθετεῖ

ἐντὸς αὐτοῦ πλάκα καὶ κονδύλιον, ἐκρέμα αὐτὰ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ τοῦ παιδιοῦ, καὶ οὕτω ὠπλισμένον ὠδήγει αὐτὸ εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ τὸ παρέδιδεν εἰς τὸν διδάσκαλον, ὁ ὁποῖος ἐφρόντιζε νὰ τὸ κατατάξῃ εἰς τὴν ἀρμόζουσαν τάξιν <sup>1</sup>.

Ὁ μέγιστος ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν δὲν ἐφοῖτα τακτικῶς εἰς τὸ σχολεῖον, εἴτε διότι οἱ γονεῖς ἐκράτουσιν αὐτοὺς ἕνα τοὺς βοηθήσουσιν εἰς τὰ ἔργα των, εἴτε διότι δὲν παρηκολούθουσαν αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἄφηναν νὰ παίζουσαν εἰς τοὺς δρόμους εἴτε διότι οἱ μαθηταὶ στενοχωροῦμενοι ἐδραπέτευαν. Κατὰ τὸν χειμῶνα δμως, ἡ μοναδικὴ συνήθως αἰθουσα τοῦ σχολείου ἦτο ὑπερπλήρης, μέχρι σημεῖου νὰ μὴ ἐφαρκοῦσαν τὰ θρανία, Μόλις ἤρχιζαν πάλιν αἱ θερμοὶ ἡμέραι τοῦ Μαρτίου αἱ τάξεις ἤρχιζαν νὰ ἀραιώνωνται, διότι οἱ περισσότεροὶ μαθηταὶ ἐγκατέλειπον τὰ ἐδῶλια τοῦ σχολείου καὶ μετέβαιναν ἄλλοι νὰ βοσκῆσουσαν τὰ βῶδια, ἄλλοι εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας καὶ ἄλλοι εἰς τὰ παιγνίδια. Τοιουτοτρόπως τὰ ἔτη παρήρχοντο, οἱ μαθηταὶ ἠλικιώνοντο καὶ καθίστανται ὀχληροί, ἀναγκάζοντες τὸν διδάσκαλον νὰ τοὺς ἀποκλείσῃ τοῦ σχολείου. Τότε προσήρχοντο οἱ γονεῖς παραπονοῦμενοι ὅτι ὁ διδάσκαλος δὲν ἐδίδαξε καὶ εἰς τὸ ἰδικὸν των τέκνον ὅπως εἰς τοὺς τακτικοὺς μαθητάς, οἱ ὁποῖοι, μικρὰ μειοψηφία, κατώρθωναν νὰ τελειώσουσαν τὸ δημοτικὸν (τετρατάξιον) σχολεῖον, νὰ «ξεσκολιάσουσαν».

Κατὰ τὰς ψυχρὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος, ὅτε ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς οἰκίας εἰς τὸ σχολεῖον δὲν ἦτο εὐκολὸς ἐξ αἰτίας τῶν παγοστρωμένων ὀλισθηρῶν δρόμων, οἱ μαθηταὶ παρελάμβαναν καὶ τὴν μεσημβρινὴν τροφήν των, εἴτε ἐντὸς καλαθίου εἴτε ἐντὸς χειρομάκτρου περιτυλιγμένην. Τὸ γεῦμα συνήθως ἀπετελεῖτο ἀπὸ ξηρὰ σῦκα, καρῦδια, ἀμύγδαλα, ψωμί καὶ πεκμεζὶ ἐντὸς φιάλης. Ἐκαστος μαθητῆς ἔφερε καὶ μάλ्लιον χρῶμι διὰ νὰ κάθηται ἐπ' αὐτοῦ καὶ νὰ μὴ κρυώνῃ. Ἡ αἰθουσα τοῦ σχολείου ἐθερμαίνετο ὑπὸ (μαγκαλίου) μεγάλου πυρῶνου, τὸ ὁποῖον ἐπληροῦτο ἀνθράκων κατὰ πᾶσαν πρωίαν καὶ ἠνάπτετο ὑπὸ τῶν μεγαλύτερων μαθητῶν, τῶν ἐκτελούντων χρέη ἐπιμελητοῦ καὶ καθαριστρίας, διότι αὐτοὶ ἐσάρωναν τὴν αἰθουσαν δις ἢ τρίς τῆς ἐβδομάδος.

Πρὸ 50 ἐτῶν ἐφηρμύζετο τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸν <sup>2</sup> σύστημα κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ μαθηταὶ τῶν κατωτέρων τάξεων ἔσαντο ἐπὶ ἡμικυκλίῳ χαραγμένου ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἐνὸς μαθητοῦ τῆς ἀνωτέρας τάξεως ἀπεσιτήθιζαν τὸ μάθημα. Βιβλία δὲν εἶχαν. Ἐπὶ τοῦ τοίχου καὶ εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς ἐκάστου ἡμικυκλίου ἦτο κρεμασμένος πίναξ μὲ ἐπικολλημένον τὸ μάθημα. Τὸ μέγεθος τοῦ πίνακος ἦτο 40 × 60 μ., τὰ δὲ γράμματα πολὺ μεγάλα. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς μαθητῆς, ἔταν ἔκρινεν ὅτι ὅλοι ἔμαθον τὸ μάθημα, εἰδοποιεῖ τὸν διδάσκαλον, ὁ ὁποῖος προέβαιεν εἰς ἐξέτασιν ἐκάστου μαθητοῦ καὶ διέταξε ν' ἀλλάξουσαν τὸ μάθημα, δηλαδὴ νὰ στρέψουσαν τὸν πίνακα ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρᾶν ἢ καὶ νὰ τὸν ἀλλάξουσαν μὲ ἄλλον, ἀπὸ τὴν ἔδραν, ὅπου ἦσαν σιτιβαγμένοι περὶ τοὺς 40.

1) Βλέπε : Τὰ περασμένα στὴ Θράκη (διηγήματα) Π. Παπαχριστοδοῦλου.

2) Βλέπε : Ἀρχεῖον Θράκης τ. ΣΤ' 1. Ἀδαμαντιάδου : Τὰ Σχολεῖα ἐν Θράκῃ τὸν 10' αἰῶνα.

Εἰς παλαιότεραν ἑμῶς ἐποχὴν, πρὸ 100 καὶ πλέον ἐτῶν, εἰς τὴν περιφέρειάν μας οὔτε διδάσκαλοι ὑπῆρχαν οὔτε σχολεῖα, οἱ δὲ μαθηταὶ ἐδιδάσκοντο ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν ἐφημερίου, κατὰ τὰς θερμὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους, ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῆς ἐκκλησίας, εἰς κατάλληλον ὑπόστεγον, καθήμενοι ἐπὶ τῶν κορμῶν μεγάλων δένδρων. Οἱ προπάτορές μας, ὡς μᾶς ἐδιηγοῦντο, προσήρχοντο μὲ πλάκα καὶ κονδύλι, χωρὶς βιβλία. Ἐπὶ ἓν ἔτος ἐδιδάσκοντο νὰ γράφουν καὶ νὰ ἀναγινώσκουν τὰ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια ἐπὶ τοῦ ἀβακίου. Τὸ δευτερον ἔτος ἐδιάβαζαν «τὸ Φτωχίχι», τὴν Ὀκτώηχον, τὸ τρίτον ἔτος τὸ Ψαλτήριον, τὸ τέταρτον τὸν Ἀπόστολον καὶ μετὰ ταῦτα «ἔσοκόλιαζαν». Τὸ πρῶτον μάθημα ἀπαγγελίας κατὰ τὰς πρῶτας ἡμέρας ἦτο τὸ ἔξης :

« Ἀρξον χεῖρ μου ἀγαθὴ, | γράψον γράμματὰ καλὰ, | μὴ δαρθεῖς καὶ παιδευθεῖς, | καὶ στὸν φάλαγγα βληθεῖς. | Ἄνθρωπος ἀγράμματος ξύλον ἀπελέκητον, | διὸ ὅπου φορεῖ τὰ γράμματὰ, | ὑπὲρ χρυσοῦ, καὶ ἀργυρίου | τιμιώτερόν ἐστι »<sup>1</sup>.

Ἐκτὸς τούτου ἐδιδάσκοντο τὸ : «Φεγγαράκι μου καλό». Τὸ ψυχωφελὲς ἀλφάβητον Ἄλφα—ἀρχὴ τοῦ κόσμου, Βῆτα—βασιλεύει ὁ Κύριος κλπ. καὶ Ἐνας εἶν' ὁ Κύριος κλπ.

### Ἐψυχωφελὲς ἀλφάβητον

Ἄλφα—Ἀρχὴ τοῦ κόσμου.	Νι—Νὰ κριθῆ εἰς Πραιτώριον.
Βῆτα—Βασιλεύει ὁ Κύριος.	Εἰ—Εὐλόφ τὸν ἐκρέμασαν.
Γάμμα—Γενναῖται ὁ Χριστός.	Ὅμικρον—Ὀυρανὸς ἐσκοτίσθη.
Δέλτα—Διὰ παρθένου Μαρίας.	Πι—Ποτίζουν χολὴν καὶ ὄξος.
Ἐψιλον—Ἐκ Πνεύματος Ἁγίου.	Ρῶ—Ρέει αἷμα ἐκ πλευρᾶς.
Ζήτα—Ζωὴ τῷ κόσμῳ.	Σίγμα—Σεισμὸς μέγας ἐγίνε.
Ἡτα—Ἡλιος δικαιοσύνης.	Ταῦ—Τετέλεσται ἔκραξε.
Θήτα—Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.	Υψιλον—Υπὸ λίθον ἔθαψαν.
Ἰῶτα—Ἰησοῦς τὸ ὄνομα.	Φι—Φύλακες ἐφρούρησαν.
Κάππα—Κύριος τῶν ὄλων.	Χι—Χριστὸν τὸν ἀθάνατον.
Λάμδα—Λυτρωτὴς ἀνθρώπων.	Psi—Ψάλλατε ἐν θριάμβῳ.
Μι—Μαθητῆς παρέδωκεν.	Ὡμέγα—Ὡ Χριστὲ ἀνέστης.

### Ἄωδεκάλογος

Ἐνα—Ἐνας εἶν' ὁ Κύριος.	Πέντε—Πέντε αἱ αἰσθήσεις μας.
Δύο—Δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ.	Ἐξ—Ἐξ ἡμέρας δούλευε.
Τρία—Τρία Θεοῦ πρόσωπα.	Ἐπτὰ—Ἐπτὰ τὰ μυστήρια.
Τέσσερα—Τέσσερα εὐαγγέλια.	Ὀκτώ—Ὀκτὼ ἡχοὺς ψάλλομεν.

1) Βλέπε Πολ. Παπαχριστοδοῦλου μελέτη : «Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματὰ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα», «Πνευματικὴ Ζωή» λογοτεχνικὸ περιοδικό, χρόνος Β' ἀριθ. 34, 35, 36, 37, 38, 39.

Ἐννιά.—Ἐννιά χοροὶ ἀγγέλων.

Ἐνδεκα.—Ἐνδεκα ἐσθινά.

Δέκα.—Δέκα ἐντολαὶ Θεοῦ.

Δώδεκα.—Δώδεκα Ἀπόστολοι.

Τὸ ψυχωφελές ἀλφάβητον ἀπεστηθίζαμεν καὶ ἡμεῖς, ὄχι ὡς μᾶθημα τοῦ σχολείου, ἀλλ' ὡς δοκιμασίαν τοῦ μνημονικοῦ μας, εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν παιδίων διαγωνισμοὺς. Διέφερον ὁμῶς εἰς τὰ ἀκόλουθα γράμματα.

Θ—Θεοτόκος τὸν ἐγέννησε.

Ο—Ὁ Πιλάτος ἔλεγε :

Ι—Ἰωάννης τὸν ἐβάπτισε.

Π—Ποῖος εἶσαι σὺ ;

Κ—Κάλαμον τὸν ἔδειραν.

Ρ—Ρωμαῖος εἰμ' ἐγώ.

Λ—Λόγγη τὸν ἐκέντησαν.

Υ—Υψηλὰ τὸν κρέμασαν.

Ε—Ἐὐδοὶ τὸν ἐπότισαν.

Χ—Χολὴν τὸν ἐπότισαν.

Ἐπίσης ἀπεστηθίζαμεν καὶ τὸν Ἐπτάλογον, διὰ τὰς ἡμέρας τῆς Ἑβδομάδος :

Δευτέρα—Δουλειᾶς ἡμέρα.

Πέφτ'—Νὰ φοβᾶσαι πὲ τὸ κλέφτ'.

Τρίτ'—Μὴ βθαίνεις πὲ τὸ σπῖτ'.

Παρασκευὴ—Νηστεῦν' οἱ εὐλαβοί.

Τετράδ'—Μὴ τρῶς αὐγὸ καὶ λάδ'.

Σαββάτο.—Ὁ,τ' σὲ δῶκνε φᾶτο.

Κυριακὴ—Ἐκκλησιὰ καὶ προσευκὴ.

Ὅταν μετεβλήθη τὸ σύστημα καὶ ὁ διδάσκαλος ἐδίδασκε τὰς τάξεις ἀνευ τῆς προετοιμασίας τοῦ «πρωτόσκολου», παρουσιάσθη ἡ δυσκολία τῆς σιωπηρᾶς ἐργασίας ἔλων τῶν μαθητῶν οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν μᾶθημα μὲ τὸν διδάσκαλον, πρὸ πάντων ὁμῶς τῶν τῆς τετάρτης τάξεως, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ οἱ μεγαλύτεροι. Πολλάκις οὕτω διὰ τὰ διασκεδάσουν καθ' ἣν στιγμήν ὁ διδάσκαλος ἦτο ἀπησχολημένος μὲ τὰς ἄλλας τάξεις ἔπαιζαν μὲ τὰς μύϊας ἢ τὰ μασημένα χαρτιά. Δηλαδὴ συνελάμβανον τὴν μύϊαν καὶ πιέζοντες τὴν κοιλίαν τῆς, ἔδεναν εἰς τὰ ἐξερχόμενα ἐντόσθιά τῆς λεπτὴν τρίχα τὴν ὁποίαν ἔδανειζοντο ἀπὸ τὰ μαλλιά τῆς πλησιεστέρας μαθητριάς. Ἐπειτα ἄφηναν τὴν μύϊαν νὰ πετάξῃ, παρακολουθοῦντες τὴν διαδρομὴν τῆς ἐν τῇ αἰθούσῃ. Ἐνίστε ἔδεναν λεπτότατον τεμάχιον χάρτου εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς τριχῆς διὰ τὰ διακρίνουν τὴν μύϊαν ἀπὸ μακρόθεν εὐκόλως. Ἄλλοι πάλιν μαθηταὶ διεσκεδάζον μασσῶντες χαρτιά μέχρι πολτοποιήσεως, εἶτα δὲ ἐπιθέτοντες αὐτὰ ἐπὶ τοῦ ὄνυχος τοῦ μεγάλου (μέσου) δακτύλου καὶ πιέζοντες αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἀντίχειρος ἐξεσφενδόνιζαν τὸν πολτοποιημένον βόλον πρὸς τὴν ὄροφὴν ὅπου ἐπεκολλᾶτο. Διὰ τὰ εἶναι δὲ μάλλον εὐδιάκριτος, ἐνίστε ἐμελανώνετο πρὸ τῆς ἐκσφενδονίσεως.

Τὰ βιβλία ἡγοράζοντο ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, δηλαδὴ τὴν κοινότητα καὶ ἄλλοτε ἐδίδοντο δωρεάν εἰς τοὺς μαθητάς, ἄλλοτε δὲ ἐπὶ πληρωμῇ. Τετράδια δὲν πολυμετεχειρίζοντο. Ἠγόραζαν μίαν κόλλαν χαρτί, τὸ ἥμισυ τοῦ τυπογραφικοῦ φύλλου, καὶ διπλώνοντες αὐτὴν καὶ ράπτοντες ἔκαμναν τετράδιον. Ἄντικασινας καὶ μελανοδοχείου εἶχαν τὸ ὀρειχάλκινον καλαμάρι, μέσα εἰς τὸν σωλῆνα τοῦ ὁποίου ἐφύατταν τὰς πέννας καὶ τὰ «κλήφια», τοὺς κόνδυλοφόρους, εἰς δὲ τὸν «φωκᾶν» ἐντὸς τῆς μελάνης προσέθεταν τεμάχιον σπόγγου, βάμβακος ἢ πανίου διὰ τὰ συγκρατῆ τὴν μελάτην καὶ νὰ μὴ ἀφήνη αὐτὴν νὰ χυθῇ. Κατὰ τὰ τελευταῖα εἰκοσιν ἔτη, δηλαδὴ μετὰ τὸ 1900, ἐξέλιπαν τὰ κα-

λαμάρια και καθιερώθησαν τὰ τετράδια, οἱ κόλλες δὲ και τὰ κατεβατὰ ἐλημονήθησαν.

Μέχρι τῶν ἡμερῶν μας (1890), οἱ ἀμελεῖς και ἀτακτοὶ μαθηταὶ ἐτιμωροῦντο διὰ τοῦ ξύλου. Ἡ μικροτέρα τιμωρία ἦτο νὰ σταθῆ ὁ μαθητῆς ὄρθιος ἐπὶ ἐνὸς ποδός. Μετὰ ταύτην ἤρχετο τὸ τράβηγμα τῶν αὐτιῶν, τὰ ραπίσματα και οἱ ξυλιές. Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ σφάλματος ὁ ἔνοχος ἐλάμβανεν ἀπὸ μίαν μέχρι δέκα ξυλιές με λεπτήν και εὐλίγιστον «βέργαν» ἐν τῇ παλάμῃ. Ἄν ἦτο πολὺ μικρὸς και ὁ διδάσκαλος πολὺ θυμωμένος, τὸν κατέκλινεν πρηνῆ ἐπὶ τῆς τραπέζης και διὰ τῆς βέργας τὸν ἐκτύπα εἰς τοὺς γλουτούς. Ἄλλη τιμωρία ἦτο τὸ ἀπλοῦν γονάτισμα, ἕως οὔτου ὁ ἀμελής μάθη τὸ μάθημα. Ἄν δὲ τὸ σφάλμα ἦτο μεγαλύτερον, τότε ὑπεχρεώνετο νὰ βαστάξῃ ἐπὶ κεφαλῆς ἀπὸ δύο μέχρι δέκα πινάκων τῶν ἀλληλοδιδακτικῶν μαθημάτων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐνεποίει ἀλγυνην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἄλλους μαθητάς, ὁσάκις ὁ τιμωρούμενος, ἀδυνατῶν νὰ σηκώσῃ τὸ φορτίον ἐτακταντεύετο και ἐπὶ τέλους ἔρριπτεν αὐτό. Ἄλλη σκληρὰ τιμωρία ἦτο ὁ φάλαγγας, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἔνοχος μαθητῆς ἐξηπλώνετο ἐπὶ τοῦ δαπέδου ὑπτίως, δύο μαθηταὶ ἐκράτουν τὰς χεῖρας του, ἄλλοι δὲ δύο ἀνὰ ἕνα τῶν ποδῶν, ὅσον τὸ δυνατόν ὑψηλότερα και ὁ διδάσκαλος διὰ τῆς βέργας ἐκτύπα εἰς τὰ γυμνὰ πέλματα τῶν ποδῶν. Κατὰ τὴν διήγησιν τῶν πάππων μας, εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ὁ φάλαγγας ἦτο βαρὺ ξύλινον ἐργαλεῖον με δύο ὀπὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἐνέκλειαν τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν τοῦ ἐνόχου μαθητοῦ και μετὰ τὸ ξυλοκόπημα ἄφηναν αὐτὸν τοιουτοτρόπως ἐνοσηνωμένον, ἕως οὔτου μετανοήσῃ και κράξῃ «ἤμαρτον» και ὑποσχεθῆ ὅτι δὲν θὰ ὑποπέσῃ ἐκ νέου εἰς τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα. Ἡ μεγίστη τιμωρία ἦτο νὰ προσαχθῆ ὁ ἔνοχος ἐνώπιον πάντων τῶν μαθητῶν, καθ' ἣν στιγμὴν θ' ἀπῆρχοντο εἰς τὰς οἰκίας των, ἕκαστος δὲ ἐξ αὐτῶν νὰ ραπίσῃ και νὰ πτύσῃ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πταίσαντος.

Ἐπειδὴ ὁ διδάσκαλος ἐξετέλει και χρέη ψάλτου, ὁσάκις συνέβαινε νὰ προσκληθῆ διὰ βάπτισιν ἢ κηδεῖαν, ἐγκατέλειπε τοὺς μαθητάς μόνους ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ εὐνοουμένου του, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο εἰς τὴν ἔδραν με τὸ ἀδάκιον ἀνὰ χεῖρας και ἔγραφε τὰ ὀνόματα τῶν ἀτακτούντων. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ὁ διδάσκαλος ἀνεγίνωσκε τὰ ὀνόματα και ἐφιλοδώρει τοὺς κατόχους αὐτῶν με μίαν ξυλιάν ἢ και περισσοτέρας, ἂν παρὰ τὸ ὄνομά των εἶχαν και σταυρόν.

Κατὰ τὴν Μεγάλην τεσσαρακοστήν, τρεῖς μαθηταὶ ἐστέλλοντο ἐκάστην Τετάρτην νὰ βοηθήσουν τὸν ἱερέα, κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἑσπερινοῦ. Οἱ καλλιφωνότεροι ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς «καλονάρχαι» εἰς τὴν ἐκκλησίαν και διὰ νὰ λέγουν τὸν Ἀπόστολον, ἐκ περιτροπῆς. Ἐπίσης ὑπηρέτουν οὗτοι και κατὰ τὰς κηδεῖας φέροντες τὰ ἐξακτέρυγα. Ἐξ αὐτῶν ἐστελλεν ὁ ἱερεὺς δύο ἢ τρεῖς νὰ γυρίσουν τὴν χελιδόνα κατὰ τὴν πρώτην Μαρτίου και τὸν σταυρόν κατὰ τὴν Μεγάλην Πέμπτην, ψάλλοντες ἐκάστοτε και τὸ πρὸς τοῦτα ἄσμα. Ἐνα τούτων παρελάμβανε μετ' αὐτοῦ τὴν πρώτην τοῦ μηνός, ὅταν περιήρχετο τὰς οἰκίας

τοῦ χωρίου διὰ τὴν φωτίσθη, καὶ τὴν γράψῃ τὰ ὄνόματα τῶν ἐπιθυμούντων ν' ἀκούσῃ αὐτὰ μνημονευόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

### III' Ἐπιγγελιατικὴ μαθητεία

1. **Γεωργοὶ καὶ ναῦται.**—Ἡ μεγίστη πλειοψηφία τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας μας ἦσαν γεωργοί, ἀρκετοὶ δὲ τῶν παραλίων χωρίων ναυτικοί. Τὰ τέκνα τούτων φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐξεμάνθανον τὸ ἐπάγγελμα τῶν πατέρων των, συνεργαζόμενα παιδιόθεν μετ' αὐτῶν. Ὁ υἱὸς τοῦ ναύτου καὶ τοῦ ἀλιέως ἐδοθήθει τὸν πατέρα του καθ' ἡμέραν. Μὲ τὴν εὐκίνησίαν τῆς γάτας ἀνεβοκατέβαινον εἰς τὰ κατάρτια τοῦ πλοίου, ἐξησκοεῖτο εἰς τὴν κωπηλασίαν, καὶ τὸν χειρισμὸν τοῦ πηδαλίου, τὴν ἀλιεῖαν καὶ πώλησιν τῶν ἰχθύων καὶ τὸ ἀπλωμα καὶ στέγνωμα τῶν δικτύων. Συνώδευε τὸν πατέρα του εἰς ταξίδια ἀπὸ τοὺς διαφόρους λιμένας τῆς Προποντιδος καὶ τοῦ Μαρμαρᾶ (Προκόνησος), καὶ ὡς ἐκ τούτου ἦτο ἐξυπνώτερος τοῦ ἀγρότου. Ἦτο κοσμογυρισμένος, μὲ περισσοτέρας γεωγραφικὰς γνώσεις. Ὁ υἱὸς τοῦ πτωχοῦ γεωργοῦ, μόλις ἤρχιζαν αἱ πρῶται ἡμέραι τῆς ἀνοιξέως, ἐγκατέλειπε τὰ σχολικὰ θρανία καὶ «πάγαινε στὰ βόδια» δηλαδή ἀπησχολεῖτο εἰς τὴν βοσκὴν τῶν βοῶν καὶ ἀγελάδων τοῦ πατρὸς του. Ἄν πάλιν ὁ πατήρ του δὲν εἶχε ζῶα ἐστοίχιζε τὸν υἱόν του εἰς ἄλλον γεωργὸν εὐπορώτερον ἑαυτοῦ, ἀντὶ ἡμίσεως κοίλου σίτου, ζεύγους τσαρουχίων καὶ πέντε γροσίων, «ὡς τὸ Σηλυθρινὸν τὸ παναγύρ», τὴν 8ην Σεπτεμβρίου. Πρῶτῃ πρῶτῃ λοιπὸν, ὠδήγει τὰ ζῶα εἰς τὴν βοσκὴν, ὑποδεδυμένος τσαρούχια, μὲ τὸ «ταγαρτζίκι», τὸν δερμάτινον σάκκον εἰς τὴν ράχιν, περιέχοντα τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας, ὀλίγας ἐλαίας ἢ κρομμύδια, μὲ ράβδον εἰς τὴν χεῖρα, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ οἰκοφύλακος κυνός. Πολλάκις ὁ υἱὸς τοῦ πτωχοῦ γεωργοῦ εἰσῆρχετο εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ἀπὸ τοῦ 8ου ἔτους τῆς ἡλικίας του σκληραγωγῶν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν του, διὰ τὴν χορτάσῃ τὰ ζῶα εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμίων καὶ τὰ σύνορα τῶν ἀγρῶν καὶ τὴν ἱκανοποίησιν τὸ ἀφεντικὸν του. Τὸ δέρμα τοῦ προσώπου του ἐλάμβανε τὸ χρῶμα τοῦ ξεθαμμένου σαγιακένιου πανταλονιοῦ του, καὶ τὰ χεῖλη του αἰωνίως ἦσαν σκασμένα ἀπὸ τὸν «γιαλαμᾶ». Ἀργότερον ἐδοθήθει εἰς τὸν θερισμόν, τὸ ἀλώνισμα καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν γεννημάτων εἰς τὴν ἀποθήκην. Εἰργάζετο ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας καθ' ἑβδομάδα. Μὲ τὰ ἄστρα ἐξεγείρετο τὴν πρωίαν, πολὺ πρὶν ἀνατεῖλῃ ὁ ἥλιος, καὶ μὲ τὰ ἄστρα κατεκλίνετο, ἀργὰ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ὑπὸ τὰς συνθήκας λοιπὸν ταύτας, μόλις κατάρθωνε ἀπὸ τὴν περιοδικὴν φοίτησίν του εἰς τὸ σχολεῖον, τὴν μάθη τὴν γράψῃ τὸ ὄνομά του. Διότι ἀπουσιάζων κατὰ τοὺς περισσοτέρους μῆνας ἀπὸ τοῦ σχολείου ἔμενε στάσιμος εἰς τὴν τάξιν του, καὶ τὸ ἀκόλουθον ἔτος βλέπων τοὺς συμμαθητὰς του προδιδαζομένους, ἑαυτὸν δὲ μένοντα μὲ τοὺς μαθητὰς τῆς κατωτέρας τάξεως, ἀπεθαρρύνετο καὶ ἔχανε τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν προδεύσῃ εἰς τὰ γράμματα.



2. *Ἄλλα ἐπαγγέλματα.*—Ἐκτός τῶν δύο τούτων γενικῶν ἐπαγγελμάτων, ἐξησκοῦντο καί εἰς ὀλίγα ἄλλα, ὅπως τὸ τοῦ μωλωθροῦ, τοῦ πεταλωτοῦ, τοῦ παντοπώλου, τοῦ κουρέως, τοῦ βαρελοποιοῦ, τοῦ ράπτου, καὶ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ. Οἱ μαθητευόμενοι τῶν ἐπαγγελμάτων τούτων συνήθως ἐμαθήτευαν πλησίον τοῦ πατρὸς των, ἐνίοτε ὁμως καὶ πλησίον συγγενῶν ἢ ξένων μαστῶρων. Ὁ μαθητευόμενος τοῦ μωλωθροῦ, ἤρχιζε ἀπὸ τὸ ζύγισμα τῶν σάκκων, τὸ φόρτωμα καὶ ξεφόρτωμα τῶν ζῶων, τὸ λύσιμον καὶ δέσιμον τῶν 12 πανίων τῆς φτερωτῆς τοῦ ἀνεμομύλου, τὸν κανονισμόν τῆς λεπτότητος τοῦ ἀλεύρου, τὸ ἄνοιγμα καὶ κλείσιμον τοῦ νεροῦ τοῦ ὑδρομύλου καὶ τελευταῖον τὸ κάμωμα τῆς πέτρας, δηλαδὴ τὸ ἀκόνισμα αὐτῆς διὰ τοῦ σφυρίου.

Ὁ μαθητευόμενος τοῦ πεταλωτοῦ, ἤρχιζε τὴν μύσιν του εἰς τὴν τέχνην μὲ τὸ «μυιαστήρ», τὴν ἀλογοουρᾶν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεδίωκε τὰς μυίας, τὰς ἐνοχλοῦσας τὰ πεταλωμένα ζῶα, καὶ βαθμηδὸν ἐπροχώρει εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ βαριοῦ κατὰ τὴν κοπὴν τῶν πετάλων, τὸ φορμάρισμα τῶν καρφίων, τὴν ἀποκοπὴν τῶν ὀνύχων καὶ τέλος τὸ πετάλωμα καὶ τὴν κατασκευὴν πετάλων.

Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παντοπώλου καὶ «καφετζῆ» πολλάκις ἐξησκεῖτο ταυτοχρόνως, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου καὶ εἰς τὸ αὐτὸ «ἀργαστήρ». Ὁ μικρὸς λοιπὸν μαθητευόμενος ἐδιδάσκετο γὰρ ζυγίξῃ διακρίνων τὰ διάφορα δράμια, χωρὶς λάθος γὰρ κατασκευάζῃ χωνοειδεῖς σακκούλας ἀπὸ φύλλα χάρτου, γὰρ ψήνην καφέδες καὶ ἐν γένει γὰρ περιποιῆται τὴν πελατεῖαν.

Καὶ τὸ τοῦ κουρέως ἐπάγγελμα ἐξησκεῖτο ἐν συνδιασμῷ μετὰ τοῦ καφετζῆ. Ὁ δὲ μαθητευόμενος ἤρχιζε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν θεωρητικῶν γνώσεων τῆς κουρευτικῆς τέχνης ὄχι ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν ξένων, ὅπως λέγει ἡ παροιμία, ἀλλ' ἀπὸ τὰ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων του. Προτοῦ ὁμως δοκιμάσῃ ἐπ' αὐτῶν τὴν τέχνην του, ἐπειραματίζετο ἐπὶ τοῦ ἰδίου βραχιονόσ καὶ τῶν κνημῶν του, καὶ μόνον ἀφοῦ κατώρθωνε γὰρ χειρίζεται τὸ ξυράφι, ὥστε γὰρ μὴ κόπη τὸ ἴδικόν του δέρμα, τότε ἐδοκίμαζε τὴν ἐπιτηδειότητά του ἐπὶ τῶν παρειῶν τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ τελευταῖον ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῆς λοιπῆς πελατείας. Ὅταν ὁ κουρεὺς προσελάμβανεν ὑπάλληλον ἐξησηκῆμένον, ἐδοκίμαζε τὰς κουρευτικὰς του γνώσεις καθήμενος καὶ ξυριζόμενος ὑπὸ τοῦ νέου ὑπαλλήλου.

Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ξυλουργοῦ ἐξησκεῖτο ἐν συνδιασμῷ μετὰ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ κτίστου καὶ οἰκοδόμου. Ὁ ξυλουργὸς ἔπρεπε γὰρ γνωρίζῃ ὅλας τὰς τέχνας αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν οἰκοδομὴν οἰκίας ἢ οἰουδήποτε ἄλλου κτιρίου. Τὸ ἐπάγγελμα δὲ τοῦτο μετεδίδετο ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν. Ὁ μαθητευόμενος τοῦ ξυλουργοῦ ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς χρήσεως τοῦ σκεπαρνίου, καρφῶνων σανίδας εἰς τὰ πατώματα τῶν οἰκιῶν, ἔπειτα μετεχειρίζετο τὸ πριόνι διὰ τὸ κόψιμον τοῦ τυχόν περισσεύοντος μέρους καὶ τελευταῖον ἐξησκεῖτο εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ρυκάνης καὶ τοῦ μιστρίου καὶ τῆς στάθμης. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο εἰς τὴν περιφέρειάν μας ἐξησκεῖτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Ἑλλήνας.

Ράπται ὑπῆρχον δύο εἰδῶν: ἀμπατζῆδες, φραγκορράφτες. Οἱ πρῶτοι ἔρρα-

πταν τὰ «φραρδιά», ἀπὸ ἀμπᾶ ἢ σαγιάκι μὲ γαϊτάνια εἰς κάθε ραφήν, οἱ δὲ δεύτεροι ἔρραπταν τὰ «στενά», τὰ σημερινὰ ἐνδύματα. Ὁ μαθητευόμενος τοῦ ἀμπατζῆ καὶ φραγκορράπτου, κατ' ἀρχὰς ἐσυνήθιζε νὰ περνεῖ τὴν κλωστήν εἰς τὸ βελόνι καὶ μετὰ ταῦτα, χωρὶς νὰ δέσῃ τὸ ἄκρον τῆς εἰς κόμβον ἔρραπτεν τεμάχιον πανίου «στὰ ὄφκαира» ἕως νὰ συνηθίσῃ πῶς νὰ κρατῇ τὸ βελόνι. Μετὰ ταῦτα ἐδιδάσκετο πῶς νὰ ράπτῃ τὰ μέρη τὰ ὁποῖα δὲν φαίνονται πολὺ, ἔπειτα νὰ σιδερῶνῃ καὶ τελευταῖον νὰ κόπτῃ.

Ὁ μαθητευόμενος τοῦ βαρελοποιῦ ἤρχιζε ἀπὸ τὸ ἀλλαγμὰ τῶν παλαιῶν «βεργιῶν» καὶ μετὰ καιρὸν ἐδοκίμαζε τὸ «φούντωμα», τὴν ἀνασύστασιν διαλυθέντων παλαιῶν βαρελίων καὶ τελευταίων τὴν κατασκευὴν νέων. Ὁ βαρελοποιὸς δὲν εἶχεν ἐργασίαν καθ' ὅλον τὸ ἔτος, διὰ τοῦτο περιήρχετο διάφορα χωρία ἐπιδιορθῶνων τὰ βαρέλια. Ὁ μαθητευόμενος συνηθίζε νὰ χρησιμοποιῇ πρῶτον τὸ «τουκμάκι» καὶ τὴν σφήνα καὶ ὕστερον τὰ ἄλλα ἐργαλεῖα.

Ὁ ὑποδηματοποιὸς ἐδίδασκε τὸν μαθητευόμενόν του πῶς νὰ συνδέῃ τὴν κλωστήν, τὴν ὁποίαν ἐκλωθε μὲ τὸν «ἄδραχτο», μὲ τὴν λεπτήν κλωστήν τῆς βελόνης, κατὰ τὴν κατασκευὴν «γεμενιῶν», ἔπειτα πῶς νὰ ράπτῃ τὰ «μαργέλια» εἰς τὸ σημεῖον συναντήσεως ψιδιοῦ καὶ ἀσταριοῦ καὶ τέλος τὸ ράψιμον τῶν πᾶτων. Ἄν πάλιν ἐμαθήτευσεν εἰς κουντουρᾶν, ἐδιδάσκετο πῶς νὰ καρφώνῃ ξυλόμπροκες, χωρὶς νὰ τὰς συντρίβῃ, πῶς νὰ ράπτῃ τὰ ψίδια εἰς τοὺς πᾶτους καὶ πῶς νὰ ἐφαρμώζῃ τὰ καλαπόδια.

Εἰς τὰ χωρία δὲν ἐξεησκοῦντο ἄλλα ἐπαγγέλματα. Εἰς τὰς Μέτρας ὅμως, ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τῆς πολιτικῆς διοικήσεως καὶ ἦτο κωμόπολις, ὑπῆρχαν καὶ ἄρτοποιοί, ἀγγειοπλάσται, βυρσοδέψαι, ξενοδόχοι καὶ σιδηρουργοί. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπάγγελμα ἐξεσηκεῖτο ἀπὸ ἀπογόνους Ἀθηγᾶνων.

Ἐπειδὴ μόνον διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ πεταλωτοῦ, ξυουργοῦ, ράπτου κλπ. δὲν ἠδύνατο νὰ συντηρήσῃ ὁ ἐπαγγελματίας τὴν οἰκογένειάν του, ἐπεδίδειτο καὶ εἰς τὴν γεωργίαν σπειρῶν τὰ χωράφια του ὡς «παρασπορτζῆς» δηλαδὴ μὲ ξένο ζευγάρι.

Ὁ μαθητευόμενος οἰουδήποτε ἐπαγγέλματος εἰργάζετο ἐπὶ δύο τοῦλάχιστον ἔτη πλησίον τοῦ τεχνίτου ἀνευ διακοπῆς Κυριακῶν καὶ ἑορτῶν, διότι δὲν εἰργάζετο μόνον εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ κυρίου του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, ἐκτελῶν καὶ καθήκοντα ὑπηρέτου. Μετέφερον ὕδωρ ἀπὸ τὴν βρύσιν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας, ἐσκοῦπιζε καὶ ἐκαθάριζε, μετέφερε τὰ ὀψώνια, ἐτοίμαζε τὰς λυχνίας, συνώδευε τὰ νήπια εἰς περίπατον, ἔπλυε τὰ πιάτα τοῦ φαγητοῦ κλπ. Κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη ἐλάμβανε μόνον τὴν τροφήν του δωρεάν, ἀνευ ἄλλης πληρωμῆς. Κατὰ τὸ δεῦτερον ἔτος, ἐὰν ἦτο ἐπιδέξιός καὶ ταχύς, ἐφιλοδωρεῖτο καὶ μὲ μίαν ἐνδυμασίαν κατὰ τὸ Πάσχα. Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος ἐπληρῶνετο καὶ μικρὸν μισθὸν 20—50 γροσίων τὸν μῆνα, καὶ μετὰ ταῦτα εἰργάζετο πλέον ἐπὶ ἑβδομαδιαίᾳ ἢ ἡμερησίᾳ ἀμοιβῇ, ἀνευ τροφῆς. Ὁ μαθη-

τευόμενος, τὸ τσιράκι, ἐγίνετο πλέον κάλφας, ἱκανὸς δηλαδή ν' ἀποτελειώσῃ ὠρισμένον ἔργον μόνος.

Ὁ ἐργοδότης συνήθιζαν νὰ δοκιμάζουσαν τοὺς μαθητευομένους των, διὰ νὰ βεβαιωθοῦν περὶ τῆς τιμιότητος αὐτῶν. Ἐτοποθέτουσαν λοιπὸν μικρὰ νομίσματα εἰς μέρη συχναζόμενα ὑπὸ τῆς πελατίας, καὶ παρηκολούθουσαν τὸν μαθητευόμενον. Ἐὰν οὗτος, πιστὸς εἰς τὰ παραγγέλματα τοῦ μάστορος, προσεκόμιζεν ἀμέσως εἰς αὐτὸν πᾶν ὅ,τι εὗρισκεν, ἀνεγνωρίζετο ὡς τίμιος καὶ εὐλικρινής, ἐὰν ὅμως τὰ ἐνεθυλάκωνε, ἀπεδιώκετο μετ' αὐστηρὰν τιμωρίαν.

Ὁ μαθητευόμενος ἐδιδάσκετο νὰ σιωπᾷ ἐνώπιον τοῦ μάστορος, καὶ νὰ μὴ λαμβάνῃ μέρος αὐτόκλητος εἰς τὰς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν πελατῶν ὁμιλίαις. Ἐὰν ὁ μάστορος ἔλεγε τι μὴ συνάδον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὁ μαθητευόμενος ἔπρεπε νὰ προσποιῆται τὸν κωφὸν καὶ ὅτι ἀγνοεῖ τὰ γνωστότατα.

Τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης ἐθεωροῦντο ὡς ἱερά, καὶ δὲν ἐπετρέπετο ἢ μεταφορὰ αὐτῶν ἐκτὸς τοῦ καταστήματος. Κανεῖς δὲν ἐπετρέπετο νὰ καθήσῃ ἐπάνω εἰς τὸν πάγκον τοῦ ράπτου, τοῦ ὑποδηματοποιοῦ ἢ τοῦ ξυλουργοῦ.

Ὁ μαθητευόμενος ὤφειλε σέβας εἰς τὸν προϊστάμενόν του, ἀκόμη καὶ ἀφοῦ ἐτελείωνεν ἢ μαθητεία του καὶ ἐγίνετο κάλφας. Ποτὲ δὲν ἐκάπνιζε παρουσίᾳ αὐτοῦ.

### Φ' Παιδικὰ ἄσματα

Τὰ παιδικὰ ἄσματα ἀναφέρονται εἰς τὴν φύσιν, εἰς τὰ παραμύθια. Καὶ ἄλλα μὲν εἶναι ἀπήχησις νανουρισμάτων, ἄλλα δὲ σιωπτικὰ ὀνομάτων.

#### 1. Ὁ ἥλιος

Ἦλιε μ', κὺρ ἤλιε μ',  
χρυσὸ μ' παλικάρ',  
δῆγανε τὰ μαῦρα σου  
καὶ βάνε τὰ χρυσά σου,  
Τόπλα, Τουρκόπλα,  
στὴν πίσσα, κολλημένα,  
καὶ μεῖς τὰ χριστιανόπλα,  
στὸν ἥλιο πυρωμένα.

#### 2. Τὸ φεγγάρι

Φεγγαράκι μου καλὸ  
φέγγε με νὰ πορπατῶ,  
νὰ παγαίνω στὸ σχολιό,  
νὰ μαθαίνω γράμματα,  
τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα.

#### 3. Βρέχει

Βρέχ' βρέχ' καὶ χιονίζ'

καὶ τὰ μάρμαρα ποτίζ',  
καὶ χορεύει τὸ ποντίκι'  
καὶ ἡ κάτα δά (δὲ θά) τ' ἀφήκ'.

#### 4. Ἦλιος καὶ βροχή.

Ἦλιος καὶ βροχή,  
παντρεύει οἱ φτωχοί.  
Ἦλιος καὶ χιόν',  
πατρέδδαι οἱ ἀρκόδ'.

#### 5. Οὐράνιον τόξον.

— Δόξα, πατρόξα,  
Τί θά φάμ' ἀπόφα ;  
— Μέλι καὶ καρύδ'.  
— Ποῦ θά κοιμηθοῦμ' ;  
— Στῆς γριάς τὸ σπῖτ',

#### 6. Ὁ ποντικός

Ὁ ποντικός ἀπήδησε

ἀπὸ τὸ παραθύρι,  
καὶ ἡ μάννα του τὸν ἔλεγε :

- Ποῦ πᾶς μαρὲ Ζαφεῖρη ;  
—Ἐχω ἀμπέλια στὴ Φραγκιά,  
καὶ πᾶ νὰ τὰ τρυγήσω.  
Ἐτρύγησε ξετρύγησε,  
ἐννιὰ ρόγες σταφύλι,  
τις τέσσερ' ἔκανε κρασί,  
τις πέντε πετ:μέζι  
καὶ τ' ἄλλα τ' ἀποδέλοιπα,  
τ' ἄφησε γιὰ τοὶ φίλοι.

### 7. Ἡ καμήλα

- Καμήλα κασιδιάρα,  
ποῦ κατρεῖς τὰ μῆλα,  
δὸς καὶ μένα ἕνα.  
—Εἶναι κατρουμένα.

### 8. Ὁ πελαργός

- Δέλεγα, πασιά, πασιά,  
Ποῦ ν' τὰ χίλια πρόβατα ;  
—Κάτω στὰ πατώματα.  
Τρῶει ὁ λύκος χαίρεται,  
ἡ ἀλεποῦ μαραίνεται.

### 9. Τὸ χελιδόνι.

- Ἄφκα οὐκο καὶ σταφύλ',  
καὶ σταυρὸ καὶ λυχνιστήρ',  
κι' ἤρτα βρήκα τὸν Ἀπρίλ'.

### 10. Ἡ πυγολαμπίς.

- Δαμπρινίτσα μου καλή,  
νὰ ψωμί, νὰ τυρί,  
καὶ κατέβα μοναχή.

### 11. Χειμωνιάτικος ἥλιος.

- Βγήκε ἥλιος μὲ τὰ δόδια,  
κι' ἀλεποῦ μὲ τὰ μουστάκια.

### 12. Ὁ δάσκαλος

- Δάσκαλε, παπαγονῆ,  
τὸ ποδάρι μου πονεῖ,  
—Μὴ τὸ λέτε ἕρῃ παιδιά,

ἂ (θὰ) σᾶς δώκω λεβλεβιά.

### 13. Ἡ παπαδιά

- Γύρ', γύρ', παπαδιά,  
κάθε χρόνο δυὲ παιδιὰ.  
Ποῦ πάει ὁ παπᾶς ;  
—Ἐλα πᾶν' καὶ μὴ ρωτᾶς.

### 14. Ἀντώνης

- Κόψε ξύλο κάμ' Ἀντών'  
κι' ἀπὸ πλάτανο Μανώλ'  
κι' ἂν ρωτήσεις γιὰ τὸ Γιάνν'  
ἔ,τι ξύλο κόψεις κᾶν'.  
Καὶ ἂν πῆς καὶ γιὰ Νικόλα,  
κάνουνε τὰ ξύλα ἔλα.

### 15. Γιῶργος

- Γιῶργο, Γιῶργο, Γιωργαντᾶ,  
Τὰ ποδάρια σου κοντὰ,  
μὲ τὴ μύτη τὴν τρανή,  
καὶ τὸ τρύπιο γεμενί.

### 16. Ἐλένη

- Λένκα μὰ Λένκα,  
Τσίτσο καπετάνιο,  
θάργε τὴν καμπάνα σου,  
νὰ μαζωχτοῦν οἱ Φράγκοι.  
νὰ τρῶνε μακαρόνια,  
σκατὰ μὲ τὰ περόνια.

### 17. Ὁ Ντώνης

- Ντών', Ντών', Καρκαδών',  
τάκανεσ μέσ' στὸ σεδόν',  
πάει ἡ μάγα σ' νὰ τὰ πλόν'  
ἔφαγες καὶ τὸ καπόν'.

### 18. Ἡ Δένη

- Λέν', Λέν', Κουτσολέν',  
τ' ἄδερά σ' μέσ' στὸ λεγέν'  
τὰ τγανίζ' ἢ πεθερά σ'  
καὶ τὰ τρῶνε τὰ παιδιὰ σ'.

### 19. Ρήνη

- Ρήνη, Ρήνη ρεῖονται,

Ρήγη κοκορεύονται,  
 Ρήγη πάγει στα βουνά,  
 νά φωνάξει:—Ἄετέ,  
 ἀετέ σταυραετέ,  
 τὸ παιδί ποῦ βάρφτισες,  
 κόκκαλο κατὰπτε.

—Ποῦ νά τὸ γιατρέψουμε;

—Στὴν Ἁγιά, στὴν Παναγιά,  
 πῶχ' ἀνώγεια καὶ κατώγεια,  
 καὶ ψηλά τὰ περιβόλια.

### 20. Φρώσω

Φρώσω, Φρώσω,  
 θὰ σὲ στεφανώσω,  
 θὰ σὲ δώκω ν' ἄντρα,  
 σκύλ' ἀπὸ τὴ μάντρα.

### 21. Μαργαρίτα

Μαργαρίτα, Μαργαρίτα,  
 τὸ κεφάλι σ' εἶναι πίτα.

### 23. Ἡ κοπέλλα

Πάγω πέρα, πέρα,  
 βρίσκω μινὰ κοπέλλα,  
 ἔτρωγε σταφύλι,  
 τσίμπησα μινὰ ρόγα,  
 μ' ἔδωκ' ἕναν μπάτσο,  
 πήγα κάτ' στὸν πάτο,  
 ἄλογο βαρβάτο,  
 σκύλο κουπανάτο,  
 πῆρ' ὁ σκύλος τὴν μαμή,  
 καὶ τὴν πάει στὴν Κασσαντρέη.

—Κασσαντρέη καμε παιδί,  
 καὶ τὸ λένε Μαυρωδῆ,  
 Μαυρωδῆς πουλεῖ κρᾶσί,  
 κάτω στὴν Ἀνατολή,  
 πίνουν Τούρκοι καὶ Ρωμιοί,  
 πήγε ἡ πέρδικα νά πιῆ,  
 τσάκησε καὶ τὸ σταμνί.

—Στέκα, στέκα Μαυρωδῆ,  
 νά σὲ φέρω νὰ σταμνί,  
 κι' ἂν σὲ πῶ καὶ φέματα,

κόψε τὸ κεφάλι μου,  
 ρίξ' το μέσ' στὴ θάλασσα,  
 νά ματώσ' ἡ θάλασσα,  
 καὶ ἡ πικροθάλασσα.

### 24. Ἄγισον

Ἄγισον, πάγισον,  
 πέτρα στὸ κεφάλι σου,  
 ζιζικὰ στ' ἀφτί σου,  
 νά σκάσει ἡ κορφή σου,  
 νά γένει πετρᾶβόλι,  
 νά χέζοντ' οἱ διαβόλοι.

### 25. Ὁ γάιδαρος

Ψόφησε ὁ γάιδαρός μας,  
 πάλε διάφορος δικός μας.  
 Τὰ ἀφτιά του μuiαστήρι,  
 τὰ μuiάζουν τὸ Σωτήρη,  
 δυὸ τσαρούχια π' τὸ καπούλι,  
 γιὰ τὸν μπάρμπα Δημητρούλη,  
 καὶ στὸν Νίκο τὴν κοκκάλα,  
 νά τὴν δάνει στὴν τζουκάλα.

### 26. Ἄλφα βῆτα

Ἄλφα βῆτα,  
 κόψε πίτα,  
 δὲς τὸ σκύλο,  
 δὲς τὴ γάτα,  
 δὲς καὶ μένα  
 μινὰ κομμάτα.

### 27. Ἡ Ἀθηνᾶ

Ἄλφα, Βῆτα, Γάμα, Δέλτα,  
 Ἐφίλον καὶ τὰ λοιπά,  
 Στοῦ σχολείου μας τὴν πόρτα  
 κάθεται ἡ Ἀθηνᾶ,  
 καὶ βασιτᾶ χρυσὸ διδλίο,  
 καὶ διαβάζει γαλλικά.

### 28. Πουλερικά

\*Ω παναθεμά σε κλώσσα,  
 σὲ πουλῶ σὲ κάνω γρόσια.

Κλώσσα κλώσσισε,  
 κι' ὕσταρα φόδησε.  
 Πάπια, τὰ παπιά,  
 δὲν τάβγανες σωστά.  
 Πάπια χήνχ μου,  
 νάχεις τὸ κρίμα μου.  
 Μαῦρος πατεινὸς λαλεῖ,  
 κι' ὅποιος θά τ' ἀκούσ' πλαλεῖ.

### 29. Τὰ φῶτα

Σήμερα ν' τὰ Φῶτα,  
 γέννησεν ἡ κότα,  
 πίσ' ἀπὸ τὴν πόρτα,  
 κι' ἔκαμε κοτάκια,  
 μὲ τὰ τσαρουχάκια,  
 νὰ μ' πατοῦν τσαλάκια.

### 30. Τῷ Βαγιῷ

Βάγια, βάγια τῷ Βαγιῷ,  
 τρῶνε ψάρι καὶ κολιό,  
 καὶ τὴν ἄλλ' τὴν Κυριακή,  
 τρῶνε κόκκινο αὐγό.

### 31. Τὸ παγῶνι

Τὸ παγῶνι, τὸ παγῶνι,  
 τὰ φτερά του καμαρώνει,  
 καὶ τὰ πόδια του κοιτάζει,  
 καὶ βαριά ἀναστενάζει.

### 32. Τὸ χιόνι

Χιόνι, χιόνι, χιόνισε  
 τὰ πουλιά παγῶνισε,  
 πόρτες, τρύπες, δούλωσε,  
 κι' ὅλα τὰ κουκούλωσε.

### 33. Τὸ δίλι δίλι

Ἄϊδε δίλι δίλι,  
 σούφρα τὸ μαντήλι,  
 ποὺ ἔφεγγε καὶ κένταγε  
 ἡ κόρη τὸ μαντήλι.  
 Ἦρτε καὶ ὁ πόντικος

καὶ πῆρε τὸ φυτίλι,  
 πὸ μέσ' ἀπ' τὸ καντήλι,  
 ποὺ ἔφεγγε καὶ κένταγε  
 ἡ κόρη τὸ μαντήλι.  
 Ἦρτε δίλι, δίλι,  
 σούφρα τὸ μαντήλι.  
 Ἦρτε καὶ ἡ γάτα,  
 καὶ φαγε τὸν πόντικο,  
 ποὺ πῆρε τὸ φυτίλι,  
 πὸ μέσ' ἀπ' τὸ καντήλι,  
 ποὺ ἔφεγγε καὶ κένταγε  
 ἡ κόρη τὸ μαντήλι.  
 Ἦρτε καὶ ὁ σκύλος.  
 καὶ ἐπνιξε τὴ γάτα, κλπ.  
 Ἦρτε καὶ τὸ ξύλο,  
 καὶ σκότωσε τὸ σκύλο κλπ.  
 Ἦρτε καὶ ὁ φούρνος  
 καὶ ἔκαψε τὸ ξύλο κλπ.  
 Ἦρτε καὶ τὸ ρέμα  
 καὶ ἔσθυσε τὸ φούρνο κλπ.  
 Ἦρτε καὶ ὁ βῶκος  
 καὶ ρούφηξε τὸ ρέμα, κλπ.  
 Ἦρτε καὶ ὁ ψόφος  
 καὶ ἀρπαξε τὸ βῶκο,  
 ποὺ ρούφηξε τὸ ρέμα,  
 ποὺ ἔσθυσε τὸ φούρνο,  
 ποὺ ἔκαψε τὸ ξύλο,  
 ποὺ σκότωσε τὸ σκύλο,  
 ποὺ ἐπνιξε τὴ γάτα,  
 ποὺ ἔφαγε τὸν ποντικό,  
 ποὺ πῆρε τὸ φυτίλι,  
 πὸ μέσ' ἀπ' τὸ καντήλι,  
 ποὺ ἔφεγγε καὶ κένταγε,  
 ἡ κόρη τὸ μαντήλι.

### 34. Ἡ ζαμπούνα

Λάλει, λάλει, ζαβουνίτσα,  
 μὴ σὲ ρίξω μέσ' στὸ ρέμα,  
 καὶ σὲ τρῶνε τὰ ψαράκια  
 καὶ σὲ κλαίει ἡ Μαρिγῶ.

## 35. Ἡ Τζαμάλα

Δίδιλ δίδιλ τζάμαλη  
τῆς τζαμάλας τὸ παιδί,  
ἔκαμε κακὸ σ' ἀφτί  
καὶ κασίδα στὴν κορφή.

## 36. Ἄλφα βήτα

Ἄλφα βήτα σόσκερες,  
Γάμα, δέλτα σόσκερες,  
Πάρ' τὴν πινακίδα σου,  
ἔβγα στὴν ἀγελारीά,  
ἄλλος πρόβατα φυλάει,  
ἄλλος πέτρες πελεκάει,  
κι' ἄλλος παίζει καὶ πηδάει.

## 37. Ὁ λαπατάς

Λαπατάς περιπατεῖ,  
τὸ Θεὸ παρκακαεῖ :  
—Θέ μου, δόσε μινιά βροχή,  
νὰ χαροῦνε οἱ φτωχοί,  
νὰ φυτρώσνε τὰ χορτάρια,  
τὰ κριθάρια καὶ τὰ στάρια,  
τὰ ἀβέλια καὶ τὰ ρόδια,  
τὰ σπαρτά, τὰ παρασπόρια.  
Ρίξε μινιά καλὴ βροχή,  
νὰ χαροῦνε οἱ φτωχοί,  
τὰ σπαρτά μας νὰ φωμώσνε  
γέννημα πολὺ νὰ δώσνε,  
νὰ πληθαίνει τὸ ψωμάκι,  
νὰ φτηναίνει τὸ κρασάκι.

## 38. Ὁ Μάρτης

Μάρτης μᾶς ἦρτε,  
καὶ καλῶς μᾶς ἦρτε,  
τὰ ὄρη ἀνθίζουνε,  
οἱ κάμποι λουλουδιζουνε,  
οἱ χελιδόνες ἔρχονται  
καὶ πάνε στὶς φωλίτσες.  
Μάρτη Μάρτη μου καλέ,  
καὶ Ἀπρίλη λαμπερέ,  
τὴ Λαμπρὴ μᾶς ἔφερες,  
τὸν παπᾶ μᾶς ἔσεβες.

Μπῆκε μῆνας θάλασσα,  
θάλασσα τὴν πέρασε,  
Ἔκατσε καὶ λάλησε,  
στοῦ προφήτου τὴν αὐλή,  
Βγάν' αὐγὰ σαρακοστά,  
καὶ σκουλιὰ πεντηκοστά,  
νὰ δύσσουνε τὸ Μάρτη,  
ποῦνε γεροντάκι,  
ποῦνε τοιτοιδάκι.  
Ὁξω φύλλοι, ποντικοί,  
Μέσα ἥλιος καὶ χαρά,  
καὶ καλὴ νοικοκερά,  
καὶ τοῦ χρόνου δυὸ αὐγά.

## 39. Ὁ Ὀβριὸς

Ὀβριὸς φορεῖ φτερό,  
στὸ κεφάλι τὸ ξερό.  
Ὀβριὸς φορεῖ μετάξ',  
ἢ κασίδα τ' νὰ πετάξ'.  
Ὀβριὸς ὁ κερατᾶς  
ἔκλεψε μινιὰν ὄρνιθα,  
τ'ν ἔβανε μέσ' στὸ θρακί τ',  
ἢ ὄρνιθα κακάρισε,  
Ὀβριὸς ξυπάστηκε.  
Ἔχουμε τὴν ἔνοια του,  
χέζουμε τὰ γένεια του.

## 40. Ἄλφα βήτα

Ἄλφα, βήτα, γάμα, δέλτα.  
Ποντικὸς μὲ τὴν τραπέντα,  
ἔσκυψε νὰ πάρει πέτρα,  
νὰ βρῆσει τὴν Ἀνέτα,  
καὶ ἢ Ἀνέτα τὸ Γιωργάκη,  
Ἄφερμι παλικαράκι.

## 41. Βρέξε

Βρέξε βροχίτσα,  
νὰ γέν'νε τὰ σταρίτσια,  
νὰ γέν'νε τὰ σταφλίτσια  
νὰ τρῶνε τὰ παιδίτσια,  
μὲ τὰ καλαθίτσια.

**42. Γιάννη**

Γιάννη, Γιάννη, Γιαννακό,  
ἔφαγες τὸν ποντικό,  
μὲ τὸ λάδι, μὲ τὸ ξύδι,  
μὲ πιπέρι καὶ κρομμύδι.

**43. Χορὸς**

- Ἄϊδε νὰ χορέψουμε,  
τραχανὸ νὰ κλέψουμε,  
ποῦ νὰ τὸν ἀπλώσουμε ;  
— Ἀποκάτω στὴ μηλιά,  
πῶχει πράσινα τὰ φύλλα,

κι' ἔχει κόκκινα τὰ μῆλα.

**44. Ἀνεβαίνω**

Ἀνεβαίνω στὴ συκιά,  
καὶ πηδῶ στὴν καρυδιά,  
πίνω τὸ γλυκὸ κρασί,  
μὲ τὴν κούπα τῆ χρυσῆ.

**45. Γιωργαλᾶς**

Γιώργο, Γιώργο, Γιωργαλᾶ,  
ἔφαγες ψωμιὰ πολλά,  
ἤπιες καὶ τὸ τουρσοζούμ',  
φούσκωσες σὰν τὸ τουλούμ'.

**Γ' Νανουρίσματα καὶ ταχταρίσματα**

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα ἐψάλλοντο ὑπὸ τῶν παιδίων, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἐψάλλοντο ὑπὸ τῶν μητέρων ἢ ἄλλων συγγενῶν τῶν νηπίων διὰ νὰ τὰ κοιμήσουν (νανουρίσματα), ἢ νὰ τὰ διασκεδάσουν (ταχταρίσματα). Κατωτέρω ἀναφέρονται τὰ ἀπαντώμενα εἰς πολλὰ χωρία. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλὰ αὐτοσχέδια χρησιμοποιούμενα ἀπὸ ὠριμένους μόνον μητέρας.

**1. Νανουρίσματα**

- Κοιμᾶται τ' ἀγοράκι μου καὶ γὼ τὸ νανουρίζω,  
καὶ τὴν κουνίτσα του κουνῶ καὶ τὸ γλυκοκοιμίζω.  
— Κοιμᾶται ποῦ νὰ τὸ χαρῶ καὶ νὰ τὸ διῶ μεγάλο,  
ποῦ νὰ τὸ διῶ τῆς παντρεῖᾶς κι' ὕσταρα ν' ἀποθάνω.  
— Νάνι τοῦ μπέη τὸ παιδί, τοῦ βασιλεῖ τ' ὄγγονι,  
ποῦ στὴ βρανιά γεννήθηκε κι' ἀκούστηκε στὴν Πόλη,  
— Κοιμήσου καὶ παράγγειλα στὴν Πόλη τὰ παπὰ σου,  
στὴ Βενετιά τὰ ροβχά σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.  
— Κοιμοῦνται ἔλα τὰ πουλιά, κοιμᾶται καὶ ἡ Πούλια,  
κοιμᾶται τὸ πουλάκι μου, στὴν ἀργυρῆ τὴν κούνια.  
— Κοιμοῦνται ἔλα τὰ πουλιά, κοιμήθηκαν τ' ἀηδόνια,  
κοιμᾶται τὸ παιδάκι μου στὰ καθαρὰ σεντόνια.  
— Ἐλα Χριστέ καὶ πάρε το καὶ πᾶν το στοὺς μπαχτσέδες,  
καὶ γιόμισε τὸν κόρφο του λουλούδια καὶ κοντσέδες.  
— Κοιμᾶται τὸ μωροῦτοκο μου, σὰν τὸ καλὸ τ' ἀρνάκι,  
κι' ἡ μάinna του τὸ τραγουδεῖ χρυσὸ μου τ' ἀγοράκι.  
— Ἐλα ὕπνε καὶ πάρε το, γλυκὰ ποκοίμησέ το,  
καὶ μὲ λουλούδια καὶ ὄροιές, καλοξημέρωσέ το.  
— Ὁ νύπνος τρέφει τὸ μωρό, κι' ἡ γειὰ τὸ μεγαλώνει,



- καὶ ἡ καλὴ ἢ Παναγιά, τὸ καλοξημερώνει.  
 —Κοιμάται τὸ μωράκι μου καὶ πῶς νὰ τὸ ξυπνήσω.  
 νὰ πάρω διαμαντόπετρες, νὰ τὸ πετροβολήσω.  
 —Νάνι του τὸ χρυσὸ παιδί, τῆς γειτονιάς τ' ἀηδόνι,  
 ποὺ τὸ χορεύ' ἢ μάννα του, κι' ὁ κύρης καμαρώνει.  
 —Ὁ νύπνος τρέφει τὸ μωρό, σὰν ἥλιος τὸ μωσκάρι,  
 καὶ τὰ κανάκια τοῦ γονισῶ, τὸ κάμνονι παλλικάρι.  
 —Κοιμάτ' ὁ λύκος στὸ βουνὸ κι' ἡ πέρδικα στὰ δάση,  
 ἄστεϊτε τὸ πουλάκι μου, τὸν νύπνο νὰ χορτάσει.  
 —Κοιμήσου σὺ παιδάκι μου, κι' ἡ Μοῖρα σὲ μοιραίνει,  
 καὶ ἡ καλὴ ἢ τύχη σου, σὲ κουδανεῖ καὶ φέρνει.  
 —Κοιμάται τὸ μωροῦτσο μου, κανεὶς μὴν τὸ ξυπνήσει,  
 ὡς ποὺ νὰ ρτῆ ἢ μάννα του, νὰ τὸ γλυκοφιλήσει.  
 "Ἄα τὸ μωροῦτσο μ". "Ἄα, "Ἄα, "Ἄα.  
 "Ἄα τὸ καλοῦτσο μ". "Ἄα, "Ἄα, "Ἄα.  
 "Ἄγου τὸ μωρό μ". "Ἄα, "Ἄα, "Ἄα.  
 "Ἄγκη τὸ χρυσὸ μ". "Ἄα, "Ἄα, "Ἄα.

## 2. Ταχταρίσματα

### 1. Νάνι

Νάνι, νάνι τὸ κοκό,  
 πάει ἢ μάννα τ' στὸ λουτρό,  
 νὰ τὸ φέρ' κρῦο νερό,  
 νὰ τὸ λούσ' νὰ τὸ χτενίσ',  
 νὰ τὸ στραβοφακιολίσ'.

### 2. Παραμῦθι

Παραμῦθι μύθαρως,  
 κοῦκος καὶ ροθύθαρως,  
 παραμῦθι μυθικό,  
 παρακλάνγμε μεῖς τὰ δυό,  
 παραπίν' τ' ἐλόμικρο.  
 Μεσ' στὸ τάμπουρλου χαμπόρ',  
 κλάν' ἢ μάννα, πίν' ἢ κόρ'.  
 Παραμῦθι μύθαρως,  
 κοῦκος καὶ ροθύθαρως,  
 καὶ ἡ καιλιά σου πίθαρως.

### 3. Πίτερρα

"Ἐνα καπάκι πίτερρα,  
 ποιδς θὰ τὰ φάει μπροστήτερα;

—Γιὰ ἐγὼ γιὰ ἐοῦ,  
 γιὰ ὁ μαῦρος πέτακας.

### 4. Τὸ παιδί μας

Τὸ παιδί μας τὸ καλό,  
 μοναχὸ κυλάει τ' αὐγὸ,  
 καὶ κανεὶς δὲ δὲ βοθάει,  
 μόν' ἢ πάπια κι' ὁ λῆγός,  
 καὶ τῆς Παναγιάς ὁ γιός.

### 5. Τούπου τουπανά.

Τούπου, τούπου, τουπανά,  
 πότε γέν' κε τόσωνα,  
 τούπου τούπου τούπου τούπ,  
 θὰ τὸ βάνω μέσ' στὸ κιοῦπ,  
 τούπου τούπου τουπανά,  
 πὸχ' ἀρχόντισσα ναυνά,  
 καὶ φορεὶ χρυσᾶ σειρήτια,  
 ὄσαμ' τὰ λεμονοβύζια.  
 Πῶς χορεύει τὸ χηνάρ',  
 μετὸ κόκκινο ποδάρ',  
 Πῶς χορεύει τὸ παπί,  
 μετὸ κόκκινο σκουφι,

Ὡς χορεύει καὶ πηδάει,  
κι' ὄλο χαίρ'ται καὶ γελᾷ.

### 6. Νὰ σὲ πῶ

Ἄ σὲ πῶ να παραμύθ',  
τὸ κουκκί καὶ τὸ ροθύθ'.  
Σήκ' ἀπάν' νὰ σὲ τὸ πῶ.  
Κάτσε κάτ' νὰ σὲ τὸ πῶ.  
Ἦταν ἕνας βασιλῆς,  
καὶ φόργε στούπνο βρακί,  
καὶ στούπνη βρακοζούνα.  
Σήκ' ἀπάν' νὰ σὲ τὸ πῶ.  
Κάτσε κάτ' νὰ σὲ τὸ πῶ.

### 7. Τὰμ τιριρί

—Τὰμ τιριρί, ποῦ πᾶς μαρή;  
—Στὸν μπακάλη γιὰ τυρί,  
καὶ τυρί δὲν ἠύραμε,  
τὸν μπακάλη δεῖραμε.  
Ὡ καλῶς, καλῶς τονα,  
πάρ' τὸ ξύλο δὸς τονα.  
Τὸ παιδί μας θέλ' χορό,  
τὰ διολιὰ δὲν εἶναι δῶ.  
Κι' ὅποιος πάγει καὶ τὰ φέρ',  
δῶδεκα φλουριά σὲ χέρ'.

### 8. Ἐχω γιὸ

Ἐχω γιὸ κι' ἔχω καμάρ',  
θέλω νύφ' ἀπ' τὸ Φανάρ'.  
Ἐχω γιὸ κι' ἔχω χαρά,  
ποῦ θὰ γένω πεθερά.  
Ἐχω κόρη κι' ἔχω πίκρα,  
ποῦ θὰ τηνε δώκω προῖκα,  
θὰ δουλεύω μέρα νύχτα.  
Τοῦ μικρούλη μου τὸ γάμο  
καλοκαίρι θὰ τὸν κάμω.  
Θὰ καλέσω τὸν γαδῆ,  
νὰ σκουπίζει τὴν αὐλή,  
θὰ καλέσω γεροντάδες,

νὰ σκουπίζουν τοὺς ὀδάδες,  
θὰ καλέσω τοὺς πασάδες,  
νὰ σκουπίζουν τοὺς ταβλάδες,  
θὰ καλέσω τὰ κορίτσια,  
νὰ γυρίζουν τὰ σερβίτσια,  
νὰ κερνᾶν τὰ παλικάρια,  
ἀπ' τὰ πρῶτα γιοματάρια.

### 9. Μνιά φορὰ

Μνιά φορὰ κι' ἕναν καιρό,  
πάδρεψαν τὸν Ἀλμυρό,  
μὲ τὴν ἄμνια Τζοχερώ.  
μέσ' στὸ κρύο τὸ νερό.  
Καὶ τὴ δώκανε προικιά,  
τρία ἄραφτα βρακιά,  
ἕνα κόσκινο κουκιά,  
καὶ φωμάκι μνιά βουκιά.  
Καὶ τ'νὲ δώκαν ἕνα ἀθέλ'  
κι' ἔδεκα κουφίγια μέλ'  
καὶ κραοὶ ἕνα θαρέλ'  
γιὰ νὰ πίνει ὅσο θέλ'.  
Καὶ τ'νὲ δώκαν ἕνα τ'γάν'  
κι' ἕν' ἀγάνωτο σαχάν'  
στὴ φωτίτσα νὰ τὸ στήν'  
τὸ φαγί της γιὰ νὰ ψήν'.  
Τὴνε δώκαν κι' ἕνα σπίτ',  
δίχως τζάμνια κι' ἀφερίτ,  
δίχως σιάλα καὶ κατώγ'  
κι' ἀψ'λὸ ἴσαμ' ἕνα βόγ'.  
Κι' ὕστερα ἀπὸ καιρό,  
ἢ κοκκίωνα Τζοχερώ,  
ἔκανε ἕνα μωρό,  
σὰ δὲ κρύο τὸ νερό.  
Ἦταν μέρα Κυριακῆ,  
κι' ἤμουνα καὶ γὼ ἐκεῖ,  
(καὶ μὲ φίλεψαν φακῆ)  
μ' ἕνα κόσκινο βρακί.  
κάθουμ'να στὰ χιώματα  
πέφταν τὰ σαλώματα.

## ΙΑ' Ηαιδειαί

Τὰς παιδιας διακροῦμεν εἰς δύο τάξεις. 1) Τὰς τῶν νηπίων τὰς ὁποίας ἐκτελεῖ ἡ μήτηρ ἢ ἄλλη συγγενής, διὰ τὴν διασκεδάσῃ τὸ νήπιον, καὶ 2) Τὰς τῶν μειρακίων τὰς ὁποίας ἐκτελοῦν αὐτὰ τὰ παιδιά, παίζοντα. Αὐτὰ διακροῦνται α) εἰς ἀτομικὰς καὶ β) εἰς ὁμαδικὰς.

### Ι. Ηαιδειαί νηπίων

#### 1. Τὰ ποδαράκια

Ἡ μήτηρ ἢ ἡ ἀδελφὴ τοῦ παιδίου, τὸ καθίζει ἢ τὸ ξαπλώνει, καὶ λαμβάνουσα διὰ τῶν χειρῶν τοὺς πόδας του, σταυρώνει αὐτοὺς χιαστί, πρῶτον μὲ τὸν δεξιὸν πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ ἔπειτα τὸν ἀριστερὸν καὶ λέγει:

βίτσι βίτσι βάβω,	πῆγε τὸ κασιόκι
ἔγλυσε ἡ βάβω,	ἔλυσε τὸ νῆμα,
ἔν' ἀδράχτι νῆμα,	βίτσι βίτσι βάβω.

#### 2. Μάου μάου

Διὰ τῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς κάμνει τοὺς βηματισμοὺς τῆς γάτας, ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ νηπίου μέχρι τοῦ λαιμοῦ του, λέγουσα «Μάου, μάου» εἰς κάθε κίνησιν τῶν δακτύλων, καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὸν λαιμόν, γαργαλίζει τὸ παιδίον, λέγουσα: «Κ—ήτι, κ—ήτι», καὶ τὸ νήπιον γελᾷ.

#### 3. Τὰ δακτυλάκια

Μὲ τὰ δύο τῆς δάκτυλα ἀνασύρει ἑλαφρῶς τοὺς δακτύλους τοῦ ποδὸς τοῦ νηπίου ἀρχίζουσα ἀπὸ τοῦ μεγάλου, καὶ λέγει: «Ροδάκινο, ζέρδελο, δαμάσκηνο, ἀδράμπουλο, μικούτσινο κερασάκι».

#### 4. Πηγουνάκι

Διὰ τοῦ δακτύλου ἐγγύζουσα διαδοχικῶς τὸν πώγωνα, τὸ στόμα, τὴν μύτην, τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὰς ὀφρῦς καὶ τὸ μέτωπον λέγει: «Πηγουνάκ', δαγκανάκ', δυὸ τρυπόπλα, δυὸ φεγγίτια, δυὸ γαιτάνια, κουτροπάκ', κουτροπάκ'». Λέγουσα τὴν τελευταίαν λέξιν, τρίβει τὸ μέτωπον τοῦ νηπίου.

#### 5. Τὸ χεράκι

Ἀνοίγει τὸ χερί τοῦ νηπίου, καὶ ἀνασύρουσα τοὺς δακτύλους αὐτοῦ ἀνὰ ἕνα, ἀρχίζουσα ἀπὸ τὸν ἀντίχειρα, σταματᾷ εἰς ἕκαστον καὶ μεταβάλλουσα ἑκάστοτε φωνήν, λέγει:

(Ἀντίχειρ)	— Πείνασααα.	(Παράμεσος)	— Νὰ κλέψω ;
(Δίχανδς)	— Τὶ θὰ φάμε;	(Μικρὸς)	— Ἄ τὸ πῶωω.
(Μέσος)	— Ὁ, τ' δὴκ' ὁ Θεγός.		

#### 6. Δέσα, μόλα

Ἡ μήτηρ κάθετοι καὶ κρατοῦσα τὸ νήπιον ὀρθιον ἐνώπιόν τῆς, τὸ κινεῖ

ἐναλλάξ πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω λέγουσα :

— Λέσα, μόλα,	ἢ ἀλείψουμε τὶς γάτες,
νὰ πᾶμε στὴν Πόλη,	καὶ τὰ γατουδάκια,
νὰ φέρουμε λαδάκι,	κι' ὅσο ἀπομήκει
καὶ σαμπολαδάκι,	στὴ δική σου μύτη.

Μύτη, μύτη, μύτη.

Κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς τελευταίας λέξεως τρίβει τὴν μύτην τῆς ἐπὶ τῆς ρινῆς τοῦ νηπίου.

### 7. Τάστανα

Κρατεῖ τὸ νήπιον ὅπως καὶ εἰς τὸ προηγούμενον, κινουσα αὐτὸ ἐκ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερὰ λέγει :

Τάστανα, τάστανα,	κι' ἓνα δουρῶν καρύδια
ἓνα τσουδάκι κάστανα,	ἀπὰ στὰ κεραμύδια.

### 8. Παλαμάκια

Κρατεῖ τὰ δύο χεράκια τοῦ νηπίου ἀνοικτὰ μὲ τὰς παλάμας ἔναντι ἀλλήλων καὶ τὰ κτυπᾷ ἐνῶ τραγουδεῖ :

Παλαμάκια, παλαμάκια	καὶ τὸ φέρουν κατιτί
(ἢ) τοαπταανάκια, τοαπταανάκια	καὶ χαλῶ μὲς στὸ κουτί,
ἔρχονται τὰ караδάκια	κουραβιέδες στὸ χαρτί
καὶ μινὰ φούχτα λεβλεβιά,	καὶ ἢ ἀφήκ' τ' ὅλον τρανὸ,
νὰ μοιράζει στὰ παιδιὰ,	νὰ τὸ φάγει τὸ πουρνό.

### 9. Κουπεπέ

Κρατεῖ τὸ χεράκι τοῦ νηπίου ἀπὸ τοῦ καρποῦ, καὶ στρέφει αὐτὸ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ψάλλουσα :

Κούπεπε, κουπεπέ,	ἀκηδέδες στὸ χαρτί,
κουπεπέ νᾶρτ' ὁ βαβᾶς,	καὶ χαλῶ μὲς στὸ κουτί,
νὰ τὸ φέρει κατιτί	νὰ φάει νὰ θεραπεύτη.

### 10. Τὸ πουλί

Ἐγγίζουσα διαδοχικῶς τὸν πώγωνα, τὴν μύτην, τὸ στόμα, τὴν μύτην καὶ τὸ μέτωπον τοῦ παιδίου, λέγει :

Ἐδῶ θὰ κάσει τὸ πουλί,	ἔδῶ θὰ κάμει τὴ φωλιά,
καὶ δῶ θὰ κελαηδήσει,	καὶ δῶ θὰ κουτσουλήσει.

### 11. Τοῖμ τοῖμ πούπουλο

Ἐνα ἢ περισσότερα παιδιὰ θέτουν τὰ χεράκια των ἀνοικτὰ, μὲ τὰς παλάμας πρὸς τὰ κάτω, ἐπὶ τοῦ γόνατος τῆς μητρὸς, ἢ ὅποια ἀνασύρουσα διὰ τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς τῆς τὸ δέρμα τῆς χειρὸς τοῦ νηπίου, τῆς εὐρισκομένης ἐπὶ τῶν ἄλλων, λέγει :

Τσίμ, τσίμ πούπουλο,  
καί σταπιδοκούκουτσο,  
ρέτσι, μαρέτσο,  
κομμάτι λαγοπέτσο.

Πήρ' ὁ διάκος τὸ κοντάρ'  
καὶ βαρεῖ τὸν ἀγελάρ' :

—Τί θές ἀγελάρ' ;

—Θέλω στάρ', θέλ' ἀμπάρ',  
θέλω κόκκινο φανάρ',  
θέλω κόκκινη φωλιά,  
νὰ φωλιάσω τὰ παιδιὰ μ',  
καὶ τὰ σκυλοκούταβά μ'.

Ἐπειτα συλλαμβάνουσα τὸ δέρμα τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου, τὴν ἀνασηκῶ-  
νει λέγουσα «Τσίτσιρκο, πέτναρκο», καὶ ἀφήνει αὐτήν. Τότε τὸ παιδίον στρέ-  
φει τὴν χεῖρα ὀπίσω τῆς ράχεώς του καὶ τὸ παιγνίδιον ἐξακολουθεῖ, ἕως ὅτου  
ν' ἀποσυρθοῦν ἔλαι αἱ χεῖρες ἀπὸ τὸ γόναυ τῆς μητρός. Μετὰ ταῦτα, ἐνῶ τὸ  
παιδί ἢ τὰ παιδιὰ κάθηνται ἢ στέκωνται μὲ τὰς χεῖρας ὀπίσω, ἡ μήτηρ ἐρωτᾷ  
αὐτὰ ἀνὰ ἓν κατὰ σειρὰν, καὶ ἀκολουθεῖ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ παιδίου ὁ ἀκό-  
λουθος διάλογος :

— Ποῦν' τὰ χέριχα σ' ;

— Πάν στο λόγο.

— Τάα ' κάμνε στο λόγο ;

— Ἄ φέρνε ξύλα.

— Τάα τὰ κάμ'ς τὰ ξύλα ;

— Ἄ νάψω φωτιά.

— Τάα ντε κάμ'ς τ' φωτιά ;

— Ἄ βράσω ἄλας.

— Τάα τὸ κάμ'ς τ' ἄλας ;

— Ἄ τρίψω τὴ γεφάλα σ'.

### 12. Ἐχ'ς φωτιά ;

Θέτει τὰς παλάμας τοῦ νηπίου ἀνοικτὰς ἀπέναντι ἀλλήλων, μὲ ἀνοικτοὺς  
δακτύλους, ὥστε τὰ ἄκρα αὐτῶν νὰ σχηματίζουσι γωνίας. Κατόπιν ἀρχίζουσα  
ἀπὸ τοὺς μικροὺς δακτύλους, θέτει τὸν δάκτυλον κατὰ σειρὰν εἰς ἐκάστην γω-  
νίαν λέγουσα : —Ἐχ'ς φωτιά ; Τὸ δὲ παιδίον ἀπαντᾷ : —Στὸν ἀπάν' μαχαλά.  
Ἐταν κάμῃ τὴν ἐρώτησιν διὰ τετάρτην φορὰν, τὸ παιδίον ἀπαντᾷ : —Ἐχω.  
Ἐπακολουθεῖ ὁ ἐξῆς διάλογος : —Νάν ἔρτω νὰ πάρω λίγ' φωτιά, νὰ ψήσω  
τ' ἀγό μ' ; —Ἐλα. —Νὰ μὴν εἶναι τὸ σκυλί σας μέσα καὶ μὲ δαγὰς ; —Ἄχ',  
πάει στο μύλο. —Ἄμ' ἐκεῖνο π' μαυρίζ' ἐκ' πέρα, τί εἶναι ; —Εἶναι τ' πα-  
ποῦ ἡ γούνα.

Τότε προσποιεῖται ἡ μήτηρ ὅτι θὰ λάβῃ τὴν φωτιὰν διὰ μέσου τοῦ ἀνοίγ-  
ματος τοῦ ἀντίχειρος καὶ δείκτου τοῦ παιδίου, ἐκεῖνο δὲ συλλαμβάνει τὴν χεῖρα  
τῆς λέγον : «Γάβ, γάβ, γάβ» καὶ τὸ παιγνίδιον τελειώνει,

Μετὰ ταῦτα κρατεῖ ἡ μήτηρ τὰς χεῖράς τῆς μὲ ἀντικρουσὰ τὰ δάκτυλα  
καὶ τὸ παιδίον ἀπευθύνει τὰς ἐρωτήσεις, ἐκεῖνη δὲ τὰς αὐτὰς ἀπαντᾷ εἰς κ.ο.κ.

### 13. Νὰ καριόλα

Συμπλέκουσα ἡ μήτηρ τὰ δάκτυλα τῶν δύο χειρῶν πρὸς τὰ ἔσω τῶν πα-  
λαμῶν καὶ κλείουσα ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας, δεικνύει τὸ ἔξω μέρος τῶν παλα-  
μῶν, λέγουσα : —Νὰ καριόλα, νὰ σὲ στρώσω. Ἐπειτα δεικνύουσα τὸ ἔσω μέρος  
τῶν παλαμῶν μὲ τοὺς ὀκτὼ δακτύλους προέχοντας εἰς τὸ μέσον, λέγει : —Νὰ

1) Τάα=τι θά.

καρφιά, νὰ σὲ καρφώσω. Μετὰ ταῦτα σχηματίζουσα ὀπὴν διὰ τῶν ἀντιχειρῶν καὶ δεικτῶν, λέγει: —Νὰ πηγάδι νὰ σὲ ρίξω. Καὶ τελευταίον, ἀνοίγουσα ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο τοὺς δύο βραχίονας, λέγει: —Νὰ σκοινί, νὰ σὲ τραδήξω.

Τὰς τέσσαρας ταύτας κινήσεις κάμνει μετὰ μεγάλης ταχύτητος, τὸ δὲ νήπιον προσπαθεῖ νὰ τὰς ἀπομιμηθῇ. Ὄταν πλέον τὸ ἐπιτύχη, τελειώνει τὸ παιγνίδιον.

#### 14. Λάχνισμα

Ὄταν ἀπὸ τὰ ἐντὸς τοῦ δωματίου 3—4 παιδιά ἀνεδίδετο δυσάρεστος ἀποφορά, κανὲν ὁμῶς ἐξ αὐτῶν δὲν ὠμολόγει τὸ σφάλμα του, τότε ἡ μεγαλύτερα ἀδελφή ἢ καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν, ἐγγίζουσα διὰ τῆς χειρὸς τὸ στήθος ἐκάστου διαδοχικῶς, ἔλεγε:

Ὅποιος—ἐκλασ'—ἄς τὸν—πιῆ,  
καὶ στὴν—Πόλη—ν' ἀκου—στῆ.  
Κι' ὅποια—νοῦ τσιρ—λάκικο—λάκι,  
τά κα—με μέσ'—στὸ βρα—κάκι.

Ἐκεῖνος δὲ εἰς τοῦ ὁποίου τὸ στήθος ἐτελείωνε μὲ τὴν τελευταίαν συλλαβὴν, ἐθεωρεῖτο παικίστης καὶ ἀπεστέλλετο ἐκτὸς τοῦ δωματίου, ἐκτὸς ἂν ὁ πραγματικὸς παικίστης ὠμολόγει καὶ ἀπεχώρει οἰκισθελῶς.

### 2. Παιγνίδια μεισρακίων

#### α') Ἀτομικὰ

##### 1. Ὁ ξιρξιρᾶς

Διὰ τῶν ὀπῶν κομβίου ἐπεργουσαν κλωστήν, ἔδεναν τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς καὶ διαπερῶντες δύο δακτύλους, περιέστρεφον τὸ κομβίον ἰσχυρῶς. Ἐπειτα διὰ ρυθμικῶν κινήσεων ἐτέντωναν καὶ ἐχαλάρωναν τὸ σχοινίον ἐναλλάξ. Τὸ κομβίον περιστρέφετο ὅτε πρὸς τὴν μίαν, ὅτε δὲ πρὸς τὴν ἄλλην κατεύθυνσιν, ἀφῖνον ἤχον παρεμφερῆ μὲ τὸν τοῦ φιλήματος.

##### 2. Χαρτάκια

Μὲ χαρτάκια κατεσκευάζον πετεινοὺς, βάρκες, καΐκια, καπέλλα καὶ φοῦσκες. Ἐπειτα κατεσκευάζαν μικρότερα πετεινάκια καὶ τὰ ἐφόρτωναν εἰς τὰ καράβια. Ἐπὶ τεμαχίου χάρτου ἢ ἐπὶ ἀβακίου ἔσυραν γραμμὰς λέγοντα:

Μπήγω—μπήγω—τὸ μα—χαίρι,  
μὲ τὸ—δεξι—ὄ μου—χέρι.  
καὶ στῆ—μύτη—του μὲ—τάξην,  
ὡσπου—νὰ θρω—τὰ δε—κάξι.

Ἐπειτα ἠρίθμουν τὰς γραμμὰς, καὶ ἂν ἦσαν δέκα ἔξι, ἐθεωρεῖτο μεγάλη ἐπιτυχία.

### 3. Γουργουράς

Ἀπὸ ξηρὴν κλάδον δένδρου, διαμέτρου 0,2 μ., τὸ παιδίον ἀπέκοπτε τεμάχιον μήκους 0,3 μ. ἀφοῦ πρῶτον ἐδιδεν εἰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ τὸ σχῆμα κώνου καὶ ἐνέπηγεν εἰς τὴν κορυφὴν του καρφίον. Ἐπειτα προσέδενεν εἰς τὸ ἄκρον λεπτῆς ράβδου σχοινίου, καὶ κτυπῶν διὰ τοῦ μαστιγίου τούτου τὸν γουργουρᾶν, τὸν ἔκαμνε νὰ γυρίζῃ. Τὸ παιγνίδιον τοῦτο ἐπαίζετο καὶ ὁμαδικῶς, ὅποτε ἐκέρδιζεν ὁ κατορθώσας νὰ συγκρατήσῃ τὸν γουργουρᾶν περιστρεφόμενον ἐπὶ μακρότερον χρονικὸν διάστημα.

Γουργουράς κατεσκευάζετο καὶ ἀπὸ κόμβον (χάνδραν) κομβολογίου, διὰ τῆς προσαρμογῆς ξυλαρίου εἰς τὴν ὀπὴν αὐτοῦ. Ὁ παίκτης διὰ δύο δακτύλων κρατῶν τὸ ξυλᾶριον ἐστρεφεν αὐτὸ βιαίως καὶ ὁ γουργουράς περιστρεφέτο ἐπὶ τοῦ ξυλαρίου.

Γουργουράς ἄλλου εἴδους ἐγίνετο καὶ ἀπὸ δύο καρύδια. Εἰς τὸ ἓν ἠνοίγετο μία ὀπή, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσφηνώνετο στερεῶς λεπτὸν ξύλον μήκους 0,10 μ. Εἰς τὸ δεύτερον καρύδιον ἠνοίγοντο ἀντιθέτως δύο ὀπαί, ὥστε νὰ διέρχεται δι' αὐτῶν τὸ ξυλᾶριον, καθέτως δὲ πρὸς αὐτὸ ἠνοίγετο τρίτη ὀπή, διὰ τῆς ὁποίας διήρχετο τὸ εἰς τὸ ξυλᾶριον προσδεδεμένον σχοινίον. Τοῦτο συρόμενον βιαίως, ἔκαμνε τὸ ξυλᾶριον μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ καρυδίου νὰ στρέφονται: ἐναλλάξ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, μετὰ θορύβου.

### 4. Σφέκι

Ἀπὸ κλάδον ἀκτῆς (ζαμπούκου, κουφοξυλιάς, σφεκιάς) ἔκοπτεν ὁ μικρὸς τεμάχιον μήκους 10 μ. Ἐπειτα διὰ καταλλήλου ξυλαρίου ἐξῆγε τὴν ἐντερῶν γην σχηματίζων σωλῆνα. Κατόπιν ἔδρεχε τεμάχιον στυπίου καὶ διὰ ξυλαρίου, εἰσήγεν αὐτὸ μέχρι τοῦ ἐτέρου ἄκρου τοῦ σωλῆνος, καὶ εἰσάγων δεύτερον τεμάχιον στυπίου, ὥθει αὐτὸ βιαίως καὶ τὸ πρῶτον στυπίον ἐξήρχετο μετὰ κρότου.

### 5. Σφουρίδ'

Κόπτων κλάδον καρυδιάς, πάχους 1—2 δακτύλων, ἐπελέκα τὸ ἓν μέρος τῆς ἄκρας καὶ εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος ἔκαμνεν ἐγκοπὴν. Κατόπιν ἐχάρασσε βραχέως κυκλωτερώς τὸν φλοιόν, εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς περίπου δακτύλου ἀπὸ τὴν ἐγκοπὴν καὶ περιστρέφων τὸν φλοιόν, ἀπέσπα αὐτὸν τοῦ κλάδου. Μετὰ ταῦτα ἀπέξεεν ὀλίγον τὸ πρὸ τῆς ἐγκοπῆς ἄκρον, ἐπανέθετε τὸν φλοιόν εἰς τὴν θέσιν του, καὶ φυσῶν ἐσφύριζε.

Δεύτερον εἶδος συρῆκτρας κατεσκευάζετο ἀπὸ πυρῆνας βερυκόκων. Ἐτριβαν τὸ πλατὺ μέρος τοῦ πυρῆνος ἐπὶ πέτρας, βρέχοντες αὐτὸ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἕως ἔτου νὰ τρυπηθῇ, ὅποτε διὰ μαχαιριδίου ἢ καρφίου ἐμεγέθυναν τὴν τρύπαν, ἐκέκωναν αὐτὴν ἀπὸ τὸν σπόρον καὶ εἶτα διὰ καταλλήλου φυσηματος ἐπροξένουν δξὺν ἤχον συρίγματος.

### 6. Πετεινὸς

Διὰ τεμαχίου φύλλου, κατὰ προτίμησιν φύλλου σιτηρῶν, τοποθετουμένου μεταξὺ τῶν δύο ἀντιχειρῶν, διὰ καταλλήλου φυσήματος παρήγατο ἤχος ὁμοίος πρὸς τὸ λάλημα τοῦ ἀλέκτορος.

### 7. Ζαμπούνα

Κόπτοντες στέλεχος κριθῆς ἢ βρώμης ἐπὶ τοῦ γόνατος εἰς τὴν μίαν ἄκραν, τὴν ἄλλην ἀπέκοπταν ὑπεράνω τοῦ γόνατος ὥστε νὰ μείνῃ ὀπὴ ἀνοικτὴ τοῦ σωλήνος τοῦ στελέχους. Ἐπειτα δι' ἐγκοπῆς ὀλίγον κάτωθεν τοῦ γόνατος, ἐσημάτιζαν τὴν γλῶσσαν καὶ διὰ φυσήματος τὸν ἤχον. Μετὰ ταῦτα ἀνοίγοντες κατὰ ἀραιὰ διαστήματα ὅπως ἐπὶ τοῦ στελέχους κατώρθωναν νὰ παράγουν ἤχους διαφόρου ὀξύτητος, ὁμοίους μὲ τοὺς ἤχους τοῦ αὐλοῦ. Τὸ παίγιον τοῦτο ὠνομάζετο «ζαμπούνα». Κατεσκευάζετο καὶ ἀπὸ κῶνον. Ἄλλο εἶδος ζαμπούνας κατεσκευάζετο ἀπὸ καλάμι μήκους σπιθαμῆς, τοῦ ὁποίου τὸ ἐν ἄκρον ἐδένετο διὰ σιγαροχάρτου, πλησίον δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας ἠνοίγετο ὀπή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸ παιδίον διὰ φυσήματος ἤχηροῦ ἐπαίξε διαφόρους σκοπούς. Τρίτον εἶδος ζαμπούνας ἐγένετο ἀπὸ τὸ τρυφερὸν ἄκρον στελέχους βρώμης, πιεζομένου μεταξὺ τῶν χειρῶν, ὥστε νὰ σχισθῇ ὀλίγον τὸ τρυφερώτερον ἄκρον του.

### 8. Τὸ τόπι (σφαῖρα)

Τοῦτο κατεσκευάζετο ἀπὸ τρίχας ἀγελάδος, βρεγμένας ἐντὸς ὕδατος δι' ἀπλῆς πίεσεως ἐντὸς τῶν παλαμῶν, ἕως ὅτου στερεοποιηθοῦν καὶ συγκρατοῦνται εἰς σχῆμα σφαίρας. Ἐπαίξετο δὲ κυλιόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἀναρριπτόνον κατὰ τοῦ τοίχου καὶ συλλαμβανόμενον διὰ τῶν χειρῶν κατὰ τὴν ἀναπήδησιν πρὸς τὰ ὀπίσω.

### 9. Σφιτζόνα (σφενδόνη)

Κατεσκευάζετο ἀπὸ μικρὸν τεμάχιον δέρματος ἢ πανίου, εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ ὁποίου ἐδέοντο τεμάχια σχοινίου μήκους δύο πιθαμῶν. Ἐπὶ τοῦ πανίου ἐτίθετο μικρὸς λίθος καὶ μετὰ περιστροφὴν, ἀφηγομένου τοῦ ἐνὸς σχοινίου, ἐξεσφενδονίζετο ὁ λίθος.

### 10. Βεργί (στεφάνι)

Κατεσκευάζετο ἀπὸ κλάδον λεπτοκαρυᾶς, ἐσχισμένον κατὰ μήκος εἰς δύο, τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου προσεδένοντο εἰς ἄλληλα, ὥστε νὰ σχηματίζουσι κύκλον. Τὸ παιδίον διεσκέδαζε κυλίον αὐτὸν διὰ τῆς χειρὸς ἢ τῆ βοηθείᾳ μικρᾶς ράβδου.

### 11. Σαγίτα

Ἀπὸ σανίδιον μήκους 0.50 μ., πλάτους 0.02 καὶ πάχους 0.05 κατεσκευάζετο ἡ σαγίτα. Εἰς τὸ πλατύτερον ἄκρον αὐτῆς ἠνοίγαν ὀπήν διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆγον τόξον ἀπὸ κλάδον κρυνέας, μὲ χορδὴν ἐκ σχοινίου. Διὰ μαχαιριδίου



ἐσκάλιζαν τὴν στενωτέραν πλευράν, πρὸς ἐναπόθεσιν μικρῶν λίθων ἢ βελῶν, κατεσκευασμένων ἀπὸ κλαδίσκους μὲ τεμάχιον πίσης εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον. Περὶ τὰ 0.10 μ. ἀπὸ τὸ ἀτρύπητον ἄκρον ἐκάρφωννεν μικρὸν τεμάχιον σανίδος, τὸν μάνταλον, διὰ τοῦ ὁποίου συνεκράτουν τὴν χορδὴν τοῦ τόξου.

Σαγίτα ἐλέγετο καὶ μόνον τόξον μεγάλων διαστάσεων μετὰ χορδῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ὡς βέλη μετεχειρίζοντο λεπτὰς καὶ μακρὰς ράβδους.

### 12. Φοῦσκες

Τὰ καρίτσια ἐσυνήθιζαν νὰ παίζουσι φοῦσκες. Ἐμασοῦσαν ἕνα βόλον μαστίχης εἰς τὸν ὁποῖον προσέθεταν «τουρζούκ» καὶ ὀλίγον μελισσοκέρι, διὰ νὰ μασᾶται εὐκόλως. Ἐπειτα ἔκαμναν φοῦσκες, τὰς ὁποίας ἔπτυναν ἐπὶ τοῦ μετώπου τῶν μικροτέρων παιδίων. Τὸ τουρζούκι κατεσκευάζετο ἀπὸ τὰ ζουμλάκια τὸν καρπὸν τῆς ζουμλακιάς (σμίλακας). Ὁ καρπὸς τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι μικρὸς ὡς ροδύθιον καὶ περιέχει ἀπὸ ἕνα ἕως τρεῖς σπόρους, περιβεβλημένους ὑπὸ λεπτοτάτης μεμβράνης, ἣ ὁποία προστιθεμένη εἰς τὴν μαστίχην ἔδιδεν εἰς αὐτὴν ἐλαστικότητα καὶ διὰ τῆς γλώσσης σχηματίζοντα κοιλότητα εἰς τὴν μαστίχην, ἔπειτα διὰ φυσήματος ἐσχημάτιζαν φοῦσκες. Τὸ παιγνίδιον τῆς μαστίχης ἀπηγορεύετο εἰς τὰ ἄρρενα, διότι δὲν θὰ ἔβγαζαν μουστάκι. Καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ μουστάκια ἦσαν τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν ἀνδρῶν.

### 13. Κατσιές

Ἐσύναζαν τὰ ἄωρα σῦκα, τὰ ὁποῖα πίπτουν ὑπὸ τὸ δένδρον καὶ δι' αὐτῶν κατεσκεύαζον κατσιές, ὡς ἐξῆς. Δύο ἰσομεγέθη σῦκα ἠνωμένα διὰ μικροῦ ξυλαρίου παρίστανον τὸ σῶμα, τέσσερα ξυλάρια τοὺς πόδας καὶ τρίτον μικρὸν σῦκαν τὴν κεφαλὴν, μετὰ δύο μικρῶν ξυλαρίων παριστανόντων τὰ κέρατα τῆς αἰγῆς. Τρία σῦκα μὲ δύο ξυλάρια διὰ πόδας καὶ ἕτερον μακρύτερον διὰ τὴν ράβδον παρίσταναν τὸν κατσικᾶ, τὸν αἰγοβοσκόν.

### 14. Τ' Παπᾶ τ' ἄλογα κλπ.

Ἄλλο παιγνίδιον ἦτο ἡ συλλογὴ πυγολαμπίδων, τὰς ὁποίας ἔκρυπταν εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν, δηλαδὴ μετὰ τὸ σῶμα καὶ τοῦ ἐνδύματος, διότι τάχα ἀπεδίωκον τοὺς φύλλους. Ἐπίσης συνέλεγαν τοὺς μυρμηκολέοντας, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο «τ' παπᾶ τ' ἄλογα». Συνέλεγαν τοὺς «ἀδώνιδες» ἢ βελόνες, τὸν καρπὸν μικροῦ τινος φυτοῦ μὲ μικρὰ ἐρυθρωπὰ ἄνθη, τὰ «ψωμάκια», δηλαδὴ τὸν καρπὸν τῆς μολόχης καὶ τίς μυτίτσες, καρπὸν φυτοῦ ἔχοντα σχῆμα ἡμισελήνου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐστόλιζαν τὴν ράχιν τῆς μύτης των. Ἐὰν κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν φυτῶν τούτων συνέβαινε νὰ τοιμηθῇ κανὲν παιδίον ἀπὸ τὰ φύλλα τσουκνίδας, ἔτριβε τὸ μέρος ἐκεῖνο μὲ φύλλον μολόχης λέγον: «Ἐμπα μολόχα κι' ἔβγα τσουκνίδα», καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐθεραπεύετο.

## β') Ὀμαδικά

## 1. Χάνδρες

Οἱ χάνδρες εἶναι μικροὶ ὑάλινοι κρίκοι χωρὶς χρῶμα, ἢ λευκοὶ μέλανες, κόκκινοι, κίτρινοι, πράσινοι, κυανοὶ κλπ. Οἱ παῖξται κατεσκευάζαν εὐμεγέθη τρύπαν μεγέθους κυπέλλου τοῦ τεύου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ περὶ τὰ τρία βήματα ἀπ' αὐτῆς γραμμῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἰστάμενοι ἔρριπτον ἀνά δύο, τρεῖς ἢ καὶ περισσοτέρας χάνδρας, μὲ προσοχὴν ὥστε νὰ πέσουν ἐντὸς τῆς ὁπῆς. Παρετήρουν λοιπὸν ποῖος κατώρθωσε «νὰ βάν'» τὰς περισσοτέρας, ὁπότε ἔλεγαν «ἐκεῖνος ἔχ'», δηλαδὴ εἶναι πρῶτος, ὁ ἔχων τὰς ἀμέσως ὀλιγωτέρας δεύτερος κ. ο. κ.. Ὁ πρῶτος, ὠθῶν διὰ τοῦ ἀντίχειρος τὰς χάνδρας ἀνά μίαν «ἔκαμνε», προσέχων νὰ μὴ κινήσῃ διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἄλλου χάνδραν καὶ νὰ μὴ κτυπήσῃ ἢ χάνδρα τὴν ὁποίαν «ἔκαμνε» εἰς καμμίαν ἐκ τῶν ἐκτὸς τῆς ὁπῆς, διότι τότε ἔχανε καὶ «ἔκαμνε» ὁ δεύτερος, μετὰ τοῦτον ὁ τρίτος καὶ οἱ λοιποὶ, κατὰ σειρὰν προτεραιότητος. Ὅστις κατώρθωνε νὰ «βάν'» τὴν τελευταίαν χάνδραν ἐντὸς τῆς ὁπῆς, ἐκεῖνος «καζάδαγε», ἐκέρδιζε τὸ παιγνίδιον καὶ παρελάμβανε ὅλας τὰς χάνδρας. Πολλάκις καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἕνας «ἔκαμνε», ὁ ἄλλος «τρώγανε ἀπὰ στὸ χέρ'», δηλαδὴ ἔλεγε «τὸν τὸν» (πήδα), διὰ νὰ πηδῆξῃ ἢ χάνδρα, νὰ παρεκλίνη τῆς ἀρχικῆς τῆς κατευθύνσεως καὶ μείνῃ ἔξω τῆς ὁπῆς ἢ ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεὸν «νὰ χάσ'» ὁ ἀντίπαλος διὰ τῶν ἐπικλήσεων : «Ἄχ Θεγέ μ' νὰ τανίξ, ἄχ καὶ νὰ χάσ'» κλπ. Ἄν κανεὶς παίκτης ἔχανε ὅλας τὰς χάνδρας του, οἱ ἀντίπαλοί του ἔλεγαν : «τὸν ἔβγαξαμε πουπούλ», δηλ. τὸν ξεπουπουλίσαμε. Ἐνῷτε ὁ παίκτης ὁ ὁποῖος ἔχανε διεμαρτύρητο ἀδίκως ὅτι τάχα ὁ ἀντίπαλός του «κούν'σε κάμνοντας» ἢ ἐνῷ ἐκαθάριζε τὸ μέρος πρὶν «κἀμ'» μετεκίνησε τὴν χάνδρα ἢ ἄλλο τι ὅπως ἀπίθανον διὰ νὰ φέρῃ τοὺς ἄλλους εἰς ἀδιέξοδον καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ ἐπαναλάβουν τὸ παιγνίδιον. Ὁ τοιοῦτος ἐλέγετο «βουζουκιάς», δηλ. χαλαστής καὶ αἱ ἀδικοὶ αἰτιάσεις του «βουζούκια», οἱ δὲ ἄλλοι ἀπέφευγον αὐτὸν καὶ δὲν τὸν ἤθελαν εἰς τὸ παιγνίδιον. Ὁ νικητὴς ἐπερνοῦσε τὰς χάνδρας εἰς λεπτὸν σχοινίον καὶ ἐσχημάτιζε ὄμμαθους. Τὰς χάνδρας ἐπρομηθεύοντο ἀπὸ τοὺς παντοπώλας, πρὸς 1 αὐγὸν τὰς 10.

## 2. Ψήφες

Τὰ παιδία τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο νὰ προμηθευθοῦν χάνδρας, ἔπαιζαν ψήφες, ἔγχρωμα θραύσματα παλαιῶν πινακίων ἐκ πορσελάνης. Τὸ ἐπ' αὐτῶν χρῶμα ἐλέγετο «βλέμμα» καὶ ἂν ἦτο πολὺ ὀλίγον «τσιμπλα». Τὸ μέρος δὲ ὅπου ἐφύλαττον αὐτὰς «χαζνές», δηλ. θησαυρός. Ψήφες ἔπαιζαν ἄλλοτε καὶ αἱ γυναῖκες, χρησιμοποιοῦσαι τὰς ψηφίδας τῶν μωσαϊκῶν τῶν βυζαντινῶν ναῶν τὰς ὁποίας ἠγόραζον ἀντὶ 5 γροσιῶν τὴν φύσταν ἀπὸ τοὺς φύλακας χατζάδες τῶν εἰς τζαμία μετατραπέντων ναῶν. Μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν ὁμοῦ τῆς ἐμπο-

ρίας αὐτῶν, εἰς τὰς ἡμέρας μας, ἀναγκαστικῶς κατηγγήθη καὶ τὸ παίγνιον<sup>1</sup>.

### 3. Τί γλέψῃ

Δύο παιδιὰ ἴστανται μὲ τὰ νῶτα, ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα. Τὸ πρῶτον διαπερῶν τοὺς βραχίονας ὑπὸ τὰς μασχάλας τοῦ ἐτέρου, κύπτει καὶ σηκώνει, αὐτὸ ἐπὶ τῆς ράχεώς του. Ἐπειτα γίνεται μεταξὺ των ὁ ἐξῆς διάλογος. Ὁ κύπτων ἐρωτᾷ ὁ δὲ ἄλλος ἀπαντᾷ :

- |                            |          |
|----------------------------|----------|
| — Τί γλέψῃ ; (βλέπεις)     | — Οὐρανὸ |
| — Τί πατεῖς ;              | — Γῆς    |
| — Τί τρώς ;                | — Ἀδοῦρ. |
| — Πάρῃ καὶ μένα τὸ δικούρ. |          |

Μετὰ τὰς τελευταίας λέξεις, ὀρθοῦται ὁ κύπτων, καὶ κύπτει ὁ δεύτερος, ἀπευθύνων τὰς αὐτὰς ἐρωτήσεις εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ράχεώς του παίκτην καὶ λαμβάνων τὰς αὐτὰς ἀπαντήσεις. Τὸ παίγνιδιον ἐξακολουθεῖ, ἕως νὰ βαρυνθοῦν.

### 4. Τυφλοπόντικας

Πρῶτον «κάμνουν», δηλαδὴ διὰ λαχνίσματος ὠρίζουν τὴν μάσσα. Τὸ λάχνισμα ἢ κάμωμα, ὅπως συνήθως ἐλέγετο, ἐγένετο κατὰ διαφόρους τρόπους. Τὰ παιδιὰ σχηματίζουν κύκλον, ἐν δὲ ἐξ αὐτῶν ἱστάμενον εἰς τὸ μέσον, ἐγγίζει, κατὰ σειρὰν τὸ στήθος ἐκάστου παιδίου, λέγον : Ἐνα, μαδίκα, ματρίκα, μα-σέσελά, πένκα, λένκα, σίδι, μίδις, νέι, κοίσι. στάφα. Ἐκεῖνος εἰς τοῦ ὁποίου τὸ στήθος τελειώνει ἢ λέξις στάφα, ἀποσύρεται, καὶ τὸ κάμωμα ἐξακολουθεῖ, ἕως ὅτου μείνη μόνον ἕνας, ὁ ὁποῖος γίνεται μάσσα. Τὸ κάμωμα γίνεται καὶ μὲ τὰς λέξεις : Ἐνα, μένα, σιμίτι, κανέλλα, τιάλτιτι, κόλτιτι, πούφ. Ἀκόμη γίνεται καὶ μὲ ἕνα μικρὸν πετραδάκι ἢ ἄχερο. Ὁ πρῶτος δεικνύων τὸ λιθάριον εἰς τὸν δεύτερον ἐρωτᾷ :—Τὸ εἶδες :—Τὸ εἶδα, ἀπαντᾷ ἐκεῖνος. Ἐπειτα στρέφει τὰς χεῖρας ὀπίσω, κρύπτει τὸ λιθάριον ἐντὸς τῆς ἐτέρας, καὶ εἶτα προτείνων τοὺς γρόνθους, ἐρωτᾷ :—Σὲ ποιό ; Ὁ δεύτερος δεικνύει τὴν μίαν χεῖρα, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ἀμέσως ἀνοίγει. Ἄν εἶναι κενή, ὁ δεύτερος γλυτώνει καὶ ὁ πρῶτος, τῶρα κάμνει τὸν τρίτον, ἕως νὰ τελειώσουν ὅλοι. Ἄν κανεὶς δεῖξῃ τὴν χεῖρα τὴν ἔχουσαν τὸ λιθάριον, γίνεται ἐκεῖνος μάσσα καὶ κάμνει τοὺς ἄλλους. Εἰς ὅποιον μείνει τὸ λιθάριον, ἐκεῖνος γίνεται εἰς τὸ τέλος μάσσα. Τότε οἱ ἄλλοι δένουν τοὺς ὀφθαλμούς του διὰ μανδηλίου καὶ ἀρχίζουν νὰ τρέχουν πέριξ του, πειράζοντες αὐτόν, ἐνῶν προσπαθεῖ νὰ τοὺς συλλάβῃ. Ὁ συλληφθεὶς γίνεται μάσσα καὶ τὸ παίγνιδιον ἐξακολουθεῖ, ἕως νὰ βαρυνθοῦν.

### 5. Κρυβηστήρα

Ἄφοῦ κάμουν τὴν μάσσα, ὅπως καὶ εἰς τὸ προηγούμενον, τὴν ὑποχρεώ-

1) Βλέπε περιγραφικὸν διήγημα οἱ ψῆφες Πολ. Παπαχριστοδοῦλου, Θρακικῆς Ἠθο-γραφίας τ. Γ'.

νον ν' ἀκουσθῆσθαι εἰς τὸν πλησιέστερον τοίχον, καὶ νὰ μετρήσῃ μὲ κλειστοὺς ὀφθαλμοὺς, μέχρι τοῦ 20. Ἐν τῷ μεταξύ ὅλοι κρύπτονται, ἡ δὲ μάννα ἐρευνᾷ νὰ τοὺς ἀνακαλύψῃ ἀφοῦ ἐννοεῖται ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς. Ὅποιον ἴδῃ πρῶτον, κρᾶζει τὸ ὄνομά του καὶ τότε γίνεται αὐτὸς μάννα. Τὸ μέρος τοῦ τοίχου, ὅπου ἴσταται ἡ μάννα λέγεται «καλές»<sup>1</sup>. Ὅστις κατορθώσῃ νὰ πλησιάσῃ, τὸν καλὸν καὶ νὰ πτύσῃ, ἐνῶ ἡ μάννα ἀπομακρυνθεῖσα αὐτοῦ ἀναζητεῖ τοὺς ἄλλους, γλυτώνει. Ἄν δὲ τὸ κατορθώσουν ὅλοι, μένει μάννα τὸ αὐτὸ παιδί καὶ δευτέραν φορὰν.

### 6. Μρούνα

Ὅλοι οἱ παῖκται ἐφοδιάζονται μὲ ράβδον, ἡ δὲ κάτοχος τῆς μεγαλυτέρας γίνεται μάννα, καὶ ἐφοδιάζεται μὲ στρογγύλον λίθον, μεγέθους μήλου. Ὅλιγοὶ παῖκται πιέζοντες ἑμοῦ τὰ ἄκρα τῶν ράβδων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου τοῦ ἐδάφους, περιπατοῦν συνάμα κυκλοτερῶς καὶ ἀνοίγουν ὁπῆν. Ἐπειτα κρατοῦντες τὰς ράβδους των πέραν τῆς ὁπῆς, περιμένουν τὴν μάννα νὰ ρίψῃ τὸν λίθον εἰς τὴν ὁπῆν. Ἐάν ὁ λίθος πέσῃ μέσα εἰς τὴν ὁπῆν τὸ παιγνίδι τελειώνει. Ἡ μάννα τοποθετεῖ τὸν λίθον πέραν τῆς ὁπῆς, καὶ ὠθεῖ αὐτὸν ἰσχυρῶς διὰ τῆς ράβδου του. Μετὰ ταῦτα ἕκαστος παίκτης κατὰ σειράν μεγέθους ράβδου, ρίπτει τὴν ράβδον του πρὸς τὸν λίθον, καὶ ὅστις δὲν κατορθώσῃ νὰ κτυπήσῃ τὸν λίθον, γίνεται μάννα. Ἄν ὅμως, ὅταν ρίψῃ ἡ μάννα τὸν λίθον, πέσῃ οὗτος ἐκτὸς τῆς ὁπῆς, οἱ παῖκται προσπαθοῦν νὰ τὸν κτυπήσουν ἐνῶ εὐρίσκεται ἀκόμη ἐν κινήσει. Ἄν σταματήσῃ, περιμένουν πρῶτον τὴν μάννα νὰ κινήσῃ, διότι ἄλλῶς, ὅστις τὸν κινήσῃ γίνεται μάννα. Τότε γίνεται ἀγὼν μεταξύ τῆς μάννας προσπαθοῦσης νὰ θάλῃ τὸν λίθον εἰς τὴν ὁπῆν, καὶ τῶν ἄλλων παικτῶν συνεργαζομένων εἰς τὸ ν' ἀπομακρύνουν αὐτόν. Ἐάν, ἐνῶ ἀκόμη ὁ λίθος κτυπηθεῖς ὑπὸ ὠρισμένου παίκτη εὐρίσκεται ἐν κινήσει, προφθάσῃ ἡ μάννα νὰ ἐγγίσῃ τὸν παίκτην τοῦτον διὰ τοῦ ἄκρου τῆς ράβδου αὐτῆς, αὐτὸς γίνεται μάννα. Διὰ ν' ἀποφύγουν λοιπὸν τὸ τοιοῦτον οἱ παῖκται, κτυποῦν τὸν λίθον ἀλληλοδιαδόχως, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν μάννα νὰ καθορίσῃ ποῖος ὁ κτυπήσας, διὰ νὰ τὸν ἐγγίσῃ.

Ἄν ἀπομακρυνθοῦν πολὺ τῆς τρύπας, ἡ μάννα ἀρπάζει τὸν λίθον, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ παιγνίδιον τοῦτο λέγεται φρούριος, καὶ σπεύδουσα εἰς τὴν τρύπαν, προτοῦ προφθάσουν οἱ παῖκται, ρίπτει καὶ τοποθετεῖ αὐτὸν ἐντὸς τῆς ὁπῆς.

### 7. Λύκος

Παίζεται κατὰ δύο τρόπους. Εἰς τὸν πρῶτον τρόπον ἡ μάννα καταδιώκει καὶ συλλαμβάνει οἷονδῆποτε καὶ ὅπουδῆποτε τὸν προφθάσῃ, ἐκτὸς μόνον ὠρισμένου καταφυγίου ἂν ὁ καταδιωκόμενος προφθάσῃ νὰ πτύσῃ.

Εἰς τὸν δευτέρον τρόπον, ὁ λύκος ἔχει φωλεάν του ὠρισμένην περιοχὴν,

1) Φρούριον, πύργος.

περιγεγραμμένην διὰ κύκλου, καὶ δὲν ἐξέρχεται αὐτῆς. Οἱ παῖκται εἰσέρχονται ἐντὸς τῆς φωλεᾶς του, καὶ προσποιούμενοι ὅτι κάτι λαμβάνουν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ψάλλουν ὀμαδικῶς : « Τρώγω, τρώγω τὰ λεμόνια σ' καὶ τὰ πορτοκάλια σ' ». Ὁ λύκος τότε ὀρμᾷ ἐναντίον των καὶ ὄποιον συλλάβει γίνεται μάννα. Ἄλλοι πάλιν κρᾶζουσι : « Δύκο, λύκο πιάσε με, σὰν μπορῆς καὶ φτάξε με ». Ἄλλοι δέ : « Σκούλικιασε ὁ τόπος μου καὶ θέλ' νὰ τὸν ἀλλάξω », προσπαθοῦντες νὰ ἐρεθίσουν τὸν λύκον.

### 8. Παπισάκ'

Οἱ παῖκται τοποθετοῦν τὰ πέδιλά των εἰς μίαν σειρὰν καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 μ. ἀπ' ἀλλήλων. Ὁ πρῶτος στηριζόμενος μόνον ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ποδός, πηδᾷ ὀφεισειδῶς περὶ τὰ πέδιλα χωρὶς νὰ πατήσῃ μὲ τὸν ἄλλον πόδα ἢ νὰ ἐγγίσῃ κανὲν πέδιλον. Μετὰ ταῦτα πηδᾷ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πρὸς τὴν ἀφετηρίαν καὶ ἔπειτα ὑπεράνω τῶν πεδίων, πάντοτε μὲ τὸν ἕνα πόδα. Ἄμα κατορθώσῃ τὸν ἄθλον τοῦτον ἀποσύρει τὸ ἐν τῶν πεδίων αὐτοῦ ἀπὸ τὴν σειρὰν καὶ ἐξακολουθεῖ ἕως ν' ἀποσύρῃ ἀμφότερα, ὁπότε « βγαίν' πρῶτος ». Ἐὰν ὅμως πατήσῃ διὰ τοῦ ἄλλου ποδός ἢ κουνήσῃ κανὲν πέδιλον, τότε χάνει καὶ πηδᾷ ὁ ἐπόμενος. Τὸ παιγνίδιον τοῦτο ἐνίοτε ἐπαίζετο δι' ὅλα τὰ πέδιλα, δηλαδὴ ὁ παίκτης ἐπήδα μέχρις ὅτου ἐξαντληθοῦν ὅλα τὰ πέδιλα, ὁπότε τὰ ἀφαιρούμενα δὲν προσετίθεντο, ὅταν ἤρχιζε νὰ παίξῃ ὁ δεύτερος. Ὅταν ὅμως κάθε παίκτης ἀνεκηρύσσετο νικητῆς, ἀν κατώρθωσι νὰ ἀποσύρῃ μόνον τὰ ἰδικά του πέδιλα, τότε τὰ προσέθετε καὶ πάλιν εἰς τὴν σειρὰν διὰ νὰ παίξῃ ὁ δεύτερος ἢ ὁ τρίτος παίκτης, διὰ νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς νὰ πηδήσῃ τὴν αὐτὴν μὲ τὸν πρῶτον ἀπόστασιν.

### 9. Τσουκαλάκια

Τὰ παιδιὰ σχηματίζουν κύκλον ἐκ 10 ἢ 20 ἀτόμων. Τὰ μικρότερα κάθονται καὶ τὰ μεγαλύτερα ἴστανται ὀπισθὲν των ὄρθια. Ἡ μάννα δὲν ἔχει μικρὸ (τσουκαλάκι). Προτείνει εἰς ἕνα τῶν παικτῶν τὸ δεξιὸν της κι' ἐκεῖνος ἐπίσης τὸ δεξιὸν του, τὰ κτυποῦν καὶ ἀρχίζουν νὰ τρέχουν κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν. Ὅποιος προφθάσῃ πρῶτος νὰ ἐγγίσῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ καθισμένου κερδίζει. Ὁ μένων μάννα κτυπᾷ τὴν παλάμην τοῦ ἀμέσως ἐπομένου καὶ τὸ παιγνίδι ἐξακολουθεῖ.

### 10. Ταιράκια

Οἱ παῖκται ἴστανται ὄρθιοι ἐπὶ δύο ζυγῶν. Ἡ μάννα ἔχει τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον κατὰ τῶν παικτῶν. Κτυπᾷ τὰς χεῖρας της καὶ οἱ δύο τελευταῖοι τρέχουν πρὸς τὴν μάνναν, προσπαθοῦντες νὰ προσπεράσουν αὐτὴν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν ἐνωμένοι. Ἡ μάννα ὅμως σπεύδει νὰ συλλάβῃ τὸν ἕτερον πρὶν κατορθώσῃ οὗτος νὰ συναντήσῃ τὸ ταῖρι του καὶ ἀφήνῃ τὸν ἄλλον μάννα.

### 11. Ὁ Καλογιάννης

Οἱ παῖκται κρατοῦνται ἀπὸ τὰς χεῖρας ὅπως εἰς τὸν συρτὸν χορὸν, μὲ τὰ

πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν αὐτὴν πλευράν. Οἱ δύο τοῦ ἐνὸς ἄκρου ὑψώνοντες τὰς χεῖρας σχηματίζουν πόρταν καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἄκρου προχωροῦν ψάλλοντες : «Γιάνν', Γιάνν' Καλογιάνν', πόρτα γυρεύεις, κούφιο καρύδι, ἔρμο κεράσι, τζανήμ γιὰ νὰ περάσῃ». Τὸ τελευταῖον παιδίον μένει ἐστραμμένον ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἄλλα καὶ τώρα τὸ δεύτερον μετὰ τοῦ τρίτου ὑψώνουν τὰς χεῖρας καὶ σχηματίζουν πόρταν ἀπὸ τὴν ὁποίαν διέρχονται τὰ παιδιά ψάλλοντα, ἔπειτα τὴν πόρταν σχηματίζουν τὸ τρίτον καὶ τέταρτον καὶ οὕτω καθεξῆς, ἕως νὰ τελειώσουν ἔλα. Τέλος τὰ δύο τελευταῖα σύρου ἰσχυρῶς καὶ διαλύονται ἔλα.

## 12. Λάηδη μαλάηδη

Οἱ παῖκται κρατούμενοι ἀπὸ τὰς χεῖρας σχηματίζουν δύο σειρὰς ἀντιθέτους πρὸς ἀλλήλας εἰς ἀπόστασιν 15 βημάτων. Ἡ διὰ λαχνίσματος κηρυχθεῖσα πρώτη, προχωρεῖ ἐν σώματι τρία βήματα ἐμπρὸς καὶ ἄλλα τρία ὀπίσω ψάλλουσα : «Γιάνν', Γιάνν' Καλογιάνν', πόσες β(ου)θάλες ἔχεις; Ὅτε ἡ ἄλλη, προχωροῦσα ρυθμικῶς τρία βήματα πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἔπειτα πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀπήντα ψάλλουσα : «Ἐχω καὶ δὲν ἔχω, καλόγρια δὲν ἔχω». Ἡ πρώτη ἐπανελάμβανε τὰς αὐτὰς ρυθμικὰς κινήσεις ψάλλουσα : «Γιάνν', Γιάνν', Καλογιάνν', πόσες β(ου)θάλες ἔχεις;» Ἡ δὲ δευτέρα ἀπήντα κινουμένη ὁμοίως : «Ἐχω καὶ δὲν ἔχω, ἀνάγκη δὲν σὰς ἔχω». Ἡ πρώτη ἠρώτα πάλιν : «Νὰ στείλω τὸ πουλάκι μου, σὲ ποιά ἀγκαλιὰ θὰ πέσῃ;» Ἡ δὲ δευτέρα ἀπήντα : «Γιὰ στείλει το, γιὰ στείλει το, νὰ διῆς κλωτσιὰς π' θὰ φάγῃ». Ὅτε ὁ δυνατώτερος τῆς πρώτης σειρᾶς ἔτρεχε με ὀρμὴν προσπαθῶν νὰ διασπᾷ τὴν δευτέραν σειρὰν καὶ νὰ ἐξέλθῃ νικητῆς. Καὶ ἂν μὲν τὸ κατώρθωνε ἐλάμβανε ὅποιον ᾔθελε ἐκ τῶν ἀντιπάλων αἰχμάλωτον, τὸν ὠδήγει ὀπισθεν τῆς γραμμῆς καὶ ἔπειτα ἤρχιζαν διὰ τῶν αὐτῶν ρυθμικῶν κινήσεων νὰ ψάλλουν τὰ ἐπινίκεια, ὅποτε ἐπηκολούθει ὁ ἐξῆς διάλογος :

Λάηδη, μαλάηδη, τοῦπ τοῦπ ἀλάηδη.

- Τὴν πήραμε, τὴν πήραμε νυφίτσα στολισμένη,
- Σὰς δώκαμε, σὰς δώκαμε μνιὰ στρίγλα ζαρωμένη.
- Τὴν πήραμε, τὴν πήραμε μνιὰ ὁμορφη κοπέλλα.
- Σὰς δώκαμε, σὰς δώκαμε μνιὰ παλιοκατσιβέλα.
- Τὴν πήραμε, τὴν πήραμε φλουρί Κωσταντινάτο.
- Σὰς δώκαμε, σὰς δώκαμε βαρέλι δίχως πάτο.

Μετὰ ταῦτα ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν πρώτην ἐρώτησιν (Γιάνν' Καλογιάνν' πόσες κλ.) ἡ δευτέρα παράταξις καὶ ὁ ἰσχυρότερος αὐτῆς ὄρμα νὰ διασπᾷ τὴν πρώτην. Ἄν τὸ κατώρθωνε ἐλάμβανε ὅποιον ᾔθελε αἰχμάλωτον καὶ τὸν ἔφερε ὀπισθεν τῆς ἰδικῆς του παρατάξεως. Ἐπηκολούθει ὁ διάλογος τῶν ἐπινικειῶν καὶ πάλιν ἤρχιζε ἀπὸ τὴν πρώτην ἐρώτησιν ἡ πρώτη παράταξις κ.ο.κ.

Ἐὰν ὁ ἀποστελλόμενος εἰς τὴν ἀντίθετον παράταξιν, δὲν κατώρθωνε νὰ διασπᾷ αὐτὴν ἔμενεν αἰχμάλωτος ὁ ἴδιος καὶ νὰ ἐπινίκεια ἐψάλλοντο ὑπὸ

της αίχμαλωτισιάσης ομάδος. Τὸ παιγνίδιον ἐξηκολούθει μέχρις οὗτου ἔμμενον εἰς μόνον παίκτης ἀπὸ τὴν μίαν παράταξιν, ὅποτε ἡ ἀντίθετος ἐθεωρεῖτο νικήτρια, καὶ ἐγένετο ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν αἰχμαλώτων.

### 13. Χαμάμ (λουτρος)

Οἱ παῖκται χωρίζονται εἰς δύο ομάδας μὲ μάνναν τῆς ἐκλογῆς τῆς ἐκάστη. Ἐπειτα λαμβάνουν ἓνα πλατὺ πετράδιον, πτόουν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς καὶ ἀφοῦ ἡ μία ὁμάς ἐκλέψῃ φτύσμα καὶ ἡ ἄλλη στεγνόν, τὸ ρίπτουν ὑψηλὰ καὶ ἀναλόγως μὲ τὸ τι θὰ πέσῃ, ἐκείνη ἡ ὁμάς ἀρχίζει τὸ παιγνίδιον. Οἱ ἀντίπαλοι αὐτῆς σχηματίζουν κύκλον, τοποθετοῦντες, τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν ἐκατέρωθεν ἰσταμένων, μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὰ ἔσω. Ἡ μάννα ἐξάγει τὸ ζωνάρι τῆς, δίδει τὸ ἓν ἄκρον νὰ τὸ κρατεῖ εἰς ἓκ τοῦ κύκλου, τὸ δ' ἕτερον κρατεῖ ἡ ἴδια καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀντίθετον ὁμάδα ἀπὸ τοῦ νὰ πηδῆσῃ καὶ ἐγκαθιδρυθῇ ἐπὶ τῆς ράχεως τῶν μελῶν τῆς. Ἡ μάννα προσπαθεῖ νὰ κτυπήσῃ τοὺς ἐπιτιθεμένους πρὶν ἀναρριχηθῶσιν εἰς τὴν ράχιν τῶν μελῶν τῆς ομάδος τῆς, διότι μετὰ τοῦτο καὶ νὰ τοὺς κτυπήσῃ δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει. Ἄμὰ κατορθώσῃ νὰ κτυπήσῃ κανένα τῶν ἀντιπάλων, ἀλλάζουσι θέσιν. Δηλαδή οἱ ἀντίπαλοι σχηματίζουν τὸν κύκλον καὶ οἱ ἄλλοι τῶρα ἐπιτίθενται καὶ ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῆς ράχεώς των. Ἄν μάλιστα κατορθώσῃ τις ν' ἀναρριχηθῇ ἐπὶ τῆς ράχεως τῆς μάννας, παραλθεῖ τὰς κινήσεις τῆς, οἱ δὲ ἀντίπαλοι εὐρίσκοντες εὐκαιρίαν, ἀνεσθάνουν βλους τοὺς ἀντιπάλους των.

### 14. Τρακατζίκ' (κουτρουβάλες)

Παίζεται ἀπὸ δύο τριάδας. Διὰ κλήρου δρίζεται ποία θὰ «πέσῃ» καὶ ποία θὰ πηδῆσῃ. Οἱ δύο ἑστραμμένοι μὲ τὰ νῶτα πρὸς ἀλλήλους, κρατοῦνται ἀπὸ τὰς χεῖρας καὶ κλίνουν ὀλίγον πρὸς τὰ ἔμπρός, ὁ δὲ τρίτος κύπτει παραπλευρῶς αὐτῶν μὲ τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν νῶτων ἐκείνων. Οἱ ἄλλοι τρεῖς ἔρχονται χωριστὰ ἕκαστος τρέχοντες μακρόθεν, καὶ στηρίζοντες τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ κύπτοντος, προσπαθοῦν δι' ὀρμητικῆς κινήσεως νὰ πέσουν εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν ὄρθιοι, ἀφοῦ διέλθωσι διὰ μέσου τῶν ράχεων τῶν ἄλλων. Ἐὰν κανεὶς τῶν πηδῶντων δὲν κατορθώσῃ νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν ἀντίθετον πλευρὰν, ἡ ὁμάς εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει χάνει. Τότε ἴστανται πάλιν οἱ δύο καὶ ὁ τρίτος κύπτει διὰ νὰ πηδῆσουσι οἱ ἀντίπαλοί των

### 15. Πιστί (ψηθῆκε) <sup>1</sup>

Εἰς τὴν ἄκραν σχοινίου δένουν καρφίον, τὸ ὅποιον ἐμπήγουν στερεῶς κατὰ γῆς. Ἐκαστος παίκτης περιστρέφει τὸ μανδήλιόν του ὥστε νὰ σχηματίσῃ σχοινίον καὶ ρίπτει αὐτὸ ἐπὶ τοῦ καρφίου. Μόλις εἰπῇ ἡ μάννα «πιστί», ὄρμουσι ὄλοι ἐκ διαφόρων διευθύνσεων διὰ ν' ἀρπάξουν τὰ μανδήλια ἢ δὲ μάννα προ-

1) Ἡ λ. τουρκική.

σπαθεῖ νὰ κτυπήσῃ τινα διὰ τῆς χειρὸς. Ἐάν ἐπιτύχῃ, γίνεται ὁ κτυπηθεὶς μάννα, ἂν ὁμοῦς κατορθώσῃ ν' ἀρπάσῃ τὰ μανδύλια χωρὶς κανεὶς νὰ κτυπηθῆ, ἀρχίζουσι νὰ κτυποῦν τὴν μάννα μὲ αὐτά, ἕως οὗ κατορθώσῃ νὰ κτυπήσῃ τινα καὶ νὰ γίνῃ ἐκεῖνος μάννα.

### 16. Μπίοντιμπι

Ἐνας κύπτει οἱ δὲ ἄλλοι, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς μάννας, πηδοῦν ὑπεράνω αὐτοῦ στηρίζοντες τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς ράχεώς του, καὶ φροντίζοντες νὰ ἐπαλαμβάνουν ὅ,τι λέγει ἡ μάννα. Ἐάν κανεὶς κάμῃ λάθος, ἀλλάζει θέσιν μὲ τὸν κύπτοντα. Ἐφοῦ πηδήσῃ πεντάκις, ἡ μάννα διατάσσει αὐτὸν νὰ σταθῇ ὅσον τὸ δυνατόν ὀρθιος καὶ ἐνῶ πηδᾷ ὑπεράνω αὐτοῦ ἀφίνει ἐπ' αὐτοῦ τὸ μανδύλι του. Τὸ πῆδημα ἐξακολουθεῖ ἕως νὰ παρασυρθῇ τὸ μανδύλιον ὑπὸ τινος τῶν παικτῶν καὶ νὰ πέσῃ, ὁπότε ὁ καταρρίφας αὐτὸ λαμβάνει τὴν θέσιν ἐκεῖνου.

### 17. Σκαμνάκια

Ὁ πρῶτος τῆς ομάδος κύπτει καὶ ὁ δεῦτερος πηδᾷ ὑπεράνω αὐτοῦ, στηρίζων τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς ράχεώς του, ἔπειτα δὲ προχωρῶν δύο βήματα σταματᾷ καὶ κύπτει. Μετὰ τοῦτον ὁ τρίτος πηδᾷ ὁμοίως ὑπεράνω τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο βημάτων ἀπ' αὐτοῦ σταματᾷ καὶ κύπτει. Ὁ τέταρτος πηδᾷ ὑπεράνω τῶν τριῶν πρώτων κατὰ σειρὰν, καὶ ἔπειτα σταματᾷ καὶ κύπτει, κ. ο. κ. ἕως οὔ ἐξαντληθῇ ὁ ἀριθμὸς πάντων τῶν παικτῶν. Τότε ἐγείρεται ὁ πρῶτος κύψας, πηδᾷ ὑπεράνω ὅλων τῶν ἄλλων κατὰ σειρὰν, προχωρεῖ δύο βήματα καὶ κύπτει, ἔπειτα ὁ δεῦτερος καὶ οἱ ἄλλοι κατὰ σειρὰν τοῦ ἑκάστος, ἕως νὰ βαρυνθοῦν.

### 18. Βόλια

Τοῦτο εἶναι κυρίως παιγνίδι κορασιῶν, καὶ παίζεται μεταξὺ δύο. Μολαταῦτα ἐπαίξετο καὶ ὑπὸ ἀρρένων, μὲ πέντε πετράδια διαλεγμένα ἀπὸ τὴν ρεματιὰ, διὰ τὰ εἶναι λεῖα. Ἐπαίξετο κατὰ δύο τρόπους : «στ' ἀνοιχτά» καὶ «στὰ καλά». Κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον ὁ παίκτης, ἔρριπτε καθισμένος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὰ πετράδια ἐνώπιόν του. Ὁ ἀντίπαλός του ἐκάθητο ἀπέναντί του. Παίζων ἐπρόσεχε νὰ μὴ κουνήσῃ κανὲν ἀπὸ τὰ ἄλλα βόλια, οὔτε «ν' ἀφήσῃ» κανὲν ἀπὸ ὅσα προσεπάθει νὰ πάρῃ, διότι τότε ἔχανε τὸ παιγνίδιον καὶ ἀνελάμβανε «νὰ κάμ'» ὁ ἀντίπαλός του.

Τὸ παιγνίδι ἤρχιζεν ὡς ἑξῆς : Ἐφοῦ ἔρριπτε τὰ βόλια, ἐλάμβανεν ἓν ἐξ αὐτῶν καὶ ἀναρρίπτων αὐτὸ πρὸς τὰ ἄνω διὰ ταχείας κινήσεως τῆς χειρὸς ἤρπαζεν ἄλλο βόλι ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, μετὰ ταῦτα δὲ ἀναστρέφων τὴν παλάμην, συνελάμβανε καὶ τὸ ἀναρριφθὲν τὸ ὁποῖον, ἐν τῷ μεταξὺ κατέπιπτεν. Τοῦτο ἐπανελάμβανε τετράκις, καὶ τοιοῦτοτρόπως συνέλεγεν ὅλα ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐτελείωνε «τὸ ἕνα» του. Ἐπειτα ἔρριπτε τὰ βόλια ἐκ νέου, καὶ πάλιν ἀναρρίπτων τὸ ἓν, ἤρπαζε διὰ ταχείας κινήσεως τῆς χειρὸς δύο συνάμα



βόλια, έπειτα άλλα δύο και τοιουτοτρόπως έτελείωνε και «τὰ δύο» του. Έπειτα έκαμνε «τὰ τρία τ'», δηλαδή διά μιᾶς κινήσεως ήρπαζε τὰ τρία έμοϋ, και δι' άλλης τὸ τέταρτον. Μετὰ ταῦτα έκαμνε «τὰ γούλα τ'», δηλαδή κρατῶν τὰ τέσσερα ἐν τῇ παλάμῃ και τὸ πέμπτον διά τῶν τριῶν δακτύλων, ἀνέρριπτε μόνον αὐτὸ και ἀφῆνων τὰ λοιπὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὸ συνελάμβανε πίπτων. Διά δευτέραν φοράν δὲ ἀναρρίπτων αὐτὸ ήρπαζε τὰ τέσσερα και ἐπρόφθανε νὰ συλλάβῃ και τοῦτο καταπίπτων. Μετὰ ταῦτα έκαμνε «τὰ δεκατρίτσια τ'», ρίπτων ὅλα πρὸς τὰ ἄνω και διά ταχείας κινήσεως, στρέφων τὴν παλάμην πρὸς τὰ κάτω, ἐκράτει τὰ δάκτυλα ὅπως ὁ ἀρχιερεὺς ὅταν εὐλογῇ, προσπαθῶν νὰ συγκρατήσῃ ἐν βόλι ἐπὶ τῆς ράχews τῆς παλάμης. Μετὰ ταῦτα λαμβάνων διά τῶν δύο δακτύλων ἐν ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀνέρριπτεν αὐτὸ, και διά καταλλήλου κινήσεως ἀπορρίπτων τὸ ἐπὶ τῆς παλάμης, προσεπάθει νὰ συγκρατήσῃ τὸ δεύτερον. Δι' ὁμοίας κινήσεως ἀνελάμβανε και τὰ ὑπόλοιπα ἀνὰ ἐν. Μετὰ τοῦτο έκαμνε «τς' κεμέρας τὸ μὲν» ὅμοιον κατὰ πάντα μὲ «τὸ ἓνα τ'», τελευταῖον δὲ έκαμνε «τ' κεμέρα». Στρέφων δηλαδή τὸν δείκτην τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ τὸν μέσον δάκτυλον, και στηρίζων αὐτὸν και τὸν ἀντίχειρα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐσχημάτιζε «κεμέρα» δηλαδή τόξον. Έπειτα ἔλεγε εἰς τὸν ἀντίπαλόν του νὰ ὀρίσῃ ποῖον βόλι θὰ περάσῃ τελευταῖον ἀπὸ τὴν κεμέραν, και ἀναρρίπτων τὸ ἐν τῇ χειρὶ του βόλι, ἀμέσως διά ταχείας κινήσεως ὤθει ἐν τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους νὰ περάσῃ κάτωθεν τῆς ἀψίδος, και τὸ ὑποδειχθέν ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου τελευταῖον. Τότε ἀνέρριπτε διά τελευταίαν φοράν τὸ βόλι, και ἐκτύπα τὸν γρόνθον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους λέγων : «Σ'έβανα ἓνα γαμᾶ». Καμᾶς τουρκοιστὶ σημαίνει τὸ ὕπλον ἐχειρίδιον.

Ὁ δεύτερος τρόπος «στὰ καλά» διέφερεν μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ παίκτης ἐτοποθέτει τὰ βόλια εἰς «τὰ ἓνα», εἰς «τὰ δύο», εἰς «τὰ τρία», εἰς «τὰ γούλα», ὁμοίως και εἰς τὰ «δεκατρίτσια» τῆς «κεμέρας τὸ μὲν» και εἰς τὴν «κεμέρα», ὅποτε τὰ ἀνελάμβανεν εὐκολώτερον. Ἐκτὸς τούτου και ἂν ἐκίνει ἢ ἀφῆνε κανένα βόλι χωρὶς νὰ χάσῃ τὸ ἀναρριπτόμενον, δὲν ἔχανε ἀλλὰ κάμων ἐκ νέου κατῴρθωνε νὰ τὸ λάβῃ ἐπὶ τέλους.

Ἐὰν ὁ παίζων εἶχεν ἤδη «εἶν' ἓνα γαμᾶ» δηλαδή εἶχε κερδήσει ἐν παιγνίδιον εἰς βάρος τοῦ ἀντιπάλου του, μετὰ τὸ τέλος τῆς κεμέρας ἐκτύπα δύο φορές τὸν γρόνθον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, έπειτα τρεῖς κ.ο.κ. Ὁ δὲ ἀντίπαλος κερδίζων ἔδραζε τοὺς καμάδες και ἀγτὶ νὰ κτυπᾷ τὸν γρόνθον ἐσάρωνεν ἔλαφρῶς τὸ ἔδαφος διά τῶν δακτύλων, λέγων «ψίστ». Ὁ παίκτης ἔχανεν ὅταν τοῦ διέφευγε τὸ πίπτων βόλι, ὅταν εἰς τὴν κεμέρα τὸ βόλι διήρχετο ἐξῶθεν, ἢ ἐσταμάτα πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῆς, ὅταν ἤγγιζεν ἄλλο βόλι (κίουνουσε), ὅταν ἐλησμόνει εἰς ποῖον σημεῖον εὐρίσκειτο και ἤρχιζεν ἀπὸ ἄλλο, ὅποτε ὁ ἀντίπαλος ἔλεγεν «ἤσουνα στὰ τόσα σ'», και έκαμνεν ἐκεῖνος.

Διά νὰ ἐπιταχύνη τὸ χάσιμον τοῦ παιζόντος ὁ ἀντίπαλός του ἔψαλλε :

Ὁ βαβᾶς μου χασανᾶς  
καὶ χασάνια δὲν πουλεῖ,  
μόν' πουλεῖ ποδήματα  
καὶ πατεῖ τὰ κλήματα.

Χασανᾶς ἦρτ' ἀπ' τὴν Πόλ'  
κ' ἔφερ' ἓνα μαῦρο βόλ'  
τῶνα λέγει : «ἄσε»  
τ' ἄλλο λέγει : «χάσε».

### 19. Κότσοι

Κότσοι ἐλέγοντο οἱ ἀστράγαλοι, τῶν ὁποίων ἐκάστη πλευρὰ ἔχει ἰδιαίτερον ὄνομα. Ἡ πλατεῖα κοίλη πλευρὰ λέγεται «κλέφτης», ἡ ἀντίθετος αὐτῆς κυρτὴ «ψωμάς», ἡ ἔχουσα σχῆμα ε στενὴ πλευρὰ «βασιλῆς» καὶ ἡ ἀντίθετος ταύτης, ἡ ἔχουσα σχῆμα ὁμοιάζον τὸ δ ἐλέγετο βεζύρος. Κότσοι ἐπαίζοντο οἱ τῶν ἀρνίων καὶ τῶν ἐριφίων, ὅπως παίζονται τὰ «βόλια», μὲ μόνην διαφοράν ὅτι ἐκ τῶν προτέρων καθορίζετο παῖα θὰ ἦτο ἡ ἄνω πλευρὰ, καὶ ὁ παίκτης, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ «παίρνῃ», ἔπρεπε πρῶτον νὰ στρέψῃ ὄλου τοὺς κότσους ἐπὶ τῆς ὀρισθείσης πλευρᾶς.

### 20. Τὸ ξυλάκι

Ἐπαίζετο μὲ ὁσαυδήποτε παιδία. Ἐκαστος παίκτης ἐφωδιάζετο μὲ ράβδον ἐπαίζαν δὲ μὲ κατιοῦσαν σειράν, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς ράβδου τῶν. Ἐκαστος κρατῶν τὴν ράβδον, περὶ τὰ 30 μ. ὑψηλότερον τῆς λεπτοτέρας ἄκρας αὐτῆς καὶ κρατῶν τὴν ράβδον ὀρθίαν, ἔξυεν δι' αὐτῆς τὸ ἔδαφος, καὶ διὰ τῆς ἐλαστικότητος αὐτῆς τὴν ἔκαμνε νὰ πηδήσῃ. Ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ «ξυλάκι» ἔμενεν ἀπώτερον πάντων ἀπὸ τὸν καλόν, τὸ σημεῖον δηλαδὴ ὅπου ὄλοι ἐκάθηγοντο, αὐτὸς ἐγίνετο μάννα, συνήθροιζεν ὄλας τὰς ράβδους καὶ τὰς ἔφερεν εἰς τοὺς παίκτης. Ἐπειτα ἐτοποθετεῖ τὴν ἰδικὴν του ράβδον παραλλήλως τῆς γραμμῆς τοῦ καλέ, ὅπου ἐκάθηγοντο οἱ παῖκται, καὶ εἰς τοσαύτην ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ, ὅση ἦτο ἡ μικροτέρα ράβδος. Μετὰ ταῦτα ἕκαστος προσεπάθει νὰ κτυπήσῃ τὴν ράβδον τῆς μάννας διὰ τῆς ἰδικῆς του. Ἀφοῦ ἔρριπταν ὄλοι καὶ εἰς τοῦλάχιστον κατώρθωνε νὰ κτυπήσῃ, τότε ἡ μάννα μετεκίνει τὴν ράβδον τῆς εἰς τὸ σημεῖον ὅπου εἶχε φθάσει ἡ ράβδος ἡ πηδήσασα μακρύτερον ὄλων τῶν ἄλλων. Ἐπειτα ἐσύναζε πάλιν τὰς ράβδους καὶ ἔφερεν αὐτὰς ἐνώπιον τῶν παικτῶν, διὰ νὰ ρίψουν ἐκ νέου, ἕως ν' ἀποτύχουν ὄλοι. Τότε τὸ παιγνίδιον ἐτελείωνε. Ἐπειτα ἡ μάννα προσεκόμιζεν ὄλας τὰς ράβδους εἰς τὸν καλέ, κλείουσα δὲ τοὺς ὀφθαλμούς, ἀνελάμβανεν ἀνὰ μίαν ράβδον καὶ τὴν ἔρριπτεν νὰ κτυπήσῃ τὴν ἰδικὴν τῆς. Ὁ ἰδιοκτήτης τῆς ράβδου μὲ τὴν ὁποίαν κατώρθωνε νὰ κτυπήσῃ τὴν ράβδον τῆς, ἐγίνετο μάννα. Ἄν ὅμως δὲν κατώρθωνε νὰ τὴν κτυπήσῃ, τότε ἐπανέφερε τὴν ράβδον τῆς εἰς τὸ ἀρχικόν σημεῖον καὶ τὸ παιγνίδιον ἐπανελαμβάνετο μὲ τὴν ἴδιαν μάννα.

### 21. Τσαλούκι

Παίζεται ὑπὸ δύο καὶ ὑπὸ τεσσάρων, διὰ δύο ράβδων, τῆς «τσακκομάννας» μήκους 1 μέτρου καὶ τοῦ «τσακουκιοῦ» 20 μ. μὲ δύο ἄκρα πελεκημένα,

μιτερά. Τοποθετοῦν μίαν πέτραν εἰς τὸ μέσον, τὸν καλέ, καὶ ἀφοῦ ὀρισθῆ ποῖος θὰ παίξῃ πρῶτος, οὗτος κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ τσαλούκι καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς τὴν τσαλκομάννα, ἐκφωνεῖ : «Γιούφ, τσιρλόκ, τσιλικोटζο» καὶ ἀμέσως κτυπῶν τὸ τσαλούκι, ἐξαποστέλλει αὐτὸ πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἀντιπάλου του, ὃ ὅποιος ἂν κατορθώσῃ νὰ τὸ συλλάβῃ διὰ τῶν χειρῶν του, ἀλλάζει θέσιν καὶ γίνεται μάννα. Ἐὰν τὸ τσαλούκι ἐμπηχθῆ εἰς τὸ ἔδαφος καὶ σταθῆ ὀρθιον, τότε τὸ λαμβάνει καὶ τοποθετῶν αὐτὸ ἐπὶ τῶν δακτύλων τοῦ ποδός, τὸ ρίπτει πρὸς τὸν καλέν, καὶ ἔπειτα ἐκ νέου τὸ ρίπτει διὰ τῆς χειρός, προσπαθῶν νὰ κτυπήσῃ τὴν τσαλκομάννα, ἢ ἑποῖα στηρίζεται πλαγίως ἐπὶ τοῦ καλέ. Ἐὰν τὸ κατορθώσῃ, κερδίζει καὶ γίνεται μάννα. Ἐὰν παίζουν ἄνα δύο, τότε παίξει ὁ δευτερος τῆς πρώτης ομάδος. Ἐὰν ὅμως ἀποτύχῃ, τότε ἡ μάννα λαμβάνει τὸ τσαλούκι, τὸ τοποθετεῖ χαμαί, ὥστε ἢ μία ἄκρα του νὰ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν καλέν, διὰ δὲ τῆς τσαλκομάννας κτυπᾷ τὴν ἑτέραν. Τὸ τσαλούκι τινάσσεται ἐπάνω καὶ τότε δι' ἑτέρου ὀριζοντίου κτυπήματος εἰς τὸν ἀέρα, τὸ ἐξαποστέλλει μακράν. Ἐπακολουθοῦν δύο ἀκόμη κτυπήματα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀκολουθῶς δὲ ἡ μάννα ἐρωτᾷ τὸν ἀντίπαλόν της :—«Τὸ πᾶς ;» Ἐὰν ἡ ἀπόστασις δὲν εἶναι μεγάλη, ἐκεῖνος ἀπαντᾷ καταφατικῶς, καὶ ὀπισθοχωρῶν πέραν τοῦ καλέ, τρέχει μεθ' ὄρμης, καὶ διὰ τριπλοῦ πηδήματος προσπαθεῖ νὰ ὑπερπηδήσῃ τὸ τσαλούκι, προσέχων κατὰ τὸ πρῶτον πῆδημα νὰ πατήσῃ ἐπὶ τοῦ σημείου ὅπου ἡ μάννα εἶχε τοποθετήσῃ τὸ τσαλούκι, διὰ νὰ τὸ πρωτοκτυπήσῃ. Δικαιοῦται νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἱκανότητά του τρίς. Ἐὰν ἐπιτύχῃ νὰ πηδήσῃ πέραν τοῦ τσαλουκιού, κερδίζει καὶ γίνεται μάννα. Ἐὰν ὅμως ἀποτύχῃ, τότε ἡ μάννα μετρᾷ ἀπὸ τοῦ σημείου ὅπου εὐρίσκεται τὸ τσαλούκι μέχρι τοῦ καλέ τὴν ἀπόστασιν εἰς βήματα ἢ εἰς τμήματα ἴσα μὲ τὴν τσαλκομάννα, ὡς διὰ πῆχεως, καὶ πρέπει νὰ ἐνθυμῆται τὸν ἀριθμὸν τούτον διὰ νὰ συνεχίσῃ ἀπὸ τούτου μετὰ ταῦτα. Κατόπιν ρίπτει ἐκ νέου καὶ ἂν ὁ ἀντίπαλος δὲν δυνηθῆ νὰ πηδήξῃ καὶ πάλιν τὸ τσαλούκι μετρᾷ ἐκ νέου ἕως νὰ φθάσῃ τὸν ἀριθμὸν 100, ὅποτε κερδίζει ἐν παιγνίδιον, λέγων : «Ἔβανα ἕνα γραῖ» καὶ ἐξακολουθεῖ μετρῶν ἀπὸ τὸ ἐν πάλιν. Ὅταν ὁ εἰς φθάσῃ τὰ 100, ὁ ἄλλος ὄσα εἶχεν ὀλιγώτερα τοῦ 100, τὰ χάνει, «κκίγδαι» καθὼς λέγουν. Πρὶν ἀρχίσῃ νὰ μετρᾷ ἡ μάννα, ὁ ἀντίπαλός της πάντοτε λέγει «τροῦ», τὸ ὅποιον σημαίνει ὅτι ἂν κατὰ λάθος ἡ μάννα ἀρχίσῃ ἀπὸ ἄλλον ἀριθμὸν, ἀντὶ ἀπὸ τὸν ἐπόμενον ἐκεῖνου εἰς τὸν ὅποιον εἶχε τελειώσει τὸ προηγούμενον μέτρημα, τότε χάνει καὶ ὅταν μετρᾷ ὁ δὲ ἀντίπαλος γίνεται μάννα. Ἐπίσης, ἂν καθ' ἣν στιγμὴν θὰ ρίψῃ τὸ τσαλούκι, λησμονήσῃ νὰ πῆ «γιούφ», ἀποτύχῃ δὲ εἰς τὸ κτύπημα, χάνει τὸ παιγνίδι. Ὅταν οἱ παίζονται εἶναι 3, ὁ ἕνας παίξει μὲ τὸν «κίόρ», δηλ. τὸν τυφλόν.

## 22. Ὅμαδες

Ὅμάδα ἐλέγετο πλατεῖα καὶ λεπτὴ πέτρα, μεγέθους δύο παλαμῶν τοῦ παίζοντος ἢ καὶ σιδηρᾶ, ἀπὸ τὰς χρησιμοποιουμένας εἰς στερέωσιν τῶν τρα-

βερωῶν τῶν σιδηροδρόμων ἐπαίζετο δὲ ὡς ἐξῆς. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἔστυραν δύο γραμμάς, τὴν μὲν εἰς ἀπόστασιν 5 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς δέ. Εἰς τὴν πρώτην προσέθεταν καὶ ἓναν λίθον, τὸν καλέν. Ἐπαίζετο ὑπὸ 2—6 παικτῶν. Πρῶτον ἔρριπτεν ἕκαστος τὴν ομάδα του ἀπὸ τῆς δευτέρας γραμμῆς πρὸς τὸν καλέν. ἀναλόγως δὲ τῆς ἐγγύτητος τῆς ομάδος πρὸς τὴν γραμμὴν τοῦ καλέ ἐκωνορίζετο ἢ προτεραιότης τοῦ παίκτη. Ἐάν τυχὸν ἡ ομάδα ὑπερέβαινε τὴν γραμμὴν τοῦ καλέ, τότε ὁ ἰδιοκτήτης αὐτῆς ἐπαίζε τελευταῖος. Ἐάν οἱ ὑπερβαίνοντες τὴν γραμμὴν ἦσαν περισσότεροὶ τοῦ ἑνός, ἢ σειρά προτεραιότητος ἐκωνορίζετο ἀναλόγως τῆς ἐγγύτητός των πρὸς τὸν καλέν.

Ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου γραμμῆς ἐτοποθετεῖτο στρογγύλος, μεγέθους μήλου, ὁ βούγιος, ὑποκάτω ἢ ἐπάνω τοῦ ὁποῦ, ἕκαστος παίκτης ἐτοποθετεῖ μίαν χάνδραν. Ἐπειτα ὁ πρῶτος πατῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ καλέ, ἔρριπτε τὴν ομάδα του προσπαθῶν νὰ κτυπήσῃ τὸν βούγιον καὶ ἀπομακρύνῃ αὐτὸν τῆς θέσεώς του, ὁπότε αἱ χάνδραι διεσκορπίζοντο, καὶ ὅσαι εὐρίσκοντο πλησιέστερον εἰς τὴν ομάδα παρὰ εἰς τὸν βούγιον, συνελέγοντο ὑπὸ τοῦ παίκτη. Ἐπειτα ἔρριπτεν ὁ δεύτερος, καὶ συνέλεγεν ὅσας εὕρισκεν πλησίον εἰς τὴν ομάδα του. Ἐπειτα ἐπαίζαν οἱ ἄλλοι παῖκται, ἕως νὰ συναθροισθοῦν ὅλοι αἱ χάνδραι, ὁπότε ἐτελείωνε τὸ παιγνίδι, καὶ στήνοντες ἐκ νέου, ἔρριπταν πάλιν τὰς ομάδας πρὸς τὸν καλέν, διὰ νὰ κανονίσουν τὴν σειράν προτεραιότητος ἑκάστου. Ἐάν τυχὸν πάντες ἀπετύχχανον εἰς τὴν προσπάθειάν των νὰ κτυπήσουν τὸν βούγιον ἢ ν' ἀναλάβουν ὅλας τὰς χάνδρας, διότι συνέβαινε μερικαὶ ἐξ αὐτῶν νὰ εὐρίσκωνται πλησιέστερον εἰς τὸν βούγιον παρὰ εἰς τὰς ομάδας, ἐλάμβανεν ὁ πρῶτος τὴν ἰδικήν του καὶ ἔρριπτεν, ἔπειτα ὁ δεύτερος κ.ο.κ. Ἐνίοτε συνέβαινε μόνον ὁ τελευταῖος νὰ κτυπήσῃ τὸν βούγιον καὶ νὰ σκορπισθοῦν οἱ χάνδρες καὶ νὰ λάθουν ὅλοι τὰς πρὸς τὴν ομάδα των πλησιέστερας. Ἄλλοτε πάλιν ἀντὶ μιᾶς ἕκαστος ἔστυνε δύο ἢ καὶ περισσότερας χάνδρας.

Τὸ παιγνίδιον τοῦτο ἐπαίζετο καὶ ὑπὸ τῶν μεγάλων, οἱ ὁποῖοι ἀντὶ χάνδρας μετεχειρίζοντο νομίσματα.

### 23. Γαῖδουρίτσα

Οἱ παῖκται ἐχωρίζοντο εἰς δύο ομάδας καὶ διὰ κλήρου ἢ μία «ἔσκυπτε». Ὁ πρῶτος τῆς ομάδος ἴστατο ἔρθιος, ὁ δεύτερος ἔκυπτε καὶ τὸν ἐνηγκαλίζετο ἀπὸ τῆς ὀψύρος, ὁ τρίτος ἔκυπτε καὶ ἐνηγκαλίζετο τοῦτον καὶ οἱ ἄλλοι ὁμοίως, σχηματίζοντες τὴν γαῖδουρίτσαν. Ἐπειτα ἡ ἄλλη ὁμάς ἤρχιζαν διὰ πηδήματος κατὰ σειράν νὰ καθίζουσιν ἐπὶ τῆς ράχεως τῶν πρώτων, ὁ δὲ τελευταῖος ἠρίθμει ἀπὸ τοῦ ἑνός μέχρι τοῦ εἴκοσι ἀπνευστί. Ἐπειτα καθήρχοντο καὶ ἐπανήρχοντο πηδῶντες ἐπὶ τῆς ράχεως τῶν ἀντικάλων των. Ταύτην τὴν φορὰν ἠρίθμει πάλιν ὁ τελευταῖος μέχρι τοῦ 30 ἀπνευστί. Τὴν τρίτην φορὰν μέχρι τοῦ 40 κ.ο.κ. Ἐάν τυχὸν διεκόπτετο διὰ ν' ἀναπνεύσῃ ἔχανε ἡ ὁμάς του, ἔκυπτεν αὐτὴ καὶ

τὴν ἔππευεν ἢ ἄλλη. Ἐὰν συνέβαινε νὰ πέσῃ τις πρὶν τελειώσῃ ὁ ἀριθμῶν, ἔχαναν τὸ παίγνιδιον.

#### 24. Στὸ σ-μάδ'

Ἐνέπηγαν εἰς τὸ ἔδαφος ξυλάριον ἢ καρφίον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἢ μάννα ἔθετε μικρὸν νόμισμα 10—40 παράδων. Οἱ ἄλλοι παΐκται ἀπὸ ἀποστάσεως 5 μέτρων ρίπτοντες καρύδια ἢ λεπτοκάρυα, προσεπάθουν νὰ καταρρίψουν τὸ νόμισμα. Ὁ ἐπιτυχάνων τοῦτο ἐγίνετο μάννα. Ὅσα δὲ καρύδια ἐρρίφθησαν ἐν τῷ μεταξύ, συνηθροίζοντο ὑπὸ τῆς προηγουμένης μάννας καὶ ἦσαν τὸ κέρδος τῆς.

#### 25. Ὁ μπαχτσεβάνης

Ἐπαίξετο συνήθως ὑπὸ τῶν κορασιῶν, τὰ ὅποια κρατούμενα ἀπὸ τῶν χειρῶν ἐσημάτιζαν γραμμὴν. Εἰς τὸ ἓν ἄκρον ἦτο ἡ μάννα καὶ εἰς τὸ ἄλλο ὁ μπαχτσεβάνης, καὶ μεταξὺ τῶν δύο διημεΐθετο ἡ ἐξῆς ἐρωταπόκρισις:

*Μάννα.*—Ἐχεις πάπλωμα χρυσό; *Μπαχτσεβάνης.*—Ἐχω καὶ μεταξωτό.

—Φέρ' το κάτω νὰ τὸ διῶ.

—Τό χ' ὁ γιός μου στὸ σχολιὸ

—Ἐμαθα πῶς πέθανε.

—Ποῖς παπαῖ; τὸν σήκωσε;

—Ὁ παπαῖς ὁ γούμενος καὶ ἡ παπαδιὰ ἡ γουμένισσα.

Μετὰ ταῦτα ἡ μάννα ὑψώνουσα τὸ χερί μετὰ τοῦ κατόπιν αὐτῆς εὐρισκομένου σχηματίζουν θύραν, διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται ὁ μπαχτσεβάνης καὶ ἔλοι οἱ ἄλλοι καὶ ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν προηγουμένην θέσιν του ἕκαστος ἴστανται. Μόνον ὁ ἀπέναντι τῆς μάννας καὶ ἀκριβῶς μετ' αὐτὴν εὐρισκόμενος ἴσταται ἐστραμμένος πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευρὰν μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας καὶ κρατούμενας τῆς μὲν ὑπὸ τῆς μάννας, τῆς δὲ ὑπὸ τοῦ κατόπιν αὐτοῦ εὐρισκομένου. Ἐπειτα ἐπαναλαμβάνεται ὁ αὐτὸς διάλογος μεταξὺ μάννας καὶ μπαχτσεβάνη. Τὴν φορὰν δὲ ταύτην ἡ πόρτα σχηματίζεται μεταξὺ τοῦ ἐστραμμένου πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ τοῦ ἄλλου γείτονός του, ὅχι τῆς μάννας, ὅποτε στρέφεται καὶ αὐτὸς πρὸς τὰ ὀπίσω, κ.ο.κ. ἕως νὰ στραφοῦν ἔλοι ἐκτὸς μάννας καὶ τοῦ μπαχτσεβάνη. Τότε οἱ δύο σύρουν τοὺς μεταξύ των παίκτας, ἕως νὰ διασπάσουν αὐτοὺς. Ὅστις παρασύρει μὲ τὸ μέρος του τοὺς περισσοτέρους, κερδίζει.

#### 26. Ἡ μαργαρίτα

Μία κάθηται ὀκλαδόν, αἱ δὲ ἄλλαι σύρουν τὸν ποδόγυρόν τῆς ἐπέριξ τῆς κεφαλῆς τῆς, ψάλλουσαι :

Μέων Μαργαρίτα ντὰν σὲ βαγέ,

Μπαίνω μέσ' στ' ἀμπέλι σὰν νοικοκερά.

Ἐλάτε κοριτσάκια νὰ τρυγήσουμε,

τὰ μαῦρα σταφυλάκια νὰ τοιμπήσουμε.

Νὰ κι' ὁ νοικοκύρης καὶ μᾶς κυνηγᾷ.

Ἐπειτα τυλίσσουν τὴν κεφαλὴν τῆς καθημένης μὲ τὸ φουστάνι τῆς καὶ

φεύγουν. Μόλις ἐλευθερώσῃ τὴν κεφαλὴν τῆς τρέχει κατόπιν αὐτῶν καὶ ὅποιον συλλάβῃ, γίνεται μάννα.

### 27. Ἡ Πινακωτὴ

Ἡ μία, ἡ Πινακωτὴ, κάθεται, καὶ αἱ ἄλλαι στέκονται σκουμμένα, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Ἔρχεται ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἐρωτᾷ :

- |  |   |
|--|---|
| — Ἄ κυρὰ Πινακωτὴ.                                     | — Ἀπὸ τ' ἄλλο μου τ' ἀφτί.                      |
| — Ἄ κυρὰ Πινακωτὴ.                                     | — Ἀπὸ τ' ἄλλο μου τ' ἀφτί.                      |
| — Ἄ κυρὰ Πινακωτὴ.                                     | — Τί θές καὶ μὲ ζαλιζεις :                      |
| — Εἶπ' ὁ βασιλεὺς νὰ μὲ δώσεις τὸ<br>παχύτερο τ' ἄρνι. | — Διάλαξε καὶ πάρε ἕνα,<br>ἀπὸ τὰ καλοθρεμμένα. |

Ὁ ἀπεσταλμένος διαλέγει τὸ καλύτερον, τὸ παραλαμβάνει καὶ φεύγει διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ μετ' ὀλίγον καὶ ζητήσῃ ἄλλο ἄρνι. Τοιοῦτοτρόπως ἐξακολουθεῖ, νὰ πηγαινοέρχεται ἕως νὰ τελειώσουν τ' ἄρνιά. Ἡ Πινακωτὴ ἄρνείται νὰ δώσῃ τὸ τελευταῖον, ἀλλ' ἀποκοιμᾶται καὶ ὁ ἀπεσταλμένος εὐρίσκων εὐκαιρίαν, τὸ παραλαμβάνει καὶ φεύγει. Ἡ Πινακωτὴ ἐξυπνᾷ καὶ τὸ ἀναζητεῖ, ὅποτε συναντᾷ τὸν ἀπεσταλμένον, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι μόνον κωφὴ ἀλλὰ καὶ δὲν βλέπει καλὰ, δὲν τὸν ἀναγνωρίζει καὶ τὸν ἐρωτᾷ :

- |                            |   |
|----------------------------|---|
| — Μὴν εἶδες τ' ἄρνάκι μ' ; | — Μύρισε τ' ἄρνάκια μου κι' ἂν<br>εὔρεις τὸ δικό σου πάρ' το. |
|----------------------------|---|

Ἡ Πινακωτὴ τὰ μυρίζει ἀλλὰ δὲν εὐρίσκει τὸ δικό της. Ἀφοῦ ὀσφρανθῆ τὸ πρῶτον λέγει : «Πίφ, τσιχνίλα», τὸ δεύτερον «Πίφ, πορδίλα», τὸ τρίτον : «Πίφ, σκατίλα», καὶ φεύγει. Τότε τὴν προσκαλεῖ ἐκ νέου καὶ λέγει :— Μύρισε κι' αὐτὸ ποῦ ἦταν ἐκατ' πίσω, χωμένο. Ἡ Πινακωτὴ τὸ μυρίζει καὶ λέγει : «Ἄ, μύσκος καὶ κανέλλα.» τὸ ἀναγνωρίζει ὡς ἰδικόν της, τὸ παραλαμβάνει καὶ φεύγει. Καθ' ὁδὸν τὸ ἐρωτᾷ :—Τί σὲ τάϊζαν ;—Κουτσουλιὲς καὶ λάδι», ἀπαντᾷ ἐκεῖνο, καὶ ὅλα τ' ἄλλα παιδιὰ ἐν χορῷ ψάλλουν :

Ἔτρωγε ψωμί καὶ λάδι,

καὶ τῆς γάτας τὸ κουράδι.

Ἡ Πινακωτὴ ὀργίζεται, καὶ κουτσαίνοντας καταδιώκει αὐτά, ἕως νὰ συλλάβῃ ἕν, τὸ ὅποιον καὶ γίνεται μάννα.

### 28. Τὸ εὔρετό

Ἡ μάννα κρατεῖ μανδηλίον καὶ εἰς τοὺς ἀπέναντί της ἱσταμένους παίκτης λέγει :— Εἶναι ἕνα πρᾶγμα πράσινο καὶ μακρουλό, τὸ πωλοῦν οἱ ζαρζαβατίζηδες. Κάμνει δὲ καὶ τὸ σχῆμα του μὲ τὸ μανδηλίον. Ἐκαστος τῶν παικτῶν λέγει τὴν γνώμην του, ἕως ν' ἀνακαλύψῃ κάποιος ὅτι εἶναι ἡ μπάμνια. Τότε ἡ μάννα τοῦ παραδίδει τὸ μανδηλίον, καὶ αὐτὸς φεύγει. Οἱ ἄλλοι ἕμωσ τὸν καταδιώκουν, καὶ ὅστις τὸν συλλάβῃ παίρνει τὸ μανδηλίον καὶ γίνεται μάννα. Ἄν ὁμοῦ δὲν καταρθώσουν νὰ τὸν συλλάβουν, ἡ μάννα φωνάζει «τρρρίγκ», ὡς νὰ κρούῃ τὸν κώδωνα. Ὅλοι σπεύδουν εἰς αὐτὴν καὶ ὁ κάτοχος τοῦ μανδηλίου

γίνεται μάγνα, καὶ τὸ παιγνίδιον ἐξακολουθεῖ.

### 29. Λάδι πουλῶ

“Οἱοὶ κάθονται εἰς κύκλον μετὰ τὸ πρόσωπον πρὸς τὰ μέσα. Ἡ μάγνα περιπατεῖ περίξ αὐτῶν μετὰ ἓνα στριμμένον μανδήλιον ἀνά χειρας, κράζουσα :

Λάδι πουλῶ, ξύδι πουλῶ, | ὁ μάστορός μου πέθανε | καὶ δὲν τὸν καρτερῶ.

Ρίπτει δὲ ἀθอรύθως τὸ μανδήλιον ὀπίσω οἰουδήποτε παίχτου. Ἐὰν δὲν τὸ ἀντιληφθῆ οὗτος, ὁ πωλητὴς ἐπιστρέφει, ἀναλαμβάνει τὸ μανδήλιον καὶ ἀρχίζει νὰ τὸν κτυπᾷ, ἔπειτα κάμνει δευτέρον γύρον καὶ ρίπτει τὸ μανδήλιον ὀπίσθεν ἐνὸς τῶν παικτῶν. Μόλις τὸ ἀντιληφθῆ οὗτος, ἐγείρεται ἀρπάζει τὸ μανδήλιον καὶ τρέχει νὰ τὸν κτυπήσῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλοις ἐκεῖνος προλαμβάνει καὶ κάθεται εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἄλλου, ὁπότε οὗτος γίνεται μάγνα, καὶ τὸ παιγνίδιον ἐξακολουθεῖ.

### 30. Πόσα ;

Οἱ παίχται σχηματίζουν δύο ομάδας, μετὰ ἀρχηγὸν εἰς ἑκάστην. Διὰ κλήρου ὀρίζεται ποία ὁμάς θ' ἀρχίσῃ. Ἐπειτα ἡ μία ὁμάς σχηματίζει κύκλον, ἕκαστος ἄλλος παίκτης ἴσταται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ γείτονός του. Εἰς τὸ σύνθημα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἄλλης ὁμάδος, ὅλοι ἱππεύουν ἀνά ἓνα τῶν ἱσταμένων, ἡ δὲ μάγνα ὑψώνουσα τὴν χεῖρα καὶ ἐν ἡ περισσότερα δάκτυλα ἐρωτᾷ :—Πόσα ; Ὁ δὲ ἱστάμενος ἀπαντᾷ μετὰ ἓνα ἀριθμὸν. Ἐὰν ὁ ἐκφωνηθεὶς ἀριθμὸς ἀνταποκρίνεται μετὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑψωμένων δακτύλων τοῦ ἱππεύοντος, κερδίζουν εἰς ἱππεύοντες καὶ ἀνταλλάσσουν θέσεις μετὰ τὴν ἱππεύουσαν ὁμάδα. Ἐὰν ἄλλος δὲν ἐπιτύχῃ τὸν πρόπαντα ἀριθμὸν, τότε ὁ δευτέρος παίκτης ὑψώνει τὴν χεῖρα καὶ ὅσα δάκτυλά του θέλει καὶ ἐρωτᾷ αὐτὸς :—Πόσα ; Ἐὰν ἀποτύχουν καὶ εἰς τοῦτον ὑψώνει τὴν χεῖρα ὁ τρίτος, ἔπειτα ὁ τέταρτος κ. ο. κ.

### 31. Ἄγγελος καὶ Διάβολος

Καὶ τοῦτο παίζεται ὑπὸ κορασίδων. Ἡ μία γίνεται ἄγγελος, ἡ ἄλλη διάβολος καὶ ἡ τρίτη μάγνα, καὶ ἴστανται εἰς τὰς τρεῖς ἄκρας ἐνὸς τριγώνου. Ὅλοι αἱ ἄλλαι σχηματίζουν μίαν σειρὰν ἐνώπιον τῆς μάγνας, ἡ ὁποία ψιθυρίζει εἰς τὸ αὐτὴ ἑκάστης τὸ πρᾶγμα τοῦ βασιλέως ἢ τῆς βασιλίσσης τὸ ὅποιον ἀντιπροσωπεύει. Εἰς μίαν ἐπὶ παραδείγματι λέγει ὅτι εἶναι «τ' βασιλεὶ τὸ ποτήρ», εἰς ἄλλην «τ' βασιλίσσας ἢ κορδέλλα», εἰς τρίτην «τ' βασιλεὶ τὰ μπότινια» κ. ο. κ. Ἀμέσως ἔπειτα ἔρχεται ὁ ἄγγελος καὶ προσποιούμενος ὅτι κρούει τὴν θύραν λέγει :—Τάκ, τάκ.—Ποιὸς εἶναι ; ἐρωτᾷ ἡ μάγνα.—Ἄγγελος, ἀπαντᾷ αὐτὸς. —Τί ζητεῖ ;—Ζητεῖ τ' βασιλεὶ τ' παντόφλες. Τότε ἀν ὑπάρχῃ κοράσιον φέρον τὸ ὄνομα τοῦτο ἡ μάγνα λέγει :—Πάρ' το, καὶ τὸ παραδίδει εἰς τὸν ἄγγελον. Ἐὰν ἄλλος δὲν ὑπάρχῃ, τότε λέγει :—Νὰ πᾶς ἀπὸ καὶ πγ' ἤρτες, καὶ τὸν ἀποπέμψει. Μετὰ τοῦτον ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ ἐπαναλαμβάνεται ὁ διάλογος.—Τάκ, τάκ.—Ποιὸς εἶναι ;—Διάβολος.—Τί ζητεῖ ;—Ζητεῖ τ' βασιλι-

σας τ'ς κάλτσες. Ἄφου παραλάβῃ τὸ ζητούμενον ἢ ἀρνητικὴν ἀπάντησιν ἐπαγέρχεται ὁ ἄγγελος, μετὰ τοῦτον πάλιν ὁ διάβολος, ἕως νὰ τελειώσουν ὅλα τὰ παιδιὰ. Μετὰ ταῦτα ὅλα τὰ κοράσια τοῦ ἀγγέλου ἴστανται ὀπισθεν αὐτοῦ κατὰ σειράν, καὶ οἱ τοῦ διαβόλου ὀπισθεν ἐκείνου. Κατόπιν ὁ διάβολος κρατεῖ τὸν ἄγγελον ἀπὸ τὰς χεῖρας καὶ οἱ ὀπισθεν αὐτοῦ ἰστάμενοι ἐνγκυκαλίζονται ἕκαστος αὐτῶν ἀπὸ τῆς ὀσφύος τὸν ἐνώπιόν του ἰστάμενον καὶ σύρουν ὀμαδικῶς τὸν ἀντίπαλον πρὸς τὸ μέρος των. Ὅστις τὸ κατορθώσῃ, κερδίζει.

### 32. Δακτυλίδι

Ὅλα τὰ παιδιὰ κάθηνται εἰς μίαν σειράν. Ἡ μάννα παίρνει τὸ δακτυλίδι, τὸ θέτει μετὰ τῶν παλαμῶν τῆς καὶ ἀρχίζει νὰ προσποιῆται ὅτι τοποθετεῖ αὐτὸ μετὰ τῶν παλαμῶν ἐκάστου παίκτη, χωρὶς νὰ φανερωθῇ εἰς ποίου παλάμας τὸ ἔφησε. Μία ἴσταται μακρὰν καὶ προσκαλεῖται νὰ μαντεύσῃ ποῖος ἔχει τὸ δακτυλίδι. Ἐκείνη προσερχομένη ἀρχίζει νὰ ἐξετάζῃ τὰς χεῖρας, τὰς κινεῖ, τὰς σφίγγει καὶ τέλος ὑποδεικνύει τὰς χεῖρας ἐνὸς παίκτη. Ἄν ἐπιτύχῃ, ἀνταλλάσσει μετ' αὐτοῦ θέσιν. Ἄν ὅμως ἀποτύχῃ, τότε ἀπομακρύνεται καὶ ἡ μάννα παραλαμβάνουσα τὸ δακτυλίδιον ἐπαναλαμβάνει τὰς αὐτὰς κινήσεις.

Τοῦτο εἰς ἄλλα χωρία ἐπαίζετο κατ' ἄλλον τρόπον. Μετὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ δακτυλιδίου ἡ μάννα μετὰ τὸ στριμμένον μανδύλιον κτυπᾷ εἰς τὴν παλάμην τοῦ πρώτου, ἐρωτῶσα:—Ποῖος τὸ ἔχει; Αὐτὸς ἐκφωνεῖ τὸ ὄνομα ἐνὸς τῶν παικτῶν καὶ ἡ μάννα κτυπᾷ τὴν παλάμην ἐκείνου, ἕως ὅτου κάποιος ν' ἀνακαλύψῃ τὸ δακτυλίδιον, ὅποτε γίνεται αὐτὸς μάννα.

Τὸ δακτυλίδι παίζεται καὶ κατ' ἄλλον τρόπον. Τὸ περνοῦν εἰς σχοινίον καὶ δένουν τὰ δύο ἄκρα αὐτοῦ. Ἐπειτα ὅλοι σχηματίζουν κύκλον καὶ κρατοῦντες τὸ σχοινίον κινοῦν διαρκῶς τὰς χεῖρας, προσποιούμενοι ὅτι ἕκαστος ἔχει τὸ δακτυλίδιον καὶ τὸ μεταδίδει εἰς τὸν γείτονά του. Εἰς τὸ μέσον ἴσταται ἡ μάννα καὶ προσπαθεῖ ν' ἀνακαλύψῃ τὸ δακτυλίδιον, ἐνῶ ὅλοι οἱ παῖκται ἐν χορῶ φάλλουν: Κόρη χρυσοῦ, κόρη μαλαματένια. | Ποῦντο, ποῦντο; Νὰ το, νὰ το, | πέρασε καὶ πάγει κάτω.

Ἐκεῖνος εἰς τοῦ ὁποίου τὰς χεῖρας κατορθώσῃ νὰ συλλάβῃ τὸ δακτυλίδι γίνεται μάννα, ἡ δὲ μάννα λαμβάνει τὴν θέσιν τῆς εἰς τὸν κύκλον.

### 33. Τὸ ἀηδόνη

Τοῦτο ἐπαίζετο εἰς μερικὰ χωρία ἀντὶ τοῦ ὀπ' ἀριθμὸν 12 (Ἀλήθη μάλῃθη), μετὰ κάποιαν παραλλαγὴν. Οἱ παῖκται παρατάσσονται πάντες εἰς μίαν γραμμὴν, ἡ δὲ μάννα τῆς ἀπέναντί των, προχωρεῖ ὀλίγα βήματα φάλλουσα: Ἄλισθερις τ' ἀηδόνη, | τ' ἀηδόνη τὸ παγόνη | νωρὶς μαγερεμένο, | στὸ λάδι βουτηγμένο. | Κατὰ τὰ ἄλλα ὅμοιον μετὰ τὸ 12.

### 34. Τὸ ἀλώνι

Τὰ παιδιὰ σχηματίζουν κύκλον. Ἐνα στέκεται εἰς τὸ μέσον καὶ σκουπί-



ζει, ἕτερον δὲ ἐκτὸς τοῦ κύκλου φωνάζει πρὸς αὐτό : — Σκούφες τ' ἁλών' ; — Τὸ σκούφα. — Τί γηῦρες ; — Ἔνα βαρᾶ. — Τί πῆρες ; — Σ—μίτ και χαλδᾶ — Δόμ' και μένα κομμά. — Ψίστ, ψίστ, ἔφαγε ἡ κάτω τὸ κριάς.

Ὅταν ὁ πρῶτος λέγει : « Δόμ' κομμά », ἀνοίγει τὸ χέρι του, ὁ δ' ἕτερος ἐνῶ ἀπαντᾷ « ψίστ » κλπ., κτυπᾷ τὴν ἀνοικτὴν του παλάμην διὰ τῆς ἰδικῆς του και ἀρχίζουν νὰ τρέχουν ἀμφοτέρω, ὁ μὲν ἔξωθεν, ὁ δὲ ἔσωθεν τοῦ κύκλου. Ὅστις κατορθώσῃ νὰ φθάσῃ πρῶτος εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐκκινήσεως, τὸ ὁποῖον πάντοτε εὐρίσκεται ἐνώπιον ἐνὸς τῶν ἀποτελούντων τὸν κύκλον, λαμβάνει τὴν θέσιν αὐτοῦ, και οὗτος τὴν θέσιν ἐκείνου, και τὸ παιγνίδιον ἐξακολουθεῖ μὲ τὴν αὐτὴν ἐρωταπόκρισιν.

### 35. Τὸ τόπι

Ἐπαίξετο ὑπὲρ δύο, τεσσάρων ἢ και τριῶν, τότε ὅμως ὁ ἕνας ἔπαιξε μὲ τὸν κίθρ ὅπως εἰς τὸ τσαλούκι. Διὰ κλήρου καθορίζετο ποῖος ἢ ποία ὁμάς θὰ παίξῃ πρώτη, ἢ ὁποία και ἐστέκετο ἔμπροσθεν τῆς πέτρας τοῦ καλέ, οἱ δὲ ἀντίπαλοί του 10 μέτρα πέραν αὐτοῦ, ἐστραμμένοι πρὸς τὸν καλέν. Ὁ πρῶτος παίκτης, ἡ μάννα, ἀναρρίπτει τὸ τόπι, τὸ ὁποῖον εἶναι κατασκευασμένον ἀπὸ τρίχας ἀγελάδος, και ἀμέσως κατόπιν ραπίζων αὐτὸ ὀριζοντίως διὰ τῆς παλάμης του, τὸ ἀποστέλλει ὅσον τὸ δυνατόν μακρὰν. Ἄν ὁ ἀντίπαλος κατορθώσῃ νὰ συλλάβῃ τὸ τόπι κερδίζει και ἀλλάζει θέσιν μὲ τὴν μάνναν. Ἄν ὅμως ἀποτύχῃ, τότε λαμβάνει τὸ τόπι και ρίπτων αὐτὸ πρὸς τὸν καλέν, προσπαθεῖ νὰ κτυπήσῃ αὐτόν. Ἄν τὸ κατορθώσῃ κερδίζει και ἀνταλλάσσει θέσιν μὲ τὴν μάνναν. Ἄν ἀποτύχῃ, ἡ μάννα « κάμνει ἕνα » κερδίζει ἕνα βαθμὸν, και ρίπτει ἐκ νέου ἕως νὰ χάσῃ. Ὅταν οἱ παῖχται εἶναι ἀνὰ δύο, ἅμα χάσῃ ὁ πρῶτος κάμνει ὁ δεύτερος, και μετὰ τούτου ἀλλάζουσι αἱ ὁμάδες θέσιν. Ἄν παίξουν μόνον τρεῖς, τότε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος παίξει μὲ τὸν κίθρ, ἅμα χάσῃ μίαν φοράν, κάμνει και δευτέραν διὰ τὸν ἀνύπαρκτον σύντροφόν του. Ἐκ τῶν προτέρων συνεφώνουν τὸν ἀριθμὸν τῶν βαθμῶν ὁ ὁποῖος κερδίζει τὸ παιγνίδιον και ὁ ὁποῖος συνήθως ἦτο 20. Ὅταν λοιπὸν κατῶρθωνε νὰ λάβῃ 20 βαθμοὺς, ἔβαζεν εἰς τὸν ἀντίπαλόν του « ἕναν καμᾶ », και ὅσους βαθμοὺς εἶχεν ἐν τῷ μεταξύ λάβει ὁ ἀντίπαλός του « και ἔδανε ». Ὅταν παίξουν ἀνὰ δύο, και ἀφοῦ ὁ πρῶτος σύντροφος λαβῶν ὀλίγους βαθμοὺς χάσῃ, ὁ σύντροφός του ἐξακολουθεῖ νὰ προσθέτῃ ὅσους βαθμοὺς κερδίζει εἰς τοὺς συντρόφους του.

### 36. Τὸ σκρινένιο τριόδ'

Τὸ παιγνίδιον τοῦτο παίζεται κατὰ τὰς ψυχρὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος, ὅτε τὰ παιδιὰ ἀναγκαστικῶς μένουσι ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ἐδεναν τὰ δύο ἄκρα ἐνὸς λεπτοῦ σχοινίου, μήκους 1,80 περίπου μέτρων. Ἐπειτα ὁ πρῶτος παίκτης τυλίσσει δις περὶ τὴν παλάμην του τὸ σχοινίον και μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ μέσου δακτύλου οὖρει τὸ ἔσωθεν τῆς παλάμης σχοινίον, ὥστε νὰ σχηματίζωνται δύο ἐπικλινῆ Χ ἐπὶ μιᾷ ὀριζοντίου γραμμῆς ἕκαστον. Ταῦτα ὠνομάζοντο « Κουρτούνα ». Ὁ

δεύτερος «παίρνει» τοῦτο κρατῶν τὰ δύο X ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς διασταυρώσεως τῶν γραμμῶν τῶν, διὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ δείκτου ἐκάστης χειρὸς του, χῶνων τοὺς δακτύλους ὑπὸ τὴν κάτωθεν τοῦ X γραμμὴν καὶ στρέφων εἴτα αὐτοὺς πρὸς τὰ ἄνω, ὅποτε λαμβάνει τὸ σχῆμα παραλληλογράμμου μετὰ τεσσάρων διαγωνίων χιαστί τοποθετημένων. Τὸ σχῆμα τοῦτο λέγεται «καφάς». Πάλιν διὰ τῶν δύο δακτύλων τὸ «παίρνει» ὁ ἄλλος παίκτης συλλαμβάνων τὰ σχηματιζόμενα 2 X ἀπὸ τοῦ σημείου συναντήσεως τῶν γραμμῶν τῶν καὶ φέρων αὐτὰ ὑπὸ τὴν μεγάλην πλευράν, ὅποτε λαμβάνει τὸ σχῆμα παραλληλογράμμου μὲ δύο εὐθείας γραμμὰς παραλλήλους πρὸς τὰς μεγαλύτερας αὐτοῦ πλευράς. Τοῦτο ὀνομάζεται «Πόρτα». Διὰ τῶν μικρῶν δακτύλων σύρων χιαστί τὰς 2 εὐθείας γραμμὰς καὶ ἀνεγείρων τὸ ὑπόλοιπον ἐπὶ τῶν 2 δακτύλων (ἀντίχειρος καὶ δείκτου) σχηματίζει τὴν «σκαφίδα» ἢ ὅποια εἶναι ἀκριβῶς τὸ σχῆμα τῆς «κουρτούνας» ἀνεστραμμένον. Τοῦτο παίρνεται καὶ λαμβάνει πάλιν τὸ σχῆμα «καφάς». Ὅταν ἔμως τὸ πάρη πάλιν ὁ ἄλλος, λαμβάνει σχῆμα παραλληλογράμμου μετὰ 2 X πρὸς τὰς 2 στενάς πλευράς καὶ ῥόμβον εἰς τὸ μέσον καὶ καλεῖται «ἀγκαίγος». Τοῦτο «παίρνεται» κατὰ δύο τρόπους, πρῶτον διὰ τῶν δύο δακτύλων ὑπὸ τῶν πλαγίων τοῦ ῥόμβου, ὅποτε λαμβάνει τὸ σχῆμα δύο παραλλήλων X μὲ ἓνα I εἰς τὸ μέσον τοῦ ὑπ' αὐτῶν σχηματιζομένου ῥόμβου καὶ ὀνομάζεται «ψάρ'». Ἄν ἔμως τὸν «ἀγκαίγο» τὸν πάρωμεν ἀπὸ τὰς στενάς πλευράς διὰ τῶν μικρῶν δακτύλων, τότε λαμβάνει σχῆμα δύο ἀντιθέτων X μεθ' ἑνὸς I εἰς τὸ μέσον ἐκάστου, λεγόμενον «βελόνες». Μετὰ τοῦτο ἐξακολουθοῦν νὰ τὸ παίρουν, ἀλλὰ δὲν παρουσιάζει πλέον οὐδὲν νέον σχῆμα.

## IB' Ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα

Εἰς τὴν περιφέρειάν μας οὔτε ἀθλητικοὶ σύλλογοι ἐλειτουργοῦν, οὔτε τὸ μάθημα τῆς γυμναστικῆς ἐδιδάσκετο εἰς τὰ σχολεῖα. Διὰ τοῦτο τὰ παιδιά ὡς πρότυπόν τῶν εἶχαν τοὺς ἀθλητὰς τῶν μεγάλων πανηγύρεων, οἱ ὅποιοι ἐπέδιδοντο μόνον εἰς ὀλίγα ἀγωνίσματα, τὴν πάλην, τὸν δρόμον τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἐπίππων, τὸ ἄλμα εἰς μῆκος καὶ μετ' ἐμποδίων καὶ τὴν λιθοβολίαν. Ἀθλητικὰ ἔμως ἀγωνίσματα, συστηματοποιημένα, ἦσαν ἐντελῶς ἀγνωστα.

1. **Πάλη.** Εἰς τὴν πάλην π. χ., ἢ ὅποια ἦτο καὶ τὸ διεγείρον τὸ μέγιστον ἐνδιαφέρον τῶν παιδίων ἀγωνίσμα, δὲν ὑπῆρχον κανόνες διεξαγωγῆς αὐτοῦ. Μόνον διὰ ν' ἀνακηρυχθῇ τις νικητὴς ἐπρεπε νὰ κατορθώσῃ ν' ἀνυψώσῃ τὸν ἀντίπαλον ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ὥστε οὐδὲν μέλος τοῦ σώματός του νὰ ἐγγίξῃ αὐτό, ἢ νὰ τὸν ἀνατρέψῃ ἐπὶ κεφαλῆς, «νὰ τόνε γυρίσ' καθάκ», ἢ νὰ τὸν ἐξαπλώσῃ ὑπτίον, ὥστε ἢ σπονδυλική του στήλη νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφήν μὲ τὸ ἔδαφος, «νὰ φάη ἢ ράχη τ' χῶμα».

2. **Δρόμος.** Εἰς τὸ ἀγώνισμα τοῦ δρόμου ταχύτητος ἔδεναν σχοινίον μεταξὺ δύο οἰκιῶν τοῦ δρόμου, εἰς τὸ ὅποιον ἕκαστος τῶν διαγωνιζομένων προσέδενε τὸ μανδύλιδόν του. Ἐπειτα εἰς τὸ σημεῖον τοῦ ἀρχηγοῦ, ἐγίνετο ἡ ἐκκίνησις ἀπὸ

τοῦ αὐτοῦ σημείου πάντων τῶν δρομέων. Τὸ σημεῖον ἐκκινήσεως ἀπέειχεν 100—400 μέτρα ἀπὸ τὸ τέρμα. Ποτὲ ὅμως δὲν ἐξηκριβοῦτο ἡ ἀπόστασις διὰ μετρήματος, οὔτε ἐκρατεῖτο ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐγένετο ἡ διαδρομὴ. Οἱ ἀγωνισταὶ ἐνδιεφέροντο μόνον διὰ τὰ πρωτεῖα, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποία ἦτο ἡ ὑπ' αὐτῶν διανυθεῖσα ἀπόστασις ἢ εἰς πόσα δευτερόλεπτα διηγήθη.

3. **Δρόμος ἐφίππων.** Εἰς τὸν δρόμον τῶν ἐφίππων ἐτρεῖτο ἡ αὐτὴ τάξις, ἀντὶ δὲ ἵππων οἱ διαγωνιζόμενοι ἵππευαν ράβδους. Ἐκαστος διαγωνιζόμενος, ὅταν ἐφθασεν εἰς τὸ τέρμα, ἔλυε τὸ κρεμασμένον μανθῆλιόν του καὶ περιέδενεν αὐτὸ εἰς τὸν λαϊμόν του.

4. **Λιθοβολία.** Εἰς τὴν λιθοβολίαν μετεχειρίζοντο μικρὰ λιθάκια, χωρὶς νὰ ἐξετάζουσι τὸ βῆρος αὐτῶν. Ἐκαστος λιθοβόλος ἐξέλεγε τὸ λιθάριόν του καὶ ἐξεσφενδόνιζεν αὐτὸ μεθ' ὀρμῆς πρὸς ὠρισμένην κατεύθυνσιν. Ἡ διανυθεῖσα ἀποστασις δὲν ἐμετράτο διὰ μέτρου μήκους, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπὸ τοῦ σημείου ἐκσφενδονήσεως, τὸ ὅποιον πρὸς ταῦτα ἦτο πάντοτε ὑψηλότερον τοῦ λοιποῦ ἐδάφους. Διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἔκριναν καὶ τὴν εἰς ὕψος λιθοβολίαν «στ' ἀφλαρώνια». Διὰ τοῦτο ἔνα κερδίση ὁ λιθοβόλος τὰ πρωτεῖα, ἔπρεπε νὰ βάλῃ πολὺ ὑψηλότερον τῶν ἄλλων, ὥστε νὰ εἶναι ὀφθαλμοφανῆς ἡ διαφορὰ τῆς ἀποστάσεως. Εἰς τὰ παράλια μέρη καὶ τὰ χωρία τὰ γειτονεύοντα πρὸς ποτάμια, ἔριπταν λιθάρι καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων, διαγωνιζόμενοι τίνος τὸ λιθάριον θὰ κάμῃ τὰ περισσότερα πηδῆματα.

5. **Ἄλμα.** Εἰς τὸ ἀπλοῦν καὶ τριπλοῦν ἄλμα εἰς μῆκος μετὰ φορᾶς, ἡ αὐτὴ ἐπεκράτει ἀδιαφορία ὡς πρὸς τὰς ἀποστάσεις. Ἦρκαοντο μόνον νὰ χαράσσουσι γραμμὴν εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἤγγισαν οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν τοῦ ἀθλητοῦ, δευτέραν δὲ τοιαύτην εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἐφθασεν ὁ ὑπερπηδήσας τὴν πρώτην γραμμὴν, ὁ δὲ ὑπερπηδήσας τὰς γραμμὰς τῶν ἄλλων καὶ φθάσας εἰς τὸ ἀπώτερον δυνατὸν σημεῖον, ἀνεκηρύσσετο πρῶτος. Ἐν τῷ ἄλμα εἰς ὕψος ἦτο κυρίως ἄλμα μεθ' ἑνὸς ἐμποδίου, διότι ἦτο ὑπερπηδήσας καθίσματος ἢ κωφηνίου, ἀναλόγως τῆς ἐκानότητος τῶν διαγωνιζομένων.

6. **Ἰππασία.** Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀγωνισμάτων διηγωνίζοντο καὶ εἰς τὴν ἵππασίαν, ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἀγώνισμα περιωρίζετο μόνον εἰς τοὺς ἔχοντας ζῶα, ἵππους, ὄνους ἢ ἡμίονους. Εἰς τὸ ἀγώνισμα τοῦτο τὰ ζῶα ἦσαν γυμνά καὶ ἀνευ χαληνοῦ, μὲ μόνον τὸ καπίστρι.

7. **Βάρη.** Τὰ μεγαλύτερα παιδία διηγωνίζοντο ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἄρσιν βαρῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν κυρίως τοῦ ἄλωνισμοῦ. Ἐγέμιζαν τὸ «μοσκοιλ'», τὸ μέτρον χωρητικότητος διὰ τοῦ ὁποῦ ἐγένετο τὸ μέτρημα τοῦ αἵτου καὶ τῶν λοιπῶν γεννημάτων, καὶ ἕκαστος προσεπάθει νὰ τὸ ἀνυψώσῃ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Ὁ κατορθῶνων νὰ τὸ ἀνυψώσῃ ὑψηλότερον ἢ νὰ τὸ κρατήσῃ ἐπὶ περισσότερον χρόνον, ἐκέρδιζε τὰ πρωτεῖα.

### III' Παιδικὸν λεξιλόγιον

Ἡ μήτηρ, ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς νὰ διευκολύνῃ τὸ νήπιον, ὥστε ν' ἀρχίσῃ νὰ ὀμιλῇ, μετεχειρίζετο μονοσυλλάβους ἢ δισυλλάβους λέξεις, ἐκ τῶν ὁποίων πολὺ ὀλίγα ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν ἐνηλίκων, καὶ ἴσως μάλιστα νὰ ἔμειναν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν νηπίων.

Ἐποῦ ἡ μήτηρ μετεχειρίζετο τὴν προστακτικὴν ἔγκλισιν εἰς τὴν πρὸς τὸ νήπιον ὀμιλίαν τῆς, ἐχρησιμοποιοῖε τὸ δεῦτερον πρόσωπον τοῦ ῥήματος, εἰς πᾶσαν δὲ ἄλλην ἔκφρασιν, τὸ τρίτον. Π.χ. :—Τὸ μωρὸ μ' θέλ' νιανιά.—Κάμε χάπ τὸ μωροῦτοκο μ'. Πάντοτε δὲ ἐφρόντιζε νὰ δίδῃ θωπευτικὸν τόνον εἰς τὰς ἐκφράσεις τῆς πρὸς τὸ νήπιον, χρησιμοποιοῦσα τὰ κατάλληλα ἐπίθετα, ὅπως τὸ τσαμένο, τ' ἀρίσκο, τὸ καλὸ μ', τὸ μωρὸ μ', τὸ μωροῦτοκο μ', τὸ σαλό μ', ἢ πατζούρα μας, ὁ δράκος μας, τ' ἀγοράκι μ' κλπ.

Τὸ λεξιλόγιον λοιπὸν τῶν νηπίων, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἦτο πολὺ περιορισμένον, περιλαμβάνον τὰς κατωτέρω λέξεις :

- Ἄα ἄ**—κοιμοῦμαι :—Τὸ μωροῦτοκο μ' θὰ κάμ' ἄα ἄ.—Κάμε ἄα ἄ.  
**ἄπα**—σηκώνομαι :—Ἄ νὰ κάμ' ἄπα.—Νὰ το, ἔκανε ἄπα.  
**ἄμνια**—πᾶσα ἐνήλιξ :—Νὰ καὶ μνιὰν ἄμνια.—Ἄ νὰ πᾶμε στ' ἄμνια.  
**γιαγιὰ**—ἡ μάμη καὶ πᾶσα γραῖα :—Ἐλα γιαγιὰ νὰ τὸ πάρ'ς.—Ποῦ εἶναι ἡ γιαγιάκα ;  
**δέδρα**—ἴσταμαι :—Διέστε το, μερῆ, τὸ χσὸ μ', δέδρα κάμνει, δέδρα.  
**κακά**—πᾶν ἀηδὲς καὶ βδελυρὸν πρᾶγμα :—Μή, εἶναι κακά. Πίφ, κακά.  
**κῆτι-κῆτι**—γαργαλίζω :—Κῆτι κῆτι τὸ σαλό μ'. Κάμ' τὸ κῆτι κῆτι, νὰ γελᾷς, χηχηχη.  
**κῆτις**—ἡ αἰξ :—Νὰ καὶ τὸ κῆτις.—Ἄ ν' ἀρμέξμε τὸ κῆτις.  
**κιακιά**—τραγῆματα· πᾶν εὐχάριστον τὴν γεῦσιν :—Ὁ βαβᾶς τό φερε κιακιά.  
**κλουκλὸν**—ἡ κλωσσα :—Ἦρτε ἡ κλουκλὸν.—Ὡ ὦ κλουκλὸν.  
**κοκό**—τὸ αὐγὸ :—Ἄ τὸ δώκω καὶ κοκό.—Τί καλὸ κοκό.  
**κοκότα**—ἡ ὄρνις :—Βγῆκε καὶ ἡ κοκότα μας.—Ἐλλα κοκότα στὸ μωροῦτοκο μ'.  
**κότις**—κόπτω :—Τῶκανε κότις, σφάζω :—Κάμ' ὁ βάρβαρς κότις τὸ γούτις.  
**κούτι**—κύβλος :—Δός το μαμὰ στὸ κούτι.—Νὰ τὸ κούτι ἦρτε.  
**κουκουρῖκος**—πετεινός :—Φώναξ' ὁ κουκουρῖκος.—Πῶς κάμνει ὁ κουκουρῖκος ;  
**κουπεπέ**—κινήσεις τῆς χειρὸς :—Κάμε κούπεπέ. Κούπεπέ νᾶρ' ὁ βαβᾶς.  
**λιάκ**—ἐκφρασις ἀηδίας :—Λιάκ, δὲ εἶναι καλό. Λιάκ, φτοῦ.  
**μάμ**—δαγκάνω :—Μάννα, τῶκαμε τὸ κούτι μάμ. Μή καὶ θὰ τὸ κάμ' μάμ.  
**μαμά**—τὸ ψωμί :—Θέλ' μαμά τ' ἀρίσκο μ' νὰ κάμ' μάμ. Τί καλὸ μαμά.

**μέε**—τὸ πρόβατον :—“Ἐλα μέε, νὰ σὲ κάμ' ὦ ὦ τὸ παιδάκι μ'.

**μεμε**—βύζαμα καὶ γάλα :—“Ἄ τὸ δώκω γὼ μεμε τὸ τσαμένο. —Θέλ' μεμὲ τὸ χσό μ'.

**μμά**—φίλημα, φιλῶ :—Κάμε μμά τ' Παναγίτσα. —“Ἐλα νὰ τὸ κάμω μμά νὰ περάσ'.

**μούου**—ἀγγελὰς καὶ βῶδι :—“Ἡρτανε τὰ μούου. Πά ν' ἀρμέξω τὸ μούου.

**νάني**—συνώνυμον τοῦ ἄα ἄ. —Κάμε νάνι μωρὸ μ'. Μάμ καὶ νάνι τ' ἀγοράκι μ'.

**νιανιά**—φαγητόν :—Τῶφερα νιανιά τὸ πατσουράκι μ'. Κάμε χάπ τὸ νιανιά,

**νινί**—βρέφος καὶ κούκλα :—Νὰ κι' ἐν' ἄλλο νινί. Κάμ' το ἄα ἄ τὸ νινί.

**ννὲ** καὶ νενὲ—ἡ μήτηρ :—Ποῦ εἶναι ἡ ννὲ ; —“Ἐλα ννὲ νὰ τὸ πάρ'.

**δοχ**—εὐχαρίστησις. (Συνοδεύεται καὶ ὑπὸ κινήσεως τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ στήθους). —Κάμε δοχ τ'ν ἄμνια.

**δπαλα** καὶ δπαλάκια—σηκῶνομαι :—“Οπαλα τὸ χσό μ'. Κάμε δπαλάκια.

**δχ**—πόνος :—Ποῦ ἔχ' δχ τὸ κορτσάκι μ' ; —“Ἐλα νὰ τὸ φλήσω τὸ δχ τ' νὰ περάσ'.

**παπα**(τὸ)—ἐνδυμα :—“Ἐδανε καλὸ παπά. Πληθ. παπούτσια :—Διέστε, τί καλὰ παπὰ τῶφερ' ὁ γνός τ'.

**παπποῦς**—ὁ πάππος καὶ πᾶς γέρον :—Νὰ κι' ἕνας παπποῦς. —Δός το παπποῦ, κιακιά.

**πέρα πέρα**—οὐρησις :—“Ἄ νὰ κάν' πέρα πέρα στ' ἀγιά. Ἐκανε πέρα πέρα.

**ταπτά**—πίττα :—Τῶδωκε ἡ ἄμνια ταπτά. —Θὰ τὸ κάνω καλὸ ταπτά.

**τζά**—βλέπω :—Κάμε τζά τὸ βεβέ. —Τζά τὸ καλοῦτσικο μ'.

**τζίζ**—καίω :—Μή, θὰ τὸ κάμ' τζίζ'. Εἶναι τζίζ'.

**τζίμ**—κεντῶ, τοιμπῶ :—Θὰ τὸ κάμ' τζίμ ἢ κοκῶτα. Τῶκανε τζίμ ἢ ψιφίκα.

**τζιτζι**—ἄθυρμα :—Τῶφερ' ἡ ννά τ' ἕνα τζιτζί. Ἐκεῖνο ἔχ' τζιτζί παπά.

**πρροῦτ πρροῦ**—ὕδωρ :—Διψοκάηκε τὸ τσαμένο καὶ θέλ' πρροῦ πρροῦ.

—Δός το ἄμνια κομμά πρροῦ πρροῦ.

**τσαπτσανάκια**—παλαμάκια :—Κάμε τσαπτσανάκια, νὰ τὸ διτῆ ὁ βάρβης.

**τσατσά**—ἡ ἀδελφή :—Πάν' το τσατσά dadá. Νὰ καὶ ἡ τσατσά.

**τοῖς**—οὐρησις, συνών. μετὸ πέρα πέρα :—“Ἐχ' τοῖς τὸ σκλό μ'. Κάμε τοῖς.

**τσιτσι**—κρέας ἢ ἄλλο εὐχάριστον ἔδεσμα :—Τῶφερε τσιτσι ὁ βαθᾶς τ'.

**χάπ**—τρώγω :—Κάμ' το χάπ παιδάκι μ'. Μάνανα τῶκαμε χάπ τὸ κούτι.

**χηχηνή**—γελῶ :—Τί χηχηνή εἶν' αὐτό ;

**ψιφίκα**—ἡ γάτα :—“Ἐλα ψιφίκα, νὰ σὲ διτῆ ἢ πατσούρα μας. Νὰ ἡ ψιφίκα μας.

**ῶω ῶῶ**—θωπεύω :—Κάμε ῶ ῶ τὸ μέε. —“Ὡ ῶ τῆ ψιφίκα.

**babā**—πατήρ :—Φώναζε babā. —“Ἐλα babā, νὰ σὲ κάμ' τζά.

**bárbas**—θεῖος :—Ποῖς εἶν' αὐτὸς ὁ βάρβης ; Νὰ κι' ἄλλος βάρβης.

**bée**—πρόβατον, συνώνυμον τοῦ μέε :—Ποῦ ν' τὸ bée ;

**bebés**—ἀδελφός :—“Ἐλα bebé νὰ σὲ κάμ' μμά. —Νά τος ὁ bebés.

*βλιβλί*==πᾶν μικρὸν πτηνόν :—Τί καλὸ βλιβλί. —Ἄ τὸ δῶκ<sup>ο</sup> ἢ ἄμνια τ<sup>ο</sup> κί<sup>ο</sup> ἔνα βλιβλί.

*βοῦμ*==πίπτω :—Μὴ καὶ θὰ κάμ<sup>ω</sup>ς βοῦμ. Ἔκαμε βοῦμ.

*βουβού*==νερόν, συνώνυμον τοῦ τπρροῦ τπρροῦ :—Νὰ βουβού.

*dadà*==περίπατος :—Πάρ<sup>ο</sup> το τοκτοὰ νὰ τὸ πᾶς dadá. Ἔλα νὰ πᾶμ<sup>ο</sup> dadá.

*δέε*==ἄμαξα καὶ πᾶν φορτηγὸν ζῶον :—Ἄ κάτς τ<sup>ο</sup> ἀγοράκι μ<sup>ο</sup> στὸ δέε. Ἄ τὸ βάνω καὶ στὸ δέε.

*dedè*==δαρμός, κτύπημα :—Θὰ τὸ κάμω γῶ κείνο dedé, πόκαμε τζιζ τὸ μωρό μ<sup>ο</sup>.

*γροῦχ* καὶ γούτς==χοῖρος :—Φώναξε τὸ γούτς. Κάμε ὦ ὦ τὸ γροῦχ.

*gagá*==ἀποπάτησις :—Ἔκατσε στ<sup>ο</sup> ἀγιά, νὰ κάμ<sup>ω</sup>ς gagá.

Ἐκτὸς τῶν διὰ ζώσης φωνῆς ἐκφράσεων, τὸ νήπιον ἐδιδάσκετο καὶ ὀλίγας διὰ κινήσεως τῶν χειρῶν ἢ τῆς κεφαλῆς.

Ἡ κίνησις τῆς κεφαλῆς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἐσήμαινε «ναί». Ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω «ὄχι» καὶ ἐκ δεξιῶν πρὸς τ<sup>ο</sup> ἀριστερὰ «καλό».

Ἡ κίνησις τῆς παλάμης ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὸ στήθος ἐσήμαινε «ἔλα», ἀντιθέτως δὲ «φύγε».

ΤΕΛΟΣ

## ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΘΡΑΚΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ

Ἀφορμὴ νὰ διατυπώσω τὶς παρακάτω σκέψεις γιὰ τὶς σύγχρονες ἢ γενικὰ νεώτερες συλλογὲς δημοτικῶν τραγουδιῶν, καθὼς καὶ γιὰ τὴ θέση ποῦχει σήμερα στὴ ζωὴ μας τὸ δημοτικὸ τραγούδι, μοῦδωσε ἡ ἐπιθυμία τοῦ φίλου κ. Παπαχριστοδοῦλου νὰ γραφῆ στὸ περιοδικὸ τοῦτο κατὶ γενικὸ σχετικὰ μὲ τὸ δημοτικὸ τραγούδι στὴ Θράκη. Ἐχει δὲ τὸ τραγούδι ἀντιπροσωπευτὴν στὰ δυὸ Θρακικὰ περιοδικὰ<sup>1</sup>, ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ποσοῦ τοῦλάχιστον, ἱκανοποιητικὰ.

Οἱ πλουσίαι συλλογές, ποὺ μᾶς δίνουν τὰ δυὸ αὐτὰ περιοδικὰ εἶναι, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες, σύγχρονες<sup>2</sup> καὶ ὀφείλονται κυρίως στὴν παρόρμηση ποὺ δόθηκε ἀπ' αὐτὰ τὰ ἴδια περιοδικὰ γιὰ τὴ συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, ἀφοῦ τὸ ἔργο τοῦτο θεωρήθηκε πιά σὰν ἔργο διασώσεως τῶν ἐθνικῶν κειμηλίων, ἂν καὶ βέβαια ἡ ἐντυτικὴ κίνησις γιὰ τὴ Λαογραφία τοῦ τόπου μας εἶναι γενικώτερο φαινόμενο, χωρὶς ὅμως δυστυχῶς νὰ ἔχει πάντα βαθύτερα καὶ σοβαρὰ τὰ αἶτια.

Ἀπὸ τὸ συγκεντρωμένο ὑλικὸ στὰ περιοδικὰ τοῦτα πρέπει νὰ δείχεται κατὰ πόσον ζῆ σήμερα τὸ τραγούδι στὴ Θράκη καὶ ἂν ἴδω τὰ εἶδη, ἢ ποιὸ εἶδος ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀκούγεται ἀκόμα ἐκεῖ. Τὸ συμπέρασμα, ποὺ βγάζουμε ἀπὸ τὸ διάβασμα τῶν συλλογῶν εἶναι, ὅτι καὶ στὴ Θράκη, ὅπως καὶ στ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας γενικὰ, τὸ γνήσιο παλιὸ δημοτικὸ τραγούδι μέρα μὲ τὴν ἡμέρα σβῆνει. Τὰ πολλὰ ἀποσπάσματα, καθὼς καὶ τὰ χαλασμένα τραγούδια, ποὺ γεμίζουν τὶς συλλογές, αὐτὸ μᾶς δείχνουν. Δὲν ζῆ πιά ἡ παραλογή, οὔτε τὸ ἀκριτικὸ, οὔτε τὸ τραγούδι τῆς ξενιτειᾶς, οὔτε τὸ παλιὸ ἀληθινὸ μοιρολόι, ἔστω κι' ἂν τέτοια τραγούδια μπορέσουμε νὰ καταγράψουμε, ἀφοῦ ψάξουμε πολὺ καὶ κατορθώσουμε, ὄχι νὰ μᾶς τὰ τραγουδήσουν, ἀλλὰ νὰ μᾶς τὰ ἀπαγγελοῦν.

Γιατὶ ἂν βέβαια κάπου σ' ἓνα ἀπόμειρο καὶ μακρὰ ἀπὸ κάθε ἐπικοινωνία μέρος, μὲ κόπο πολὺ πετύχουμε νὰ βροῦμε κάποιον, ποὺ θὰ μᾶς πῆ παλιὰ τραγούδια ἀκέραια ἢ πῶ συχνὰ κομμάτια μόνον ἀπ' αὐτὰ, αὐτὸ ἀκριβῶς φανερώνει πόσο τὸ τραγούδι λείπει ἀπὸ τὴν ὁλότητα, ποὺ τὸ εἶχε μιὰ

1) Ἀρχεῖο τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ Ἐπισημοῦ, τόμ. 1—5, (1934—1938) καὶ Θρακικά, τόμ. 1—11 (1928—1939).

2) Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ Ἐπισημοῦ ἔχουν δημοσιευτὴ καὶ παλιότερες συλλογές, ποὺ εἶχαν σταλῆ πρὶν ἀπὸ χρόνια στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ τῆς Ἑλλ. γλώσσης. Αὐτὲς εἶναι : τοῦ Ἀ. Οἰκονομίδη (1891), Ἀ. Χρηστίδη (1894), Κ. Κουρτίδη (1898), Συμ. Μανασεῖδη (1906).

φορὰ δικό της καὶ ὑπάρχει μόνο σὺν σπανιότης. Τὸ νὰ βροῖσεις ἀπομεινάρια καὶ συντρίμματα δείχνει τὸ θάνατο, κι' ὄχι τὴ ζωὴ τοῦ τραγουδιοῦ. Αὐτὸ δὲ τὸ ξέρω κι' ἀπὸ προσωπικὴ πείρα. Ἐκτός ἀπὸ τὶς τυχαῖες ἀναζητήσεις τραγουδιῶν καὶ ἄλλου λαογραφικοῦ ὕλικου, ὅσες φορὲς ἔτυχε νὰ βρεθῶ σὲ χωριὰ στὴν Ἀράχοβα, πού ἤμουνα τὸ καλοκαίρι τοῦ 1938, καθὼς καὶ στὰ μέρη τῆς Καστοριάς τὸ 1937 μὲ ἀποστολὴ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, πρόσεξα πολὺ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἄκουσα λοιπὸν ἐκεῖ καὶ κατέγραψα ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ τραγούδια, ἀκριτικά, παραλογές, μερικὰ παλιὰ μοιρολόγια καθὼς καὶ τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς, μὰ εἶδα πολὺ καλά, ὅτι αὐτὰ δὲν ἀντιπροσωπεύουν τίποτα πρὸ ἐσωτερικό. Δὲν τὰ τραγουδᾶνε πιά στὸ χωριό, δὲν τὰ χαίρουνται οὔτε τὰ νοιώθουν, ἀλλὰ μὲ πολὺ κόπο τὰ ξεθάφτουν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς λησμονιᾶς μερικὲς γριὲς ἢ σοῦ τὰ λένε σὺν μάθημα μερικὲς νέες, ποῦ τυχε νᾶχουν μνήμη καὶ νὰ θυμοῦνται, ὅτι κάποτε τᾶκουγαν ἀπὸ τὶς γιαγιάδες τους.

Ἄν δὲν ἀκούγονται ὁμως πιά οἱ παραλογές ἢ τὰ παλιὰ κλέφτικα, τραγουδιοῦνται πολὺ τὰ ἐρωτικά καὶ χορευοῦν μὲ τὴ συνοδεία τους, διασκεδάζει ὁ λαὸς μὲ τὰ σατιρικά καὶ κάθε μέρα ἀδιάκοπα, μάλιστα σὲ ὄρισμένα μέρη, γεννιοῦνται καινούργια δίστιχα. Ἔτσι καὶ μέσα στὶς θρακικὲς συλλογές, τὶς πρὸ γνήσιες καὶ ἀξιόπιστες, βλέπουμε ν' ἀντιπροσωπεύονται πλούσια τὰ διάφορα ἐρωτικά καὶ χορευτικά τραγούδια, τὰ σατιρικά, τὰ κάλαντα καὶ τὰ γαμήλια, δηλαδὴ τὰ τραγούδια, πού καὶ σήμερα ἀρέσουν καὶ ἱκανοποιοῦν τὴν ἀνάγκη γιὰ ἔκφραση τοῦ ἀνθρώπου τοῦ λαοῦ κι' ἐκεῖνα, πού εἶναι στενὰ ἐνωμένα μὲ λατρευτικά ἔθιμα, ἀφοῦ ὁμως κι' αὐτὰ πάρουν μιὰ νεότερη μορφή. Ἀπὸ τὰ διηγηματικά, πάντα φυσικά μὲ κριτήριο τὶς συλλογές πού ἔχουμε, ξέρουν ἐπύλλια μὲ ὑπόθεση ἐρωτικὴ καὶ συχνότατα μονάχα τοπικὴ, τὰ χαρακτηρίζει δὲ ὄχι τόσο ποίηση, ὅσο ἀγάπη ἢ καλύτερα κάποια κλίση καὶ περιέργεια γιὰ τὸ ἐπεισοδιακό. Ἔτσι βλέπουμε στὶς περισσότερες, ἂν ὄχι σ' ὅλες τὶς συλλογές, τὸ τραγούδι τῆς Θεονίτσας ἢ Διονύτσας :

Τί ἔχεις, Θεονίτσα, μέρα καὶ νύχτα κλαῖς  
καὶ μένα τὴ νενέ σου γιατί δὲν μὲ τὸ λές ;

ἢ : Ὅλες οἱ ἀρχοντοπούλες μας μὲ γέλια καὶ χαρές,  
καημένη ἢ Θεονίτσα σου μὲ πίκρες καὶ χολές.

ἢ τὸ πολὺ ἀγαπητὸ μὲ τὸ γοργὸ ρυθμὸ του :

Τρελαίνουμαι, μαννούλα μου, γιὰ μιὰ γειτονοπούλα μου

ἢ τῆς κοπέλλας, πού δὲν θέλει νὰ πάρει τὸν Τοῦρκο ἄντρα κ. ἄ., γιὰ ν' ἀναφέρω τὰ καλύτερα.

Στὴ Θράκη εἶχαν, φαίνεται, μεγάλη διάδοση οἱ ἀνθολογίες γι' αὐτὸ



βλέπουμε ν' ἀραδιάζουν οἱ συλλογεῖς σάν θρακιώτικα τραγούδια τὰ λόγια κατασκευάσματα τῆς παλιότερης γενιᾶς<sup>1</sup>.

<sup>2</sup> Ἀντιπροσωπευτικὴ καὶ πολὺ χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴ σημερινὴ κατάσταση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ στὴ Θράκη εἶναι, νομίζουμε, ἡ συλλογὴ τοῦ Μ. Ἀποστολίδου (Ἀρχ. Θρακ. Λαογρ. Θησ. Α' σ. 225—259). Περιέχει 53 τραγούδια· ἀπ' αὐτὰ 2—3 εἶναι ἀκριτικά, 2 παραλογεῖς κι' αὐτὲς χαλασμένες, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα εἶναι ἐρωτικά, σατιρικά καὶ πολλὰ λόγια. Τέτοια τραγούδια θὰ μάξενε κανεὶς στὰ περισσότερα μέρη, ἂν ἔπαιρνε στὴν τύχη ὅ,τι ἄκουγε, καὶ δὲν ἀναζητοῦσε μ' ἐπιμονὴ νὰ θυμηθοῦν καὶ νὰ τοῦ ποῦν παλιά.

<sup>3</sup> Ὅταν ζητοῦσα πέρασι στὴν Ἀράχοβα παραλογεῖς ὠρισμένες, καὶ δὲν θυμόντουσαν οὔτε καὶ οἱ γριεὲς νὰ μοῦ τίς ποῦνε<sup>2</sup>, ἄκουσα νὰ μοῦ λέν: «ἅμα δὲν τὰ τραγῶς τὰ ξιχνᾶς, τότε τὰ τραγδάγανε». Γι' αὐτὸ κι' ἐκεῖ ξέφρουν πολλὰ τῆς τάβλας καὶ τοῦ χοροῦ σὲ διάφορες παραλλαγές, ἐνῶ τραγούδια ἄλλα διηγηματικά, μὲ κόπο οἱ γριεὲς θυμούνται.

Σ' αὐτὸ τὸ σβήσιμο τοῦ παλιοῦ τραγουδιοῦ ἀπὸ τὴν ζωὴ, κι' ἔτσι σιγὰ σιγὰ κι' ἀπὸ τὴν μνήμη, χρωστοῦμε τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν ἀποσπασματικῶν τραγουδιῶν, καθὼς καὶ τὰ παραμορφωμένα τραγούδια, ποὺ χαρακτηρίζουν ἰδιαίτερα τίς νεώτερες συλλογές. Ἔτσι πολλὰ ἀποσπάσματα βλέπουμε στὶς συλλογές τῶν δύο θρακιῶν περιοδικῶν μας, ὅπως καὶ σ' ἄλλες σύγχρονες, ποῦνχω ὑπ' ὄψη μου ἀπὸ τὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο. Δικαιολογία βρέθηκε σήμερα γι' αὐτὸ ἄλλοῦ μὲν, ὅτι δὲν κάνει νὰ τελειώσει κανεὶς τὸ τραγούδι, γιατί θὰ πεθάνει ἡ μάνα του (Κρήτη), ἄλλοῦ πάλι, ὅτι πρέπει νὰ μείνει κἀριὸς γιὰ νὰ τραγουδήσουν ὅλοι (Ἀράχοβα, Θράκη κ. ἄ.), πρᾶγμα, ποὺ φαίνεται πὼς τῶχουν πραγματικὰ ὡς ἀρχὴ σὲ γλέντι. Τὶς περισσότερες φορὲς δὲν δίνεται καμιὰ δικαιολογία, γιατί οὔτε αἰσθάνονται κἀν, ὅτι, δὲν εἶναι δλόκληρο τὸ τραγούδι.

Θὰ ἤθελα τώρα νὰ δώσω μερικὰ παραδείγματα, γιὰ νὰ φανῆ ἔτσι καλύτερα τί ἐννοῶ, ὅταν μιῶ γιὰ ξέχασμα καὶ ξεπεσμό τοῦ παλιοῦ τραγουδιοῦ<sup>3</sup>.

1) Πρβλ. καὶ τὰ γραφόμενα τοῦ Μ. Ἀποστολίδου στὸ Ἀρχ. Θρακ. Λαογρ. Θησ. Α', σ. 225 — Ἀξιοπαρατήρητο εἶναι, ὅτι αὐτὰ τὰ τραγούδια τὰ συναντοῦμε σχεδὸν χωρὶς, ἢ μὲ ἀσήμαντες παραλλαγές στὶς διάφορες συλλογές. Κι' αὐτὸ νομίζω, ὅτι ὀφείλεται στὸ ὅτι εἶναι κάτι, ποὺ βγαίνει ὄχι ἀπὸ μέσα, ἀλλὰ εἶναι παρμένο ἐξωτερικὰ, κι' ἔτσι, σάν ὄχι ὄργανικὸ καὶ ξένο πρὸς τὸ λαϊκὸ γλωσσικὸ αἰσθημα, δὲν παθαίνει τίς ἀλλοιώσεις καὶ τίς ποικιλίες, ποὺ παρατηροῦμε σὲ κάθε πραγματικὰ δημοτικὸ τραγούδι στὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Αὐτὸ πρόσεξα ἀκόμη καὶ σὲ δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ τᾶχουν μάθει τελευταῖα σ' ἓναν τόπο ἀπὸ τίς Ἐκλογές τοῦ Πολίτη ἢ ἀπὸ τ' Ἀναγνωστικά.

2) Ἔτσι δὲν κατώρθωσα νὰ πάρω καμιὰ παραλλαγὴ τοῦ *Νεκροῦ ἀδελφοῦ*.

3) Φυσικὰ τὸν ἐπιστήμονα λαογράφο ἐνδιαφέρει κάθε εἶδος νέου παραλλαγῆ, ὅπως καὶ γενικὰ κάθε νέα λαϊκὴ δημιουργία, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ξεχωρίζει κανένας τὴν ἀληθινὴν ποίηση, ποὺ ὑπάρχει στὸ δημοτικὸ τραγούδι ὠρισμένης ἐπο-

Ἐπειδὴ παύσαμε τὸ τραγούδι τῆς ἀπιστῆς γυναίκας, ποὺ τὴν σκοτώνει ὁ ἄντρας της, ὁ Κωνσταντῆς, σὰν τὴν βροῖσκει, γυρίζοντας ξαφνικὰ στὸ σπίτι, στὴν ἀγκαλιὰ ἑνὸς ἄλλου. Ἡ ἀρχὴ εἶναι τυπικὴ :

Ξανθὴ κόρη κοιμότανε στ' ἄντρός της τὶς ἀγκάλες,  
κι' οὐλο τ' ἄντρός της ἔλεγε κι' οὐλο τ' ἄντρός της λέει  
(ΛΑ 1159 Α' Σαρατσᾶ Πυλίας—Γ. Ταρσοῦλη 1938)

Μιά κόρη νεκοιμότανε στ' ἄντρός της τὶς ἀγκάλες,  
κ' ὕπνος δὲν τῆς ἐπάγαινε κ' ὕπνος δὲν τῆς παγαίνει  
(Λάσκαρη, Λάστα σ. 389, 1)

Στὴν ἀποπέρα γειτονιά στὴν παρακάτω ρούγα  
μιὰ λυγερὴ κοιμότουνε στὴν ἀγκαλιὰ τ' ἄντρός τση  
(Pasow No 461)

Κοιμᾶτ' ἀστρὶ κοιμᾶτ' ἀυγὴ, κοιμᾶται νιδὸ φιγγάρι,  
κοιμᾶτι κὶ μιὰ λυγιρὴ στ' ἀνδρουῦ της τὶς ἀγκάλις  
(Ἔγλῃ Πολίτου 2195)

Ὅμοια ἀρχίζουν κι' οἱ ἄλλες πλήρεις παραλλαγές τοῦ τραγουδιοῦ ἐκτὸς ἀπὸ λίγες, ποὺ ἀρχίζουν ἀπ' εὐθείας μὲ τὴν προσφώνηση τῆς γυναίκας :

βαρειά κοιμᾶσαι, Κωνσταντῆ, βαρειά κοιμᾶσαι, Κώστα,

ἀπὸ τὶς ὁποῖες φαίνεται νὰ λείπει ἡ ἀρχή.

Οἱ εἰσαγωγικοὶ αὐτοὶ στίχοι, δίνοντας ἀμέσως τὸν διηγηματικὸ τόνο, ποὺ ταιριάζει στὴν παραλογή, μᾶς βάζουν σιγὰ σιγὰ στὴν τραγικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ δράματος, ποὺ θὰ ἐπακολουθήσει. Ὁ ὕπνος τῆς λυγερῆς στ' ἄντρός της τὶς ἀγκάλες εἶναι ἡ ἀντίθεση στὸ μεγάλο κακό, ποὺ θὰ συμβῆ ὕστερα ἀπὸ λίγο, καὶ τονίζει ἀκόμη πῶς πολὺ τὴν ἀπιστία της.

Στὶς δυὸ θρακικὲς παραλλαγές, ποῦχω ὑπ' ὄψη μου (Ἄρχ. Θρακ. Θησ. Α' σ. 250, 38 καὶ Γ' σ. 34, 10), δὲν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἀρχὴ στὸ τραγούδι, ἀπὸ τὸ ὁποῖο γενικὰ ἔχει φύγει κάθε πνοὴ ποιητικὴ, κι' ἔτσι ἔχει καταστήσει τοῦτο μιὰ στενὴ ἀφήγηση ἑνὸς ἐπεισοδίου συζυγικῆς τιμῆς. Ἀρχίζει μὲ πρῶτο πρόσωπο :

Σηκώθηκα μεσάνυχτα νὰ πάω στὸ πανηγύρι,  
δὲν πάω μακρὴν, δὲν πάω σιμά, δώδεκα ὄρες δρόμο,  
ξέχασα τ' ὄρολόγι μου, γυρνῶ γιὰ νὰ τὸ πάρω

ἢ ἄλλη :

Ἐτοίμασα τ' ἀλογάκι μου στὸ πανηγύρι νὰ πάγω,  
τὸ φυλαχτήρι μ' ξέχασα, γύρισα νὰ τὸ πάρω

χῆς, σὰν ἄνθηση ἀντιπροσωπευτικὴ μιᾶς περιόδου πολιτισμοῦ, ἀπὸ σύγχρονα λαϊκὰ δημιουργήματα καὶ διασκευές, ποὺ κι' αὐτές πάλι εἶναι ἀντιπροσωπευτικὲς τῆς ἐποχῆς τους.

Καὶ οἱ τυπικοὶ ἐξ ἄλλου στίχοι στὴν πρώτη παραλλαγή :

νὰ τὴν ξυπνήσω μὲ νερό, φοβοῦμαι μὴ κρυώσει,  
νὰ τὴν ξυπνήσω μὲ ρακὶ φοβοῦμαι μὴν πεθάνει

πρὶν ἀπὸ τοὺς στ. 9—10

στέκομαι συλλογίζομαι τὶ πρέπει νὰ τὴν κάνω,  
βιάζω τὸ κοφτερὸ σπαθὶ καὶ παίρνω τὸ κεφάλι τ'ς

παρμένον ἀπὸ ἄλλο τραγούδι, εἶναι τόσο ἀταίριαστοι ἐδῶ, πού τὸ λιγώτερο προκαλοῦν τὰ γέλια.

Τέτοιες ἄτεχνες μεταβολές βλέπουμε συχνά σὲ παλιὰ δημοτικὰ τραγούδια μὲ πλαστὴ ὑπόθεση. Οἱ νεώτεροι θυμοῦνται τὸ θέμα, τὴν κύρια ὑπόθεση τοῦ τραγουδιοῦ, καὶ αὐτὴν διηγοῦνται μὲ τὸν δικό τους τρόπο, μὲ τὴ δική τους γλῶσσα, πολλές φορές ἄμετρα, ἄλλοτε πάλι ἀκόμα καὶ μὲ ρίμα, ἐνῶ στὸ μεταξὺ χάνεται ὅλη ἡ ὁμορφιά, πού ὑπῆρχε τόσο στὰ ἐκφραστικὰ μέσα, ὅσο καὶ στὴν οἰκονομία τοῦ ἀρχικοῦ τραγουδιοῦ. Κι' ὁ λαὸς ἄλλωστε διακρίνει πολὺ καλὰ τὸ καινούριο ἀπ' τὸ παλιὸ τραγούδι.

Ἐπίσης στὸ ἐρωτικὸ τραγούδι (Θρακικὰ ΙΑ' σελ. 8,18), πού τραγουδιέται στὶς Σοφίδες στὰ κάλαντα, τὸ τραγούδι τὸ ἀληθινὸ ἔχει ξεχαστῆ. Ὁ διάλογος, ποῦχοιμ σ' ὅλες τὶς παραλλαγές ἔχει γίνεи μονόλογος, κι' ἔτσι μένει ἀδικαιολόγητη καὶ ξεκάροφωτη ἡ ἐρώτηση. Ἀπὸ ἐπίδραση δὲ τῶν κάλαντων καὶ ἀπὸ συμφυρομὸ μ' αὐτὰ, πού ἀρχή τους εἶναι νὰ παινεύουν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ νὰ πάρουν φιλοδώρημα, βάζει στὴν ἐρώτηση στ. 4 καὶ τὸ συνηθισμένο παίνεμα τῆς κόρης...

...ἀπ' ἀψηλὴ μεριά κι' ἀπὸ γραμματισμένη,

πού δὲν ἔχει καμμιά θέση ἐδῶ, ἀντίθετα δὲ φαίνεται κι' ἀνόητη. Ἐπίσης τὸ β' ἡμιστίχ. τοῦ στ. 10, εἶναι ἀπλὸ παραγέμισμα ἀπὸ τὸν συλλογέα πιθανῶς, κι' ἔτσι βρέθηκε εὐκόλα ὁμοιοκαταληξία γιὰ τὸν τελευταῖο στίχο.

Παραθέτω ὁλόκληρο τὸ τραγούδι :

Κρατεῖ ὁ Μᾶης τὴ δροσιά, κρατεῖ κι' ὁ νιὸς τὴν κόρη,  
στὰ γόνυα τὴν κάθισε καὶ τὴν ψιλορωτιάει :

—Κόρη μ', γιὰ δὲν εἶσαι κόκκινη, κόρη μ', γιὰ δὲν εἶσαι ξάσπη ;  
γιὰ δὲν εἶσ' π' ἀψηλὴ μεριά κι' ἀπὸ γραμματισμένη ;

5 Κατέβα κάτου στὴ Μπαρμπαριά, κάτου στὸ Σαλονίκι,  
φάγε σταπίδα ραζακιά, κρουστάλλινο κεράσι,  
τότε νὰ γίνεις π' ἀψηλὴ μεριά κι' ἀπὸ γραμματισμένη.  
Καὶ μεῖς πολυχρονοῦμεν το αὐτὸ τὸ νιὸ ἀντρώγυνο,  
νὰ ζήσει χρόνια περισσὰ καὶ πάντα νὰ περάσει

10 καὶ μὲ τὰ χίλια κι' ὕστερα ν' ἀσπρίσει νὰ γεράσει.

Μιὰ ἀπὸ τὶς κανονικὲς παραλλαγές, πού παίρνω τυχαῖα μέσα ἀπὸ τὸ ὕλικό,

ἄς χρησιμεύει γιὰ σύγκριση. Εἶναι ἀπὸ τὸν Χασιώτη (σ. 70,27)

Σ' τοῦτα τὰ σπίτια τὰ ψηλά, τὰ μαμαροχτισμένα  
μέσα ν' ὁ νιὸς πού κάθεται (καί) μὲ τὴν πελιοτέρα'  
στὰ γόνατα τὴν ἔβαλε στὰ μάτια τὴν τηραεὶ :

—Κόρη μ' δὲν εἶσαι ὄμορφη ξανθὴ καὶ μαυρομάτα.

5 —Πέρα ἀπὸ τὸν Τούρναβο, ἔβγα στὸ Σαλονίκι  
καὶ κόψε μου φορέματα, καὶ φκιάσε μου ἀρμάτες  
νὰ ἰδῆς πὼς γένομ' ὄμορφη, ξανθὴ καὶ μαυρομάτα.

Ἄνάλογο διάλογο ἔχουμε σ' ὅλες τὶς ἄλλες παραλλαγές, πού ξέρω. Ἴσως ὅμως ἐδῶ νὰ πρόκειται ὄχι μόνο γιὰ χαλασμένο τραγούδι, μὰ γενικὰ γιὰ κακὴ συλλογὴ. Γιατὶ ἡ κακὴ κατάσταση τῶν τραγουδιῶν, πού διαβάζουμε στὶς συλλογές, δὲν ὀφείλεται πάντα μόνο στὴν κακὴ παράδοση, ἀλλὰ καὶ στὴν ἄγνοια τῶν συλλογέων καὶ τὴν ἀδυναμία τους ν' ἀνακαλύψουν, ὅπου εἶναι ἀκόμα δυνατὸν νὰ ὑπάρχει, τὸ γνήσιο καὶ τὸ καλὸ, καθὼς καὶ πολλὲς φορές, μάλιστα τὰ παλιότερα χρόνια, στὴν συνειδητὴ ἢ ὄχι κακοπιστία τους, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι ἐπιχειροῦν διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις τῶν δημοτικῶν κειμένων, κι' ἔτσι στὰ χαλάσματα τοῦ χρόνου προσθέτουν κι' αὐτοὶ τὰ δικά τους.

Πάνου λοιπὸν σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα τῆς συλλογῆς καὶ τῶν συλλογέων νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι περιττὰ ἂν ποῦμε λίγα λόγια, πού ἴσως ὠφελήσουν κάπως καὶ καταστήσουν τοὺς συλλογεῖς πρὸ προσεχτικoὺς καὶ πρὸ ἐπιφυλαχτικoὺς. Κι' ἔχουν τέτοιες παρατηρήσεις τὴ θέση τους σ' ἓνα περιοδικό, πού γιὰ σκοπὸ του ἔχει τὴ λαογραφικὴ συλλογὴ.

Δὲν θεωροῦμε εὐκόλο πρᾶγμα τὴ συλλογὴ τραγουδιῶν, ὅπως καὶ γενικὰ κάθε λαογραφικὴ συλλογὴ, οὔτε ἔργο τοῦ τυχόντος οὔτε καὶ ἀκόμη τοῦ κάθε ἐνθουσιώδους καὶ ἀκαμάτου πατριώτου, ἀλλὰ πιστεύουμε, ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ σήμερα, πού ἡμεῖς δὲν ζοῦμε πιά τὸ δημοτικὸ τραγούδι, εἶναι ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα καὶ γίνεται κάθε μέρα ἀκόμη πρὸ δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο. Κι' ὅποιος καταπιάνεται μὲ τὴ συλλογὴ, πού εἶναι ἡ βάση κάθε σοβαρῆς προσπάθειας γιὰ τὴν γνώση τοῦ τραγουδιοῦ, πρέπει νὰ ἔχει τέλεια ἐπίγνωση τῶν δυσκολιῶν, πού θὰ συναντήσῃ.

Δὲν θὰ μιλήσω ἐδῶ γιὰ τὶς συλλογές δημοτ. τραγουδιῶν, πού ἔχουμε καὶ ἐπομένως γιὰ τὴν θέση, στὴν ὁποία βρισκόμαστε σήμερα, ἂν θελήσουμε νὰ μελετήσουμε τὸ δημοτικὸ τραγούδι, γιατί ἄλλωστε τὰ γραφόμενά μου ἐδῶ ἔχουν τὸν τύπο σημειωμάτων γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ θέμα, ἀλλὰ θὰ πῶ λίγα λόγια γιὰ τοὺς νεώτερους συλλογεῖς, γιὰ κείνους, πού θέλουνε νὰ ἐργάζονται σύμφωνα μὲ τὶς σύγχρονες ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης, καὶ εἰδικὰ μάλιστα γιὰ τοὺς συλλογεῖς, πού γνωρίζουμε ἀπὸ τὰ δυὸ Θρακικὰ περιοδικὰ.

Σήμερα στὶς ὁδηγίες, πού δίνονται γιὰ τὴ συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, τονίζεται ὅτι οἱ συλλογεῖς πρέπει ν' ἀποδίδουν πιστὰ τὰ λόγια τοῦ

λαϊκοῦ ἀνθρώπου, πού ἔχουν γιά πηγὴ, νὰ μὴ προσθέτουν οὔτε ἓνα νι, νὰ σημειώνουν τὴν ἡλικία, καταγωγὴ, γένος καὶ ἄλλες ἀκόμα λεπτομέρειες τῆς ζωῆς του, πουθενὰ ὅμως δὲν γίνεται λόγος, ὅτι γιὰ τὴ συλλογὴ χρειάζεται καὶ κάτι ἄλλο, γιὰ μᾶς πολὺ σημαντικό, δηλαδή ἡ σχετικὴ προπαίδεια τοῦ συλλογέως. Μὲ ἐνθουσιασμό μόνον ἄλογο συλλογὴ σοβαρὴ δὲν γίνεται καὶ μιὰ συγκομιδὴ τυχαία δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ. Δὲν νομίζουμε, ὅτι ἡ ἀρχὴ «μάξευε κι' ἄς εἶν' καὶ ῥόγες» βοηθᾶει στὸ σκοπὸ μας, στὴ γνώση τοῦ τραγουδιοῦ, ἀντίθετα πιστεύουμε, ὅτι τὰ πολλὰ καὶ διάφορα κείμενα, πὺ πολὺ σύγχυση καὶ δυσκολία γιὰ τὸ ξεκαθάρισμα τῶν τραγουδιῶν μᾶς φέρουν<sup>1</sup>. Πρέπει πάντα νὰ ἔχει κανεὶς στὸ νοῦ του τὶ ζητᾶει καὶ θέλει νὰ βρῆ, κι' ὅχι νὰ παίρνει ὅ,τι τοῦ δίνουν. Ἔτσι καὶ σχετικὰ μὲ τὸ δικό μας ζήτημα δὲν πρέπει νὰ νομίζουμε, ὅτι ἀρκεῖ ν' ἀνοίξει τὸ στόμα του ἓνας ἀγράμματος, καὶ μάλιστα γέρος, γιὰ ν' ἀρχίσουμε ἀμέσως νὰ γράφουμε. Γιατὶ καὶ μέσα στὸ λαὸ δὲν εἶναι ὅλοι ἴδιοι, ἔστω κι' ἂν ὅλοι εἶναι ἀμόρφωτοι καὶ βρίσκονται στὸ ἴδιο χαμηλὸ διανοητικὸ ἐπίπεδο. Ὑπάρχουν κι' ἐδῶ οἱ πνευματικὲς διαφορὲς. Καὶ τὸ νὰ ξέρεις τραγούδια εἶναι φυσικὸ πρόνομιο μερικῶν διαλεκτῶν, ὅπως καὶ τὸ νὰ ξέρεις νὰ διηγέσαι παραμῦθια δὲν εἶναι χάρισμα ὅλων τῶν ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων καὶ παροιμίες δὲν θ' ἀκούσουμε σὲ ἴδιο βαθμὸ ἀπὸ τὸ στόμα ὅλων, ἀλλὰ πὺ πολὺ ἀπὸ ἐκείνους, πού ἔχουν κάπως μεγαλύτερη φιλοσοφικὴ προδιάθεση ν' ἀντικρῦζουνε τὰ πράγματα τῆς ζωῆς, κάποια εἰρωνικὴ κλίση, παρατηρητικότητά καὶ ἱκανότητα νὰ διατυπώνουν γρήγορα κι' ἐπιγραμματικὰ τὶς σκέψεις καὶ παρατηρήσεις τους. Ἐπίσης δὲν φτάνει νὰ βρεθῆ ὁ ποιούμενος γέρος ἢ γοιᾶ, μὰ πρέπει νᾶναι καὶ στὰ λογικά του, ὥστε νὰ πῆ κάτι, τοῦλάχιστον σωστό.

Στὰ χωριά, πού πᾶμε ἀναζητῶντας ὕλικὸ μᾶς δείχνουνε πολλὲς φορὲς ἓνα πρόσωπο, «πού ξέρει πολλὰ ἢ ὅλα τὰ τραγούδια κτλ.» γιὰ νὰ γράψουμε. Αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος, πού βέβαια θὰ ἤξερε κάποτε, τώρα πού ἡ γέρασε πολὺ ἢ ἀρρώστησε ἢ ἄλλα βάσανα τοῦτυχαν κι' ἔχασε τὴν διανοητικὴν του διαύγεια, δὲν θὰ μᾶς πῆ τίποτα τῆς προκοπῆς, τὸ πολὺ θ' ἀνακαλύψουμε μερικὰ λείψανα σὲ κάποιους στίχους, πού θὰ θυμηθῆ.

1) Ἔτσι μὲ μόνο ἐφόδιο τὸν μεγάλο τους ἐνθουσιασμό καταπιάνονται μὲ τὴ συλλογὴ καὶ ξένοι, πού νομίζουν πὺς μὲ τὸ νὰ μᾶς φέρουν ὅ,τι τυχόν ἄκουσαν καὶ τοὺς εἶπαν, σώζουν τοὺς λαογραφικοὺς θησαυροὺς μας. Ὅταν ὅμως σ' αὐτοὺς λείπει, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα, ἀκόμη καὶ τὸ γλωσσικὸ αἰσθητήριον, ὅταν δὲν μποροῦν νὰ κάνουν οὔτε τὴ στοιχειώδη διάκριση μεταξὺ δημοτικοῦ καὶ λόγιου τραγουδιοῦ, μεταξὺ τῆς ὁμορφίας ἐνὸς ἡρωικοῦ κλέφτικου τραγουδιοῦ καὶ τῆς πεζότητος καὶ ἀνυπόφορης πλαδαρότητος μιᾶς ρίμας, κι' ὅταν τὴν κάθε εἶδους φλυαρία μιᾶς χωρικῆς μᾶς τὴν παρουσιάζουν γιὰ μεγάλο εὖρημα, νομίζω ὅτι μᾶς ἐπιβάλλεται νὰ προσπαθήσουμε νὰ μετριάσουμε λίγο τοὺς ἐνθουσιασμούς τους καὶ νὰ τοὺς ὑποδείξουμε, ὅτι ὁ μεγάλος κόπος, πού κάνουν νὰ καταγράφουν χιλιάδες στίχων, δὲν πρόκειται ἀνάλογα νὰ μᾶς ἐξυπηρετήσῃ.

Χρειαζεται λοιπὸν μεγάλη προσοχὴ καὶ ἱκανότητα στὴν ἐκλογὴ καὶ ἐπιλογὴ τῶν προσώπων, μὰ γι' αὐτό, ἐκτός ἀπὸ τὴν γνώση καὶ τὴν πείρα, εἶναι ἀπαραίτητο καὶ κάποιο φυσικὸ αἰσθητήριον, ὥστε νὰ μπορῇ ν' ἀνακαλύπτει κανεὶς τὸ καλὸ καὶ νὰ διακρίνει τὸ γνήσιο ἀπὸ τὸ νόθο'. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἐφόδια αὐτὰ δὲν ἔχουν πάντα οἱ συλλογεῖς, γι' αὐτὸ ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ ποσοῦ δὲν εἴμαστε σὲ ἄσχημη θέση, ἀπὸ τὴν ποιοτικὴν εἴμαστε σὲ πολὺ κακὴ. Κι' ἔτσι μᾶς λείπει ἢ στερεὴ βάση γιὰ τὴ μελέτη τοῦ τραγουδιοῦ καὶ ἢ προσεργασία, πού πρέπει νὰ γίνῃ πρὶν ἀπὸ κάθε ἐπιστημονικὴ ἔκδοσι καὶ μελέτη, εἶναι πολὺ μεγάλη.

Μερικὰ παραδείγματα τραγουδιῶν παρμένα στὴν τύχη μέσ' ἀπὸ τὴς θρακικὲς συλλογές, νομίζω, πὼς μπορεῖ νὰ χρησιμέψουν γιὰ μιὰ πιὸ προσεχτικὴ καὶ καλύτερη συλλογὴ στὸ μέλλον. Πιστεύουμε ὅτι σὲ ἀμέλεια τοῦ συλλογῆως διαφέρεται τὸ ἀποσπασματικὸ τραγοῦδι τῆς «συζύγου βοσκοῦ» στὸ Ἄρχ. Θρακ. Θησ. Δ' σ. 136, 10, πού ἀρχίζει μόλις ἀπὸ τοὺς στίχους:

Καλὰ μερεμπέρη, μερεμπέριζε, τσομπάνη θὰ τὴν κάμω,  
τσομπάνικα τὴν χώρισα <sup>2</sup>, τσομπάνικα θὰ τὴν βάλω

Δὲν θὰ προσπάθησε δηλ. αὐτὸς νὰ βρῇ τὸν κατάλληλον ἄνθρωπο, πού νὰ τὸ θυμᾶται κάπως καλύτερα, ἀλλ' ἄρχισε ἀμέσως νὰ γράφει ὅ,τι τοῦ ἔλεγαν. Τὸ ὅτι βρῖσκεται πληρέστερο στὴ Θράκη, δείχνεται ἀπὸ τὴς παραλλαγές π. χ. στὸ Ἄρχ. Θρακ. Θησ. Γ' σ. 56, 64. Λαογραφία Α' σ. 604, 21, καθὼς κι' ἀπὸ ἄλλες, πού ἔχουμε στὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο. Ἐπίσης τὸ τέλος τοῦ τραγουδιοῦ μόλις ὑπονοεῖται, τὸ μέτρο εἶναι χαλασμένο καὶ γενικὰ ὅλο τὸ τραγοῦδι εἶναι κακό. Ὅσο γιὰ τὴν κολοβὴ ἀρχὴ ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι εἶναι πολὺ πιὸ σπάνιο νὰ λείπουν τελείως οἱ ἀρχικοὶ στίχοι ἐνὸς τραγουδιοῦ παρὰ τὸ τέλος, γιατί, ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ εἶναι τυπικὴ, πάντα ἐντυπώνεται καλύτερα καὶ δυσκολώτερα λησμονιέται, ἐνῶ συνήθως ἀρχίζουν τὸ τραγοῦδι κι' ἐπειδὴ δὲν θυμοῦνται τὴν συνέχεια, ἢ σταματοῦν ἢ, μάλιστα σὲ διηγηματικὰ τραγοῦδια, ἀφηγοῦνται τὸ τέλος σύντομα σὲ πεζὸ λόγο. Ἴσως μάλιστα

1) Ὅποιος ἔχει ἐπιχειρήσει νὰ μαζέψῃ ἐλικὸ θάχει πείρα ἀπὸ τὴς «ἐξυπνάδες» τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ μας, πού γιὰ νὰ μᾶς δοκιμάσουν, ἂν καταλαβαίνουμε λένε καὶ τραγοῦδᾶνε πολλὰς φορὲς ἀλλ' ἂντ' ἄλλων. Αὐτὸ προσπάθησαν νὰ μοῦ κάνουν οἱ τσομπάνηδες στὸν Παρνασσό· μοῦ ἀνακάτευσαν ἐπίτηδες τὰ τραγοῦδια γιὰ νὰ δοῦν, ἂν θὰ τὸ καταλάβω. Θὰ ἤθελα ἀκόμα νὰ σημειώσω ἐδῶ, ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδιώκουμε νὰ καταγράψουμε τὸ τραγοῦδι ἐνῶ τὸ τραγοῦδᾶνε, γιατί ἔτσι καὶ λιγώτερα κενὰ θᾶχουμε, ἐπειδὴ ὁ τραγουδιστὴς τὸ θυμᾶται καλύτερα τραγοῦδῶντας το, καὶ δὲν χάνουμε τὰ τσακίσματα. πού τὸ συνοδεύουν, ἔστω κι' ἂν τοῦτα ἐνδιαφέρουν πιὸ πολὺ τὸν μουσικό.

2) Σ. τ. Δ.—Τῆς ἔκοψα' χωρίζω στὴ Θράκη λέμε τὸ κόψιμο τοῦ πανιοῦ ἀπὸ τὸ ράφτη· λ. χ.—Φουστάν' θὰ χωρίσω σήμερα.—Πῆγα νὰ χωρίσω ἕνα φουστάν', ἔλεγε ἡ μοδίστρα, πού πῆγαινε στὰ σπίτια νὰ κόψῃ τὸ ροῦχο τὸν παλιὸ καιρὸ.

λιστα κι' ἐδῶ νὰ εἶπε ὁ τραγουδιστὴς σὲ πεζὸ ὅσα λείπουν, καὶ ὁ συλλογεὺς νὰ μὴ τὰ σημειώσε.

Στὰ Θρακικὰ Γ' σ. 248 9, πληροφοροῦμαστε ἀπὸ τὸν συλλογέα τραγουδιῶν τῆς Σαζόπολης, ὅτι λίγα τραγούδια ἤξεραν ὀλόκληρα, ἐπειδὴ τραγουδοῦσαν μόνο μερικὲς στροφές ἀπ' τὸ καθ' ἓνα, κι' ἔτσι ἐλησημονοῦντο. Ὁ ἴδιος «προσπάθησε νὰ τὰ μαζέψει καὶ ὅσα ἦταν μισὰ ἢ παραλλαγμένα ἐφρόντισε, κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ τὰ συμπληρώσει ἀπὸ ἄλλους, πού τὰ ἤξεραν καὶ νὰ τὰ ξεκαθαρίσει κτλ. κτλ.» Αὐτὴ τὴ συμπλήρωση ὅμως ἀπὸ διαφόρους πρέπει πολὺ νὰ προσέχουν οἱ συλλογεῖς. Δὲν λέω βέβαια, ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀναζητήσουμε ἓνα τραγούδι σὲ πολλούς, μάλιστα ἐπιβάλλεται νὰ τὸ κάνομε αὐτό, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦμε ἂν σ' ἓναν τόπο ὑπάρχει πραγματικὰ καὶ εἶναι γνωστὸ στοὺς πολλούς τὸ τραγούδι, ἢ ἂν κατὰ σύμπτωση μονάχα τὸ ξέρει κάποιος, ἐνῶ ξεχάστηκε γενικὰ ἢ καὶ μήπως εἶναι ὀλίγελα ξένο στὸ χωριὸ καὶ πρόσφατα φερμένο ἀπὸ κάπου ἄλλοῦ. Δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται ὅμως νὰ κολλήσουμε τοὺς στίχους, πού μᾶς τραγούδησε ἓνας στοὺς στίχους, πού ἀκούσαμε ἀπὸ κάποιον ἄλλον, μόνο καὶ μόνο γιὰτι ἐμεῖς νομίζουμε πὼς ταιριάζουν. Φυσικὰ, ἂν ἓνας δὲν θυμᾶται τὴ συνέχεια τοῦ τραγουδιοῦ, πού ἄρχισε καὶ ἀκοῦμε μπροστὰ μας τὸν ἄλλον νὰ τὸν συμπληρώνει, θὰ προσθέσουμε τοὺς νέους στίχους, ἀφοῦ ὅμως σημειώσουμε αὐτὴ τὴν λεπτομέρεια, τὴ χρησιμὴ στὸ μελετητὴ. Ἄλλοιῶς κινδυνεύουμε νὰ κολλήσουμε ἀνόμοια πράγματα. Γιὰτι κάθε τραγούδι τῶχει μέσα του ὁ καθένας σὰν ἐνιαῖο σύνολο, καὶ μόνος αὐτὸς θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ συνεχίσει καὶ νὰ τὸ τελειώσει. Δὲν πρέπει οἱ παραλλαγές, πού δημιουργοῦνται ἀπὸ τὰ διάφορα ἄτομα νὰ ἀνακατεύονται ἀπὸ μᾶς, γιὰτι τότε θὰ παρουσιάσει ἡ συλλογὴ μας ὄχι τραγούδι, ἀλλὰ συνονθύλευμα στίχων. Ἄν δὲ μεγάλοι ἐπιστήμονες, πού καταπιέστηκαν μὲ τέτοια δουλειὰ χάλασαν τὰ τραγούδια, φαντάζεται κανεὶς τί πρόκειται νὰ πάθουν τοῦτα, ἂν ἐφαρμόσουμε τὸ σύστημα ἐμεῖς οἱ ἄλλοι.

Ἀπὸ τὰ Θρακικὰ βρῖσκω ὅτι ἡ συλλογὴ τῆς Ἑλπ. Σταμούλη—Σαραντῆ στὸν τόμ. 11 σ. 3—275, παρὰ τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν τραγουδιῶν, πού μᾶς δίνει, ἵστερεῖ κατὰ τὸ ποιόν. Βέβαια τὰ πολλὰ ἀποσπάσματα, τὰ πολλὰ παραμορφωμένα τραγούδια δείχνουν, ὅπως καὶ παραπάνου εἰπώθηκε, ὅτι στὴ Θράκη τὸ τραγούδι μέρα μὲ τὴν ἡμέρα λησημονιέται, μὰ νομίζω ὅτι δὲν εἶναι τοῦτο ἡ μόνη αἰτία, ἀλλὰ πολὺ ἔχει νὰ κάνει καὶ ἡ ἀπρόσδεχτη καὶ ἀνεπιστημονικὴ ἀναζήτηση καὶ συλλογὴ.

Ἐπίσης στὴ συλλογὴ τοῦ Δ. Βογαζλή στὸν ἴδιο τόμο, σ. 279—306, ἢ ἔχουμε νεώτερα ἄτεχνα στιχογραφήματα, ὅπως π.χ. σ. 283, IV. 304, XXIX κ. ἄ., αὐτὰ μάλιστα θυμίζουν νεώτερα Καρπαθικὰ δίστιχα κατασκευάσματα, ἢ πάλι μικρὰ ἐρωτικὰ καὶ σατιρικὰ, πού, ὅπως εἶδαμε, ἀφθογοῦνε στὴ Θράκη ἢ καὶ τραγούδια ὄχι δημοτικὰ, ὅπως στὴ σ. 294, XVII. Ἄλλα πάλι δημο-

τικὰ φαίνεται, πὼς ἔχουν διορθωθῆ ἄπο τὸν συλλογέα, ὅπως π. χ. ὁ Χάρος καὶ ἡ Λυγερὴ στὴ σ. 284, V. Καὶ ἡ ἀπάντησι τοῦ ξενιτεμένου στὴ σ. 296, XIX, στ. 13 :

Ἄν εἶχα μάννα κι' ἀδερφή δὲν τᾶφερνα σὲ σένα,

νομίζω ὅτι δὲν εἶναι δημοτικὴ, ἀλλὰ συμπλήρωσι τοῦ συλλογέου ἢ ἔστιω καὶ σκέπη τοῦ λογίου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ πῆρε τὸ τραγούδι. Τέτοια ἀπάντησι δὲν βρίσκειται σὲ καμμιά ἄλλη παραλλαγή, παρὰ μόνον σὲ μιὰ ἀπὸ τὴ Γένηνα τῆς Θρακίης, (Ἀρχ. Θρακ. Λαογραφ. Θησ. Β', σ. 142, 6), ὅπου οἱ τελικοὶ αὐτοὶ στίχοι εἶναι ἀκριβῶς ἀπαράλλαχτοι. Μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι τυχαία ἡ ὁμοιότης αὐτῆ τῶν δύο παραλλαγῶν, οὔτε ὅτι συμβαίνει τοῦτο γιὰτι προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιον τόπον, ἀλλὰ ὅτι ἡ μία θὰ ἀντιγράφηκε ἀπὸ τὴν ἄλλη. Γενικὰ δὲ πιστεύω, ὅτι τέτοιαι συμπληρώσεις μὲ βίασι προηγουμένης συλλογῆς ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος τῆς Ἑλλάδος γίνονται πολὺ συχνά, καθὼς καὶ ὅτι τὸ νὰ βρῖσκουμε πολλὰς φορὰς τὸ ἴδιον τραγούδι στοὺς διάφορους τόμους τῶν δύο αὐτῶν περιοδικῶν ὀφείλεται στὴ συστηματικὴ ἀναζήτησι ὁμοίου τραγουδιοῦ ἀπὸ τοὺς συλλογεῖς.

Στὸ ἴδιον τραγούδι τῆς συλλογῆς Ἄ. Χρηστίδου (Ἀρχ. Θρακ. Λαογραφ. Θησ. Β', σ. 142), οἱ στίχοι 11—12 μετὰ τὸν 10 :

Ξένες πλύνουν τὰ ρούχα μου, ξένες τὰ σαποουνίζουν,  
ἀντὶς νερὸ ροδόσταμα κι' ἀντὶς σαποῦνι μύσκο,  
κι' ἀντὶς στὸν ἥλιο στέγνωμα στ' ἄστρα καὶ στὸ φεγγάρι,

παρμένο ἀπὸ ἄλλο τραγούδι τῆς ξενιτειᾶς δὲν ἔχουν νόημα ἐδῶ ὁ ξενιτεμένος δὲν θάκλαιγε τὴ μοῖρα του, ἀν στὴν ξενιτειά, ποὺ βρισκόταν τοῦ πλέναν τὰ ρούχα του μὲ μύσκο. Τὸ ξύπνημα καὶ τὸ πλύσιμο μὲ μύσκο στὰ τραγούδια μας δείχνει μόνον τὴ λαχτάρα γιὰ τὸ ἀγαπημένο πρόσωπο. Στὴν ἴδια συλλογὴ τοῦ Χρηστίδη, στὸ τραγούδι τοῦ Λεβέντη καὶ τοῦ Χάρου (σ. 143, 9) ὁ στ. 6 :

Δίχως ἀσθένεια κι' ἀρρωστιά πὼς παίρνεις τὴν ψυχὴ μου ;

φτειάχτηκε ἀπὸ τὸν στίχο, ποὺ βρῖσκουμε σ' ὅλες τὶς παραλλαγὰς τοῦ τραγουδιοῦ τούτου :

Δίχως ἀσθένεια κι' ἀρρωστιά ψυχὴ δὲν παραδίνω.

Βέβαια ἡ ἔννοια εἶναι ἡ ἴδια καὶ ὅμως ἡ βαθύτερη ἔκφρασι τῆς λεβεντιᾶς, ποὺ μᾶς δίνει τὸ ἀρχικὸ τραγούδι χάνεται ἐδῶ. Ἄλλοῦ πάλι ἐνῶ τὰ τραγούδια γενικὰ εἶναι καλὰ, μερικὰ παραγεμισματα ποῦχουν, δείχνουν ὅτι ἡ

1) Σ. τ. Δ. Τοῦτο τὸ βεβαιώνει ὁ κ. Μ. Ἀποστολίδης, ποὺ τοῦχε στείλει ὁ κ. Β. τὴ συλλογὴ του πρὶν δημοσιευθῆ, ζητώντας τὴ γνώμη του καὶ τὶς παρατηρήσεις του γιὰ τὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς του.



ὁ συλλογεὺς βοήθησε τὸν πληροφοριοδότη νὰ συμπληρώσει τὸ κενὸ τοῦ στίχου, ποὺ δὲν θυμότανε, ἢ ὅτι καὶ μόνος του ἐκείνος τῶκανε αὐτό, γιατί δὲν τοῦ φαινότανε τέλειο τὸ τραγούδι.

Παρατηρήσεις σὲ καθ' ἓνα ἀπὸ τὰ τραγούδια τῶν θρακικῶν συλλογῶν ἔχουμε νὰ κάνουμε πάρα πολλές <sup>1</sup>, ἀλλὰ μιὰ τέτοια δουλειὰ θὰ ξέφευγε ἀπὸ τὰ ὅρια ἑνὸς ἀρθροῦ, ὅπως τοῦτο ἐδῶ <sup>2</sup>. Πάντως ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα παραδείγματα, ποὺ δώσαμε κι' ἀπ' ὅσα εἴπαμε καταλαβαίνει κανεὶς, ὅτι οἱ συλλογῆς τῶν θρακικῶν τραγουδιῶν μᾶς δίνουν τὸ περισσότερο μιὰ κακὴ εἰκόνα τοῦ τραγουδιοῦ. Ἴσως βέβαια οἱ εἰδικὲς συνθῆκες τοῦ τόπου τούτου μὲ τὴ μεγάλη ἀναστάτωση ποῦπαθε, νᾶφεραν μεγαλύτερη σύγχυση καὶ διακοπὴ στὴν παράδοση, ἀπ' ὅση ἔγινε σ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας, μὰ τὴν κατάσταση αὐτὴ δὲν μποροῦμε βέβαια ν' ἀλλάξουμε. Ὅ,τι χάθηκε, χάθηκε γιὰ πάντα καὶ δὲν νομίζω, ὅτι μελλοντικὲς συλλογῆς θρακικῶν τραγουδιῶν, ὅπως ἄλλωστε καὶ γενικὰ ἄλλων τόπων, πρόκειται νὰ μᾶς διαφωτίσουν περισσότερο σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ἀπὸ τίς παλιότερες ποῦχουμε. Λίγο εἶναι οἱ προνομιῶχοι τόποι, ποὺ ἀκόμα καὶ σήμερον ἴσως ἔχουν νὰ μᾶς προσφέρουν κάτι ἀξιόλογο.

Μ' αὐτὰ ποὺ εἴπαμε δὲν θέλουμε βέβαια ν' ἀνακόψουμε τὴν προθυμία, ποὺ ὑπάρχει γιὰ συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου καὶ εἰδικὰ τραγουδιῶν, ἀφοῦ καὶ ἡ νεώτερη μορφή τους, ὅποιαδήποτε κι' ἂν εἶναι ἐνδιαφέρει τὸν μελετητὴ λαογράφου, ἀλλὰ θὰ θέλαμε νὰ θυμήσουμε στοὺς συλλογεῖς τίς δυσκολίες, ποὺ θὰ συναντοῦν στὸ ἔργο τους, ποὺ γιὰ νᾶχει ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἀπαιτεῖ ὄχι μόνον πολὺν κόπο, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ ἐφόδια.

Ἰούλιος 1939

1) Ἐχουμε βέβαια ἐπ' ὅψῃ μας ὄχι μόνον τίς συλλογῆς τοῦ Ἀρχείου Θεσ. καὶ τῶν Θρακικῶν. Τότε θὰ μιλοῦσαμε καὶ γιὰ τὴν ἀναξιοπιστία τῆς συλλογῆς Κουρτίδη καὶ σὲ πολλὰ τοῦ Μανασεΐδη.

2) Μιὰ ἀπὸ τίς πολλὰς σοβαρὰς ἐργασίες τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν εἶναι καὶ ἡ σχετικὴ μελέτη καὶ προεργασία γιὰ τὸ ξεκαθάρισμα τῶν συλλογῶν, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ καταπιιστῆ ἔπειτα μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔκδοση τοῦ λαογραφικοῦ αὐτοῦ θησαυροῦ.

## ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΑΜΟΚΟΒΙΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

## 1. Τὸ Σαμόκοβο

(Παραδόσεις καὶ σημειώματα ἱστορικά)

Τὰ Σχοινιά (Ίζαμπάζ-τσιφλίκ), εἶναι τὸ τωρινὸ χωριὸ τῶν Σαμοκοβιανῶν, δέκα πέντε χιλιόμετρα σχεδὸν ὄξω ἀπὸ τὴν Κομοτινή πρὸς τὰ Ν.Α. καὶ ἄλλα τόσα μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα τοῦ Πόρτο-Λάγο, κοντὰ στὰ ἔλη τοῦ Ἐνά-κιοῖ. Ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ ἑκπατρισμοῦ τοὺς ἀνανέωσαν τὴν ἡμερὴ ἀγροτικὴ ζωὴ τοῦ παλιοῦ τοὺς καιροῦ ἀτόφωνα μὲ ὅλη τῆς τὴ νοοτροπία, τὶς παραδόσεις, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά τῆς.

Ἡ λαογραφικὴ μας ἐνασχόληση καὶ πρῶτα καὶ κύρια ἡ ἐπιμονὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Θρακικοῦ Ἀρχείου κ. Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, πού παλεύοντας μὲ μύρια ἐμπόδια, ἀγωνίζεται τὸν ἀνώτερο ἀγῶνα νὰ κάμει γνωστὸ στοὺς πολλοὺς Ἕλληνας ἓνα ἀξιόλογο κομμάτι γῆς, πού πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια εἶταν ἑλληνικὸ, καὶ ἓναν ἀνθρώπινο πληθυσμὸ μὲ ἑλληνικὴ ἱστορία, ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἑλληνικὲς παραδόσεις, ἑλληνικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ πρὸ πάντων πληθυσμὸ μὲ καθαρὴ ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ χαρακτῆρα, μᾶς ἔφερε στὰ Σχοινιά τὸν Ἰούλιο τοῦ 1939.

Σὰ φαινόμενο πέφτει στὸ χωριὸ ἓνας ἀνθρώπος ξένος μὲ σκοποὺς λαογραφικοῦς. Τί εἶναι αὐτὰ πού γυρεύουν νὰ μάθουν ; Τί τὰ θέλουν «τ' ἀγροικα» τὰ δικὰ μας ; Νὰ γελᾶνε μὲ μᾶς ; Τί τοὺς μέλλει ἐκείνους στὴν Ἀθήνα πῶς ζοῦμε μεις ; Κατάσκοπος θὲ νᾶναι ! Τίποτα φορολογίες μᾶς ἐτοιμάζουν καὶ τὰ φέρνουν ἀπόξω-ἀπόξω. Αὐτὰ καὶ παρόμοια ἄλλα ἀκούει κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τοῦ χωριοῦ, καὶ τὸν ξένο, πού ζητάει νὰ μάθει τὰ καθέκαστα τῆς ζωῆς τους, τὸν περνᾶνε γιὰ δημοσιογράφο πού θέλει νὰ γράφει γιὰ νὰ γελᾶσει ὁ κόσμος μὲ τὸ χωριὸ τους, γιὰ φορατζῆ ἢ γιὰ ἀστυνομικὸ πού μαζεύει πληροφορίες γιὰ κάποιο ἀδίκημα, πρᾶγμα πού σημαίνει φυλάκιση καὶ τιμωρίες. Μόνο οἱ συστάσεις, ὁ κατατοπισμὸς τῶν πιδὸ μορφωμένων τοῦ χωριοῦ, ἡ συζήτηση σὲ φιλικὸ τόνο, τοὺς φέρνει σιγά-σιγὰ σὲ κάποια ἐξοικείωση καὶ τοὺς κάνει νὰ μιλᾶνε ἐλεύθερα καὶ φυσικὰ.

Ἀνθρώποι τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς οἱ Σαμοκοβιανοὶ <sup>1</sup> καὶ μὲ πνεῦμα αὐστηρὰ οἰκονομολογικὸ, πού θὰ μπορούσε κανεὶς ὡς ἓνα σημεῖο νὰ τοὺς τὸ καταλογίσει γιὰ ἐλάττωμα, δὲν καταλαβαίνουν οὔτε τὴν ἀξία, οὔτε τὸ σκοπὸ μιᾶς ἔρευνας λαογραφικῆς. Μὰ σὰ δίνεται ἀφορμὴ καὶ ἔχουν καιρὸ περσευόμενο ἀπὸ τὴ δουλειὰ τους, δέχονται νὰ συζητήσουν, νὰ τραγουδήσουν

1) Τὸ ἔθνικὸ εἶναι Σαμοκοβλήδες καὶ Σαμοκοβιανοί. Στὰ κείμενά μας μεταχειρίζομαστε περισσότερο τὸ δεύτερο.

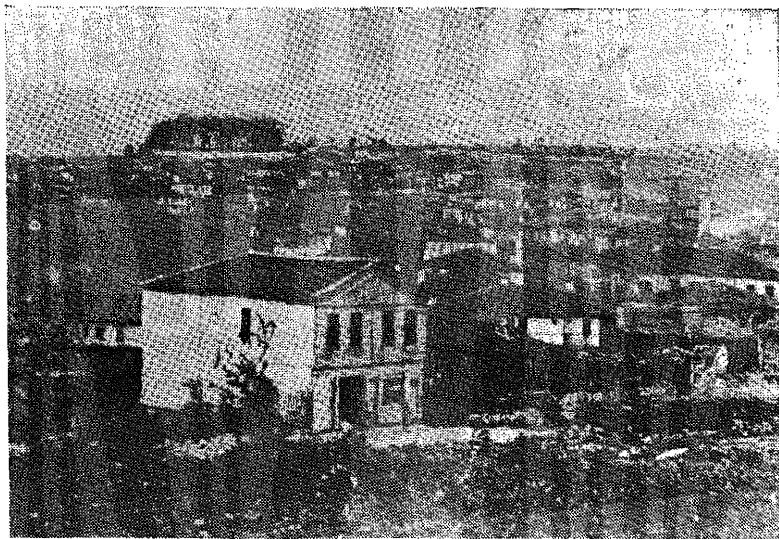
κανένα τραγούδι οί πιό μερακλήδες, νά διηγηθοῦν τὰ παλιά τους οί γεροντότεροι. Μιά και θά γραφῆ ὁμως και ἱστορία για τὸ χωριό τους, ὅπως τοὺς δηλώθηκε, ἔχουν τὴν ἀπαίτηση νά γραφοῦν ὄλα τὰ βάσανά τους, οί κακουχίες οί πολεμικές: «τὸ τί ὑπόφερε ἡ Θοράκη», τί τράβηξαν στὸ σηκωμό, οί σκοτωμοί. Ὁ σηκωμός, οί σκοτωμοί, τὸ 1915, τὸ 1922, τὰ ἀκοῦμε και τὰ ξανακοῦμε ὅπου και ἂν πᾶμε, ὅπου και ἂν ἀνοίξουμε συζήτηση. Εἶναι ὁ πιό μεγάλος καημός τους, ἡ πιό φαρμακερὴ πληγὴ, πὸν τὸ ἀγγιγμά της θανάσιμα σφάζει. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀρχίζουν και ἐκεῖ τελειώνουν. Ξεχνοῦν πὼς ζητᾶμε νά μάθουμε και κᾶτι ἄλλα πράματα. Στριφογυρίζουν πάντα στὸ 14 και τὸ 22, σηκωμούς, σκοτωμούς! Δύσκολα τοὺς μετακινεῖς ἀπὸ κεῖ και σοῦ κάνουν τὴ χάρη νά πιάσουν και τίποτα ἄλλες κουβέντες.—«Ἐφοῦ θέλς νά τὰ γράψς, ἂ σέ τὰ ποῦμ᾽ νά τὰ γράψ᾽ς γοῦλα».

Τέσσερες ὥρες μακριά ἀπὸ τὴ Μαύρη θάλασσα, ἀνάμεσα σέ βουνά, τῆς βουνοσειρῶς τῆς Σιτράντζας, βρισκόταν τὸ παλιό τους χωριό, ἓνα ἀπὸ τὰ κεφαλοχώρια στὴν περιφέρεια, μὲ ὑποδιοίκηση τουρκικὴ ἓναν καιρό, μὲ Σλαβικὴ ὀνομασία Σαμοκοβί, ἑλληνικὴ Σιδεροχώρι, τουρκικὴ Ντεμιρ-κιού. Πλούσιος στὸ μέταλλο πὸν δηλώνει τὸνομά του ὁ τόπος, εἶχε και πολλὰ ἐργαστήρια, καμίνια και μηχανήματα (κουγιὰ και μουχάνια) για νά τὸ ξεκαθαρίζουν ἀπὸ τὰ χῶματα και νά τὸ λυώνουν. Για πολὺν καιρό τὴν ἐκμετάλλευση τὴν εἶχε εταιρία Ἑγγλέζικη.

Γύρω τὰ βουνά τῆς Ἁγία Μαρίνας, τῆς Βάβας, τὸ Καραμάνβαϊρ, δασωμένα ὄλα μὲ πλούσια βλάστηση πὸν εὐνοοῦσε τὸ κλίμα, ἀπὸ ὄξυες, σμήλιους, βελανιδιές και λογιῆς-λογιῆς ἄλλα ἄγρια δένδρα πὸν ἔδιναν ἀφθονη ξυλεία στοὺς κατοίκους τῶν γειτονικῶν χωριῶν. Ἐτσι βρισκάνε δουλειὰ και ζοῦσαν και οί Σαμοκοβιανοί μὲ τὰ ἐπαγγέλματα πὸν σήκωνε ὁ τόπος: ξυλοκόποι, καρβουνιάσηδες, μεταλλωρύχοι, καρροποιοί—πολλοί εἶχαν τὴ δουλειὰ αὐτὴ—ἔμποροι, πὸν κουβαλοῦσαν τὰ κάρβουνα και τὰ μέταλλα στίς κοντινές σκάλες τῆς Μαύρης θάλασσας, τὴ Νιάδα, τὸν Ἁγιο Παῦλο, τὸ Σακᾶ Μπουνάρ, τὴν Παναγιὰ, τὸ Στανρό, τὸ Πουλίτσι, τὴ Ρουσιδα—πρὸ πάντων στίς δυὸ πρῶτες—και τὰ φέρωναν στα κᾶκια για χῶρες ξένες και ἀλαργινές. Ἐνας μικρὸς ἀριθμὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ ζοῦσε μὲ τὴ γεωργία και τὴν κτηνοτροφία. Ποιὰ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ χωριοῦ, πὼς βρέθηκαν ἐκεῖ, ἀπὸ ποῦ ἦρθαν και πότε οί πρῶτοι κάτοικοι, εἶναι πρᾶγμα πὸν δύσκολα ἐξακριβώνεται. Ἀκριβείες ἱστορικὲς και συνέχειες δὲν μποροῦμε νά περιμένουμε ἀπὸ τὸ χωριό. Οὔτε κώδικες παλιοί, οὔτε περγαμηνές, οὔτε ἀρχεῖα ὑπάρχουν για νά χρησιμεύσουν σὰ βοηθήματα για τέτοιες ἱστορικὲς πληροφορίες, σημαντικὰ χρήσιμες πολλὲς φορὲς για τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Τὸ χωριό δὲν μπορεῖ νά ξαίρει και νά μᾶς διαφωτίσει για τὰ πολὺ μακρινὰ περασμένα του, μᾶ μὲ τὴν καθημερινὴ ζωὴ του, τὴν καθημερινὴ του δουλειὰ μὲ τὸν ἴδρωτα και τὸ μόχθο της τὸν τόσο τίμιο και χρήσιμο, τὴν πλούσια παραγωγή

του σὲ ἐκλεχτὸ καὶ γερὸ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ ἀνθρώπινο ὕλικό, δημιουργεῖ κατὶ πολὺ πιδ ἀξιόλογο καὶ σημαντικὸ ἀπὸ μιᾶ ἀπλῆ ἱστορία.

Τίποτα ἀπὸ τὴν παλιὰ ἱστορία τοῦ χωριοῦ τους δὲν ξαίρουν οἱ Σαμοκοβιανοί. Συζητήσεις τέτοιες καὶ ἱστορίες δὲν τὶς σηκώνει ἡ ζωὴ τους, πὺ γυρεῖ δουλιά ἀδιάκοπη. Αὐτὲς εἶναι δουλειές γιὰ τοὺς καλαμαράδες. Οἱ παππούδες ἔλεγαν μερικὰ παλιὰ γιὰ τὸ χωριὸ τους, μὰ οὔτε τὰ πρόσεχαν, οὔτε τὰ θυμοῦνται. Ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἀνακατεμένα τοὺς ἔρχονται στὸ νοῦ μερικὰ πὺ ἀκοῦνε τὰ βραδάκια, ὅταν κατάκοποι ἀπὸ τὴν πολὺμοχθη δουλειὰ τῆς ἡμέρας γυρίζουν στὸ χωριὸ καὶ κάθονται στὸν «γραβενέ», νὰ πιοῦνε τὸ «ρακί τους», νὰ συζητήσουν γιὰ τὶς δουλειές τους, τὰ πράματά τους καὶ κοντὰ



Ἡ κομόπολις Σαμοκόβι Ἀν. Θράκης, ὅπως τὴν ἄφησαν οἱ Σαμοκοβιανοὶ φεύγοντας γιὰ τελευταία φορὰ στὸ 1922.

σ' αὐτὰ νὰ χωρατέφουν «πὲ καμινιά καποτνή ἱστορία», πὺ διηγοῦνται οἱ πιδ παλιοί. Μιλοῦν συχνὰ γιὰ τὸν γαλέ, γιὰ τὸ Μουριάτ :

Μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ ὡς μιὰ ὄρα εἶταν τὸ κάστρο (τὸ καλές) πὺ τὸ ἔλεγαν «Ἑλληνα» μὲ παλιές ἑλληνικὲς ἐπιγραφές. Στὰ ριζὰ τοῦ κάστρου μιὰ τρύπα ὠδηγοῦσε κάτω στὴ «Σμίξη», ὅπου ἐνώνονται τὰ τρία ποτάμια, ὁ Θερός, ὁ Μουριάτ καὶ ὁ Χωριανός.—«Ὁ καλές» λέγει, παλιὸς Σαμοκοβλής, «γῆδου γερός καὶ ἀψηλός. Γεῖχε δουβάρ<sup>1</sup> ἀψηλὸ ὡς ἓνα μέτρο καὶ πάρα πάν, ἀπότομο καὶ ὄδε γῆριε ἡ γριτζαλιά<sup>1</sup> δὲ μοροῦσασι νὰ νεβοῦ καὶ νὰ

1) *Γριτζαλιά* ἀπὸ τὴν τουρκ. λέξη κινεζαλῆς=λερωμένος. Ἐδῶ σημαίνει τὰ ἐχθρικά στρατεύματα, οἱ ἐπιδρομεῖς.

πατήσουν τὸ κάστρο. Μνιὰ μπάμπω πού γήδου μέσα γείχε ἓνα βλικόπλο. Τὸ βλικόβλο ἔφγε καὶ ξέβκε ὄξω πὲ τὸ δουβάρ' τῆ καλὲ πὲ μνιὰ τρύπα πού δὲ γήξεραδῆνε ἡ γριτζαλιά. Γεῖδα δὲ τὸ βλικόπλο ἡ γριτζαλιά πού σέβκε πάλε πὲ τὴν τρύπα καὶ σέβκασι κι' αὐτοὶ καὶ πάτησάσι τὸ κάστρο. Πὲ τότες καὶ γύστερα ναγκάστηκίσι γοὶ ἀθρῶποι νὰ διαβοῦσι<sup>1</sup> πὲ κεὶ κι' ἔπκασι τὸ Σαμοκόβ, κεὶ πού φήκαμέ δὲ».

\* Ἄλλη παράδοση πάλι λέγει ὅτι ἀπὸ τὸ Μουρτάτ ἔγινε τὸ Σαμοκόβ :

—«Πὲ τὸ μεγάλο τὸ Σαμοκόβ τῆς Βουργαρίας, διηγεῖται ὁ ὀδοντόρως Νικόλας Μαλιτζής, κατέβκασι τὰ καποτὰ τὰ χρόνια ἀθρῶπ' καὶ γεῖδασι, στὴν ἄκρα τὸ γιαλὸ στὸν Ἅγιο-Παῦλο τὴν ἄμδ' τὴν μαύρ' πὲ τὸ μανδέμ πού γήρουνδαν τέσσερες ὥρες μακριά. Αὐτοὶ γήφασι μαστόρ' καὶ γήθελάσι νὰ νελοῦ<sup>2</sup> τὸ μανδέμ. Πήρσασι τὸν βοταμό, τὸν βοταμό πού λέσι δὲν θελό, πέρασάσι τὸν βοταμό Κουλίκ', τὴ Γαραβζή, τὴ Σαβαχτιανή, τὸ Γιοχανά, τὸ Μαῦρο τζά, τὸ Μονάχο δένδρο, τὸν Ἅγιο Λιά. Στὸ Μαυροτζὰ πρῶτα γήφρσασι μανδέμ κι' ἔπκασι φουῆρο γιὰ τὸ μέταλλο. Γύστερα πήρσασι κεὶ Μουρτατιανοὶ πὲ τὸ Μουρτάτ καὶ νελοῦσασι τὶς πέτρες πὲ τὰ μουχάνια. Γύστερα λίγο δὲ λίγο μαζώθκασι πολλοὶ πὲ τὸ Μουρτάτ κι' ἔχτισάσι τὸ δικό μας τὸ Σαμοκόβ. Τὸ χωριό μας γείχε καὶ ξένους, πὲ τὸ μεγάλο Σαμοκόβ κι' Ἄρβανιτάδες. Οἱ πρῶτοι πού πόμνσασι κεὶ ἔπκασι σαμοκοβιά (μύλους) καὶ ἔβγαζάσι σίδηρο. Μάλωνάσι ὅμως ὁ κόσμος, γιὰ τὴν οἰ τσορμπατζήδες γείχασι τὰ σαμοκοβιά καὶ πολὺς κόσμος δυστυχοῦσασι. Μνιὰ μέρα γοὶ ἀργάτες ἔβγαλάσι πὲ τὴν Ἐκκλησιὰ τὶς τσορμπατζήδες καὶ σκότῶσασι δὲν. Ἡ κυβέρνησ' ἔστειλε τζανταραμάδες. Πὲ τὰ κείν' τὴν αἰτία ἔμαθε ἡ κυβέρνησ' πὼς γήδου κεὶ σαμοκόβια κι' ἔστειλ' ἐπιστάτες καὶ δούλευγάσι καλὰ ὁ κόσμος. Ἐκανε καὶ χοκίματ στὸ χωριό. Γήφερε μηχανήματα καὶ ἔπκε μεγάλους γιουλέδες.

Καποτέ ἔστειλε ἡ κυβέρνησ' ἓναν παπᾶ στὸ χωριό καὶ δὲν δὲν ἔρεσάσι. Πέντε-δέκα νοματοὶ πὲ τὰ σαρκία καὶ τὰ ποτούρια κινουὶ καὶ πᾶσι στὴν Πόλ'. Κεὶ κάθανδαι κάτι γυναῖκες. Ἐνας πὲ κείνους γεῖπε:—Δγὲ γυναικίτσες! γοὶ δικές μας ἔναι σὰν ἀρκοῦδες. Πὲ τὰ κείνες γύστερα πλογήθηκε μνιὰ καὶ σύνδυχε:—Σὰν ἔσᾶς ἀρκοῦδιάρους τέτοιες γυναῖκες σᾶς πρέπου. Πήρσασι οἱ νοματοὶ κείνοι στὸ σουλτάνο καὶ μεταλλάξασι τὸν παπᾶ, πὸν δὲν τοῦ ἔρεσάσι»<sup>3</sup>.

Ἡ παράδοση αὕτη μὲ ἀρκετὴ πειστικότητα καὶ ἀληθοφάνεια μιλάει γιὰ τὴν πρώτη ἀρχὴ τοῦ χωριοῦ, χωρὶς νὰ μᾶς τὴν τοποθετεῖ χρονικά. Ὁπωσδήποτε, κοινὴ πίστη εἶναι στοὺς Σ., ὅτι ἤρθανε ἐκεῖ οἱ πρῶτοι πρόγονοὶ τους ἀπὸ τὸ Μουρτάτ καὶ ὅτι αἰτία νὰ χτιστεῖ τὸ χωριό τους εἶταν ὁ πλοῦτος τοῦ τόπου σὲ σιδηρομεταλλεύματα.

\* Ἄλλες πληροφορίες ἱστορικές γιὰ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια τοῦ χωριοῦ, δὲν ὑπάρχουν. Οὔτε ἀπὸ τὸ ἐπικό 1821, πού εἶναι ἓνας σταθμὸς πολὺ σημαντικὸς

1) νὰ διαβοῦσι=ν' ἀναχωρήσουν. 2) νελοῦ=λυώνω. 3) ρέζω=ἀρέσω.

για τὸν Ἑλληνισμό καὶ συγκίνησε κάθε Ἕλληνα. ψυχῇ, κρατοῦν καμμιὰ εἶδηση οἱ σημερινοὶ Σ. Οἱ παραδόσεις καὶ οἱ ἱστορίες θέλουν καὶ ἥρεμες ψυχὲς καὶ κανονικὴ ζωὴ νὰ κρατηθοῦν. Ἀπὸ τὴν τρικυμισμένη προσφυγικὴ ζωὴ, ποὺ τόσο συχνὰ καὶ τόσο ὠμὰ ἀντίκρουσε πολλὰς φορὰς τὸ θάνατο, δὲν μπορούμε νὰ ἔχουμε τέτοια ἀξίωση.

Πολλὲς εἰδήσεις, ἄλλοι ἀπὸ ἄμεση ἀντίληψη, οἱ πιὸ παλιοὶ, καὶ ἄλλοι ἀκουστά, οἱ νεώτεροι, ἔχουν ἀπὸ τὰ Ρωσοτουρκικὰ τοῦ 1878. Μὲ τὴν ἀναστάτωση τῆς ἐποχῆς ἐκείνης στὰ χωριά Νιάδα καὶ Κορφοκολύμπα σχηματίστηκαν ἄτακτα στίφη καὶ ἔκαναν ληστρικές ἐπιδρομὰς. Ἦρθαν καὶ στὸ Σαμόκοβο καὶ ἐκβιαστικὰ ζητοῦσαν χρήματα ἀπὸ τοὺς κατοίκους, μὲ τὴν πρόφαση ὅτι εἶχαν σκοπὸ νὰ ἀναχαιτίσουν τοῦ Ρώσου τὴν ὁρμή. Ἐκβιασμοὶ καὶ φόνοι πολλοὶ ἔγιναν. Διηγῆσεις γιὰ τέτοια βάρβαρα ἐπεισόδια, ἀκούει κανεὶς παραγεμισμένες πάντα ἀπὸ τὸ μυθικὸ καὶ θρυλικὸ στοιχεῖο, ποὺ ἀφίνει τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἔλλειψη πραγματικῆς ἱστορίας. Ἔτσι, ἀκούει κανεὶς συχνὰ γιὰ τὸν παπᾶ, ποὺ τοῦ φόρεσαν τσαρούχια καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ γυρίζει γύρο γύρο σὰν ἄλογο καὶ ἄλλα τέτοια. Γιὰ ν' ἀποκρούσουν τὴ Ρωσικὴ ὁρμὴ τότε οἱ Σ. γέμιζαν κοφίνια μὲ χώματα, ποὺ τὰ ἔβγαζαν ἀπὸ τὰ καμίνια τους καὶ τὰ ἔστεναν γιὰ προχώματα.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ αἵωνα μας ἀρχίζει ἡ μεγάλη ἐθνικιστικὴ ἀντίθεση ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνες καὶ Βουλγάρους μὲ τὶς ἐθνικιστικὰς ὀργανώσεις, κομιτᾶτα καὶ ἀνταρτικὰ σώματα. Τὸ Σαμόκοβο, κεντρικὸ καὶ μεγάλο χωριὸ στὴν περιφέρεια, εἶταν τὸ καταφύγιο καὶ ἡ ἔδρα γιὰ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀντάρτες. Ὁ περίφημος ἀντάρτης καὶ λήσταρχος μαζί καπετὰν Ἀναστάσης μὲ τὶς ἐπιδρομὰς καὶ ληστείες του τρομοκρατοῦσε τὰ χωριά<sup>1</sup>, Ἡ λαϊκὴ φαντασία καὶ ὁ θαυμασμὸς γιὰ τὴ δύναμη καὶ τὸ θάρρος παράβλεπαν ὅλους τοὺς βαρβαρισμοὺς τοῦ καπετὰν Ἀναστάση, ποὺ τοὺς ὑποκινούσαν πολλὰς φορὰς ὄχι εὐγενεῖς παλμοὶ καὶ ἐθνικὰ ἰδανικά.

Ὁ Γ. Κονδύλης ποὺ ἔκανε τὸ δάσκαλο στὰ χωριά Πινακὰ καὶ Σοργιά, ὁ Σαμοκοβιανὸς γιατρὸς Κύρκος Κύρκου καὶ ὁ Βιζυώτης καπετὰν Θεωδώρακης Ἀμπατζῆς<sup>2</sup> εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ γνωστοὺς γιὰ τὴ δράση τους στὰ ἀνταρτικὰ σώματα. Ἀπὸ τοὺς βουλγάρους κομιτατζῆδες γνωστοὶ πιὸ πολὺ εἶναι ὁ Σισμάνωφ καὶ ὁ Ντίκωφ, ποὺ ἔκαναν καὶ κείνοι τὸ δάσκαλο καὶ σκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες στὸ δρόμο ἀνάμεσα Σαμοκοβίου καὶ Πινακῶν.

Οἱ σφαγὲς καὶ οἱ ἐκβιασμοὶ εἶναι τὰ συνθήματα τῆς ἐποχῆς. Τὸ 1912 τὸ Σαμόκοβο καὶ ἡ ἄλλη περιφέρεια πέφτουν στὴ βουλγαρικὴ κατοχὴ καὶ μετὰ δύο χρόνια στὴν τουρκικὴ. Μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ φθινόπωρου τοῦ 1915 ἀρχίζει ὁ περίφημος σηκωμὸς ἀπὸ ἀφορμὴ τὸ φόνο τοῦ γιοῦ τοῦ βαλῆ τῆς Ἀδριανούπολης. Ὁ καϊμακάμης μάζεψε ὅλους τοὺς χωρικοὺς, τοὺς ἔβαλε νὰ

1) Βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης» τ. Ε', σ. 267—268.

2) Βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης» τ. Ε', σ. 268.

χορέψουν και σαδιστικά τους είπε: — «Θά πεθάνετε χωριστά οί γονείς από τὰ παιδιά»! Γύρω στις έφτά χιλιάδες ήσαν οί Σαμοκοβιανοί πού ξεσηκώθηκαν από τὸ πατρικό τους χωριό, θύματα τῆς μανίας τοῦ ἀγρίου πολέμου πού ξεσποῦσε τότε, γιὰ νὰ μαράνει ζωές, νὰ σπείρει τὴν κακομοιριά, τὴν ἀρρώστια καὶ τὴν τρομάρα καὶ νὰ ξεαφανίσει πρόωρα μυριάδες ἀνθρώπινες υπάρξεις. Σκορπίστηκαν ἐδῶ καὶ κει πωλημένα κορμιά στὴ διάθεση ἐκείνου πού ἔτυχε νὰ ἔχει τὴν πιὸ μεγάλη ὕλικὴ ἀντοχὴ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Πολλοὶ μαζεύτηκαν στὴν Ἡράκλεια (Ἀρακλειά), ἄλλοι σύρθηκαν στὴ Μ. Ἀσία, στὸ Ἄντὰ παζάρ κοντὰ στὴ Νικομήδεια. Ὁ τρόμος τοῦ ξεσηκωμοῦ ἐκείνου ἔχει ἀφήσει ἀνεξάλειπτα ἀποτυπώματα στὴν ψυχὴ τῶν προσφύγων Σαμοκοβιανῶν. Μὲ φρίκη ἀναπολοῦν τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, πού οί γυναῖκες τους «νεγκάζονδου νὰ πλένουν τὰ ρούχα τους στὰ νερὰ τῆ Σαγγάριου».

Δέκα ὄχτῶ πού θεωρήθηκαν ἔνοχοι γιὰ τὸ θάνατο τοῦ γιοῦ τοῦ βαλῆ βροῆκαν μαρτυρικὸ θάνατο στὸ κοντινὸ βουνό, τὸ Γκράντο, «στὴ Σύρβου τὴ μαδρινιά» ἀπὸ δῆμιους Τουρκαλβανούς. Τὰ ὀνόματά τους μένουν τὰ σύμβολα τῆς ἀδικίας καὶ τῆς αἰμοβορίας ἀνθρώπων, πού κρατοῦν στὰ χέρια τους τὴν ἔξουσία καὶ εἶναι ἀπολίτιστοι καὶ βάρβαροι. Εἶναι ὁ Δημήτρης Κοντσικῆς, ὁ Κ. Τζάρντος, ὁ Γ. Τζάρντος, ὁ Βασιλικὸς Ματίτσας, ὁ Δημ. Παναγιωτάκης, ὁ Ν. Κύρκος, ὁ Κ. Δούκας, ὁ Φίλ. Γιαννάκου, ὁ Κ. Φίτος, ὁ Π. Γερακίνας, ὁ Χρ. Κυριάκης, ὁ Δ. Φρυδᾶς, ὁ Γ. Φρυδᾶς, ὁ Γ. Μαρινέλλης ἀπὸ τὸν Ἅγιο Στέφανο καὶ τέσσερες ἄλλοι Γανοχωριῖτες. Παρόμοιες σφαγὲς ἔγιναν καὶ στὸ γειτονικὸ χωριὸ Σκοπό<sup>1</sup>. Μετὰ τρία χρόνια πού ξαναγύρισαν στὸ χωριὸ τους οί Σ. βροῆκαν τὰ κόκκαλά τους σπαρμένα «στὸ κάκαρο τῆ Γκράντου», ὅπου εἶχε γίνει ἡ βάρβαρη ἐκείνη θυσία. Μαζὶ μὲ κείνους πού σκοτώθηκαν ἦσαν καὶ τρεῖς ἀκόμη πού δὲν τοὺς ἔσφαξαν, γιὰ τὸν χαρακτήρισαν ἀθώους, ὁ Λεωνίδας Μουριάδης, ὁ Ν. Ἀρβανίτης καὶ ὁ Ἀποστόλης Καντηλάπτης.

Τὸ 1918 οί Σ. ξαναγύρισαν στὸ χωριὸ τους γιὰ νὰ ὑποστοῦν τὸ τελικὸ ξερίζωμα τοῦ 1922. Ἀπὸ τὴν κακότυχη ἐκείνη περίοδο τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ὕστερα, μένουν ὀριστικὰ σκορπισμένοι σὲ διάφορες πόλεις καὶ χωριὰ τῆς ἀνεξάρτητης Ἑλλάδας, στὴν Καβάλλα, στὸ Μουντζινο καὶ στὴ Ντάροβα, κοντὰ στὴ Σταυρούπολη τοῦ Νέστου, στὸ Ντοάν-Χισάρ, στὴ Μάνιτσα, στὸ Μάντρατζικ, κοντὰ στὰ Πορόϊα, στὸ Ἀλῆ-Χοτζιλάρ, κοντὰ στὸ Κιλκίς, στὴ Βοδόβισια, στὴν περιφέρεια τῆς Δράμας καὶ οί πιὸ πολλοὶ στὰ Σχοινιά (Τζαμπάζ-τσιφλικ) κοντὰ στὴν Κομοτινὴ, ὅπου ζοῦνε μὲ τὴ γεωργικὴ παραγωγὴ (ἓνα ἑκατομμύριο περίπου ὀκάδες σιτηρὰ τὸ χρόνο) καὶ τὴν κτηνοτροφία.

Μὲ πνεῦμα πολὺ συντηρητικὸ καὶ νοικοκυριστικὸ οί Σ. συνεχίζουν στὰ Σχοινιά, πού τοὺς εἶδαμε, τὴν ἀγροτικὴ τους ζωὴ, προσπαθώντας μὲ τὴν

1) Βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης», τ. Β' σελ.148.

ἀδιάκοπη δουλειά τους νὰ δημιουργήσουν μιὰ οικονομικὴ κατάσταση καλὴ. Ἡ λαχτάρα ἀπὸ τὰ παρελθόντα καὶ ἡ ἀκατάπαυτη πάλη τους μὲ τὴ γῆ τοὺς κάνει νὰ φαίνονται κάπως βαρεῖς στὸν ξένο ποὺ θὰ τοὺς ἐπισκεφθῆ. Ἡ πείρα τῆς ζωῆς, ποὺ στάθηκε σκληρὴ γι' αὐτοὺς, τοὺς ὠδήγησε στὴ φιλοσοφικὴ τους ἀντίληψη ὅτι μόνο στὰ χέρια τους, μόνο στὴν τίμια δουλειά τους, πρέπει νάχουν ἐμπιστοσύνη.

Στὴν τίμια δουλειά τῶν δουλευτᾶδων πρέπει νὰ ἐλπίζει καὶ ἀπὸ κεῖ νὰ περιμένει σωστὴ προκοπὴ καὶ ὅλο τὸ κοινωνικὸ μας σύνολο. Μαζὶ μὲ τὴν τίμια δουλειά ὅμως, ἡ διαπαιδαγώγηση τῆς νέας γενεᾶς καὶ τὰ κρατικὰ προστατευτικὰ καὶ καθοδηγητικὰ μέτρα θὰ συντελέσουν στὴν καλύτερη τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ, στὴν ἀνύψωση τοῦ πολιτιστικοῦ του ἐπιπέδου, γιὰ νὰ μπορούμε ἔτσι νὰ μιλάμε γιὰ σύγχρονο πολιτισμένο ἑλληνισμό.

## 2. Ὁ μῦθος τῆς ἀρκούδας

(Προτοῦ νὰ γίνει τὸ Σαμοκόβ, ἀφήγηση Νικολ. Μαλτέξη)

«Τὸ χωριὸ μας γήδου μπροστὲ στὸ Μουρτάτ'. Κεῖ ποὺ γίνκε τὸ χωριὸ τὸ Σαμοκόβ, γήδου γοῦλο δένδρα μεγάλα κι' ἄγρια καὶ λύκ' καὶ ἀρκούδες πλιαλιούσασι κεῖ μέσα. Μνιὰ μέρα, γήλεγάσι καποινά, πῆγε κεῖ ἕνας ἄθρωπος πὲ τὸ Μουρτάτ' κι' ἔκοβε ξύλα, κερσετέ, νὰ ποίσ' σπὶτ' νὰ κάτσ'. Γήδου τ' ὄλοπρωτνὸ σπὶτ' ποὺ ἔλα γέν' στὸ χωριὸ τὸ Σαμοκόβ. Τὸ βράδ' γύρσε στὸ Μουρτάτ' νὰ πάρ' ψωμὶ καὶ φῆκε κεῖ τὰ δυὸ παιδιὰ δου. Ὅδε σούχριανε πῆγε μνιὰ ἀρκούδα καὶ κάθσε στὴ σιὰ ἀντίκρ' στὰ παιδιὰ. Ἐπειδὴ τὸ μικρούτσκο τὸ παιδιὸ ἔκλαιγε, λέγει δο τὸ κόμ' μεγάλο. — «Σώπαινε, γιὰ θὰ πῶ τὴν ἀρκούδα νὰ σὲ φά». Ἀπαντᾷ τὸ μικρούτσκο: — «Γὼ τὴν ἀρκούδα ἀ τὴ γάνω τζίζ», καὶ πῆρε ἕνα δαυλὶ πὲ τὴ σιὰ, ἔρριξέ δο κατὰ πάν' καὶ κόλλσε γὴ ἀρκούδα σιὰ καὶ πλιαλιούσε νὰ πὰ νὰ βρεῖ νερό. Δὲν πρόφτασε νὰ πὰ στὸ νερὸ καὶ ἴφωψε. Ὁ μῦθος θέλ' ἀ πεί ποὺ ἀρκούδες πλιαλιούσασι κεῖ ἔρροστὲ καὶ γύστερα γίνκε τὸ χωριὸ τὸ Σαμοκόβ πὰ στὸ βουνό, ἀνάμεσα στὰ δένδρα».

ποιόσ' = ποιήσει. σούχριανε = βράδυνασε, σουρούπωσε (βλ. στὸ τέλος γλωσσάρου).

## 3. Οἱ Ξενοκράτες

Ἀπὸ τὰ πρῶτα ζητήματα ποὺ ἔχουν ν' ἀναφέρουν οἱ Σαμοκοβιανοὶ στὴ συζήτησή τους σὲ ξένο, ποὺ θέλει νὰ μάθει τὰ παλιὰ τοῦ χωριοῦ τους, εἶναι τὸ ζήτημα γιὰ τοὺς Ξενοκράτες:

— «Γήδασι τριὰ παιδιὰ γεννημένα στὸ Σαμοκόβ, δυὸ ἀγόρια κι' ἕνα κορίτσ'. Σκώθκασι καὶ πῆγασι στὴ Ρουμανία. Κεῖ στάθκασι κανεῖνα χρόνο, δούλεψασι κι' ἐπιασάσι λίγη σιρμαγιά. Κατὰ πόδ' γύστερα γόρασάσι ἕνα σπὶτ' καποινό. Ἐρριξά δο νὰ ποίσουσ' καινούργιο. Μέσα κεῖ γῆρσασι ἕνα σουροπῆγαδο γεμάτο λίρες. Πῆρσασι τὶς παράδες τὰ παιδιὰ κι' ἔπασσι ἔργα



μεγάλα και πολλά. Σὲ γούλα τὰ σχολεῖα καὶ τὶς ἐκκλησιῆς τῆς Θράκ'ς φήκασι παράδες. Τὸ δικό μας τὸ χωριὸ πὲ τὶς παράδες ποὺ φήκασι, γήπαιρνε πενδάκδισια χρυσᾶ κοσόφραγκα τὸ χρόνο τόκο. Τώρα δὲν ξαίρουμ<sup>1</sup> ποῦ βατίζου καὶ ποῦ τρώγνδαι. Τὶς παράδες τῆ χωριοῦ γείκασι γοὶ Ξενοκράτες στὴν Πόλ' στὴν πάγκα. Γοὶ πένδε δασκάλ' τῆ χωριοῦ μας πλερώνονδου πὲ κείν' τὶς παράδες. Ὁ Κύρκος ὁ γιατρὸς ἐτοιμάζε νὰ ποίσ' σχολεῖο καὶ γυμναστήριο στὸ χωριό. Γίνκασι πελέμοι, πέθαν' ὁ Κύρκος καὶ πόμνε ἔτω<sup>2</sup> ἡ δουλειά. Οἱ Ξενοκράτες ἔπκασι καὶ νημόργια στὸ χωριὸ γιὰ τὶς γονεῖς δους. Γήθελάσι νὰ ποίσου καὶ γυμνάσιο στὸν τόπο τοῦ πατρικοῦ δους σπιτιοῦ, ἀλλὰ γοὶ τσορπατζῆδες ποῦ τρώγουνδαι δὲ φήκασι, γιὰτὶ δὲ γήθελάσι νὰ φαίνδαι ἄλλοι. Μόνο αὐτοὶ γήθελάσι νὰ φαίνδαι».

Ἀπὸ τὴ παραπάνω διήγηση τοῦ ὀγδοντάρη Σαμοκοβιανοῦ Γιαννάκη Καπίστρα καὶ ἀπὸ τὶς πληροφορίες ποὺ μᾶς ἔδωκαν ἄλλοι Σαμοκοβιανοὶ καὶ ὁ γιατρὸς Θόδωρος Κιακίδης, ἐγκατεστημένος στὴν Κομοτινή, μαθαίνουμε ὅτι οἱ Ξενοκράτες, ποῦ πῆσαν τὴν τιμητικὴ καὶ τόσο ὄμορφη καὶ χτυπητὴ αὐτὴ προσωνυμία γιὰ τὰ πολλὰ καλὰ ποῦ ἔκαμαν στὸν τόπο ποῦ γεννήθηκαν, ἦσαν τρεῖς φτωχὰ ἀδέρφια μὲ οἰκογενειακὸ ὄνομα Μπένταδες, ποῦ ταξίδεψαν στὴ Ρουμανία, ὅπου κατέφευγε τότε ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, κατὰ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα. Εἶναι οἱ συμβολικοὶ τύποι τοῦ φτωχοῦ καὶ ἀνήσυχου ρωμοῦ, ποῦ ἀπὸ τὴν πανόραια ἐποχὴ ἐγκαταλείπει τὴ φτωχικὴ πατρικὴ του γῆ, ταξιδεύει σὲ μακρινὲς πλούσιες χώρες καὶ ἐκεῖ ἀπληλαγμένος ἀπὸ πολλὰς μιζέριες ποῦ τοῦ κληροδοτεῖ ὁ στενόχωρος τόπος του, κάνει θάματα πολλὰς φορὰς μὲ τὴν ἐργατικότητα καὶ προκομάδα του καὶ γίνεται ἔτσι χρήσιμος βοηθὸς γιὰ τοὺς ὁμογενεῖς του ποῦ ἀφήνει πίσω στὸν τόπο του.

Λακκόπλουτους<sup>3</sup> τοὺς θέλει ἡ παράδοση, ποῦ τόσο γλήγορα ἄρχισε νὰ συσκοτίζει μὲ μυθέματα τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν ἔγκυρες ἱστορικὲς πληροφορίες. Πλουτισμένοι μὲ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὸ οἰκονομολογικὸ τους πνεῦμα, λένε θετικώτερες ἱστορικὲς εἰδήσεις, δὲν ἔπιπάστηκαν σὰ νεόπλουτοι, ἀλλὰ σὰν ἄνθρωποι μὲ ἀνώτερο ἐσωτερικὸ περιεχόμενο ἐνδιαφέρθηκαν γιὰ τὴν ἐνίσχυση καὶ ἐξύψωση τῶν συνανθρώπων τους. Ἐκαμαν μεγάλη χρηματικὴ κατάθεση γιὰ τὸ χωριὸ τους, σὲ κάποια τράπεζα τῆς Πόλης καὶ οἱ τόκοι ἀπὸ τὴν κατάθεση ἐκείνη, κάπου πεντάκδισια χρυσᾶ εἰκοσόφραγκα, ἐστέλλονταν κάθε χρόνο ἀπὸ τὸν πληρεξούσιο ἔμπορο Εὐάγγελο Κωνσταντινίδη ἐγκατεστημένο στὴν Πόλη. Γιὰ δωρεὰς ποῦ ἄφησαν σὲ ἐκκλησιῆς καὶ σχολεῖα ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ τους οἱ πληροφορίες δὲν

1) Κατὰ μιὰ πληροφορία ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ Σαμοκοβιανὸς Θ. Κιακίδης ἐγκατεστημένος στὴν Ἀθήνα, οἱ Ξενοκράτες ἀπὸ μικροὶ ἐστοίχισαν σ' ἓναν ἄρχοντα τῶν Σαραντὰ Ἐκκλησιῶν καὶ ἐκεῖ μιὰ ἡμέρα ποῦ δούλευαν σὲ κάποιο ἐρειπωμένο σπιτί, εὐρῆκαν θησαυρό.

εἶναι θετικές. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ἀπὸ τὰ χρήματα τῶν πτωχῶν ξενιτεμένων τοῦ Σαμοκοβιοῦ, ἔγινε τὸ Ξενοκράτειο νοσοκομεῖο στὸ Βουκουρέστι, τὸ Ξενοκράτειο Παρθεναγωγεῖο στὸ Μεσολόγγι, καὶ ὅτι μὲ τὴν ἰδιαίτερη ἀγάπη γιὰ τὰ γράμματα πρὸς τοὺς ἐξαοικήριζε ἐδαπάνησαν γιὰ τὸ ἐξατάξιο δημοτικὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ μὲ χωριστὸ τμήμα γιὰ τ' ἀγόρια, καὶ χωριστὸ γιὰ τὰ κορίτσια. Στὴν πρόσοψη εἶχε σχετικὴ τιμητικὴ ἐπιγραφή πρὸς δὲν θυμούνται οἱ Σαμοκοβιανοὶ τί ἀκριβῶς ἔλεγε. Χρονολογία πρὸς χτίστηκε ἀναφέρεται τὸ 1883. Λειτουργοῦσε σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ὁργανωμένα σκολεῖα στὴν περιφέρεια καὶ εἶχε τότε πρὸς τοὺς τετρακόσιους μαθητάς. Ἡ ἀγάπη τους γιὰ τὰ γράμματα δείχεται πρὸς μεγάλη μὲ τὴν ἀπόφαση πρὸς εἶχαν νὰ ιδρῦσουν γυμνάσιο στὸν τόπο τους, πρὸς καθὼς βεβαιώνουν θετικὲς πληροφορίες, βοήθη ἀντίδραση στὴν κακοψυχία τῶν τσορμπατζήδων, πρὸς δὲν ἤθελαν νὰ βλέπουν ἄλλο παραπάνω ἀπὸ τὴ χωριάτικη ἀφεντιά τους. Ἡ ἀδελφὴ τῶν Ξενοκρατῶν Ἑλένη παντρεύτηκε στὴ Ρουμανία κάποιον Μεσολογγίτη Κυριαζῆ. Τελευταία ἀπὸ τ' ἀδέρφια πέθανε ἡ Ἑλένη καὶ ἀπέμεινε ἡ ἀνεψιά τους Κλεοπάτρα, πρὸς εἶχε παντρευτεῖ κάποιον Χαΐδο καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ στέλνει ταχυτικὰ τὰ χρήματα στὸ χωριό. Στὴ διαθήκη τῶν Ξενοκρατῶν ὑπῆρχε ρήτρα πρὸς ἔλεγε, ἂν τυχὸν τὸ χωριὸ πέσει σὲ Βουργάρους ἢ ὀπωσδήποτε παύσει νὰ ἔχει σχολεῖο, τὸ ποσὸ νὰ διατίθεται γιὰ νὰ σπουδάζουν φτωχὰ παιδιά ἀπὸ τὸ Σαμόκοβο.

Αὐτὲς εἶναι γενικὰ οἱ πληροφορίες πρὸς μᾶς δίνουν οἱ Σ. γιὰ τὰ εὐγενικὰ βλαστάρια τοῦ παλιοῦ τους χωριοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λακωνικὴ πληροφορία πρὸς μᾶς δίνει ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαιδεῖα : «Ξενοκράτειον» παρθεναγωγεῖον ἐν Μεσολογγίῳ, νοσοκομεῖον ἐν Βουκουρεστίῳ<sup>1</sup>, καμμιά ἄλλη ἐκτενέστερη ἱστορικὴ πληροφορία γραμμὴν στὰ χαρτιά δὲν ὑπάρχει, ὅσο τουλάχιστο ἐγὼ ξαίρω. Ἡ ἱστορία ὅμως τῶν Ξενοκρατῶν εἶναι γραμμὴν ἀνεξάλειπτα μέσα στὶς ψυχὰς τῶν συγχωριανῶν τους, πρὸς μὲ σεβασμὸ πρὸς φέρουν τῶνομά τους καὶ δοκιμάζουν συγκίνηση πραγματικὴ, πρὸς εὐκολα μεταδίδουν στὸν ἀκροατὴ τους, ὅταν ἀρχίζουν τίς διηγήσεις τους γιὰ τοὺς Ξενοκράτες. Αὐτὸ ἴσως εἶναι ἡ πρὸς ἀγνή ἐκτίμηση τοῦ ἔργου θνητῶν ἀνθρώπων.

<sup>1</sup> Ἄν ὑπάρχουν ἀκόμη στὴν τράπεζα τὰ χρήματα τῶν Ξενοκρατῶν, ἂν δίνουν τόκους καὶ πρὸς χρησιμοποιοῦνται, εἶναι ἀγνωστο στὸς σημερινούς Σαμοκοβιανούς, πρὸς ἀπὸ τὸ 1922 καὶ ἔδωθε προσπαθοῦν νὰ δημιουργήσουν τὴν καινούργια τους ζωὴ<sup>2</sup>.

1) Σ. τ. Δ. Περὶ ἰδρυτῶν, ἐφόρων καὶ ἰατρῶν τοῦ Ξενοκρατείου Νοσοκομείου τοῦ Βουκουρεστίου ἔγραψεν εἰς τὴν ἐκεῖ «Ἑλλάδα» (20 IV 1932) ὁ ἐκλεκτὸς ἱατρὸς κ. Ἐκτωρ Σαραφίδης.

2) Σ. τ. Δ. Τὰ πρὸς τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Κύρου καὶ τῆς Φωτεινῆς Ξενοκράτους κατόπιν ἐπισταμένης ἐρεύνης, τὴν ὁποῖαν ἐνήργησε τὸ «Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ» δι' ἑνὸς συνεργάτου του ἔχουν ὡς ἑξῆς : Εἰς

#### 4. Καημός Σαμοκοβιανού

Λέν παραγνωρίζουν οί Σαμοκοβιανοί τὰ ἀγαθὰ τῆς λευτεριᾶς καὶ ἀνεξαρτησίας ποὺ χαίρονται ἐδῶ στὴν ἐλεύτερη Ἑλλάδα, μακριὰ ἀπὸ τὴν κακία γειτονιὰ ἐχθρικών τότε λαῶν. Ὁ καημός τους ὅμως γιὰ τὸν τόπο ποὺ γεννήθηκαν, ἀνατράφηκαν, μεγάλωσαν καὶ ἐδημιούργησαν οἰκογένειες, γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἄφησαν ἐκεῖ καὶ ἀναγκάσθηκαν ἐκπατρισμένοι νὰ γυρίζουν ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἄστεγοι καὶ πεινασμένοι, μέχρις ὅτου γίνει ἡ ὀριστικὴ τους ἐγκατάσταση καὶ ξαναρχίσει ὁ παλιὸς ρυθμὸς τῆς ἡσυχῆς ἀγροτικῆς τους ζωῆς, εἶναι πολὺ μεγάλος.

—«Ἀχ πατρίδα μ', γλυκεῖα πατρίδα, ἀναφωνεῖ μὲ μεγάλο πόνο ὁ ὀγδοντάρης Σαμοκοβιανὸς Νικόλας Μαλιτζής, ποὺ γεννήθηκα καὶ ἀνατράφηκα καὶ ποὺ σύνομα τὴν ἄρχαία! Γεῖχα τὸ σπῆτι μ' καὶ τὰ καλά μ' καὶ τώρα ἀρκεψαμ' πὲ τὴν ἀρχή. Ἐδῶ πλιαλιῶ κι' ὁ νοῦς μου δρέχ' στὸ χωριό. Νουνίζω τ' ἀμπέλια ποὺ κουβανιούσαμ' πὲ τὶς κοῦφες τὰ σταφύλια, λογαίῶ τὶς βρούσες καὶ τὰ πουγάδια, τὴ Βελίκα τὸ βοταμὸ ποὺ ψάρευαμ' πὲ τὰ πλεμάτια τὰ νόστιμα ψαρέλλια, τὶς πέστροβες καὶ τὶς καραβίδες κι' ἔτρωγάμε ἀα καὶ μύσκιζε ὁ στόμας μας, τὰ κουριά πὰ στὸ γράδο, τὰ κουριά ποὺ ἔβγαζαμ' τὸ σίδερο πὲ τὰ μουχάνια, τὶς σκάλες τ' Αἰ-Παύλου καὶ τῆς Νιάδας<sup>1</sup>, ποὺ φόρτωνάσι τὰ καίκια. Ἄλλος γήδου ἐκεῖ ὁ κόσμος κι' ἄλλος ἐδῶ. Σκομίστηκαμ' σὲ γούλ' τὴν Ἑλλάδα κι' ἐδῶ στὸ Τσαμπάξ<sup>2</sup> πῶμε ὁ χουρδᾶς<sup>3</sup> τῆ Σαμοκοβιοῦ.

τὴν σελ. 234 τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Δωρεαὶ καὶ Κληροδοτήματα» τοῦ κ. Σκεύου Ζερβου, ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθος σημείωσις : «Κύρκος καὶ Φωτεινὴ Ξενοκράτους. Τὸ Πανεπιστήμιον ἐγνώρισε δι' ἐγγράφου τοῦ ἀπὸ 24)16 ἄρ. 2041)811 ὅτι οἱ διαθέται κατέθεσαν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν δρ. 70.860 ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοινότητος Χαμακοβίου Θράκης πρὸς διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐν περιπτώσει καταργήσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα, οἱ τόκοι θὰ παραδίδονται εἰς τὴν Σύγκλητον δι' ὑποτροφίαν δύο νέων τῆς ἐπαρχίας Βιζύης. Ἐρωτήθη τὸ Προξενεῖον Ἀδριανουπόλεως καὶ ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα, ἀλλ' οὐδὲν σχετικῶν κεφάλαιον ἀνευρέθη ἐν τῇ Τραπεζῇ, παρὰ δὲ τοῦ Προξενεῖου ἀπάντησις δὲν ἐλήφθη».

Τὸ «Ἀρχεῖον Θράκης» συνεχίσαν μόλα ταῦτα τὴν ἐρευνάν του, ἀνεκάλυψεν ὅτι τὸ κληροδοτήμα Κύρκου καὶ Φωτεινῆς Ξενοκράτους ὑφίστατο παρὰ τὴν ὡς ἄνω βεβαίωσιν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, καθὼς καὶ ἕτερον τοῦ Ἄλ. Κύρκου διατεθεῖν διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν, διὰ τὸν ὅποιον καὶ τὸ κληροδοτήμα Κύρκου καὶ Φωτεινῆς Ξενοκράτους. Εἰδοποίησε περὶ τούτου τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ ὅποιον καὶ ἐνήργησε ἀμέσως. Πράγματι ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἐβεβαίωσαν τὴν ὑπαρξίν των δύο κληροδοτημάτων. Ταῦτα ἀνέρχονται ἀγνωστον εἰς πόσας σημερινῶν δραχμῶν, ἀλλὰ πολὺ συντόμως θ' ἀρχίσῃ ἡ διάθεσις των ὑπὲρ δύο φοιτητῶν καταγομένων ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βιζύης τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης.

1) Νιάδα εἶναι ἡ ἀρχαία Θῆνη, Θυνία, Θυνιάς (Πλίν. Thynia, IV, 45. Πτολεμαῖος Γ, ια, 4. Σιράβων IB, γ, 3).

2) Ἐτσι ἀποκαλοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους οἱ Σ. τῶν Σχοινιῶν, ἐπειδὴ ὅσοι ἔχουν ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ προέρχονται ἀπὸ τὴν πῖδ φτωγὴ ἀγροτικὴ τάξη. Ἐπίσης προσο-

» Καλὸς κι' ὁ τόπος τοῦτος, ἀλλὰ ἀ μᾶς φὰ τὸ κουνούπ' και γοί ἀρρώστιας. Τὰ τὰ ποίσοιμ' τὰ στάρια, ἅμα δὲν ἔχοιμ' τὴν ὑγείᾱ μας. Τὸ Ἑλληνικὸ ἔπκε μας πολλὰ ὡς τὰ τώρα, ἀλλὰ και πολλὰ θέλ' κόμ' ἀ γίνουσι'. Τὰ παιδιὰ μας ἀ ζήσουσι σ' αὐτὸ τὸν δόπο, ἀλλὰ χωρὶς ἔργα, ἐφένδῃ μ', καιὰ ζωῆ ἀ ν-ἔχοισι».

Τὰ=τί θά. *κουριά*=πηγάδια. *μουχάνια*=φουσερά.

### 5. Ἑλληνες και Βούργαροι στὸ Σαμόκοβο

Οἱ σχέσεις τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης πρὸς τοὺς Βουλγάρους δὲν ἦσαν δυστυχῶς σχέσεις καλῶν γειτόνων, πού τοὺς ἐνώνει ὁ κοινὸς ἀγώνας τοῦ ψωμοῦ και τῆς ζωῆς, τὰ ἴδια συμφέροντα, ἡ κοινὴ κατοικία, ἔπως πολλὲς φορὲς συνέβαινε μὲ τοὺς γείτονες Τούρκους. Ἰδιαιτέρῃ ἐχθρότητα εἶχαν πάρει οἱ σχέσεις αὐτὲς στὴν ἐποχὴ τῶν ἀνταρτικῶν και τῶν κομιτάτων κατὰ τὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα μας, πού διασταυρώνονταν και ἀλληλοσυγκρούονταν οἱ ἐθνικὲς προπαγάνδες. Ἀπὸ τὸν παλιὸ Σαμακοβιανὸ Λεωνίδα Μουριάδη ἀκούσαμε τὴ διήγηση τοῦ παρακάτω ἐπεισοδίου, πολὺ χαρακτηριστικοῦ γιὰ τὶς Ἑλληνοβουλγαρικὰς σχέσεις :

—«Γήδου και ποτὲ κείνα τὰ χρόνια μιὰ γυναίκα Βουργάρα βαρεμέν' (ἔγκυος) και πὲ ἓνα μῆνα και γύστερα ἔλα γεννήσ'. Οἱ Βούργαροι γῆθελάσ' νὰ σκοτώσου τὸ γιατρὸ τῆ χωριοῦ μας τὸν Κύρκο. Γούλνους τοὺς καλοὺς ἀθρῶπ' γῆθελάσι νὰ τὶς ξεκάνου. Τί ἀ ποίσοισι τώρα! Πιάνου τὴ μαννίτσα' τὴ βουργάρα και λέσι δῆνε:—Πᾶνε στὴ γιατροῦ και πέτδونه νᾶρι' νὰ ξεγεννήσ' τὴ γυναίκα. Ἄ δὲν πᾶς ἀ σὲ σφάξουμ'. Γῆ μαννίτσα γῆξαιρέ δὸ πού ἡ γυναίκα δὲ γήδου στὸ γαιρό δῆς κόμα. Ἄλλὰ τί ἀ ποίσι'; Δρέχ' πὲ τὸ φόβο δῆς και βρίσκ' τὸ γιατρὸ:—Γιατρέ, λέγει δονέ, τῆ τάδε ἡ γυναίκα ἔλα γεννήσ' και νὰ νέρις νὰ τνε ξεγεννήσ'ς. Ὁ γιατρὸς κατάλαβε τί γῆθελάσι οἱ Βουργάροι, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ φανεῖ πού σκιάζονδου, ἀ πάγω λέγ'. Παίρν' τὸ πιστόλ' δου, ζών' δὸ στὴ μέσ' δου πὲ τὸ ζουνάρι' κι' ἔρκεται στὸν γαβενέ. Ἐμεῖς γεῖμεστε κλεισμέν' μέσα. Βροῦᾱ τὰκ τὰκ τὸ γυαλί πὲ τὸ γαβενέ και μὲ γενεύγ' νὰ ξέβω ὄξω. Γὼ κατάλαβα πού κᾶτι δρέχ' και ξέβκα ὄξω. Ἀκλούθει με, λέγ' ὁ γιατρὸς. Πήραμ' τὸ δρόμο, πήγαμ' στῆς Βουργάρας τὸ σπιτ'. Χτύπησε τὴ θύρα ὁ γιατρὸς και πὲ τῶνα τὸ χέρ' κρατοῦσε τὸ πιστόλ' δου και πὲ τᾶλλο τὸ θερμοῦμετρο. Ἐνοιξε ἡ μαννίτσα κι' ἔδωκέ δῆνε τὸ θερμοῦμετρο νὰ τὸ βάλ' στὴ Βουργάρα. Πῆρε ἡ μαννίτσα τὸ θερμοῦμετρο' ὁ γιατρὸς κεῖ τὸ πιστόλι μπροστέ. Ἐγὼ πῆγα πὲ τὴ χαρασμάδα τῆ παραθυριοῦ πῶξω πὲ τὴν ἄλλη μεριά και φηκιοῦμου νὰ δγιῶ τί ἀ γέν'. Ἄν ἐγίνουνδου τίπτα,

νομάζονται *σβόλια* (τά) (ἀσβόλη=καπνιά, στάχτη) και *Dadia* (τά) (ἀπὸ τὸ ὄνομα *Dadijs* (δ)—*Dadi* (τὸ)=Κωνσταντίνος. Ὄνομα συνηθισμένο στὸ χωριό.

1) *μαννίτσα*=μαμή.

ὁ γιατρός ἀ πυροβολοῦσε, ἀ φώναζα ἐγὼ κι' ἔλα γίν' τσακωμὸς καὶ μεγάλο κακὸ ἀνάμεσα τις "Ἑλλην" καὶ τς Βουργάρ". Γοῦλ' ἀ πέθνησκάσι γιὰ τὸ γιατροῦ τῆ χωριοῦ μας. Γὼ κεῖ ἐτὴ χαρασμάδα φηκριοῦμου. Κούγω πὲ μέσα : —Μή, μὴ δὸν χτυπήστε, γιατί ἀ γέν' μεγάλο κακὸ, μὴ δὸν χτυπήστε. Μήμη φώναζάσι. Γήδου τὰ κορίτσια τῆ σπιτιοῦ καὶ γήλεγασι τις κομιτατζήδες νὰ μὴ χτυπήσου τὸ γιατρό, γιατί ἀ πιάνουνδου γοῖ "Ἑλλην" πὲ τις Βουργάρ". Καὶ πὲ τις φωνές δους κράτησάσι δους. Δὲν ἐτόλμησάσι νὰ χτυπήσου. Ὁ γιατρός πῆρε τὸ θερμοῦμετρο πὲ τῆ μαννίτσα, μήτε κακονά, μήτε τίπτα.

Πήραμ' πάλ' τὸ δρόμο πὲ τὸ γιατροῦ καὶ διαίβκαμ'. Θέλω ἀ σὲ πῶ ὅτι πὲ τις Βουργάρ' δὲν εἴμεστε καλά. Τσακωνόμαστε πολλές φορὲς κι' ἔδερνάμε δους. Γείμεστε παλλκάργια πὲ καρδιά. Κεῖν' γήθελάσι νὰ μᾶς ξεκάνου, ἀλλὰ δὲ γίνκε ὁ σκοπὸς δους. Τώρα ἦ μοῖρα μᾶς ἔρριξ' ἐδῶ. Ἄ δουλέψουμ' καὶ ἀ ζήσουμ'».

### 6. Οἱ γυναῖκες στὸ Σαμοκὸβ

(Τὸ σπίτι, δουλειά, διασκέδαση)

Χτυπητὴ ἀντίθεση πρὸς τὸν ἀντρικὸ χαρακτῆρα ἀποτελεῖ ὁ χαρακτῆρας τῶν Σαμοκοβιανῶν γυναικῶν. Εἶναι πάντα πρόθυμες, φιλόξενες, ὀμιλητικὲς καὶ πρόσχαρες. Τὰ ἐνδιαφέροντά τους δὲν εἶναι περιορισμένα στοὺς τέσσερες τοίχους τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὸ στενόκαρδο νοικοκυριστικο πνεῦμα τοῦ χωριοῦ. Δὲν εἶναι βαρετὲς καὶ «ἄγροικες», ὅπως συνηθίζουν ν' ἀποκαλοῦν τοὺς ξαντούς των οἱ ἄρσενικοὶ τοῦ χωριοῦ. Ἐπειτα ἀπὸ τὰ παραμῦθια, τὰ τραγούδια, τὰ βεγίτια, τὰ νανουρίσματα, πὸν πρόθυμα διηγῆθησαν καὶ τραγούδησαν, ἔπειτα ἀπὸ τὰ «μοχαμπέτια» πὸν ἔκαναμε, ἐζητήσαμε νὰ μάθουμε τις συνθῆκες ζωῆς, τις ἀσχολίες, τὰ γλέντια τους, τις δοξασιές τους στὸ παλιὸ τους πρὸ παντὸς χωριό. Δὲν διστάζουν νὰ μᾶς εἰποῦν ὅ,τι ξαίρουν.

—«Οἱ γυναῖκες στὸ χωριό μας, οἱ καλύτερες, λέγει ἡ παλιὰ Σαμοκοβιανὴ Χρυσὴ Φυιλᾶ, δὲν ἐδούλευγάσι, μήτε στὸ νερό δὲν πήγαινάσι.—Τὰ κορίτσια δούλευγάσι μέσα στὰ σπίτια μπιμβέλες καὶ ταντέλλες, κεντούσασι πεσοῦτες, μαξιλάρες, σεντόνια. ἔρκειανάσι πανιά, μακάτια, μεσάλες πὲ τὸ λάκκο καὶ πὲ γούλες τις ἄλλες σπιτίσιες δουλειές ἔκανάσι.—Κάνδανε γοῦλο στὸ σπίτι' μέσα. Δὲν ἤφινάσι να νὰ πὰ νὰ γειτονέψου σὲ σπίτι' πὸν γεῖχε παλλκάργια.—Σὲ σπίτι' πὸν δὲ γεῖχε παλλκάρ' πήγαινάσι νὰ γειτονέψου, ἀλλὰ μαζὶ πὲ ἕνα παιδέλλ' ἢ κορτσόπλο κοντά.—Ἄμα καὶ περνοῦσε κανένα παλλκάρ' πὲ κάτ' τὸ σπίτι' κλειούσασι τὰ κανάτια πὲ τὰ πανεθύρια γιὰ νὰ μὴ δγιοῦ τὸ παλλκάρ'.—Στὴν ἐκκλησιά, στὴν ἀντίχαρα, στὸ γάμο δὲν ἐπήγαινάσι τὰ κορίτσια. Μόνον σιὰ κνιάσματα πὸν κνιάζασι τὴ νύφ'.—Στὴν ἐκκλησιά πήγαινάσι νὰ κοινωνήσου πὲ τις μάννες νυχτούτσικα καὶ πὲ τις μπαμπάδες. Κεῖ ἔλα φυλάει θειὰ ἢ συγγενῆς νὰ πάρ' τὸ κορίτ' νὰ γειτονέψ' ἄμα γήθελὲ δο. Χροναίτκο ἐβγαίνάσι στὸ πανηγύρ' στὸν Ἄϊ Γιάνν'.—Γεῖχαμε καὶ γυναικίτικη γιορτὴ τὴν πρωτο-

μαγιά.—Μονάχες μας μείξ, γείχαμε τὸ λεύτερο, χόρευγαμ' καὶ γλεντούσαμ' καλύτερα πὲ τις ἄδρ'.—Ἄμα γεῖχε ξένο στὸ σπít' τὸ κορίτσ' δὲ κάνδανε στὸ τραπέζ'.—Ἄμα γήδου χορὸς στὸ χωριὸ ἔλα πάρ' ἢ μάννα τὸ κορίτσ' νὰ πὰ νὰ χορέψ'. Στὸ χορὸ ἔπιανάσι γοί ἄδρ' γοῦλ' ἡροστὲ καὶ καταπὸδ' ἀρχινοῦσαι οἱ γυναῖκες οἱ πανδρεμένες καὶ γύστερα τὰ κορίτσια συνιβασμένα καὶ λεύτερα.—Τὰ κορίτσια χόρευγάσι τὶς μεγάλες γιορτές, τὸ Πάσχα, τ' ἀγιασματιοῦ, τ' Ἀϊ-Γιαννιοῦ. Στὰ σπítια μαζεύνανται πολλὰ κορίτσια καὶ χόρευγάσι, τραγουδοῦσαι κι' ἔτρωγάσι.—Ἐκανάσι καὶ νυχτέρια πὸν δούλευγάσι.—Τότες μαγέρευγάσι σὲ μιὰ μπακίρα φασόλια πὸν γήφερνάσι γοῦλες πὲ τὰ σπítια δους, ἔβγανάσι da στεγνά καὶ ἔτρωγάσι da πὲ τὸ ἄλας.—Παλλκάρια δὲν πήγαινάσι κεῖ. Ἄδερφὸς ἢ ξαδερφὸς γεῖχε τὸ λεύτερο νὰ πάει. Τὰ παλλκάρια ἔκανάσι μονάχα δους νυχτέρια.—Τὰ κορίτσια πανδρεύγουνδου μὲ προξενιά. Δέκα ἐφτὰ-δεκαοχτῶ χρόνῶ τὸ κορίτσ' γήδου σὲ ἡλικίγια κι' ἔλα συνιβαστεῖ. Ἔλα κάτο' ὡς ἓνα χρόνο συνιβασμένο νὰ ποίσ' τὸ χουσμέτ' δου, τὴ προῖκα δου καὶ γύστερα ἔλα κán' τὴ χαρά δου. Ἄμα συνιβάζουνδου ἓνα κορίτσ' κι' ἔλα γειτονέψ' τὸ συνιβαστικό δου, ἔλα πὰ ἢ μαντέλλα ἢ γὴ ἀδερφὴ τῆ παλλκαριοῦ νὰ πάρ' τὸ κορίτσ' γιὰ τὸ γειτόνεμα.—Τὸ παλλκάρ' πάλε ἄμα ἔλα γειτονέψ' ἤπαιρνε τὸ γαῖνὴ δου ἢ τὸ φίλο δου νὰ πὰ νὰ γειτονέψ'.—Τὸ κορίτσ' πὸν δὲν πανδρεύγουνδου καὶ γίνουνδου μεγάλο, δὲν ἤπαιρνε παλλκάρ'. Στὸ χωριὸ μας ὅμως τὰ κορίτσια δὲν ἔμνεισκάσι, πανδρεύγουνδου λήγορα».

*μυμιβέλλες*=ταντέλλες μεταξωτές.—*μακάτια* (τά)=καναπόσκοντα (λ. Τουρκ.)—*ἀγιασματιοῦ*=ἡ γιορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. *ἔλα*=ἤθελε. *συνιβασμένα*=ἀρραβωνιασμένα. *καῖνῆς*=ὁ γυναικάδερφος.

### 7. Πῶς ἔγινε τὸ τραγοῦδι

—«Ὁδε μᾶς σήκωσάσι οἱ Τοῦρκοι, διηγεῖται ἡ Σαμοκοβιανὴ Ἑλένη Νταβραντιᾶ, καὶ μᾶς πήγασι στὴν Ἀρακλειά, στὴν Τσόρολο καὶ στὸ Μούρτσ', δούλευγασ' ὁ κόσμος γοῦλος, γυναῖκες, ἄδρ' καὶ παιδιά. Δούλευγαμ' νὰ ζήσουμ'. Γήδου κακὸς καιρὸς τότες. Στὴ Μουρτσιοῦ τ' ἀμπάρια γήδου ἓνα παιδί καὶ δούλευγε. Γήλεγά δο Χριστόδουλο. Κεῖ πὸν δούλευγε, ἔπεσ' ὄχτος πὲ τὸ στάφ' καὶ κουνκλώθηκε τὸ παιδί. Πήγασι γοῦλ' οἱ φίλ' καὶ τὸ συγγενεῖς, ξελάμωσά δο κι' ἔβγαλάσι πεθαμένο τὸ παιδί. Ἐκλαιγά δο τὸ παλλκάρ' καὶ τραγουδοῦσα δο Σκοπιανὲς γυναῖκες. Κοῦτε τὸ τραγοῦδ' :

Ἄκούσετε τί γίνηκε αὐτὴ τὴν ἑβδομάδα,

Χριστόδουλος σκοτώθηκε μέσ' τῆ Μουρτσιοῦ τ' ἀμπάρια.

Ἄχ, γεῖπε κι' ἀναστέγαξε, γοί φίλοι δου προφταίνου.

—Τ' ἔχεις, Χριστόδουλε, ρωτοῦ, τὸ σῶμα δου γυρεῦγου.

5

Ὁδε τὸν κχιτθάζασι πὲ μέσα τὸ σιτάρ',

μικροὶ μεγάλοι κλαίγα δο κρίμα στὸ παλλκάρ'.

- "Ὅδε τὸ ἀνεβάζασι ἀπάνου στὸ ἀμάξι  
 δὲ γεῖχε μάννα γὰ δὲ κλαί, κερὶ γὰ δὲν ἀνάψει.  
 — Πάρε, θειά μου, τὰ ροῦχα μου καὶ δὸς τα τὸν δελάλη,  
 10           σὰ δὲν τὰ χάρηκα ἐγὼ, γὰ τὰ χραροῦσι ἄλλοι.

## Ἔθιμα

### 1. Τοῦ γάμου

Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου, ποὺ στὶς γενικὲς τους γραμμὲς εἶναι ὅμοια μὲ τὰ ἔθιμα τοῦ Σκοποῦ ποὺ δημοσιεύθηκαν στὸν Ε' τόμο τοῦ Ἀρχαίου, σελ. 150 κ. ἑ., καταγράφουμε ἐδῶ μόνον ἰδιαίζουσες τοπικὲς λεπτομέρειες καὶ γαμήλια τραγοῦδια :

Ὁ γάμος γίνεται συνήθως μὲ προξενιά. Οἱ ἀρραβωνιασμένοι (συνβασιμὲν) ἀνταλλάσσουν δῶρα. Ὁ νέος δίδει δαχτυλίδι, μερικὰ χρυσαφικά, ἢ νέα μαντήλια, κάλτσες καὶ ὄ,τι ἄλλο. Αὐτὸ εἶναι ἡ πρόχειρη, γὰ εἰποῦμε, μνηστεία. Σὲ ὀρισμένη ἡμέρα γίνονται οἱ ἐπίσημοι ἀρραβῶνες μὲ τὸν παπὰ, ποὺ κάνει τὴ λεγομένη «σταυρολογία», δηλ. ἀλλάζει τὰ δαχτυλίδια τῶν νέων, λέγοντας τὴ γνωστὴ ἐκκλησιαστικὴ ρήση «ἀρραβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ κ. λ. π.» Ὁρίζεται ὕστερα ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου.

Τὴν Παρασκευὴ πρὸ τοῦ γάμου μαζεῦνται τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ τακτοποιοῦν (δουκιάζου) τὴν προῖκα τῆς (τὸ τσεῖζ) τραγουδώντας :

- Μνιὰ κόρη ἐκατέβαινε στὴν ἄκρα τὴ θαλάσση  
 Ἄχ ἀμὰν ἀμὰν, ὁ κόσμος μὴ χαλάσει.  
 Μὲ τὰ μαλλιὰ ἀπόπλεκα, μὲ τὸν κινᾶ στὰ χέρια,  
 ὦχ ἀμὰν-ἀμὰν, γὰ ζοῦν τὰ συμπεθέρια.  
 5           Θέλω ν' ἀνέβω στὸ βουνό, γὰ κόψω τριαντάφυλλο,  
             γὰ βγάλω τῆ ἀνθοῦ νερό, γὰ κάνω νύφη καὶ γαμπρό,  
             γὰ κάνω νύφη καὶ γαμπρὸ καὶ πεθερὰ καὶ πεθερό,  
             συνδέκνισσα καὶ σύνδεκνο καὶ γοῦλο τὸ συμπεθεριό.

Τὸ Σάββατο τὸ βράδι κνιάζουν τὴ νύφη στὸ σπίτι τῆς. Κνιάζουν τὰ νύχια καὶ τὰ μαλλιὰ τῆς. Ὁ κινὰς εἶναι μέσα σ' ἓνα ταψὶ ποὺ ἔχει γύρω τρία κερὰ ἀναμμένα. Χορεύουν γύρω κι' ὁ καθένας ποὺ γυρίζει στὸ χορὸ παίρνει στὰ χέρια του τὸ ταψί, βάφει (κνιάζει) λίγο τὰ χέρια του, ἀφίνει μέσ' τὸ ταψὶ ἓνα δῶρο (μπαξίτ') καὶ τὸ δίνει στὸν ἐπόμενον. Κάνει καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιο κι' ἔτσι τὸ ταψὶ φθάνει ὡς τὸν τελευταῖο (πὲ τὸν πρόγοδο ' ὡς τὸ γοῦτσο). Τὰ δῶρα αὐτὰ ἀνήκουν στὴ νύφη. Τὸ Σάββατο τὸ βράδυ ἐπίσης τ' ἀμάξι μεταφέρουν τὰ προικιά στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

1) πρόγοδος=κεῖνος ποὺ σέρνει τὸ χορὸ.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ στέλνουν τὰ προσκλητήρια τοῦ γάμου (προσκαλεστήρια). Αὐτὰ εἶναι τρία γαρούφαλλα τυλιγμένα στὸ χαρτί. Δύο μικρὰ παιδιά, κορίτσια ἢ ἀγόρια, γυρίζουν στὰ σπίτια καὶ διανέμουν τὰ προσκλητήρια λέγοντας : «Προσκυνίσματα πὲ τὸ γαμπρὸ καὶ πὲ τὴ νύφ<sup>η</sup>, νάρητε στὸ γάμο». Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ ἐπίσης ξυρίζουν τὸ γαμβρὸ, τὸν ἀξιῶνουν<sup>1</sup> καὶ τὸν στολίζουν. Στὸ στόλισμα συνηθισμένο τραγοῦδι εἶναι τὸ παρακάτω :

Στολίζεται ὁ νεύγαμπρος καὶ βάνει τὰ χρυσὰ δου,  
γιὰ νὰ πάρει τὴν πέρδικα πόψα στὴν ἀγκαλιά δου.  
Μὴ συλλογίζεσαι, γαμπρέ, μὴν ἔχεις τόση λύπη,  
τί πόψα γὴ ὦρα δώδεκα ἀ πάρουμε τὴ νύφη.

Τὶς ἴδιες ὥρες γίνεται τὸ στόλισμα τῆς νύφης μὲ τὰ τραγοῦδια :

Κοράσια συνχθῆκανε σήμερα γούλη μέρα,  
γιὰ νὰ χρυσοστολίσουνε τὴ χρυσοπεριστερά.  
Βάνει τὸ γήλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγάρι ἀστήθι  
καὶ τὸ χρυσὸν αὐγερινὸ διαμαντοδαχτυλίδι.  
Σήμερα λάμπει ἡ οὐρανός, σήμερα λάμπει ἡ μέρα,  
σήμερα ἀποχωρίζεται κόρη πὲ τὴ μητέρα,  
σήμερα ἀποχωρίζεται κόρη πὲ τὸν πατέρα.

Ὅταν πρόκειται γιὰ ὄρφανούς :

Σὰν τὸ καράβι στὸ γιαλὸ χωρὶς καραβοκὴρι,  
στολίζεται ὁ νεύγαμπρος (ἢ νεύφυη) χωρὶς μάννα καὶ κόρη.

Τὶς ἀπογευματινὲς ὥρες τῆς Κυριακῆς μαζεύονται στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ ξεκινοῦν γιὰ τὴν Ἐκκλησιὰ νὰ κάνουν τὴ στέψη. Στὸ δρόμο παίζουν τὴ λύρα (τὸ λύρο) καὶ τραγοῦδοῦν :

Ἔλα, Χριστὲ καὶ Παναγιά, μὲ τὸ μονογενῆ σου,  
τ' ἀδρόγιο πού γίνεται, δῶσε δο τὴν εὐκὴ σου,  
Ἔλα, Χριστὲ καὶ Παναγιά, στὸ δρόμο πὰ κινήσεις  
καὶ σφίξε τὴν καρδοῦλα σου νὰ μὴ λιγοθυμήσεις.  
Ἄστρα μου, χαμηλώσατε καὶ σύννεφα σταθῆτε,  
γιὰ νὰ περάσει ἡ νεύφυη κι' ὕστερα πορπαταῖτε.

Γυρίζουν κατόπιν στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ. Μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ ὁ λυρατζῆς τραγοῦδαί :

Ἄκους, νυφάδα, τὰ σὲ πῶ, νὰ μὴ δὲ λησμονήσεις,  
αὐτὴν τὴν πόρτα πού θὰ μπεῖς καλὰ νὰ προσκυνήσεις,  
τὴν πεθερά, τὸν πεθερὸ νὰ τίς ἐπροτιμήσεις.

1) Λεπτομέρειες καὶ τραγοῦδια βλ. «Ἀρχεῖον Θράκης», Ε', σελ. 150-155.



Μετά τὰ σχετικὰ κεράσματα ἀκολουθεῖ τραγούδι :

- Ὁ διαμανδένιος ὁ σταυρὸς, νὰ ζήσει ἢ νύφη κι' ὁ γαμπρὸς.
- Ὁ διαμανδένιος ὁ σταυρὸς μὲ ἀσημένιο τάσι,  
τ' ἀδρόγυνο πὸ στέργισε νὰ ζήσει νὰ γεράσει.
- Ὁ διαμανδένιος ὁ σταυρὸς μὲ τὴ χρυσοῦ κορδέλλα,  
νὰ ζήσει ὁ κουμπάρος μας κι' ὄλα τὰ συμπεθέρια.
- Ὁ διαμανδένιος ὁ σταυρὸς γύρους μαργαριτάρια,  
νὰ ζήσει κι' ὁ παράγαμπρος κι' οὔλα τὰ παλλικάρια,
- Ἐμορφα πὸ ταιριγιάσατε τὰ δυὸ σας ἓνα μπόγι,  
σὰν τὰ κυπαρισσόπουλα πὲ μέσ' τὸ περιβόλι.
- Κουμπάρε, πὸ στεφάνωσες τὰ δυὸ τὰ κυπαρίσσια,  
νὰ σ' ἀξιώσει ὁ θεγὸς νάρκεσαι στὰ βαφτίσια,
- Πολλὰ χρόνια νὰ ζήσετε καὶ τέκνα ν' ἀποκτήσετε.
- Ἄσπρο χαρτί μὲ γράμματα, νάχουν καλὰ γεράματα.  
Βάλε κρασί μέσ' τὸ γυαλί, νὰ πηγεῖ κι' ὁ λυρατζῆς πὸ τραγουδεῖ.

Ἐπειτα χορεύουν. Ὅταν σέφρουν τὸ χορὸ ἢ νύφη καὶ ὁ γαμβρὸς τραγουδοῦν διάφορα τραγούδια :

- |  |   |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>— Νυφάδα μου, νυφάδα μου,<br/>τὸ τί πολυάρησες<br/>ἔμορφο τὸν διάλεξες.</li> <li>Γαμπρέ μου, γαμπρέ μου,<br/>τὸ τί πολυάρησες<br/>ἔμορφη τὴ διάλεξες.</li> <li>Τὴ σιγανή, βάχι μ' ἀμὰν καλέ,<br/>τὴ σιγανή, τὴν ταπεινὴ<br/>τὴν ἄξια τὴν εὐγενική.</li> <li>— Ἐγὼ σ' ὄσα δουράδια πῆγα<br/>τέτοια νειόνυφη δὲν εἶδα,</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>νὰν' ὁ γαμπρὸς ἀγρόνι<br/>καὶ ἡ νύφη χελιδόνι.</li> <li>Ἐδρεξα τὴν Ἀνατολή,<br/>ἔδρεξα τὴ Δύση,<br/>δὲν γεῖδα στὰ ματάκια μου<br/>τέτοια ὠραία νύφη.</li> <li>Ὡς καὶ τὰ βοττινάκια τῆς<br/>καὶ κεῖνα ἔχουν γνώση<br/>καὶ πορπατεῖ σιγὰ-σιγὰ<br/>κάρτσα νὰ μὴ λερώσει.</li> </ul> |
|--|---|

Τὴν Δευτέρα τὸ πρωὶ βγάξουν τὰ τάματα (μποξαλίκια) ἀπὸ τῆς νύφης τὰ σεντούκια καὶ τὰ μοιράζουν στὸν πεθερὸ, τὴν πεθερά, τὸν κουμπάρο κλπ.

Τὸ βράδι τῆς Δευτέρας ὄλο τὸ συγγενολογί τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης μαζεύονται στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ γιὰ νὰ κάνουν τὴ λεγομένη «ἀντίχαρα». Προσφέρει ὁ καθέννας ἓνα κοιτόπουλο, μιὰ πῆττα καὶ ὄ,τι ἄλλο μπορεῖ γιὰ νὰ γίνει τὸ κοινὸ αὐτὸ συμπόσιο, ἐνῶ τὰ ἔξοδα τῶν τραπεζιῶν ὡς τὴ βραδιὰ ἐκείνη βγαίνουν ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ γαμβροῦ. Ἡ ἀντίχαρα εἶναι μεγάλο γλέντι πὸ κρατεῖ ὡς τὶς πρωινὲς ὥρες μὲ τραγούδια καὶ χορούς. Τὴν Τετάρτη τὸ πρωὶ ὁ γαμβρὸς ἐπισκέπτεται τὸν κουμπάρο καὶ μαζὶ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία. Ἡ νύφη μένει στὸ σπίτι σαράντα ἡμέρες, χωρὶς νὰ βγαίνει γιὰ ἐξωσπιτικὲς δουλειές.

## 2. Τοῦ θανάτου

Ἄπο ὅσα ἀφοροῦν τὸ νεκρὸ καταγράφουμε ἐδῶ μόνον μερικὲς ἰδιάζουσες λεπτομέρειες, γιατί τὰ ἄλλα εἶναι σχεδὸν πανελλήνιες συνήθειες.

1.—Τὸ νεκρὸ τὸν ἀλλάζουν καὶ τὸν τοποθετοῦν ἐπάνω σὲ σανίδια. Στὸ στόμα τοῦ βάζουν ἓνα κεραμίδι καὶ πάνω χαράζουν ἓνα σταυρὸ καὶ γράφουν τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ.

2.—Τὸν πηγαίνουν στὸ νεκροταφεῖο (στὰ νημόργια) καὶ τὸν θάβουν (παραχώνου δού). Ὁ καθέννας ποὺ συνοδεύει τὴν κηδεία πετᾷ στὸ μνήμα λίγο χῶμα, λέγοντας τὸ συνηθισμένο : «Θεγὸς χωρὲς<sup>3</sup> δόν».

3.—Ἄν ὁ νεκρὸς εἶναι εὐπυρρος, ἓνας ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του σκορπίζει ἐπάνω στὸν τάφο του μερικὰ νομίσματα καὶ τὰ παιδιά τρέχουν καὶ τὰ παίρνουν<sup>1</sup>.

4.—Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς οἰκείους, ὁ παπᾶς καὶ οἱ νεκροθάφτες (θαφτάδες) γυρίζουν στὸ σπίτι τοῦ νεκροῦ καὶ τρῶνε. Τὸ φαγητὸ αὐτὸ εἶναι συνήθως φασόλια, ρεβίθια, πιλάφι κλπ. καὶ ὀνομάζεται «μακαριά». Τὴν πρώτη μπουκιά τοῦ ψωμοῦ ποὺ πρόκειται νὰ φᾶνε τὴ βουτοῦν στὸ κρασί.

5.—Φεύγουν κατόπιν γιὰ τὰ σπίτια τους. Πρῶτοῦ μπεῖ στὸ σπίτι του ὁ κάθε χωριανὸς ποὺ ἀκολούθησε τὸ λείψανο, πλένεται ἔξω στὴν αὐλὴ μὲ λίγο νερό.

6.—Οἱ νεκροθάφτες φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ πεθαμένου παίρνουν μιὰ λωρίδα πανὶ καὶ τὸ κορβουν κᾶπου ἔξω στὴν αὐλὴ τους. Μετὰ σαράντα ἡμέρες τὸ παίρνουν πάλι, τὸ πλύνουν καὶ τὸ βάζουν γιὰ μπάλωμα σὲ ἓνα ροῦχο τους, γιὰ νὰ μὴ πιαστοῦν τὰ χέρια τους.

7.—Συνήθως σαράντα ἡμέρες μετὰ τὸ θάνατο πηγαίνουν κάθε πρωὶ μιὰ προσφορὰ στὸν παπᾶ γιὰ νὰ διαβάσει (σαραθαλείτρουγο).

8.—Ἡ ψυχὴ πιστεύουν ὅτι μένει ἐλεύθερη σαράντα ἡμέρες καὶ γυρίζει παντοῦ.

9.—Μνημόσυνα γίνονται τριήμερο, ἐννιάμερο, σαραντάμερο, ἑξάμηνο.

10.—Σὲ τρία χρόνια ξεχώνουν τὰ κόκκαλα τοῦ νεκροῦ. Τὰ πλένουν μὲ κρασί καὶ τὰ ξαναχώνουν. Ἄν στὸ ξέχωμα βρεθῆ κανένα χρυσαφικό, τὸ παίρνει ὁ ἄνθρωπος ποὺ ξεχώνει τὰ κόκκαλα ἢ τοῦ πληρώνουν κάτι καὶ τὸ παίρνουν οἱ οἰκεῖοι τοῦ νεκροῦ.

## 3. Χριστουγεννιάτικα ἔθιμα

Μὲ πολλὴ ἀγωνία περιμέναν τὶς Χριστουγεννιάτικες γιορτὲς στὸ Σαμόκοβο. Εἶναι ἡμέρες τῆς ἀνάπαυσης, τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ γλεντιοῦ. «Ἐμεῖς ἐγλένδιζαμ<sup>2</sup> τὰ καποτὰ τὰ χρόνια στὸ χωριό, μᾶς διηγεῖται παλιὰ Σαμοκοβιανή.

1) Ὁμοιο ἔθιμο ἐπικρατεῖ στὴν Πελοπόννησο στὸ γάμο, ὅταν πηγαίνουν τὴ νύφη στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ. Στὴ Θράκῃ ρίχνουν λεφτὰ στὰ βαπτίσια.

Πὲ τ' Αἰ-Νικόλα κ' ὕστερα, συνέχεια ὡς τὰ Χριστούγεννα, ἐβγαίνουν στὰ σπίτια κάθε βράδ' τέσσερ' νοματοὶ πὲ τὸ δαβουλέλλ', ἐπαιζάσι τὸ δαβουλέλλ' καὶ τραγουδοῦσασι τραγούδια καποτνά. "Ὅδε πῆγαινάσι στὸ ρετοπέροκο σπίτι" τραγουδοῦσασι :

Γήρταμε στὸν ἀρένδη μας τὸν πρῶτο ζευγλάτ',  
 πῶχει βουβάλια δρακωτὰ κι' ἀλέτρια σιδερένια  
 καὶ κάμνει ἰ τὴν ἡμέραν δου ἐννιά βοδιῶ χωράφ',  
 Τὸ κάμνει δο, τὸ σπέρνει δο, γυρίζει διβολᾶ δο.

Κεῖ πὸν γεῖχε κορίτσ' ἀνύπαδρο τραγουδοῦσασι :

Κοράσι ν ἐστολιζούντου Σαββάτο γούλη μέρα,  
 τὴν Κυριακίτσα τὸ πρῶτὶ νὰ πὰ νὰ μεταλάβει,  
 μπαίνει ἡ μάννα δου μβροστέ, ἡ κόρη κατὰ πῶδι,  
 γιομίζει ὁ δρόμος λούλουδα καὶ ἡ ἐκκλησιά πὲ μᾶσχο.  
 5 Σὰν τήνε γεῖδε ἡ ἐκκλησιά πὲ τρεῖς μεργιές ραγίστη,  
 σὰν τήνε γεῖδε κι' ὁ παπᾶς φῆκε τὴν ψαλμωδιάν δου,  
 καὶ τὰ μικρὰ διακόπουλα ἐχάσασι τὰ χαρτιά τους.  
 Καὶ κείνη πιλογήθηκε καὶ τοὺς ἐσυντυχαίνει :  
 —Ψάλε παπᾶ, σὰν πῶψαλλες, διάκε σὰν καλονάρχας,  
 καὶ σεῖς, μικρὰ διακόπουλα, εὐρῆτε τὰ χαρτιά σας.

Κεῖ πὸν γεῖχε μαθητὴ στὸ σχολεῖο τραγουδοῦσασι :

Ἡ μάννα πῶχει τὸ παιδὶ τὸ μικροκανακάρη,  
 λούζει δο, χτενίζει δο καὶ στὸ σχολεῖο τὸ στέλνει.  
 Βρίσκει παιδιὰ πὸν παίζουσι κάττι κι' αὐτὸ καὶ παίζει,  
 καὶ τσάκσε τὸ φηκάρι δου καὶ χύθη τὸ μελάνι,  
 5 καὶ λέρωσε τὰ ροῦχα δου τὰ λιγομεταξένια.  
 Γυρίζει, πὰ στὸ σπίτι δου, τὴ μάννα δου φωνάζει.  
 —Τ' ἔχεις, παιδάκι μου καὶ κλαῖς καὶ βαρειαναστενάξεις ;  
 —Κοδύλισα τὸ χέρι μου καὶ χύθη τὸ μελάνι...

Κεῖ πὸν γεῖχε σαλὸ παιδὶ τραγουδοῦσασι :

Ἐνα σαλὸ σαλούτσικο, ἀφράτο νδυλιμένο,  
 ἔδασ τὸ γέννα ἡ μάννα δου κι' ἔδασ τὸ κοιλοπόνα,  
 περικαλεῖ τὴν Πανεγιά καὶ τὸ Θεγὸ δοξάζει :  
 —Θεγὲ μ', καὶ δὸς το ριζικὸ καὶ δῶσε δο κισμέτι,  
 νὰ πορπατεῖ νὰ χαίρεται, νὰ παίζει τις παράδες.

Τὴν παραμονὴν βροστὲ πὲ τὰ Χριστούγεννα τὸ βράδ' ἔδροχάσι γύρω στὰ σπίτια καὶ γήλεγάσι :

1) κάμνω=δργώνω.

Χριστὸς γεννιέται,  
σὰ γήλιος φέγει,

σὰ νεῖδ φεγάρι,  
σὰν παλλικάρι.

«Τὸ βράδ' τῆς παραμονῆς πὰ στὸ σοφρὰ ἔβανάμε θυμνιάμα μέσ' τὸ νὶ καὶ καίγουνδου καὶ μόσκιζε τὸ σπὶτ'. Ὁ νοικοκύρ'ς τῆ σπιτιοῦ ἔλα θυμνιάσ' τὰ βόδια καὶ γουλνοὺς τὶς ἀθρῶπ'. Τὸ νὶ λόμενε κεῖ ὡς τοῦ Φωτὸς καὶ τότε σηκώνάμε δο. Ὁδε ἔλα ξημερῶσ' Χριστοῦγεννα, πάλε γυρίζασι καὶ τραγουδούσασι :

Κυκαρὲ Θετόκο ἐκοιλοπόνε,  
ἐκοιλοπόνε καὶ παρκαλίε :  
—Βοηθῆστε με αὐτὴ τὴν ὥρα,  
τὴ βλογημένη, τὴ δεξασμένη,

μαμὴ νὰ πάτε, μαμὴ νὰ φέρτε.  
Ὡστε νὰ πᾶσι καὶ νὰ γυρίσου,  
Χριστὸς γεννήθη σὰ νεῖδ φεγάρι,  
σὰ νεῖδ φεγάρι σὰν παλλικάρι.

«Γ' "Αι-Βασιλειοῦ τὸ βράδ' κόβγαμ' τὴ βασιλόπηττα πὲ τὸ μεταλλικὸ μέσα '. Μάζευγαμ' κουκούτσια ἀπ' ἀκρανιές καὶ ἔβαζάμε da γύρω-γύρω στὴ στιά. Ἐνα κουκκὶ γιὰ τὸ σπὶτ', ἕνα γιὰ τὸν μπαμπᾶ τῆ σπιτιοῦ, ἕνα γιὰ τὴ μάννα, γιὰ τὰ παιδιὰ, γιὰ τὰ ζῶα καὶ γουλνοὺς. Γούλ' ἡ φαμίλια γύρω στὸ παραγῶν' λογιάζαμ' νὰ διοῦμ' τὰ κουκκιά πὸν ἔλα φουσκώσου πὲ τὸ πύρωμα τῆς στίας καὶ νὰ σκάσου. Ἄμα τὸ κουκκὶ πὲ κανένα δὲν ἔλα σκάσ', γείχαμέ δο κακὸ γιὰ κείνονα. Ἐλα πεθάν'. Ἐλα πάθ' κακὸ.

Τὸ γίδιο βράδ' βρῖσκαμ' καὶ τσεραπιά (ἀγλαδιά) μεγάλο νδάλ, ἔβανάμε δο μέσ' τὴ στιά καὶ καίγουνδου κάθε βράδ' πὲ λίγο-λίγο ὡς τοῦ Φωτὸς. Τοῦ Φωτὸς ἔκαιγάμε δο γούλο. Γείχαμέ δο ἀδέτ'.

Τὰ δωδεκάμερα πὲ τῆ Χριστοῦ καὶ γύστερα δὲν ἔβγαινάσι ὄξω ὁ κόσμος, χωρὶς φωτιά, γιὰτὶ φοβούνδου πὲ τὶς βρουκολάκ', τὶς μπουρμπουτσέλ'. Ὁ καιρὸς βαρὺς. Ὡς νὰ φωτιστοῦ τὰ νερὰ δρέχουσι γούλα τὰ κακά. Φροκαλίδια, στάχτες, δὲν ἔρριχναμ' ὄξω, γιὰτὶ γείχαμέ δο κακὸ. Ἄμα ἔρριχναμ' ἔλα πᾶσι κεῖ οἱ καλκάτσαρ'. Κόκκαλα δὲν ἔρριχναμ' ὄξω, γιὰτὶ ἔλα γλείψου οἱ λύκ' καὶ δὲν ἐστένουνδου κουταβέλλια. Μάζευγαμ' γούλα τὰ φροκαλίδια σ' ἕνα μέρος καὶ πὲ τοῦ Φωτὸς καὶ γύστερα ἔρριχνάμε da. Κεῖνες τὶς ἡμέρες πέθνησκάσι ὁ κόσμος, γιὰτὶ γήδου βαρὺς καιρὸς καὶ φυλάγουνδου.

Οἱ βρουκολάκ' (μπουρμπουτσέλ') γίνουνδου πὲ τὶς ἀθρῶπ', πὸν ἔλα πεθάνου ἀμετάλαβοι. Ἐδρεχάσι στὰ σπῖτια, βροδούσασι, ροπούσασι τὴ θύρα καὶ γιὰ νὰ διαβαίνουνσι πὲ κεῖ θύμνιαζαμ'. Ἐτο' πίστευγαμ' καποτὲ στὸ χωριό μας».

### Ἀποκριάτικα — Ἡ Πιτεροδευτέρα

Μέσα στὰ συνηθισμένα ἀποκριάτικα γλέντια, στὸ Σαμόκοβο ἐξαίρεση ἀποτελοῦσε ἡ Πιτεροδευτέρα. Ἐτσι ὀνομάζουσι τὴν Δευτέρα μετὰ τὴν Κυ-

1) Τὸ ζύωμα καὶ κόψιμο τῆς βασιλόπηττας γίνεται ὅπως σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ Ἑλληνικὰ χωριά. Πρὸβλ. «Ἀρχεῖον Θράκης», τόμος Ε', σελ. 156.

ριακή τῆς πρώτης ἀποκριᾶς. Εἶταν ἡμέρα τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας, τῆς χαρᾶς, τοῦ γλεντιοῦ, τῶν ὀργίων. Γυναῖκες καὶ ἄνδρες συμμετεῖχαν στὴ γιορτὴ αὐτὴ, χωρὶς ἢ ἐλευθεροστομία νὰ πειράζει κανένα. Μερικοὶ νέοι ἔβαζαν στολὴ τσολιᾶ, ἄσπρη, κεντημένη. Στους ὤμους ἔρριχναν τσεβρέδες καὶ στὸ κεφάλι φοροῦσαν τσεμπέρια (φακιολίζδα). Ἐχόρευαν πὲ τὴ γαῖδα, τραγουδοῦσαν, βωμολοχοῦσαν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι «σεϊμένηδες».

Ἄλλοι νέοι ἐντύνονταν μὲ παλιὰ φουστάνια ἄσπρα, στὸ κεφάλι ἔβαζαν προβιῆς (βούργιες), φοροῦσαν κινκᾶτα ζουνάρια καὶ κρεμοῦσαν κουδούνια καὶ σκορδορομαθιές. Κρατοῦσαν στὰ χέρια ξύλα μακριά, ἔκαναν διάφορους κορδακισμούς, τραγουδοῦσαν, χόρευαν, βωμολοχοῦσαν, ἐλείραζαν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι «πιτερᾶδες». Ἡ ἡμέρα αὐτὴ εἶταν ἀργία. Τὸ εἶχαν καλὸ γιὰ τὴν ὑγεία νὰ χορέψουν ὅλοι, χωρὶς νὰ γίνεται ἐξαίρεση γιὰ τὶς γυναῖκες, ποὺ δὲν εἶχαν πάντοτε αὐτὸ τὸ δικαίωμα.



Ὁ λύρατζης τοῦ Σαμοκοβιοῦ Γ. Γκόρης μὲ τὴν ντόπια φορεσιά του παίζει τὴ λύρα.

### Πασχαλινὰ

Ἀπὸ τὰ Πασχαλινὰ ἔθιμα καταγράφουμε ἐδῶ μερικὲς τοπικὲς χαρακτηριστικὲς λεπτομέρειες.

1.—Τὴ Μεγάλῃ Δευτέρᾳ (γῦστερα πὲ τὴ Βαγιῶς) ἀρχίζουν νὰ καθαρίζουν τὸ σπίτι.

2.—Τὴν Πέμπτῃ στρώνουν τὰ ροῦχα νὰ τὸ διακοσιήσουν (νὰ πρέπου δο). Ἡ Πέμπτῃ ὀνομάζεται Κοκκινόπεφτῃ. Ἐνα ἄβγδ ποὺ θὰ γεννήσουν οἱ κότιες τὴν Πέμπτῃ τὸ πρωὶ, τὸ παίρνουν, τὸ σημαδεύουν μὲ χρῶμα (μουτζιῶνου δο) γιὰ νὰ τὸ γνωρίζουν καὶ τὸ ὀνομάζουν *μεγαλοπεφτιάτικο*. Τὸ βάφουν κόκκινο καὶ δταν μπαίνουν μικρὰ παιδιὰ στὸ σπίτι, τοὺς κάνουν σταυρὸ στὸ πρόσωπο λέγοντας: «Καλῶς ἦρτες πασκαλιά, πὲ τὰ κόκκινα τ' ἄβγά». Τὸ βάζουν στὸ εἰκόνισμα καὶ μένει ἐκεῖ (στέκεται) μέχρι τὴν Κοκκινόπεφτῃ τῆς ἄλλης χρονιάς μαζί μὲ λουλούδια φυλαγμένα ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τῶν Βαῖων. Ἀμα τ' ἄβγά γίνονται 5—6, δηλ. ἀπὸ 5—6 χρονιές, τὰ πηγαίνουν σι' ἀμπέλι καὶ τὰ παραχώνουν.

3.—Τὸ μεγάλο Σάββατο ζυμώνουν τὶς πασχαλινὲς πῆτιες (κουλίκια) καὶ

ἐπάνω κεντοῦν μὲ τὸ ψαλίδι διάφορα λουλούδια. Οἱ νεόπαντροι ἀνταλλάσσουν κουλίκια καὶ ἄλλα πασχαλινὰ δῶρα μὲ τὶς νουνές.

4.—Τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα στὴν ἄκρη τῆς πῆγτας ἀνάβουν κερὶ κι' ἔτσι ἀναμμένο τὸ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησιά. Οἱ ἀρραβωνιασμένοι μετὰ τὸ σκόλασμα τῆς ἐκκλησιάς πηγαίνουν στοῦ γαμβροῦ τὸ σπίτι, τὸ μεσημέρι τρῶνε στῆς νύφης καὶ ὕστερα ἐπισκέπτονται τοὺς φίλους (γειτονεῦγου).

### Ἡ πρωτομαγιά—Τὰ μάγια

Μὲ ἰδιαίτερο ἐνθουσιασμό καὶ ξεχωριστὴ συμβολικὴ σημασία γιορταζόταν ἡ πρωτομαγιά στὴν Ἀνατολ. Θράκη. Δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ φυσιολατρικὴ γιορτὴ — ὅπως ἄλλοῦ — ποὺ συμβολίζει τὴ φυσικὴ μεταμόρφωση, τὴ νέα ὁμορφὴ ἐποχὴ, ποὺ φέρνει τὴν ἀγαλλίαση στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἀλλὰ παίρνει Διονυσιακώτερο χαρακτῆρα καὶ συνδυάζεται μὲ τὰ μάγια καὶ τὶς μάγισσες<sup>1</sup>. Τὴ γιορτάζουν καὶ τὴν τιμοῦν περισσότερο οἱ γυναῖκες, ποὺ μέσα τους φαλιάζει πολὺ πάθος καὶ ἀξιοπρόσεχτη χαρὰ κι' ἐνθουσιασμός καὶ πολλὲς φόρες ξεσπάει στὸ τραγούδι, στὸ χορὸ, στὸ ὄργιο.

«Εἶταν γυναικίτικη γιορτὴ ἡ πρωτομαγιά, μᾶς λένε οἱ Σαμοκοβιανοί. Τὴ γιόρταζαν περισσότερο οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ μας καὶ μαζὶ πήγαιναν καὶ καμπόσοι τσορμπατζήδες καὶ τὰ ἐσνάφια ποὺ εἶταν στὸ χωριό. Ὁ ἄλλος κόσμος δούλευε στὶς δουλειές του τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Πρῶτὴ πρῶτὴ, προτοῦ ἀνάμα ἀνατεῖλει ὁ ἥλιος οἱ γυναῖκες βρισκόσαντε ἔξω στὰ χλοῦσμένα λειβάδια (τσαίρια) τοῦ χωριοῦ. Κυλιόσαντε πάνω στὰ δροσισμένα χορτάρια, γιατί εἶταν καλὸ γιὰ τὴ μέση, γεμάτες ἐνθουσιασμό. Στὰ λειβάδια ὑπῆρχαν λεφτοκαρυὲς (λεφτόκαρα), βυσινιές, κεραισιές καὶ ἄλλα δέντρα. Ἐκοβαν κλαδιὰ μεγάλα γιὰ νὰ στολίσουν κατόπι τὸ σπίτι. Ἐμάζευαν σαράντα λογιῶν μοσκερὰ λουλούδια, τὰ ἔβραζαν σὲ νερὸ ὕστερα στὸ σπίτι καὶ μὲ τὸ νερὸ ἐκείνο λουζόσαντε, γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὰ μαλλιά τους καὶ νὰ μὴ πέφτουν. Ἐπαιρναν νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι, τὴν τσουτσουρίκα, καὶ νιβόσαντε γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἡμέρας. Ἐνωρίς πάλι γύριζαν στὸ σπίτι καὶ τὸ στόλιζαν μὲ τ' ἀνθισμένα κλαδιὰ. Ὑστερα μαζεύονταν πολλὰ κορίτσια καὶ ἠλικιωμένες γυναῖκες μαζὶ, νιές καὶ γριές, καὶ πήγαιναν στὴ βουργαρίκη συνοικία τοῦ χωριοῦ. Μὲ λουλούδια στὰ χέρια, χαρούμενες κινήσεις, παιγνίδια καὶ τραγούδια, ἐπῆγαιναν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι κι' ἔκαναν ἐπισκέψεις (γειτόνευγάσι).

Ἄρκετὰ εἶναι τὰ ἐρωτικὰ τραγούδια ποὺ τραγουδοῦσαν στὶς χαρούμενες ἐκεῖνες στιγμές. Δύο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὰ παρακάτω :

1) Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς τῆς πρωτομαγιάς μὲ τὰ μάγια ὀφείλεται στὸ ὁμόηχο τῶν λέξεων καὶ στὸ γεγονός ὅτι ὁ Μάης εἶναι ὁ μῆνας τῆς βλάστησης, τῆς φυσικῆς ἀναγέννησης, τοῦ ὄργασμοῦ ὅλου τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωικοῦ κόσμου. (Περβλ. Κελλ. Χουρμουζιάδου, *Θρακικὰ τ. Θ'* σ. 326 καὶ ἐξῆς). Σ. τ. Δ.

- Καλή μαλαματένια μου, νά σέ παρακαλέσω,  
 στήν κλίνη πού κοιμάσαι νάρτω και γώ νά πέσω.  
 —Στήν κλίνη πού κοιμοῦμαι σὺ δὲ χωρεῖς νά πέσεις.  
 —Γιατί κόρη μ' γιατί ; Ἔχω μάννα κι' ἀδερφή,  
 σὺν ἔχω μάννα κι' ἀδερφή μὲ βάνουσι στὴ μέση.

Ἄπρι—καλὲ Ἀπρίλης φέρνει τίς δροσιές,  
 Ἀπρίλης φέρνει τίς δροσιές κι' ὁ Μάης τὰ λουλουδία  
 κι' ὁ θε- καλὲ κι' ὁ θε- κι' ὁ θεριστῆς ἀλωνιστῆς  
 κι' ὁ θεριστῆς ἀλωνιστῆς. λεβέντης ἀλωνιάτης,  
 Ἄιντε τὸ Μάη-Μάη τὴν πρωτομαγιά,  
 χορεύου οἱ κοπελλιές γύρω στὰ κλαδιά.

Ὁ Μάης δὲ φέρνει μόνο τὴ χαρὰ καὶ τὰ τραγούδια μὲ τὴ φυσικὴ ἀναγέννηση. Εἶναι ὁ Μάης πού φέρνει τὰ μάγια, πού «μαγεύει». Τὴ νύχτα οἱ ἄνθρωποι τοῦ Σατανᾶ, οἱ μάγισσες, γυρίζουν στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ὀλόγυμνες «τσιπλιάτσες» καὶ κάνουν τὰ μάγια τους γιὰ νὰ πάρουν τὴν ἐσοδεῖα (μπερεκέτ-μαξούλ) τοῦ γείτονα. Ἀπὸ τίς συνηθισμένες καὶ γνωστὲς στοὺς Σαμοκοβιανούς «μανδιές» εἶναι τὸ πελέκημα τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ. Πήγαιναν δηλ. οἱ μάγισσες τὴ νύχτα καὶ κρυφὰ ἔκοβαν ἕνα μικρὸ πελεκουδι ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ψιθυρίζοντας λόγια μαγικά, γιὰ νὰ πάρουν τὸ βίος τοῦ γείτονα, τοῦ συγχωριανοῦ τους.

—«Τὸ βράδ' τῆς πρωτομαγιάς, μᾶς διηγεῖται γιὰ Σαμοκοβιανή, γή-  
 ξαιραμ' ἄθροπο πού ξέβαινε τσιπλιάτσος πὲ τὸ σπῖτ' καὶ πλάγιαζ' ἔτσι μέσ'  
 τὸ γέννημα. Κεῖ πού πλάγιαζε γοῦλο τὸ γέννημα ἔπεφτε. Γήλεγε λόγια μαγικά  
 καὶ κλάγιαζε γοῦλο τὸ χωράφ'. Μόν' τρίγια στάχυα πόμνασι ὀρθά, γήπαιρνε  
 δα καὶ πήγαινε δα στὸ δικό του τὸ χωράφ' καὶ γίνονταν πολὺ τὸ στάφ'.  
 Ἄμα πλάγιαζε, τὰ σκουλήκια σέβαινάσι καὶ ξέβαινάσι πὲ τὸν στόμα του,  
 κοῦς ἔσ'!» !

Παρόμοιες μανδιές ἔκαναν τὴ νύχτα τ' Ἁγιαννιοῦ τοῦ πρωτογόνατου  
 (Τὰ γεννέθλια τοῦ Προδρομοῦ). Γυμνές, ὀλόγυμνες καὶ τότε οἱ μάγισσες  
 καὶ οἱ μάγοι καβάλα ἀπάνου σ' ἕνα ξύλο γύριζαν στὰ χωράφια γιὰ νὰ κλέ-  
 ψουν μὲ τὰ μάγια τους λόγια τὴν ἐσοδεῖα τοῦ ἄλλου.

Τὰ μάγια δὲν ἀναφέρονται μόνον στὸ κλέψιμο τῆς ἐσοδεῖας (τῆ μπερε-  
 κειοῦ), ἀλλὰ καὶ σὲ ζητήματα τῆς παντρεῖας καὶ τοῦ ἔρωτα, ὅπως εἶναι τὸ  
 παρακάτω: Γιὰ νὰ μαγέψουν τὸν ποθητὸ τῆς καρδιᾶς νὰ νυμφευτεῖ, παίρ-  
 νουν ἕνα σαπούνι, καρφώνουν ἐπάνω σαράντα βελόνια καὶ τὸ πετοῦν στὸ  
 πηγάδι λέγοντας: Ὅπως λυώνει τὸ σαπούνι ἔτσι νὰ λειώσει κι' ὁ τάδε ἄν  
 δὲν μὲ πάρει.

Καὶ ἄλλες ἀκόμη ὑπάρχουν μανδιές πού τις κάνουν γιὰ σκοποὺς θερα-

πεντικούς, ἔρωτικούς κ.λ.π. ἀλλὰ οἱ Σαμοκοβιανοί, ὅσοι δὲν ἔχουν λησμονήσει τὶς παλιῆς αὐτῆς συνήθειες, σιωποῦν, γιατί φοβοῦνται μὴ δυσφημῶσιν τὸ χωριὸ τους Ἡ χαρακτηριστικὴ τους ὄμως σιωπὴ καὶ τὰ κρυφομουρμούρισμα ἀφίνουν πολλὰ νὰ ὑπονοηθῶσιν.

### Λαϊκῆς πίστεις, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες

1.—Τρεῖς ἡμέρες μετὰ τὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ ἢ μαμῆ τὸ πλένει (κολυμπάει) καὶ τὸ ἀλατίζει.

2.—Σαραντα ἡμέρες μετὰ τὴ γέννηση ἡ λάμπα εἶναι ἀναμμένη κοντὰ στὸ παιδί, γιατί πιστεύουν ὅτι πηγαίνει ἡ τύχη καὶ γράφει τὴ μοῖρα τοῦ νεογέννητου.

3.—Ἡ λεχὼ προτοῦ σαραντή σει δὲν κάνει καμμιά ἐργασία.

4.—Τὴ λεχὼ τὴν ἀλλάζει ἡ μαμὴ στὶς τρεῖς ἡμέρες.

5.—Ἀμα διαβάσει ὁ παπᾶς τὴ λεχὼ καὶ φύγει, στρώνουν τραπέζι πού τὸ ὀνομάζουν «τῆς Παναγίας τὸ τραπέζι». Στὸ τραπέζι αὐτὸ κερνᾷ ἡ μαμὴ καὶ ὁ κάθε συνδαιτημόνας προσφέρει ἓνα νόμισμα (τε δίν' τὸ χάρισμα).

7.—Ὅταν ἓνα παιδί πεθάνει ἀβάφτιστο, τὸ περνοῦν πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι καὶ τὸ θάφτουν, γιατί πιστεύουν, ὅτι ἂν δὲν τὸ περάσουν πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι, γυρεῦει τὸ νομᾶ του καὶ πηγαίνει καὶ βυζαίνει τὴ μάνα του.

7. Τὸ ἀβάφτιστο παιδί τὸ λένε δράκο.

8.—Μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου ἢ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ κλείνει καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μπεῖ κανένας μέσα, γιατί πιστεύουν, πὼς εἶναι κακὸ γιὰ τὸ μωρὸ. Ἄν κανένας τοῦ σπιτιοῦ ἄνθρωπος βρῆσκαται ἔξω, βάζουν ἓνα κεραμίδι στὴν πόρτα μὲ φωτιά καὶ λιβάνι, πηδᾷ ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεραμίδι καὶ μπαίνει (πηδᾷ τὴν κεραμίδα).

9.—Τὴν ἡμέρα πού πρωτοβγάζουν σπόρο δὲ δανεῖζουν τίποτα.

10.—Ἀπὸ τὴν πρώτη χειρὰ τὸ σπόρο πού παίρνουν νὰ ρίξουν στὴ γῆ.



Σαμοκοβιανῆς μὲ τὴν ντόπια τους παλιὰ φορεσιὰ. Φοροῦν τσεμπέρ, πκαμισάκι, φούστα, μπροστέλλα, κάρτσες, κοντιούρες.



κρατοῦν μερικούς κόκκους καὶ τοὺς πετοῦν στὸ ἄλῳνι, ὅταν πρωταρχίζουν ν' ἄλῳνισουν.

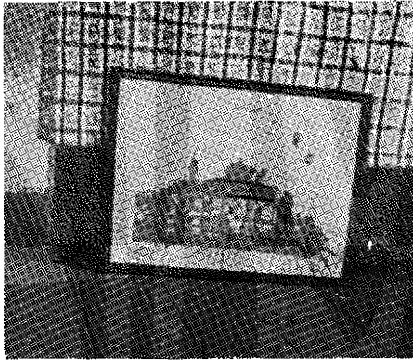
11.—Γιὰ νὰ φᾶνε τὶς πρῶτες τρεῖς μπουκιές ἀπὸ τὸ καινούργιο ψωμί πού βγάζουν, τὶς παίρνουν μὲ τὸ δεξιὸ χέρι, τὸ περνοῦν ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ κεφαλιοῦ καὶ κρατώντας ἔτσι τὸ χέρι σὲ σχῆμα ἡμικυκλίου πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι, τὶς βάζουν στὸ στόμα.

12.—Τὴν πρώτη πῆττα πού ζυμώνουν ἀπὸ τὸ νέο ψωμί τὴ λένε τζιτζιρο-κούβικο, γιατί ἀνήκει στὸ τζιτζιρο, πού τραγουδεῖ κατὰ τὴ λαϊκὴ δοξασιά :

θερίσεσε, λωνίσητε,  
δεματοκουδανίσητε,

καὶ γὼ τὸ κουλικάκι μου,  
θέλω νὰ μὲ τὸ δώσετε.

13.—Τ' Ἀγιαντιοῦ τοῦ πρωτογόνατου (γενέθλια τοῦ Προδρόμου 24 Ἰου-



Ἡ ἁγία Σοφία τῆς Θεσσαλονίκης.  
Κέντημα μὲ κλωστὲς ἐπάνω σὲ πανί.

νίου) τὸ βράδι πηδοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὶς φωτιές. Τρεῖς φορές πετοῦν πέτρες ἀπὸ τὰ ἔμπρὸς πρὸς τὰ ὀπίσω ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὄμο καὶ λένε : «σέ-βα καλόχρονε, ξέβα κακόχρονε, σέ-βα καλόχρονε, ξέβα κακόχρονε...».

14.—Ἐπάρχει ἡ παράδοση καὶ ἡ πίστη γιὰ πολλούς, ὅτι στὴν Ἐκκλησία τ' Ἅγιο-Λιαῦ στὸ Σαμόκοβο, κά-θε χρόνο στὴ μνήμη τοῦ ἁγίου πα-ρουσιαζόταν ἓνα ἐλάφι, τὸ ἔσφαζαν, τὸ ἔκαναν «κουρμπάν»<sup>1</sup> καὶ ἔρω-γαν ὅλοι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι ἐκεῖ. Κάποτε τὸ ἐλάφι ἐπῆγε κουρασμένο μὲ τοὺς ἰδρωτὲς στὸ σῶμα του. Οἱ ἐπίτροποι τὸ ἔσφαξαν ἀμέσως, χω-

ρὶς νὰ τὸ ἀφίσουν νὰ ξεκουραστεῖ καθόλου. Ἀπὸ τότε καὶ ὕστερα δὲν ξανα-παρουσιάσθηκε τὸ ἐλάφι.—«Μεῖς λόγιαζαμ»<sup>2</sup> κεῖ στὴν ἐκκλησιά τ' Ἄϊ-Λιαῦ τὰ κέρατα πὲ τὸ λάφ», μᾶς λένε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιούς Σαμοκοβιανούς, πού μὲ ἀνευλαβῆ περιέργεια τοὺς ρωτήσαμε, ἂν εἶδαν οἱ ἴδιοι καμμιά φορὰ τὸ ἐλάφι. Τὴν ἴδια παράδοση γιὰ τὸ ἐλάφι ἀκούσαμε κεῖ κι' ἀπὸ Θρακιώτες, ἄλλων χωριῶν<sup>1</sup>.

15.—Ὅταν φεύγει κανεὶς στὴν ξενιτιὰ χύνουν πίσω λίγο νερὸ γιὰ νὰ τρέ-χει γρήγορα στὸ δρόμο του. Μὲ τὸ χύσιμο τοῦ νεροῦ λένε καὶ τὴ φράση : «Ἔτσ' πού πάει τὸ νερό, ἔτσ' νὰ πᾶς καὶ νὰ γυρίσ'ς».

16.—Μετὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα θεωροῦν κακὸ νὰ πετάξουν τὰ σκουπίδια τοῦ σπιτιοῦ.

1 )Βλέπε *Θρακικά* τ. Α' σ. 187 κ. ἔξ.

17. Στὸ τζάκι ποῦ καίνε τὰ ξύλα δὲ χωρίζουν τὰ μισὰ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ τὰ μισὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο, γιατί χωρίζεται ἡ ἀγέλη.

18. Ἄμα μπουμπουνίζει τὸ Μάρτη λένε ὅτι χτυποῦν τ' ἀμπάρια, γιατί θέλουν νὰ γεμίσουν.

### Γητειὲς

**Γιὰ τὴ βασκανία.** Στάζουν σταυρωτὰ μέσα σὲ ποτήρι μὲ νερὸ τρεῖς σιάλες λάδι, ποῦ σκορπίζεται (σκομίζεται) μέσ' τὸ νερὸ καὶ λένε τὰ λόγια :

Ἄρχῃ ὁ Θεγός, ὁ θεγός ὁ λόγος | καὶ ὁ λόγος τῆ θεγοῦ. Πάτερ ἡμῶν....  
ἄλλοτε λένε τὰ λόγια :

Ἔλα Χριστὲ καὶ ἡ Πανεγιά,	χωράφιν -ν ἔσπαιρνε
ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Πανεύγια	μάτι -ν ἔξερρίζωνε.

Τὰ ἔξανθήματα (βοῦζνα), σταυρώνουν μὲ ἕνα κόκκαλο καὶ λένε : «ὄδε πάρει τὸ κόκκαλο κογιᾶς πάνω, τόσο νὰ κάνει θεμέλιο ὁ λόγος».

### Κατάρες

—Νὰ σὲ δγιῶ δαβούλ' ὡς τὸ πουρνό. —Νὰ σὲ κόφτ' ὁ θεγός. —Νὰ φᾶς τὴν κικιά τὴν πέτρα —Νὰ βιβίζ' ὡς τὸ πουρνό. —Νὰ μὴ σώς'ς. —Νὰ μὴ γεννιούσου, ὠργισμένε ! —Κουτάθ' νὰ γεννιούσου καὶ νὰ βάβιζες. —Νὰ μὴ σ' ἔχω στὸ κεφάλ' μ' Καρακούσ'. —Ρήμαξε καὶ πόριαξε. —Νὰ σκάς' καὶ νὰ πλανδάς'ς. —ἌΟχεδρα φαρμακερὴ νὰ γέν'ς.

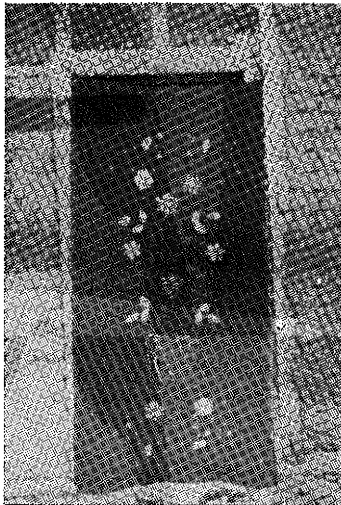
### Σαμοκοβιανὰ ἀστεῖα καὶ ἀνέκδοτα

Ἄπλοῦκιά ἔχει χαρακτηριθεῖ ἡ ζωὴ τοῦ χωριοῦ. Ἄν ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ ἔχει χάσει τὴ σημασίαν του γιὰ πολλὰ σημερινὰ χωριά, ταιριάζει ἀναντίρρητα γιὰ τὴν παλαιὰ ζωὴ τῶν Σαμοκοβιανῶν, ποῦ ζοῦσαν τὴν ἡσυχὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ τους, χωρὶς ἀνησυχίες, καὶ σκέψεις πολλές. Ἡ ἔλλειψη μεγάλης ἐπικοινωνίας δὲν ἄφηνε νὰ εἰσχωρήσουν ἐκεῖ οἱ πειρασμοὶ τοῦ σύγχρονου ἀστικοῦ πολιτισμοῦ.

Ζοῦν ἀκόμη παλιοὶ καὶ νεώτεροι ἄνθρωποι καὶ ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύ-τερο μέρος τοῦ χωριοῦ μοροῦμε νὰ εἰποῦμε, ποῦ ἀνήκουν στοὺς τύπους ἐκείνους, ποῦ ὀλόκληρη τὴν ψυχρσύνθεσή τους, τὸ εἶναι τους ὅλο, κατέχει καὶ καθοδηγεῖ ἡ ζωὴ τοῦ χωριοῦ τους, μὲ τὶς μονόχρωμες, ἀλλὰ φυσικώτατες ἐκδηλώσεις της. Δὲ ζοῦν ἀπλῶς τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ κυριολεκτικὰ τὴν ἔχουν ἐνσαρκωμένη, εἶναι ἡ φωτογραφία τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς, τῆς ψυχῆς τοῦ χωριοῦ, ποῦ σὲ καλεῖ χωρὶς πολὺ κόπο νὰ τὴν προσέξεις καὶ νὰ τὴν χαρεῖς, γιατί ἔχει ἐμφάνιση δική της χωρὶς ἐπίπλαστα καὶ ξένα. Τίποτα τὸ ψεύτικο καὶ τὸ ἐπιτηδευμένο. Καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη, ἡ φωτογραφία αὐτὴ ἔχει τὴν ἀξία της, ὅσο κι' ἂν λείπει ἀπὸ πάνω της ἡ πολιτισμένη ἐπίδραση

τῆς τέχνης, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, πὸν κινεῖται, ὄχι αὐθόρμητα καὶ φυσικὰ βέβαια, μέσα σ' ἓνα πλαίσιο πολιτισμοῦ καθορισμένο ἀπὸ τὶς σύγχρονες συνθῆκες. Εἶναι κάτι τὸ φυσικὸ καὶ ἀληθινό. Δὲν ἔχει σημασία ἂν θὰ βρεθοῦν μερικοὶ πὸν θὰ τὸ χαρακτηρίσουν ἀπολίτιστο καὶ κατώτερο. Αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν τρόπο πὸν κρίνουμε καὶ τὸ εἶδος τῆς μόρφωσης πὸν ἔχει ὁ καθένας μας, ἀφοῦ καλὰ-καλὰ δὲν ξαίρουμε καὶ διαφωνοῦμε στὸν ὀρισμὸ τοῦ τί εἶναι ἀνώτερο καὶ τὸ κατώτερο. Σημασία ἔχει τὸ ὅτι εἶναι πηγαῖο καὶ ἀληθινό.

Μᾶς τὴ δίνουν τὴ φωτογραφία αὐτὴ οἱ Σαμοκοβιανοὶ μὲ τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα, τὰ ἀνέκδοτά τους, πὸν ἔγιναν καὶ γίνονται γιὰ νὰ πειράξει ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, τοὺς ἴδιους τοὺς ἑαυτούς τους, γιὰ νὰ καυτηριάσουν, νὰ γελάσουν, νὰ ψυχαγωγηθοῦν. Ἄμα διαπιστώσουν μὲ τὴ δυνατὴ διαίσθηση πὸν τοὺς διακρίνει, ὅτι δὲν πηγαίνεις μὲ σκοπὸ νὰ γελάσεις εἰς βάρος τους ἐξεχωρίζοντας τὸν ἑαυτό σου σὰν πῶ πολιτισμένο τάχα, δὲν ἔχουν καμμιά ἐπιφύλαξη σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, γιὰτὶ δὲ φοβοῦνται ἀπὸ τίποτα. Γιὰ τὸν ἑαυτό τους, πειράζονται, γιὰ τὸ χωριὸ τους, λένε, δὲν κάνουν κακὸ σὲ κανένα. Ὁ ἓνας ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλον ἀρχίζουν νὰ μᾶς διηγοῦνται καὶ νὰ γελοῦν : «Ἐφτά σακκιά ἀγροικιά σὲ γούλ' τῆ νδουνιά, τὰ ἔξ στὸ Σαμοκόβ».



Ἄνθος κεντημένο μὲ λεπτὴ κλωστή ἐπάνω σὲ μεσάλα.

### Κοῦγε :

1.—Δάρκανε δυὸ Σαμοκοβλῆδες ἄγροικοὶ μνιά φορὰ καὶ πήγασι στὸ χοκιάτ (δικαστήριον). Ρωτᾶ ὁ κατῆς τὸν κατηγορούμενο :—Γιατατὶ ἔδρες τὸν ἄλλονα ;—Δὲν τὸν ἔδρα, τοῦ ἄπαντᾶ.—Πὲ τί χτύπεςς δον ; λέγ' ὁ κατῆς.—Πὲ τὸ ξύλο ἀμῶ τὸ ἱμάνι τ' (τὴν πίστη του).—Πόσω χρονῶ γεῖσαι ;—Πὲ τὸ Ἐαφενιῶ τῆς θειᾶς μου συνομιλιά (συνομιλικοὶ).

### Κοῦγε :

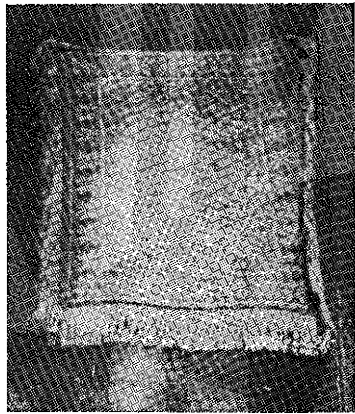
2.—Ἐνας Τοῦρκος νδᾶμωσε ἓνα Σαμοκοβλῆ στὸ κάκαρο, στὸ Καραμὰν βαῖο καὶ ρωτᾶ δονε :—Μβουὶ γιὸλ γιδὲρ Σαμοκοβᾶ ; (πάει στὸ Σαμοκόβο αὐτὸς ὁ δρόμος ;) Τὸν ἄπαντᾶ ὁ Σαμοκοβλῆς :—Νδούρ, (στέκα) ἀγᾶ, ἂ σὲ τὸ πῶ. Πὲ δῶ ἂ πάρ'ς κακαρωτῆ βίγνα μονολατῆ, Ροκοκοῦ ἀμπέλ' σούρτζε μέσ' τὸ Σαμοκόβ. Ὁ ἀγᾶς κανδίποτε δὲ γατάλαβε,

**Κοῦγε καὶ ἄλλο ἀγροικο :**

3.—Ἐνας Σ. ἔκοψε καὶ γιόμισε τ' ἀμάξι τ' ξύλα πὲ τὸ βουνὶ καὶ γύρσε νὰ πὰ στὸ χωριό. Τὸν νδαμών<sup>1</sup> ἕνας Τοῦρκος καὶ λέγει δονέ :—Σάπ<sup>2</sup> γιολ-νδάν (μέριασε νὰ περάσω). Ὁ Σαμοκοβλῆς πού δὲ γήξερε Τοῦρκικα, ὅπως γούλ<sup>3</sup> στὸ χωριό μας, τοῦ ἀπαντᾷ :—Ἐγὼ τώρα τᾶκοψα, ἀγᾶ, δὲν ἐσάπσαι.

**Φύλαξε :**

4.—Ἐνας Σ. νδάμωσε δυὸ Τρουλλιανούς (κατοίκους τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ Τρουλλιά). Νούνισ<sup>4</sup> ὁ Σ. νὰ μασκαρευτεῖ, (νὰ πειράξει) τοὺς Τρουλλιανούς κι' ἄρκεψε νὰ μαζών<sup>5</sup> κουκουζέλλες (καρποὶ τοῦ δένδρου μεσές, εἶδος βαλανιδιάς). Ρωτοῦσι οἱ Τρουλλιανοί :—Τὰ τίς ποίσεις αὐτές ;—Γῆρτε καίκ<sup>6</sup> στη Νιάδα καὶ γυρεύγ<sup>7</sup> κουκουζέλλες νὰ φορτώσ<sup>8</sup>, λέγει ὁ ἄγροικος Σ. Οἱ Τρουλλιανοὶ ἄρκειψίσι καὶ μάζεργάσι κουκουζέλλες. Φόρτώσασι πὰ στ' ἀμάξ<sup>9</sup> δους, τίς πήγασι στη σκάλα στη Νιάδα καὶ ρώτηξάσι ποῦ ἔναι τὸ καίκ<sup>6</sup>, πού γοράξ<sup>10</sup> κουκουζέλλες. Ποῦποτε καίκ<sup>6</sup>. Πόμναςι οἱ Τρουλλιανοὶ πὲ τίς κουκουζέλλες στ' ἀμάξ<sup>9</sup>.—Ἐ βοῆ Σαμοκοβλή, λέσι τί ἔπκες μας. Ἄ μὰ γειτόν<sup>11</sup>, ἐφένδη μ<sup>12</sup>.



Μπερντές γιὰ τὴ μέσά πόρτα  
κεντημένος.

**Κοῦγε :**

5.—Μνια φορὰ γήδου ἔνα ἀδρόγυνο. Ὁ ἄδρας καμνιὰ φορὰ δὲν πήγαινε στὴν ἐκκλησιά. Ἡ γυναίκα δουγούδιζε δονα (παρακινούσε) τὸν ἄδρα δάίμα (συνεχῶς). Πὲ τὸ πολὺ τὸ δουγούνδισμα πήγε. Ἐλλαξε, ἔβαλε τὸ πανωβράκι δου, τὸ ἄνδρὶ καὶ τὴ σαλταμάργκα δου καὶ πήγε στὴν ἐκκλησιά. Κεῖ πού πήγαινε νὰ νάψ<sup>13</sup> τὸ κερί γλύστορησε κι' ἔπεσε. «Ἐγὼ καλά δὲ σκυλορχόμουνα ἐδῶ, κείν<sup>14</sup> ἢ σκυλογυναίκα μ' ἔκανε καὶ γῆρτα» λέγ<sup>15</sup>. Πόλκε ἢ ἐκκλησιά καὶ ρωτοῦσα δον ὁ κόσμος ὄξω :—Τί γεῖδες δὰ σήμερα, Καλογιάνν<sup>16</sup>, πού πήγες στὴν ἐκκλησιά ;—Ἄμ τί νὰ δγιῶ δά ; Γεῖδα ἔναν πὲ δῶ, ἔναν πὲ κεῖ πού τρώγουνδαν σάν ἀφοὶ τὰ σκυλιά<sup>17</sup>. Γεῖχε καὶ μικρά, μόν<sup>18</sup> ἦδου τὰ μοναφίκια<sup>19</sup>. Γεῖδα καὶ τὸν παπᾶ πὲ τὸ μανδάγερε (τὸ ἱερό) καὶ μὲ τὸ μανδατσαούσ<sup>20</sup> (θυμιατὸ) στὸν ὄμο καὶ

1) Παραφθορὰ ἀπὸ τὴν παροιμ. φράση πού λέγεται στὴν Πελοπόννησο: «σάν τὰ σκυλιά στὸ ἀφρί», οἱ ψαλτάδες.

2) Ἡ λέξη μοναφίκια λέγεται ἐδῶ μὲ τὴ σημασία διαβολιάρικα, διαβολόπαιδα, οἱ κανονάρχοι.

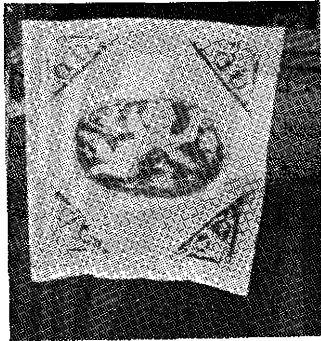
καίεις με—καίω σε, καίεις με—καίω σε, γῆρτε νὰ καπουνίζῃ καὶ μένα. Γεῖπα δὸνα :—Τί μοῦ καπουνίζῃς δὰ παλᾶ ; Δὲ σὼν' στὸ κουγὶ ποῦ καπουνίζουμ ; μὲ καπουνίζῃς καὶ δῶ πέρα ;

**Ἀγάπα κι' ἀκουγε :**

6.—Μνιὰ φορὰ πιστευγάσι οἱ Σαμ. πολλοὺς θεγούς. Πιστευάσι καὶ τὴν ἀχελώνα γιὰ Πανεῖγια. Ἔβαλά θηνε στὴ μέσ' καὶ λούρα-λούρα πὰ στὸ καύκαλο κόλλασασι κερὰ καὶ στέκουσαν γύρω. Ἡ χελώνα, διάβκε πὲ τὰ κερὰ ἔναμμένα καὶ πῆγε μέσ' στὰ χωράφια. Τὰ χωράφια κῆρασι στιά. Ἀρκεψάσι τότες γοὶ ἀγροικοὶ Σ. νὰ παρακαλοῦ τὸ Θεγὸ :—«Θεγὲ μ' τὰ πέρα κάψ' τα, τὰ πὲ δῶ ἄφς τα, τὰ πέρα κάψ' τα, τὰ πὲ δῶ ἄφς τα....» Τὰ πέρα, γῆδου ξένα, τὰ πὲ δῶθε γῆδου δικά τους.

**Πῶς πῶμεν ἡ παροιμία :**

7.—Ἐνας λαγὸς ξέβαινε σ' ἓνα χωράφ' τὴν ἄκρα κάθε πουρνό. Τὸν λόγιαζ' ἓνας ἀγροικὸς Σ. καὶ κάλεσε τὸ νουνό του νὰ τὸν φιλέψ' φραῖσκο λαγὸ τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα. Σκώθηκε πολὺ πουρνὸ τὰ ταχιά καὶ πῆγε νὰ σκοτώσ' τὸ λαγό. Ὁ λαγὸς δὲν ξέβκε κείν' τὴν ἡμέρα καὶ γεῖπε τότες ὁ Σ. πὲ τὸ νοῦ τ'.—«Μπιστέψου σὲ λαγὸ καὶ κάλεσε νουνό». Ἔτσι πῶμεν ἡ παροιμία.



Μεσάλα. Στὸ μέσο κεντημένο ἀγγελάκι.

**Κοῦγε τώρα καὶ γι' ἄλλουε λαγὸ :**

8.—Ἐνας λαγὸς ξέβαινε κάθε πουρνὸ στὴν ἄκρα τὸ χωράφ'. Γῆδου κι' ἓνας ἀγροικὸς Σαμοκ. καὶ ἔδωκά δὸνε γοὶ ἄλλοι Σαμ. ἓνα ντουφέκ' ἄδειο νὰ πὰ νὰ

σκοτώσ' τὸ λαγό. Πῆρε δὸ καὶ πῆγε. Γεῖπα δὸν νὰ μὴ νοῖξ' τὸ τουφέκ' ἀλλὰ νὰ τραβῆξ' ὅπως γῆδου. Στὸ δρόμο ποῦ πῆγαινε γεῖδε τὸ λαγὸ πὲ μακριά. Ἐκατσε νὰ σουμαδέψ', τὸν ἐφαίνουδου μακριά. Πῆγαινε καμπουριστὸς κονδῆτερα-κονδῆτερα. Γεῖδε ποῦ ὁ λαγὸς δὲν τὸν γῆπαιρνε χαμπάρ' καὶ γεῖπε πὲ τὸ νοῦ δὸν : Δὲν πηδῶ ἂ τὸν πιάσω. Πῆδηξε ὁ Σ. καὶ πλάκωσέ δὸν. Ὁ λαγὸς γῆδου ἄχερο γιομάτος. Γῆδου μόνο τὸ τομάρ' δὸν, ποῦ γεῖχα δὸ βάλ' κεῖ γοὶ ἄλλοι.

**Κοῦγε :**

9.—Ἐνας Σ. πῆγε στὴν Ἐδρινέ. (Ἀδριανούπολη). Γόρασε ἓνα ρολόγι καὶ γεῖχε δὸ μέσ' τὸ νδουρβά τ'. Στὸ δρόμο ἔκατσε νὰ ξεπεσταθῆ κι' ἔβγαλε τὸ ψωμί δὸν νὰ φάγ'. Βγάξ' καὶ τὸ ρολόγ' καὶ κούγ' : τίκ τάκ, τίκ τάκ....

Βροδᾶ το κάτ' καὶ λέγ' : «Ἐρμιο κι' ἀνάχαρο, νὰ σ' ἔχω στὸ νδουρβά μ' νὰ φᾶς τὸ ψωμί ; ἔκοψά δο κάτ' καὶ ξέβκασι τ' ἀντερέλλια δου. Διγίε!»

### Φύλαξε :

10.—Ἐο παλποῦς ὁ Μπακατούρ'ς πὲ τὴν Τρουλλιά ἔχασε τὰ τσακουμάκια τ' καὶ γεῖπε τὸν παπᾶ νὰ διοποιήσ'. Ἐο παπᾶς γεῖπε στὴν ἐκκλησιά : «Ἐοποιος γηῦρε δα καὶ δὲν τὰ δίν', οἱ πέτρες καὶ τὰ ξύλα νὰ λυώσουν καὶ κεῖνος ἄα».

### Κοῦγε :

11.—Ἐνας Σαμοκοβιανὸς πῆγε στὴν ἐκκλησιά. Λόγιαξε τὸν ἅγιο κι' ἔλεγε :—Ἐ ! τί λογιαζ'ς σύ, θαρεῖς πῶν' ὁ Κοτόλ'ς καὶ σὲ σκιαζοῦμ' ; Κοτόλ'ς γήδου ὁ δανειστής δου.

### Ἀγάπα κι' ἄκουγε :

12.—Πήγαινασί καποτὲ δυὸ Σαμ. στὴν Πόλη Στὸ δρόμο ποὺ πήγαινασί, γείδασι ἓνα χάν' ποὺ γεῖχε μέσα φαγητά. Νημόσυνο, λέσι ἐδῶ ἂ κάτσουμ' ἂ φᾶμ'. Ἐκατσάσι καὶ γύρεψάσι φαγητό Γύρεψάσι κι' ἄλλο κι' ἔφαγάσι καλά. Σκώθηκασι νὰ διαβοῦ.—Ἐεε, ἐδῶ πληρώνουσι, λέγει δους ὁ χανιζῆς. Φέρτε παραδες.—Ἄ ! λέγει, ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, ἐδῶ κάνουν νημόσυνα καὶ πληρώνουσι. Δὲ γεῖχασι νὰ πληρώσουν καὶ φήκασι τὶς νδουρβάδες καὶ τὶς σαλιαμαρκες ἄμανέτ'.

### Οἱ Σαμοκοβιανοὶ δὲ γῆξεράσι Τουρκικά. Κοῦγε :

13.—Καποτὲ τρεῖς Σ. πήγασι στὴν Πόλη κι' ἔμαθάσι τρεῖς λέξεις. Ἐ ἓνας ἔμαθε πῶς λέσι οἱ Τοῦρκοι «ἐμεῖς». Ἐ ἄλλος πῶς λέσι «γιὰ μνιά ὀκᾶ ροβίθια», κι' ὁ ἄλλος «γιὰ μένα λές». Γύριζάσι στὸ Σαμόκοβο. Στὸ δρόμο γηύρασι ἓνα θεθαμένο, καὶ λόγιαζά δουε σὰν ἄγροικο. Γήρητασι οἱ τζανδαομάδες καὶ γείδασί δους.—Ποιδς σκότωσε τοῦτονα ; λέσι Τουρκικά. Ἄπαντᾶ ὁ πρῶτος Σ. πὲ τὸ λόγο ποὺ γῆξερε τουρκικά : Ἐμεῖς. Λέγει δους κι' ὁ δεῦτερος: Γιὰ μνιά ὀκᾶ ροβίθια. Λέγει κι' ὁ τρίτος τουρκικά: Γιὰ μένα λές. Πῆρα δους τὶς ἄγροικ' κι' ἔβαλά δους φυλακή.

### Ἐο Σαμοκοβιανὸς πὲ τὰ πλούτη δου.

14.—Ἀγάπα κι' ἄκουγε, ἐφένδη μ'. Ἐγὼ γεῖχα ἓνα σπίτ', μεγάλο, ἀψηλό, ἀνάμισ' μέτρο γύψος. Γεῖχε καὶ τριάντα πέντε κεραμίδια ὁ σκεπὸς μαζεμένα. Ἐ ἡ σάλα δου γήδου μεγάλ', σὰν πλασταριά. Πενήντα ποτκοὶ χόρευγάσι καὶ κόμ' παραπάν'. Γεῖχε κι' ἀφερίτες δυό. Πᾶ στὴν ἄλληνα κι' ἄλλη ὀρνίθα χωροῦσε καὶ ξέβαινε. Ἀυτὴ γήδου ἡ ἀκίνητη περιουσία μ'.

Γεῖχα κι' ἄλληνα ἀκίνητη : Ἐνα χωράφ' γερὸ χωράφ' γοῦλο πέτρα, καναράδες, ἓνα λετρογιὸ καὶ κόμ' παρακάτ' παραπάν'. Φῆκα δῆνε κεῖ στὴν Τουρκιά τὴν περιουσία μ'. Ἐκλαψ' ἡ καρδιά μ', κι' ἔκλαψε καὶ ἡ γυναῖκα μ',

κόμ' πολὺ καὶ τὰ παιδιὰ μ' πὲ τῆ γλῶσκα καὶ πὲ τὰ πουλιὰ τὰ κλωκοπούλια, πὸν τὰ πῆρασι γοῖ Τοῦρκ'. Γεννούσασι τὴν ἑβδομάδα δυο-τρια ἄβγά καὶ κόμ' παρακάτ'. Ἔδινε ἡ γυναίκα μ' γήπαιρνε θυμνιάμα, μαῦρο καὶ κόκκινο πιπέρ' μαζεμένο. Τὸ σπίτι μ' πάγκα γήδου. Πολλοὶ πὲ τὸ χωριὸ γείχασι βουβάλια, ἐγὼ δὲ γεῖχα βουβάλια. Γεῖχα κλῶκα καὶ κλωκοπούλια, πὸν γεννούσασι. Γήμουν καὶ γὼ τσορματζῆς. Τὰ παιδιὰ μ' πολλὲς φορὲς πόμνασι χωρὶς ψωμί, ποτὲ διφασμένα δὲν τὰ φῆκα. Νερὸ κουβανιούσασι κάθε δυο μῆνες δυο τενεκέδες τῆ γραζιοῦ. Ρωστούσασι τὰ παιδιὰ, ἀλλὰ γείχασι ψωμαρῶστια. Τώρα στὸ 'Ελληνικὸ πὸν γήρταμ' μ' ἀποζημιώσασι, ἀλλὰ τί μ' ἀποζημιώσασι! Πῆρα λίρες ἑκατό, μὰ δὲν μπορῶ νδιπ νὰ πορπατῶ. Γὼ γήθελα δολλάρια διακόσια καὶ νὰ μὲ ποῦσι:—Γιῶργ', ὅσο θέλ'ς κόσια.

### Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις

**Σημ.** Στῆ μικρῇ αὐτῇ συλλογῇ τῶν παροιμιῶν περιλαμβάνονται παροιμίες πὸν ἀκούσαμε μόνον ἀπὸ τοὺς Σαμοκοβιανούς, ἢ λέγονται μὲ κάποιο ἰδιαίτερο τρόπο, ἀπὸ αὐτούς. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι οἱ Σαμοκοβιανοὶ δὲν ἔχουν καὶ πολλὲς ἄλλες παροιμίες. Δὲν σημειώνονται ὅμως ἐδῶ, γιατί ἔχουν δημοσιευθῆ σὲ προηγούμενους τόμους τοῦ Ἀρχείου Θράκης, ὅπως ἀκριβῶς λέγονται ἀπὸ τοὺς Σαμοκ. ἢ μὲ διάφορο γλωσσικὸ ἰδίωμα.

**Ἀγέλη.**—Ξαίρουμε κι' ἐμεῖς τὸ πὸν πηγαίν' τῆ χωριοῦ ἡ ἀγέλ'! =Μήπως ξαίρουμε τί μᾶς γίνεται!

**Ἀπίδι.**—Τὸ καλὸ τ' ἀπίδ' τρώγει δο τ' ἄγριο τὸ γουρούν'. =Πολλὰ καλὰ πράγματα τὰ χαίρονται ἀνάξιοι.

**Ἀρχοντας.**—Ὁ θεγὸς φοβήθηκε πὲ τὸν ὑστερνὸ τὸν ἄρχοντα. =Ἀπὸ ἐκείνου πὸν ἀπέκτησαν πρόσφατα δύναμη νὰ φοβάσαι.

**Γουρνότριχα.**—Ἡ γουρνότριχα μεταξότριχα δὲ γίνται =Δύσκολα ἀλλάζει ἓνα πρᾶγμα. Κυρίως λέγεται γιὰ τὸ χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου. Πρβλ. φύσιν πονηρὰν μεταβαλεῖν οὐ ρᾶδιον.

**Κασιδιάρης.**—Τί σοῦ λείπει κασιδιάρη; —Μαργαριταρένια σκούφια. =Γιὰ κείνους πὸν ζητοῦν ἀταιργιαστα, ὑπερβολικὰ πράγματα. Πρβ. ὅλα τᾶχει ἡ Μαργιορὴ μόν' ὃ φροετῆς τῆς λείπει.

**Κόρακας.**—Ὁ κόρακας κορακόπλο κόν', ἀηδόν' δὲ γάν'. =Κατὰ τοὺς προγόνους καὶ οἱ ἀπόγονοι, πρβ. τὸ μῆλο κάτ' ἀπὸ τῆ μηλιά θά' πέσει.

**Κρέας.**—Μέσ' τὸ κργιᾶς ἔχ' καὶ κόκκαλα. =Μὲ τὸ καλὸ συνυπάρχει καὶ τὸ κακὸ, μὲ τὸ ὠφέλιμο τὸ ἄχρηστο.

**Λαγός.**—1) Πὲ τ' ἀμάξ' πιάν' τὸ λαγό. =Κάνει ψύχραιμα, ἦσυχια τῆ δουλειὰ του. 2) Πέρσι πέρασ' ὃ λαγός καὶ φέτο δῶκε τσίκανα. =Συζήτηση, ἄσκοπη γιὰ πολὺ περασμένα πράγματα, πὸν ἔχουν χάσει τὴν ἐπικαιρότητα, πρβ. περσινὰ τσίπουρα, φρετινὲς ρακές.

**Μπάλωμα.**—Καὶ σὺ κακὸ μπάλωμα καὶ γὼ κακὸ βελόν'. =Τὸ κακὸ μὲ

τὸ κακὸ πληρώνεται, ὅπως μοῦ φαίρεσαι σοῦ φέρομαι.

**Μπάμπω.**—Μνια στὰ τσάννα ἢ μπάμπω, δυὸ στὰ τσάννα ἢ μπάμπω, τρεῖς καὶ ἡ κακὴ τῆς μπάμπως.—Ἡ ὑπερβολὴ εἶναι πάντα ἐπιζήμια. Ποβ. Τὸ πάρα κυριελέησον οὔτε ὁ Θεὸς τὸ θέλει.

**Μυζήθρα.**—Γεῖδε μυζήθρα καὶ θαρεῖ πῶναι μάνδρα.—Γιὰ κείνους ποὺ ὑπερβάλλουν πάντοτε τὰ πράγματα, ποὺ αὐταπατῶνται.

**Νειός.**—Βουλήθηκ' ὁ νειὸς νὰ πανθρευτεῖ καὶ χάθηκασί οἱ νύφες.—Γιὰ τοὺς ἀναποφάσιστους, ποὺ μὴδὲν ἀποφασίσουν νὰ κάνουν κάτι, ἀποτυγχάνουν. Ποβλ. Κίνησ' ὁ Ἐβραῖος γιὰ τὸ παζάρι καὶ βρέθηκε Σαββάτο.

**Νοῦς.**—Καθένας κἀν' πὲ τὸ νοῦ δου μπαϊράμ.—Ὁ καθένας βαδίζει μὲ τὸ δικό του μυαλό, ἐργάζεται μὲ τὸ δικό του τρόπο.

**Ξύδι.**—Τὸ κακὸ ξυδ' τ' ἀγγειὸ τ' μαραίν'.—Ὁ κακὸς βλέπει τὸ ἴδιο τὸ συμφέρο του, τοὺς δικούς του.

**Ξύλο.**—Ξύλο καὶ νερὸ σ' ἔρομο δόπο.—Ἀχρηστά πράγματα.

**Ὀφρυδες.**—Λῶκε δου ὄφρυδες. —Τὸν ἔκαμε νὰ τὸ πάρει ἀπάνω του.

**Ποτικός.**—Ὁ,τι γεννήσ' ἢ κἀτα ποτικὸ κρατεῖ.—Καθένας ἐνεργεῖ, δημιουργεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του. 2) Ὁ ποτικὸς δὲ γεῖχε τρύπα ἔσυρνε καὶ μιὰ κολοκύθα.—Γιὰ κείνους ποὺ ἐπιχειροῦν ἀνώτερα ἀπὸ τίς δυνατόμεις τους.

**Ποταμός.**—Μὴ θαρεῖς πὸς ὁ ποταμὸς κατεβάζ' κάθε μέρα ἀξινάγια.—Δὲν εἶναι πάντοτε ἐποχὴ εὐτυχίας, ποβλ. Δὲν εἶναι κάθε ἡμέρα τ' Αἰ Γιωργιοῦ. καὶ —Καθημέρα δὲ βᾶγ' ἢ μπάμπω στὰ τσάννα.

**Πρόβατο.**—Κάθε πρόβατο πὲ τὴ γούτσα δου κρεμνιέται.—Καθένας βαδίζει μὲ τὴν τύχη του.

**Σκύλος.**—Στὴ σκυλιοῦ τὴ μύτ' σιμίτ' ἀξίζ'.—Λέγεται εἰρωνικὰ γιὰ κείνους ποὺ κάνουν κάτι ποὺ δὲν τοὺς ἀξίζει, ἀταίριαστο.

**Χαίνης.**—Ὁδε κἀν' ὁ χαίν'ε καρδιὰ καίγει χῶρες καὶ χωριά.—Ὅταν θελήσει ὁ τεμπέλης μπορεῖ νὰ κάνει πολλὰ πράγματα.

**Χελώνη.**—Ἡ ἀχελώνα τὸ χαλάζ' δὲ δὸ φοβᾶται.—Ὅταν κανένας εἶναι καλὰ ὠχυρωμένος, παρασκευασμένος δὲν φοβᾶται.

### Αἰνίγματα

Τὰ αἰνίγματα τῆς συλλογῆς εἶναι πολὺ ὀλίγα, γιὰτὶ δὲν καταγράψαμε πολλὰ ποὺ εἰσέρουν καὶ λένε οἱ Σαμοκοβιανοὶ ἀλλὰ ἔχουν δημοσιευθεῖ στοὺς προηγουμένους τόμους τοῦ Ἀρχείου, εἴτε ἀκριβῶς ὅπως τὰ λένε καὶ οἱ Σ. εἴτε σὲ διαφορετικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα.

**Ἀγράμματος.**—Ἀγράμματος ταχυδρόμος, παίρνει ἄγραφή ἐπιστολὴ σ' ἀθεμελίωτο σπίτι (τὸ περιστέρι τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε).

**Ἀδέρφια.**—Τέσσερα ἀδέρφια τῶνα πὲ τᾶλλο δὲ φτάνει, (οἱ τροχοὶ τοῦ ἄμαξιτοῦ).



**Γράμματα.**—Γράμματα δὲν ξαίω<sup>2</sup> καὶ γράμματα σύον<sup>2</sup> (σάλιαγκος).

**Γάτος.**—<sup>2</sup>Ένας κάτος περιγραμμάτος, στὰ νύχια στέκ<sup>2</sup>, τὰ δίκια κρίν<sup>2</sup>, (τὸ καντάρι).

**Αροσίζω.**—Πολλοὺς ἐδρῶσισα ἐπὶ ζωῆς μου, ἀλλὰ κανεὶς δὲ βρέθηκε νὰ θάψ<sup>2</sup> τὰ κόκκαλά μ<sup>2</sup> (ἢ στάμνα).

**Κόσουφος.**—<sup>2</sup>Ένας κόσουφος νέβαινε | κι<sup>2</sup> ἄλλος νεκατέβαινε | κι<sup>2</sup> ἄλλος τὸν ἐπάτησε | κι<sup>2</sup> ἄλλος τότε ἐρώτησε : | —Ποῦ πᾶς κόσουφε, κόσουφε ; | —Πᾶσω στῆ λιρδινιά, στῆ μπιρδινιά<sup>1</sup> | στῆ λιρδομπιρδοκουκκουτσιά, | νὰ φέρω λίρδινια καὶ μπίρδινια, | καὶ λιρδομπιρδοκουκκουτσια, | νὰ δώσω τὰ παιδιὰ μ<sup>2</sup>. (τὸ μαγκανοπήγαδο).

**Πισπιδί**—Πὲ πάν<sup>2</sup> πισπιδί πὲ κάτ<sup>2</sup> πισπιδί | τὸ κοιλί δου φουσκωτί (τὸ ἀδράχτι).

**Συννυφάδα.**—Σαράνδα πένδε σύννυφες, καὶ πένδε συννυφάδες, ἕνα ζωνάρι ξένανδαι, κι<sup>2</sup> ἕνα χορὸ χορευγού (ἢ φράχτη μὲ τὰ παλούκια).

**Φεῖδι.**—Τὸ φεῖδι τρώγει θάλασσα, καὶ ἡ θάλασσα τὸ φεῖδι, (τὸ φυτίλι καὶ ἡ λάμπα).

**Χῶμα.**—<sup>2</sup>Επλάσθηκα πὲ χῶμα ὡς ἄθρωπος, ἀλλ<sup>2</sup> οὐκ<sup>2</sup> ἄθρωπος (ἢ στάμνα).

### Δίστιχα (βεγίτια)

Καὶ οἱ Σαμοκοβιανοί; ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς Θρακιώτικης ὑπαίθρου, ἔχουν νὰ μᾶς εἰποῦν καὶ νὰ μᾶς τραγουδήσουν τὰ εὐτράπελα δίστιχα τους—μὲ τὸ ὄνομα βεγίτια—, γιὰ νὰ ἐκδηλώσουν μ<sup>2</sup> αὐτὰ διάφορες ψυχικὲς τους διαθέσεις, πολλοὺς καημοὺς καὶ πρῶτα ἀπ<sup>2</sup> ὅλα τὸν ἐρωτικὸ τους πόθο. Πόθοι ἀπωθημένοι καὶ κοιμισμένοι στὰ βάρη τῆς ψυχῆς, πόθοι ποῦ ἢ συμβατικὴ κοινωνικὴ ἠθικὴ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐκδηλωθοῦν ἐλεύθερα, βρίσκουν διέξοδο στῆ χαρωπὴ ρίμα τοῦ τραγουδιοῦ, χωρὶς παρεξήγησες καὶ ἐπεισόδια φιλότιμου. Τὸ τραγούδι, καὶ πρὸ παντὸς τὸ δίστιχο, ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὴν εὐχέρεια νὰ εἰπεῖ πολλὰ, ποῦ ὁ πεζὸς λόγος μὲ τὴν σοβαρὴ καὶ δύσκαμπτη μορφή του δὲν εἶναι ἄξιος νὰ τὸ κάνει.

Τὰ δίστιχα τῶν Σαμοκοβιανῶν μᾶς πληροφοροῦν ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν ἔωτερικὴ βαρεῖα μορφή τους, ποῦ τὴν ἔχει ἀδρακαμένη ἢ δουλειὰ τοῦ κάμπου, κρύβεται ψυχὴ αἰσθηματικὴ.

1. Μέσ<sup>2</sup> τὸ γυαλί κι<sup>2</sup> ἄλλο γυαλί, μέσ<sup>2</sup> τὸ γυαλί γυαλίζει, καὶ τὸ κορίτσι ποῦ ἀγαπᾶς μέσ<sup>2</sup> τὸ χορὸ γυρίζει.
2. Αὐτὸ δὲν ἔναι φέμα μόν<sup>2</sup> ἔν<sup>2</sup> ἀληθινὸ, χορεύγει τὸ πουλί μου καὶ γὼ τὸ τραγουδῶ.

1) Γιὰ τίς λέξεις λιρδινιά κ.λ.π. βλ. γλωσσάριο.

3. Μά σὺ ἴσαι τὸ πουλί μου καὶ δὲ σὲ γνώρισα,  
ποῦ ἔλειπες στὰ ξένα καὶ γὼ σὲ πόνεσα.
4. Χωρὶς ἀέρα τὰ βουνά, χωρὶς νερὸ τὰ ψάρια,  
χωρὶς κορίτσια λεύτερα δὲ ζοῦν τὰ παλλικάρια.
5. Ἐὖ γράμμυ ἐτελείωσε κονδεύγει νὰ τὸ κλείσω <sup>1</sup>,  
ἀλλ' ὅσο γαίμαι ζωντανή δὲ θὰ σὲ λησμονήσω.
6. Πήγαvine γραμματάκι μου, τὴ θύρα νὰ χτυπήσεις <sup>2</sup>  
καὶ τὸν καλὸ μου τὸν ὕγιό νὰ δὸν παρηγορήσεις.
7. Σήμερις ἔναι τ' Ἀγιαννιοῦ ἔχει μεγάλη χάρη <sup>3</sup>,  
ποιὸς ἔχει ριζικὸ καλὸ, καρτεῖ γιὰ νὰ τὸ πάρει.
8. Πόψα ἢ νύχτα τ' Ἀγιαννιοῦ ἔχει μεγάλη χάρη,  
πῶνα ἢ νύχτα ἢ μικρὴ, ἢ μέρα ἢ μεγάλη.
9. Λεῖπεις, κόρη μ', ἀπ' τὸ χορὸ, λείπου κι' ὁ κόσμος γοῦλος,  
λείπει κι' ὁ πρωτογόνατος <sup>4</sup> μὲ γοῦλο του τ' ἀσκέρι.
10. Τὰ νεστενάγματά μου στὴ γῆς μὴν πέσουσι,  
στοὺς οὐρανοὺς ν' ἀνέθου νὰ σὲ παιδέψουσι.
11. Τῆς Πανδώρας τὸ πανὶ μῆτε νοίγει μῆτε σφαλεῖ <sup>5</sup>,  
τὸ θεοῦ παρακαλεῖ νὰ τῆς ρίξει ἕνα παιδί.
12. Αὐτὰ τὰ μαῦρα ποῦ φορεῖς δὲν τὰ φορεῖς γιὰ λύπη,  
μόν' τὰ φορεῖς γιὰ θυροφία καὶ γιὰ τὸ ζαριφλίκι.
13. Κοντά στὰ πανεθύρια σου θὰ στήσω τὸ νοδά μου,  
κι' ἄ σὲ μιλήσει ἢ μάνα σου ἔλα πολὺ κοντά μου.
14. Θάλασσες νὰ περάσεις καὶ ὄρη νὰ διαθεῖς,  
μ' αὐτὸ τὸ Σαμοκοβὶ ποτὲ μὴ λησμονεῖς.
15. Τὴν τρυφερὰν καρδίαν μου τὴν μάραναν τὰ πάθη,  
γῆδου λουλουδι τοῦ Μαγισοῦ καὶ τώρα ἐμαράθη.
16. Ἐγγλέζικος καθρέφτης, καθάριο μάλαμα,  
μὴν παρατήσεις μένανε καὶ πάρεις ἄλλα.
17. Μέσα σὲ χίλιες νὰ σὲ δγιῶ, μέσα σὲ δυὸ χιλιάδες,  
γνωρίζω τὸ κορμάκι σου, γιατί ἔχει νοστιμάδες.
18. Τοῦ Τσαμπάξιο <sup>6</sup> τὰ βάσανα δὲν τὰχει ἢ γῆ χορτάρη,  
μηδὲ ἢ μαύρη θάλασσα δὲν ἔχει τόσο ψάρι.
19. Δὲν ἔναι μὴ δὲν ἔναι δυὸ—στὸν ὕπνο μου νὰ μὴ σὲ δγιῶ,  
τ' ἀμυγαλάκι τσάκισα—καὶ μέσα σὲ ζγουράφισα.
20. Γύρισε δγὲς τὸν οὐρανὸ πὲ μάτια δακρυσμένα,  
τρεῖς ἄγγελοι μὲ εἶπασι: «ἔχει ὁ Θεὸς γιὰ σένα».

1) Γράφεται ὡς ἐπὶλογος στὶς ἐπιστολές. 2) Γράφεται ὡς πρόλογος στὶς ἐπιστολές.

3) Ἐἶναι ἑστίαια τοῦ κληθῶνα. 4) Προσωπωνία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (τ' Ἀγιαννιοῦ τοῦ πρωτογόνατος 24 Ἰαννου). 5) Πραγματοῖεται συνήθως στὸν ἀργαλειό. 6) Τσαμπάξ εἶναι τὸ σημερινὸ χωριὸ τους «τὰ Σχοινιά», ποῦ εἶταν γεμῆτο ἔλη στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ ἐποικισμού.

21. Βουνά μὴν πράσινίσετε, πουλιά μὴν κελαΐδεϊτε,  
μ' ἀρνήσητῆ ἢ ἀγάπη μου, γούλα νὰ λυπηθῆτε.
22. Βουνά μου ὀλοπράσινα, δένδρα μου φουνδωμένα,  
φέρτε με τὴν ἀγάπη μου, γιὰ πάρτε με καὶ μένα.
23. Σὰ μβέης ἔρκεσ' ἔρκεσαι, σὰ μβέης κατιθαίνεις,  
σὰν ἄγγελος μὲ τὰ φτερά μέσ' τὴν αὐλή μου θαίνεις.
24. Βασιλικὸς κι' ἄ μαραθεὶ τὴ μυρωδιά τὴν ἔχει,  
γὴ ἀγάπη μου κι' ἂν ἀρνηθεὶ πάλε τὴν ἔνοια μ' ἔχει.
25. Βασιλικὸ τὸν ἀγαπῶ κι' ἄς ἔναι μαραμένος,  
τὸν ὀμορφο τὸ λαχταρῶ κι' ἄς ἔναι πανδρεμένος.
26. Νὰ νεστενάξω γήθελα, φοβοῦμ' ἀπὸ τὸ κάστρο,  
μήπως ἀνάψει καὶ καεὶ τὸ πρόσωπό του τᾶσπρο.
27. Εὐχαριστῶ τὴν τύχη μου καὶ τὸ θεγδ' δοξάζω,  
ποῦ μ' ἔδωκε καλὸ πουλι καὶ δὲν ἀναστενάξω.
28. Ὅδας ἀναστενάξω ἢ θάλασσα βογγᾶ,  
τὰ κυπαρίσσια σειοῦνδαι κι' ἔλα τὰ δενδρικά.
29. Ὅδας ἀναστενάξω ἢ γῆς μαραίνεται,  
γλέπω σὰ πανεθύρια κανεὶς δὲ φαίνεται.
30. Λεῖπεις, κόρη μ', ἀπ' τὸ χερσὸ, λείπου κι' ὁ κόσμος γούλος  
λείπει κι' ὁ γῆλιος ὁ μισὸς λείπει καὶ τὸ φεγγάρι.
31. Ἐδίψασα νὰ πιῶ νερὸ φέτο τὸ καλοκαίρι,  
μὲ ἀσημένιο μαστραπὰ μιανῆς κοπέλλας χέρι.
32. Ἀναχωρεῖς ματάκια μου, καὶ μένα ποῦ μὲ φίνεις ;  
κρῶ νεράκι θὰ γενῶ στὴ βρύση νὰ μὲ πίνεις.

### Τραγούδια Σαμοκοβιανὰ

**Σημείωμα.** Πολλὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς μας ἀπάγγειλε καὶ τραγούδησε ὁ Σαμοκοβιανὸς λύρατζης Γεώργης Γκόρες, ποῦ εἶναι μελοποιὸς καὶ ποιητῆς ὁ ἴδιος πολλῶν δημοτικῶν στίχων μὲ ἀληθινὴ ποιητικὴ πνοή. Μποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς μέσα στὸν κύκλο τοῦ «ἀγνωστοῦ ποιητῆ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν» ποιητές, ποῦ πολλοὶ στίχοι του ἔχουν ξεπεράσει τὰ σύνορα τοῦ χωριοῦ του. Τύπος τοῦ χωριοῦ ὁ Γκόρες μὲ ἐλεύθερη ψυχὴ, ὅπως εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ, εἴτε γραμματισμένος εἴτε ἀγράμματος εἶναι, ὀμιλητικὸς, δὲ διστάζει νὰ ἀνακοινώσῃ ὅτι ξαίρει καὶ καταλαβαίνει ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ του, νὰ τραγουδήσῃ τραγούδια — μὲ ἰδιαιτέρη χαρὰ τὰ δικά του — χωρὶς νὰ νομίζει ὅτι μὲ ὅσα λέγει «προσβάλλει τὸ χωριό του», ὅπως συχνὰ ἀκούει κανεὶς νὰ μουρμουρίζουν στενόκαρδοι χωρικοί, ἀποτραβηγμένοι ψυχικὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους συνανθρώπους τους ἢ ἄλλοι ψευτοπολιτισμένοι ποῦ νομίζουν πὼς τὰ ξαίρουν ὅλα, ἐνῶ

πραγματικὰ εἶναι ὀλότελα ἀνίκανοι νὰ ἐμβαθύνουν καὶ στὸ πιὸ ἀπλὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς. Ἄλλα τραγούδια ἀπάγγειλαν ὁ Γιάννης Τσοῦκος, ἡ Λεμονιά Νταντῆ, ἡ Κατερίνη Λυκίδη, ἡ Χρυσὴ Φυτλᾶ, ἡ Μαρία Τσακμάκη (τὰ τραγούδια τοῦ Χάρου), ἡ Ἀναστασία Χαΐδου, ἡ Ἐλενίτσα Νταβραντᾶ (τὰ ναυουρίσματα καὶ ἀρκετὰ ἄλλα), ὅλοι παλιοὶ Σαμοκοβιανοί.

Χαρακτηριστικὸ τῶν τραγουδιῶν εἶναι ὅτι τραγουδιῶνται μὲ ἓνα ρυθμὸ ἄργὸ καὶ ἀρκετὰ ἐκφραστικὸ. Ὅταν ἀκούει κανεὶς τραγούδι νὰ τραγουδιέται νομίζει πὼς ἀκούει μελωδία ἐμπνευσμένου βυζαντινοῦ ψάλτη. Δὲν ὑπάρχουν φάλτσα καὶ ἄμουσα ξετραβήγματα Παντοῦ ἢ ἴδια ἀρμονία, πὸν ἴσως θὰ τὴν χαρακτήριζε κανεὶς μονότονη, ἀλλὰ χωρὶς ὅμως ἀνταισθητικές, ἀταχτες φωνές. Γιὰ τὸν ἀνατολικοθρακιώτη τὸ τραγούδι εἶναι ὀλόκληρη ἱεροτελεστία. Σημάδι καὶ τοῦτο χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴν ὅλη ψυχοσύνθεση τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Ἀσφαλῶς εἶναι μιὰ σημαντικὴ ἔλειψη τὸ ὅτι λείπει ἀπὸ τὰ τραγούδια πὸν δημοσιεύονται ἡ μελωδία τους, ἂν καὶ ἡ μόνη ἀξία τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ δὲν εἶναι αὕτη, ὅπως νομίζουν μερικοὶ καὶ μάλιστα ἄνθρωποι πὸν θεωροῦνται μορφωμένοι, πὸν λένε ὅτι «αὐτὰ ἂν δὲν βγοῦν σὲ πλάκες δὲν ἔχουν καμμιά ἀξία». Παραγνωρίζουν τὴν οὐσία τῆς λαϊκῆς ποίησης, πὸν εἶναι βέβαια πρῶτα ἂπ' ὅλα τραγούδι, ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν ἐκδηλώνεται σὰν τραγούδι, δὲν παύει νὰ εἶναι τὸ γνησιώτερο ξέσπασμα, ὁ πιὸ γνήσιος καθρέφτης τῆς λαϊκῆς ψυχῆς μὲ ὅλες τῆς τῆς συγκινήσεις, τῆς χαρῆς, τῆς λύπης, τοὺς πόνους, τοὺς καημούς, ἡ ὀλοζώντανη εἰκόνα τοῦ λαοῦ, μακριὰ ἀπὸ λογιωτατισμοὺς καὶ ψεύτικα στολίδια βγαλμένα ἀπὸ τοὺς τέσσερες τοίχους λογίων ποιητῶν, πὸν γεμίζουν μὲ στίχους πολλὰς φυλλάδες.

Γιὰ νὰ ὑπάρχει κάποιο χώρισμα στὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς, ἔκαναμε τὴ διαίρεση στὶς τέσσερες κατηγορίες: τοῦ τραπεζιοῦ ἢ τῆς παρέας, τοῦ χοροῦ, τοῦ χάρου, τὰ ναυουρίσματα. Ἡ διαίρεση αὕτη δὲν εἶναι ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ καὶ μάλιστα γιὰ τῆς δυὸ πρῶτες κατηγορίες, στὶς ὁποῖες ἀνήκουν τραγούδια πὸν ἄλλοτε τραγουδιῶνται μὲ ἄργὸ ρυθμὸ, εἶναι δηλ. τοῦ τραπεζιοῦ καὶ ἄλλοτε μὲ πιὸ γοργό, εἶναι δηλ. χορευτικά. Σὲ μιὰ ὅμως μικρὴ τοπικὴ τέτοια συλλογὴ δὲν παρέχει μεγαλύτερη εὐκολία γιὰ τὴν καλαισθητικὴ ἀπόλαυση τοῦ τραγουδιοῦ λεπτομερέστερη κατάταξη ἀνάλογη μὲ τὸ περιεχόμενον. Στὴν περιγραφή τῶν ἐθίμων τοῦ χωριοῦ παρεμβάλλονται καὶ μερικὰ σχετικὰ τραγούδια, πὸν μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ τὰ χαρεῖ καλύτερα ἐκεῖ.

## Α' Τραγούδια τοῦ τραπεζιοῦ ἢ τῆς παρέας

### 1. Ἡ κόρη πὸν ἀγαποῦσε

—Κόρη μ', τὰ ποιὸς τὸ φύτεψε τὸ κλήμα στὴν ἀυλὴ σου  
 κ' ἔγινε καὶ σκέπασε τὸ σπῖτι σου τρεῖς γύρους;  
 Τρεῖς γύρους παίρνω λέρνα δὲ μπορῶ νὰ γνωρίσω,

- νά βρῶ τὴν ἑώρα σ' ἀνοικτὴ νάρτῳ νὰ σὲ φιλήσω.  
 5 Βρίσκει τὴ μάννα κόκκινα, τὴ θεγατέρα μαύρα.  
 —Κόρη μ', γιατί δὲ ᾠάζεις, γιά δὲ στολίζεσαι,  
 γιατί δὲνε στολίζεσαι νὰ θγείς νὰ συρριανίσεις ;  
 —Δὲ ᾠάζω<sup>1</sup> δὲ στολίζομαι, γιατί<sup>2</sup> εἶμαι λυπημένη.  
 10 Ἔχω ἄδρα στὴν ξενιτιά, τώρα δώδεκα χρόνια,  
 πέρα στῆς Προύσας τὰ στενά τὰ πυκνοφυτεμένα.  
 Κάτ' στὸ γιαλὸ κατέβηκε καίκι νὰ ναυλώσει,  
 τὸ γαπετάνιο ρώτηξε ναῦλο γιά νὰ πληρώσει.  
 Διακόσια γρόσια ζήτηξε γιά ναῦλο ὁ καπετάνιος.  
 15 Κι' αὐτὴ πλογήθηκε καὶ εἶπε, πλογήθηκε καὶ λέει :  
 Ἄλλα διακόσια τέσσαρα νὰ ἔχω τὴν τιμὴ μου.  
 Ὁ ναύκληρος ὁ γεμιτζῆς γήνδου μαργελεμένος,  
 ἐπῆγε καὶ τὴ φίλησε, ἐβγήκεν ἡ ψυχὴ δης.

## 2. Ἡ ἀπιστὴ γυναῖκα

- Παίζου δὲν μύλο παίζου δὲν κι' ἀφιλοτραγουδοῦ δὲν,  
 νεδάζου κατεδάζου δὲν πὰ στὰ ψηλά τραπέζια,  
 ἕνας παινέθη τ' ἄσπρα δὲν κι' ἄλλος τὴν πραγματιά δὲν,  
 παινέθη κι' ὁ Μαυριανὸς πῶχ<sup>3</sup> ὁμορφῆ γυναῖκα.  
 5 —Καλὴ<sup>4</sup> ναι ἡ γυναῖκα σου, καλὴ<sup>5</sup> ναι καὶ ἡ δική μου,  
 ξένους δανείζει τὸ φιλι ξένους καὶ τις διαδάτες.  
 Σὰν τ' ἄκουσε ὁ Μαυριανὸς θαρειά τοῦ κακοφάνη,  
 πὰ στὸ πικόρμι<sup>6</sup> τὸν ἔβαλε κομμάτια τήνε κάνει,  
 μέσ<sup>7</sup> τὸ τσουβάλι τὸν ἔβαλε στὸ μύλο τήνε πάγει,  
 10 βρίσκει τὸ μύλο ἀχάραγο καὶ τὸ νερὸ κομμένο,  
 πᾶει καὶ φράζει τὸ νερὸ χαράζει καὶ τὸ μύλο.  
 —Νὰ μύλε μου, καὶ λέσε<sup>8</sup> τὴν τῆς κούρβας<sup>9</sup> τὰ κομμάτια,  
 κάνε τ' ἀλεύρι κόκκινο, τὴν πάσπαλη κνικιάτῃ<sup>10</sup>  
 καὶ τ' ἀποχαράτματα βγάλ' τα μαργαριτάρη.  
 15 Τ' ἀλεύρι τρῶ δὲν οἱ ἄρχοντοι, τὴν πάσπαλη οἱ Ὀθραῖοι  
 καὶ τ' ἀποχαράτματα οἱ κακοπαντρεμένοι.

## 3. Ἡ ξεμυαλισμένη κόρη

Ὅσ' ἀψηλά ναι τὰ δουνὰ τόσο βυθειὰ θαλάσσα,  
 τόσα πανιά ν' ἐδιάζουνδου ἡ κόρη στὴν ἀυλὴ της.  
 Τῆ κόντη ὁ γυιὸς ἐπέρασε, αὐτὸ τὸν λόγον λέγει :

1) ᾠάζω=ἀλλάζω. 2) πικόρμι (τὸ)=ὁ πάγκος ποῦ ἐπάνω του κόβουν ξύλα, κρέατα κ. λ. π. (ἐπικόρμι). 3) πῶχ=ἐλλῆθω. 4) κούρβα (ἡ) προσωνομῖα τῆς κουκουβάγιας. 5) κνικιάτος· η ο=ἀπὸ κινᾶ, κόκκινος.

- Ἐσύ, κόρη μου, διάζεσαι ἐμένα εἰς θυμάσαι.  
 5 —Ἐγὼ, καλέ, μου, σ' ἔγραψα πὰ στὸ πανὶ τοῦ φαίνω.  
 Ἡ μάνα δης τὴν ἄκουσε πὲ πὰ στὸ παρεθύρι  
 —Κάλλιο, κόρη μ', γὰ σ' ἔθαψα παρὰ τὸ λόγο ποῦπες.  
 Πῆγαν τὰ τρία ἀδέρφια δης ἑκατσα συνδυχαίνου :  
 Ἐνας παινάει τὰ ρούχα δης, ὁ ἄλλος τὰ καλά δης,  
 10 ὁ τρίτος ὁ μικρότερος παινάει τὴν ἀδερφή του.  
 —Καλὰ τὴν ἐπαινᾷς, ἀμ' εἶν' ἀκιλδισμένη <sup>1</sup>.  
 Ἀρχίνησε ὁ πρῶτος ἀδερφὸς κομμάτια τήνε κάνει.

#### 4. Ἡ ὁμορφὴ κοντούλα

- Ἐνας κονδὸς κονδούτοικος εἶχε ὁμορφὴ γυναίκα,  
 ρίχνουν του τεκλιφιᾶζουν <sup>2</sup> του ἕνα διπλὸ χαράτσι.  
 Παίρνει ὁ κονδὸς τὴν ἔμορφη καὶ πὰ γὰ τὴν βουλήσει,  
 γὰ σιάσει καὶ τὸ φόρο του, γὰ σιάσει τὸ σεργι <sup>3</sup> του.  
 5 Στὸ δρόμονε ποῦ πῆγαινε, στὴ στράτα ποῦ πορπάτει,  
 ἕνας γέρος τὸν ἐνδάμωσε κονδὰ στὸ σταυροδρόμι.  
 —Ποῦ πᾶς, κονδέ, τὴν ἔμορφη ; —Πᾶω γὰ τὴ βουλήσω,  
 διπλὸ χαράτσι μ' ἔρριξαν δὲν μπορῶ γὰ τὸ πεβγάλω <sup>4</sup>.  
 Ὁ γέρος τὸν ἐρώτησε τῆναι τὸ βιὸς ποῦ ἔχει.  
 10 —Ἐχω ἀμπέλια ἀτρύγητα, χωράφια ἕναι σπαρμένα,  
 ἔχω καὶ μύλους δώδεκα, θέλω γὰ τίς πουλήσω,  
 χωράφια ἀμπέλια πουλήσω μαζί μὲ τίς ἐργάτες,  
 πολλοὺς παράδες ἔπιασα καὶ πάλε δὲ μοῦ φτάνου.  
 Ὁ γέρος τὸν ἐμίλησε, ὁ γέρος τότε λέει :  
 15 —Μὲ ἕνα μῆνα κι' ὕστερα νάρτεῖς στὸ σταυροδρόμι.  
 Γύρσε τὴν ἡτέρα ἀνάποδα κι' ὅ,τι ἔβρεις γὰ τὸ πάρεις,  
 γὰ δώσεις τὸ χαράτσι σου νᾶχεις καὶ τὴ γυναίκα,  
 νᾶχεις καὶ τὴ γυναίκα σου τὴν ὁμορφὴ κοντούλα.

#### 5. Ἡ Παναγιώτα

(Τραγουδιέται στὸν ἀντίγαμο, τὴν ἀντίχαρα τῆς δεύτερης ἡμέρας τοῦ γάμου).

Ἡ Παναγιώτα κίνησε ἡ Πανα-  
 [γιώτα

ἄχ γὰ πὰ στὰ ἐδικὰ δης,  
 ἄχ καὶ στὰ πεθερικά δης.

Στὸ δρόμονε ποῦ πῆγαινε ἡ Πανα-  
 [γιώτα

5 ἄχ στὴ στράτα ποῦ πῆγαινε  
 τί κακὸ <sup>2</sup> παθε ἡ καημένη.

1) ἀκιλδισμένη (ἀπὸ τὴν τ. λ. ἀκίλ=τὸ μυαλό)=ξεμυαλισμένη. 2) τεκλιφιᾶζω=παραινῶ, διατάσσω. (τεκλιφ=προτροπὴ λ. τ.). 3) σεργι (τέ)=ὁ φόρος (λ. τ.). 4) πεβγάζω=ξεπλερώνω.

- Τρεις Τούρκοι τὴν ἐνδάμωσαν  
 [τὴν Παναγιώτα  
 ἄχ καὶ τρεῖς Τουρκαρβανίτες, 15 γιὰ δὸς μας μαύρα μάτια,  
 τὰ σκυλιὰ οἱ ἀρβανίτες. — Κομμάτια κι' ἐν τῇ γάνετε  
 10 Ἐνας τὴν πιάνει ἀπ' τὰ μαλλιά [τὴν Παναγιώτα  
 ἄχ κι' ἄλλος πὲ τὸ χέρι ἄχ φιλέτια ἰ σὰ λεμόνι,  
 κι' ἄλλος βγάνει τὸ μαχαίρι. τὸ φιλι δὲ σὰς τὸ δώνει,  
 — Κόρη μ' γιὰ δὸς μας φίλημα 20 τὸ φιλι δὲ σὰς χαρίζει.

### 6. Ἡ καλογριά

- Καλογριά τραγουδῆσε ἐφῆς βράδῳ στὴ γλῆνη,  
 ἔλα τὰ δένδρα μάραϊνε κι' ἔλα ξερριζωσέ da,  
 κι' ἕνα μικρὸ δενδρόπουλο ξερριζωμὸ δὲν ἔχει.  
 Ὁ Κωνστανδῆς τὴν ἄκουσε ἀπὰ στὸ παρεθύρι.  
 5 — Μὴρὲ ποιά ἴν αὐτὴ ποὺ τραγουδεῖ γυναίκα γὰ δὴν πάρω ;  
 Καλογριά σὺν τ' ἄκουσε βαρειά τῇ γκακοφάνη,  
 τὸ ράσο δῆς πετροβολᾶ καὶ τὸν σταυρὸν δῆς κάνει.  
 — «Σύρε, ράσο μ', στὴν ἐκκλησιά, σταυρέ μ' στὸ Ἅγιον ὄρος,  
 καὶ σεῖς κομπολογάκια μου εἰς τῇ Χριστοῦ τὸ δάφο,  
 10 τί γὼ τώρα θὰ πανδρευτῶ τὸ Γωστανδῆ ἂ πάρω,  
 τὸ Γωστανδῆ τὸ μάργελα, τὸν ψεύτη τὸ μαργέλλη,  
 ἔπου μὲ περιγέλασε, γυναίκα γὰ μὲ πάρει,  
 καὶ τώρα γύρισε καὶ λέ : δὲ μ' εἶδε δὲ μὲ ξαίρει.  
 Θέλω γὰ τότε κατηραστῶ καὶ πάλε τὸν λυποῦμαι :  
 15 Πολὸ ἀψηλὰ ποὺ κάθεται γὰ ραῖσται γὰ πέσει,  
 σπαθιά μαχαίρια γὰ βρεθοῦ γὰ κάτσου στὴ γαρδιά σου.  
 Ἐγὼ ξαδὸ πανὶ φαίνω, σαράνδα πένδε πῆχες,  
 τίς πένδε γιὰ ξαδὸ, τίς δέκα γιὰ φυτίλια  
 καὶ τ' ἄλλο τὸ ὑπόλοιπο γὰ δὸ νεκροστολίσει».

### 7. Τὸ μάγεμα τῆς κόρης

- Ἐνα ὄμορφο ρηγόπουλο, ἐν' ἄξιο παλλικάρι,  
 μιὰ κόρη ὄμορφη γαπᾶ, μὰ κόρη δὲν τὸ θέλει,  
 ἐξόδιασε στὴν πόρτα δῆς ἐννιά πύργους λογάρι ὀ,  
 τοὺς ἔξι πύργους μάλαμα, τοὺς τρεῖς μαργαριτάρι,  
 5 στὰ μάτια δὲν τῇ γοίταξε, στὰ μάτια δὲν τὴν γείδε.  
 Μιὰ Κυργιακῆ, μιὰν ἑορτή, μιὰ πίσσημη ἡμέρα,

1) φιλέτια=φέτες. 2) λογάρι (τὸ)=πολλὰ χρήματα στὴ μεσαιων. γλῶσσα λογάρι=κατάστιχο τῶν καθημερινῶν λογαριασμῶν, οἱ λογαριασμοὶ βλ. γλωσσάριο.

ἔλλαξε καὶ στολίστηκε στὴν Ἐκκλησιὰ πηγαίνει.

Κι' ὁ νέος τὴν ἐνδάμωσε στῆς Ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα,  
τῆ νειοῦ ἢ καρδιὰ συχνοχτυπᾷ, τὴν κόρη συνδουχαίνει.

10 — Κόρη μ', ἐγὼ σὲ ἀγαπῶ καὶ θέλω νὰ σὲ πάρω.

Ἡ κόρη πιλογήθηκε κι' αὐτὸ τὸ λόγο λέγει :

— Μὰ τὸ σταυρὸ ποῦ προσκυνῶ, τὴν Ἐκκλησιὰ ποῦ μπαίνω,  
μὰ τήνε γῆ ἔπου πατῶ, ἐσένα δὲ σὲ παίρνω.

Ὁ νέος σὰν τὸ ἄκουσε θαρεῖα τὸ γακοφάνη.

15 Εὐτὺς ἐπίσω γύρισε στὸ σπίτι του νὰ πάει.

Τὸν δρόμον ἔπου πήγαινε τῆ στράτα ποῦ πορπάτει,  
δυὸ μάγισσες ἐνδάμωσε μάννα καὶ θεγατέρα.

Ἡ μάννα πιλογήθηκε στὴ γόρη δῆς καὶ λέγει :

— Βλέπεις, κόρη μ', αὐτὸν τὸ νεῖο ποῦ πάει φλωμομένος :

20 Αὐτὸς μιὰ κόρη ἀγαπᾷ κ' ἡ κόρη δὲν τὸν θέλει.

Ἄνδες νὰ τῆ μαγέψουμε αὐτὸ τὸ νεῖο νὰ πάρει.

Σὰν πήραν καὶ τῆ μάγευγαν πὲ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδι.

— Πάνε καλέ μ', στὸ σπίτι σου, πάνε στὴ γάμαρή σου,  
ἀνάψε τὸ καντήλι σου καὶ βάλε λίγο λάδι,

25 ἄφες τὴν ἄορτα σ' ἀνοιχτὴ νάρτει κι' αὐτὴ τὸ βράδι.

— Δὲν εἶδα μάτια στὸ γιαλὸ, καράβια στὸ λιβάδι,  
δὲν εἶδα κόρη ἔμορφη νύχτα μὲ τὸ φεγάρι.

### 8. Ἐρωτας παράνομος

Ἐνα Σαββάτο τὸ πρωὶ μιὰ Κυριακὴ τὸ βράδι,  
κάτου γιαλὸ κατέβηκε νὰ δεῖ νὰ συργανίσει,  
βλέπει μιὰ κόρη πῶπλενε τ' ἄσπρα δῆς ποδαράνια,  
τὴν ὀμιλᾷ δὲν τὸν μιλᾷ, τὴν κρίνει δὲν τὸν κρίνει,

5 τὴν ἔγνεψε πρὸς τὸ φίλι, τὰ μάτια ρίχνει κάτω.

— Καλέ μ', κι' ἂν θέλεις φίλημα κι' ἂν θέλεις μαῦρα μάτια,  
πάρε καὶ ἔλα μιὰ θραδιὰ ἕνα Σαββάτο βράδι,

θᾶναι ἢ νενέ<sup>1</sup> μ' στὴν ἐκκλησιὰ, ὁ μπαμπᾶς μου στὸ παγκάρι:<sup>2</sup>  
καὶ γὼ πὲ πᾶν ἂ στέκουμαι, ἂ ρίξω τὰ μαλλιά μου,

10 νὰ κάνω σκάλα ν' ἀνεβεῖς καὶ σκάλα νὰ κατέβεις.

Ἄνάμεσα στὴ σάλα μας ἔναι τρία κρεββάτια,  
στὸνα πλαγιάζει ἡ μάννα μου καὶ στ' ἄλλο ἡ ἀδερφή μου,  
στὸ τρίτο τὸ μικρότερο πλαγιάζω μοναχὴ μου.

Γάλι-γάλι νὰ πατεῖς μὴν τρίξει τὸ κρεββάτι,

15 καὶ νοιώσει σένα ἢ μάννα μου ἢ σκύλα ἢ ἀδερφή μου.

1) νενέ=μάννα, 2) παγκάρι (τὸ)=ὁ πάγκος ποῦ πωλοῦν τὰ κεριά,



Και κείνος θαρρυπάτησε και τρίζε τὸ κρεββάτι  
κι' ἔννοιωσε ἢ μάννα δης ἢ σκύλα γῆ ἀδερφή δης.

- Μωρὴ σκύλα, μωρὴ ἀνομη Ὁθρέσσας θεγατέρα,  
ποιὸς ἔναι πὲ τὸ πλάγι σου και τρίζε τὸ κρεββάτι ;  
20 Μῆν ἔναι ὁ νεϊὸς ποῦ σὲ γαπᾶ και γῆρτε νὰ σὲ πάρει ;  
—Μαννέ μ', ὁ νεϊὸς ποῦ μὲ γαπᾶ πάει στὴν Ὑλλαμάννα <sup>1</sup>,  
πάει νὰ φέρει τὸ παπᾶ νὰ μᾶς ἔστεφανώσει.

### 9. Ἡ μικρὴ μελαχροινὴ

- Ἐφῆς ποῦ ἦσου γυιόκα μου, ποῦ ἦσουνα καλέ μου,  
και πάνδεχα και δὲ γῆρτες καθόλου δὲν ἐφάνης ;  
—Μαννέ μ', λέγα νὰ μὴ στοῦ πῶ, νὰ μὴ στοῦ μολοῶσω,  
και τώρα ποῦ μὲ ριώτηξες, θὰ τὸ ξεμολοῶσω.  
5 Ἐφῆς παγώνια ἔπιανα κι' ἀντιπροφῆς τρυγόνια,  
ἔκατσα και μαγείρεψα κι' ἔκαμα μιὰν ταθέρνα <sup>2</sup>,  
ὄλο ξαθὲς ἐκάλεσα και ὄλο μαυρομμάτες,  
ἔλες φιλι τις γύρεψα κι' ἔλες φιλι μὲ δῶκα,  
και μινὰ μικρὴ μελαχροινὴ ζητῶ και δὲ μὲ δίνει,  
10 και γῶ τὴν καταρήστηκα στοῦ βρόχια μου νὰ πέσει,  
ρίχνω τὰ βρόχια στοῦ γιαλό, τὰ ξόβεργα στοὺς κάμπους,  
ρίχνω και τὴ χρυσοῦ θελιά στὴ βρύση ποῦ γεμίζει,  
πάγω στοῦ βρόχια δὲν εἶναι, στοῦ ξόβεργα και ὄχι,  
πάγω και στὴ χρυσοῦ θελιά, βρίσκω τὴνε πιασμένη.  
15 Ἐσκυψα και τὴν φίλησα Αὐγούστου μινὰν ἡμέρα,  
και μόσκιζε ὁ στόμας μου σαράντα μία μέρες.

### 10. Τῆς κόρης τὸ μαράζι

- Ἀρχίγησε γλυκύτατή μου γλῶσσα,  
νὰ μᾶς εἰπεις παράπονα καμπόσα,  
ἔσὺ νὰ λέγεις κι' ὁ κόσμος νὰ θαμάζει,  
πὲ ποῦ τὸ πῆρε ἢ κόρη τὸ μαράζι.  
5 Νὰ μὴν τὸ πῆρε πλέον μὲ τὴν ἀγάπη,  
βασιλικὸ γιατρὸ νὰ πῆτε νάρτει.  
—Δὲν τὸ γιατρεύγει τὸ ἰδικὸ μου ντέρτι,  
γιατ' ἔχω ἀγάπη ἐμπιστεμένη,  
στοῦ φύλλο τῆς καρδιάς μου περιπλεγμένη.  
10 —Μινὰν ἡμέρα πέρασα στὴν αὐλὴν δης,  
κουσοῦρι <sup>3</sup> δὲ γεῖχε εἰς τὸ κορμὴν δης

1) Ὑλλαμάννα (ἢ) (ἀπὸ τὸ Γαλλ. Allemagne)=ἡ Γερμανία. 2) ταθέρνα (ἢ)=τραπέζι. 3) κουσοῦρι (τὸ)=τὸ ἐλάττωμα, μειονέκτημα

ἄλλην ἡμέρα πέρασα τῆ λέω : —Γειά σου  
καὶ κείνη μὲ λέει : —Πάνε στὴ δουλειά σου !

### 11. Τὸ δαχτάνι

- Τόσα καὶ τόσα Σάββατα καὶ μύριες Κυριακάδες,  
κόρη δαχτάνι ἔπλεκε, κόρη δαχτάνι πλέκει.  
Τὸ ἔπλεξε καὶ τῷχτισε, μὲ ρίζα φούντωσέ το,  
τὸν ἄδρα δὴς δὲν τόδωσε, τὸ φίλο δὴς τὸ δίνει,  
5 καὶ ὁ καλὸς ὁ φίλος δὴς καὶ ὁ ἀγαπητικὸς δὴς,  
πὰ στ' ἄρματα τὸ ἔβαλε καὶ στὸ χορὸ χορεύγει.  
Ἐὐτὸς ἄδρας δὴς σὰ γοίταξε θραεῖα τὸ γρικοφάνη.  
Εὐτὸς ὀπίσω γύρισε στὸ σπῆτι δου πηγαίνει.  
—Μωρὴ σκύλα, μωρ' ἄνομη Ὀδρέσσας θεγατέρα,  
10 τόσα καὶ τόσα Σάββατα καὶ τόσες Κυριακάδες,  
ἔλο δαχτάνι ἔπλεκες καὶ ποῦναι τὸ δαχτάνι ;  
—Κάτ' στὸ γιὰλὸ κατέβηκα κάτου γιὰ νὰ τὸ πλύνω,  
φουρτούνιασε ἢ θάλασσα καὶ πήρε τὸ δαχτάνι.  
Εὐτὸς ὀπίσω γύρισε στὸ φίλον δὴς πηγαίνει,  
15 τὸ φίλον δὴς νὰ ἐρωτᾷ ποῦ γηῦρε τὸ γαῖτάνι.  
—Ἐγὼ φαρά παιδί εἶμαι καὶ τῆ φαρά ἐγγόνι,  
ρίχνω τὰ πλεματάκια μου καὶ πιάσα δυὸ φαράκια,  
ἔσκισα τίς κοιλίτσες δους καὶ βρήκα τὸ δαχτάνι.

### 12. Καημὸς παλλικαριοῦ

- Μαννὲ μ', τῆ γόρη ποῦεῖδα ψὲς στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν ἄρτα,  
κι' ἄς τὴν ἐφίλου μινὰ φορὰ κι' ἄς βγῆκε ἡ ψυχὴ μου.  
—Σῶπα ν-ὕγιέ, ν-ὕγιούτσικε, μωρ' ἀκριβὲ Γιαννάκη,  
ἐγὼ σὲ κάνω νὰ τὴν δγεις, νὰ τῆ φιλήσεις κι' ἔλα.  
5 Ἐυναίκεται ροῦχα φόρεσε, κορτσίστικα φακιάλια,  
σῦρε καὶ πᾶν' στὴν ἄρτα δὴς καὶ κράξε σὰ γοράσιο  
καὶ κείνη ἂ ξέβγει νὰ σὲ δγει, νὰ σὲ ρωτήσῃ κι' ἔλα :  
—Ποῦ ἦσου, κόρη μου στὴν ἄρτα μας τώρα κι αὐτὴ τὴν ὥρα ;  
—Ἡ μάννα μου μὲ ἔστειλε ξόμβλι γιὰ νὰ μὲ μάθεις.  
10 —Κόρη μ', δὲν εἶναι ὥρα τοῦ ξομβλιοῦ, σῦρε κι' ἔλα αὔριο.  
—Ἡ μάννα μ', μὲ παράγγειλε πῆσου νὰ μὴ γυρίσω.  
—Συρέτε, σκλάβες, νοίξτε τῆ γόρη νᾶρτει πάνου.  
Συρέτε, σκλάβες, στρώσετε στὰ ἀψηλὰ κρεβάτια.  
—Ἡ μάννα μ' μὲ παράγγειλε χῶρια νὰ μὴ πλαιγιάσω.  
15 —Συρέτε, σκλάβες, στρώσετε σ' ἓνα φαρεῦ κρεβάτι.  
Ἡ μάννα δὴς τὴν ἄκουσε καὶ τῆ ρωτᾷ τῆ γόρη,

- Τ' ἔχεις, κόρη μ', καὶ βογγᾶς καὶ βρεινονεστενάξεις ;  
 — Μαννέ μ' φύλλος μὲ τσίμβησε καὶ τρίξε τὸ κρεβάτι.

### 13. Τὸ ραφτόπουλο

- Πέρα στὰ δώδεκα νησιὰ στῆς Πόλης τ' ἀργαστήρια,  
 τερζῆς κάθουνταν κι' ἔρραφτε μὲ δέκα μαθητάδες,  
 ἔλη μερίτσα -ν- ἔρραφτε τὸ βράδι ν-ἐσχολνοῦσαν  
 κι' ἓνα μικρὸ ραφτόπουλο κείνο δὲν ἐσχολνοῦσε  
 5 μόν' τὸ κερὶ τοῦ ἔναφτε καὶ δούλευε φουστάνι.  
 — Φουστάνι μου ψιλὸρραφο καὶ φιλοτσατισμένο,  
 ἄς γάλιαζα τῆ μέση σου, νὰ φίλου τῆ γυρά σου.  
 Κυαρά ξανθὴ τὸν ἄκουσε πὲ πάν' τὸ παραθύρι.  
 — Σώπα, σώπα, μαργελικέ, τί λόγια χωρατεύεις,  
 10 ποῦ θὰ τὸ πῶ τὸ μάστορη, τὰ νύχια σου θὰ χύσει.  
 — Σώπα, σώπα, κυαρά ξανθὴ, τί σ' ἔχω φιλημένη,  
 στὸ στῆθος καὶ στὸ μάγουλο καὶ στὸ δαχτυλοφρόδι.

### 14. Ὁ ἀπάλεστος φτωχοκαλόγερος

- Ὁ Διγενὴς κάνει χαρά, χαρὰ καὶ πανηγύρι,  
 ἔλο τὸ γόσμο κάλεσε, ἔλο τὸ ψυχολότ.  
 Ἔνα φτωχὸ γαλόγερο, κείνο δὲν τὸν γαλαίνει.  
 Παίρνει καὶ πάει μοναχός, παίρνει καὶ πάει ἀτός τοῦ.  
 5 Γῆριτε γῆ ὦρα τοῦ παστοῦ<sup>1</sup>, ὅπου κερνοῦ τῆ νύφη,  
 ἔλοι χαρίζουσι φλωργιὰ κι' ἔλοι τὰ κατοντάρια<sup>2</sup>  
 καὶ ὁ φτωχοκαλόγερος ἀμέτρητο λογάρι<sup>3</sup>.  
 Σὰν τότε γειδ' ὁ σύντεκνος βρειὰ τὸν γακοφάνη.  
 — Πέ μας, φτωχὲ καλόγερε, τ' ἔναι ἡ δούλεψή σου,  
 10 τ' ἔναι τ' ἀλισβερῖσι σου, τ' ἔναι ἡπραματεῖά σου ;  
 — Τὰ χορταράκια τῆς -η-γῆς ἔναι ἡπραματεῖά μου,  
 ὄσ' ἄστρα γαι στὸν οὐρανὸ, φλωργιὰ μὲς<sup>4</sup> τὴν κεσιὰ μου<sup>4</sup>.

### 15. Τὰ τριά πουλιά

Κάτου στὸ γιολό, κάτου στὸ περιγιάλι,  
 κἀνταν τριά πουλιά τὰ χιόνια φορτωμένα,

1) Παστός εἶναι τὸ γλύκισμα ποῦ μοιράζον τὴ Δευτέρα τοῦ γάμου, τὸ βράδι στὴν «ἀντίχαρη». Τὸ γλύκισμα εἶναι μέσα σὲ κουτί, ποῦ ἔλο τὸ ὀνομάζον παστό. Παστό ἐπίσης ὀνομάζον καὶ τὴ στιγμή ἐκείνη τῆς ἀντίχαρης τῆ Δευτέρα τὸ βράδι, ποῦ ἡ νύφη φιλεῖ τὰ χέρια τῶν καλεσμένων καὶ παίρνει δῶρα. Πανελλήνια γνωστὴ εἶναι ἡ φράσις «δ,τι παρ' ἡ νύφη στέν παστό». Γιά τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη τῆς λέξης καὶ τὴ συμβολικὴ τῆς σημασία βλ. Μεγ. Ἑλλην. Ἑγκυκλοπαιδικὴ ἐπὶ λέξι «παστός». 2) κατοντάρια (τά)=τὰ κατοστάρικα. 3) λογάρι (τό)=ὁ πλοῦτος. 4) κεσιὰ (ἡ)=ἡ χρηματοσακκούλα.

τὰ χιόνια φορτωμένα καὶ τὰ κρούσταλα  
καὶ περικαλοῦ : — Κύριε λάφε μας,

- 5 Κύριε λάφε μας, γιὰ νὰ λυώσουσι  
τὰ χιόνια π' τὰ φτερά μας καὶ τὰ κρούσταλα,  
νὰ πετάξουμε στὸ μέρος μας νὰ πάμε,  
στὶς γυναῖκες μας καὶ στὰ μωρὰ παιδιὰ μας.  
Νὰ κι' ὁ Τάταρης ' μ' ἐννιά παιδιὰ ποὺ σφρνεῖ.
- 10 — Τζάνε μ', Τάταρη, χάρισε καὶ μετὸ ἕνα,  
ἢ τὸ βρώτονε ἢ τὸν βυτερο ἢ τὸ Γωσταδίνο.

### 16. Ὁ ξένος

Ξενούτσιος ἀρρώστησε στῆς Πόλης τ' ἀργαστήρια,  
δὲν εἶχε μάννα νὰ δὸν κλαῖ, κύρη νὰ δὸν λυπάται,  
μόν' εἶχε τρεῖς γειτόνισσες καὶ τρεῖς γειτονοπούλες.

- Ἡ μιὰ τὸν πᾶ κύρο νερό, ἡ ἄλλη ἀφράτο μῆλο,  
5 ἡ τρίτη ἡ πιὸ ὑστερνὴ βασιλικὸ μετ' ἄνθη.  
— Σήκω, ξένε μ', νὰ πγεις νερό, νὰ φᾶς ἀφράτο μῆλο,  
νὰ μοσκιστεῖς βασιλικό, βασιλικὸ μετ' ἄνθη.  
— Ἐγὼ σὰς λέγω δὲν ἔχω καὶ σεῖς μετ' ἄνθη.  
Τραβῆτε με νὰ σηκωθῶ, τραβῆτε με νὰ κάτω,  
10 φέρτε με τὸ τεπτέρι μου τραγοῦδι' ἂν ἀραδιάσω.  
Σὰν πᾶτε πρὸς τὸν τόπο μου καὶ πρὸς τὸ σύνερό μου,  
δότε τὰ χαιρετίσματα τὴν ἀρρεθωνιαστικὴ μου,  
τὴν ἀρρεθωνιαστικὴ μου, γιὰ νὰ παντρεύεται,  
ἐγὼ ἐδῶ ποὺ γῆρτα, ἐδῶ πανδρεύηκα.

### 17. Ἡ φιλοξενία

- Φίλοι μ', καλῶς ὤρισατε, φίλοι μ' κι' ἀγαπημένοι.  
ἀπὸ καιρὸ χαρούμενοι καὶ καλοκαρδισμένοι.  
— Ἐμεῖς ἐδῶ ποὺ γῆρταμε δὲ γῆρταμε νὰ φάμε,  
μόνο σὰς ἀγαπούσαμε κ' ἤρταμε νὰ σὰς δοιοῦμε.
- 5 Χιλιοκαλὸ τὸν γηῦραμε τὸν σπιτονοικοκύρη,  
χιλιοκαλὴ τὴν γηῦραμε καὶ τὴ νοικοκυρά σου,  
μαλαματένια τράπεζα, ἀσήμνια τὰ ταψιά σου,  
μύσκος καὶ τριαντάφυλλο μουσκίζου τὰ πιστά σου.

### 18. Τὰ τρία ἀδέλφια

Τρία ἀδερφάκια ξέβασι πὲ μέσα πὲ τὴν Πόλη,

1) Τάταρης, προσωνομία ποὺ ἔχει ἀπομεινῆ ἀπὸ τοὺς παλαιούς Τατάρους καὶ θᾶ-  
λει νὰ σημάνει τὸ βάρβαρο, τὸν ἐχθρό, τὸν ἐπιδρομέα.

τὰ δυὸ εἴτανε καρδιακὰ καὶ τὸνα εἴταν ξένο,  
βουλήθηκασι τὰ καρδιακὰ τὸ ξένο νὰ σκοτώσου,  
κι' ὁ ξένος εἰνδου δόκιμος καὶ τις ἐδοκιμάζει :

- 5 Μπρ' ἄν ἔχω γρόσια πάρτε αἶα, φλουριά μοιράσετέ αἶα  
κι' ἀρῆτε με τὴ νειότη μου καὶ τὴν παλλικαριά μου.  
'Α πάρω δίπλα τὰ βουναὶ κι' αὐτὰ τὰ μονοπάτια,  
ν' ἀνέθω σὲ ψηλὴ μεργιά ν' ἀνέθω σὲ βαλκάνι,  
νὰ πελεκήσω μάρμαρο νὰ κάνω ἕνα κιθαύρι,  
10 κι' ἀπ' τὴ δεξιὰ μεργιά νὰ κάνω παρεθύρι,  
νὰ μπαίνει ὁ γῆλιος τὸ πουρνό, τᾶστρι καὶ τὸ φεγάρι,  
νὰ πέφτει τᾶθθι ἀπάνω μου, τὰ μῦρα στὴν ποδιά μου.

### 19. Τὸ κάστρο τῆς Μουριάς<sup>1</sup>

Καλό ναι τὸ κάστρο τῆς Μουριάς, μέσα νερό δὲν ἔχει,  
κι' ἄν ἔχει ὄλο λιγοστό γοὶ δράκοι τὸ κρατοῦσι  
καὶ δυὸ κορίτσια ἔμορφα κείνα περικαλοῦσι:

—Πωλεῖτε, δράκοι, τὸ νερό νὰ πγιοῦ εἰ διαψασμένοι,  
γιὰ νὰ πλυθοῦν γοὶ ἀπλυτοὶ καὶ λεροφορεμένοι.

### 20. Ὁ σηκωμὸς τοῦ Σαμοκοβιοῦ

Ἡμέρα ἡ Παρασκευὴ τετάρτη Σεπτεμβρίου,  
ποῦ ἔγινε ὁ σηκωμὸς τοῦ μικροῦ Σαμοκοβιοῦ.

Στὴν ἀκρὰ ὅταν βγήκασι ἑξι-ἑπτὰ χιλιάδες.

- 5 μνιά μὲ τὴν ἄλλη λέγασι : «Ἐλάτε ἀδερφάδες,  
ἔλατε ἀδερφάδες μας ν' ἀποχαιρετιστοῦμε,  
γιατὶ πὲ τὴρᾶ καὶ ἐξῆς δὲ θὲν ἀνταμωθούμε».

Χωρὶς πατέρες τὰ παιδιὰ, χωρὶς φωμὶ στὸ δρόμο,  
πολλὲς γυναῖκες πέθαναν χωρὶς κανένα πόνο.

- 10 Στὸ Σκεπαστό ὅταν πήγαμε εἶχαμε μνιὰν ἐλπίδα,  
ἴσως καὶ μᾶς πιστρέψουε καὶ πάμε στὴν πατρίδα.  
Πατρίδα μας πατρίδα μας πολυαγαπημένη,  
καὶ ἀπὸ τὴρᾶ καὶ ἐξῆς στὰ μαῦρα φορεμένη.

### 21. Ἡ πλημμύρα

Πανάθεμα τὸ λόγγο ποῦ ἔκαμε τὴ θλάσκα,  
Πήγα καὶ γῶ ἀρίσικος<sup>2</sup> ὅμως πολὺ γελάσκα,

1) Ἄν ρωτήσεις τοὺς Σαμοκοβιανοὺς ποῦ κάστρο εἶναι αὐτό, θὰ σοῦ ἀπαντήσουν ὅτι εἶναι τὸ δικό τους κάστρο, τοῦ παλιοῦ χωριοῦ «Ὁ Ἑλληνας». Στὸ τραγούδι τοὺς ὅμως τὸ λένα κάστρο τῆς Μουριάς. Πράκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸ πανελλήνια γνωστὸ τραγούδι «Τὸ κάστρο τῆς Ἠριάς» μὲ τοπικὴ ἐξῶ παραλλαγή. 2) ἀρίσι(ε)κος-ιχ-ο=κακόμορφος.

- βουλήθηκε ὁ Πανάγαθος καὶ χύσε τὰ νερά σου,  
καὶ πῆρε φτωχικὲς λογγές καὶ ἔλα τὰ σπορά σου,  
5 πῆγα καὶ γὼ ἀρίσικος νὰ δγιῶ γίσως καὶ γῆδου ψέμα,  
καὶ γεῖδα θάματα πολλὰ καὶ δένδρα στοιθαομένα.  
Στέκουμαι συλλογίζουμαι μέσα στὰ βερονίκια<sup>1</sup>  
καὶ τὸ νερὸ μπολλάντισε<sup>2</sup>, καὶ ἔξω δὲν ἐδγήκα.

## Β'. Τραγούδια τοῦ χοροῦ

### 1. Τὰ πεθερικά καὶ ἡ νύφη

- Δυὸ λυγερὲς καιλοπονοῦν νυφάδα κι' ἀδραδέρφη.  
Γῆ ἀδραδέρφη κάλεσε ἐξήντα δυὸ νομάτους,  
γῆ νύφη ἡ ξενούτσικη τὴν Πανεγιά κι' ἀδὴν της.  
Γῆ ἀδραδέρφη ἔκανε ὄριο μὲ δυὸ κεφάλια,  
5 γῆ νύφη ἡ ξενούτσικη παιδάκι σὰν τὸ γῆλιο.  
Γῆ πεθερὰ σὰν τὰκουσε θρεϊὰ τὴ γκαοφάνη.  
<sup>1</sup> Ἀρκουδιστὴ-γονατιστὴ στὴ θάλασσα κατέβα,  
ἐψάρεψε καὶ τσάκωσε καλῆς θαλάσσης ψάρι,  
τὸ μάγερα τὸ πῆγαινε σούπα γιὰ νὰ τὸ κάνει,  
10 —Νά, νύφη μου, φαγὶ νὰ φὰς καὶ μὲνὰ νὰ θυμᾶσαι,  
Τὰ πῆρε μινιά, τὰ πῆρε δυὸ, στίς τρεῖς ἐφαρμακώθη,  
ἀρκουδιστὴ γονατιστὴ στὴν πεθερὰ πηγγαίνει.  
—Πεθερά, ἄχ κρύο νερό, γεῖμαι φαρμακωμένη.  
—Γοὶ νύφες φέρνου τὸ νερὸ γοὶ πεθερὲς τὸ πίνου.  
15 <sup>2</sup> Ἀρκουδιστὴ γονατιστὴ στὸν πεθερόν της πᾶει.  
—Πεθερέ, ἄχ κρυὸ νερό, γεῖμαι φαρμακωμένη.  
—Γοὶ νύφες φέρνου τὸ νερὸ γοὶ πεθεροὶ τὸ πίνου.

### 2. Ἡ ὁμορφὴ ξανθιά

- |  |  |  |
|--|--|--|
| Ἄγγελοι δόστε με φτερά<br>καὶ δύναμη στίς πλάτες,<br>νὰ περπατῶ, νὰ κυνηγῶ<br>ξαθιές καὶ μαυρομάτες. |  | κι' ἔρχουμαι πορπατώνοντας.<br>Γιὰ δγές μαλλιά γιὰ πλέξιμο,<br>10 ματάκια γιὰ τὸ γνέψιμο.<br>Γιὰ δγές μαλλιά ξαθὰ μαλλιά,<br>κορμάκι γιὰ τὴν ἀγκαλιά,<br>ἄχ, καὶ δαχτυλίδι μέση<br>ἄχ, στὰ χέρια μας νὰ πέσει. |
| 5 Ἐνα γαιρὸ γῆμου πούλι<br>καὶ πῆγαινα πετιώνδας<br>τώρα μὲ κόψαν τὰ φτερά                           |  |  |

1) βερονίκι (τό) = στεκίμενο νερό. 2) μπολλάντισω = πολλαπλασιάζω, πληθαίνω.

Σημ. συλλογῆς Ἀναφέρεται σὲ πλῆμυρα ποῦ ἔγινε στὸ παλιὸ Σαμοκόβο. Τὰ λόγια καὶ τὸ μέλος εἶναι τοῦ Σαμοκοβιανοῦ λόρατζη Π. Γκόρε.

- 15 Για δγές μαλλιά, ξαθά μαλλιά,  
πλεμένα με την τάξη 25  
και κάθε τρίχα γίνεται  
μαχαίρι να με σφάζει.  
Τῆ τσακατιού<sup>1</sup> της ἡ θωριά  
20 ἔλο διαμάντι και φλουριά  
ἄχ, τὰ φρύδια της θαμμένα, 30  
γιάρε<sup>2</sup> σπαθιά ξεγυμνωμένα,  
τὸ στήθο της ἔναι χαρτί,  
φερμάνι στὸν πραγματευτῆ,  
ἄχ, ὅποιος νὰ τὸ νεγνώσει<sup>3</sup>,  
ἄχ θέλει περίσσια γνώση.  
Τὰ στήθια της τὰ φουσκωτά,  
πάντα νὰ τάχει σκεπαστά,  
γιάρε ὅποιος τ' ἀποσκεπάσει,  
τὸ νοῦ του θὰ δὸν χάσει.  
Μαῦρα μάτια και μεγάλα  
ἄσπρο στήθος σὰ δὸ γάλα.

### 3. Τὰ καράβια με τὸ φτιασίδι

- Στὰ ψηλὰ τὰ παραθύρια  
κάθανάι δυὸ μαῦρα φρύδια  
και κοιτάζασι τὰ καράβια,  
—γεια χαρὰ τὰ παλλικάρια 10  
και κοιτάζασι τὰ καράβια  
5 ποῦρκουνάι πὲ τὸ ταξίδι,  
φορτωμένα τὸ φτιασίδι.  
—Μπρὲ καλὲ καρaboκύρη,  
πῶς τὸ δίνεις τὸ φτιασίδι;  
"Ἄν τὸ δίνεις με παράδες,  
ξύγιασε πένδ' ἔξ ὀκάδες.  
10 —Τὸ καλὸ τὸ κοκκινάδι  
δέκα γρόσια ἔχει τὸ δράμι,  
δέκα γρόσια ἔχει τὸ δράμι  
κι' ὅποια θέλ' ἄς πὰ νὰ πάρει.

### 4. Τὸ ὄνειρο

- Συννεφιασμένη μ' οὐρανέ, με τῆ χρυσοῦ σου δόξα<sup>4</sup>,  
ἔβγα, κόρη μου, νὰ σὲ πῶ τὸνειρο πούδα πόφα.  
Γεῖδα πού με κρεμάσασι πὲ τὰ ξαθά μαλλιά σου,  
στῆ φυλακῆ με ρίξασι μέσα στὴν ἀγκαλιά σου.  
5 Μὰ σὺ 'σαι πύργος με γυαλιά, καθρέφτης με συνδέφια,  
ἔσὺ 'σαι ὁμορφότερη πὲ γούλα σου τ' ἀδέρφια.  
Λάμπει ν-ὸ γήλιος λάμπει, λάμπει τὰ κάλλη σου,  
λάμπου και τὰ λουλούδια πὰ στὸ κεφάλι σου.  
"Ὁ γήλιος βασιλεύγει, ἡ πούλια χάνεται,  
10 κορίτσια παλλικάρια, νὰ μὴν πεθάνετε,  
και σεῖς οἱ πανδρεμένες παιδιὰ νὰ κάνετε.  
"Ὁ γήλιος βασιλεύγει ἀπάνου στὰ κλαριά,  
κορίτσια παλλικάρια θέλουσι παντρειά,  
κορίτσια παλλικάρια νὰρραβωνιάζεστε,  
15 τὰ χρόνια σας περνοῦσι, δὲ δὸ στοχάζεστε.

1) τσακί (τό) = τὸ μέτωπον (λ. τ.) 2) γιάρε ἐπιφ. προστακτικὸ κατὰ συμφυρμὸ ἀπὸ τὸ γιά τῆρα ρε—γιάτραρε—γιάρε. (Στὴν Πελοπόννησο γιάτρα). 3) νεγνώνω = διαβάζω (ἀναγινώσκω). 4) δόξα = τὸ οὐράνιο τόξο.

Σημ. συλλογῶς. Τὸ τραγοῦδι εἶναι φκιασμένο ἀπὸ διάφορα δίστιχα με συγγενικὸ περιεχόμενο τὴν ἐπιγραφή τὴν ἐδώσαμε ἀπὸ τὸ πρῶτο δίστιχο.

## 5. Τὰ φιλιά

- Σᾶς παρκαλιῶ γυναῖκες,  
 νὰ μὲ βάλετε στὴ μέση,  
 νὰ φιλήσω ποιά μ' ἀρέσει.  
 Σὰ φιλήσω κοριτσάκι,  
 5 τὸ χαρίζω ἕνα φλουράκι,
- σὰ φιλήσω πανδρεμένη,  
 τὴν πληρώνω τὴ γαημένη,  
 Σὰ φιλήσω καμνιά χήρα,  
 τύχη πῶχει ἢ κακομοίρα!

## 6. Τὰ μαῦρα μάτια

- Μαῦρα μου μάτια καὶ πλουμισμένα — Ἐοῦ κοιμᾶσαι στὰ σεντονάκια  
 τὸ πῶς καιμᾶστε χωρὶς ἐμένα... καὶ γὼ γυρίζω μέσ' τὰ σοκάκια,  
 —Οὔτε κοιμοῦμαι οὔτε νυστάζω τὸ πῶς κοιμᾶσαι χωρὶς ἐμένα  
 μόν' σὲ θυμοῦμαι κι' ἀναστενάζω. καὶ γὼ γυρίζω μέσκα στὰ ξένα;

7. Ἐρωτικὸ<sup>1</sup>

- Τὸ λεμόνι ἔναι ἕνα,  
 ἔλα, κόρη πὲ τὰ μένα,  
 τὰ λεμόνια ἔναι δυό,  
 λαχταροῦσα νὰ σὲ διγιῶ,  
 5 τὰ λεμόνια ἔναι τρία,  
 μαῦρα μάτια μαῦρα φρύδια,  
 τὰ λεμόνια τέσσερα,  
 βάσκανα πόσ' ἔσυρα,  
 τὰ λεμόνια ἕνα πένδε,  
 10 τὰ καλὰ κορίτσια φαίνδαι,  
 τὰ λεμόνια ἔναι ἕξι,  
 νέος δγιῆκε νὰ διαλέξει,  
 τώρα θέλει νὰ παντρέψει.  
 Τὰ λεμόνια ἔν' ἑφτά
- 15 ἄς τὰ εἶπαμε κι' αὐτά,  
 τὰ λεμόνια ἔν' ὀχτώ,  
 γύρεψα νὰ πανδρευτῶ,  
 τὰ λεμόνια ἔν' ἑννιά,  
 γύρεψα γυναῖκα νειά,  
 20 τὰ λεμόνια ἔναι δέκα,  
 πῆρα ἔμορφη γυναῖκα,  
 τὰ λεμόνια ἔνδεκα,  
 πορπατεῖ σὰν πέρδικα,  
 τὰ λεμόνια δώδεκα,  
 25 πορπατεῖ ἀρχόνδικα,  
 τὰ λεμόνια δέκα τρία,  
 τὰ βυζιά της κρύα κρύα.

## 8. Ὁ σκοτωμὸς τοῦ Γιάννη

- Κάτου στὴν ἄσπρη πέτρα  
 στὸ ἀρμυρὸ νερό,  
 σκοτώσασι τὸ Γιάννη  
 τὸ μοναχογιό.  
 5 Τοῦρκοι τὸν ἐσκοτώσασι  
 καὶ Ρωμοὶ τὸν θάψασι,  
 τρία ἔμορφα κοράσια  
 κείνα τὸν ἐκλάψασι :
- 10 Γιάννη μ', δὲ σὲ τὸ γεῖπα,  
 δὲ σοῦ τ'ἀλεγα,  
 μὲ Τοῦρκους μὴν παλαίψεις  
 οὔτε μὲ Ρωμιούς,  
 γιὰτὶ οἱ Τοῦρκοι σφάζου  
 καὶ οἱ Ρωμοὶ κρεμοῦ;

1) Οἱ στίχοι καὶ ἡ μελωδία εἶναι τοῦ λύρατζη Γ. Γκόρε.



- 15 Γιάννη μ', σάν είχες μάννα,  
σάν είχες κι' ἀδερφή,  
ἀν είχες και γυναίκα  
νά ξερτει νά σέ γδει.  
Γυρίζω γλέπω πέρα,  
20 μινά νδάρα μινά βροχή,  
γλέπω τή Γιάνν' τή μάννα
- τή Γιάνν' τήν ἀδερφή.  
"Έναι τή Γιάνν' γυναίκα,  
τή Γιάννη τὸ παιδί,  
25 τὸνα βαστᾶ στὸ χέρι,  
τᾶλλο στήν ἀγκαλιά,  
τὸ ἄλλο καταπῶδι,  
κλαίγει, φωνάζ' μπαμπᾶ.

## Γ' Τραγούδια τοῦ χάρου

## 1

- Ἄδω Γιάννης γέρτηκ' ἄρωρα ἰ και τραγουδεῖ και πάει  
και ξύπνησε ἐννιά χωριά και δέκα πένδε κάστρα  
και ξύπνησε τὸ δράκονδα μετ' τή δρακόντισσάν του  
κι' ὁ δράκος τὸν νεπλίστηκε ὁ πού θά τὸν θανατώσει,  
5 και κείνος σάν τὸ ἄκουσε βαρεῖά τὸ γακοφάνη.  
— "Άφισε, δράκε μ', ἄφισε κόμη σαράνδα ἡμέρες,  
νά κάνω τὸ δουγούνη μου νά κάνω τή χαρά μου.  
Ἄδω δράκος τὸν ἐχάρισε κόμη σαράνδα μέρες,  
πέ τις σαράνδα κ' ὕστερα τὸ Γιάννη δὲν γυρεύει.  
10 κι' ὁ Γιάννης σὰ δὲ ἄκουσε βαρεῖά τὸ γακοφάνη.  
— "Έλα, Γιάννη μ', δῶ κοντά στήν δάπια τή δική μου,  
πῶναι πέ μέσα κόκκινη και πόξω ξεγαλάζια.  
Κι' ὁ Γιάννης σὰ δὲ ἄκουσε βαρεῖά τὸν γακοφάνη.  
— Φέρτε μαχαίρια νά σφαγῶ και γρέμνα νά γρεμνίσω,  
15 φέρτε τὸ ἔρμποψάλιδο νά κόψω τὰ μαλλιά μου.

## 2

- Ματάκια μου καμμύσετε, χέρια μου σταυρωθήτε  
και σεις τὰ ποδαράκια μου στὸν Ἄδη θά διαβῆτε.  
Ποδὲ σὲ γείδαμε νεκρὸ τὰ χέρια σταυρωμένα,  
τὸ κόνισμα στ' ἀστῆθος σου, τὰ μάτια καμμυσμένα...  
5 Ἄδω τὴ ἔναι γή ὀλογύστερη ἀπὸ θά βγῶ π' τὴν πόρτα,  
ἀ πάγω νά στεφανωθῶ ἀπὲ τῆς γῆς τὰ χόρτα.  
Διαβάνω κλαίν τὰ μάτια μου, δὲ θέλω νά παχάλνω,  
νά φήσω γῶ τὸ σπίτι μου, νά φήσω τὰ παιδιὰ μου,

Σημ. συλλογῶς. Ὁ Γιάννης εἶταν Σαμοκετιανὸς και εἶχε τὸ ἐπώνυμο Τουλούπη.  
Ἐμοιῶθη μαζί με δύο ἄλλους συγχωριανούς του, τὸ Γιώργη Καραῖτη και τὸν Κωνσταντὴ  
Κουζιμουτζέλλη, πού εἶταν ζυγιστῆς στὰ κάρβουνα στὸ λιμάνι τῆς Νεάδας, ἀπὸ τοὺς Τούρ-  
κους μετὰ τὸ πέραςμα τῶν Ρώτων τὸ 1878. 1) ἄρωρα = ἄωρα, παρᾶωρα. 2) νεπλίστηκε  
ἀπὸ τὸ ρ. νεπλιέμαι παρεφθ. τύπος τοῦ ἀπειλῶ.

νά φήσω καί τόν ἄδρα μου ἔνα μεγάλο κρίμα.

- 10 Σ' ἔνα γιαγκίνι<sup>1</sup> καίγομαι, σέ μιὰ φωτιά μεγάλη,  
χύσε νερό καί σβύστε δην νά μην καγοῦσι κι' ἄλλοι.

3

—Ποιὸς ἔναι κάτου πού βρονδᾷ σά νάσαι νοικοκύρης;

"Ἄν ἔναι ξένος νά διαθεῖ καί ἂν ἔν' δικὸς νά νέρτει,  
ἂν ἔναι ὁ πικροχάρονδας ἄλλον ὑγιὸ δὲν ἔχω.

- 5 "Ἄφισ με, Χάρε μ', ἄφισ με, σήμερα μὴ μὲ παίρνεις,  
πῶσαι Σαθεδάτο νά λουθῶ καί Κυριακὴ ν' ἀλλάξω,  
καί τῇ Δευτέρᾳ τὸ πρωὶ ἔρχουμαι μοναχὸς μου.

Θέλω νά ἔριτω μιὰν αὐγὴ καί μιὰ καλὴν ἡμέρα,  
νά παραγγείλω τὰ βουνά μὴ βρέξου, μὴ χειμάσου,  
τί ἔχω γιὸ στήν ξενιτιὰ φυλάγω δον νά ἔριει.

- 10 πού ἔχω ροῦχα περισσά νάρτει νά τὸν ἀλλάξω.  
Καί λασπωμένο θέλω δον κι' ἀλάσπωτον γαπῶ δον.

4

Τρίτη, Τετράδη χλιθερή, Πέφτη... ἡ καημένη

ἀρρώστησε ἡ Ἑλενιώ καί πέφτει νά πεθαίνει,  
ἡ μάνα δῆς δὲ γήδου κεῖ, στή γειτονιά πηγαίνει,  
τὸν ἀδελφό δῆς ἔστειλνέ νά πᾶ νά τῇ φωνάξει.

- 5 —'Ανδέ, μαννέ, στὸ σπίτι μας ἡ Ἑλέγκω μας πεθαίνει.

—Τ' ἔχεις, Ἑλέγκω, καί βογγᾶς καί βαριανεστενάξεις,  
κάν μὴ πεινάς κάν μὴ διψᾶς, κάν μὴ ν' ἀλλάξεις θέλεις;

—Οὔτε πεινώ, οὔτε διψῶ, οὔτε ν' ἀλλάξω θέλω,  
ἔχω ἄδρα στήν ξενιτιὰ τώρα δώδεκα χρόνια  
καί φῆξε με σαλὸ<sup>2</sup> παιδί καί ἔναι παλλικάρι.

### Δ' Να νουρίσματα

1

"Ἐλα γύπνε μ' πάρε δο,  
Πανεγιά μου κοίμισέ δο,  
πάνε το στή Μάη τ' ἀμπέλια,  
καί στή Μάη τὰ τσαγιρέλλια<sup>3</sup>,  
νά τὸ δώκ' ὁ Μάης τριφύλλι  
καί ἡ Πανεγιά κουλίκι  
κι' ὁ Χριστὸς τὸ δεκανίκι.

πῶς κοιμάσαι μοναχῆ;

—"Ὅχι ἐφέντη μου Χριστέ,  
δὲ γοιμάμκι μοναχῆ,  
ἔχω δούλους, ἔχω Παύλους,  
ἔχω δώδεκα βαγγέλια,  
τῇ Χριστοῦ τὸ δεκανίκι,  
πέ κά στὸ μαξιλάρι μου.

3

2

—Μάγδα καί Μαγδαληνῆ

Κοιμήσου κοιμήσου σό,  
ἡ τύχη σου δουλεύει

1) γιαγκίνι (τό) = ἡ πυρκαϊά (λ. τ.). 2) σαλὸ = μωρό. 3) τσαγιρέλια = μικρὰ λειθάδια.  
πέ κά = ἀπὸ κάτω.

καὶ τὸ καλὸ σου ριζικό  
 νὰ κουδανεῖ νὰ φέρνει,  
 νὰ κοιμηθεῖ νὰ κοιμηθεῖ,  
 νὰ γίνεῖ ὁσὸ μεγάλο,  
 νὰ τὸ χαρῶ σὶς πανδραεῖς  
 κ' ὕστερις ἄς πεθάνω.

4

Κοιμᾶται ἄστρι, κοιμᾶται αὐγή,  
 κοιμᾶται νεῖδ φεγάρ',  
 κοιμᾶται κοριτσάκι μου  
 πὰ σ' ἄσπρο μαξιλάρ',  
 νὰ κοιμᾶται νὰ τρανεύγει  
 καὶ τὰ πρῶτα νὰ διαδάλνει.

5

Κοιμήσου σὺ κοιμήσου σὺ

καὶ γὼ τὸ νανουρίζω,  
 καὶ γὼ τῆ γούνια του κουνῶ  
 καὶ τὸ γλυκοκαιμίζω.

6

Τὰ κορίτσια μεγαλώνου,  
 οἱ γαμβροὶ κονταζυγώνου,  
 τὰ κοριτσάκια φροκαλιού,  
 οἱ γαμβροὶ παρακαλιού.  
 Τὰ κορίτσια στὸ χορὸ,  
 τὰ παλλικάρια λούρα,  
 κλώθου τὰ μουστάκια δους  
 καὶ κλωθογυρίζου δα,  
 τὰ κοριτσάκια βρίζου δα.

## Ε' Ὄνόματα Σαμοκοβιανῶν

### α') Βαπτιστικὰ ἀργένων

Ἀπὸ τὰ ὀνόματα σημειώνουμε μόνο μερικὰ πὸν παρουσιάζουν κάποιο ἰδιωματισμὸ :

Κωσιανδῆς, Κῶτσος, Γωδῆς, Δαδῆς, Δαδὶ (τό), Κυριαζῆς, Καλο-  
 γιάνν'ς, Λάμπρος, Λάμπος, Πρῆμπος, Σοφιανός, Βατάμος, Στέφος, Γιάννης,  
 Γιάνν'ς, Σάββας, Ζέρβας, Ἀνδρέας, Ἰορδάν'ς—Γιορδάν'ς, Βασάρμος, Στα-  
 νίτσας, Πολυζῶης, Στέργιος, Παμεινώνδας, Τριαντάφυλλος, Δημοστέν'ς—  
 Δημόστης, Μαργαρίτ'ς, Εὐγέν'ς, Εὐθύμ'ς.

### β') Βαπτιστικὰ θηλέων

Ξαθῆ—Ξαθίππ'—Ξαθούλα, Δουκέν', Ζαχαρένια—Ζαχαρῶ, Κουρτέσα,  
 Ἀνθῆ—Ἀνθουλιὰ, Μόρφαινα—Μορφούλα, Χάϊδω—Χαϊδούλα, Γερακίνα,  
 Μελαχροινῆ—Μελαχροινούλα, Ἀναστασία—Τασούλα, Ζωγοπή, Θεόδωρα,  
 Σγουρη—Σγούρινα, Κοκιάνα, Κεράτσα, Παγωνιώ, Γιωργιά, Ἐλέν'—Ἐλε-  
 νίτσα, Χρυσῶ—Χρυσούλα, Ζουμπλιὰ—Ζουμπουλίκια, Μαρούλα, Εὐδοκία,  
 Σεβαστή, Λουλούδα—Λούλα, Πολυξέν', Βασιλικῆ—Βασίλω—Βάσω, Χρυσ-  
 σάνθ', Πηνελόπ'—Πόπ', Κυριακίτσα—Κυριακούλα, Μεγιστία, Καλλιόπη—  
 Καλλιώ, Ἀρχοντή, Δέσποινα—Δεσποινιώ, Χρυσάφω—Χρυσάφενια—Ξαφέ-  
 νια—Ξαφενιώ, Μαριγῶ—Μαρία, Κεράν', Πανδώρα, Ἀργιάδ' (Ἀριάδην),  
 Ἀλκμήν', Ἀρτεμισία, Σκεύω, Ρεβέκα, Μενιώ, Τριανταφλένια, Φρόσω,  
 Τέρψω, Ζηνοβία, Συματένια, Πανιώ, Κεραρήν', Ἀγγελίνα, Εὐφρανθ',  
 Παγώνα, Βηθλεέμ.

**Ἐπώνυμα Σαμοκοβιανῶν**

Γκόρες, Στρατζαλ'ς, Γούτσης, Λύρατζης, Λάμπαρος, Κουτσαδάκ'ς, Φυτλάς, Δοίν'ς, Γιοβανῆς, Κουλίγκας, Τσοῦκος, Γκιουλές, Τσιφλικιώτ'ς, Τσαλδιοῆς, Τσακμάκ'ς, Τσιβκάς, Ταροῆς, Λιμπιάκος, Δαδουῆς, Μενῆς, Στρατήρος, Προζύμ'ς, Μβελίδ'ς, Σουρβῆς, Κόνελλ'ς, Μουριάδ'ς, Ρέκος, Βαρβάτος, Νταβραντάς, Στάμος, Τσιβελεκίδ'ς, Γκριτζίλ'ς, Τσαφάρας, Τριανδαφ'λλῆς, Πιπῆς, Τούκάλ'ς, Φίτσος, Στραμπακίδ'ς, Πετνός, Βουρζέλ'ς, Λαλαγκῆς, Καπίστρας, Τσερκέζ'ς, Κωλαρῆς, Κουρνᾶς, Πετρίδ'ς, Λύκος, Θανάσαρος, Γονατίδ'ς, Παπαδημος, Γκραδος, Μπαλίδ'ς, Πασάκαλ'ς, Κύτταρος, Πολυζωίδ'ς, Πουλημένος, Καλλίνος, Περιστερίδ'ς, Δαλγκίτσ'ς, Δαλμῆς, Δούβας, Καράν'ς, Καμπᾶς, Μουμτζῆς, Κυριαῆς, Ἡλός, Τσαμπλῆς, Γκαγκίδ'ς, Ψαλίδ'ς, Γκαβεροῆς, Εὐστρατίου, Μανένος, Ἀραμπατζῆς, Μάντ'ς, Στανιτσιδ'ς, Τρανός, Ὁριανός, Μῆτρος, Ἀδρών'ς, Μανίτσας, Βεοβέρ'ς, Χριστοδούλου, Στάμου, Λεφῆς, Σερβάν'ς, Δήμογλου, Ζιανδάρο'ς, Καραβίδας, Γκατζέλλ'ς, Λαίμαρος, Χάιδος, Μπουζῆς, Μανωλίδ'ς.

**Τοπωνύμια Σαμοκοβιανῶν**

Στὸ Καραβιζί, στὸ Φραμένο τὸ χωράφ', στὸ Λιμνιώτικο ρυάκ', στὴ βαλιὰ βασιὰ, στὸ Μάγο, στὴν Ὁξοτή, στὸ Σαβαχτιάνο, στὴν Παναγιὰ τὴ Μουρτατιανή, στὴ Βάρκα, στὸ Ζωγερό, στὴ Ἀβγενικοῦ τεπές, στὸ Γράδο, στὴ Μευκή, στὴ Χατζηγιώργ' κάκαρο, στὸν Ἀϊ Θανάσ', στὴ Γήλ' τῆς λογγές (ἡλιου λογγιές), στῆς Ἀμπλας τὰ νδουλάπια, στὸ Τσοῦτσουρο, στὴ Ἀϊ Γιάν' μαναστήρ', στὴ Βοδά, στὴ Δημῆ τσαγίρ, στὸ Σουρζέλλ', στὴ Σέρβου τὴ μαδριναί, στὴ Μπεσι-κακαρά, στῆς Κριθαργές, στὰ Χαλαζωμένα, στὴν Ἀρμύρα, στὸ Μπολιανιγδερε (θελὸς ποταμός), στὴ Καλάη τὸ μδοστάν', στὸ Ἀλμπαναριό, στῆς Πόρτες, στὴ Τζαφέρ', στὴ Καλαμούκ' κουρί, στὸ Καλογερί, στὸ Ἀγίασμα, στὴ Βίγνα, στὴ Μηδειάτ' τὸ χωράφ', στὴν Πολσιὰ.

**ΣΤ' Φωνητικὲς καὶ γραμματικὲς παρατηρήσεις  
στὸ Σαμοκοβιανὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα**

Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Σαμοκοβιοῦ ἀνήκει στὴν κατηγορία τῶν ἡμιβορειῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων καὶ παρουσιάζει τὰ ἴδια σχεδὸν χαρακτηριστικὰ μὲ τὸ ἰδίωμα τοῦ Σκοποῦ γιὰ τὸ ὁποῖο ἐγράψαμε στὸν Ε' τόμο τοῦ Ἀρχείου σελ. 229—239. Ἐδῶ σημειώνουμε μόνον τῆς λίγες διαφορῆς ποὺ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὰ δυὸ ἰδιώματα :

**Α' Τονισμός**

Ἀκούεται κύριος καὶ δευτερεύων τόνος σὲ μερικοὺς τύπους ρημάτων ἑπιως : ἔφαγάσι, βάσταζάσι, γήλεγάσι, γήθελάσι, ἔγραψάσι, σὲ πρόσωπα

δηλ. δπου ὁ κύριος τόνος πέφτει πέρα ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσα καὶ ἔχει τότε ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλο βοηθητικὸ τόνο.

### **Β' Ἀποβολὴ φθόγγων**

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἀτόνου η καὶ ι ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε τὰ ἴδια μὲ ὅσα ἐγράφηκαν γιὰ τὸ Σκοπιανὸ ἰδίωμα. Κάμνουμε μόνο τὴν ἑξῆς παρατήρηση, πού πρέπει νὰ ἔχει ὑπ' ὄψει του ὁ ἀναγνώστης τῶν λαογραφικῶν τοῦ Σαμοκόβ. Μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ ἀτόνου η, ι, ὅταν ἀπομένει οὐρανικὸ γράμμα κ, γ, χ δὲν προσφέρεται ὑπερωικά, ἀλλὰ οὐρανικά, μὲ κλειστὸ δηλ. τὸ στόμα στὴν ἴδια θέση περίπου πού παίρνει καὶ ὅταν προσφέρονται τὰ γράμματα αὐτὰ μαζὶ μὲ τὸ η ἢ ι. Ἐπίσης τὰ ὕγρα λ, ρ καὶ τὸ ἔρρινο ν, ὅταν ἀπομένουν τελικὰ μετὰ τὴν ἀποβολὴ ἀτόνων η ἢ ι διατηροῦν τὴν ὕγρα καὶ ἔρρινη προφορά τους<sup>1</sup>.

### **Γ' Ἀνάπτυξη συμφώνων**

1) Ἀναπτύσσονται τὰ σύμφωνα γ, ν στὶς περιπτώσεις πού ἔχουν γραφεῖ στὸ Σκοπιανὸ ἰδίωμα. (Γόμ. Ε'). Περισσότερο ἐδῶ ἀναπτύσσεται τὸ γ στὰ ρήματα: πιστεύγω, δουλεύγω, γυρεύγω, λατρεύγω, νίβγουμ(αι), ζουλεύγω, παιδεύγω, κούγω, κοῦγε, λούγω κλπ. 2), ἀνάλογο ἔρρινο ἀναπτύσσεται στὸ ἐπίρρημα ὄνδας, ὄδας<sup>3</sup> 3) ἀναπτύσσεται ὄχι συχνὰ j μετὰ τῶν φωνηέντων ι καὶ α: Μαρίja, Σοφίja κλπ.

### **Δ' Ὑποκοριστικά**

Συνηθισμένες καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν εἶναι: ἐλλ<sup>2</sup>(ι), π(ου)λο καὶ σπανιώτερα ακ<sup>2</sup>(ι), οὐδ<sup>2</sup>(ι): σπιτέλλ<sup>2</sup>(ι), πιθαρέλλ<sup>2</sup>(ι), γουρουνέλλ<sup>2</sup>(ι), παιδέλλ<sup>2</sup>(ι), πουλέλλ<sup>2</sup>(ι), κουμαρέλλ<sup>2</sup>(ι), σπιτόπλο, κομματσόπλο, παιδόπλο, παιδάκ<sup>2</sup>(ι), κατούδ<sup>2</sup>(ι) κλπ.

### **Ε' Μεγεθυντικά**

Συνηθισμένες καταλήξεις τῶν μεγεθυντικῶν εἶναι: ακλας, ακους, ακας ουκλα, αρας, αρα: ἄδρακλας, ἄδρακας, χερσούκλα, κοιλαραῶς, στομαραῶς, γολαραῶς, γυναικάρα, βωλάκα κλπ.

### **ΣΤ' Ἀντωνυμίες**

Εὔχρηστες ἀντωνυμίες εἶναι ὅσες σχεδὸν καὶ στὸ Σκοπιανὸ ἰδίωμα. (Γόμ. Ε'). Χαρακτηριστικὴ ἐδῶ εἶναι ἡ προφορὰ τοῦ τ τῆς προσωπικῆς, κτητικῆς καὶ δεικτικῆς ἀντωνυμίας πάντοτε σχεδὸν ὡς d: γεῖπε dona, ρέχκε do, γόρασέ do, λογιάζου do, πῆρα don, λέσι don, ἔβγαλέ dηνε, παιδευνέ dηνε, πόλυκά da, παίρνει don, ξουρίζ<sup>2</sup> don, λάτζ<sup>2</sup> don, ἔπκε don, δικός don, μονάχος

1) Τυπογραφικοὶ λόγοι δὲν ἐπιτρέπουν τὴ χρῆση τῶν καθωρισμένων ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν συμβόλων γιὰ τὴν προφορά.

δου, γῆ μάνα δου, τὸ σπίτι δου, μαζί τους, γῆ καρδιά τους, τὰ πάθια τους, τὰ σπαθιά δου, τὸν ἀφαλὸ δης, ρωτᾶ δο, πᾶσι δου, τὴν ἐπιθυμία δου, τὴ χαρὰν δου, πουλιῶ δηνε κ. ο. κ.

### Ζ' Ρήματα

Σχετικὰ μὲ τὴν κλίση τῶν ρημάτων ἀξιοσημείωτη διαφορὰ εἶναι ἡ κατάληξη τοῦ γ' πληθυντ. προσ. τῆς ὀριστικῆς καὶ ὑποταχτικῆς, ποὺ εἶναι γιὰ τοὺς ὀρχικούς χρόνους ον—ουσι, γιὰ τοὺς ἱστορικούς α—ασι : Πηγαίνου (στὰ νημόργια), χώνου (δην), παίρνου (ψωμί καὶ) τρώσι, θερίζου (τὸ χωράφ'), λογιάζου (δην γοί ταλιατζήδες), νὰ νοῖξου (τὸ παναθύρ'), νὰ φᾶσι, νὰ λέσι (δου), γεῖπα (δου)=τοῦ εἶπαν, πόλυκά (δα)=τὰ ἀπόλυκαν, (τὸ παιδί) ἔσωσά (δο γοί καρκατσαναῖοι), γήθελάσι, γήφεράσι, γάπησάσι, ἔδωκάσι, ἔγραφάσι, πήγαῖνάσι, κράτησάσι, διάβρασσι, πῆρα (δον στρατιώτ'), γῆῦρα (δον κεῖ πεθαμένο), ἔβανά (δον σ' ἓνα γοῦτο) κλπ.

### Κλίση τοῦ βοηθητικοῦ εἶμαι

Ἐνεστώς		Παρατατικός
Ὀριστική	Ἑποταχτική	
γεῖμ'	νὰ γεῖμ'	γῆμουν
γεῖσ'	νὰ γεῖσ' κλπ.	γῆσουν
ἔν'(αι)		γῆδου
γεῖμεστε		γῆμεστε
γεῖστε		γῆστε
ἔν'(αι)		γῆδου καὶ γῆδασι

### Ζ' Μῦθοι

#### 1 Πῶς ἔγινε ἡ Τουρκία

(Ἀφγγήθηκε ἡ ἔβδομηντάρα Σαμοκοβιανὴ Ἑλενίτσα Νταβραντᾶ καὶ ὁ ἔβδομηντάρης Νικόλαος Μαλτζέζης).

Καποτὲ κι' ἓνα γαιρὸ νὰι Τουρκία γῆδου νὰι τίποτα. Γεῖχε ἓνα βασιλεὺ καὶ γεῖχε τὴ θυγατέρα δου. Λέγει δου ἓνας : —Γῆ θυγατέρα σ' ἄ ποῖσ' παιδί. —Ποῦ τὸ ξαίρ'ε, λέγ' δου ὁ βασιλεὺς. —Τὸ ξαίρω ἐγώ, λέγ'. —Ἐγὼ ἄ τὴν ἀποκλείσω, λέγ' ὁ βασιλεὺς, σὲ μιὰ κάμαρα νὰ μὴ δῆνε δεγεῖ ψυχὴ. Ρύστερα πόκλεισέ δην καὶ κἀνδου. Φωνάζ' μιὰ μέρα τὸν ὑπηρέτ' δης καὶ λέγει τὸν πατέρα δης νὰ στείλει δὴν ἓνα σκυλάκ' νὰ γλενδίξ'. Στέλνει δὴν ὁ βασιλεὺς ἓνα σκυλάκ'. Κἀνδου κἀνδου ἔπαιζε, ἔθανέ δο στὰ βούτια δης κι' ἔμεινε βαρεμέν'

πὲ τὸ κουταβέλλ'. Ἐμαθὲ δὲ ὁ βρασιλῆς, πιάν', κἀν' ἕνα σεδούκ', βάνει δὴν μέσκα καὶ πολεῖ δὲ μέσ' τῆ θάλασσα. Δῶ τὸ σεντούκ' νὰ ξέβ', κεὶ νὰ ξέβ', ξέβκε στὴν ἀκροθάλασσα στὴν Κόκκιν' Μηλιά. Ξέβκε πὲ τὸ σεντούκ', ἔκανε τὸ παιδί ἀγοράκ', κάθσε κεὶ κ' ἔγινε τὸ παιδί δεκαοχτῶ χρονῶ. Μιά μέρα πῆγε στὴ βρούσ'. Γῆ μάννα πιάν' κ' ἔπκε φερετζὲ μαῦρο καὶ περικόφτ' τὸ παιδί μέσ' τὸ νερὸ καὶ γεῖπε δὲ νὰ πλαγιασ' μαζί δῆς. Τὸ παιδί δὲ γῆξαιρε καὶ πλάγιασε μαζί δῆς. Γύστερα γεῖπε δὲ στὴ μάννα δου, ἔδε πῆγε στὸ σπῖτ' κ' ἔλλαξε. — Τατί, παιδίμ', λέγει δὲ κείνη, ἔπου βρεῖς δῆνε κάλε μὴ φῆνεις δῆν. Ἐτσ' ἔπκε πὲ τῆ μάννα δου τὸ παιδί κ' ἄλλα παιδιὰ, κ' ἄλλα παιδιὰ καὶ δὲν γῆξαιρε πὸν γεῖναι μάννα δου. Πὲ κείν' τῆ φαμίλια ἔγινε γῆ Κόκκιν' Μηλιά καὶ γούλ' γῆ Τουρκιά. Ὁ ντουρβάς δῆς ἕναι σκαλωμένος κεὶ στὴν Κόκκιν' Μηλιά καὶ κεὶ ἂ πάγ' ὁ Τούρκος. Πὲ σκυλλέλ' ἔγινάσι καὶ λέγαμέ δους σκούλ'.

ναί=οὔτε. βούτια=μηριά, σκέλια. βαρεμένη=ἔγκυος. πολεῖ=ἀπολνᾶ. τατί=δὲν πειράζει. ντουρβάς (δ)=ἐδῶ σημαίνει τὴν πρώτη κατοικία, τὴν κοιτίδα.

## 2 Ὁ κακὸς ὁ λόγος

Καποτὲ κ' ἕνα γαιρὸ γῆδου μινὰ γυναίκα καὶ γεῖχε ἕνα παιδί κοπέλ'. Δουλεύασι καὶ ζούσασι. Στὸ μεταξὺ, ἕνα χειμῶ, κακὸ χειμῶ καιρὸ, πέρασε μινὰ ἀρκούδα πὲ κεὶ καὶ γῆδου βράδ' καὶ κρύος καιρὸς καὶ βρόδξε τὴ θύρα καὶ γεῖπε : — Μπάστε καὶ μένα μέσα νὰ γετσινδίσω καὶ γῶ πόψα δῶ. Γῆ γυναίκα ἔνοιξε τὴ θύρα, γεῖχε σιὰ λίγ' πολλή κ' ἔζησε ὡς τὸ πουρνὸ γῆ ἀρκούδα. Κάθσε δυὸ-τρεις μέρες, γιὰ γῆδου φουρτούνα, βροχή, κακὸ. Πάει κ' ἕνα κορίτ' κεὶ πέρα πὸν γῆδου γιὰ νὰ πάρ' τὸ παλλκάρ' κείνης τῆς γυναίκας. Ὅδε πῆγε τὸ κορίτ', κόμ' δὲ σέβκε, γεῖπε : — Τί βρωμεί; Βρωμαρκούδα ἔναι δῶ ; — Σῶπα, παιδίμ', λέγει δὲ ἡ βάβω, θὰ σὲ κούσ' ! — Λήγορα, λέγ' τὸ κορίτ', βγάλτε τὴ βρωμαρκούδα, βρῶμσε τὸ σπῖτ' μας. Σκώθηκε γῆ ἀρκούδα καὶ πηγαίν'. Μπροστὲ νὰ διαβαίν' γεῖπε στὸ κορίτ' : — Ἐπαρε τὴν τσεκούρα καὶ χτύπσε με στὸ κεφάλ', γιὰτὶ ἂ δὲ μὲ χτυπήσ' ἂ σὲ φάγω. Τὸ κορίτ' δὲ γῆθελε νὰ χτυπήσ'. — Χτύπησέ με, λέγ' ἡ ἀρκούδα, γιὰτὶ ἂ δὲ μὲ χτυπήσ' ἂ σὲ φάγω. Πῆρε τὴν τσεκούρα καὶ χτύπησέ δῆνε στὸ κεφάλ' κ' ἔκανε γιὰρὰ μεγάλονα. Πῆρε γῆ ἀρκούδα καὶ διάβκε. Ἀγάπα κ' ἄκουγε : Πέρασ' ἕνας χρόνος κ' ἔδρεξ' γῆ ἀρκούδα δῶ καὶ κεὶ. Γιατρεῦκε ὁ γιὰρὰς δῆς. Στὸ χρόνο μέσα τὸ κορίτ' πάντρεψε καὶ πῆρε τὸ παλλκάρ'. Ἡ ἀρκούδα πῆγε πάλ' κεὶ. Βρόδξε τὴ θύρα, ξέβκε ἡ γριά καὶ γεῖπε δῆν : — Πόψα, λέγ' ἡ ἀρκούδα ἂ γετσινδίσω καὶ γῶ δῶ πέρα, βρέχ' ὁ Θεός. — Ἀ σὲ βάλω πὲ πίσω τῆ θύρα, λέγ' ἡ γριά, νὰ μὴ σὲ δειεὶ ἡ νύφη μ', ἂ μὲ μαδίσ'. Πῆγε τὸ βράδ' τὸ κορίτ', γεῖδε τὴν ἀρκούδα καὶ φέρθηκε δῆν καλὰ. Ἡ ἀρκούδα γεῖχε μαζί δῆς χαρίσματα πολλὰ καὶ ἔδωκε τῆ βάβω, γιὰτὶ φχαριστήθηκε. Λέγ' γύστερα τῆ νύφ' : — Ψεῖρισέ με δῶ γιὰτὶ ψεῖριασα. Κεὶ πὸν τὴν ψεῖριζε γεῖδε τὸ γιὰρὰ

πού ἔγιανε. — Ἐδῶ γῆδου γιαρὰς, λέγ᾽ ἢ ἀρκούδα, ἔγιανε ; — Ἐγιανε. — Ὁ γιαρὰς ἔγιανε, λέγει, ἀλλ᾽ ὁ λόγος πού μὲ γεῖπες ; βρωμοαρκούδα, δὲν ἔγιανε. Γιά τὸ χατῆρ᾽ τῆς πεθρᾶς δῆς χάρσε δῆν καὶ δὲν ἐφαγέ δῆν. Ἐλα τὴ φάγει. — Ὁ γιαρὰς περνᾶ, ὁ κανὸς λόγος μὲν᾽.

κοπέλι=ἀγόρι. γετσινδίζω=διανυκτερεύω. κούς (κούγω)=ἀκούσει. γιαρὰς=πληγῆ. μνδίζω=μαλῶνω᾽ ἔλα=ἤθελε.

### 3 Ἡ κακιὰ καὶ ἡ καλὴ γυναῖκα

Καποτέ κι᾽ ἓνα γαιρὸ γεῖχε ἓνα κορίτσ᾽ καὶ ἓνα παλλκάρ᾽ πού γῆδου ἀδέρφια. Γῆ ἀδερφή πολὺ ἵπερασπίζου τὸν ἀδερφό, νὰ νικτεῖ, νὰ περνᾶ καλά. Πάει μινὰ γριά στὸ παλλκάρ᾽ καὶ λέγει δου:—Μὴ παιδί μ᾽ γῆ ἀδερφή σου τόσο νὰ σὲ ὑπερασπίζται. Νὰ νίβγεσαι μονάχος, μονάχος νὰ καθαρίζεσαι, γιατί πολλὰ γίνουνται. Γύστερα πὲ τὰ λόγια κείνα ὁ ἀδερφὸς πῆρε τὸ κορίτσ᾽ καὶ τῷ κλεισε μέσα σ᾽ ἓνα νοδᾶ καὶ πῆγαينέ δο φαγητὸ κι᾽ ἔτρωγε. Πανδρεύτηκε γύστερα κείνος καὶ γῆ γυναῖκα δου δὲν ἤξαιρε ἔτι γεῖχε κεῖ μέσα κλεισμένο τὸ κορίτσ᾽. Μονάχος δου πῆγαينέ δο νερό, φαγητό.

Μινὰ μέρα ἔμωε γῆ γυναῖκα λέγ᾽:—Ἄς νοίξω τοῦτο τὸ νοδᾶ νὰ δγιῶ τι ἔχ᾽ εἶ μέσα. Λογιάξ᾽ ἓνα κορίτσ᾽ κίτρινο καναρί.—Τὶ γεῖσαι λέγ᾽.—Ἐγὼ γεῖμαι ἢ ἀδερφή, λέγει τὸ κορίτσ᾽.

Παίρνει γῆ γυναῖκα τὸ ὑπερασπίζται. Παγαίνει δο φαγητό, ἔτρωγε, πάχουε, ἔγινε ἔμορφο. Τῶλλαξε, ἔβαλέ δο καλὰ φουστάνια πού γεῖχασι τῆ γῆ πὲ τὰ χόρτα, τῆ θάλασσα πὲ τὰ ψάρια, τὸν οὐρανὸ πὲ τᾶστρα. Ἐλλαζέ δο ταχτικὰ καὶ ἔστειλέ δο ἀντίκρυς πού γεῖχε ἓνα παλλκάρ᾽ τὸ σπὶτ᾽ δου πὲ ἓνα κρυφὸ παρεθύρ᾽. Κεῖ φροκάλιζε καὶ διάβαινε. Μινὰ μπάμπω στὴ παλλκαριού τὸ σπὶτ᾽ γεῖδε δο καὶ γεῖπε στὸ παλλκάρ᾽.—Πιάσε δο σύ, λέγει δῆν, τὸ παλλκάρ᾽. Γῆ μπάμπω φύλαξε κι᾽ ἐπιασέ δο. Στάθηκε κεῖ τὸ κορίτσ᾽, πῆγε τὸ παλλκάρ᾽, γεῖδε δο καὶ ἀρραβώνιασέ δο.

Πῆγε καὶ γῆ νύφ᾽ πὲ τὸ κορίτσ᾽, γνωρίστικασι καὶ ἔπκασι τίς γάμ᾽. Τῆν ἡμέρα πού γίνουνταν τὸ δουγούν᾽ πῆγε κι᾽ ὁ ἀδερφὸς πὲ τὸ κορίτσ᾽. Τότε γῆ γυναῖκα δου γῆπε δου πού ἔναι γῆ ἀδερφή δου, θαμάχκε δο, χάρηκε πολὺ, γεῖπε καλὰ λόγια τῆ γυναῖκα δου, πού τόσο καλὴ γῆδου. Γύστερα γουῶλ᾽ μαζί ἔζησάσι καλὰ καὶ μεῖς κόμ᾽ καλὰ.

—Καποτνὸς ἔν᾽ ὁ μύθος κι᾽ ἔλα πεῖ τί ἔναι εἰ καλὲς εἰ γυναῖκες καὶ τί εἰ κακέες.

ντουγούν᾽ (τό)=ὁ γάμος. καποτνὸς=κατοπινὸς, παλαιὸς.

### 4 Πὼς ἐδιάλεξε τὴ νύφ᾽

Καποτέ γεῖχε ἓνα παλλκάρ᾽ καὶ ἔδρεξε γουῶλα τὰ χωριά νὰ εὔρ᾽ μινάνε νύφ᾽ μινὰ καρδιά καὶ μινὰ ψυχῆ; νὰ ἔχου. Τελευταίγια πάει σὲ μινὰ πόρτα



καὶ βρονδᾶ καὶ θγαίν' ἕνα κορίτσ'. Ρωτᾶ ποιὸς ἔναι.—Θέλω ρεπεσέ λέγει τὸ παλλκάρ' κορακιστικά.—Καὶ γὼ θέλω πὲ σένα ρεπεσέ λέγ' τὸ κορίτσ'.—Αὐτὴ ἔναι γιὰ τὰ μένα λέγ' τὸ παλλκάρ'. Γύστερα συνιβάστηκάσι καὶ τὸ παλλκάρ' διαβαίν' στὸ χωριὸ δου.

Πῆγτε τὴ Πάσχα. Τὸ παλλκάρ' γήθελε νὰ στείλ' πὲ τὸ δουλο δου τὰ μπαξίσια στὴ συνιβαστικιά δου. Γινομόζ' δου μινὰ θούργια κρασί. Δῶκε δου τριάνδα ἕνα φλουρί, δῶκε δου κι' ἕνα κουλίκ' κι' ἕνα πετγὸ καὶ γείπε δου κορακιστικά:—Νὰ πεις στὴ συνιβαστικιά μ': Τριάνδα μινὰ μέρα σύρν' ὁ μῆνας καὶ τὸ φεγάρ' βιτούγκο καὶ τὸ λαλιόν' τῆ σπιτιουῖ ἔναι ὁ πετγὸς καὶ τῆς γίδας τὸ μπατσάκ' τσίτα-τσίτα, κόρδα-κόρδα. Τὸ γείπε τὸ τσιράκ' νὰ δᾶ πει κορακιστικά. Τὸ τσιράκ' στὸ δρόμο ἔφαγε τὸ μισὸ κουλίκ', γήπτε τὸ μισὸ κρασί καὶ φκαιρῶσε ἢ θούργια, ἔφαγε καὶ τὸ λαλιόν' τῆ σπιτιουῖ.

Πῆγε στὸ κορίτσ' καὶ γείπε γούλα κορακιστικά χωρὶς νὰ ξαίρ' τι ἔλα ποῦ. Καθίζ' τὸ κορίτσ' καὶ μετρά. Βγάζ' φλουριά εἴκοσ' ὀχτώ. Τρία γείπε κλεμμένα τὸ τσιράκι, εἴκοσ' ὀχτώ πόμνασι. Λογιάζ' τὸ κουλίκ' μισὸ, ὁ πετγὸς δὲ φάνκε νδ'ίπ, τὸ κρασί φκαιρωμέν' ἢ θούργια. Λέγ' πάλε στὸ τσιράκ' κορακιστικά:—Ἀσπασμοὺς στ' ἀφενδ'ικό σ', εἴκοσ' ὀχτώ μέρες σύρν' ὁ μῆνας καὶ τὸ φεγάρ' μισὸ καὶ τὸ λαλιόν' τῆ σπιτιουῖ μῆτε φάνκε μῆτε κούστικε καὶ τῆς γίδας τὸ μπατζάκ' λυμάτια καὶ πλεμάτια. Ἄν ἀγαπᾶ τὴν βέρδικα, μὴ δειρ' τὴ γουρούνα. Τὸ παλλκάρ' κατάλαβε γούλα καὶ θάμαξε τὸ κορίτσ' ποῦ γήδου ἔξυπνο. Γύστερα πῆγε καὶ πῆρε τὸ κορίτσ' καὶ ζήσασι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ.

θούργια (ἢ)—ἢ προσιὰ, ἢ μουσιὰ. βιτούγκο (τὸ)—δλόκληρο. φκαιρῶνω=ἀδειάζω, κενουῖμαι (ἀπὸ τῆ λ. εὐκαιρία). ἔλα ποῦ=τι ἤθελαν νὰ εἰποῦν.

### 5 Πῶς παντρεύτηκάσι τὰ κορίτσια

Καποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ γήδου τρία κορίτσια καὶ δὲν ἐπαντρεύγονδουν. Γείπε ἢ μινὰ:—Ἐγὼ ἂ νὰ νὰ ρωτήσω τὸ Θεγὸ νὰ δγιοῦμ' γιὰτι δὲ πανδρευγούμαστε. Στὸ δρόμο ποῦ πῆγαινε γηῦρε μινὰ μηλιά καὶ ρώτησέ δη:—Ποῦ πᾶς;—Πᾶ νὰ ρωτήσω τὸ Θεγὸ, γιὰτι δὲ βανδρεύουμ'.—Ρώτσε καὶ γιὰ μένα, λέγ' ἢ μηλιά, γιὰτι κάνω μῆλα καὶ πέφτου.—'Α ρωτήσω, λέγ' τὸ κορίτσ'.

Γύστερα πάει μακριὰ καὶ θρίσκ' μινὰ πέτρα καὶ κρέμουδου. Μῆτε πάν' μῆτε κάτ', μῆτε στὸ Θεγὸ, μῆτε στὴ γῆ.—Ποῦ πᾶς κορίτσ', ρώτσε δο ἢ πέτρα—Πάγω νὰ ρωτήσω τὸ θεγὸ, γιὰτι δὲ βανδρεύουμ'.—Ρώτησε καὶ γιὰ μένα, λέγ' ἢ πέτρα, γιὰτι κρέμουμ'.—'Α ρωτήσω, λέγ'. Πάει πάει μακριὰ βρίσκ' ἕνα βσταμὸ.—Ποῦ πᾶς, κορίτσι μ' λέγει δο.—Γιὰ νὰ ρωτήσω τὸ θεγὸ, γιὰτι δὲ βανδρεύουμ'.—Ρώτσε καὶ γιὰ μένα, λέγει δο, γιὰτι εἶμαι ὁ μισὸς θολὸς κι' ὁ μισὸς καθάριος.—'Α ρωτήσω λέγει δον καὶ διαβαίν'.

Πῆγε τὸ κορίτσ', γηῦρε τὸ Θεγὸ σ' ἕνα μβαλκάν' μέσα καὶ ρώτσέ δον:—Γιὰτι δὲ βανδρευγούμαστε;—Γιὰτι τὸ πρωὶ ποῦ σκῶνεστε, λέγ' ὁ Θεγός, κατουρεῖτε ἀντίκρυ στὸ γήλιο.—Γηῦρα κεῖ μινὰ μηλιά καὶ ρωτᾶ, γιὰτι κάνει μῆλα

καὶ πέφτου. — Νὰ σηκωθεῖ ἡ ρίζα αἰης, λέγει ὁ θεγός, νὰ πάρεσ κεῖνα ποὺ ἔχει πὲ κάτ' τὰ φλουργιά, καὶ ὕστερα δὲ ἂ πέφτου τὰ μῆλα. — Γηῦρα καὶ μινιά πέτρα, λέγ' καὶ ρωτᾷ γιατί κρέματα. — Νὰ περάσ'ς πὲ πέρα, λέγ' ὁ Θεγός, καὶ νὰ αἰης πεῖς : — Θέλς νὰ σκοτώσῃς ἄνθρωπο γιὰ τὰ κεῖνο στέκς ψηλά. — Γηῦρα, λέγ' κι' ἕνα βοταμὸ καὶ ρωτᾷ γιατί ἔνα ὁ μισὸς θολός. — Νὰ περάσ'ς πὲ πέρα, λέγ' ὁ Θεγός καὶ νὰ πεῖς : — Θέλ'ς νὰ πνίξ'ς ἄνθρωπο γιὰ τὰ κεῖνο εἶσαι ὁ μισὸς θελὸς κι' ὁ μισὸς καθάριος. Γύρσε τὸ κορίτσ' στῆ μῆλιὰ τὸ γεῖπε κεῖνο ποὺ γήλεγε ὁ Θεγός καὶ πῆρε τὸ πιθαρέλλ' πὲ τὰ φλουργιά. Ἡ μῆλιὰ ἔκανε μῆλα. Πῆγε γύστερα στῆ — βέτρα, πέρασε πὲ πέρα καὶ εἶπε : — Σὺ θέλ'ς νὰ σκοτώσ'ς ἄνθρωπο, γιὰ τ' αὐτὸ εἶσαι ἀψηλά. — Ἄχ, νὰ μὴν δὲ ξαίρω νὰ σκοτώσω σένα, λέγ' ἡ πέτρα. Πῆγε στὸν βοταμὸ καὶ γεῖπε του : — Σὺ θέλς νὰ πνίξ'ς ἄνθρωπο, γιὰ τ' αὐτὸ εἶσαι ὁ μισὸς θελὸς κι' ὁ μισὸς καθάριος. — Ἄχ, νὰ τῶξαίρα νὰ πνίξω σένα λέγ' ὁ ποταμός.

Γύρσε τὸ κορίτσ' σπῖτι του καὶ πὲ τὰ φλουργιά ποὺ πῆρε παδρεύτικασι γουλες γοὶ ἀδερφές. Ἡ μῆλιὰ ἔκανε μῆλα, ἀνθίζε καὶ τράνευγε. Ὁ ποταμὸς καὶ ἡ πέτρα πόμνασι ἔτσι καταπῶς γῆδου πὲ τὸ κακό του. Θελὸς ὁ ποταμὸς, κρεμασμέν' ἡ πέτρα.

μπαλικάνι=βουνό, δάσος. γήλεγε=ἔλεγε.

### 6 Ὁ λύκος καὶ ἡ μπάμω

Καποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ γῆδου ἕνας παπποῦς καὶ μινιά μπάμω καὶ εἶχασι ἕνα γουρουνέλλ'. Ὁ παπποῦς γούλ' ἡμέρα γήλεγε τῆ μπάμω : — Ἄινδε, μπάμω ἂ σφάξουμ' τὸ γουρουνέλλ'. Ἡ μπάμω γήλεγε : — Ἄ πάρουμ' λάδ' καὶ μπεζίρ' ἂ λείψουμ' τὸ γουρουνέλλ' τ' τὸ γῶλο τ' καὶ τότες ἂ τὸ σφάξουμ'. Πῆρε ἡ μπάμω λάδ' καὶ μπεζίρ' ἄλειψε τὸ γουρουνέλλ' κι' ἔσφαξασ' τὸ φτωχό. Ἦώρα λέγ' τὸν παπποῦ : — Ἐσφαξαμ' τὸ γουρουνέλλ', δόντια ποὺ δὲν ἔχουμ' ; — Ἄινδε νὰ πᾶμ' στῖς ἀκρανιές νὰ δάλουμ' ἀκρανίτκα δόντια. Νὰ πάρουμ' κι' ἄχερο νὰ ρίχνουμ' νὰ μὴ χάσουμ' τὸ δρόμο.

Τὸ δρόμο ποὺ πῆγαινας', ἔχυνασι καὶ τ' ἄχερο, γηῦρασι ἕνα λύκο. — Ὡ καλῶς στὸ συμπέθερο, λέγ' ἡ μπάμω. — Ὡ καλῶς στῆ συμπεθέρα, λέγ' ὁ λύκος. — Συμπέθερε, λέγ' ἡ μπάμω, μὴν πάρεσ τ' ἄχερο-τᾶχερο καὶ πάε καὶ φᾶε τὸ γουρουνέλλ'. Πᾶμε μεῖς νὰ βάλουμ' δόντια. — Δὲν πάγω, δὲν πάγω, λέγ' ὁ λύκος. Ἄμὰ πῆρε τ' ἄχερο-τᾶχερο, πῆγε κι' ἔφαγε τὸ γουρουνέλλ'.

Ἡ μπάμω ἔμελέ αἰ καὶ νεγκάζουδου νὰ διαθεῖ, γιατί φοβοῦνδου τὸ λύκο μὴ φάγ' τὸ γουρουνέλλ'. Πῆγασ' πάλ' στὸ σπῖτ'. Τὸ γουρουνέλλ' φαγωμένο. — Ὡ συμπέθερε, λέγ', ἔφαγες τὸ γουρουνέλλ'. — Ἐφαγά το, λέγ' ὁ λύκος, ἀμὰ δάγκκα καὶ σὺ ἕνα ποδαρέλλ'.

Ἐδάγκασε καὶ λέγ' τὸ λύκο. — Ἐ συμπέθερε, ἔτσι πῶφαγάμε ἂ κάνουμ' καὶ τὰ κασακούσκα. Βρίσκ' ἕνα τσουδάλ'. Λέγει ὁ λύκος. — Σέδα, σὺ συμπεθέρα

πρώτη. Κούνσε δην ὁ λύκος. — "Αἶνδε ἐγὼ ἀ ξέθω τώρα, λέγ' ἢ μβάρνω, σέβα και σὺ συμπέθερε, νὰ χωνέψ' τὸ γουρουέλλ". Μπαίνει ὁ λύκος μέσα, πᾶν' ἢ μβάρνω δίν' καλὰ καλὰ τὸ σάκκο, παίρν' μινὰ δεξάγκα και καταπιάνται τὸ λύκο ποῦ σὲ πονεῖ, ποῦ σὲ φώγ', δὸς και πάρ' λούρα.

— "Ὡλεσε δά, συμπεθέρα, λέγ' ὁ λύκος, κατούρασα μέσ' τὸ τσουβάλ". — Τατί, λέγει δου ἢ μβάρνω κι' ὁ ποταμὸς κοντά ἔναι ἀ τὸ πλύνουμ". Δῶκε δου, δῶκε δου, σκότωσε τὸ λύκο.

"Ἔτσι λέγ' ὁ καποτὸς ὁ μῦθος. Ἡ γριὰ κακιὰ και πονηρή, μὰ κόμ' πονηρὸς ὁ λύκος.

ὀξάγκα (ἦ) = ξύλο ποῦ περνοῦν ἀπὸ λεβέτι ἢ ἄλλο δοχεῖο γιὰ νὰ τὸ σηκώσουν δυὸ ἄνθρωποι. (Στὴν Πελοπόννησο λεβετόξυλο). ταί = δὲν περᾶζει. μπεζίρ' (τέ) λ. τ. = τὸ λινόλαδο.

## Ἡ Παραμῦθια

### 1. Τῆ βασιλὲ τὰ πάθη

(Ἀφηγήθηκε ὁ Γιώργης Γκόρες)

Κάποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ  
εἶχαμε ἕναν παραγιὸ  
καὶ κουδάνιε μας νερὸ

μέσ' ἀπὸ τρύπιο τὸ καζάν'  
κι' ἐφκειανάμε ραμαζάν'.

Κοῦτε :

Μινὰ δολὰ ἕνας βασιλὲς γήδου σ' ἕνα βασιλεῖο μεγάλο κι' ὅπου ἐφκειανὲ πέλεμο νικοῦσε. Μινὰ χρονιὰ πιάστηκε σὲ πέλεμο πὲ ἕνα ἄλλο βασίλειο και νίκησά το. Ἀγάπα κι' ἄκουε : Ὁ βασιλὲς πιάστηκε αἰχμάλωτος. Ἡ γυναῖκα δου ἔξαιρε και κεντοῦσε και σγουράφιζε. Σ' ἕνα σπίτι ποῦ δουλεύεγε ἔκαν' ἕνα στόρισμα. Γεῖδε δην μινὰ γειτόνισα. Τὸ γεῖδε κι' ἄλλος τὸ κέντισμα και ρέχτηκε το και γόρασε το κι' ὄλα. Ὑστερις ἐμάθέ το ἕνας καπετάνιος στὰ καράβια και γήθελε κι' αὐτὸς νὰ σγουραφίσ' τὸ καράβ' δου. Κίνσε και πῆγε μονάχος δου και γεῖδε τῆ βασίλισσα ποῦ γήδου πολὺ ἔμορφ'. Πῆρε δη και πῆγασι νὰ σγουραφίσ' τὸ καράβ' δου. Σά δην ἐπῆγε μέσ' τὸ καράβ' δὲ γήθελε νὰ δῆνε βγάλ' ὄξω ὕστερα και τν ἐκράτησε μέσα γιὰ νὰ δῆν πάρ' γυναῖκα πὲ τὸ ζόρ'. Γήδου νέμος ποῦ δὲ μποροῦσε πὲ τὸ ζόρ' νὰ δν ἐχ' γυναῖκα. Περικάλεσέ δην, ἐπλάνεφέ δην, ἐν ἐδέχου δου. Ἐβαλέ δη μέσα σὲ μικρὸ σεντούκ' και παῖδευγέ δηγε γιὰ νὰ γέν' γυναῖκα δου, ἀλλὰ πὲ κανεῖνα δρόπο δὲν ἔστρεγε. Ἡ βασίλισσα γεῖχε δυὸ παιδιὰ, τένα τριῶ και τᾶλλο πένδε χρονῶ. Πῆγασι στὸ σπίτ' και δένε γηῶρασι τῆ μάννα τους. Δρέχου σαστισμένα και γυρεύου τῆ μάννα τους.

Ὁ βασιλὲς, χωρὶς βασίλειο ποῦ γήδου, γύρζε δῶ και κεῖ, και ὄλο γύρευε δουλειά. Πῆγε, γύρσε δένε γηῶρε δουλειά. Πῆγε στὸ σπίτι δένε γηῶρε οὔτε τὰ παιδιὰ δου, οὔτε τῆ γυναῖκα δου, κᾶν κανεῖνα. Δρέχ' ἐδῶ, δρέχ' ἐκεῖ, ρωτᾶ

τις γειτόν' κανείνας δὲν τίς γεῖδε. Ὁ καπετάνιος πῆρε τὸ κρᾶδ' δὸν πὲ τῆ βασιλίσσα μέσ' τὸ σενδούκ' καὶ διάθηκε. Ὁ βασιλῆς γῆυρε κάποτε τὰ παιδιὰ δὸν καὶ ρώτησέ αὐα γιὰ τὴ μάσσα δὸν :—Ποῦ ἔσαι, παιδιὰ μ', ἢ μάσσα σασ ; Τὸ μικρὸ παιδί ἐκλαιγε, τὸ μεγάλο δὲ γῆξαιρε. Πάϊρν' τὰ δυὸ παιδιὰ ὁ βασιλῆς καὶ πάει. Φτάν' σ' ἕνα μέρος ποῦ γεῖχε ποταμὸ μέγανον. Γῆθελε νὰ περάσ' τὰ παιδιὰ πέρα πὰ στὸν ὄμο. Φῆγ' τὸ ἕνα τὸ παιδί πὲ δῶθε πὲ τὸν βοταμὸ καὶ παίρν' τᾶλλο, νὰ δὲ περάσ' πὲ πέρα μεργιά. Ὅδε πῆγε στὴ μέσ' τὸν βοταμὸ γύρσε καὶ λόγιασε γιὰ τᾶλλο τὸ παιδί. Ἐξέκε μιὰ ἀρκοῦδα, πῆρε τὸ παιδί καὶ διάθηκε. Ἐχασέ αὐα, φωνάζ', σασιζ', πολεῖ τὸ παιδί μέσ' στὸν βοταμὸ καὶ πὰ γιὰ τᾶλλο τὸ παιδί. Ἀγάπα κι' ἀκουγε : Διάθηκε μονάχος, χωρὶς τὰ παιδιὰ καὶ πῆγε σ' ἄλλο βασιλείο. Δρέχ', κλαίει καὶ χολοσκάν'.—Τί γῆδου αὐτὸ πῶπαθα ἐγὼ! Νὰ χάσω τὴ γυναῖκα μ', νὰ χάσω τὰ παιδιὰ μ'! Πῆγε σ' ἕνα μέγανον χωριὸ καὶ ἐκλαιγε καὶ χολόσκανε μονάχος δὸν. Γῆυρε ἕνα μαγειρεῖο. Γεῖπα δὸν :—Πὲ ποῦ εἶσαι ; ποῦ δρέχ'; Γῆδου κακοφρούσλος καὶ δὲν ἐπαίρνεδον κανείνας σπῆτι δὸν. Ὁ μάγειρας δῶκε δὸν κι' ἔφαγε καὶ πλάγιασε. Ἀγάπα κι' ἀκουγε : Τὸ βασιλεῖ πῆρε δὸν ὁ μάγειρας νὰ πλύν' τὰ ταλέρια καὶ τίς τετζέρδες, Πόμνε κεῖ χρόνια πολλὰ.

Στὸ ἴδιο μέρος γῆδου ἕνας ἄλλος βασιλῆς καὶ πέθανε. Γεῖχασι ἕνα ζακόν' : Ἄμα ἄλα βάλου βασιλέ, μαζεύασαι ὁ κόσμος γούλ' καὶ πελοῦσασι τὰ περιστέρια κι' ὅπου πηγαῖνασι νὰ κάτσου, κείνονε ἐφκειανάσι βασιλέ. Ὁ ξένος βασιλῆς κάδαγε στὸ μαγειρεῖο μονάχος δὸν καὶ δέγε πῆγαυνε μὲ τὸν ἄλλονε τὸ γόσμο. Τὰ περιστέρια τὰ πολιοῦτασι χάναναι καὶ πῆγαυνασι καὶ κάθαναι πὰ στὸ βασιλέ, στὸ μαγειρεῖο. Φύλαγασι ὁ κόσμος γούλ' κεῖ πέρα. Μιὰ μέρα δὲν ἐπῆγασι σὲ κανένα, διάδανασι καὶ κάθαναν στὸ μαγειρεῖο. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πόμνε ἕνα τσιράκ' στὸ μαγειρεῖο καὶ γεῖδε τὰ περιστέρια ποῦ πῆγασι πὰ στὸ βασιλέ. Ἄμα τὸ θράδ' γῆλεγάσι ποῦ πῆγασι τὰ περιστέρια, ἤκσε τὸ παιδί καὶ λέγ' :—Τὰ περιστέρια γούλ' ἡμέρα σῆμερα κάθαναι πὰ σ' αὐτὸ τὸν ἀνθρωπο. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πόλυκά αὐα τὰ περιστέρια καὶ πῆγασι πάλε σὲ κείνονε. Ὁ νοικοκύρς τῆ μαγειρειοῦ ἔβαλε τὸ παιδί καὶ φύλαγε καὶ γεῖδε τὰ περιστέρια. Τὸ θράδ' πάλε τὸ παιδί γεῖπε ὅτι γῆρτασι τὰ περιστέρια ἕκνα. Ὁ τσορμπατζῆς φωνάζ' τότε τὸ σκλάβο τὸ βασιλεῖ μέσ' τὸ νοδὰ καὶ λέγει δὸν.—Ἐσένα ἀ σὲ ποῖσουμ' βασιλέ, ἄμα αὔρι ἔρτου τὰ περιστέρια. Σὺ ἀ μὲ κάνε καὶ μένα βεζύρ'. Ὁ βασιλῆς δὲν πίστευε καὶ γεῖπε :—Ἄ σὲ ποῖσω βεζύρ'. Παίρνει δὸν ὁ τσορμπατζῆς καὶ πὰ δὸν στὸ λουτρό, ξουρίζ' δὸν, λάζ' δὸν καὶ ἔπεκε δὸν ὁμορφο. Ὅδε μαζώχκασι ὁ κόσμος γούλ' καὶ πόλυκάσι τὰ περιστέρια ἕκατσάσι πὰ στὸν ὄμο δὸν. Ἐπκά δὸν βασιλέ, ἔβαλε καὶ τὸν ἄλλο βεζύρ'. Τὸ βασιλείο ἀρκεφε νὰ πλουταίν'. καὶ μικροὶ μεγὰλ' γῆλεγάσι γιὰ τὸ βασιλέ.—Ἀγάπα κι' ἀκουγε : Ὁ καπετάνιος ταξειδεύ', φέρν' τροφίματα γιὰ τὸ στρατὸ καὶ κάνει ἀλισθερίσι μὲ τὸ βασιλέ. Ἐναί φίλ', πρῶτ' ἀρκανδάδες. Ἡ γυναῖκα κόμα δέκα ἐπτὰ χρόνια τῶρα δὲν ἔστρεγε νὰ ππραδοθεῖ στὸν καπετάνιο. Τὸ παιδί ποῦ πῆρε δὸ

γῆ ἀρκούδα, ἔσωσά το γοί καρκατοσαναῖοι καὶ βάφτισά το ἀρκουδόπλο. Τ' ἄλλο τὸ παιδί ποῦ πήρε το ὁ ποταμὸς γλύτωσάσι γοί φαράδες καὶ γήλεγά το ψαρόπλο. "Ἐγινάσι τὰ παιδιὰ μεγάλα καὶ πήγαῖνάσι στὸ στρατό. Γήδανε φρουρὰ στὴ θασιλὲ τὸ παλά:" καὶ δὲν ἤξαιράσι ποῦ γήδου ἀδέρφια. "Ἐτρωγάσι μαζί. 'Ο βασιλὲς γήθελε νὰ κάμ' μεγάλο τσουμποῦσ' καὶ κάλεσε γούλους. Γήδου κι' ὁ καπετάνιος κεῖ. Γεῖπε δὸν ὁ βασιλὲς νὰ νάρτ'. Κεῖνος δὲ γήθελε, γιατί δὲ γήθελε νὰ φήσ' τὸ σεντούκ' πὲ τὴ βασιλῶσα. 'Ο βασιλὲς ἐπέμνε, τότε ὁ καπετάνιος λέγ':—"Ἐχω ἕνα ἀμανέτ' καὶ ἀ βάλς φρευρὰ νὰ τὸ φυλάγ'.—Ναὶ λέγ' ὁ βασιλὲς. "Ἐβαλάσι τὰ δυὸ τ' ἀδέρφια νὰ φυλάγου τη μάννα δους. 'Η διασκέδασ' γήδου μεγάλ'.

—Κοῦγε διασκέδασ', λέγει τὸ ἕνα τὸ παιδί: καὶ μένα ὁ μβαμβᾶς γήδου βασιλὲς.—Καὶ γὼ λέγ' τ' ἄλλο ὁ μβαμβᾶς μου βασιλὲς. Τὸ ἕνα τὸ παιδί γεῖπε στὸ ἄλλο γούλ' τὴν ἱστορία καὶ γνώρισάσι τὰ παιδιὰ τ' ἕνα τ' ἄλλο, ποῦ γήδου ἀδέρφια. 'Η βασιλῶσα πὲ τὸ σεντούκ' ἤησε καὶ φώναξέ δα:—"Ἐγὼ γεῖμ' μάννα σας. Νοίγου τὸ σεντούκ', θγάνου τὴ μάννα δους καὶ γεῖδα δηνε. Γνώρισάσι τὴ μάννα δους, πήγασι στὸ βασιλὲ καὶ γεῖπα δονε γούλα. 'Ο βασιλὲς θάμαξε, πήρε τὴ γυναίκα δου καὶ τὰ παιδιὰ δου καὶ διάταξε νὰ κρεμάσῃα τὸ γαπετάνιο. "Ἐζησάσι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ. Γήμουν καὶ γὼ κεῖ κι' ἔφαγα στὴ σούγλα φακῆ.

ρέχκα (ἀόρ τοῦ ῥέγομαι)=ἐπόθησε. κακοφροσολος η-ο=κακοφορεμένος. ταλέρια=πιάτα τοῦ τοιγάρου. ἀλλοθερίοι=δοῦναι—λαθεῖν. ἀρκατάδες=φίλοι. τσουμποῦσι=διασκέδαση

## 2. Ἡ τίμια πῶγινε βασίλῶσα

(Ἀφήγηση Δημ. Μαστοροθόδωρου ἐξηγτάρη ἀγράμματος)

Καποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ γήδασι δυὸ ἀδέρφια. 'Ο ἕνας πάνδρεψε, ἕκατος τρεῖς μῆνες σπὶτ' καὶ γύστερα πήρα δὸν στρατιώτη. 'Ο ἄλλος ὁ μικρὸς ἔμνε κεῖ καὶ γεῖπε δὸν ὁ μεγάλος:—"Λόγιαξε τὴ γυναίκα μ' καὶ τὰ ζευγάρια, ὡς που νὰ πελυθῶ. 'Ο μικρὸς πῶμνε, πάγαινε στὴ δουλειὰ τρεῖς-πένδε μέρες, ἀλλὰ γύστερα τὸν σέηκε ὁ διάβολος καὶ γήθελε νὰ πᾶ με τὴ νύφ' δου. 'Ἐκεῖν' λέγει δὸν:—"Ἐγὼ τῆ ἀδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲν τὸ πατῶ. Αὐτὸς γύστερα φοβούνδου, γιατί τὸ χωριὸ γεῖχε τὸ ζακόν' ἔποιος πιάνουνδου σὲ τέτοια, ἔθανά δὸν μέσ' σ' ἕνα γοῦτο καὶ φαίνδου μόν' τὸ κεφάλ'. Πήγε στὸ καρακόλ' καὶ γεῖπε δτι γὴ νύφ' δου μπάζ' τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλονα καὶ πήρε κι' ἕναν κι' ἔβαλέ δὸν μέσ' τὸ νδουλᾶπ'. Γὴ νύφ' δὲ γεῖχε χαμπάρ'. Γύστερα πήγασ' οἱ τσανδαρμάδες καὶ γεῖπασι:—"Γιατί σὺ μπάζ'ς τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλονα; Αὐτὴ χαμπάρ' δὲ γεῖχε. Νοίγου τὴ μεσάδτρια καὶ βγάζου τὸν ἄθρωπο πὲ μέσα καὶ λέ δου:—"Σὺ τί γυρεούγ'ς εἰ;—Μ' ἔμπασε αὐτὴ, λέγ' κεῖνος.

Παίρνου τὴ γυναίκα, πηγαίνου στὰ μνήματα, φκειάνουν ἕνα γοῦτο καὶ χώνου δην ὡς τὸ λαιμό. Κεῖ κονδὰ γεῖχε ἕνα κάστρο. "Ἐδρεχε. Τὸ βράδ' πή-

γαϊνάσι αὶ κλέφδες νὰ μπαρεδίονε καὶ γιὰ τὰ κείνο ὁ καπετάνιος ἔδανε ἓνα σκοπό. Κεῖ πού φύλαγ' ὁ σκοπὸς κούγ' πού ἔκλαιγε ἡ γυναίκα καὶ λέε τὸ γαπετάνιο, ὅτι κούγεται μνιὰ φωνή. Παίρν' ὁ καπετάνιος τὸ τουφέκ' δου, πάει κεῖ στὰ μνήματα καὶ λογιάζ' τὴ γυναίκα πού γήθου ὡς τὸ λαϊμὸ στὸ χῶμα. Λέει δὲ ὁ καπετάνιος : —Τὶ γυρεύθ' εἰς δῶ πέρα ; —Μ' ἔρριξαν λέγ' δῶ ἴπτιρά, πού ἔμπαζα ξένους στὸ σπῖτ'. Βγάζει δὴν ὁ καπετάνιος, παίρνει δὴν μαζί δου καὶ πάει δὴν στὰ καλύδα δου. Δὲ γήθελε. Γεῖπε δὴν νὰ τήνε πάρ' γυναίκα. —Τ' ἀδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲ δὸ πατῶ, λέγ'. Κείνος πῆρε δὴν ὡς δούλα γιὰ νὰ πλύν' τὸ παιδί δου, νὰ τὸ λούγ', νὰ τὸ λάζ'. Ὁ καπετάνιος λούρα ἔδτρεχε ὀχτῶ μέρες καὶ φῆκε τὴ γυναίκα κεῖ πέρα κι' ἓνα σκοπό. Ὁ σκοπὸς τὴν ἄρρεσε καὶ γήθελε νὰ τὴν ἀπατήσ'. Κεῖν' γήγλεγε : —Τ' ἀδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲ δὸ πατῶ, καὶ δὲ βραδῶθηκε. Ὁ σκοπὸς φοδούδου μήπως τὸ γήγλεγε τὸ γαπετάνιο, παίρν' τῆς γυναίκας τὸ σπαθὶ καὶ κόφτ' τὴ καπετάνιου τὸ παιδί. Γύστερα πὲ ὀχτῶ μέρες γύρσε ὁ καπετάνιος. Ἔπκε δονε καφε' ἡ γυναίκα, ἀμὰ τὸ παιδί δὲν σκώθηκε. Πάει ὁ καπετάνιος, λογιάζ', τὸ παιδί σφαμένο ! Ὁ σκοπὸς γεῖπε : —Ἐγὼ δὲν ξαίρω. Αὐτὴ γεῖχε τὸ παιδί μαζί της. Λογιάζ' γύστερα ὁ καπετάνιος τὰ σπαθιά, καὶ τῆς γυναίκας τὸ σπαθὶ γεῖχε αἵματα. Μάνισε καὶ δίνει δὴν πενήντα λίρες καὶ διώχνει δὴν. Ἡ γυναίκα πῆρε καὶ πῆγε σ' ἓνα χωριό. Γηῦρε μνιὰ γριά καὶ λέγει δὴν : —Ἐχει μέρος νὰ πλαγιάσω καὶ γῶ ; Ἡ γριά γεῖπε δὴν : —Τόπο ἔχω, ἀμὰ νὰ φᾶμ' καὶ νὰ πιουμ' δὲν ἔχω. Βγάζ' παράδες ἡ γυναίκα καὶ παίρνου ψωμί καὶ τρώσι. Τὸ χωριὸ γεῖχε ἓνα ἀνθρωπο — Τσίτσο γήγλεγά δον—καὶ δὲν ἐπλήρωνε τὰ χρέη καὶ πήγασ' νὰ τὸν κρεμάσου. Κεῖ πού τὸν ἐπήγαινασ' ρωτᾷ ἡ γυναίκα : —Ποῦ πᾶσι δον αὐτόν ; —Πᾶ νὰ τὸν κρεμάσου, λέσι δὴν, γιὰτι δὲν πληρών' τοὺς φόρους. Λέγ' κείν' : —Ἄν πληρώσ' ἄλλος πολυέται αὐτός ; —Πολυέται, λέσι. Πληρών' τὰ χρέη δου. Ὁ Τσίτσος πῆγε γύστερα καὶ ἔπκε δὴν μάννα δου.

Σκώθηκε τὸ πρῶτ' γῆ γυναίκα καὶ διάβαινε στὴ Νιάδα. Μέσα στὴ Σουλεϊμάν-Ἐφένδ' γεῖχε ἓνα δένδρο μεγάλο μὲ παχὺ γήσκιο καὶ ἔκατσε πὲ κάτ' γιὰ νὰ ξεποσταθεῖ. Γίθρωσε κι' ἐπλωσε τὰ ποδάρια της. Ὁ Τσίτσος ἀκλουθοῦσε μαζί της. Σὰ γεῖδε τὴ ποδάρια της γήθελε νὰ κἀν' τὴν ἐπιθυμία δου. Κεῖν' γεῖπε δον : —Τ' ἀδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲν τὸ πατῶ. Σκώθηκε καὶ πήγαινε στὴ Νιάδα κι' ὁ Τσίτσος κατὰ πόδ'. Στὴ Νιάδα γεῖχε καίτια καὶ φόρτωνασ' καρβούν'. Ὁ καπετάνιος γεῖδε τὴ γυναίκα καὶ τὴν ἄρρεσε καὶ γεῖπε τὸν Τσίτσο : —Τὶ γυναίκα ἔναι ; —Δικὴ μ' ἔναι. —Πουλεῖς δὴν ; —Πουλιῶ δὴνε. Πληρών' ὁ καπετάνιος πενήντα λίρες καὶ γοράζ' δηνά. Βάν' δηνά μέσ' στὸ κατ' καὶ διάβαινε γιὰ τὴν Πόλ'. Ὁδε πήγασι μέσα ἀνοιχτά, ὁ καπετάνιος γήθελε νὰ ποῖσ' τὴν ἐπιθυμία δου. —Ἐγὼ τ' ἀδριοῦ μ' τὸ ψωμί δὲ δὸ πατῶ, λέγ' κείν'. Ὁ καπετάνιος μάνισε καὶ πετροβολᾷ δὴν στὴ θάλασσα. Κεῖ γεῖχε πλεμάτια πού τσάκωνάσι τσίρους καὶ σκάλωσε πὰ στὰ πλεμάτια. Λογιάζου δὴν αὶ ταλιατζῆδες καὶ παίρνου δὴν καὶ βγάζου δὴν ὄξω. Πῆγα δὴν σὲ κείν' τὴν πόλ'

κει. Καταλαχῶς πέθανε ὁ βασιλεὺς στὴν πόλ' κεῖ καὶ γείρασι τὸ ζακόν' νὰ μαζώνῃαι ὁ κόσμος, πελούσασ' ἕνα πουλέλλ' καὶ σ' ὕποιο ἔλα κάτω τὸ πουλέλλ' πάν', κείνος γίνδου βασιλεὺς. Κεῖ πού μαζώχκασι ὁ κόσμος, καταλαχῆς τὸ πουλέλλ' κάτω στὸν ὦμο τῆς γυναίκα. Ὁ κόσμος δὲν τὸ δέχκασι νὰ ἔν' ἢ γυναίκα βασιλσα. Ἄλλο κλῆρο ἔπκασι καὶ πάλε τὸ πουλέλλ' πὰ στὸν ὦμο τῆς γυναίκα ἕκατο. Γιόστερα ἔγινε ἡ γυναίκα βασιλσα. Ἐπκε ἕνα μαναστῆρ' μεγάλο νὰ πῆγαίνῃαι κουτσοί, στραβοὶ νὰ γιανίσκου, ὄδας ἤλεγῃαι τὴν ἀλήθεια. Πῆγασι πολλοί, ἤλεγῃαι τὴν ἀλήθεια καὶ ἔγινῃαι. Ὁ ἀδράδερφός της τυφλώθηκε καὶ πῆρε don ὁ ἀδερφός του, ὁ ἀδρας της, καὶ πῆγε don στὸ μαναστῆρ'. Γι' ἡ γυναίκα γείδε don καὶ γνώρισέ don. Δὲ δῶκε don γνωριμιά. Ὁ ἀδράδερφος γείπε πολλὰ καὶ γείπε καὶ γιὰ τὴ νόφ' don καὶ ἔγινῃαι καλὰ τὰ μάτια don. Ὁ ἀδρας της ἤκουγε καὶ γείπε : — Ἀλήθεια, ἡρὲ ἀδερφέ, τόκανες αὐτό ; — Ἀλήθεια, λέγ' τὸν ἀδρα της ἢ γυναίκα, κρατεῖ done κεῖ, ἀλλὰ χαμπάρ' δὲ γείχε. Τυφλώθηκε καὶ τῆ καπετάνιου ὁ σκοπός καὶ γῆρτε κεῖ. Γείπε λόγια πολλὰ καὶ δὲν ἔνοιξῃαι τὰ μάτια don. Γι' ἡ βασιλσα γείπε : — Πέ κι' ἄλλες ἀλήθειες, νὰ νοῖζου τὰ μάτια σου. Γείπε τότε γιὰ τὸ σφραμὸ τῆ παιδιοῦ. Ἐνοιξῃαι τὰ μάτια don. Ὁ καπετάνιος γῆδου κεῖ καὶ ἤκαε. — Σὺ τῶκοφες τὸ παιδί, λέγει don ; — Ἐγώ, λέγ' κείνος. Ἐπιασέ don καὶ ἔκοφέ don. Καταπόδ' πῆγε κι' ὁ Τσίτσος στραβός. Γείπε καὶ κείνος γούλα πού ἔπκε πὲ τῆ γυναίκα καὶ ἔνοιξῃαι τὰ μάτια don. Γιόστερα πῆγε καταπόδ' κι' ὁ καπετάνιος στραβός, γείπε τὴν ἀλήθεια, γούλα πού ἔπκε πὲ τῆ γυναίκα. Ἐνοιξῃαι τὰ μάτια don. Γούλ' καλὰ ἔγινῃαι.

Τὸ βράδ' ἔστρωσῃαι γοὶ δαῦλες τῆς βασιλσας. Γι' ἡ βασιλσα γείπε της νὰ πλαγιάσου μὲ τὸν ἀδρα πού κράτοε μαζί. Κείνες γῆθελῃαι νὰ κάνου τὴν ἐπιθυμία don μαζί don. Κείνος γείπε : — Ἐγώ τῆς γυναίκα μ' τὸ φωμί δὲ δὲ πατῶ. Ἐμαθὲ do ἢ βασιλσα τὸ πουρνό. Φωνάζ' don ἢ βασιλσα στὸ νοδά της καὶ γείπε don : — Σὺ πού γείχες γυναίκα, γνωρίζ'ς τνα ; — Ὅδας διγῶ τὰ σημάδια γνωρίζω don λέγ'. Γείχε στὸν ἀπαλό της λῶυρα τρεῖς τρίχες μαῦρες. Ξεγυμνώθηκε ἢ βασιλσα καὶ λέγει don : — Αὐτὲς ἔναι οἱ τρίχες ; — Αὐτὲς ἔναι, λέγει ἐκεῖνος. Γείπε don τότε ἢ βασιλσα : — Καὶ σὺ παλλκαρῆς βρέθηκε καὶ δὲν παραδόθηκε καὶ γῶ δὲν παραδόθηκε. Γιὰ τὰ σένα ἔπαθα πολλὰ. Τώρα γείμαι δική σ' καὶ σὺ δικός μ'. Γιόστερα ἔξησῃαι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ.

γοῦτος (δ) = λάκκος (βλ. γλωσσάριο). καρακόλ' (τό) = ἡ ἀστυνομία. μασάδρια (ἡ) = ἡ ντουλάπα. μαρεδίζω = κοιμῶμαι, περνῶ τὴ βραδιά μου. ἰφιτρά = μὲ συνοφαντία λ. τ. πλεμάτ' (τό) = τὸ δίχτυ. Νιάδα = ἡ ἀρχαία Θυνιάς. ταλιατζῆς (δ) = ὁ φαρῆς, ἀπὸ τὴν τουρκ. λέξη ταλιάνι = ἰχθυοτροφεῖο. καταλαχῆς = κατὰ τύχη.

### 3. Τὸ ἄξιο μπαξεβανόπουλο καὶ ἡ βασιλοπούλα

(Ἀφήγηση Ν. Στράτζαλη)

Καποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ γῆδου ἕνας γέρος βαξεβάν'ς. Ὁ βαξῆς του γῆδου

ἀντίκρου στῆ βσιλιέ τὸ παλάτ. Γεῖχε ἓνα παιδί πολὺ ὁμορφο ἀλλ' ἀγράμματο. Τῇ βσιλιέ ἢ θεγατέρα πήγαινε καὶ πότιζε τ' ἀλογόδης πὲ τὸ πηγάδ' τῇ βσιλιέ. "Ἄρεσε τὸ παιδί. Φωνάζει δο καὶ λέγει δο : — "Ἐγὼ ἀ σὲ δώσω παράδες νὰ πᾶς νὰ σπουδάσῃς ἕ.τι θέλω ἐγώ. "Ἔστερξε τὸ παιδί. Πῆγε στὰ γράμματα καὶ ἔβησε γούλα τὰ σκολαιά. Γύστερα ἔστειλέ δο καὶ ἔμαθε κι' ἔπαιζε γούλα τὰ τσαλγκιά. "Ἐμαθε καὶ κουμαρτζῆς. "Ἄμα σπουδάσε δῶκε δο παράδες καὶ ἔπκε ἀντίκρου στὸ δικό της τὸ παλάτ' ἓνα μεγάλο σπίτ' καλὸ σὰ δὲ πκλάτ'. Τὰ στρωσιδία καὶ τίς δοῦλες τῇ σπιτιοῦ γεῖχε δα πάρ' ἢ βσιλοπούλα. Λέγει δο γύστερα τὸ παιδί : — "Ἄ κἀν'ς ἓνα τοιμπούσ' καὶ ἀ καλέσ'ς γουλνοὺς τοὺς δικούς μ'. "Ἐπκε τὸ παιδί τὰ φαγητά του καὶ κάλεσε τὸ βσιλιέ πὲ γούλ' τὸ συγγενεὶς του. Πῆρε τὸ συγγενεὶς ὁ βσιλιές καὶ πῆγε. "Ἐφαγάσι, ἤπιασι, κι' ἔπαιξε τὸ παιδί τὸ τσαλγκί του. Ὁ βσιλιές ἄμα ἔβησε τὸ τοιμπούσ' διάβκε κατευχαριστημένος. Τῇ βσιλιέ τῇ γόρη γύρευασι ἄλλα βσιλιόπουλα νὰ πανδρευτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔστεργε. Γαποῦσε τὸ βαξεβανόπλο, μὰ φοβούνδου νὰ τὸ πεῖ στὸ μπαμπά της. Δὲν ἔστεργε νὰ πανδρευτεῖ μὲ τὰ παλλκάρια ποὺ γύρευασ' την. Ρωτᾷ την ὁ βσιλιές γιατί δὲν στέργ'. Λέγει δὸν ἢ κόρ' : — "Ἄν μὲ πάρ' αὐτὸ τὸ παιδί ποὺ ἔναι ἀντίκρου στὸ παλάτ' μας στέργω, ἂν δέ, δὲ πανδρεύουμ'. Μάνισ' ὁ βσιλιές καὶ δὲ γήθελε νὰ πανδρέψ' τὸ κορίτσ'. — Πῶς νὰ πάρουμ' τὸ βαξεβανόπλο ἔμεις βασιλικιά οἰκογένεια, γεῖπε ὁ βσιλιές. Λέγει δὸν ἢ κόρ' : — "Ἄ τὸ δοκιμάσ'ς πὲ γούλα τὰ βσιλιόπουλα κι' ἂν ἔναι ἄξιου σὰν αὐτόν, τότε παίρνω ὅποιόν σὺ θέλ'ς. Καλνᾷ ἓνα βεζυρόπλο ὁ βσιλιές, καλνᾷ καὶ τὸ βαξεβανόπλο. Λέγει δὸν καὶ τίς δυὸ μαζί : — "Ἄ σᾶς δώσω ἓνα παμπόρ' τὸ γαθανεῖνα κι' ὅποιος γυρίσ' τὴν οἰκουμέν' κι' ἔρτ' πρῶτος ἀ τὸ γάνω γαμπρό. Πῆρασ' τὰ παμπόρια κι' ἔκανάσι τὸ γύρο. Τὸ βεζυρόπλο ἔχασε τὸ παμπόρ' του. Στὴν ὀλοκαταποδνὴ σκάλα ἐνδραμώθηκασι οἱ δυὸ καὶ γνωριστήκασι. Γεῖπε τὸ βεζυρόπλο ὅτι ἔχασε τὸ παμπόρ' του. Τὸ βαξεβανόπλο γεῖχε κι' ἄλλο παμπόρ' γορασμένο. Λέγει δο τὸ βεζυρόπλο : — Δώσε με καὶ μένα τὸ ἓνα παμπόρ' γιὰ νὰ μὴ ντροπιασῶ. — "Ἄ σὲ δώσω, λέγ' τὸ βαξεβανόπλο, ἀλλὰ ἀ σὲ βάλω μνιά βούλα στὸ γῶλο. "Ἔστερξε τὸ βεζυρόπλο, πῆρε τὸ παμπόρ' καὶ κῖνεσε πρῶτο καὶ γύρσε στὸ βσιλιέ.

Ὁ βσιλιές ἄμα γεῖδε δὸν γεῖπε τῇ γόρ' του : — Γεῖδες, κόρ' μου, ποὺ ἔναι αὐτὸς γιὰ σένα καὶ ὄχι τὸ βαξεβανόπλο ; — "Ἄς ἔρτ', λέγ' ἢ βσιλοπούλα, γῆ ὠρισμένη ὦρα καὶ ἄμα δὲν ἔρτ' θὰ πανδρευτῶ αὐτόνε. Γῆρτε ἢ ὠρισμένη ὦρα καὶ γῆρτε καὶ τὸ βαξεβανόπλο. Ρωτᾷ δο ὁ βσιλιές γιατί ἄργησε. — Γῆρτα στὴ γκωνισμέν' ὦρα, λέγ' τὸ βαξεβανόπλο καὶ τὸ παμπόρ' ἐγὼ δῶκα δὸν, τὸ δικό του ἔχασέ δο. Γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι ἔχασε τὸ παμπόρ' του τὸ βεζυρόπλο γεῖδασι τῇ βούλα καὶ πῖστεψε ὁ βσιλιές. "Ἐγινε ὁ γάμος γύστερα τῇ βαξεβανόπλου πὲ τῇ βσιλοπούλα. Τὸ βράδ' ποὺ πήγαινάσι νὰ πλαγιάσου ἢ βσιλοπούλα γεῖπε τὸ βαξεβανόπλο : — Τὶ ἦσου καὶ τί σὲ ἔπκα ! Νὰ πάρ'ς τῇ βσιλιέ τῇ γόρ' ! Μάνισε τὸ βαξεβανόπλο καὶ διαβαίν' χωρὶς παράδες. Πῆγε στὴ



θάλασσα, βρήκε ένα γαπετάνιο και λέγει don : — Σε περικαλώ να με πάρ'ς μαζί σου "Εστειξε ο καπετάνιος. Πήρε do μαζί του. Μέσ' τὸ παμπόρ' ὁ καπετάνιος ἔπαιξε κουμάρ' και ἔχασε τίς παράδες του, ἔχασε και τὸ παμπόρ'. Τὸ παιδί ρώτηξέ don τι ἔπαθε και γείπε do οτι ἔχασε γούλα.—Δὲν ἔχ'ς τώρα, λέγ' τὸ παιδί, κανά μπαρά να με δώσ'ς και μένα να παίξω ; Βρήκε ὁ καπετάνιος ἕνα μπαρά, δίνει don τὸ παιδί και παίξ'. Κέρδισε τίς παράδες και τὸ παμπόρ' μαζί και δῶκε da γούλα τὸ γαπετάνιο. Λέγει do ὁ καπετάνιος :—Τι καλὸ θέλ'ς να σὲ ποίσω ; Τὸ παιδί γείπε : —Νά με πᾶς σὲ μιὰ πολιτεία, να με παραδώσ'ς σ' ἕνα βασιλέ και να πείς οτι γείμαι βουβός. Πήγε do ὁ καπετάνιος, δῶκε do σ' ἕνα βασιλέ και γείπε don οτι ἔναι βουβός. Ὁ βασιλὲς ἔρεσέ do και γήθελε να τὸ ποίσ' να συνδυχαίν'. Γείπε οτι ἔποιος ποίσ' τὸ παιδί να συνδύχ' ἂ τὸν δώσ' πολλοὺς παράδες. "Οποιοις πήγαινε να τὸ γάν' να συνδύχ' και δὲ μπορούσε σὲ ὀχτῶ ἡμέρες θά τὸν κρεμοῦσε.

'Η βασιλοπούλα γύρευε τὸ παιδί και δὲ μπορούσε να τὸ βρεί. Πήγε σὲ μιὰ πολιτεία και πήρε ἕνα χάν' πὲ τὸ νοίκ'. "Ἐβαλε μιὰ φωτογραφία τῆ παλλικαριοῦ στῆ θύρα τῆς σκάλας κι' ἔβαλε κι' ἕναν ἄνθρωπο και κάνδανε και φύλαγε τῆ φωτογραφία. Γείπε τὸν ἄνθρωπο : —"Οποιοις ἔρτ' και λογιάζει δην βαθειά, ἂ τὸν φέρ'ς σὲ μένα. "Απὸ καιρὸ πέρασε πὲ κεῖ κι' ὁ καπετάνιος πού γείχε τὸ παμπόρ' και καλογεῖδε τῆ φωτογραφία. Γεῖδε τον ὁ ἄνθρωπος και πήγε don στῆ βασιλοπούλα. 'Η βασιλοπούλα ρώτηξέ don : — Πού γνωρίζ'ς τὸν ἄνθρωπο πού ἔναι φωτογραφισμένος ; —Γνωρίζω don, λέγ' ὁ καπετάνιος, ἔναι βουβός και βρίσκεται σ' ἑνοῦ βασιλέ τὸ παλάτ'. —"Ἄς ἔναι και βουβός, λέγει ἡ βασιλοπούλα, πέ με να πᾶ να τόνε βρῶ, γείπε στὸ γαπετάνιο. Σκῶνεται ἡ βασιλοπούλα και πήγε στῆ βασιλέ τὸ παλάτ'. Ρώτηξε ἂν γείχασι ἕνα βουβὸ και γείπε οτι μπορούσε να τόνε κάν' να συνδυχαίν'. "Ἐστειξε ὁ βασιλὲς με προθεσμία ὀχτῶ μέρες. "Ἄμα δὲν τὸν ἔκανε να συνδύχ' ἂ τὴν γρεμοῦσε. Πήγε στῆ γάμαρα τῆ βουβοῦ ἡ βασιλοπούλα, γνώρισέ don και ἀγκάλιασέ don. Κεῖνος δὲ μιλοῦσε. Γῆρητε ἡ ὀλοκαταποδνῆ ἡμέρα και κεῖνος δὲ μιλοῦσε. Πήρα δη τῆ βασιλοπούλα και πήγαινασι να τῆ γρεμάσου. "Ἄμα πήγασι στῆ γρεμάλα πήρε και τὸ βουβὸ παλλκάρ' πένδε κούφια καρύδια και πήγαινε μαζί τους. "Ἄμα ἔθανασι τὸ σκοινί στὸ λαϊμό, νοίγ' τὸ πλῆθος και πηγαίν' βροστὲ στὸ βασιλέ, συνδυχαίν' και λέγ' : —Πάρ' αὐτὰ τὰ πένδε κούφια καρύδια, βασιλέ μου, και χάρος τῆ ζωῆ δης σὲ μένα "Ἐθαλασι τότε τὸ σκοινί πὲ τὸ λαϊμό δης και γείπε δην τὸ παλλκάρ' : —"Τόσην ἀξία ἔχ'ς σὺ πού με γείπες οτι μ' ἔπκες βασιλέ ἀπὸ βαξεβάν' ! Μὲ πένδε κούφια καρύδια χάρος ὁ βασιλὲς τῆ ζωῆ σ'. Πήρε τους γύστερα ὁ βασιλὲς στὸ σπít' του και δῶκε τους ἔτι γείχε ταμένο για κείνο πού ἔλα ποίσ' τὸ παλλκάρ' να συνδύχ' και κράτησέ τους στὸ παλάτ' του. "Ἐξῆσασι καλά και μεῖς κόμ' καλά.

## Τὰ τρία ἀδέρφια

Καποτὲ κι' ἕνα γαιρὸ καίνα τὰ χρόνια, γείχε ἕνας ἄθρῳπος τρία παιδιὰ. Καὶ τὰ τρία δούλευγὰσι στὸ σπίτι τῆ μβαμβᾶ ὡς που ἔγινασ' μεγάλα. Ὁ ἕνας ὁ μέγαςος γήδου κουβαρδάς, γήπαιρνε παράδες ξόδευε. Γεῖδε ὁ μβαμβᾶς ποὺ ξόδευε ὄλο τὸ βιό του καὶ χῶρσε done. Δῶκε done τριάδα λίρες. Κεῖνος ἔπρεξε δῶ, κεῖ, ἔφαγε τίς λίρες. Κανθήρδσε γύστερα τὸν ἄλλο τὸν ἀδερφό του καὶ περικαλοῦσε don νὰ πᾶ μαζί του. Πᾶ κι' αὐτὸς καὶ γυρεύγ' πὲ τὸ μβαμβᾶ τ' παράδες. Δῶκε κι' αὐτόνε τριάντα λίρες. Πήγασι καὶ ἔφαγασ' τίς παράδες. Πόμνασι πάλ' ἔτο'. Γήθελασ' νὰ πάρου καὶ τὸν ὀλόμικρο τὸν ἀδερφό τους, ἀλλὰ ὁ μβαμβᾶς πολὺ τότε γαποῦσε καὶ δὲν ἀφινέ don. Κανθήρδσα done καὶ πῆρα don μὲ τριάντα λίρες. Ἐφαγάσι τίς παράδες γούλους. Δουλεῖα δὲ γείχασι νὰ δουλεύου. Γῆρτε ὁ θέρος. Ὁ μικρὸς γείχε καμπόσους παράδες. Πὲ τίς παράδες γόρασσε ἕνα σιγριμᾶ. Πχαλίνου σ' ἕνα χωριό, δὲ γήξαιρασι νὰ δουλεύου, ἔδιωξά τους. Πείνωσάσ', δειψασάσ', παράδες δὲ γείχασι, ρουχα δένε γείχασι. Πήρσ' τὸ δρόμο καὶ πάγαινάσι. Πᾶσι καὶ βροῖσκου χωράφ' ἀθέριστο, καμνιὰ δεκτριὰ κιλῶ. Λέγ' ὁ ἕνας : —Νὰ τὸ θερίσουμ' τὸ χωράφ' καὶ ἂ νέριτ' ὁ τσορμπατζῆς νὰ μᾶς φέρ' καὶ ψωμί. Καταπιάνναι καὶ θερίζου τὸ χωράφ'. Γύστερα λόγιασασ' τὸ δρόμο καὶ γήρκονδου ἕνας πὲ τ' ἄλογο. —Μπρέ, λέσι, ἔρκετ' ὁ τσορμπατζῆς καὶ μᾶς φέρν' ψωμί. Πᾶ ὁ τσορμπατζῆς ἐκεῖ. —Καλημέρα παιδιὰ. —Καλημέρα τσορμπατζῆ. —Τί γυρεύγετε δῶ, ποιὸς εἶπέ σας νὰ θερίστε τὸ χωράφ' ; —Γῆρταμε, λέσι, νὰ δουλέψουμ' γιὰ νὰ φᾶμε. Ὁ τσορμπατζῆς γήδου δράκος καὶ σκότῳνε τὸ γόμο καὶ ἔρωγέ τους. —Παιδιὰ, τ'ς λέγ', πόψ νὰρτῆτε σὲ κείνο τὸ σεράγ', ἂ νέχω ψωμί νὰ φᾶτε. Κίνησάσι τὰ παιδιὰ, πήγασι στὸ σπίτι κι' ἔφαγάσι ψειρούκ', τίς ἔβαλε νὰ πέσου ὁ τσορμπατζῆς γιὰ νὰ τ'ς σφάξ' τῆ νύχτα πὲ τῆ δράκαινα μαζί. Ὁ ὀλόμικρος γήδου ἔξυπνος. Κατάλαβε πῶς δὲ γήδου κλοὶ ἄθρῳπ'. Οἱ ἄλλ' δὲν ἐπίστευγὰσι καὶ ἐπλάγιασάσι καὶ κοιμούνδου σὰ σκρόφες. Ὁ μικρὸς δὲν ἐκοιμούνδου. Πῆγε ἡ δράκισσα καὶ γεῖδε πὲ τῆ τρύπα τὸ μικρότερο παιδι πὰ στῆ στρώσ'. Λέγ' do τὸ δράκο : —Γοῦλ' κοιμήθκασι, ἕνας δὲν κοιμήθηκε. Κοῦδσε ὁ μικρὸς τ' ἀδέρφια του καὶ λέγει da : —Σκωθῆτε ἂ μᾶς σκωτώσου καὶ ἂ μᾶς φᾶσι. —Σῶπα, βρέ ἄγρσικε, λέσι don οἱ ἄλλ', πέσε καὶ κοιμοῦ. Πῆγε ξανά ἡ δράκισσα. Γεῖδα δὴν καὶ οἱ ἄλλ' πὲ τῆ δρύπα, ποὺ λόγιαζε κρυφά. Ὁ δράκος καὶ ἡ δράκισσα πεκοιμήθκασι. Γύστερα σκόθκασ' καὶ οἱ τρεῖς καὶ ἔνοιξάσ' τῆ θύρα καὶ κατέθκασι τῆ σκάλα καὶ διάθκασι. Ὁ ὀλόμικρος γύρσε πίσω στὶς δράκ'. Γείχασ' μιὰ διαμανδόπετρα καὶ τίς ἔφεγε. Δὲ χείχασ' γάξ'. Κλέφτ' τῆ διαμανδόπετρα ὁ μικρὸς καὶ διαθκίν'. Δὲν τὸν ἔνοιωσάσι. Διάθκασ' τ' ἀδέρφια καὶ πέρασάσ' τὰ σύνορα τῆ δράκ'. Σκῶνδαι ὁ δράκος, λογιάξ', δὲ γλέπ' τὴν βέτρα. Πέφτ' κατὰ πόδ' νὰ τ'ς ἔσωσ', ἀλλὰ γείχασι περάσ' τὰ σύνορα.

Ἀγάπα κι' ἀκουγε : Πήγασι τὰ παιδιὰ στὸν δόπο τους κι' ὁ κόσμος γεῖδε

τῆ διαμανδόπετρα. Τόμαθε κι' ὁ βασιλῆς καὶ τὶς φώναξε καὶ τὶς γείπε : — Πού γηύρατε τὴ βέτρα, καὶ πόσο θέλτε νὰ μὲ τὴ δώστε ; Λέγ' τὸ παιδί τὸ δόλιμο-κρο : — Ἄ σὲ δώσω τὴ διαμανδόπετρα καὶ ἂ μὲ ποίσ'ς ἕνα βελόν' τρεῖς πη-χες. Ἔπκε δο ὁ βασιλῆς καὶ πῆρε τὴν βέτρα. Ὁ μικρὸς πῆρε τὸ βελόν' καὶ πᾶ στὴ δράκου τὸ σπῖτ'. Ὁ δράκος καὶ ἡ δράκισσα δὲ γῆδου κεῖ. Νέθηκε ὁ μι-κρὸς πᾶ στὸ ταβάν'. Τὸ ταβάν' γείχε τρύπες καὶ πὲ μέσα τὴν τρύπα ἄμα γύρ-τασι οἱ δράκ' καὶ πλάγιασάσι ἄρκεψε νὰ κενθᾶ πὲ τὸ βελόν' ! — Γ' ἔναι κεῖ ! λέσι εἰ δράκ'. — Ψύλλ' ἂ νῆναι. Ἐρριξάσι πὲ πάνω τους τὸ πάπλωμα καὶ κοι-μήθηκασι, γιὰ νὰ μὴ τὶς κενδοῦ οἱ φύλλ'. Κατέθηκε τὸ παιδί πὲ τὸ ταβάν', πῆρε τὸ πάπλωμα καὶ διάθηκε. Πῆγε πάλε στὸ χωριό. Γεῖρε δο ὁ βασιλῆς καὶ πλή-ρωσέ δο καὶ πῆρε τὸ πάπλωμα. — Μπορεῖς, λέγ', νὰ μὲ φέρ'ς καὶ τὸν ἴδιο ; — Μπορῶ, λέγ' τὸ παιδί. Γύρσε καὶ πάει πίσω πάλε. Ὁ δράκος γείχε ἕνα ἄλογο καλὸ. Πῆγε τὸ παιδί στ' ἀχοῦρ', νοίγ', σεβλίν' μέσα. Τὸ ἄλογο γνώρσε πού δὲ γῆδου ὁ τσορμπατζῆς δου καὶ χλιμίτρσε. Κατέθηκε ὁ δράκος κι' ἔπιασε τὸ παιδί. Ἐθαλε τὸ καζάν' νὰ βράζ' νὰ τὸ σφάξου, νὰ τὸ φᾶσι. Ἔδσε δο τὸ παιδί ὁ δράκος καὶ πῆγε νὰ φωνάξ' ἕνα φίλο δου νὰ τὸ φᾶσι μαζί. Ἡ δρά-κισσα ἔκοφτε ξύλα πὲ ἕνα τσεκούρ' πού δὲ γῆδου κοφτερὰ. Λέγ' τὸ παιδί τὴ δράκισσα : — Δύσε με μένα νὰ κόψω τὰ ξύλα. Ἐλυσέ δο ἡ δράκισσα. Κεῖ πδοκοφτε τὰ ξύλα γείπε τὴ δράκισσα : — Μάζω τὰ τσάκνα πὲ δῶ. Καμποῦρσε ἡ δράκισσα νὰ πάρ' τὰ τσάκνα, σηκών' τὸ τσεκούρ', δῶκε δην μιὰ στὸ κε-φάλ' καὶ πόμνε κεῖ. Πιάν' τ' ἄλογο καὶ λέγει δο : — Νὰ σωπαίν'ς τώρα, γιὰτι ἂ σὲ σκοτώσω. Νέθηκε δο. Δῶκε δο κοσῆ, πέρσσε τὰ σύνερα καὶ πῆγε στὸ χω-ριό δου. Συργιάνζε τ' ἄλογο μέσ' τὸ μεγδάν' καὶ ἔμαθέ δο ὁ βασιλῆς. Φώναξέ δο πάλε καὶ ρωτᾶ δο : — Ποῦ γηύρες δο τὸ ἄλογο ; — Γεῖπε done τὸ παιδί. — Πῶς ἂ φέρσ' τὸν ἴδιο, τὸν λέγ' ; — Ἄ μὲ δώσ'ς μιὰ φορεσιὰ ρούχα δράκινα κι' ἕνα τσεκούρ', λέγει don. Δῶκε don ὁ βασιλῆς. Πῆγε στὴ δράκου τὸ σπῖτ' πδοξω κι' ἀρκινᾶ καὶ κόφτ' ξύλα πὲ τὸ κουρί. Βρίσκει δο ὁ δράκος καὶ λέγει δο : — Γί φκειάν'ς κεῖ ; — Ἐμαθα, λέγ', πού κλέψασ' τὴ φίλου μ' τὴ δράκ' τὴ γυναίκα, τὸ ἄλογο καὶ ἂ ποίσω ἕνα σεντούκ' ἂ τὸν βάλω μέσα νὰ βροῦμε τὴ γυναίκα δου καὶ τᾶλογο. — Ἐγὼ εἶμ' ὁ φίλος σ' λέγ' ὁ δράκος. Γνωρίστικασ' κι' ἔπκασ' τὸ σεντούκ' μαζί, ἔθαλε τὸ δράκο στὸ σεντούκ', φορτώθηκε don καὶ πῆγε στὸ βασιλέ. Γεῖπε don : — Αὐτὸς ἔναι, βασιλέ, ὁ δράκος. Κατάλαθε τέ-λος ὁ δράκος, τινάχκε, ξέθηκε πὲ τὸ σεντούκ' καὶ χτύπησε πολὺ κόσμῶ. Στρατιώ-τες πού γῆδου γύρω σκότωσάσι τὸ δράκο κι' ὁ βασιλῆς ἔπκε γαρβρὸ τὸ παιδί. Ἀγάπα κι' ἄκουγε : Κάλεσε πολλοὺς στὸ διγούν'. Γῆμνα καὶ γῶ κεῖ καὶ μὲ δώκασ' μιὰ σούβλα φακῆ.

κανδιρτίζω λ. τ. = πείθω. σιγκριμάς (δ) = τὸ δραπάνι. ψειροῦν' (τό) = εἶδος σούπας ἀπὸ φιλοτριμμένα ζυμαρικά πού βράζονται σὲ νερὸ (στὴν Πελοπόννησο τριφτιάδες). σκρόφα (ἡ) = ἡ γουρούνα λ. λατιν. δῶκε κοσῆ = ἔφυγε γρήγορα (κοσῆ = φευγάλα ἀπὸ τὸ ρ. κοσιεύω = τρέχω γρήγορα ἀπὸ τὸ λατ. curro).

## Τῆς ἔχτρας τὰ κακά

Καποτὲ κι' ἓνα γαιρὸ γῆδου δυὸ πλοῦσοι γειτόν'. 'Ο ἓνας γεῖχε τρία παλλκάρια. 'Ο ἄλλος γεῖχε ἓνα κορίτσο μονάχο. 'Ο ἓνας τὸν ἄλλονε οἱ πλοῦσοι λογιάζκνδται πὲ τῆ γόχ' τῆ ματιοῦ δου. Δουλεύανδαι, μάχανδαι, ἓνας τὸν ἄλλονε, Τὸ γῆφερε ὁ διάβολος και γάπσε τὸ ἓνα παλλκάρ' τῆ ἔνοῦ, τὸ κορίτσο τ' ἄλλουνοῦ. Τὸ παλλκάρ' φοδοῦνδου τὸν μβαμβά δου. Λόγιαζε ὁ μβαμβὰς τὸ παιδί και τῆγδου. — Μπρὲ παιδίμ', λέγει δο, τ' ἔχ'ς ; — Δὲν ἔχω τίπιτι. λέγ' τὸ παλλκάρ, — "Ἐχ'ς, λέγ', κἀτι και χάλασες. — Νὰ μβαμβά, λέγ', γαιπὼ τὸ κορίτσο τῆ γειτόνά μας. — Μπρὲ τί γεῖπες, λέγ', αὐτηνοῦ τῆ κερατὰ τὸ κορίτσο γαιπᾶς, τῆ ἔχτροῦ μας || Κατέβασ' ἄστρα πὲ τὸν οὐρανὸ, δὲ γῆθελε νὰ τὸ κατᾶξ' στὰ μάτια. Τὸ παιδί πέθανε πὲ τὸ γαιημό δου. Πέρασα κανεῖνα-δυὸ μῆνες. Τὸ δεῦτερο τὸ παλλκάρ' γάπσε τὸ κορίτσο. Τὰ γίδια, τὸ γεῖπε στὸ μβαμβά τ', χιόνια πὲ τὸν οὐρανὸ κατέβηζε. Δὲ φῆκε δο νὰ τὴν πάρ'. Πέθανε και κεῖνο. Τὸ δλόμικρο γῦστερα τὰ γίδια γάπσε τὸ κορίτσο. 'Ο μβαμβὰς ποῦ κἀηκε πὲ τὰ δυὸ παλλκάρια γεῖχε πᾶλε τὸ διάβολο μέσχα δου. Λέγ' στὸ παιδί δου :—'Α σὲ φῆσω νὰ δὲ πάρ'ς, ἀλλὰ τὸ λόγο ποῦ ἄ σὲ πῶ, κεῖνον ἄ ποῖσο'. — Καλά, μβαμβά, λέγ'. "Ἐπκασι τὴν ἀρρεβῶνα γῦστερα. Γῆρτε ὁ καιρὸς νὰ στεφανωθοῦ. "Ἐπκασι και τῆ στεφάνωσ'. Γῆρτε ἡ ὥρα νὰ πλαγιασ' τ' ἀδρόγυνο. Πᾶει ὁ μβαμβὰς και λέγ' τὸ παιδί : — Θυμάσαι τὸ γαιρὸ ποῦ σὲ γεῖπα τὸ λόγο αὐτόνε : ὅ,τι σὲ ὀδηγήσω ἐκεῖνο ἄ ποῖσο'ς ; Τὸ παιδί : —'Α ποῖσω, μβαμβά, τὸ λόγο, λέγ'. — 'Α πεῖς, λέγ', ὅτι τὸ κορίτσο δὲ γῆδου παρθένα. Βαρὸ τὸ ἤρκουδου τὸ παιδί, ἀλλὰ γεῖχε δῶσ' τὸ λόγο στὸ μβαμβά τ' και νεγκάστηκε νὰ πεῖ ψέματα, ὅτι τὸ κορίτσο δὲ γῆδου παρθένα. "Ἐκεῖνο τὸ χωριὸ γεῖχε τ' ἀβγέτ' ὅποιο κορίτσο δὲ γῆδου παρθένα, ἔθανάσι δο πᾶ σ' ἓνα γαῖδαρο τσιπλιάτικο ἀνάποδα, βᾶστα τὴν οὐρὰ τῆ γαδουριοῦ, ἐπαιζᾶσι τὰ τσαγκιά βροσιτὲ και γῆφερνάσι τρεῖς φορὲς βόλτα τὸ χωριὸ. Τελευταίγια ἤλα πᾶσι στῆ μβαμβά τὸ σπιτ'. "Ἐβλάσι τὸ κορίτσο πᾶ στὸ γαῖδαρο, γύρσασ' τὸ χωριὸ και πήγασι στῆ μβαμβά τὸ σπιτ'. 'Ο μβαμβὰς κοιμοῦδου. "Ἀρκεψε κι' ἔκλαιγε τὸ κορίτσο πὲ πᾶν' τὸ κεφάλ' δου και τὰ δάκρυα ἐπεφτάσι πᾶ στὸ πρόσωπο. Γῆλεγε τὸ κορίτσο : — Ἐύπνησε, μβαμβά, νὰ μὲ δεγεῖς ποῦ μὲ γύρσασ' τὰ ξεπίσω, μὲ γεῖπαι πῶς δὲ γῆμνα παρθένα. Πιστεῦγ'ς ἐσοῦ ποῦ μὲ γεῖχες μονάκριβ' ; 'Ο μβαμβὰς ταραχκε πὲ τ' αὐτὰ τὰ λόγια, λογιάζ' τὸ κορίτσο. — "Ω παιδάκι μ', τί ἔπαθες και κλαις ; Γεῖπε δον τὸ κορίτσο τί ἔπαθε κι' ἔκλαιγε. — "Ω παιδάκι μ', λέγ' ὁ μβαμβὰς, δὲν πειράξ'. Παρηγοροῦσε τὸ κορίτσο. Τὸ κορίτσο πὲ τὸ γαιημό δου πέθανε. Και τὸ παλλκάρ' χτίκιασε πὲ τὸ γαιημό δου, γαιτὶ νὰ πεῖ ψέματα και πέθανε και κεῖνο. Πόμνε κι' ὁ ἓνας ἔχτρος κουρδούλ'ς κι' ὁ ἄλλος ἔχτρος κουρδούλ'ς. "Ἐπρεπα...

τῆγδου, παρτ. τοῦ τῆζουμαι=λειώνω, ἀβγέτ (τὸ) λ. τ.=συνήθεια, συνών. ἀδέτ. ἤλα=συμφυρμός ἀπὸ τὸ ἤθελα νά. λογιάζουμαι πὲ τῆ γόχ' τῆ ματιοῦ=βλέπω ἐχθρικά, ἔχω ἐχθρικές διαθέσεις. κατεβᾶξω ἄστρα πὲ τὸν οὐρανὸ=εἶμαι πολὺ ὠργισμένος, χαλάω τὸν κόσμο. Συνών. κατεβᾶξω χιόνια πὲ τὸν οὐρανὸ.

## Γλωσσάριο Σαμοκόβιου

**Σημ.** Τὸ γλωσσάριο τοῦ Σαμοκόβου εἶναι σύντομο, γιατί δὲν περιέχει λέξεις ποὺ ἔχουν δημοσιευθῆ ἢ πρὸν γινόμενα γλωσσάρια (Σκοποῦ, Σαράντα Ἐκκλησιῶν), ἀλλὰ μόνον τὶς λέξεις ἐκεῖνες ποὺ ἀνήκουν εἰδικὰ εἰς τὴν τοπικὴν διάλεκτον τῶν Σαμοκοβιανῶν ἢ τὶς μιλάνε κάπως διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους γείτονές τους.

## Α

**Ἀγιαννίτις** (ὁ)=ὄν. τοῦ μηνὸς Ἰουνίου.—Στίς 24 τ' Ἀγιαννίτ'.

**ἀγιουεριακίτις** (ὁ)=ὁ Ἰούλιος.

**ἀγραδίνα** (ἡ)=τὸ ἀγριοστάφυλο.—Ἐκοφτ' ἀγραδίνας πὲ τὸ κλῆμα καὶ ἔτρωγέδες.—Τὸ κλῆμα δὲν ἔχ' ἀγραδίνας.

**ἀγριόρυνθα** (ἡ)=τὸ ὀρνέθι.—Πήγασι χτὲς στὸ ἄβ, καὶ σκότωσας' δυὸ ἀγριόρυνθες.—Τὸ κργιάς πὲ τὶς ἀγριόρυνθες εἶναι πολὺ νόστιμο.

**αἶρα** (ἡ)=ἡ εἶρα, παράσιτον τῶν δημητριακῶν (Iolium).—Τὸ στάφ' ἔχει μέσα αἶρα καὶ βίκο πολὺ.—Πὲ τὴν αἶρα νδαλέβδαι τὸ κεφάλ' σου.—Ἄ κοσκινίσουμ' τὸ στάφ', γιατί' ἔχ' αἶρα πολλή.

**ἄϊ-Δημητριάτις** (ὁ)=ὁ Οκτώβριος —ἄϊ-Φιλίππας (ὁ)=ὁ Νοέμβριος.

**ἀλατιζιάδκος** η ο=παρδαλός, μὲ διάφορα χρώματα. Εἶναι συνηθισμένη ὀνομασία τῶν προβατιῶν καὶ βοδιῶν.—Τὰ πρόβατά σου γήδου ἀλατιζιάδκα τὰ πλείοτερα.—Γεῖχε δυὸ ἀλατιζιάδκοι βῶκ'.

**ἀλετριγιῶ** (τὸ)=τὸ κομμάτι τοῦ χωραφιοῦ ποὺ περιλαμβάνεται μετὰ δύο ἀυλακίων ποὺ κόβουν προτοῦ ἀρχίσει τὸ σπαρτό. Ἰσοδυναμεῖ περίπου μὲ τὸ στρέμμα.—Ἐκανε δυὸ ἀλετριγιῶ χωράφ'.—Ἄ κάνουμ' σήμερα καὶ τοῦτο τ' ἀλετριγιῶ ὡς τὸ γηλιοβασιλεμα.—Ἐνα λετριγιῶ καὶ κόμα(=καὶ πλέον.)

**ἀλειπανάβατο** (ἀπὸ τὸ λειπανάβατο) (τὸ)=τὸ ψωμί ποὺ ἔχει ζυμωθεῖ χωρὶς μαγιά (ζύμη).—Τρῶσ' ἀλειπανάβατο ψωμί.—Τὸν διάταξάσ' ἀλειπανάβατο ψωμί, γιατί' εἶναι ἄρρωστος.

**ἀνδλο** (τὸ)=σωρὸς ἀλωνισμένου δημητριακοῦ ἕτοιμος γιὰ λύχνισμα.—Πόμενε τ' ἀνδλο ἀλίχνισο.—Μάζευγαμ' στ' ἀλῶν' τ' ἀνδλο.

**ἀρίσκος** η ο=κακόμοιρος, κακότυχος.—Πήγα καὶ γὼ ἀρίσκος τὶ νὰ δγιῶ.—Ἐπεσ' ὁ σωρὸς καὶ πλάκωσε τὸ παιδί τ' ἀρίσκο.

**ἄρωρα**=παράωρα.—Γήρχονδου ἄρωρα στὸ σπῖτ'.—Διάβαινας' ἄρωρα.

**αὔρι**=αὔριο.—Αὔρι ἂ νέρω.—Αὔρι ἂ σὲ πῶ.—Αὔρι ἂ σὲ δγιῶ. Συνών. Ταχιά.

**ἀφός** (ὁ)= ἀφρός.—Ἄ φός πὲ τὸ γάλα.

**ἀφότουρο** (τὸ)=ἡ μυζήθρα.—Πὲ τὸ τυρόγαλο κάνουμ' ἀφότουρο.—Τὸ ἀφότουρο εἶν' ἀκριβό.

**ἀχερόδρομος** (ὁ)=ὁ γαλαξίας.—Λόγιαζαμ' τὸν ἀχερόδρομο.—Ἐ βρε πόσ' ἄστρα ἔχ' ὁ ἀχερόδρομος!

**ἄψω**=θὰ ἀνάψω (ὁ ἐνεστώς τοῦ ῥήματος δὲν χρησιμοποιεῖται).—Ἄψω στιά πὲ τὸ τσακουμάκ'.—Ἄψε στιά νὰ βράσουμ' τὸ νερό.

## Β

**Βάδα** (ἡ)=τὸ ἀλάκι.—Ἐγκα μινὰ βάδα νὰ ποτίσουμ' τὸ λινάφ'.—Κόπκε γὴ βάδα καὶ φεύγ' τὸ νερό. (Πρὸβλ. λατιν. vadum i=τὸ τέναγος, ὁ πόρος). Συνώνυμα ἀγός.

**βάκλο** (τὸ)=ὄνομ. προβάτου ποὺ ἔχει κοκκινωπὸ χροῶμα γύρω στὰ μάτια καὶ τὰ ἀφτιά.—Ἐχασα ἓνα βάκλο πρόβατο.

**βαρεμέν'** (ή)=έγκυος.—Γήδου στο χωριό καποτέ μινιά βουργάρα βαρεμέν'.—Γεϊχε γαδούρα βαρεμέν'.

**βατραάλ'**(τό)=ξύλο γυριστό από τὸ ἓνα μέρος πού χρησιμεύει νά μαζεύουν τὴ στάχτη καί νά παραχώνουν τὸ ψωμί πού ψήνεται.—Φέρ' τὸ βατραάλ' πὲ καί νά παραχώσουμ' τὴν πῆττα. Συνών. βατρααλᾶς (ὁ) (πρβλ. λατιν. vatrax — àcis = στραβοπόδης).

**βεγίτια** (τά)=τὰ δίστιχα, τὰ κοτήματα.—Λέσι βεγίτια καί τρωσι.—"Ελα νά σέ ποῦμε βεγίτια.

**βερονίκ'** (τό)=νερό στεκάμενο, ἔλος.—Στέκουμαι, συλλογίζουμαι μέσα στά βερονίκια.—Πλημμύρσε ὁ ποταμός καί πόμνασι γοῦλο βερονίκια.—Πέρασα στό βερονίκ' καί γήπια (=ἔπια) νερό.

**βίδρα** (ή)=ἡ ἔνυδρίς, ὑδροβιον ζῶον πού ζῆ στις λίμνες καί ποτάμια. "Εχει μέγεθος μεγαλύτερο τῆς γάτας. Τὸ δέρμα του χρησιμοποιεῖται γιά γουναρικά.—Ψάρευγάμε βίδρες καί πουλιούσαμ' τὸ τομάρ'.

**βοθίζω**=βοθηθῶ.—Νάρτς νά με βοθίς' σήμερα.—Δὲ βοθίς' κανεῖνα.

**βούκλιτσα** (ή)=τὸ νεροκολόκυνθο.—Πῆρα τὴ βούκλιτσα καί γιόμσά δηνα νερό.—Φέρ' τὴ βούκλιτσα νά πριῶ νερό.

**βούργια** (ή)=ἡ προβιά, τὸ ἀσκι ἀπὸ δέρμα προβάτου ἢ γιδιοῦ.—Γοί πιτεράδες βάνουσι βούργες στό κεφάλ' τῆς ἀπόκριες.—Γόρασα μινιά βούργια κρασι.

**βούρδουλας** (ὁ)=ὁ ἀστράγαλος.—Μὲ πονεῖ ὁ βούρδουλας τὴ ποδαριοῦ μ'.—Χτέπσα στό βούρδουλα.

**βρουσλιᾶ** (ή)=ὄνομα χόρτου μὲ πλατεῖα φύλλα καί χνοῦδι ἀγκαθερό σάν τῆς κολοκυνθιάς περίπου.

**βρούλο** (τό)=ὁ καρπὸς τῆς βρουσλιάς.

**βωκάς** (ὁ)=ὁ βουκόλος.—Τὸ χωριὸ γεῖχε δυὸ βωκάδες.—"Εδωκαμ' τὸ βωκά τὸ δῖνο τ'=τὸ μισθὸ του.

**βωλάκας** (ή)=μεγάλος βᾶλος γῆς πού σηκώνεται μὲ τὸ σκάψιμο ἢ μὲ τὸ ὄργωμα.—"Εβγανε μεγάλες βωλάκες.—Πατοῦσε τ' ἀλέτρ' καί σηκώνουνδου βωλάκες.

## Γ

**Γηλιοβασίλεμα** (τό)=ἡ δύση τοῦ ἡλίου, τὸ δυτικὸ μέρος.—Τὸ γηλιοβασίλεμα θά διαβοῦμ' πὲ δῶ.—Τὸ χωράφι μ' ἔναι γηλιοβασίλεμα μεργιά.

**γηλιόβγασμα** (τό)=ἡ ἀνατολή τοῦ ἡλίου, τὸ ἀνατολικὸ μέρος.—Σκώθηκε τὸ γηλιόβγασμα καί διάβαινε.—"Εκαμα στό γηλιόβγασμα.—Τὸ χωράφι μ' ἔναι γηλιόβγασμα.

**γίσα** (ή) λ. σλαβ.=τὸ σπῆλαιο, τὸ ὑπόγειο.—Κρυβήθκαμ' μέσ' τὴ γίσα.

**γολαρᾶς-οῦ** (ἀπὸ τὸ Λατιν. gula)=ὁ λαίμαργος.—"Ε γολαρᾶς ἄνθρωπος κι' αὐτός.—Γεῖπε δην γολαρῶῦ.

**γρίζο** (τό)=τὸ σαγιάκι.—Φαίνουμ'(=ὕφαίνουμε) γρίζο, νά ποῖσουμ'πανωβράκια.

## Δ

**διάζουμ'(αι)**=περνῶ τὸ πανὶ ἀπὸ τὴ διάστρια, γιά νά τὸ βάλω κατόπιν στὸν ἀργαλειό.—Διάστηκαμ' τὸ πανὶ καί μάζεψάμ' δο στὸν ἀργαλειό.

**διαφεγίζω**=εἶμαι διαφανής.—Σκίστηκε τὸ δουβάρ' καί διαφεγίς' πέρα πέρα.—Τὸ σπῖτ' γοῦλο διαφεγίς'.

**διαφέγισμα** (τό)=ἡ διαφάνεια, ἡ χαρασμάδα.—Γοῦλο διαφεγίσματα ἔν'ὁ τοῖχος.  
**δοικιάζω**=τακτοποιῶ, βάνω σὲ σειρά.—Δοικιάζω τὰ στρώματα.—Δοικιασαμ' τὰ ροῦχα.—Δοικιαζάμ' τῆς νύφς τὸ τσεῖς' (Βλ. Φιλήντα Γλωσσογνωστικά ρ. *δοικιάζω*).

**δούκισμα** (τό)=ή τακτοποίηση.—Καλό δούκισμα έκανες τώρα. (Στήν Πελοπόννησο διούκισμα, γιοϋκος (ροϋχα τακτοποιημένα τὸ ένα επάνω στο άλλο (Ποβλ. Λατιν. jugum -i=ζυγός).

**εναγαιρίσιος ια ιο**=παλαιός.—Έναγαιρίσιο κέντημα, έναγαιρίσια γλωσσή. Συνών. καπιτνός·ή ό.

**ερμός** (ό)=ρυμός—ό έρμός τ' άμαξιού.—Ό έρμός τ' άλετριού.

**εττερός·η·ο**=ό άλλος η ο.—Γεϊχε κι' εττερες γυναίκες στο Μπαλουκεσέρ.—Πήγασι και οι γέτεροι κεί, τι να διγιού!—Καλεσάσι και τόν εττερο.

## Z

**Ζάβα** (ή)=έτσι όνομάζεται σημάδι τών προβατιών, όταν τὸ άφτί έχει κόψιμο καμπύλο.—Τι σημάδ' έχει τ' άρνι;—Ζάβα.

**ζεφιιά** (ή)=δεύτερο ζευγάρι βοδιών βοηθητικό, πὸν βάζουν όταν δυσκολεύονται να σύρουν τ' άμάξι δυὸ βόδια.—βάτσε τ' άμάξι' κι' έβαλαμ' ζεφιιά κι' έβαγάμε do.—'Α κάνουμ' ζεφιιά να τραβήξ' τ' άμάξι', συνών. τσευγάρ' (τό).

**ζγός** (ό)=ό ζυγός τοϋ άλετριού, μικρή ξύλινη δοκός από την όποία κρέμεται τὸ χτένι τοϋ άργαλειού.

**ζιγρίξ(ει)** (τρίτο πρόσ.)=βγαίνει σιγά σιγά νερό.—Ζιγρίξ' τσίτσα τὸ νερό.

**ζόρκα** (ή)=τὸ ζαρκάδι.—Σκότωσαμ' δυὸ ζόρκες.

**ζουμπάς** (ό)=σημάδι τών προβατιών, όταν έχουν τρυπημένο τὸ άφτί.—'Εχω σουμάδ' ζουμπά στ' άρνιιά μ'.

**ζουφώνω**=χώνω και κρύβω κάτι.—Τὸ έρμο πήγε και ζουφώθηκε μέσα και δέ γλέπ'.—Ζούφω το κεί μέσα.—Τι ζουφώθηκε εϋτοϋ. (πβ. λατιν. suffugia, suffugium -i=καταφύγιο)

**ζυμώτρια** (ή)=ή σκάφη πὸν ζυμώνουν.—Γεϊχε τή ζυμώτρια κάτ' και ζύμωνε,

## Θ

**Θερμοσπουδιά** (ή)=στάχτη ζεστή—'Εκείνο πὸν ψήνεται ή βράζει στη θερμή στάχτη.—Βάλ' το μέσ' τή θερμοσπουδιά να ψηθει.—'Εκανε καβέ θερμοσπουδιά.

## I

**Ίφτριά** λ. τουρκ.=συκοφαντικά.—'Ίφτριά τή γείπασι πὸν πήγαινε μ' άλλον άόρα.

## K

**Καβανός** (ό)=όν. μικρό ξύλινο δοχείο πλατύστομο όστρακόσχημο.—Μέσ' τὸ γαβανός βάνουμ' τυρί, έλιές και άλλα φυγιά.—Νοίξε τὸ γαβανό. Συνών. κλειδοκούτ. (τό).  
**κακανός** (ό)=όν. τοϋ πτηνού δρουκολάπτης.—'Ό κακανός έχει μεγάλη μύτ'. ύποκορ. κακανόπλο.

**κάκαρο** (τό)=ή πετρώδης κορυφή λόφου ή βουνού.—γήδου πά στο κάκαρο.

**κακονάς** (ό)=ό πυρετός.—Μήτε κακονά δέ γεϊχε, μήτε τίπτα.—Δω' έχουμ' κακονά.

**κακοφρούσλος·η·ο**=κακοφρορεμένος.—Γήδου κακοφρούσλος σά ζητιλάρας.—'Όδε γεϊσαι κακοφρούσλος κανείνας δέ σε λογιάξ'.

**κάλειοιο** (τό)=όν. προβάτου, πὸν έχει μαύρες γραμμές στο πρόσωπο.

**καλίσγουρος** (ό)=ό λάρυγγας.—Πέ κεί και κάτ' πὸν στενεύγει ό λαιμός είναι καλίσγουρος.—Τόν πονει ό καλίσγουρος.

**κάματος** (ό)=τὸ όργωμα, τὸ γνέσιμο.—Τή χωραφιού ό κάματος, ό κάματος τών μαλλιών (ρημ. καματεύγα).

*κάνω* = *κάνω* (κάννω), *δργώνω*, *νέθω*. — *Κάνουμ' τὸ χωράφ*. — *Κάνουμ' τὰ μαλλιά*. *καμπανάργια* (τά) = οἱ ἀγουρίδες πού ἀπομένουν μετὰ τὸν τρυγητό. — Πόμνασι καρπανάργια πολλά.

*καμπούποτε* = πουθενά. — Ποῦ πήγες; — *Καμπούποτε*. — *Καμπούποτε* δὲ γήδου. — *Καμπούποτε* δὲ γηῦρα δου.

*κανάτια* (τά) = τὰ ξύλινα παραθυρόφυλλα. — Ὅδε περνούσε τὸ παλλκάρ' κλειούσασι τὰ κορίτσια τῆ παναθυργιοῦ τὰ κανάτια.

*καποτέ* = κάποτε. — *Καποτέ* κί' ἓνα γαιρό. — *Γήδου* *καποτέ* ἓνας ἀνθρώπος. — *Γεΐχαμ'* καὶ *μεῖς* *καποτέ* *παράδες*.

*καραγκιόζκο* (τὸ) λ. τουρκ. = ὄν. βοδιῶν, προβατιῶν, πού ἔχουν μαῦρα μάτια. *Συνών.* *καραγκιόζς*. — *Γεΐχε* *πένδε* *πρόβατα* *καραγκιόζκα*. — Ὡ *καραγκιόζ'*.

*καραμπάσκο* (τὸ) = ὄν. προβάτου πού ἔχει ὄλο τὸ πρόσωπο μαῖρο.

*καρακούσ'* (τὸ) = ὄν. μαῦρου μικροῦ πουλιοῦ. — *Νά* *μῆ* *σ'* *ἔχω* *στό* *κεφάλι* *μ'* *καρακούσ'*.

*καρδιοπονῶ* = *ξηλεύω*, τὸ θέλει ἡ καρδιά μου. — *Καρδιοπονούσας* οἱ βουργάρ' καὶ γήθελας' καὶ κείνοι *νά* φοροῦ τὰ ἄσπρα τὴν πιτεροδευτέρα. — *Καρδιοπονῶς* *καὶ* *σύ*;

*καρναμπάτκο* (τὸ) = ὄν. προβατιοῦ πού ἔχει τὸ μαλλί ὑπόμαυρο.

*καταλαχῶς* (καὶ *καταλαχῆς*) = κατὰ τέχη, τυχαῖα. — *Καταλαχῶς* *πέθαν'* ὁ βασιλές. — *Καταλαχῆς* *γῆρε'* ὁ μπαμπᾶς δου.

*κεντίκλα* (ῆ) = ἡ σιδερένια διχάλα μὲ τὴν ὁποία τεντώνουν τὸ πανὶ στὸν ἀργαλειό.

*κίζο* (τὸ) = ὄν. προβατιοῦ μὲ κοκκινωπὸ πρόσωπο. — *Τούλιο* *γήδου* *τὸ* *πρόβατο*; — *Κίζο* *γήδου*.

*κινητὸ* (τὸ) = τὸ καθάριστο. — *Πῆρε* *κινητὸ* *καὶ* *σούρτσε* (*ἐκίνησε*) *δουνα*. — Ἄ *πᾶρς* *κινητὸ* *γιὰ* *τὸ* *στομάχ'*.

*κολλῶ* = *κολλῶ*, *ἀνάβω*. — *Φύσ'* *καὶ* *φύσ'* ἡ *στιὰ* *δὲν* *ἐκόλλ'* (*ει*). — *Κόλλησε* ἡ *στιὰ*, *κοσιάζω* = *τρέχω*. — *Τὶ* *κοσιάζεις* *βρε* *ἄγροικε*; — *Κόσια*, *κόσια* *λήγορα*. — *Κόσιαψ'* ὁ *δλόμικρος* *νά* *τὸ* *πιάσ'*. *Συνών.* *κοσιεύω*. (*Λατ.* *curo*).

*κοσῆ* (ῆ) = τὸ τρεξιμο. — *Δῶκε* *μνιά* *κοσῆ* = ἔτρεξε *πολὺ* *γρήγορα*.

*κουμάρ'* (τὸ) = ἡ στάμνα. — Ἐβγαλαμε *νερό* *πέ* *τὸ* *κουμάρ'*. — *Φέρο'* *τὸ* *κουμάρ'* *νά* *πᾶμε* *σὴ* *βρούσ'*. Ὑποκορ. *κουμαρέλλ'*, *κουμαράκ'*, *κουμαρόπλο*.

*κομματσόπλο* (τὸ) = τὸ μικρὸ κομμάτι. — *Σέβκε* *στό* *μάτι* *μ'* *ἓνα* *κομματσόπλο* *καὶ* *λοδρίζ'* *με*. — Ἐκοψε *ἓνα* *κομματσόπλο* *ψωμί*.

*κορφιάς* (ὀ) = ἡ τοξοειδῆς κορυφή τοῦ σπιτιοῦ. — *Τσακίσκ'* ὁ *κορφιάς* *τῆ* *σπιτιοῦ* *καὶ* *στάζ'*. — Ἐνα *χλιδόν'* *κάθσε* *πᾶ* *στό* *γορφιά* *τῆ* *σπιτιοῦ*.

*κουκουρίγκος* (ὀ) = ὁ τσαλαπετεινὸς (ἔποψ).

*κουμλιά* (ῆ) = ὁ σιωρὸς (*cumula*). — Ἐπκα *μνιά* *κουμλιά* *γέννημα*. — *Πετροκουμλιά*.

*κουμλιάζω* = *συσσωρεύω*. — *Κουμλιάζω* *τὸ* *χῶμα*. (*λατιν.* *cumulo*).

*κουταλίδ'* (τὸ) = ὁ κόπανος γιὰ τὸ πλύσιμο τῶν ρούχων. — Ἐπκε *δουε* *ἓνα* *κουταλίδ'*. — *Χτύπησε* *πέ* *τὸ* *κουταλίδ'*.

*κουῦτος* (ὀ) = ὁ λάκκος. — Ἐρριζά *δη* *μέσ'* *τὸ* *γούτο*. — *Γεΐχε* *γούλο* *κούτ'* — Ἐπκαμ' *ἓνα* *γούτο*. — Ἐνοιξα *τὸ* *γούτο* *νά* *αβύσ'* *ἀσβέσ'*. — *Μεγεθυντ.* *κουῦταρος* (*πρβ.* *λατιν.* *guttus* i = *πρόχους*).

*κούτσα* (ῆ) = ἡ ἄρθρωση τοῦ γόνατος. — *Πονεῖ* ἡ *κούτσα* *δου*. — *Κάθε* *πρόβατο* *πέ* *τῆ* *γούτσα* *δου* *κρεμνιέται* (*παροιμ.*)

*κουφαίνω* = *ἀδειάζω*, *ἐλαφρώνω*. — *Τὸ* *κεφάλ'* *δου* *κούφαινε*. — *Τὸ* *καρπούζ'* *κούφαινε*. — Ἄμα *ξεγέν'* *τὸ* *ποπὸν* *κουφαίν'*.



**κρομόντ'** (τό) = τρυφερὸς κλάδος δένδρου προτοῦ ἀκόμη βγάλει φύλλα. — Τὰ πράματα τρωῖσι κρομόνια.

**κρομνίζω** = τρώγω κρομόνια, δίνω γιὰ τροφή κρομόνια. — Πάν τὰ πράματα νὰ κρομνίσου. — Κρομνίζ' τὰ πρόβατα.

**κρόσαμ** = ἄραγε. — Κρόσαμ' ἄ γέν; — Κρόσαμ' θαρτεῖς; — Κρόσαμ' ἄ βρέξ;

## Α

**Δάμωμα** (τό) = τὸ κατέβασμα τοῦ ποταμοῦ.

**λαμών(ει)** (τρίτο πρὸς.) = κατεβάξει τὸ ποτάμι. — Δάμωσ' ὁ ποταμὸς καὶ ξέβκε πὸξω τὸ νερὸ καὶ σκέπασε τὴ βλάσκα.

**λαμεύω** = γεμίω μὲ νερὸ ἓνα λάκκο, μιὰ δεξαμενὴ. — Λαμώνουμε τὸ γούτο.

**λισκοῦντ** (τό) = ὄν. ποώδους φυτοῦ, τοῦ ὁποίου πίνεται τὸ ἀφέψημα.

**λιρδιὰ** (ῆ) = ὄν. θάμνου γωστοῦ ἐπίσης μὲ τὸ ὄνομα ζουμλακιά.

**λιρδινο** (τό) = ὁ καρπὸς τῆς λιρδιᾶς.

**λόδριζ(ει)** (τρίτο πρὸς.) = πληγώνει μικρὸ καὶ στρογγυλὸ σῶμα, χαλίκι, ξυλάκι μικρὸ κλπ. — Σέβκε στὸ μάτι μ' ἓνα κομματσόπλο καὶ λοδρίζ' με. — Λοδρίζ' τὸ φτίμ', χαλίκ' ἄ ν-ένοι (= θὰ εἶναι).

**λόδρισμα** (τό) = τὸ πλήγωμα ἀπὸ μικρὸ καὶ στρογγυλὸ σῶμα.

**λογάρ** (τό) = πολλὰ χρήματα, πολλὰ πλούτη 'Ἡ λ. ἀπαντὰ κυρίως στὰ δημ. τραγούδια. — Ἐξόδιασε στὴν πόρτα της ἔννια πύργους λογάρι. Στὴ μεσαιωνικὴ γλῶσσα λογάρι = κατὰστιχο λογαριασμῶν, λογαριασμοί.

**λογιάζω** = βλέπω. — Λόγιασέ τον μέσ' τὸ σπίτ'. — Λόγιαζε τὸ παιδί πού γήδου ἄρρωστο καὶ τήγδου (ἐτήκετο). — Λογιάξανδαι πὲ τὴ γόχ' τῆ ματιοῦ (= ἐχθρικά).

## Μ

**Μαδραβίτσα** (ῆ) = μικρὸ σπειράκι στὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὄχι πυῶδες. Στὴν Πελοπον. λέγεται καρναβίτσα. — Τὰ χέρια μ' ἔβγαλασι μαδραβίτσες.

**μακαριά** (ῆ) = τὸ δεῖπνο πού γίνεται μετὰ τὴν ἐπιστροφή στὸ σπίτι ἀπὸ τὴν ταφή τοῦ νεκροῦ. — Ὅδες ἔκαναμ' τὴ μακαριά, τὴ βρώτη μπούκα ἔβουτούσαμ' στὸ κρᾶσί. — Γύστερα πὲ τὴ μακαριά σκομίστακσι ὁ κόσμος.

**μανίζω** = θυμῶνω, ὀργίζομαι. — Μάνισε, πολὺ, ἄστρα κατέβαζε πὲ τὸν οὐρανό. — Ὅδε μανίζ' χιόνια κατεβάξ' πὲ τὸ οὐρανό.

**μαρδαγαλίζουμ'(αι)** = στρομπουλίζομαι. — Μαρδαγαλίστε τὸ χέρ' μ' — Μαρδαγαλίστε τὸ ποδάρ' μου.

**μασκαρεύουμ(αι)** = εἰρωνεύομαι. — Μασκαρεύουμ' τὸν ἀντικρυνό μ'. — Μασκαρευόμαστ' ὁ ἓνας πὲ τὸν ἄλλονα.

**ματιοῦ δόντι** = ὁ κυνόδους. — Τὸν πονεῖ τὴ ματιοῦ τὸ δόντ' — Τὸν λείπ' τὴ ματιοῦ τὸ δόντ'

**μβεξίρ** (τό) λ. τουρ. = τὸ λινόλαδο. — Ἄ πάρουμ' λάδ' καὶ μβεξίρ. \*

**μβιμβέλλα** (ῆ) = ῆ δαντέλλα ἢ μεταξωτή. — Τὰ κορίτσια δούλευασ' μβιμβέλλες μέσ' τὰ σπίτια.

**μβισλιάκος** (ὀ) = πρόχειρα ζυμωμένο καὶ ψημένο ψωμί χωρὶς ζύμη. — Ἐφκειασαμ' ἓνα μβισλιάκο νὰ φάμ' λήγορα καὶ νὰ διαβαίνουμ'.

**μεριάτ'ς-τσα** = ὀ μεροκαματάρης. — Δουλεύγ' μεριάτς.

**μεριάλος ὀ μήγος** (ὀ) = Ἰανουάριος.

**μεσάδρια** (ῆ) = ῆ ντουλάπα. — Ἐνοιξε τὴ μεσάδρια καὶ γηῦρε δο μέσα.

**μέστια** (τὰ) = παντόφλες μάλλινες — Ἐπκαμ' ἓνα ζευγάρ' μέστια.

**μίλυ** (τό) = ῆ ἰλὺς. — Κατέβασ' ὁ ποταμὸς μίλυ. Συνών. ποταμοσύματα.

*μοιρί* (τό) = μικρὸ κομμάτι κρέας. — Δῶσε με τίτιστα ψωμί κι' ἓνα μοιρί κργιάς.  
— Ἐφαγ' ἓνα μοιρί κργιάς.

*μοιροχάρτ'* (τό) = τὸ χαρτί πού διαβάζει ὁ παπάς γιὰ τὶς ψυχές. — Διάβασ' ὁ παπάς τὸ μοιροχάρτ'.

*μολαγίμ'ς* (ὁ) = ἡσυχος, μαλακός. — Αὐτὸς ἓνας μολαγίμς ἄθροπος.

*μοναφίμ'ς* (ὁ) = συκοφαντικός, διαβολιάρης. — Μοναφίμ'ς γείσαι, βρε παιδί. — Τὰ παιδιὰ γήδου μοναφίμια.

*μοῦμος* (ὁ) = ὄν. τοῦ πτηνοῦ γκιόνης.

*μουνδρούκ'* (τό) = ὄν. προβατιῶν, πού ἔχουν μικρὸ μέρος τοῦ ἀφτιοῦ κομμένο σὲ εὐθεῖα γραμμὴ γιὰ σημάδι.

*μοῦτλα* (τὰ) = τὸ κενὸ πού ἀφήνεται μεταξὺ τοίχου καὶ στέγης τοῦ σπιτιοῦ, πού δὲν εἶναι ἀσβεστομένο πρὸς τὸ ἑσωτερικὸ μέρος, ἢ ἀστράχα. — Ἐβαλέ δο στὰ μοῦτλα (Ποβ. λατιν. *mutilus a um* = Κολοβός, ἀκρωτηριασμένος).

*μούτλακ* = ἀμέσως, χωρὶς ἄλλο, γρήγορα. — Μούτλακ νάρτε. — Μούτλακ νὰ πάς.

*μπίκος* (ὁ) = μικρὸ λιθαράκι ἐπάνω στὸ ὁποῖο τοποθετοῦν μεταλλικὸ νόμισμα γιὰ νὰ σημαδέψουν μὲ τὴν ἀμάδα ὄνομασία παιγνιδιοῦ. — Στήσε τὸ μπίκο. — Ἄ παίξουμ' μπίκο.

*μπιρδιγιὰ* (ἡ) = ὄν. δένδρου γνωστοῦ ἐπίσης μὲ τὸ ὄνομα τρουπκιά.

*μπίρδινο* (τό) = ὁ καρπὸς τῆς μπιρδιγιὰς.

*μπολλανδίξω* = πολλαπλασιάζομαι, αὐξάνω. = μπολλάδσε τὸ γέννημα. — Καὶ τὸ νερὸ μπολλάνδσε κι' ὄξω δὲν ἐβγήκα (δημ. τραγ.)

*μπουρμπουτσέλλος* (ὁ) = βροκόλακας. — Γοὶ μπουρμπουτσέλλ' ἔδρεχάσι στὰ σπίτια καὶ ροπούσασι τὴ θύρα.

*μυτηλιγιὸ* (τό) = ὄνομασία προβάτου πού ἔχει σκληρὸ καὶ χονδρὸ τρίχωμα.

## N

*νάφτω* = ἀνάβω ἄορ. ἔναψα. — Καὶ φύσ' καὶ φύσ' ἔναψε τὴ σιτιά.

*νδαβέρνα* (ἡ) = τὸ τραπέζι, τὸ συμπόσιο. — Ἐκανα νδαβέρνα, ἐλάτε νὰ νδαβερωσόουμ'. — Ἐκατσα καὶ μαγέρεψα κι' ἔκανα μινὰ νδαβέρνα (δημ. τραγ.)

*νδαβερνώνω* = μετέχω σὲ τραπέζι, σὲ συμπόσιο. — Κάθησαμ' καὶ νδαβερνώσαμ'.

*νεκωλώνουμ'* = ξεβρακώνομαι, νεκωλωμένος = ξεβράκωτος. — Αὐτὸς νεκωλώθηκε μπροστά μας! — Στὸ χωριὸ νεκωλωμέν' πορπατούσαμ'. — Μὴ φωνάζ'ς, μὴ νεκωλωθῶ καὶ σὲ χέσω!

*νεπεύουμ'(αι)* = ἀναπαύομαι. — Μετὰ τὴ δουλειὰ νεπεύουμ' λίγο.

*νεράισσα* (ἡ) = ἡ νεράιδα. — Πῆρα δον οἱ νεράισσες τὴ φωνὴ δου. — Στὶς ζίγρες γήδασι νεράισσες.

*νεσαίνω* = ἀνασαινώ, ἀναπνέω, ὀμιλῶ. — Δὲ μπορῶ νὰ νεσαίνω. — Ὁ καιρὸς δὲ νεσαίν', δὲν ἔχει νδιπ' ἀγέρα. — Μὴ νεσαίνε, σῶπα.

*νιαζούμ'(αι)* = μὲ πιάνει πυρετός. — Μ'ἔνιασε καὶ σήμερα καὶ βάβιξα. — Νιαζ' δον κάθε μέρα.

*νιάτσος* (ὁ) = ὁ πυρετός. — Ἐπιασέ δον νιάτσος. — Πῆρε γιατρικὸ γιὰ τὸ νιάτσο

*νιγκοθολιὰ* (ἡ) = εἶδος ἀγριοτριανταφυλλιάς.

*νιγκόθολος* (ὁ) = τὸ ἄνθος τῆς νιγκοθολιάς.

## Ξ

*Ξεπριτσιζώ* = παλιώνω, περνᾶ ἡ ἐποχὴ μου. — Ξεπριτσισε πιὰ αὐτὸ πού λές, δὲν ἔχει οὐσία. — Ἄμα ξεπριτσιζί' νὰ δὸ φήγες.

**ξεροβιδιάζω**=τελειώνω τὴν ἐργασία μὲ τὰ ροβίθια. Παρμ. ξεκαλαμποκιάζω, ξεσταριάζω, ξεθερίζω κ.ο.κ.

**ξερωγοπανίζω**=βγάζω τὶς ἀράχνες.—Ξερωγοπάνισα τὴν ἀφτρια, ξερωγοπανίζω τὸ νοδιά.—Ἄ ξερωγοπανίσω τὴν πατωτή. Συνών. ξεραχνίζω.

## Ο

**Ὀβρη** (ή)=τὸ βρύο, τὰ μούσκλια.—"Ἐπιασ' ὄβρη πὰ στὸ δένδρο.—"Ἐπιασ' ὄβρη στὴ βρύσ'.

**ὀξάγκα** (ή)=ξύλο πού περνοῦν σ' ἓνα δοχεῖο γιὰ νὰ τὸ μεταφέρουν δυὸ ἄνθρωποι μαζί (στὴν Πελοπονν. λεβετόξυλο).—Πὲ στὴν ὀξάγκα κουβανιοῦμ' νερό μὲ τὶς μπακίρες.—Πιάνοῦμ' τὴν ὀξάγκα ἓνας πὲ δῶ κι' ἓνας πὲ κεῖ καὶ σκῶνοῦμ' τὴ μπακίρα.

**ὀξοχή** (ή)=ξύλινο μικρὸ δοκάρι, τοῦ ὁποίου τὸ ἓνα ἄκρο στηρίζεται στὸ ἔδαφος καὶ τὸ ἄλλο μπαίνει σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσερες ὀπὲς τοῦ ἀντιοῦ (λάκκου) τοῦ ἀργαλειοῦ, γιὰ νὰ μὴ στρέφεται γρήγορα μὲ τὸ χτύπημα τοῦ χτενιοῦ. Ὅσο προχωρεῖ τὸ ξάσιμο ἀλλάζει θέση ἀπὸ τὴ μιὰ ὀπὴ στὴν ἄλλη.

**ὀξύδα** (ή)=ἡ ξυνίλα.—Μ' ἔπιασ' ὀξύδα γιὰτι κτύωσα.—"Ἐπιασά δὸν κἄτι ὀξύδες!

**ὀρδινιάζω**=δείχνω, συμβουλεύω.—'Ορδινιάσά δὸν γὼ νὰ ποῖσ' αὐτὴ τὴ δουλειά.—'Ορδούνια δὸν νὰ πὰ κεῖ στὸ ἀργαστήρ'.

**ὀχεδρα**=ἡ ὀχιά.—'Οχεδρα φαρμακερὴ νὰ γένε, (κατάρρα).—"Οχεδρες νὰ σὲ φᾶσι(κατάρρα).—Σὰν ὀχεδρα φυλάγ', σὰν ὀχεδρα κρυβιέται.

## Π

**Παγούργια** (τά)=ράβδοι πάγου πού κρέμονται στὴ στέγη τῶν σπιτιῶν τὸν χειμῶνα.—Κρέμναι τὰ παγούργια πὰ στὸ νεροχύτ' κ' ἔναι σὰν κεριά.—"Ἐκοφταμ' τὰ παγούργια πὲ τὸ νεροχύτ'.

**παντιέρα** (ή)=ἡ σημαία, ὁ χαρταετός.—Σήκωσας' παντιέρες.—"Ἐκασι παντιέρες καὶ πέταξάσι.

**παραδερφός** (ή)=ἔμπιστος, φίλος.—Γείμεστε παραδερφοί.—Πιάστηκάσι παραδερφές.

**παρακοπή** (ή)=συγκεκομμένη φράση π. χ.—Λύγισε, Στογιάννε.—Δὲ λυγῶ καὶ κὰ (κἀθημαι).

**παράνομα** (τὸ)=τὸ ἐπώνυμο.—Τὶ σὲ λέσι τὸ παράνομά σ'.—Ποιὸ ἔν' τὸ παρόνομά δου.

**παραστάτ'ς** (ὁ)=ἡ κῦσα τῆς πόρτας, τοῦ παραθυριοῦ.—'Ο παραστάτς τῆς θύρας ἔναι ξυλένιος.—"Ἐκοψαμ' ξύλα γιὰ παραστάτες.—"Ἐπκε σῆμερα τὸν παραστάτ'.

**παρέβασ'** (ή)=τὸ φθινόπωρο.—Τὴν παρέβασ' ἂ σπείροῦμ' στάρ'.—Γῆρετε παρέβασ'.

**πατούν'** (τὸ)=τὸ πέλμα, ἡ σόλα τοῦ παπουτιοῦ.—Ποεῖ δου τὸ πατούν' τὴ ποδαριοῦ.—Χτύποςε τὸ πατούν'.—Ἄ βάλω πατούνια στὰ παπούτσια.

**πατουνιαζώ**=σολιάζω τὰ παπούτσια.—Ἄ πατουνιασοῦμ' τὶς κουντιούρες.

**πατακούρος** (ὁ)=πληθ. πατακοῦροι (γοί)=τὸ μέρος τοῦ κορμοῦ πού ἀπομένει μετὰ τὴν κοπὴ τοῦ δένδρου.—Τὸ χωράφ' μ' ἔχ' πολλοὶ πατακούρ'.—Ἄ νάψουμε τὴ στὰ πὲ τὶς πατακούρ'.—"Ἐκοψαμ' πατακούρ'.

**παφλούκ'** (τὸ)=ψωμί ξεραμένο.—"Ἰγινε νῆλιπ παφλούκ' τὸ ψωμί.

**πελάχια**=κουράσθηκα. ἀπέκαμα.—Πελάχια πὲ τὸ θέρος.—Πελάχια πὲ τὸ δρόμο.

**πάχν'** (ή)=ή φάτνη.—'Εδσα τις βῶκ' στήν βάχν' νά τρώσι.—Τὸ σπίτ' γείχε τήν βάχνη σου.

**πέ ποῦ**=ἀπό ποῦ.—Πέ ποῦ ἔρχεσαι ;—Πέ κεί πίσου, πέ κεί νά πίσου, πέ τήν ἀπάν', πέ τήν ἀκάτ', πέ τήν ἀπέρα.

**πεντάνευρο** (τὸ)=ὄν. χόρτου ποῦ τὸ μεταχειρίζονται γιά κατάπλασμα στίς πληγές, ποῦ προέρχονται κυρίως ἀπὸ χτύπημα.

**περίγρα** (ή)=ὁ διαβήτης. Καί περγκέλ'.—Πέ τήν βερίγρα χαρκαώνουμ' τὸ ξύλο.

**πεσκελιά** (ή)=διάστημα τόπου ἴσου μὲ τὸ ἀνοιγμα τῶν ποδιῶν.—Μνια πεσκελιά τόπο.—'Ἐπκε μνια πεσκελιά.

**πεσκελεύω**=ἀνοιγώ τὰ πόδια μου.—Πεσκελώσε κι' ἕκατσε.

**πετροζούλισμα** (τὸ)=τὸ πρήξιμο τῆς φτέρνας τοῦ ποδιοῦ, ὁ λιθοπάτης.—'Ἐχ' πετροζούλισμα καί κουτσαίν'.

**πικόρμ** (τὸ)=πάγκος ἐπάνω στὸν ὁποῖο κόβουν ξύλα, κρέας κλπ.—Φέρε τὸ πικόρμ' νά κόψω ξύλα.—Τὸ πικόρμ' ἔναι χονδρό.

**πιτεράς** (ὁ)=ὁ καρνάβαλος.—Τήν πιτεροδευτέρα νδύνουνδου πιτεράδες.

**πιτεροδευτέρα** (ή)=ή Δευτέρα μετὰ τήν πρώτη Κυριακή τῆς ἀποκριῆς ποῦ ἐγίνοντο πιτεράδες. (Βλ. περιγραφή Θρακικά. Τ. ΙΓ').

**πλεμάτ'** (τὸ)=τὸ δίχτυ.—Στὴ σκάλα γήδου ταλιατζῆδες (ψαράδες) πέ τὰ πλεμάτια.—'Ἐρριξάσι πλεμάτια στὴ θάλασσα.

**πλιαλιῶ**=τρέχω.—Τί ἔπαθες καί πλιαλεῖς.—Πόψα πλιαλιούσε γούλος ὁ κόσμος γιά νά σβύσου τὴ στιά ποῦ καίγουνδου οἱ θημονιές.—'Ἐδῶ πλιαλιῶ καί κεί ἀρέχ' ὁ νοῦς μου.

**πλύτρια** (ή)=ή σκάφη ποῦ πλένουν.—Φέρε τήν πλύτρια νά πλύνουμ'.—'Ἐβαλαμ' τὸ νερὸ στὴν πλύτρια.

**'πόβουσα** (ἐπίρρ.)=τὸ νυκτοβόσκημα τῶν προβατιῶν.—'Ἐβγαλε τὰ πρόβατα νύχτα καί πᾶσι 'πόβουσα.

**ποιῶω** (μέλλον ἀπὸ τὸ ῥ. ποιῶ)=θα κάμω, τύποι τῶν ὁποίων γίνεται χρήση, εἶναι οἱ ἐξῆς : Ποίω-(ει)ς (ει)-ουμ'-στε-σονσι-θα κάμω-εις κλπ. 'Ο ἐρωτηματικὸς καί ἀπορητικὸς τύπος.=Τὰ ποίω; (Τί θὰ κάμω), τὰ ποίω, τὰ ποί-ς, τὰ ποί-σ' κλπ. ἢ προστακτικὴ ποῖσε, ποῖστε, ὁ παρακ. ἔπκα-ἔπκες-ε-αμ', ατε, ασι, ἢ ὑποτακτικὴ νά ποίω-νά ποίσης κλπ.—Ποῖσε ψωμί-ἄ ποίω σπῖστ'-τὰ πσῶ τώρα ; Τί ἄ ποῖστε ; καί τὰ ποῖστε ;—'Ἐπκε δου κακό.—Τί ἔπκες σήμερα ;—'Ἐπκαμ' φαγι.—Γεῖτε δου νά ποῖσ' ψωμί καί νά φάγ'.

**πολυῶ**=ἀπολύω.—Πόλυκα τὰ πράματα στὴν ἀγέλ'.—Πόλυκά δου πέ τὴ φυλακή.

**πολλαβιάζω**=ἀρχίζω νά σπέρνω τὸ χωράφι, ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐργασία.—Πολλάβιασα τὸ χωράφ'.—Σήμερα πολλαβιασα νά ποίω καρβούν'.

**πομπὸς** (ὁ)=ὁ κεκρῦφαλος, ὁ κεφαλόδεσμος.—Τὰ κορίτσια ἔπκασι τὰ μαλλιά τους πομπό.

**ποντιλωτή** (ή)=ξύλινη καταπακτὴ γιά τὸ πέρασμα τοῦ ποταμοῦ.—'Ἐχει ὁ ποταμὸς ποντιλωτή ;—'Α περάσουμ' τὰ πράματα στὸν βοταμὸ πέ τήν βοντιλωτή.

**ποσκυβίζω**=ἀναποδογυρίζω.—Ποσκύβες τὸ πιάτο.—'Α ποσκυβίσω τὰ ταλέρ'.

**ποσκύβισμα** (τὸ)=τὸ ἀναποδογύρισμα.

**ποταμοσύρματα** (τὰ)=ή ἰλὺς τοῦ ποταμοῦ.—Γιόμσε τὸ χωράφ' ποταμοσύρματα.—Τὰ ποταμοσύρματα ἔναι καλὰ γιά τὰ χωράφια.

**ποτκὸς** (ὁ)=ὁ ποντικὸς, ἢ κνήμη.—Χτύψα στὸν ποτκό.

**πουλλέλ'** (τὸ)=τὸ μικρὸ πουλί.—'Ἐχω πολλὰ πουλλέλλια.

**πούποιε**=κουθενά.—Δέ φουῶ πούποιε.—Δὲν πῆγα πούποιε.—Δέ γεῖδα πούποτε τὸν ἀδερφό μ'.

*πρεπομαχῶ*—εἶμαι ὄρατος, ὄμορφος, ἀξιόλογος.—Τὰ καποτνά κεντήματι πρεπομαχοῦσαι.—“Ο,τι νὰ πείς δὲ ἡρεπομαχεῖ.—Τὸ Ζωγιῶ πρεπομαχοῦσε στὸ χωριό.

## Ρ

*Ραγκούσκο* (τὸ)—ὄν. θηλ. προβατιοῦ ὅταν ἔχει κέρατα.

*ριγῶ*—κρυώνω, μὲ πιάνει ρίγος.—*Ριγῶ* πὲ τὸ κρύο.—*Ρίγασα* πολύ.—*Πελάχ-τσα*, πύρωσα καὶ ρίγασα.

*ρινί* (τὸ)—ἀκόνι γιὰ τὸ κριόνι.—*Φέρ'* τὸ ρινί πὲ μέσα νὰ τροχίσω τὸ κριόνι.—Σκουργιασε τὸ ρινί.

*ροκοπάγ'* (τὸ)—πλατὺ σανίδι πού ἔχει στὸ μέσο ὀπὴ μέσα στὴν ὀποία μπαίνει ἢ ροκόβιτσα. Εἶναι ἢ βάση τῆς ρόκας καὶ στηρίζεται στὸ ἔδαφος.

*ροκοκέφαλο* (τὸ)—τὸ ἔπάνω μέρος τῆς ρόκας πού ἔχει συνήθως σταυρικό σχῆμα.

*ροκοπέτσα* (ἢ)—λουριδα πέτσινη συνήθως πού περιβάλλει στὸ μέσο τὴ ρόκα. (τὴ ροκόβιτσα) καὶ δένουν ἐκεῖ τὰ μαλλιά (τὴ τουλούμπα) γιὰ νὰ γνέσουν.

*ροπίζουμ'(αι)*—φεύγω μὲ ὄρμη. —Λέγεται συνήθως σὲ ὕφος ὀργῆς. —“Αἴνδε ροπίτσε πὲ δῶ.—‘Α ροπιστῶ.

*ροπῶ*—χτυπῶ τὴν ὀπίστω, τὸ παράθυρο κλπ. “Ἡ λέξη ὀνοματοποιημένη ἀπὸ τὸ σχετικό κρότο πού κάνει τὸ χτύπημα.—Γοὶ βρυκολάκ' γήλεγαι πού ἔδρεχάσι στὰ σπίτια καὶ ροπούσαι τὴ θύρα.—Κεῖ πού πορπατεῖ ροπεῖ τις θύρες πὲ τὰ σπίτια.

*ροναόξυλο* (τὸ)—ξύλο πού βάνουν στὸν ὄμο καὶ κρεμοῦν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τὸ ἄλλα τὰ ροῦχα γιὰ νὰ τὰ μεταφέρουν στὸ μέρος πού πλένουν.

*ρωγοπάν'* (τὸ)—ὁ ἴστος τῆς ἀράχνης.—Γιομάτο ρωγοπάνια τὸ σπίτ'.—Φρου-κάλιζαμ' τὰ ρωγοπάνια πὲ τις τοίχ' τῆ σπιτιοῦ.

## Σ

*Σάκος* (ὁ)—ὁ βάρβαρος.—Γοὶ σάκ' κελαδοῦσι.—Κατούρσέ με ἓνας σάκος κ' ἔκανα μαδραβίτσες (κότσια).

*σαράν'* (τὸ)—ἄσπρο μικρὸ ψάρι τῶν γλυκῶν νερῶν.

*σβανί* (τὸ)—μικρὴ στάμνα.—*Πάρ'* τὸ σβανί νὰ τὸ γιομίσουμ' νερό.—Γήφερε νερό πὲ τὸ σβανί.

*σβλοῦχος* (ὁ)—ὄνομ. ἐντόμου, ἀλλοιῶς τρυποκαράυδο.

*σέλλ'* (τὸ)—ἢ πλήμμυρα.—Τὰ μεγάλα τὰ σέλλια.—Κατέβασ' ὁ ποταμὸς σέλλ'.

*σκουλούε'* (τὸ)—τουλούπα ἀπὸ λινάρι πού εἶναι ἔτοιμα γιὰ γνέσιμο.—‘Α βάλουμ' τὸ σκουλούε' στὴ ρόκα νὰ κάνουμ'.—‘Εχω κόμα δυὸ σκουλούτια.

*σκληθρίτες* (ὁ)—μικρὸ μαῦρο ψαράκι τῶν γλυκῶν νερῶν στὸ μέγεθος σαρδέλ-λας.—Τὸ πλεμάτ' ἔβγαλε πολλοὺς σκληθρίτες σήμερα.

*σκηόφα* (ἢ) (ἢ λέξις λατινικὴ)—ἢ γουρούνα. Κοιμούνδου σὰ σκηόφα.—Γέννησ' ἢ σκηόφα κ' ἔκανε βλίκια.

*σουρβιά* (ἢ)—ἢ ἀκρανιά, δένδρο πού παράγει μικροὺς ξυνοὺς καρπούς.—Τὰ σοῦρβα.

*σοῦρβα* (ἢ)—βέργα ἀπὸ σουρβιά.

*σουρβακίζω*—χτυπῶ μὲ τὴ σοῦρβα.

*σουρχαίν'(ει)*—σουρουπώνει, βραδιάζει.—“Ὀδε σουρχαίν' διαβαίν' πὲ τὸ χω-ράφ'.—‘Α πᾶμ' στὸ σπίτ' σουρχρίσε.

*σπαθόλαδο* (τὸ)—ὄν. χόρτου πού τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ κατάπλασμα στὰ κο-ψήματα.

*σταλδς* (ὁ)—τὸ μέρος πού σταλίζουν τὰ πρόβατα.—Πὰ τὰ πράματα στὸ σταλό.—Κάθανδαι στὸ σταλό.

**σταπλαρμινιά** (ἡ) = σταφύλια τουρσί. — Ἐπκα σταπλαρμινιά, μουσπλαρμινιά καὶ κολοκυθαρμινιά.

**στάφν'** (ἡ) = τὸ νῆμα τῆς στάθμης.

**σταφνίζω** = μετρῶ, χαρακῶνω μὲ τὸ νῆμα τῆς στάθμης. — Πὲ τῆ στάφν' σταφνίζουμ' τὸ ξύλο νὰ τὸ πιργιονίσουμ'.

**στόμας** (ὁ) = τὸ στόμα. — Μοσκίζ' ὁ στόμας δου. — Μυρίζ' ὁ στόμας δου.

**στομαραῖς** (ὁ) = ὁ φλύαρος. — Ἀμὰν στομαραῖς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος.

**στρεβλώνω** = σφίγγω. — Φόρτωσ' τ' ἀμάξ' καὶ στρέβλωτο — Στρέβλωσα τὸ φορτίο.

**στρέβλωμα** (τὸ) = τὸ σφίξιμο. — Πὲ τὸ πολὺ τὸ στρέβλωμα κόπτει τὸ σκοινί.

**στρέμμα** (τὸ) = μέρος στραμμένο πρὸς τὸ βορρᾶ. — Πὲ τὸ στρέμμα μεργιά γήδου. — Ποῦ κάμνε σήμερα; — Πὲ τὸ στρέμμα μεργιά.

**στρέφτω** = κἀνω ἔμετό. — Πιάνει δου κεφαλόπονος, στρέφτ' καὶ θέλ' νὰ δοῦ γητέφου. — Πίνς κρᾶσι πολὺ καὶ γύστερα στρέφτς.

**στρέψιμο** (ὁ) = ὁ ἔμετός, τὸ γύρισμα τοῦ ἄλωνιοῦ. — Μ' ἔπιασε στρέψιμο, σήμερα. — Πιάνει δου στρέψιμο πολλὰς φορὲς. — Τὸ στρέψιμο τῆ ἄνδλου θέλ' καλὸ δικράν'.

**στρίκ'** (τὸ) = ὄν. τσακαλιοῦ. — Κούγαμ' πῶχ' στρίκια πὰ στὸ κουρί.

**συγκέρ'** (τὸ) = ἡ τριχιά. — Ἐλα νὰ πιάσ' τῆ βοδιοῦ τὸ συγκέρ'. — Πέταξε τὸ συγκέρ' πὲ κεῖ.

**σιγριμάς** (ὁ) = τὸ δρεπάνι. — Πὲ τὸ σιγριμά θερίζουμ'. — Ἀ πάρω τὸ σιγριμά νὰ πὰ νὰ θερίσω.

**σύνδαχα** = πρῶι — πρῶι. — Νὰ σκωθῶ σύνδαχα νὰ διαβαίνω. — Ἐλα σύνδαχα νὰ διαβαίνουμ' μαζί.

**σφάλαγας** (ὁ) = ὁ τυφλοπόντικας. — Οἱ σφαλάγ' ἔνοιξαν σφαλογότρυπες (σφαλαγίτικες τρύπες).

**σχισματιῖ** (ἡ) = σχισμή. — Ἐπκε γῆ θύρα μινιά σχισματιῖ καὶ διαφορεζί'. Συνών. ραφή, ρεχασμάδα, (χαρσασμάδα).

## T

**Ταβάν'** (τὸ) = τὸ πρήξιμο τοῦ ποδιοῦ ζῦφου. — Πρήστηκε τὸ ποδάρ δου, γίνκε ταβάν'.

**ταλέρ'** (τὸ) = τὸ πιάτο. — Πῆρε δου νὰ πλύν' τὰ ταλέργια.

**ταλιατζήδες** (ὁ) = ψαράς (ἀπὸ τὴν τουρκ. λέξη ιαλιάνι = ἰχθυοτροφεῖο). — Γήδισι ταλιατζήδες μὲ τὰ πλεμάτια.

**τάργα ἀργά** = τὸ βράδι — βράδι. — Νὰ ποίσω πιτταροῦδια τάργα — ἀργά. — Γῆρε τάργα — ἀργά.

**τατί** = δὲν πειράζει, ἄς εἶναι. — Τατί, παιδί μ' ἔχ' ὁ θεγός. — Τατί, φῆσε done νὰ περάσ'. — Ἐπεσε τὸ παιδί καὶ κλαί. — Ἐ τατί. — Σὲ γύρευε καὶ δὲ σὲ γῆρε — τατί.

**τόρ'ς** — ρσα, ρκο = νευρικός, ὀργίλος. — Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔναι τόρ'ς καὶ γιὰ τὰ κεῖνο τᾶκσε τὰ ποιήγια σι' ἀργαστήρ' δου. — Ὅδες ἔναι τόρ'ς κανεῖνας αὐτὰ παθαίν'. — Τ' ἄλογο ἔναι τόρκο.

**τουβάν'** (τὸ) = τὸ σκέπασμα τοῦ βαρελιοῦ, τοῦ βαγενιοῦ, ἢ τάπα. — Ἐβαλάμ' τὸ τουβάν' πὰ στὸ βαγέν'.

**τούλια** = πῶς. — Τούλια τῶκαμες τὸ χωράφ'; — Ἀνατολὴ καὶ δύση. — Τούλια τῶπκες αὐτό; — Τούλια γήλεγε τὸ Dadí;

**τούλιος** ια = τί εἶδους, τί λογῆς. — Τούλιος ἄθρωπος ἔν' αὐτὲς; — Τούλια ἔν' αὐτὴ ἡ γυναίκα. — Τούλιο χτήμα ἔχ'.

**τρισαγιάζω**=κάνω τρισάγιο.—Πήγασι στὰ νημόργια νὰ τρισαγιάσου.—Τρισάγισ' ὁ παπᾶς.

**τροχλιάτκα** (τά)=ἀρκετὰ νὰ γεμίσουν ἓνα δίτροχο ἄμάξι.—"Εκοψαμ' ξύλα τροχλιάτκα.

**τσεπάν\*** (τὸ)=ἡ μπλουζα.—Φόρεσε τὸ τσεπάν' του.

**τσεπρά** (τά)=ἀσπροστάφυλα μὲ χονδρὴ φλοῖδα.—Γόρυσάσι τσεπρά.

**τσιλιακὸ** (τὸ)=ἡ διάρροια.—"Ἐχει τσιλιακὸ, κίνησέδον τσιλιακὸ. Σεν. ἔχ' ὄξω.

**τσουγραινῶ**=ξεσχίζω μὲ τὰ νύχια.—'Α σκαθῶ νὰ τσουγραινῶ τὸν Παναγῆ.—"Ἡ κάτω ἔπκε ζημιὰ. Πήγα νὰ δὴ χιτυπήσω καὶ τσουγραινῶ με.

**τσουφουτίζω**=πιτσιλίζω μὲ νερό.—"Τσουφουτίξέ με πὲ τὸ νερό.

## Φ

**Φάνος** (τὸ)=τὸ φανερό.—Τῶβγαλε στὸ φάνος.—'Α τὰ βγάλω φάνος γοῦλα.

**φλοκαμμῶ** (ἀπὸ τὸ φυλλοκαμμῶ).—ἀνοιγοκλείω τὸ μάτι. καμνύω.—Τὶ φλοκαμμεῖς;—Νύσταξες καὶ φλοκαμμεῖς.

**φλομονή** (ἡ)=ξέστη πολλή.—"Ἐναί φλομονή σήμερα.—"Ἐχει φλομονή τὸ παιδί.

**φλομονίξ'** (σι)=κάννει πολλὴ ξέστη, καίει.—"Ἐναί κάψα καὶ φλομονίξ'.

**φορεσιά** (ἡ)=ἡ ἐνδυμασία. Συνηθισμένη ἀνδρική ἐνδυμασία: μούκια ἢ φέσι, σαλταμάγκα (μάλλινος ἐπενδύτης), ἀνδερὶ, γελέκ' (τζεμεντάνι), ξνάξ', πινωβράκ', ποδοπάνια, τσερβούλια ἢ κουντοῦρες. Συνηθισμένη γυναικεία ἐνδυμασία: τσεμπέρ, πκαμισάκ', φούστα, μπροστέλλα, κάρτσες, κουντοῦρες.

**φτέρω**=φτερνίζομαι ἄδω. ἔφτηρα.—Γιατατὶ φτέρωξ.—Κάποιος φτέρωξ, τὸ Dadl (ὁ Κωνσταντῖνος) ἔφτηρε.

**φύλλο** (τὸ)=τὸ φύλλο, σημάδι τῶν προβατιῶν, δταν ἔχουν σχισμένο τὸ ἀφτί σὲ σχῆμα φύλλου.—Τὶ σουμάδ' ἔχ' τάρνι;—φύλλο.

**φωτῆ**=ἡ φωτιά.—"Ἐναφτε τὴ φωτῆ. Συνών. σιά.

## Χ

**Χαϊνεύγω**=εἶμαι τεμπέλης, τεμπελιάζω.—Χαϊνεψε νὰ πὰ στὴ δουλειά.—Μὴ χαϊνεύγ'ς τώρα ποὺ γεῖσαι παλλικάρ'.

**χαϊν'ς** καὶ χαγίνης (ὁ)= τεμπέλης, ὁ νοθρός.—'Ο χαϊνς γήθελε νὰ πὰ στὴ δουλειά καὶ χαϊνεψε.—"Οδε κάν' ὁ χαϊνς καρδιά, καίγ' χώρες καὶ χωριά (παροιμ.).

**χαϊνιά** (ἡ)=ἡ τεμπελιά.—"Ἐπιασέ δونا χαϊνιά.

**χαρταλάτ\*** (τὸ)=μικρὴ λεπτὴ κίττα, ποὺ φένηται πρόχειρα ἐπάνω σὲ πάφυλο.—Κάμνουμ' χαρταλάτ\* ἀλιπανάβατο μβισλιάκ'.—"Ἐψησε χαρταλάτ\*. Συνών. πιτταρούδ' (τὸ).

**χάσκο ψωμί** (τὸ)=ἄσπρο ψωμί.—Χάσκο ψωμί γυρεύγου τὰ παιδιά.

**χάσκω**=βλέπω, παρατηρῶ.—Δὲ χάσκεις τὰ πρόβατα κεὶ κάτ' ἡρὲ βόσκου!—"Ἐχασκε τ' ἀργασιτήρ'.—Γοῦλο ἔχασκε.

**χινάρ'** (τὸ)=τὸ ἴχνος, ἡ πατημασιά.—Πήγα καὶ γεῖδα ἓνα χινάρ'.—Γιομάτο χινάργια. Συνών. χιναργιά (ἡ)

**χλιαίνουμ' (αι)**=ξεσταίνομαι λίγο.—"Ἐναψε τὴ σιὰ καὶ χλιαθκε.—Τὸ νερό χλιαθκε.—"Οδε κάθσαι κονδὰ σιὴ σιὰ χλιαίνεσαι.

**χλίβω**=θλίβω, πιέζω.—"Ἐχλιψα τὸ χέρι μ'.—"Α χλίψς τὸ ποδάρ' σου ἔτσι!

**χλίμα** (τὸ)=τὸ θλίψιμο, ἡ πίεση.—Γῆξαιε γητειές γιὰ χλίματα.—Πονοῦσε πὲ τὸ πολὺ τὸ χλίμα.

**χνεύγω**=παρακολουθῶ τὰ ἀχνάρια.—"Ἐχνεψα τὴ βόκ' τὰ χινάργια.—"Ὡς ποὺ ἂ χνεύγς.—"Αδικα χνεύγ', δὲ ἂ βρεῖ τίπτα.

*χουχλακεῖ*=κοιλάζει.—Χουχλακεῖ τὸ νερό.—Χουχλακεῖ τὸ γάλα.  
*χύν'(νει)* τὸ φεγάρ'=ἀρχίζει νὰ γεμίζει.

## Ψ

*Ψαλίδ'* (τὸ)=σημάδι τῶν προβατιῶν, ὅταν ἔχουν στὸ ἀφτί μιὰ σχισμὴ μὲ ψαλίδι.

*ψαστικί* (τὸ)=δηλητήριο.—Γήπτε ψαστικί.

*ψαστικῶνω*=δηλητηριάζω.—Ψαστίκωσάσι τὸ μάστορ'.—Μὴ δρωῶς ἂ ψαστικωθεῖς!

*ψειρούκ'* (τὸ)=σούπα ἀπὸ τριμματα ζυμαριοῦ ποὺ βράζονται μὲ νερό.—"Ἐπκε ψειρούκ' κι' ἔφαγάσι.

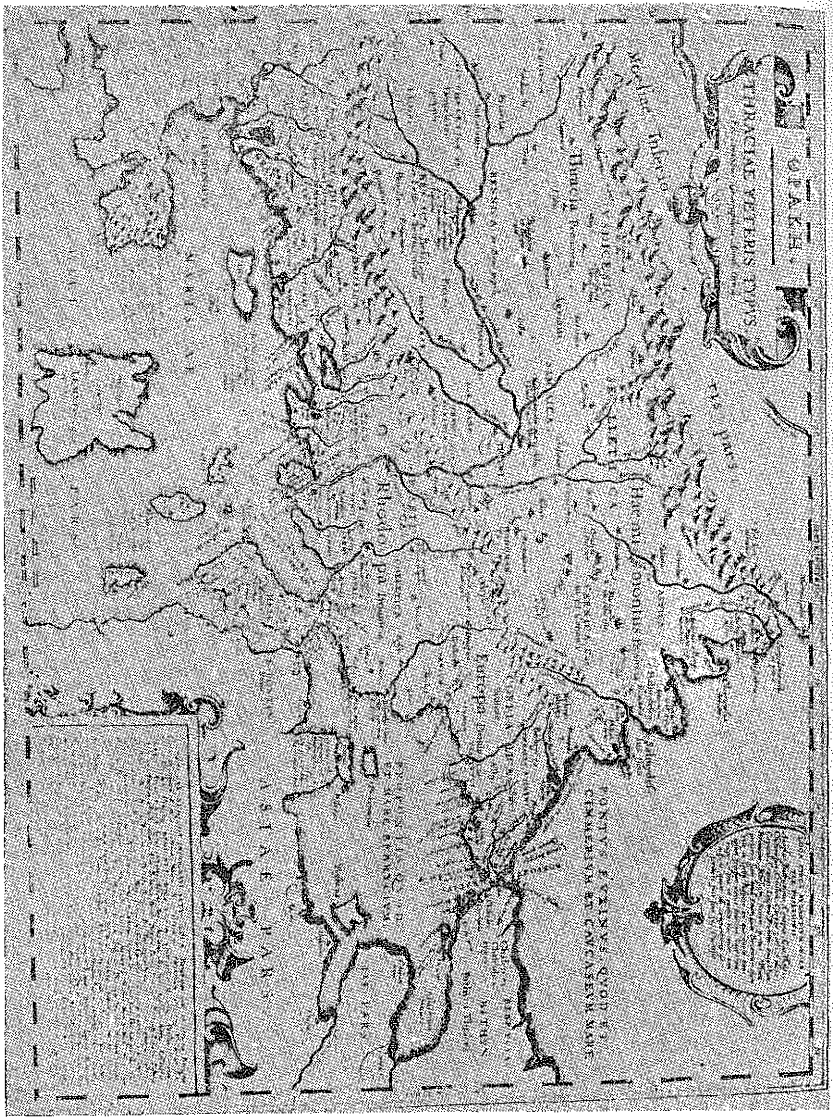
*ψιλαδιανός*—ἡ ὁ=ἰσχνός καὶ ἀδύνατος.—Ψιλαδιανός ἄνθρωπος.— Πάνδρωψε κείν' τὴν ψιλαδιανή.

*ψωράχν'* (ἡ)=ὄνομα παρασίτου τῶν σιτηρῶν.— Βγάξουμ' τὴν ψωράχν' πὲ τὸ σιάρ'.—Γὴ ψωράχν' ἔναι πολλή.

## Ω

*"Ωρα τς* σήμαδ' ρ(ου)=δειλητό, ἀπόγευμα.—Τί ὦρα γῆρετς.—"Ωρα τς σήμαδρ'.  
 Συνόν. ὦρα τς καβάνας.





Χάρτης τῆς Θράκης τοῦ 16ου αἰῶνος (Thraciae veteris typus ex conatibus geographicis Abrah. Ortelii). Βλέπε ἐπιγεωγραφία χάρτου: Ἐπιγεωγραφικὸν Χρ. Τσούτρα. Ἐπιμετρηθὲν 5' τ. 1. Ἀρχ. Θεόδωρος 1940.

ΑΧΙΛΛΕΩΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ  
ΙΑΤΡΟΥ

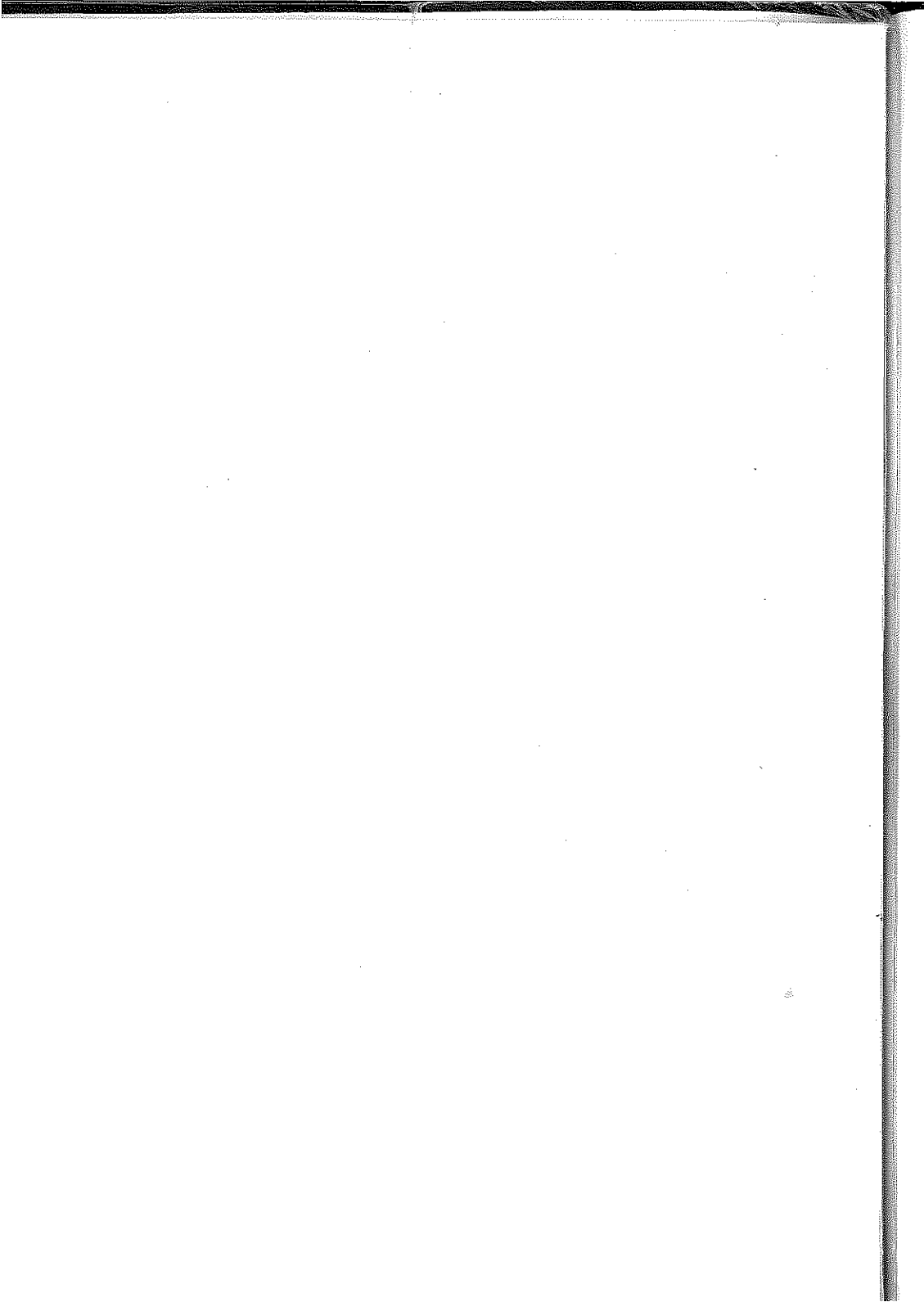
---

ΛΕΞΙΚΟΝ  
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ  
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ  
1453



ΑΘΗΝΑΙ 1940



Ἀωνόμου Βενετοῦ : Delle coze de Turchi, ἐν Βενετία 1539

«Τὴν 7 Μαρτίου 1534 ἦλθαμεν εἰς Ἀδριανούπολιν. Διέβημεν τὸν ποταμὸν Μαρίτσα διὰ τῶν λαμπρῶν καὶ εὐρυχῶρων γεφυρῶν εἴκοσι ἀψίδων κτισθεῖσών ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ Πασᾶν, ὄλων ἐκ μαρμάρου, μὲ ἐπίχρισιν ἐν τῷ μέσῳ λίθου, ὅπου εἶναι λαξευμένα κυανᾶ τουρκικὰ γράμματα ἀναφέροντα τὴν ἡμερομηνίαν, ἀρχιτέκτονα, κτίτορα καὶ τὸ δαπανηθὲν ποσὸν διὰ τὴν γέφυραν. Ἡ Ἀδριανούπολις ἄλλοτε ἦτο λαμπρὰ πόλις. Καὶ τὸ τεῖχος, 15 μιλίων περιφερείας, ἂν καὶ πολὺ ἐρειπωμένον, ὑπάρχει εἰσέτι. Εἰς τὴν εἴσοδον πρέπει τις νὰ διαβῆ πολὺ μικρὰν γέφυραν μὲ ὑψηλὰς ἐκατέρωθεν μαρμαρίνας πλάκας ὑπὲρ τὸν ποταμὸν Μαρίτζαν καὶ Τούντσαν (Tuns), ὁ πρῶτος τῶν ὁποίων εἶναι μεγίστου εὗρους καὶ ὁ δεῦτερος τόσον ἐλικοειδῆς, ὥστε ἐνίοτε νὰ φαίνεται, ὅτι εἰς ποταμὸς συναντᾷ ἓνα ἄλλον.

Ἐντὸς τῆς πόλεως εἶναι πολλαὶ ἀρχαῖαι ἐκκλησίαι καὶ τεμένη, μεγάλαι οἰκίαι, κῆποι καὶ καταστήματα παντὸς εἴδους ἐμπορεύματος, ὅπως ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐδῶ βάπτονται θαυμασίως δέρματα παντὸς χρώματος καὶ σαμάρια, χαλινοὶ καὶ στολίδια τῶν ἵππων καὶ κατασκευάζονται καλλίτερον ἀπὸ κάθε ἄλλο μέρος. Ὅμοίως βελόναι ραψίματος κατασκευάζονται τόσον καλαὶ ὡς αἱ τῆς Δαμασκοῦ.

Ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως εἶναι ὠραία, κειμένη ἐπὶ πεδιάδος, ἀλλὰ μὲ λόφους πλησίον τῆς. Ἐξαιρέσει τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι μετετρέπησαν εἰς τεμένη, ὅλαι αἱ οἰκοδομαὶ εἶναι κατὰ τὸ τουρκικὸν σχέδιον ἀπὸ ξύλα καὶ λάσπη. Ὁ Σουλτάνος Σελῆμ συνείδησε νὰ κατοικήῃ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους εἰς τὴν πόλιν αὐτήν, ἣ ὁποία ἔχει θαυμάσιον ἀνάκτορον κτισθὲν ὑπ' ἐκείνου, καὶ ἕτερον κατοικούμενον ἀπὸ τοὺς νέους γενιτσάρους. Ἡ ὠραιότερα ὅμως τῶν οἰκοδομῶν εἶναι τὸ τέμενος τοῦ Σουλτάνου Μουράτ.

Οἱ Ἕλληνες, πρότερον κυρίαρχοι εἰς τὴν πόλιν αὐτήν διαμένουν πολυάριθμοι ἐν Ἀδριανουπόλει, ὅπου ἐκθρονισμένοι καὶ γυμνοὶ πάσης ἐξουσίας λυποῦνται διὰ τὸ παρελθόν. Εὐρίσκονται ὁμοίως καὶ μερικοὶ χριστιανοὶ ἔμποροι καὶ πολλοὶ Ἑβραῖοι. Πολλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς ὑπερβαίνει ἢ ἰσοῦται πρὸς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

## 2. Κατὰ τὸν Χάμμερ.

Εἰς μίαν τῶν δημοσίων εἰσόδων εἰς Ἀδριανούπολιν, ὁ ἐκεῖ προσφυγῶν Πέρσης πρίγκηψ Elkass-Mirza, ἀκουσίως ἐμαρτύρησε, ὅτι ἡ πομπὴ τοῦ Σουλτάνου κατὰ πολὺ ὑπερέχει τὴν τοῦ Σάχου. Ἐφόσον ἡ μικρὰ πομπὴ διήρχετο πρὸ αὐτοῦ ὁ ἐκθαμβωθεὶς Πέρσης εὗρε κάθε τμημὰ τῆς τόσον λαμπρῶς ἀπαρτιζόμενον, ὥστε νὰ ἐκλαμβάνῃ διαδοχικῶς τὸν ἀρχηγὸν κάθε τμη-

ματος ὡς αὐτὸν τὸν Σουλτάνον, καὶ κάθε φορὰν ἠγείρετο νὰ χαιρετήσῃ τὸν φιλοξενοῦντα αὐτόν. Ὅταν ὁμως ὁ Σουλτάνος ἐν ὄλῃ του τῇ δόξῃ ἐπὶ τέλους ἐνεφανίσθη, ὁ πτωχὸς τόσον εἶχεν ἐκθαμβωθῆ, ὥστε ἔκαμε τὸ ἀντίθετον σφάλμα νὰ μὴ ἐγερθῆ διόλου. Εἰς παρομοίας περιστάσεις προηγοῦντο τοῦ Σουλτάνου 100 τυμπανισταὶ καὶ 100 σαλπικταί. Ὁ ἴδιος ἔπλενε ἐντὸς μικροῦ κύκλου ἀκολουθῶν. Ἀξιωματικοὶ τῆς φυλακῆς του, περιεπάτουσαν εἰς κάθε ἀναβολέα καὶ τρεῖς νέοι ἔφερον τὸν ἐπενδύτην του, φιάλην ὕδατος καὶ τόξον. Ἐξω τοῦ κύκλου αὐτοῦ ἦσαν τρεῖς ἄλλοι, συνιστάμενοι ἐξ 70 φυλάκων, ὀπλισμένων μὲ ἐπιχρυσούς περικεφαλαίας καὶ λόγχας μὲ χρυσᾶς κεφαλᾶς, 400 τοξότας καὶ 150 τρέχοντας πεζοὺς τσαούσηδες, φέροντας ἀργυρᾶς ἀλύσεις. Μεταξὺ τοῦ ἀστράπτοντος χρυσοῦ καὶ τῶν κινουμένων πτερῶν, ἡ φέρουσα τὸ σαρίκι καὶ στολισμένη μὲ κοσμήματα κεφαλῇ τοῦ Σουλεῦμὰν ἐνεφανίζετο, λέγει Τοῦρκος συγγραφεύς, «ὡς ὁ ἥλιος λάμπων διὰ μέσου φωτεινῶν νεφῶν».

3. Sir Henry Blunt : A Voyage into the Levant, κατὰ τὸ 1634. Ἡ πέμπτη ἔκδοσις τοῦ ἔργου ἐγένετο ἐν Λονδίῳ τὸ 1664.

«Εἶδον ἐν Ἀδριανουπόλει γυναῖκα μὲ πολλὰς φίλας τῆς νὰ μεταβῆ εἰς τὸν δικαστήν. Ἐκεῖ ἐπὶ παρουσίᾳ του ἔβγαλε τὸ ποδαρικό της καὶ τὸ ἐκράτει ἀπὸ τὴν σιόλα πρὸς τὰ ἄνω. Δὲν ὠμίλει ὁμως. Ἠρώτησα τί ἐσήμαινε. Μὲ ἀπήντησε κάποιος, ὅτι ἦτο τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον μία ἔγγαμος γυναῖκα κάμνει τὸ παράπονόν της, ὅταν ὁ σύζυγός της θέλει νὰ τὴν μεταχειρισθῆ παρὰ φύσιν. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ μόνη περίπτωσις καθ' ἣν δύναται μία γυναῖκα νὰ ζητήσῃ διαζύγιον, ὅπως ἐγινε εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν. Ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον ἔκαμε τὸ παράπονόν της ἦτο σεμνός, ἐνῶ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ ἦτο πολὺ βρωμερὸν νὰ ἐκφρασθῆ».

4. Richard Pococke, Bishop of Meath : Description of East London 1743.

«Ἡ Μαρίτσα (Meritcheh) ῥέει νοτιῶς τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ὀλίγον περαιτέρω ἐνοῦται μὲ δύο ἄλλους ποταμούς, εἰς τῶν ὁποίων καλεῖται Ardali καὶ εἶναι πλωτὸς ἀπὸ τὴν Φιλιπούπολιν μὲ σλέπια. Μετὰ τὴν ἐνωσίαν της μὲ τοὺς δύο ἄλλους ποταμούς, ἡ Μαρίτσα εἶναι ὠραῖος ποταμὸς καὶ πλωτὸς μέχρι τῆς ΑἼνου. Ἐπειδὴ ὁμως εἶναι μερικὰ ρηχὰ εἰς τὸν ποταμὸν δὲν τὸν πλέουν κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας.

Ὁ Μποσταντζῆ-Μπασῆς (Bostangee-bashaw) διαμένει εἰς ἓν διαμέρισμα τοῦ σεραγίου (seraglio). Εἰς αὐτὸν ὑπόκειται τὸ πλεῖστον τῆς χώρας μέχρι Φιλιππουπόλεως, καὶ μεγάλη ἔκτασις περὶξ, τῆς ὁποίας εἶναι διοικητὴς καὶ δὲν ὑπάγεται εἰς τὸν Μποσταντζῆ-Μπασῆ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ πόλις κυβερνᾶται ὑπὸ τοῦ γιενιτζᾶρ-ἀγᾶ (janitzer aga).

Εἶναι τόπος μεγάλου ἐμπορίου, προμηθεύει ὅλην τὴν περιφέρειαν μὲ

ἐμπορεύματα μεταφερόμενα διὰ ξηρᾶς ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπὸ Σμύρνην καὶ ἄλλα μέρη διὰ θαλάσσης καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ ποταμοῦ. Ἔχει ἀφθονίαν μεγάλης ποικιλίας προμηθειῶν. Ὁ οἶνος τοῦ τόπου, ὁ ὁποῖος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶναι κόκκινος, εἶναι πολὺ δυνατὸς καὶ εὐγευστος. Ἔχουσι καθε εἶδος ὀπωρικῶν ἐν ἀφθονίᾳ.

Εἰς ἀπόστασιν λεύγης ΝΑ. τῆς πόλεως ὑπάρχει κωμόπολις ὀνομαζομένη Demerlata (Δεμῆρ ἀλτῆ), ὅπου Κάρολος ὁ ΙΒ΄, βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, διέμενε ἐπὶ ἔτη, ἕως ὅτου μετεφέρθη εἰς Διδυμότειχον (Demotica), καθ' ὑποβολήν, ὡς νομίζεται τῶν ἐχθρῶν του, οἱ ὁποῖοι λέγεται, ἐνόμιζον ὅτι ὁ τόπος ἐκεῖτο πολὺ πλησίον τῆς μεγάλης ὁδοῦ.

Οἱ Γάλλοι ἔχουσι ἐδῶ δύο ἢ τρεῖς ἐμπορικοὺς οἴκους καὶ πρόξενον. Οἱ Ἄγγλοι ἐπίσης ἔχουν ἄτομόν τι μὲ προξενικὰ δικαιώματα νὰ τοὺς ἀντιπροσωπεύη, καίτοι ἔχουν μόνον ὀλίγας ἐργασίας. Προηγουμένως ὅμως κατὰ τὸν πόλεμον μὲ τὸν αὐτοκράτορα εἶχον τοὺς ἐμπορικοὺς ἀντιπροσώπους των ἐδῶ, καὶ ἐπώλησαν ἀρκετὴν ποσότητα ὑφασμάτων, λευκοσιδήρου καὶ μολύβδου. Παράγουν ὁμοίως μέταξαν, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐπιτόπιον βιομηχανίαν. Ὅτε ἤμην ἐν Ἀδριανουπόλει εἶδον τὴν εἴσοδον ἐκτάκτου πρεσβευτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς εἰρήνης.

Ἐγκατελείψαμεν τὴν Ἀδριανούπολιν τὴν 17ην Ἰουλίου, προχωρήσαμεν πρὸς νότον, καὶ διήλθομεν διὰ χωρίου ὀνομαζομένου Ἀχήρκιϊ (Alherci), ὅπου ὑπάρχει μεγάλο χάνι (καπί) διὰ τὰς καμήλους τοῦ μεγάλου κυρίου, αἱ ὁποῖαι ἀναπαράγονται αὐτόθι».

##### 5. Charles Thompson : Travels. Ἐν Reading, 1744,

«Ἀφοῦ μετὰ τὴν ἐξέγερσιν ἐναντίον τοῦ Μουσταφᾶ ἀνεκίηρξαν τὸν Ἀχμέτην ὡς νέον Σουλτάνον, ἀνεζήτησαν ἀνὰ τὴν Ἀδριανούπολιν τὸν τέως Μουφτῆν Φεσουλλᾶ ἐφέντην, τὸν κύριον αἵπιον τῆς κατακραυγῆς τοῦ λαοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἔμαθον ὅτι ἔχει καταφύγει εἰς Φιλιππούπολιν, ἀπόσπασμα ἱππικοῦ ἐστᾶλη ἐναντίον του. Εἶχεν ὅμως ἀναχωρήσει ἐκεῖθεν τὴν προηγουμένην νύκτα τῆς ἀφίξεώς των. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἀπόσπασμα διηρέθη καὶ ἔλαβε διαφόρους κατευθύνσεις πρὸς ἀναζήτησίν του. Καὶ τὸν δυστυχεῖ Μουφτῆν ἐπὶ τέλους ἐπρόφθασαν εἰς τὴν ἀκτὴν, ἐνῶ ἐτοιμάζετο νὰ ἐπιβιβασθῆ πλοίου εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μαύρης Θαλάσσης. Οἱ Σπαχῆδες ἔφεραν ὀπίσω εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν τὸν αἰχμάλωτόν των, τὸν ἔκαμαν πασάν, νὰ τὸν προετοιμάσουν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν, (διότι φαίνεται συμφώνως πρὸς τὸν μωαμεθανικὸν νόμον, μουφτῆς δὲν πρέπει νὰ θανατωθῆ), ἀλλὰ μόνον ἀφοῦ ἔγινε λαϊκός, καθρέθη καὶ τοῦ ἐδόθη πολιτικὸν τι ὑπουργημα. Τότε ὁ σεβασμὸς ὡς ἀνωτάτου κληρικῶν δὲν ὑφίσταται πλέον καὶ δὲν ἐνδεδιάζουν νὰ τὸν μεταχειρισθῶσι μὲ ἀτιμωτικὸν τρόπον, ἢ νὰ τὸν θανατώσωσι.... Παρεδόθη λοιπὸν εἰς τοὺς ἀσπόνδους του ἐχθροῦς, τοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐκάθησαν

ἐπὶ ὄνου μὲ τὸ πρόσωπόν του πρὸς τὴν οὐρανὸν, τὴν ὁποίαν τὸν ἠνάγκασαν νὰ κρατῇ ἀνὰ χεῖρας. Καὶ ἠγκάρευσαν πτωχὸν Ἑβραῖον νὰ τὸν ὀδηγῇ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν διὰ τῶν κυριωτέρων ὁδῶν τῆς πόλεως, ἐνῶ ὁ λαός, ἐνῶ διήρχετο ἐφώναζε : «Αὐτὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἔδιδε κακὰς συμβουλὰς εἰς τὸν Σουλτάνον, (διότι ἦτο σύμβουλος τοῦ καθαιρεθέντος Σουλτάνου), δὲν ἐσεβάσθη τοὺς νόμους τοὺς ὁποῖους ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ ἐπλούτισε ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κοινοῦ. Ἴδου ὁ Πέρσης ὁ αἰρετικός».

Ἐν τῷ μεταξὺ συνήντησαν δύο Ἕλληνας ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεταβῆναι εἰς κηδεῖαν καὶ ἐκράτουν ἀκόμη τὰ θυμιατήρια ἀνὰ χεῖρας. Τούτους ἠνάγκασαν νὰ βαδίσουν ὀπισθεν τοῦ ὄνου καὶ μετ' ὀλίγον ἠνάγκασαν τὸν γέροντα Μουφτιῆν νὰ ἀφιπλεύσῃ καὶ νὰ γονατίσῃ εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς καὶ εἰς στρατιώτης τοῦ ἔκοψε τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ κορμοῦ μὲ μιὰ μαχαίριά τοῦ ξίφους καὶ ὁ νεκρὸς ἐστάλη εἰς τὸν στρατὸν, ἐνῶ οἱ προορηθέντες δύο ἱερεῖς ἐξηναγκάσθησαν νὰ συνοδεύουν τὸν νεκρὸν ψάλλοντες πρὸ αὐτοῦ, ὅπως τοὺς διέταξαν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὅπως εἰς τὰς κηδεῖας τῶν ὁμοειδῶν των. Ἀφοῦ οἱ στρατιῶται ἐχορτάσθησαν μὲ τὸ θέαμα, ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ κορμὸς ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν».

6. S. Luzignan : Letters to Fordyce. Ἐν Λονδίῳ 1788.

«Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀνέρχονται περίπου εἰς 130.000. Ἐκ τούτων 30.000 εἶναι Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἔχουν 8 ἢ 10 ἐκκλησίας. Οἱ ἐδῶ Ἕλληνες οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὸ ἐμπόριον εἶναι ἀρκετὰ πλοῦσιοι. Οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Ἑβραῖοι ἀνέρχονται εἰς 1.000 περίπου. Οἱ λοιποὶ εἶναι Τοῦρκοι.

Ἡ Μαρίτσα εἶναι πλωτὸς ποταμὸς, ὅστις χύνεται ἐκεῖθεν τῆς Χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως εἰς τὸν κόλπον τῆς Αἴνου (Nepo) καὶ Σαμοθράκης.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος, τὸ ὁποῖον κεῖται εἰς τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ συλλαμβάνονται λικουρῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι πολὺ εὐγευστοί. Τοὺς μικροτέρους ἀπ' αὐτοὺς ξηραίνουν οἱ κάτοικοι καὶ στέλλουν εἰς ξένας χώρας. Διὰ μέσου τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ, μὲ μικρὰ πλοιάρια οἱ Γάλλοι ἔμποροι, οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἀδριανουπόλει, κáινουν ὅλον τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν τῶν ἐμπορίων. Τὸ ἐμπόριον εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη ἀπὸ ὄλους τοὺς Ἀγγλους μὰς ἐμποροῦς πολὺ παραμελεῖται.

Τὰ προϊόντα τῆς χώρας αὐτῆς εἶναι μέταξα, μαλλιά, δέρματα βουβάλων, δέρματα ἀρνιῶν, σίτος, κρασί. Χθὲς Γάλλος ἔμπορος τῆς Ἀδριανουπόλεως μὲ προσεκάλεσε νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ εἰς τὴν ἐξοχικὴν του οἰκίαν, ἀπέχουσαν περίπου τρία μίλια ἀπὸ τὴν πόλιν εἰς μικρὸν χωρίον ὀνομαζόμενον Καρὰ Ἀγάτς (Cara-Agage) καὶ τὸ ὁποῖον κατοικεῖται κυρίως ἀπὸ γαλλικὰς οἰκογενείας. Μὲ μετεχειρίσθησαν μὲ μεγάλην φιλίαν καὶ λεπτότητα καὶ ἀφοῦ ἔμεινα ἐκεῖ τὴν νύκτα, ἐπέστρεψα τὴν πρωΐαν εἰς τὸ Γενὴ Χάν (Yegni-Han)».

Η ΠΑΡΑ ΤΟ ΒΟΥΛΓΑΡΟΦΥΓΟΝ ΜΑΧΗ ΚΑΙ Η ΔΗΘΕΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ  
ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (896) \*

Τὸ Βυζάντιον ἐνῶ ἠττήθη εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης τὸ 811 ὑπὸ τοῦ βορείου γείτονος αὐτοῦ, τῶν Βουλγάρων, ἐπέτυχεν ὄχι πολὺ κατόπιν νὰ τὸν ὑποτάξῃ πνευματικῶς. Ὁ πρῶτος χριστιανὸς βασιλεὺς τούτων Βόρις—Μιχαήλ μετὰ τινὰς ἀμφιταλαντεύσεις ἐδέχθη τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ὑποταγῆς. Καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τῆς ἀρχῆς του ἀρμονικαὶ ἦσαν αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατειῶν. Μάλιστα οὗτος, διακαιόμενος ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ ἴδῃ τὸ συντομώτερον τὴν μεταφύτευσιν τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰς τὴν χώραν του, ἔστειλε πρὸς ἐκπαίδευσιν τὸν νεώτερον τῶν υἱῶν του Συμεῶν εἰς τὴν Κων]πολιν. Αἱ πρόοδοι εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας τοῦ νεαροῦ ἡγεμονόπαιδος ἦσαν τοιαῦται, ὥστε προσεδόθη εἰς αὐτὸν τὸ ἐπίθετον «ἡμί-αργος»<sup>1</sup>. Μολοντοῦτο φαίνεται, ὅτι ἡ διαβίωσις ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανισμοῦ οὐδαμῶς ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς μεταγενεστέρως συμπεριφορᾶς ἔναντι τῆς πνευματικῆς μητρὸς του<sup>2</sup>. Τοῦναντίον μάλιστα τὸν ἀπέδειξεν ὡς τὸν πλέον ἀμείλικτον ἀντίπαλον, παρασχοῦσα εἰς αὐτὸν τὰ μέσα νὰ βαυκαλισθῇ μὲ τὰ τολμηρότερα τῶν ὀνειρῶν εἰς βάρος της. Ὅταν τὸ 893 ὁ μοναχὸς Συμεῶν ὄλωσ κατὰ τύχην ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον τῶν πατέρων του, ἀσπαζόμενος τὴν πολιτικὴν τοῦ πατρὸς του εἰς ὅ,τι ἀφεῶρα τὴν δημιουργίαν βουλγαρικῆς ἐκκλησίας καὶ τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας εἰς τὴν γλώσσῃα τοῦ τόπου, ἤρριξεν ἀμέσως νὰ ἀντιδρᾷ εἰς τὴν συνέχισιν τῆς ἐπιδράσεως τῆς Κων]πόλεως, ἥτις ἐξησκεῖτο κυρίως ὑπὸ τοῦ ἑλληνογλώσσου κλήρου. Ἡ διαπίστωσις μιᾶς τοιαύτης τάσεως προεκάλεσεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἀντιδράσιν τῶν ἀρμοδίων κύκλων τοῦ Βυζαντίου<sup>3</sup>. Οὕτω ἐπῆλθεν ἡ πρώτη ψυχρότης εἰς τὰς ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀρμονικὰς σχέσεις. Ὁ Συμεῶν ὁμοῦς ἐπι-

\*) Περὶ ὅσων ἐνταῦθα λέγονται ἰδ. καὶ τὴν ἐργασίαν ἡμῶν Léon Choerosphactès, magistre, proconsul et patrice. Biographie Correspondance (texte et traduction) σ. 21—47 εἰς τὴν σειρὰν τῶν Texte und Forschungen zur byzantinisch — neugriechischen Philologie τοῦ καθηγητοῦ κ. Ν. Α. Βέη, Ἀθήναι 1939.

1) Liudprandi, Antapodosis III 29 (ἐκδ. J. Becker ἐν *Scriptores rerum germanicarum in usum scholarum*, Hannover—Leipzig 1915): Hunc etenim Simeonem emiargon, id est semigrecum, esse aiebant, eo quod a puericia Bizantii Demostenis rhetoricam Aristotelisque sillogismos didicerit. Περὶλ. A. Rambaud, *L'empire grec au X siècle*. Constantin Porphyrogénète, Paris 1870, σ. 330.

2) F. Dvornik, *Slaves, Byzance et Rome*, Paris 1926 σ. 303: Simeon était du reste son élève et il y avait appris toute la science de son temps. Il ne semble pas cependant que la renaissance classique qui s' épanouissait alors l' eût sérieusement touché.

3) B. Slatarski, *Istorija na blgarskata d'p'zaba*, Sofia 1927 τ. Α' μ. Β' σ. 282.



θυμῶν κατὰ τὸν Σκυλίτην νὰ διακόψῃ<sup>4</sup> παντελῶς ταύτας ἐξήτει πρὸς τοῦτο ἀφορμὴν. Καὶ πράγματι δὲν ἐβράδυνε νὰ τὴν εὕρῃ. Ἡ περίπτωσις εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα, εἶναι δὲ φύσεως οἰκονομικῆς.

Τὴν ἀνοιξίν τοῦ 894<sup>5</sup> ὁ Στυλιανὸς Ζαούτζας, μάγιστρος καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου ἤδη<sup>6</sup> ἀπὸ τινος χρόνου, χάρις εἰς τὸν ζωηρὸν ἔρωτα τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος ΣΤ' πρὸς τὴν κόρην του Ζωὴν, ἐτιμήθη καὶ μὲ τὸν νεοδημιουργητὸν τίτλον «βασιλεοπάτωρ». Ὁ δὲ ὄλιγον κατόπιν, τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους<sup>7</sup>, λαβὼν χώραν γάμος τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τῆς Ζωῆς ἐνίσχυσαν τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς ταύτην ὁ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλεοπάτορος ἀνήκων εὐνοῦχος Μουσικὸς ἐπέτυχε διὰ τοῦ κυρίου του χάριν τῶν ἰδίων φίλων Σταυρακίου καὶ Κοσμᾶ, ἐμπόρων, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς εἰσαγωγῆς εἰς Κων/πολιν βουλγαρικῶν προϊόντων<sup>8</sup>. Αὕτη ἐπετραπή μόνον εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου οἱ δύο ἀναφερθέντες ἔμποροι ἐπεδίωξαν καὶ ἐπέτυχον νὰ τοὺς ἀνατεθῇ ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων. Βεβαίως καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν τῆς ἀγορᾶς τῆς πρωτεύουσας ἀπετέλει διὰ τὴν βουλγαρικὴν παραγωγὴν καίριον πλήγμα, ἐνῶ ἐπὶ πλέον οἱ αὐτοὶ κερδοσκοποὶ Σταυράκιος καὶ Κοσμᾶς παρεῖχον πάντοτε δυσκολίας εἰς τοὺς Βουλγάρους ἔμπόρους, ἐπιβαρύνοντες κυρίως τὰ ἔμπορεύματα μὲ πρόσθετα τέλη<sup>9</sup>. Οἱ ἀμέσως ἐκ τῆς νέας ταύτης καταστάσεως ζημιούμενοι Βούλγαροι προσέφυγον εἰς τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν ἐξαιτοῦντες ἐπέμβασιν. Πράγματι δὲ οὗτος προέβη εἰς διάβημα πλησίον τοῦ αὐτοκράτορος παρακαλέσας διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς προτέρας τάξεως πραγμάτων. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ διαβήματος ἦτο ἀρνητικόν. Ὁ νεαρὸς αὐτοκράτωρ Λέων ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰ αἰσθήματά του ἔναντι τοῦ πατρὸς τῆς λατρευτῆς του Ζωῆς, Στυλ. Ζαούτζα, ὅστις δυνατὸν νὰ ἠντλήσῃ ἐκ τῆς μεταβολῆς ἐκείνης ἴδια ὠφέλη, παραπειθεται καὶ χαρακτηρίζει τὰ παράπονα τοῦ Συμεῶν ὡς μὴ ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὴν πραγματικότητά.

Λὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος, ὅποτε ὁ στρατηγὸς τοῦ θέματος Μακεδονίας ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς ἐν Κων/πόλει, ὅτι ὁ Συμεῶν παρυσκευάζεται νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς ἐπαρχίας. Καὶ ἀληθῶς ὁ Βούλγαρος

4) Κεδρ.—Σκυλ. (ἔκδ. Βόννης) Β' σ. 254, 2: Συμεῶν δ' ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων τὰς πρὸς Ρωμαίους σπονδὰς διαλύσασθαι σπεύδων πρόφασιν εἶρε τοιαύτην.

5) Γεώργ. Μον. (ἔκδ. Βόννης) σ. 852, 17. Θεοφ. συνεχ. (ἔκδ. Βόννης) σ. 375, 5. Κεδρ.—Σκυλ. Β', σ. 253, 15. Vita Euthymii, ein Anecdoton zur Geschichte Leo's des Weisen A. 886—912, ed. C. de Boor, Berlin 1888, σ. 126.

6) Γεώργ. Μον. σ. 849, 15. Θεοφ. συνεχ. σ. 354, 9. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 250, 5.

7) de Boor, Vita Euthymii σ. 126.

8) Κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν γεγονότων ἠκολουθήσαμεν τὸν Σκυλίτην (Β' σ. 254 ἔξ.), διότι οὗτος εἶναι ὁ σαφέστερος καὶ διεξοδικώτερος ὄλων.

9) Γεώργ. Μον. σ. 853. Θεοφ. συνεχ. σ. 357. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 254. Λέων Γραμ. (ἔκδ. Βόννης) σ. 266 ἔξ.

ἡγεμών, ὅστις, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἐξήτει εὖλογον πρόφασιν διακοπῆς τῆς εἰσθητικῆς γειτονείας, βαθύτατα προσβεβλημένος ἐκ τῆς ἀπορρίψεως τῆς αἰτήσεώς του, εἰσέβαλε πλήρης πάθους ἐκδικήσεως<sup>10</sup> εἰς τὸ θέμα Μακεδονίας (894/5)<sup>11</sup>. Ὁ Συμεὼν προοριζόμενος διὰ τὸ ἱερατικὸν στάδιον, ὅταν ἐπέστη ἡ στιγμή, τεθεὶς ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του διεξάγει τὸν ἀγῶνα καταδειχθεὶς δεξιὸς καὶ γενναῖος πολεμιστής, ἐνῶ ὁ ἀντίπαλός του Ἕλλην αὐτοκράτωρ διορατικὸς μὲν πολιτικὸς στερούμενος ὅμως στρατιωτικῶν ἀρετῶν ἐμπιστεύεται τὴν διεξαγωγὴν τούτου εἰς τοὺς στρατηγούς του. Ὁ Λέων ΣΤ' συγκεντρώσας ἐν βίᾳ τὰς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ διαθεσίμους δυνάμεις — ὁ κύριος ὄγκος τοῦ στρατοῦ εὐρίσκετο ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀπησχολημένος μὲ τοὺς Ἄραβας — καὶ τάξας ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν τὸν «στρατηλάτην» Προκόπιον Κρηνίτην<sup>12</sup> ἀπέστειλε κατὰ τοῦ εἰσβολέως. Ἡ ἐπακολουθήσασα ἐν ἐν τῷ θέματι Μακεδονίας πεισματώδης σύγκρουσις ὑπῆρξε καταστροφικὴ διὰ τὸν στρατὸν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ ἴδιος ἀρχηγὸς αὐτοῦ Προκόπιος Κρηνίτης πίπτει ὡς καὶ οἱ πλείστοι τῶν ἀξιωματικῶν. Ὁ Συμεὼν μὴ ἀρκοῦμενος εἰς τὴν ἀπλήν νίκην, συνάμα δ' ἐπιθυμῶν ὄχι μόνον νὰ καταπλήξῃ ἀλλὰ καὶ νὰ ταπεινώσῃ τὸν αὐτοκράτορα τῶν «Ῥωμαίων» εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑπηκόων, λησμονήσας τὸν μοναχὸν τῆς χθῆς καὶ κυριευθεὶς ὑπὸ τῶν πλέον ἀγρίων ἐνστίκτων διατάσσει, ἀφοῦ ρινοτηθεῖν οἱ αἰχμαλωτισθέντες κατὰ τὴν μάχην Χάζαροι «ἀπὸ τῆς ἑταιρείας τοῦ βασιλέως» δηλ. τῆς σωματοφυλακῆς, ν' ἀποσταλοῦν εἰς Κων]πολιν<sup>13</sup>.

Ἡ ἥτις ἀλλὰ καὶ ὁ προπληλακισμὸς αὐτος συνετάραξε βαθύτατα τὸν αὐτοκράτορα. Ἐν σπουδῇ παρασκευάζεται ὅπως τιμωρήσῃ τὸν φίλον καὶ συμμα-

10) Τὴν φρίκην τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Συμεὼν μᾶς διέσωσεν ὁ πατριάρχης Νικολάος Μυστικός ἐν ταῖς πρὸς τὸν ἴδιον ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, διὰ τῶν ὁποίων τὸν ἀποτρέπει ἀπὸ τὰς καταστροφάς. Αἱ προτροπαὶ μένουσι ἀτελέσφοροι. Ὁ Σ. συνεχίζει τὴν ὀλεθρίαν τακτικὴν του. Ὁ πατριάρχης, ἀποβαλὼν πᾶσαν ἐλπίδα, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας ἐξορκίζων αὐτὸν πρὸς μεσολάβησιν. Γράφει δ' ἐπὶ λέξει: «Παράστησον αὐτῷ διὰ τῶν σῶν λόγων ἐν ὀφθαλμοῖς ὅσα ἐκεῖνος οἰκείαις ὕψει καὶ πρὸ τῶν σῶν λόγων τεθεάμενος οὐκ ἀγνοεῖ, τῆς γῆς ὄσσην διῆλθε τὴν ἐρημίαν τὴν ἀντὶ τῆς ὀρωμένης ἀχρι τοῦ νῦν ὀρειότητος, τῶν χωρῶν ὄση ἐκ τῶν σταχῶν, ὄση ἐξ ἀμπέλων, ὄση ἐκ τῶν ἄλλων ἀκροδρόων ἐλευινήν ἀμορφίαν. Ἀνάμνησόν αὐτὸν τῆς καταστροφῆς τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ οἴκου.... Πρὸςθεσις τῆν ἀπόλειαν τῶν σεμνῶν διαιτημάτων, ἐν οἷς μονάζοντες... καὶ νῦν ἐν ἐρειπίοις λείπεται κατακείμενα πρόσθεσις ἐπὶ τούτοις τὰς πολυτρόπους τῶν ἀνθρώπων σφαγὰς... τῶν ἱερέων, τῶν μοναζόντων ἀνδρῶν...» Νικολάου μυστικοῦ, Ἐπιστολαί, Migne, Patr. Gr. 111, 96.

11) Περὶ τῆς χρονολογίας γίνεται λόγος κατωτέρω διεξοδικῶς.

12) Γεώργ. Μον. σ. 853, 12 ἐξ. Θεοφ. συνεχ. σ. 358 Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 254. Λέων Γραμμ. σ. 267.

13) Γεώργ. Μον. σ. 853, 18 ἐξ. Θεοφ., συνεχ. σ. 358, 5 ἐξ. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 254, 22 ἐξ. Λέων Γραμμ. σ. 267, 12 ἐξ.

θητήν τῆς χθῆς θανάσιμον δ' ἐχθρόν τῆς σήμερον. Ἐπειδὴ αἱ κύρια αὐτοῦ στρατιωτικαὶ δυνάμεις εὗρισκοντο πάντοτε λόγω τοῦ ἀραβικοῦ κινδύνου προσηλωμένα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν<sup>14</sup>, ἀναγκάζεται νὰ προσφύγῃ εἰς τὰς ἀρχαίας μεθόδους τῆς βυζαντινῆς διπλωματίας<sup>15</sup>. Ἀπεφάσισε δηλ. νὰ κινήσῃ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων τοὺς τότε τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένους νέους βορείους γείτονάς των, τοὺς Οὐγγυροὺς<sup>16</sup>. Ἀποστέλλει λοιπὸν πρὸς τούτους, πρὸ ὀλίγου πέραν τοῦ Δουνάβεως ἐγκατασταθέντας, διὰ θαλάσσης τὸν πατρικίον Νικίταν Σκληρόν<sup>17</sup> μετὰ πλουσίων δώρων καὶ μετὰ τὴν ἐντολήν, ὅπως ἐξεγείρῃ ἐναντίον τῶν πρώτων. Ὁ αὐτοκρατορικός ἀπεσταλμένος συναντηθεὶς μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Οὐγγυρῶν, Ἀρπάδη καὶ Κουρσάνη<sup>18</sup>, κατόρθωσε διὰ τῶν δώρων καὶ ὑποσχέσεων νὰ τοὺς πείσῃ, ὅπως εἰσβάλουν εἰς τὴν Βουλγαρίαν<sup>19</sup>, ἐν ᾧ χρόνῳ καὶ ὁ στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος θὰ προσέβαλλε τὸν Συμεὼν ἐκ νότου. Ὁ Ν. Σκληρὸς ἀγαγὼν εἰς ἄσπιον πέρασ τὴν ἀποστολὴν καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἐξεχόντων Οὐγγυρῶν, ληφθέντων ἡμῶν διὰ τὴν πιστὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συμφωνηθέντων, ἐπιστρέφει εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεράτωσε τὰς παρασκευάς του διὰ μίαν συνδυασμένην ἀπὸ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς ἐπίθεσιν. Ἐπὶ κεφαλῆς μὲν τοῦ στόλου τοποθετήσας τὸν πατρικίον Εὐστάθιον διέταξε ν' ἀποκλείσῃ εἰς τὸν Δούναβιν μετὰ τὴν εἰδικὴν ἐντολήν νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν διαβίβασιν τῶν Οὐγ-

14) Λέοντος, Τακτικά 18, 43, ἔκδ. Migne, Patr. Gr. 107, 956. Προσέτι A. Vasiliev, Byzance et les Arabes Β' κεφ. 2.

15) Ταῦτας μᾶς διέσωσεν ἀκριβῶς ὁ ἴδιος υἱὸς Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος ἐν De adm. imperio.

16) Περὶ τῶν Οὐγγυρῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης πλεῖστα ἔχουν γραφῆ. Ἰδ. μεταξὺ ἄλλων J. Marquardt, Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge, Leipzig 1903 σ. 27—74 καὶ 519—527. C. Macartney, The Magyars in the Ninth Century, Cambridge 1930.

17) Γεώργ. Μον. σ. 853, 20 ἔξ. Θεοφ. συνεχ. σ. 358, 8 ἔξ. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 255. Λέων Γραμμ. σ. 267, 15 ἔξ. Λέοντος, Τακτικά, 18, 42 (Patr. Gr. 107, 956).

18) Γεώργ. Μον. σ. 854. Λέων Γραμμ. σ. 267, 19 ἔξ. Ὁ Κων(ν)τῖνος Πορφυρογέννητος (De adm. imp. 40, 172, 21) δίδει ἀρχηγόν τῶν Οὐγγυρῶν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸν Λιούντινα, υἱὸν τοῦ Ἀρπάδη).

19) Πρβ. χωρὶα σημ. 17. Ἡ πρόσκλησις τῶν εἰδωλολατρῶν Μαγυάρων ὑπὸ τοῦ χριστιανοῦ Λέοντος ΣΤ' ἐναντίον τῶν χριστιανῶν Βουλγάρων ἐσχαλιάσθη ὑπὸ νεωτέρων ἔρευνητῶν μετὰ σκοπτικὴν διάθεσιν (ἰδ. Marquardt, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 522). Καθ' ἡμᾶς οὐδὲν τὸ ἰδιαιτέρον ἐνυπάρχει, καθότι πρόκειται περὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἥτις πάντοτε ἦτο καὶ εἶναι καιροσκοπός. Ὅμοια ἀκριβῶς ἦτο ἡ ἐνέργεια ἄλλων χριστιανικῶν κρατῶν ἐναντίον ὁμοθρήσκων. Ὅτῳ τὸ 900 οἱ ἐπίσκοποι Βαυαρίας γράφοντες πρὸς τὸν πάπαν παραπονοῦνται, διότι οἱ Μοραβοί, οἵτινες ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν συνεμάχουν μετὰ τῶν εἰδωλολατρῶν Μαγυάρων, κατηγοροῦν νῦν τοὺς Βαυαροὺς ὡς συμμαχοῦντας μετὰ τοὺς αὐτοὺς βαρβάρους (Macartney, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 187).

γρων<sup>20</sup>, ἀρχηγὸν δὲ τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ ὄρισας τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, δομέστικον τῶν σχολῶν, νικητὴν τῶν Ἀράβων τῆς Ἰταλίας, ὁπόθεν μόλις εἶχεν ἀνακληθῆ χάριν τῶν ἀγώνων ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἀπέστειλε διὰ ξηρᾶς διατάξας ὅπως εἰσβάλη εἰς αὐτὴν τὴν Βουλγαρίαν καὶ προσβάλη τὸν Συμεὼν ἐκ νότου<sup>21</sup>. Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ΣΤ' δικαίως ἠδελπίσται κατόπιν παρομοίων προετοιμασιῶν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν. Μολοντοῦτο καὶ παρ' ὄλην τὴν ἐκ τῆς ἡττης τοῦ προηγουμένου ἔτους ταπείνωσιν προετίμα εἰρηνικὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς. Τοῦτο δὲ διὰ δύο λόγους: πρῶτον διότι δὲν ἤθελε νὰ ἐκτραχυνθοῦν, διὰ λόγους βεβαίως γενικωτέρας πολιτικῆς, ἀκόμη περισσότερον αἱ σχέσεις πρὸς τοὺς νεοπροσηλύτους τοῦ Βυζαντίου καὶ δεύτερον, ἴσως καὶ τὸ κυριώτερον, διότι αἱ στρατιωτικαὶ ἀνάγκαι ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἐπέβαλλον τὴν ἄμεσον εἰρήνευσιν καὶ εἰ δυνατόν ἄνευ θυσίας τινός. Ἐν τῇ πεποιθήσει λοιπόν, ὅτι ὁ Συμεὼν πρὸ τοιούτων παρασκευῶν θὰ ἐνέδιδεν, ἀπέστειλε τὸν κομιστωρα Κωνσταντινάκιον μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ διαπραγματευθῆ περὶ εἰρήνης. Ὁ Βούλγαρος ἡγεμὼν ἀμφισβητῶν τὴν ἀγαθὴν πρόθεσιν τοῦ Κωνσταντινακίου ὑποψιάζεται αὐτὸν ἐπὶ κατασκοπεῖα καὶ τὸν φυλακίζει. Ὁ πόλεμος ἀπέβη κατὰ συνέπειαν ἀναλόφρευκτος. Ὁ Συμεὼν πληροφορηθεὶς τὰ τῆς συμφωνίας μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Οὐγγρων, ἐπὶ πλεόν δὲ τὸν ἀπόπλου τοῦ στόλου ἔσπευε ν' ἀποφράξῃ τοὺς πόρους τοῦ Δουνάβεως δι' ἰσχυρῶν πλοκῶν ἐπιδιώκων ὅπως οὕτω καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν ἀποβίβασιν τῶν Οὐγγρων. Πράγματι δὲ αἱ πρῶται ἀπόπειραι αὐτῶν νὰ εἰσβάλουν διακλέοντες τὸν ποταμὸν ἀπέτυχον<sup>22</sup>. Ἐνῶ ὅμως ὁ Συμεὼν ἦτο ἀπησχολημένος μὲ τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ εἰς αὐτὴν τὴν Βουλγαρίαν εἰσβαλόντος Ν. Φωκᾶ<sup>23</sup>, ἀφιχθεὶς ὁ δρουγγάγιος τοῦ πλωϊμοῦ Εὐδοκῆτος εἰς τὸν κάτω Δούναβιν κατώρθωσε διασπᾶσας τοὺς φραγμοὺς νὰ ἀποβιβάσῃ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοὺς Οὐγγρους<sup>24</sup>. Οὗτοι διασκορπήσαντας χωρὶς μεγάλην δυσκολίαν τὴν

20) De adm. imp. 51, 238, 20 ἔξ.

21) Γεώργ. Μον. σ. 854. Θεοφ. συνεχ. σ. 358. Κεδρ. Σκυλ. Β' σ. 255. Μνεία τῆς δράσεως τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην γίνεται καὶ ἐν Λέοντος Τακτικῶς, 11, 26 (Patr. Gr. 107, 800) Ὁ Vasiliev ἀνωτ. Β' κεφ. 2 § 1 σφάλλει τοποθετῶν τὸ ἔτος ἀνακλήσεως τοῦ Ν. Φ. περὶ τὸ 900. Πβλ. τὰ λεγόμενα κατωτέρω.

22) De adm. imp. 51, 238, 20 ἔξ.: «Ὅστος οὖν ὁ Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας μαθὼν τὴν τοῦ πλωϊμοῦ πρὸς τὸν ποταμὸν ἀφίξιν, καὶ ὅτι μέλλει τὸ πλωϊμον τοὺς Τούρκους κατ' αὐτοῦ περᾶσαι, ἐποίησε λέσας ἦτοι πλοκάς ἰσχυρὰς πάνυ καὶ στερεμνίους, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς Τούρκους ἀντιπερᾶν δι' ἣν ἐπίνοιαν καὶ ἐκολύθησαν οἱ Τούρκοι τὸ πρῶτον περᾶσαι».

23) Γεώργ. Μον. σ. 854, 4 ἔξ.: «Νικηφόρον δὲ πατρίκιον τὸν Φωκᾶν καὶ δομέστικον μετὰ τῶν θεμάτων ἀπέστειλε διὰ γῆς, καὶ εἰσῆλθε μέχρι Βουλγάρων». Θεοφ. συνεχ. σ. 358, 16. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 255, 11—12.

24) De adm. imp. 40, 172. 51, 239. Γεώργ. Μον. σ. 854, 10 ἔξ. Θεοφ. συνεχ. 358, 20 ἔξ. Λέων Γραμμ. σ. 268, 6 ἔξ. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 255, 15 ἔξ.

φρουράν τῶν φραγαμῶν εἰσεχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας διαλυμαινόμενοι ταύτην<sup>25</sup>. Δὲν παρήλθε μακρὸν διάστημα χρόνου καὶ οὗτοι κατάφορτοι βουλγαρικῆς λείας ἐπανεκάμψαν εἰς τὰ ἴδια, προτοῦ ἀκόμη φθάσῃ ὁ Συμεὼν, ὅστις πληροφορηθεὶς ταῦτα ἔσπευσεν ἐναντίον τῶν ἐγκαταλείψας τὸν κατὰ τοῦ εἰσβαλόντος Ν. Φωκᾶ ἀγῶνα<sup>26</sup>. Οἱ Οὐγγροι οὐδαμῶς ἀποστέργοντες τὸν πόλεμον διέρχονται ἐκ νέου τὸν ποταμὸν καὶ κατανικοῦν τὸν Συμεὼν διασκορπίσαντες τὸν στρατὸν του. Οὗτος ἐντὸς ὀλίγου ἀνασυγκροτήσας τὰς δυνάμεις του ἐπανερχεται ἐναντίον τῶν. Ἡ ἀνάμνησις ὅμως τῆς προσφάτου ἤττης προεκάλεσεν ἀταξίαν εἰς τὰς βουλγαρικὰς γραμμὰς καὶ τέλος γενικὴν φυγὴν πρὶν ἢ γενικευθῆ ἢ σύγκρουσις<sup>27</sup>. Αὐτὸς

25) Εἰς τοῦτο ἀναφέρεται ἡ φράσις τοῦ Γεωργ. Μον. σ. 854,10 : «περάσαντες οὖν οἱ Τοῦρκοι, τοῦ Συμεὼν ἐπὶ τὸ στρατεύμα Φωκᾶ ἀσχολουμένου, ἠχμαλώτευσαν πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν». Πβλ. καὶ Θεοφ. συνεχ. σ. 353,20 ἔξ. Λέων Γραμμ. σ. 268,6 ἔξ. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 255,15 ἔξ. καὶ Annales Fuldenses a. 896 (M. G. H. scriptores I σ. 412), ὅπου ἡ φράσις : illi transpositi, manu cum valida gentem Bulgarorum ingressi maximam partem caedendo neci tradiderunt.

26) Γεώργ. Μον. σ. 854,12. Θεοφ. συνεχ. σ. 353,22. Λέων Γραμμ. σ. 268,8. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 255,17. Ann. Fuld. 896 (M. G. H. scriptores I σ. 412). Hoc audientes positi in expeditione Bulgari, cum omni festinatione patriam deliberare ab infesto hoste recurrunt.

27) Ἡ παράδοσις εἶναι συγκεχυμένη ὅσον ἀφορᾷ τὰς συγκρούσεις Μαγυάρων—Βουλγάρων τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχῆς. Οὕτω : Οἱ Ἕλληνες χρονολογοῦντες ὀμιλοῦν περὶ μιᾶς συγκρούσεως καὶ ἤττης. Ὁ Κομνηνὸς Πορφυρογέννητος (De adm. imp. 40,172,15 ἔξ.) ὀμιλεῖ κατὰ τρόπον, ὅθεν δὲν δύναται νὰ συναγάγῃ τις, ἂν μίαν ἢ περισσοτέρας φορὰς ἠτήθησαν οἱ Βούλγαροι. Ὁ Λέων ὁ σοφὸς μᾶς παραδίδει τρεῖς ἤττας (Τακτικά 18, 42, Patr. Gr. 107,956 : «καὶ γὰρ τῶν ἡμετέρων δυνάμεων κατὰ Σαρακηνῶν ἀσχολουμένων Τοῦρκους ἢ θεῖα Πρόνοια ἀντι Ῥωμαίων κατὰ Βουλγάρων ἐστράτευσεν, πλωτῆμου στόλου τῆς ἡμῶν βασιλείας τὸν Ἴστρον αὐτοὺς διαπεράσαντός τε καὶ συμμαχήσαντος, καὶ τὸν κακῶς κατὰ χριστιανῶν δπλασθέντα Βουλγάρων στρατὸν τρισὶ μάχαις κατὰ κράτος νενικηκότας»). Ὁ Βούλγαρος συγγραφεὺς τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγ. Γεωργίου παρέχει δύο μάχας εἰς ἃς ὁ ἴδιος ἔλαβε μέρος. Οὗτος λοιπὸν, ἀφοῦ περιέγραψε τὴν πρώτην καταστρεπτικὴν ἤτταν τῶν Βουλγ., συνεχίζων λέγει, ὅτι ὁ Συμεὼν ἐντὸς ὀλίγου ἀνασυγκροτήσας τὸν στρατὸν του ἐπῆλθε κατὰ τῶν Μαγυάρων, «ὅμως καταστροφὴ δὲν ἔγινε, αἷμα δὲν ἐχύθη», διότι προφανῶς οἱ Βούλγαροι ἐπρόφθασαν τραπέντες εἰς φυγὴν (Slatarski, Istorija τ. Α' μ. Β' σ. 298 καὶ Macartney, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 179 ὑποσ Β). Τέλος ἐν Annales Fuldenses ἔνθ. ἀνωτ. σ. 412 ἀναφέρονται ὁμοίως δύο : Illi (οἱ Μαγυάροι) transpositi, manu cum valida gentem Bulgarorum ingressi, maximam partem caedendo neci tradiderunt. Hoc audientes positi in expeditione Bulgari, cum omni festinatione patriam deliberare ab infesto hoste recurrunt, consertoque ilico proelio, victi sunt : iterum pari tenore recuperare nitentes, secundo caruere victoria. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀπόψεων τὴν τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος θεωροῦμεν ὡς ἀκριβέστερον ἀνταποκρινομένην εἰς τὴν πραγματικότητα. Οὗτος λόγφ τῆς θέσεώς του δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη σφαλῆ. Ἄλλὰ τότε πόθεν ἢ διαφορὰ ; Τοιαύτη σὺδεμία ὑπάρχει, ἂν δεχθῶμεν : πρῶτον ὅτι ὁ καλὸς βεβαίως

ὁ ἄρχων τῶν Βουλγάρων μόλις διασώζεται προφθάσας νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν Σιλίστριαν <sup>28</sup>, τὴν ἄλλως Δορόστολον, Δίστριαν, ἢ Δρίσταν. Οἱ Οὐγγροὶ ἀνενόηλοι πλέον φθάνουν λεηλατοῦντες μέχρι τῆς Πρεσθλάβας <sup>29</sup>. Κατάφορτοι τέλος λείας καὶ ἄγοντες μεθ' ἑαυτῶν μέγαν ἀριθμὸν αἰχμαλώτων ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πέραν τοῦ Δουναβέως οἰκίσεις των. Ζητήσαντες δ' ἀπὸ τὸν Λέοντα ΣΤ' νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς αἰχμαλώτους, ἴσως κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους, οἵτινες πράγματι καταβαλόντες τὸ ἀντίτιμον τούτων ἤγαγον εἰς Κων]πολιν <sup>30</sup>.

Ὁ Συμεὼν συντετριμμένος ἐκλιπαρεῖ διὰ τοῦ δρουγγαρίου Εὐσταθίου εἰρήνην. Λέων ὁ σοφὸς εἰσακούσας ἀπέστειλεν, ἀκολουθῶν τὸ παραδείγμα παλαιότερων αὐτοκρατόρων <sup>31</sup>, τὸν τότε ἐν τῇ πνευματικῇ κινήσει διαπρέ-

πληροφορημένος αὐτοκράτωρ θεωρεῖ ὡς τρίτην ἦταν, ἐκείνην, τὴν ὁποίαν οἱ φυλάσσοντες τοὺς φραγμοὺς Βούλγαροι πρέπει νὰ ὑπέστησαν, καὶ δεύτερον, ὅτι παρομοία σημασία πρέπει νὰ ἀποδοθῇ καὶ ἐν τοῖς λεγομένοις τῶν Ann. Fuld. αὐτόθι: illi transpositi... gentem Bulgarorum ingressi... neci tradiderunt. Διότι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δεχθῇ τις, ὅτι ὁ Συμεὼν ἀνεγείρας τοὺς φραγμοὺς ἐγκατέλειπεν αὐτοὺς ἄνευ φρουρᾶς τινος. Τέλος, ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν διήγησιν τοῦ συγγραφέως τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, παρατηροῦμεν, ὅτι οὗτος διηγούμενος γεγονότα, εἰς ὅσα ὁ ἴδιος ἔλαβε μέρος, ἦτο ἐπόμενον ν' ἀποσιωπήσῃ τὰ τῆς πρώτης συγροῦσεως.

28) Γεώργ. Μον. σ. 854, 12 ἐξ. Θεοφ. συνεχ. 358, 22 ἐξ. Λέων Γραμμ. σ. 268, 8 ἐξ. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 255, 18 ἐξ. Ἀντιθέτως ὁ Κωνῖνος Πορφυρογέννητος (De adm. imp. 40, 172, 19) παραδίδει Μουνδράγαν καὶ ὄχι Δορόστολον. Μουνδράγα, Μουδάγρα, (Γεώργ. Μον. σ. 855, 4), Μουλδάγρα (Λέων Γραμμ. σ. 268, 23) κατὰ τὴν γνῶμην τοῦ κ. H. Grégoire πρέπει νὰ συσχετισθῇ πρὸς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ὁμουράγ, τὸ ὁποῖον παραδίδεται εἰς τὰς πρωτοβουλγαρικὰς ἐπιγραφὰς ὑπὸ ποικίλους τύπους (B. Bechevliev, Die protobulgarischen Inschriften, Einleitung, Text und Kommentar, Sofia 1934, σ. 41 ἐξ.) καὶ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τοποθετηθῇ οὐχὶ μακρὰν τῆς Σιλιστρίας, ὅθεν καὶ ἡ σύγχυσις.

29) De adm. imp. 40, 172, 18.

30) Γεώργ. Μον. σ. 854, 15, ἐξ. Θεοφ. συνεχ. σ. 359, 2 ἐξ. Λέων Γραμμ. σ. 268, 11 ἐξ. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 255, 21 ἐξ.

31) Εἰς τὸ Βυζάντιον ὑπῆρχε παράδοσις νὰ στέλλωνται ὡς πρεσβευταὶ οἱ πλέον πεπαιδευμένοι με ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ προκαλέσουν τὴν κατάπληξιν καὶ θαυμασμόν τῶν ἀντιπάλων. Οὕτω π.χ. ὁ Θεόφιλος ἔστειλε πρὸς τοὺς Ἄραβας τὸν Ἰωάννην τὸν γραμματικόν, θεῖον Λέοντος τοῦ φιλοσόφου καὶ μαθηματικοῦ, ὅστις διὰ τῆς εὐρείας του μορφώσεως κατέπληξε τὴν αὐλὴν τοῦ ἑμίρου (Θεοφ. συνεχ. σ. 95 ἐξ. F. Dvornik, Les Slaves, Byzance et Rome σ. 117 καὶ 133). Τὸ 855/6 στέλλεται πρὸς τοὺς Ἄραβας ὁ Φώτιος παρασχὼν δείγματα τοῦ πνεύματός του καὶ τῶν θεολογικῶν του γνῶσεων (Hergentöther, Photius A' σ. 242), ὁμοίως δ' ὀλίγον βραδύτερον ὁ κατοπιν ἀπόστολος τῶν Σλάβων Κων]τίνος, ἤδη γνωστὸς διὰ τὴν φιλολογικὴν, φιλοσοφικὴν, καὶ θεολογικὴν μόρφωσίν του (Dvornik, ἔνθ. ἄνωτ. σ. 134). Ὁ αὐτός, πρὶν ἢ ἔλθῃ πρὸς τοὺς Σλάβους τοῦ Μοράβα, εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς τοὺς Χαζάρους τῆς Κριμαίας με ἐντολὴν ὄχι μόνον ἀποστολικοῦ χαρακτῆρος ἀλλὰ καὶ πολιτικοῦ (Dvornik, ἔνθ. ἄνωτ. σ. 137. ἐξ.)

ποντα Λέοντα Χοιροσφάκην πρὸς διαπραγματεύειν τῶν ὄρων εἰρήνης<sup>32</sup>. Ὁ αὐτοκράτωρ μάλιστα σπεύδων νὰ παράσχη ἐκ νέου δείγματα τῶν φιλειργητικῶν του διαθέσεων, προσέβη εἰς ἥκιστα στρατηγικὴν χειρονομίαν. Διέταξε δηλ. συγχρόνως μὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Α. Χοιροσφάκτου, ὅπως ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν Ν. Φωκάς καὶ ὁ δρουγγάριος τοῦ πλωΐμου Εὐστάθιος ἀποσυρθοῦν ἐκ τῆς χώρας τοῦ Συμεῶν καὶ τὸ χεῖριστον ἐπανακάμψουν εἰς τὴν Κων]πολιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Συμεὼν εὐρέθη διὰ μιᾶς ἀπηλλαγμένος ὄχι μόνον τῶν Οὐγγρων, οἵτινες ἐπιστρέψαντες, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὰς πέραν τοῦ Δουνάβεως οἰκῆσεις τῶν διεπραγματεύοντο τὴν πώλησιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῶν ἀπαθθέντων Βουλγῶρων αἰχμαλώτων, ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ τὴν ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ Λέοντος ΣΤ'. Αἰσημονήσας δὲ τὰς προσφάτους αὐτοῦ περὶ εἰρήνης ἐκείνης διέταξε τὴν φυλάκισιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀπεσταλμένου Α. Χοιροσφάκτου χωρὶς οὔτε κἂν νὰ δεχθῆ αὐτὸν εἰς ἀκρόασιν<sup>33</sup>, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἤρχισε νὰ παρομοκενᾶζηται, ὅπως ἐκδικηθῆ τοὺς Οὐγγρους διὰ τὰς καταστροφὰς των.

Ὁ Συμεὼν μιμούμενος τοὺς ἀντιπάλους του Ἕλληνας ἀποστέλλει πρὸς τοὺς βορείους γείτονας τῶν Οὐγγρων, τοὺς Πατινάκας, προσκαλὼν αὐτούς, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ προσβάλουν τὸν κοινὸν ἐχθρόν, τοὺς Οὐγγρους<sup>34</sup>. Οὗτοι ἐγ-

32) Γεώργ. Μον. σ. 854,18 ἐξ. Θεοφ. συνεχ. σ. 359,4 ἐξ. Λέων Γραμμ. σ. 268, 14. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 256,1 ἐξ.

33) Γεώργ. Μον. σ. 854,22. Θεοφ. συνεχ. σ. 359,9 ἐξ. Ἡ τοιαύτη συμπεριφορὰ τοῦ Συμεῶν νῦν ἔναντι τοῦ Α. Χοιρ. καὶ ὀλίγον πρότερον ἔναντι τοῦ Κωνσταντινακίου φαίνεται, ὅτι μὲ τὸν καιρὸν μειετράπη εἰς ἀρχήν. Ἐνεκα τούτου δ' ὁ πατριάρχης Ν. Μυστικὸς γράφων πρὸς τὸν Συμεὼν τὴν ΚΗ' ἐπιστολὴν (Patr. Gr. 111, 177) προσθέτει: «ἐβουλήθημεν καὶ ἡμεῖς πρὸς σὲ ἀποτελεῖται, ἀλλ' ἐκεῖνο ἐνθυμηθέντας, ὡς οὐκ οἶδα πόθεν, τέκνον ἡγαπημένον, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ποιεῖν διέγνωσ, οὐ καλῶς, τὸ τοὺς ἀποκρισιαρίους κατέχειν, ὅπερ ἐν οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἔθνῶν οὐδ' ἐν τοῖς ἀπίστοις ὁράται γινόμενον, ὑπεστάλημεν ὥστε μὴ τοὺς ἀνδρας μετὰ τῆς ἄλλης ταιλαιπωρίας, ἣν ὑπέστησαν τοσοῦτον μῆκος ὁδοῦ ἐκπονήσαντες καὶ εἰς τὴν παρὰ σοῦ στενοχωρίαν καὶ κάκωσιν ἐμπροσθέν». Πρόκειται περὶ τῶν πρὸς Συμεὼν ἀπεσταλμένων τοῦ πάπα Ἰωάννου Ι' τὸ 917 κομιζόντων ἐπιστολὴν συνιστώσαν κατάπανσιν τῶν ἐπιδρομῶν. Ὁ πατριάρχης ἀποστέλλει μόνον τὴν ἐπιστολὴν. Οὐχὶ διάφορος ἦτο ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Συμεῶν ἔναντι πρεσβείας τοῦ 919 (Ν. Μυστικοῦ. Ἐπιστ. ΚΑ', Patr. Gr. 111, 145 καὶ 148). Εἰς ἄλλην περίστασιν ὁ αὐτὸς πατριάρχης τὸν παρακαλεῖ προσωπικῶς, ὅπως μὴ καταρατῆσιν τὸν ἀποστελλόμενον πρέσβυν πέραν τῶν 15 ἡμερῶν (Ἐπιστ. ΚΒ', Patr. Gr. 111, 149).

34) Τὴν λεπτομέρειαν ταύτην οὐδεὶς τῶν χρονολογῶν μᾶς διέσωσεν. Οὔτε οἱ Ann. Fuldenses ποιοῦνται μνεῖαν, ἀλλὰ μόνος ὁ Κων]τίνος Πορφυρογέννητος (De adm. imp. 40,172 ἐξ.) μᾶς πληροφορεῖ σχετικῶς. Τὸ γεγονός τοῦτο καὶ ἰδίᾳ τὸ ὅτι οἱ Ann. Fuld. σύγχρονοι ὄντες οὐδὲν ἀναφέρουν ἔχει τὸν Marquardt (Osteur.—ostas. Streifzüge σ. 72) νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ἀφήγησιν τοῦ αὐτοκράτο-

καταλειφθέντες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπρονοήτως μόνοι καὶ εὐρεθέντες μεταξὺ δύο ἐχθρῶν ὑφίστανται μετὰ πολύνεκρον δι' ἀμφότερα τὰ μέρη μάχην συντριπτικὴν ἦντιαν<sup>85</sup>. Ἡ χώρα των διαρπάζεται οἰκτρῶς, τὰ δὲ λείψανα αὐτῶν ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ σωθοῦν φεύγουν πρὸς δυσμὰς. Διελθόντα τὰ Καρπάθια ἐγκατεστάθησαν, ὅπου καὶ σήμερον εὐρίσκονται<sup>86</sup>, γεγονός ἐξαιρετικῆς ση-

ρος—συγγραφῆως sagenhaft zugespitzt. Τὸ σφαλερὸν τῆς ἀπόψεως τοῦ Marquardt ἀπέδειξεν ἤδη ὁ Slatarski (ἐνθ. ἄνωτ. σ. 304).

35) Γεώργ. Μον. σ. 855. Θεοφ. συνεχ. σ. 359,10 ἐξ. Λέων Γραμμ. σ. 268,19 ἐξ. Κεδρ.—Σκνλ. Β' σ. 256,8 ἐξ. Ὁ Marquardt ἐνθ' ἄνωτ. σ. 524 δέχεται, ὅτι ἡ μάχη αὕτη ἔλαβε χώραν ἐν Βουλγαρίᾳ. Τόσον ὅμως οἱ Ann. Fuld., ἡ κατ' ἐξοχὴν προτίμησις τοῦ Marquardt, ὅσον καὶ οἱ Ἕλληνες χρονογράφοι οὐδαμῶς στηρίζουν τὴν γνώμην του. Ἀξία μνείας εἶναι ἡ σχετικὴ διήγησις τῶν Ann. Fuld. ἐτ. 896 (M. H. G. scriptores I, 412). Ἦτοι αὐτόθι παραδίδεται, ὅτι οἱ Βούλγαροι ἀηλιπισμένοι μετὰ τὰς τόσας ἤττας καὶ καταστροφὰς ἐκ μέρους τῶν Οὐγγρων προσφεύγουν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον διάγοντα πρῶην βασιλέα των Βόριν. Μιχαὴλ ζητούντες τὴν συμβουλήν του πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν δεινῶν. Οὗτος διαγιγνώσκει ὡς αἰτίαν τῶν δεινοπαθημάτων τὰ κακὰ, τὰ ὅποια οἱ ὄμογενεῖς του ἐπροξένησαν εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ τοὺς συνιστᾷ τριήμερον νηστείαν. Μετὰ τὴν τοιαύτην κάθαρσιν τῶν ἁμαρτιῶν οἱ Βούλγαροι ἐπελθόντες κατὰ τῶν Οὐγγρων κατόπιν πεισματώδους συγκρούσεως καθ' ἣν 20 χιλιάδες ἰππεῖς των ἐφονεύθησαν, ἔμειναν κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἔκθεσιν τῶν τῆς αὐτῆς μάχης ἡ διήγησις τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (De adm. imp. 40, 172 ἐξ.) παρουσιάζεται ἰδιόζουσα. Οὕτω οἱ Οὐγγροι ἐπιστρέψαντες νικηταὶ ἐκ Βουλγαρίας ἀπῆλθον εἰς «ταξείδιον» = ἐπιδρομὴν. Τῆς περιστάσεως ταύτης ἐπωφεληθέντες οἱ Βούλγαροι καὶ Πατινάκαι εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν των «καὶ τὰς αὐτῶν φαμίλιας παντελῶς ἐξηφάνισαν καὶ τοὺς εἰς φύλαξιν τῆς χώρας αὐτῶν Τούρκους ἀπεκείσεσιν κακινκάκως ἀπεδίωξαν. Οἱ δὲ Τούρκοι ὑποστρέψαντες καὶ τὴν χώραν αὐτῶν οὕτως εὐρόντες ἔρημον καὶ κτηφανισμένην, κατεσχόντων εἰς τὴν γῆν εἰς ἣν καὶ σήμερον κατοικοῦσι». Εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ Πορφυρογεννήτου διαβλέπομεν ἐνυπάρχουσαν σύγχυσιν. Τοῦτο συνάγεται πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ ὅτι οὐδεὶς τῶν χρονογράφων ὁμιλεῖ περὶ ταξείδιου, τοῦναντίον ἀναφέρουν τὴν ἀντεπίθεσιν τοῦ Συμεῶν ὡς ἀμέσως ἐπακολουθήσασαν τὴν ἀποχώρησιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ Λέοντος ΣΤ', δεύτερον δέ, διότι ἡ ἀποφίς του αὕτη ἀντίκειται εἰς τὴν γνωστὴν ἡμῖν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων. Ἦτοι 891,95 ξναρξίς ἐχθροπραξιῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἦντι τῶν Ἑλλήνων, ἀρχὰς 895 διαπραγματεύσεις πρὸς Οὐγγρους καὶ ἐκστρατεία Ν. Φωκᾶ καὶ Ἐδσταθίου, εἰσβολὴ Οὐγγρων, ἦντι Βουλγάρων (ἰδ. καὶ Slatarski ἐνθ. ἄνωτ. σ. 293), τέλος 896 σύναψις ἀνακοχῆς, ἀποστολὴ Λ. Κοιροσφάκτου (αὐτόθι σ. 302), εὐθύς ἀμέσως, ὡς γνωστὸν, ἀντεπίθεσις τοῦ Συμεῶν μετὰ Πατινάκων ἐναντίον τῶν Οὐγγρων, διακοπὴ τῆς ἀνακοχῆς ὑπὸ τοῦ Συμεῶν, Βουλγαρόφυγον (896). Εἶναι ὅθεν καταφανές, ὅτι οὐδαμῶς ὑπελείπετο χρόνος εἰς τοὺς Οὐγγρους ν' ἀναλάβουν οἰονδήποτε «ταξείδιον» = ἐπιδρομὴν. Ἐπὶ πλέον οἱ Ann. Fuld. εἶναι σαφεῖς ἀναφέροντες νίκην μετὰ μεγάλης δυσκολίας κερδηθεῖσαν καὶ στοιχίσασαν τόσον ἀκριβὰ, ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινεν, ἂν ὁ Συμεῶν εἶχε νὰ πολεμήσῃ, κατὰ τὸν Κ. Πορφυρογεννήτου τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν φρουράν.

36) De adm. imp. 40, 173.



μασίας διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ σλαβισμού, διότι εἰς τὸ ἐξῆς ἔπρεπε νὰ γίνεται λόγος περὶ Νοτιοσλάβων ὡς ἰδιαιτέρας ἐνότητος.

Ἡ στρατιωτικὴ ἐναντίον τῶν Οὐγγῶν ἐπιτυχία τοῦ Συμεὼν ἀνέτρεψε τὴν πρὸ μικροῦ μόλις δημιουργηθεῖσαν εὐνοϊκὴν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων κατάστασιν. Ἐπανακάμψας οὕτως ἐκ τῆς πέραν τοῦ Δουνάβεως νικηφόρου ἐκστρατείας «γαυριῶν καὶ φραυατιόμενος», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Σκυλίτζη<sup>37</sup>, δυστροπεῖ διὰ τὸ κλείσιμον ὀριστικῆς εἰρήνης. Εἰς τὸν ἐν Μουνδράγα<sup>38</sup> ὑπὸ περιορισμὸν διατελοῦντα πρεσβευτὴν Λέοντα Χοιροσφάκτην ἐδήλωσεν, ὅτι πρὸ πάσης συζητήσεως διὰ τὴν εἰρήνην ἀπαιτεῖ νὰ λάβῃ ὄλους τοὺς εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων εὐρισκομένους Βουλγάρους αἰχμαλώτους, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς πρέπει νὰ ἦτο σεβαστὸς ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ὑπὸ τῶν Οὐγγῶν πωληθέντων αἰχμαλώτων. Ἡ ἀπαιτήσις διεπιβιάσθη ἀμέσως εἰς τὴν Κων]πολιν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιθυμῶν ν' ἀποφύγῃ νέας εἰς τὸν Αἴμον περιπετείας ἀπῆντησε συγκατατιθέμενος. Ὁ Συμεὼν ἀπέστειλε τότε τὸν ἐκ τῶν οἰκείων του ὀνόματι Θεόδωρον συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ Α. Χοιροσφάκτου εἰς Κων]πολιν πρὸς παραλαβὴν τῶν αἰχμαλώτων. Τοῦ προκαταρκτικοῦ ὄρου ἐκτελεσθέντος<sup>39</sup> ὁ Λέων Χοιροσφάκτης ἐπέστρεψεν αἰσιοδοξῶν εἰς Βουλγαρίαν πρὸς συνέχισιν τῶν διὰ τὴν ὀριστικὴν εἰρήνευσιν διαπραγματεύσεων.

Ἐνῶ ταῦτα συνέβαινον, σημαντικὴ μεταβολὴ ἐπῆλθεν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ τόσας νίκας κατὰ τῶν Ἀράβων δρέψας Νικηφόρος Φωκάς, δομέστικος τῶν σχολῶν, χάρις εἰς τὰς ραδιοουγίας τοῦ βασιλεοπάτορος Στυλ. Ζαούτζα ἐστερήθη τῆς ἀρχηγίας τοῦ στρατοῦ<sup>40</sup>. Ὁ Συμεὼν, ὅστις δὲν ἐλησμόνει τὰς καταστροφὰς, τὰς ὁποίας οἱ ὑπὸ Λέοντος ΣΤ' μετακληθέντες Οὐγγῶροι ἐπῆνεγκον εἰς τὴν χώραν του καὶ ὅστις εἶχεν ἤδη λάβει τοὺς μνημονευθέντας ὁμοεθνεῖς του αἰχμαλώτους,

37) Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 256,11.

38) Γεώργ. Μον. σ. 855,4. Λέων Γραμμ. σ. 268,23.

39) Ὅτι οὕτω συνέβη συνάγεται ἀπὸ τὴν φράσιν «καὶ τοῦτο (δηλ. ἀπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων) ποιήσεις ἀντιμιμούμενος τῷ σφ̄ θειοτάτῳ πατρί» τῆς μεταγενεστερᾶς ἐπιστολῆς (Β' 9) τοῦ Χοιρ. πρὸς Συμεὼν.

40) Γεώργ. Μον. σ. 855,8 ἐξ., Λέων Γραμμ. σ. 269,5 ἐξ. παραδίδουν, ὅτι ἀπέθανεν. Ὅμως ὁ Θεοφ. συνεχ. σ. 359,17 ἐξ. καὶ ὁ Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 256,16 ἐξ. παραδίδουν, ὅτι ὁ Ν. Φωκάς διαβλήθεις ὑπὸ τοῦ βασιλεοπάτορος Στ. Ζαούτζα, μισοῦντος αὐτόν, διότι ἐκεῖνος ἀπέκρουσε τὴν χεῖρα τῆς θυγατρὸς του, ἐστερήθη τῆς ἀρχηγίας τοῦ στρατοῦ. Ἡ ἔκθεσις τῶν γεγονότων ἀποδεικνύει τὴν ἀποψιν τῶν πρώτων ὡς μὴ ἐχομένην τῆς ἀληθείας. Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Ν. Φωκάς ὀλίγον κατόπιν—ἀσφαλῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλεοπάτορος (896)—διοριθεὶς στρατηγὸς τῶν Θρακησίων ἐν Μ. Ἀσίᾳ συνέχισε τὰς ἐπιτυχίας του κατὰ τῶν Ἀράβων, ἀπέθανεν εἰς βαθὴ γῆρας ἐγκαταλιπὼν δύο υἱοὺς Βάρδαν καὶ Λέοντα. Πρβλ. δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς πηγὰς Vasiliev αὐτόθι.

ἐθεώρησε τὴν στιγμὴν ταύτην πρόσφορον, ὅπως ἐπαναρχίσῃ τὰς ἐχθροπραξίας. Διὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης ἐπεδίωκε δύο τινά: νὰ ἐκδικηθῆ καὶ νὰ καλύψῃ, εἰ δυνατόν, διαρπαζῶν καὶ αἰχμαλωτίζων τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ἡ ἐπέμβασις τῶν Οὐγγρων ἐπροξένησεν εἰς τὴν χώραν του. Ἡ ὑπάρχουσα ἀνακωχὴ “ διακόπτεται καὶ ὁ Λέων Χοιροσφάκτης ρίπτεται ἐκ νέου εἰς τὴν φυλακὴν ”. Τὸ πρόσχημα οὐχ ἦν τὸ ὁποῖον ὁ ἄρχων τῆς Βουλγαρίας προέβη εἰς ἐπανάληψιν τῶν ἐχθροπραξιῶν δὲν μᾶς παρεδόθη “. Οἱ χρονογράφοι Γεώργιος Μοναχὸς “ καὶ Λέων Γραμματικὸς “ δέχονται ἀπλῆν ἐπιθυμίαν, ὅπως συλλάβῃ καὶ ἄλλους αἰχμαλώτους μὲ ἀντικειμενικόν, ὡς εἶναι εὐνόητον, σκοπὸν νὰ ζητήσῃ λύτρα.

Ἡ συμπεριφορὰ αὕτη ἄγει πλέον τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα πρὸς τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι ὁ μόνος τρόπος νὰ πεισθῆ ὁ Συμεὼν καὶ ἡσυχάσῃ εἶναι τὰ ὄπλα. Ἀποφασίσας λοιπὸν νὰ τελειώσῃ ἅπαξ διὰ παντός διέταξε τὴν διαβίβασιν τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατιωτικῶν δυνάμεων (τῶν θεμά-

41) Οἱ χρονογράφοι Γεώργιος Μοναχὸς (855,8 ἔξ.), Λέων Γραμματικὸς (269,5) καὶ Σκυλίτζης (B' 257,5) ὁμιλοῦν περὶ διαρρηξέως ὑπαρχούσης «εἰρήνης». Δηλ. περὶ εἰρήνης, ἣτις πρέπει νὰ ἐπικολούθησεν τὴν ἀπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων Βουλγάρων καὶ τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ἐκλείσεν ὁ Α. Χοιροσφάκτης ἢ, ὡς ὁ Slatarski δέχεται (Geschichte der Bulgaren I Teil von der Gründung des bulgar. Reiches bis zur Türkenzeit (679—1395), Leipzig 1918, σ. 51, τοῦ αὐτοῦ, Istorija, σ. 314) τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι αἱ λέξεις «εἰρήνη» τοῦ Γεωργίου Μοναχοῦ (855,9) καὶ τοῦ Λέοντος Γραμματικοῦ (269,5) καὶ «σπονδαί» τοῦ Κεδρηνοῦ—Σκυλίτζης (B' 257,5) πρέπει νὰ θεωρηθοῦν σημαίνουσαι ἀπλῶς ἀνακωχὴν. Τὸ ὅτι οὕτως ἔχει καὶ τὸ ὅτι οὔτε εἰρήνη ἐκλείσθη, οὔτε ἀπόδοσις τῶν κρατουμένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Ἑλλήνων αἰχμαλώτων ἔλαβε χώραν, μαρτυρεῖται ἐξ αὐτῶν τῶν ἐν συνεχείᾳ λεγομένων τοῦ Γεωργίου Μοναχοῦ καὶ Λέοντος Γραμματικοῦ. Ἀναγιννώσκοντες αὐτόθι, ὅτι ὁ Συμεὼν «ἐπιζητῶν γὰρ καὶ ἄλλους αἰχμαλώτους εἰσέρχεται κατὰ Ῥωμαίων». Δηλ. ὅτι ἦτο ἤδη κάτοχος ἀριθμοῦ τινος αἰχμαλώτων καὶ ἐπεζήτει ἀπλῶς νὰ τοὺς αὐξήσῃ διὰ τὰ λύτρα. Ἀλλὰ τοῦ Συμεὼν κατόχου παραμένοντος Ἑλλήνων αἰχμαλώτων πῶς ἦτο δυνατόν νὰ κλεισθῆ εἰρήνη; Ἐπὶ πλέον τὸ χωρίον τοῦ Ζωναρᾶ (IV 41,3—6): «Εἶτα ἐπέστειλε τῷ Λέοντι μὴ ἂν ποτὲ σπεισασθαι εἰ μὴ τοὺς αἰχμαλώτους Βουλγάρους λήψοιτο πρότερον» καὶ τούτους λαβὼν οὐκ ἐσπεισάτο» ἔρχεται ἀναμφισβητήτως εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἀπάφσεως ἡμῶν.

42) Τοῦτο συνάγεται ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Α. Χ. πρὸς τὸν Συμεὼν καὶ δὴ B' 2 ἔξ.

43) Ὁ Marquardt (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 526), ὁ Slatarski (Istorija τ. Α' μ.Β' 316) καὶ ὁ Macartney (The Magyars σ. 182) δέχονται, ὅτι ὡς τοιοῦτο ἐχρησίμεισε πληροφορία, καθ' ἣν καὶ ἄλλοι αἰχμαλωτοὶ Βούλγαροι εὗρισκοντο εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων κατακρατηθέντες παρὰ τὰ συμφωνηθέντα. Ἡ ἀποψὶς τῶν αὕτη προέρχεται ἐκ παρανοήσεως τοῦ χωρίου τοῦ Γεωργίου Μοναχοῦ (855,9 ἔξ.) «ἐπιζητῶν γὰρ καὶ ἄλλους αἰχμαλώτους (ὁ Συμεὼν δηλ.) εἰσέρχεται κατὰ Ῥωμαίων». Τὴν ἀκριβῆ σημασίαν τοῦ χωρίου ἐδώσαμεν εἰς τὴν ὑποσημείωσιν 41.

44) 855,8 ἔξ. Πβλ. καὶ ὑποσ. 41 καὶ 43.

45) 269,6 ἔξ. Πβλ. καὶ ὑποσ. 41 καὶ 43.

των). Αὐται ἐνωθεῖσαι μετὰ τῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ταχθεῖσαι ὑπὸ τὰς δια-  
δαγὰς τοῦ νέου δαμαστίκου τῶν σχολῶν Λέοντος Κατακαλῶν, διαδεχθέντος  
τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, ἔχοντος βοηθὸν τὸν Θεοδόσιον, πατρικίον καὶ πρω-  
τοβεστιάριον, ἐξέρχονται ἐναντίον τοῦ ἐπιδρομέως διατρέχοντος ἤδη τὴν  
Θράκη. Ἡ σύγκρουσις τῶν ἀντιπάλων ἐγένετο ἀνατολικῶς τῆς Ἀδριανου-  
πόλεως παρὰ τὸ Βουλγαρόφυγον<sup>46</sup>. Μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα ἢ ἤττα, τὴν  
ὁποῖαν οἱ Ἕλληνες ὑπέστησαν, ἦτο πλήρης. Αὐτὸς ὁ πατρικίος καὶ πρωτο-  
βεστιάριος Θεοδόσιος ἔπεσεν, ὁ δὲ δομέστικος τῶν σχολῶν Λ. Κατακαλῶν  
μόλις διέφυγε κλεισθεὶς εἰς Βουλγαρόφυγον. Ὁ Συμεὼν ἐν ἀσφαλείᾳ πλέον  
δηρῶν τὴν Θράκην καὶ ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ πλῆθος αἰχμαλώτων ἐπανάρχεται  
εἰς Βουλγαρίαν.

Ὁ νέος οὗτος θρίαμβος ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου κατέστησε τὴν καὶ ἄλ-  
λιως ὄχι εὐχάριστον θέσιν τοῦ πρεσβευτοῦ Λ. Χοιροσφάκτου ἐξόχως δύσκο-  
λον. Αἱ δυσχέρειαι διαγράφονται ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ πρὸς  
τὸν Συμεὼν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπέδιωκε τὴν ἀπόδοσιν τῶν πολυαριθμίων  
Ἑλλήνων αἰχμαλώτων καὶ δὴ ἄνευ λύτρων καὶ τὴν εἰρήνευσιν. Αἱ διαπρα-  
γματεύσεις μεταξὺ τοῦ ὑπὸ περιορισμὸν διατελοῦντος Λ. Χ. καὶ τοῦ ἐπανα-  
κάμπαντος Συμεὼν λαμβάνουν χώραν εὐθὺς μετὰ τὸ Βουλγαρόφυγον (896).  
Περὶ τοῦ ἀκριβοῦς τῆς χρονολογίας ταύτης οὐδεμία ἀμφιβολία ἐπιτρέπεται.  
Τὰ λεγόμενα τῆς πρώτης ἐπιστολῆς τοῦ Συμεὼν πρὸς Λ. Χ. ἀποτελοῦν τὴν  
καλυτέραν μαρτυρίαν. Αὐτόθι γίνεται λόγος περὶ ἡλιακῆς ἐκλείψεως λαβού-  
σης χώραν «πρόπερυσι» δηλ. πρὸ δύο ἐτῶν ἀπὸ τότε ποὺ ἐγράφη ἡ ἐπι-  
στολή. Τῆς αὐτῆς ἐκλείψεως μνεῖα διεσώθη παραλλήλως καὶ ὑπὸ τῶν хро-  
νογράφων<sup>47</sup>, πληροφοροῦντων ἡμᾶς, ὅτι ἐπὶ Λέοντος ΣΤ' καὶ δὴ κατὰ τὰ  
πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχῆς του συνέβη ἐκλείψις ἡλίου ὁρατὴ ἐν Κων]πόλει τὴν  
«ἔκτην» ὥραν τῆς ἡμέρας δηλ. περὶ τὴν μεσημβρίαν, καταστάντων ὁρατῶν  
τῶν ἀστρῶν, ἐπομένως ἦτο ὀλικὴ ἐκλείψις. Ἐκ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης μίαν  
μόνον ἐκλείψιν εὗρομεν, τῆς ὁποίας τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ συμπίπτουν πρὸς τὰ  
ὑπὸ τῶν χρονογράφων παραδιδόμενα. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ ὀλικὴ ἡλιακὴ ἐκλείψις,  
ὁρατὴ ἐν Κων]πόλει, τῆς 7 Ἰουλίου (περὶ ὥραν 10 π. μ.) τοῦ 894<sup>48</sup>. Κατὰ

46) Γεώργ. Μον. σ. 855, 10 ἐξ. Θεοφ. συνεχ. σ. 360, 8 ἐξ. Κεδρ.—Σκυλ. Β' σ. 257, 5 ἐξ.

47) Γεώργ. Μον. σ. 852. Συμ. Μαγ. σ. 701. Θεοφ. συνεχ. σ. 356. Λέων Γραμμ. σ. 266. Κεδρ. Σκυλ. Β' σ. 253.

48) L'art de verifier les dates etc. Paris 1770, σ. 69. T. Oppolzer, Canon der Finsternisse, Wien 1887. Ὁ Muralt ἐν Essai de chronogr. byz. σ. 469 τοποθετῶν τὴν ἐκλείψιν εἰς τὸ 857 (20 Ὀκτωβρίου) σφάλλει. Τὴν γνώμην τοῦ Muralt ἐδέχθη ὁ Σακκελίων. Τοῦτο τὸν ὠδήγησεν εἰς ἐσφαλμένην χρονολόγησιν τῆς ἀλλο-  
λογογραφίας Χοιροσφάκτου—Συμεὼν (ΔΙΕΒΕ 1 (1883) 380 ὕποσ.). Ἐπίσης ὁ Mercati σφάλλει δεχόμενος τὸ 893 ὡς ἔτος συγγραφῆς (Rivista d. Stud iorient. X. (1923—25) 221), ὁμοίως ὁ Slatarski (ἐνθ' ἄνωκ. σ. 315) τοποθετῶν τοῦτο πρὸ τῆς νίκης ἐναντίον τῶν Οὐγγρων.

ταῦτα ἢ συγγραφή τῆς ἐπιστολῆς καὶ ἢ διεξαγωγή τῶν διαπραγματεύσεων ἔλαβον χώραν μετὰ τὴν 7 Ἰουνίου τοῦ 896.

Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀλληλογραφίας διδασκόμεθα προσέτι τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας συχνὰ ἀντίκρουζεν ἡ βυζαντινὴ διπλωματία διαπραγματευομένη μετὰ βαρβάρων ἔθνων. Ὁ Συμεὼν δυνατὸν νὰ ἔλαβεν ἐν Κωνσταντινίᾳ, οἰανδήποτε χριστιανικὴν τε καὶ κλασσικὴν μόρφωσιν, κατὰ βάθος ὅμως παρέμενε βάρβαρος. Τοῦτου ἀναντίρρητον μαρτυρίαν ἀποτελεῖ ὁ ὑπ' αὐτοῦ τεθειὸς ὄρος, ἐκ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ ὁποίου ἐξήρησε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν κρατουμένων Ἑλλήνων αἰχμαλώτων, ὡς καὶ ὁ τρόπος διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, περὶ τοῦ ὁποίου διδακτικώταται εἶναι αἱ πρὸς τὸν ἴδιον ἐπιστολαὶ τοῦ πατριάρχου Νικολάου Μυστικοῦ. Ἐχρειάσθη πράγματι εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν ἢ διπλωματικὴ δεξιότης τοῦ Λ. Χοιροσφάκτου συνοδευομένη ὑπὸ εὐρείας μορφώσεως, ὅπως ἐπιτευχθῆ ἡ ὑπερφαιδύουσα τῆς βαρβαρικῆς πονηρίας καὶ τῆς καχυποψίας τοῦ Συμεῶν.

Οὕτω ὁ Βούλγαρος ἡγεμὼν παρανοῶν τὴν ἰκανότητα σοφῶν τιῶν τοῦ Βυζαντίου νὰ προλέγουν τὰς ἐκλείψεις, ἢ ὁποία, ὡς γνωστόν, ὀφείλεται εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐπιστήμης τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, διαβλέπει εἰς τὸ γεγονός τοῦτο θεῖαν δύναμιν, προφητικὴν <sup>49</sup>. Θαυμάζει λοιπὸν τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα, διότι τοῦ προεῖπε τὴν ἡλιακὴν ἔκλειψιν τοῦ 894 (7 Ἰουνίου) ὄραςας μάλιστα ἡμέραν, ὥραν καὶ διάρκειαν. Τὸ διὰ τῆς σπουδῆς τῆς ἀστρονομίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐπίκτητον τοῦτο προσὸν ἐκλαμβάνει ὡς ἔνδειξιν ἐνυπαρχούσης αὐτῷ προφητικῆς δυνάμεως. Γράφει λοιπὸν πρὸς τὸν Λ. Χοιροσφάκτην θέτων ὡς ὄρον ἀπολύσεως τῶν αἰχμαλώτων τὸ ἂν θὰ δυνηθῆ ὁ αὐτοκράτωρ νὰ εὕρῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σχετικῶς ἔχει εἰς τὸν νοῦν του. Καὶ δὴ ἐπάγεται : «καὶ εἰδὼς εἶπεν ἄν σοι, ὡς ἡ ἀπολυθῆσεται παρ' ἡμῶν ἢ κατασχεθῆσεται. Μήνυσον οὖν τῶν δύο τὸ ἕτερον. Καὶ εἰ τὴν ἐνδιάθετον ἡμῶν γνώμην γνώσῃ, ἄθλον καὶ προγνώσεως καὶ προσβείας ἔξεις—οἶδε Κύριος—τὸ τὴν αἰχμαλωσίαν λαβεῖν» <sup>50</sup>. Ὁ Χοιροσφάκτης λαβὼν ἐν τῇ φυλακῇ γνώσιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς θὰ περιῆλθεν ἀσφαλῶς εἰς δύσκολον θέσιν ἀπὸ τὸ πρωτοφανὲς τοῦ ὄρου, διότι δυνατὸν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἐπιθυμίας τοῦ Συμεῶν, ὅπως ἐξέυρη πρόσχημα μὴ ἀποδόσεως τῶν

49) Ἐνταῦθα εἶναι ἄξια μνησίας τὰ λεγόμενα τοῦ Rambaud (L'empire grec au Xe siècle σ. 329) : La Bulgarie présentait au Xe siècle de singuliers contrastes. La masse du peuple avait encore conservé beaucoup de ces superstitions qu' avait condamnées le pape Nicolas ; elle avait conservé la croyance à la pierre qui guérit, aux conjurations et incantations avant la bataille, aux bons et aux mauvais présages, à ces pratiques démoniaques qui avaient valu un si mauvais renom aux vieux Bulgares. Luitprand assure gravement qu' un des fils de Siméon était un sorcier si accompli, qu' en un clin d' oeil il changeait un homme en loup ou en toute autre bête.

50) Ἐπιστ. Α' 10 ἐξ.

αἰχμαλώτων<sup>51</sup>. Ἔσπευσεν ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὅπως ἀναφέρει τὰ τῆς ἐπιστολῆς εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Χωρὶς ὅμως νὰ περιμένη καθοδηγητικὴν ἀπάντησιν συντάσσει ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας τοιαύτην<sup>52</sup>. Ἄλλως τε διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ἀκριβῶς παρομοίου ἐνδεχομένου ἐξελέγη αὐτός, ὡς ὁ πλέον ἐπὶ παιδείᾳ διακρινόμενος, πρὸς διεξαγωγὴν τῶν διαπραγματεύσεων. Ἐπειδὴ δέ, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τὸν τρόφιμον τῆς πνευματικῆς κινήσεως τῆς Κων/πόλεως δὲν ἀνέμενε τοιοῦτόν τι, ἀρχίζει τὴν ἐπιστολὴν του μὲ φράσιν ἐν τῇ ὁποίᾳ διαχέεται λεπτὴ εἰρωνία : «Μηνύσας ἔφθης, ἀρχόντων φιλανθρωπότατε, ἃ καὶ μεμήνυκας»<sup>53</sup>. Ἐρχόμενος εἶτα εἰς τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἐπιστολῆς του ἀπαντᾷ, καθ' ὃν τρόπον ὁ καθείς εἰς τὴν θέσιν του θὰ ἔπραττε. Προλέγει δηλ. τὴν ἀπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων. Μὴ λησμονῶν ὅμως, ὅτι ἔχει νὰ κάμῃ μὲ ἕνα πονηρὸν ἡμιβάβαρον, φροντίζει μὲ ἔξαιρετικὴν πράγματι δεξιότητι καὶ διὰ μίαν ὁδὸν ὑποχωρήσεως. Ἡ ἀπάντησίς του κατὰ τοῦτο μόνον εἶναι προφητικὴ, κατὰ τὸ ὅτι μᾶς ἐνθυμίζει χρησμούς τῆς ἱερείας τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ πράγματι ἡ ἀπάντησίς του προφητεύει ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων μάλιστα ἄνευ λύτρων, γραφεῖσα ὅμως ἄνευ στίξεως καὶ κομμάτων ἐνέκλειε δυνατότητα καὶ μιάς ἀντιθέτου ἀναγνώσεως, βεβιασμένης βεβαίως. Ἐγραφε δ' ἐπὶ λέξει : «προλέγομεν ὡς τὴν Ῥωμαίων αἰχμαλωσίαν ἀποστελεῖς οὐδαμῶς κατέχων αὐτὴν μᾶλλον δὲ ἀποδώσεις οὐ δώροις δὲ ἢ τιμήμασι καὶ τοῦτο ποιήσεις ἀντιμιμούμενος τῷ σῷ θεοτάτῳ πατρί»<sup>54</sup>. Ὁ Συμεὼν ἀναγνώσας τὰς γραμμὰς ταύτας κατενόησε

51) Ὁμοίον τρόπον διαπραγματεύσεων τοῦ Συμεὼν μὲ διαφορούμενα καὶ ἀμφίβολα μᾶς διέσωσεν ἡ φράσις τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ : «καὶ μὴ γράφης οἷα γράφεις ἀμφίβολα καὶ ἀδύνατα» (Ἐπιστ. ΙΗ', Patr. Gr. 111, 125) ἀναφερομένη εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ 919.

Ἡ περίπτωσις αὕτη δὲν ἀπετέλει διὰ τὴν βυζαντινὴν διπλωματίαν ἀπροσδόκητόν τι. Πολλὰκις αὕτη ἀντίκρουζεν ἀναλόγους, ἀκατανοήτους δι' ἕνα πολιτισμένον, ὄρους. Διὰ τοῦτο ὁ Κων/τίνος Πορφυρογέννητος συντάσσωσιν τὴν πολιτικὴν του, οὕτως εἰπεῖν, διαθήκην (De administrando imperio) πρὸς τὸν υἱὸν του Ῥωμανὸν δὲν παρέλειψε νὰ διαλάβῃ καὶ περὶ τοῦ τρόπου ἀντιμετωπίσεως παρομοίων ἀπαιτήσεων ἐκ μέρους γειτονικῶν βαρβαρικῶν φυλῶν (De adm. imp. 13, 81 ἐξ. καὶ Περί Βασιλείου τάξεως Α' κεφ. 87—90 καὶ Β' κεφ. 47).

52) Ἐπιστ. Δ' 27 ἐξ.

53) Ἐπιστ. Β'

54) Ἐπιστ. Β'. Διὰ τῆς τελευταίας φράσεως ὑπονοεῖ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Βουλγάρων αἰχμαλώτων περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος. «Θεοτάτος πατήρ» δὲ ἐνταῦθα εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τῶν κατωτέρω χωρίων «τῷ προφήτῃ πατρί» (Ἐπιστ. Δ' 29), «τῷ σῷ πατρί τε καὶ βασιλεῖ» (Ἐπιστ. ΙΓ' 3) καὶ «πρὸς πατέρα καὶ βασιλέα» (Ἐπιστ. ΙΑ' 10), δηλ. ὁ αὐτοκράτωρ Λέων. Ὁ Slatarski (ἐνθ. ἀνοτ. σ. 307), ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ ὑπονοούμενος διὰ τῆς φράσεως «θεοτάτος πατήρ», εἶναι ὄχι ὁ Λέων, ἀλλ' ὁ πατήρ τοῦ Συμεὼν Βόρις — Μιχαήλ, σφάλλει. Πρῶτον διότι οὐδεμίᾳ μᾶς παραδίδεται ἀπόδοσις αἰχμαλώτων ὑπὸ τοῦ Βόριδος, ζήσαντος, ὡς γνωστόν, ἐν διαρκεί εἰρήνῃ πρὸς τὴν Κων/πολιν καὶ δευτέρον διότι

παραδόξως, ὡς προλεγουσας τὴν μὴ ἀπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων. Ἀπαντᾷ λοιπὸν (Ἐπιστ. Γ') ἰσχυριζόμενος, ὅτι ὁ βασιλεὺς οὐδαμῶς γνωρίζει τὰ μέλλοντα καὶ ἀπόδειξις τὸ ὅτι εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν δὲν εὗρεν ἐκεῖνο τὸ ὄποιον εἶχε κατὰ νοῦν, προγνώσας ὅτι οὗτος δὲν προτίθεται νὰ ξεποστείλῃ τοὺς αἰχμαλώτους, ἐνῶ αὐτὸς εἶχεν ἀποφασίσει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Συνέπεια: δὲν ὑποχρεοῦται νὰ τοὺς ἀποδώσῃ. Ἡ ἀνάγνωσις αὕτη δὲν παρεῖχε πράγματι εἰς τὸν παρομοίας μορφώσεως αὐτοκρατορικὸν ἀπεσταλμένον δυσκολίας κατὰ τὴν ἀνασκευήν. Ὁ Χοιρ. ἐπιχειρεῖ τοῦτο διὰ τῆς ἐπιστολῆς Δ'. Ἀνταπαντῶν διεξοδικῶς κατὰ πρῶτον μὲν ἐλέγχει τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν γραμματέων τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος, διότι οὗτοι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ στίξουν καὶ ν' ἀναγνώσουν ὀρθῶς, — βεβαίως ἢ μομφῇ αὕτη ἀφειῶρα μᾶλλον τὸν μαθητὴν τῆς Κων)πόλεως, δὲν τὴν προσάπτει ἕμως κατ' εὐθεῖαν διὰ λόγους εὐνοήτους — εἶτα δὲ προβαίνει εἰς ἀνάλυσιν τῆς ἐπιστολῆς του (Β') ὑποδεικνύων, πῶς ἔπρεπε νὰ ἔχη αὕτη ἀναγνωσθῆ καὶ διασαφῶν λέξεις τινάς, τὰς ὁποίας φαίνεται παρανοήσας ὁ Συμεών, ὡς π. χ. τὴν μετοχὴν ἀντιμιμούμενος, ὅπου ἡ πρόθεσις ἀντὶ σημαίνει ἴσον

ἢ προσφώνησις «θειότατος» ἦτο ἀδύνατον ν' ἀποδοθῆ εἰς τὸν Βόριν ζῶντα καὶ μὴ περιβληθέντα ἀκόμη μετὰ τὴν αἴγλην τῆς ἀγότητος, ὡς τοῦτο συνέβη ἀργότερον. Τὰ ἐπίθετα θεῖος καὶ θειότατος ἀρμόζουν εἰς τὸν Βυζαντινὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις ἦτο διὰ τοὺς Βουλγάρους ἡγεμόνας ὁ πνευματικὸς αὐτῶν πατήρ. Διὰ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Βόριδος τὸ 864 ὁ δεσμὸς μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων τῶν δύο ἐπικρατειῶν κατέστη διπλοῦς, ἦτο πολιτικὸς καὶ πνευματικὸς. Ὁ Βόρις εἶναι τὸ «πνευματικὸν τέκνον» τοῦ Μιχαήλ Γ', ὅστις δὲ «πνευματικὸς πατήρ» ἐκεῖνου. Ἡ δευτέρα αὕτη σχέσις μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμονικῶν οἰκῶν διατηρεῖται ἐπὶ μακρόν. Αἱ δὲ παρατεθεῖσαι φράσεις τῶν ἐπιστολῶν ἀποτελοῦν ὑπαινιγμὸν τῆς τοιαύτης συγγενείας. Σαφέστερα ὡς πρὸς τοῦτο εἶναι τὰ λεγόμενα τοῦ πατριάρχου Νικολάου Μυστικοῦ γράφοντος πρὸς τὸν διὰ τῶν ἐπιδρομῶν του τὸν ὀλεθρον σπείροντα Συμεών: «μηδὲ πόλεμον ἀναλαβέσθαι κατὰ τοῦ σου πνευματικοῦ πατρός, τοῦ θεοστεφεοῦς ἡμῶν βασιλέως», δηλ. τοῦ ἀνηλίκου Κων)τίνου Πορφυρογεννήτου (Ἐπιστ. Θ', Patr. Gr. 111, 77. Ἰδ. καὶ Ἐπιστ. ΚΕ', αὐτόθι 168). Ἡ πνευματικὴ αὕτη συγγένεια ἐπεκτείνεται καὶ μεταξὺ τῶν δύο ἔθνων. Πβλ. λεγόμενα Νικολάου Μυστικοῦ: «ἐκεῖθεν ταῦτα, οἶμοι τῶν ἔθρων παθῶν, ἐπεισῆλθε τὰ κακὰ μέσον Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων, μεταξὺ τῶν πατέρων καὶ τῶν τέκνων, οὗς οὐχ αἷμα καὶ σάρξ, ἀλλὰ τὸ πανάγιον πνεῦμα υἱοῦς καὶ πατέρας ἀπέδειξε». (Ἐπιστ. ΚΑ', Part. Gr. 111, 141). Ἐπὶ πλεον πβλ. «καὶ ἡμεῖς μὲν ὡς τέκνα τοὺς πατέρας ἐπιγινώσκετε, παρ' ὧν ἐδέξασθε καὶ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος τὴν χάριν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὡς πατέρες τὰ οἰκεῖα ἐν Χριστῷ τέκνα τοὺς Βουλγάρους ἐπιγινώσκουσι» (Ἐπιστ. ΚΘ', αὐτόθι 185). Τῆς πνευματικῆς συγγενείας μνεῖα ἐγένετο καὶ ἐν τῇ προσφωνήσει τῶν Βουλγάρων ἀπεσταλμένων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Πβλ. Κων)τίνου Πορφυρ. Περὶ βασιλείου τάξεως Β' 47 (681—2 καὶ 690, 11), ὅπου ἀναγινώσκωμεν «πνευματικὸς πάππος», «πνευματικὸν τέκνον», «πνευματικὸς ἔγγονος». Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δεσμοὺς πρὸς τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τῆς Μεγάλῃς Ἀρμενίας (αὐτόθι Β' 48 (687, 3) καὶ πρὸς τὸν τῆς Ἀλαβίας (688, 6). Οἱ ἡγεμόνες τῆς Γαλλίας, Γερμανίας, Σαξωνίας καὶ Βαλθούρης ἦσαν διὰ τὸν αὐτοκράτορα, «πνευματικοὶ ἀδελφοί» (689).

καὶ ὄχι ἐναντίον. Ἐπομένως ὁ Χοιρ. πρέπει ὄχι μόνον νὰ ἐπαινεθῆ ὡς μαντεύσας τὴν ἐνδόμυχον σκέψιν τοῦ Συμεών, ἀλλὰ καὶ νὰ λάβῃ ἀνευ ἄλλης διατυπώσεως τὸ ὑποσχεθὲν ἄθλον, δηλ. τοὺς αἰχμαλώτους<sup>55</sup>. Εἰς τὸ σημεῖον μάλιστα τοῦτο ἐπιχειρεῖ νὰ καταπλήξῃ τὸν ἡμιβάβαρον προσθέτων ὅτι ὁ βασιλεὺς ὄχι μόνον ἐμάντευσε τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος σκέψιν του, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄλον περιστατικόν, δηλ. τὸ ὅτι ὁ Συμεών ἐπρόκειτο νὰ θέσῃ τοιοῦτου εἴδους ὄρον, προσεφῆτευσεν, πρὶν ἀκόμη ὁ Χοιρ. ἐγκαταλείψῃ τὴν πρωτεύουσαν καὶ τοῦ τὸ ἀνεκοίνωσεν<sup>56</sup>. Ἐν τέλει τοῦ ὑπομιμνήσκει, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Συμεών ὠμίλησε κάποτε εἰς κύκλον ἐξεχόντων Βουλγάρων περὶ ἀπολύσεως τῶν κατακρατουμένων αἰχμαλώτων<sup>57</sup>, ὅπερ ἄλλως τε συνεφώνει πρὸς τὴν ἀποψίν του περὶ τοῦ τρόπου ἀναγνώσεως τῆς προφητευσῆς ἐπιστολῆς καὶ τὸ ὅποιον ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ Συμεών τοῦ εἶχον μεταδώσει.

Τὰ παρατεθέντα ἐπιχειρήματα τοῦ Χοιρ. σασιτίζουν τὸν Συμεών. Ἄδυνατων ν' ἀντεπεξέλθῃ εἰς τοὺς πολυπλόκους συλλογισμοὺς τοῦ πρεσβευτοῦ ἐξοργίζεται καὶ τοῦ ἀποστέλλει τὴν ἐξῆς ὀλιγόλογον καὶ ὀργίλον ἀπάντησιν. «ὦ μάλιστα Λέον, οὐχ ὑπεσχόμην περὶ αἰχμαλώτων· οὐ σοὶ ἐλάλησά τι· οὐκ ἐξαποστελῶ καὶ μάλιστα ὡς μὴ τὸ μέλλον γνοὺς καθαρῶς»<sup>58</sup>. Εἶναι καταφανές, ὅτι ὁ Συμεών γράφων «οὐχ ὑπεσχόμην περὶ αἰχμαλώτων· οὐ σοὶ ἐλάλησά τι» πάρενόησε κατὰ τρόπον ἀνεξήγητον τὴν φράσιν τοῦ Χοιρ. «εἶπας γάρ ποτε περὶ αἰχμαλώτων, εἴ γε μὴ λέληθέ σε, ὡς ἀπεστελεῖς αὐτοὺς καθὼς οἱ σοὶ νῦν μοι λέγουσιν»<sup>59</sup>. Πάντως δὲν πρόκειται νὰ ἀποστείλῃ τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τοῦτο κυρίως διότι ἡ πρόγνωσις τοῦ μέλλοντος δὲν ἦτο καθαρῶς διατυπωμένη. Καὶ μετὰ τὴν ἄνω σύντομον ἀπάντησιν ὁ Χοιρ. δὲν παραιτεῖται οὐχ ἦττον τῶν ἐπιδιώξεόν του, οὔτε ἀπελπίζεται. Ἄν δὲν ἐπέτυχε τοῦ σκοπομένου ἐκμεταλλεόμενος τὴν πίστιν τοῦ Συμεών εἰς δῆθεν μαντικὴν δύναμιν τοῦ αὐτοκράτορος, θὰ ἐπιχειρήσῃ τώρα νὰ κερδίσῃ τοῦτο χρησιμοποιοῦν τὰ πνευματικὰ ὄπλα, τὰ ὅποια ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων τοῦ παρέσχεν. Οὕτω τὴν ἄνω ἐπιστολὴν (Ε') τοῦ Συμεών, ἣτις ὑπῆρξε καὶ ἡ τελευταία, ὁ Χοιρ. χρησιμοποιοεῖ ὡς ἀφετηρίαν σειρᾶς ὀλοκλήρου ἐπιστολῶν ἐν ταῖς ὁποίαις ἀναπτύσσων μίαν ἐξαιρετικὴν δια-

55) Ἐπιστ. Δ' 24 ἐξ.: «εἶχον ἐπαινεῖσθαι ἂν ἔγωγε ὡς γνοὺς τὸ μέλλον τε καὶ ἀπόρρητον, καὶ οὐκ ἐπαινεῖσθαι μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ προγνώσεως ἄθλον τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπολαβεῖν».

56) Ἐπιστ. Δ' 27—28: «Ἐχεις τὴν προλεκτικὴν παρ' ἡμῶν δύναμιν, ἣν ἡμεῖς ἐκ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως προγνωστικῶς ἠπιστάμεθα.»

57) Ἐπιστ. Δ' 29—31: «εἶπας γάρ ποτε περὶ αἰχμαλώτων, εἴ γε μὴ λέληθέ σε, ὡς ἀπεστελεῖς αὐτοὺς, καθὼς οἱ σοὶ νῦν μοι λέγουσιν».

58) Ἐπιστ. Ε'.

59) Ἐπιστ. Δ' 29—31. Ὁ Slatarski (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 300—1) δισβλέπων εἰς τὴν φράσιν ταύτην μνησίων τῶν μετὰ τοῦ Εὐσταθίου διαπραγματεύσεων ἀσφαλῶς σφάλλει, ὡς ἡ παραθεθεῖσα ἀνωτέρω ἐξέλιξις τῶν γεγονότων ἀποδεικνύει.

λεκτικὴν ἰκανότητα—ὑπεδεικνύετο οὕτω ἐμμέσως ἢ ἀνωτερότης τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ—προσπαθεῖ νὰ ὑποβάλλῃ τὴν ἀποψίν του. Αἱ ἴδιαι μᾶς παρέχουν προσέτι ζώφραν εἰκόνα τῆς διπλωματικῆς δεξιότητος καὶ πνευματικῆς εὐστροφίας τοῦ Χοιρ. Ἡ ἐπιστολὴ ΣΤ' εἶναι ἡ πρώτη ἀπάντησις τοῦ πρεσβευτοῦ εἰς τὴν τρίτην τοῦ Συμεών. Ἐν ταύτῃ προσπαθεῖ μεταβάλλον τὴν στίξιν νὰ μετατρέψῃ τὸ ἀρνητικὸν περιεχόμενον τῆς εἰς καταφατικόν. Ἐπειδὴ ὅμως θὰ ἠδύνατό τις νὰ τοῦ ἀντεῖλη, ὅτι προτείνει ἀνάγνωσιν τὰ μάλιστα ἀμφίβολον, ἔχει ἤδη εὔρει τὴν ἀπάντησιν: Μάλιστα ἀμφίβολον, ὅμως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ὑπερισχύσῃ, ὅ,τι εἶναι φιλάνθρωπον, ἀλλὰ φιλάνθρωπον εἶναι ἢ ἀπόδοσις τῶν αἰχμαλώτων<sup>60</sup>. Τὸ αὐτὸ ἐπιδιώκει καὶ ἐν τῇ ἐπακολουθησάσῃ ἐπιστολῇ (Ζ') προτείνων νέαν διάφορον ἀνάγνωσιν. Ἄμφότεραι μένουσιν ἀναπάντητοι· οὐχ ἦττον ὁ Χοιρ. ἐπιμένει καὶ ἐν τῇ ἀμέσως ἐπομένῃ ἐπιστολῇ του (Η') ἀποπειρᾶται νὰ πείσῃ τὸν Συμεών ὅτι, ἂν ἡ ἐπιστολὴ του (Ε') παρέχῃ δυνατότητα ἀμφιβόλου καὶ πολλαπλῆς ἀναγνώσεως, τοῦτο δφεύεται εἰς θεῖαν ἐπέμβασιν, ἥτις ὄχι μόνον διάνοιαν καὶ γλῶσσαν πολλάκις πρὸς τὸ κακὸν τεινούσας μεταστρέφει, ἀλλὰ καὶ χεῖρα, ὡς εἰς τὴν προκειμένην περιπτώσειν, ὅταν αὕτη θέλῃ νὰ γράψῃ ἄδικόν τι<sup>61</sup>. Ἐν τῇ ἐν συνεχείᾳ ἐπιστολῇ του (Θ') ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ αὐτοκράτορος, ἰδὼν ὅτι τὰ μέχρι τότε ἐπιχειρήματα του ἔμειναν ἀτελέσφορα, ἀποπειρᾶται νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὸν Βούλγαρον ἠγεμόνα τὴν ἰδέαν, ὅτι οὗτος γράφων τὴν ἀρνητικὴν του ἐκείνην ἐπιστολὴν ἠθέληεν ἀπλῶς νὰ δοκιμάσῃ τὴν περὶ τῆς ἀρετῆς του πίστιν τοῦ Χοιροσφάκτου. Κατὰ πόσον δηλ. θὰ ἐπίστευεν ἀναγιγνώσκων τὴν ἀπάντησίν του (Ε'), ὅτι πράγματι ὁ Σ. ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ ἀφιλανθρώπως κατακρατῶν τοὺς αἰχμαλώτους. Ἐὰν ναί, ὁ Συμεών δικαίως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξοργισθῇ ὡς προσβεβλημένος καὶ νὰ μὴ ὑπακούσῃ εἰς τὴν αἰτησίαν. Ὁ Χοιρ. ὅμως οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀμφέβαλεν περὶ τῆς ἀγαθῆς προθέσεώς του. Ὁ Συμεών ὄθεν ἐκτιμῶν ἐπακριβῶς τοῦτο πρέπει ν' ἀποδώσῃ τοὺς αἰχμαλώτους<sup>62</sup>. Ἡ ἐπιστολὴ Γ' ἐγράφη, ἵνα ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν τῆς Θ'. Δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὴν ἀρνητικὴν ἐκείνην (Ε') τοῦ Συμεών, διότι τὸ περιεχόμενον ἦτο ἄδικον, ἐνῶ αὐτὸς γνωρίζει ἐκ τῶν πράξεων, ὅτι ὁ Συμεών εἶναι δίκαιος. Κατὰ συνέπειαν τὰ γραφόμενα ἀποτελοῦν δοκιμασίαν ἢ παιδιὰν ἢ καὶ δυνατὸν νὰ προέρχωνται ἀπὸ σφάλμα τοῦ γραμματέως. Ὁ Χοιρ.

60) Ἐπιστ. ΣΤ' 16—20: «Ἄλλ' εἶποι τις, ὅτι ἀμφίβολον ἀνάγνωσιν ποιεῖ. Αὐτὸ δὲ τοῦτο κἀγὼ εἴποιμι πρὸς τὸν τοῦτο λέγοντα. Ἀμφίβολον οὖν, ὡς πολλάκις ἀνταγινωσκόμενον. Εἰ δ' ἀμφίβολον, νικάτω τὸ φιλάθρωπον. Φιλάνθρωπον δὲ τὸ τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπολυθῆναι».

61) Ἐπιστ. Η' 6—9: «νῦν δὲ οὐ γλῶσσαν μόνον, οὐδὲ τὴν πρὸ ταύτης διάνοιαν, ἀλλὰ καὶ χεῖρα γράφουσιν τὰ μὴ δίκαια εἰς ἑτέραν γραφὴν θεὸς μετατάξατο».

62) Ἐπιστ. Θ' 12—14.



ἀμφιβάλλον και πάλιν ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν μέχρι τοῦδε ἐπιστολῶν του ἀποστέλλει και νέαν, τὴν ΙΑ'. Αὕτη περιστρεφόμενη περὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ὡς αἱ προηγούμεναι, τῆς παιζούσης ἀρνήσεως και δοκιμασίας, ἀποτελεῖ ἐπίκλησιν πρὸς τὸ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀρχοντος Βουλγαρίας ἐνυπάρχον ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νικηθῇ ὑπὸ τοῦ ἀπανθρώπου περιεχομένου μιᾶς ἐπιστολῆς, και τοῦτο διότι τὰ θέσει και τέχνη, ὡς εἶναι ἡ ἐπιστολή, δὲν δύνανται νὰ νικήσουν τὴν ἕξιν και τὴν φύσιν, ὡς αὐται παρουσιάζονται εἰς τὸν Συμεών.

Τέλος ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς ἐπετεύχθη. Ὁ Συμεὼν ἤρχισε νὰ κάμπεται. Τοῦτο πληροφορηθεῖς, φαίνεται, ἔξωδικῶς ὁ Χοιρ. γράφει νέαν ἐπιστολὴν (ΙΒ') περιστρεφόμενην περὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ὡς αἱ προηγούμεναι, δηλ. τῆς παιζούσης ἀρνήσεως και δοκιμασίας, και ἦτις ἰδέα ἀποδεικνύεται τώρα ἀληθής, διότι ἡ ἀρνητικὴ ἐπιστολὴ (Ε') φανερόνεται τέλος «ἀληθεύουσα πράγματι, κἂν δοκῇ ψεύδεσθαι τῷ γράμματι<sup>63</sup>». Ὁ Συμεὼν προφανῶς διάκειται ἤκιστα φιλικῶς πρὸς τὸν πρεσβευτὴν, ἴσως τὸν μισεῖ διὰ τὴν πειστικὴν του πνευματικὴν ἀνωτερότητα. Διότι πῶς ἄλλως εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ τὸ γεγονός ὅτι τὴν ἀπόφασίν του ν' ἀποδώσῃ τὸς αἰχμαλώτους δὲν ἀνακοινῶσι εἰς αὐτόν, ὡς τοῦτο θὰ ἦτο ἀναμφιβόλως κανονικόν, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν αὐτοκράτορα; Τοῦ τελευταίου τούτου περιελθόντος εἰς γνώσιν τοῦ Χοιροσφάκτου γεννᾷ εὐλόγους ἀνησυχίας μήπως ἐκεῖνος μεταβάλλῃ ἐκ νέου γνώμην, ἀπευθύνει ὅθεν τὴν ΙΓ' ἐπιστολὴν προτρέπων αὐτόν νὰ τηρήσῃ «τὴν πρὸς τὸν σὸν πατέρα φιλανθρωποπατῆρ ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ μὴ τὴν πρὸς τὸν ἐκείνου δοῦλον, ὡς ἐγῶμαι, παίζουσαν ἀρνησιν»<sup>64</sup>. Τὸ ζήτημα τῆς ἀποδόσεως τῶν αἰχμαλώτων εἰσηλθεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς διευθετήσεως. Ὁ Χοιρ. δὲ εἶναι ἐκεῖνος ὅστις συνεχίζει τὰς περαιτέρω ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν διαπραγματεύσεις. Οὕτω τέλος χάρις εἰς τὴν δεξιότητα αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ Λέων λαμβάνει τὸν σεβαστὸν ἀριθμὸν τῶν 120 χιλιάδων αἰχμαλώτων ἄνευ καταβολῆς λύτρων και κλείει εἰρήνην,<sup>65</sup> ἦτις εἰς τὸ ἕξῃς καθ' ὄλον τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του δὲν διαταράχθη σοβαρῶς. Οἱ ὄροι τῆς εἰρήνης δὲν μᾶς παρεδόθησαν. Τόσον οἱ χρονογράφοι οἱ τὰ γεγονότα ἐκεῖνα ἐκθέτοντες ὅσον και ὁ ἴδιος ὁ Χοιρ. σιωποῦν σχετικῶς. Ὁ Γεώργιος Μοναχὸς<sup>66</sup>, και ὁ συνεχιστὴς τοῦ Θεοφάνους<sup>67</sup> ἀναφέρουν, ὅτι ὁ Συμεὼν ἀποθανόντος τοῦ Λέοντος Σοφοῦ (912) ἔστειλεν εἰς Κων)πολιν πρέσβεις «μη-

63) Ἐπιστ. ΙΒ' 6—7.

64) Ἐπιστ. ΙΓ' 6—9.

65) Ἐπιστ. ΚΓ' (ΙΗ') 5 ἕξ. : «φέρε, τὰς τρεῖς πρεσβείας... τὰς ἐν Βουλγαρίᾳ φημί....., ἐν αἷς τοῦτο μὲν, εἴκοσι και ἑκατὸν χιλιάδας αἰχμαλώτων ἐκεῖθεν λαβόν, και σπονδὰς ἐγγράφους εἰρηνικὰς ποιήσας ἐπανελέλυθα...»

66) 873, 13 ἕξ.

67) 380, 5 ἕξ.

νῶν Ἀλεξάνδρῳ τὰ πρὸς εἰρήνην, καὶ τοῦ φιλοφρονεῖσθαι αὐτὸν καὶ τιμᾶσθαι καθὼς περ ἐπὶ τοῦ Λέοντος». Τοῦτο δηλοῖ βεβαίως ἀποστολὴν ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος δώρων εἰς τὸν Βούλγαρον ἡγεμόνα, οὐδαμῶς ὅμως καταφαίνεται, ἂν πράγματι πρόκειται περὶ ὄρου τῆς κλεισθείσης τὸ 896 ὑπὸ τοῦ Χοιρ. εἰρήνης, ὡς ὁ Slatarski<sup>68</sup>, ὑποστηρίζει, ἢ ἄλλως πως δημιουργηθείσης ὑποχρεώσεως. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο οὐδαμῶς σαφέστερον εἶναι σχετικὸν χωρίον τῆς ἐπιστολῆς<sup>69</sup>, τοῦ εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον τὸ 912 ἀποκατασταθέντος πατριάρχου Νικολάου Μυστικοῦ. Αὕτη ἀπειθυνομένη πρὸς τὸν Συμεὼν μετὰ τὴν ἐκ μέρους τούτου ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν δύο χριστιανικῶν ἔθνῶν. Αὐτόθι λοιπὸν μνημονεύονται οἱ ὅροι συνάψεως εἰρήνης, τοὺς ὁποίους οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἀνηλικίου Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου προέτεινον: ἦτοι «ἐνορκον ἀσφάλειαν γενέσθαι τοῦ μὴ τοὺς Βουλγάρους ἀσύμφορόν τι πράττειν· καὶ τελεῖσθαι μὲν καθὼς ἔξ ἀρχῆς καὶ τὸ λεγόμενον κομβέντον, στέλλεσθαι δὲ καὶ τὰ ἐκ τῆς ῥωμαϊκῆς βασιλείας ὡς ἔθος πρὸς σὲ στελλόμενοι μέχρι τοῦ Δεβελτοῦ, ἐκεῖθὲν τε διὰ τῶν ὑμετέρων ἀνθρώπων κομίζεσθαι πρὸς τὴν σὴν ἔξουσίαν, καὶ ἀρκεῖσθαι τούτων οὕτω γινομένων, καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν, μηδὲ τὴν τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων πρὸς σὲ ἀφίξιν τε καὶ προσκύνησιν»<sup>70</sup>. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀποστολὴ δώρων, προφανῶς ἐτησίων, ἐγένετο κατ' ἐῤῥος καὶ οὐχὶ ὡς ὄρος τις εἰρήνης ἐπέβαλλε. Τὸ γεγονός τοῦτο δὲν ἐνέχει, νομίζομεν, ἰδιαιτέραν τινὰ σημασίαν, καθότι εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ Κων]πολις συχνὰ ἔστειλε χρηματικὰ δῶρα εἰς ἐπικινδύνους βαρβάρους γείτονας, μεταίωνουσα οὕτω τὰς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς τῶν.

\* \*

Εἰς τὰς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Βουλγάρους τῆς ἀμέσως μετὰ τὸ Βουλγαρόφυγον ἐποχῆς ἀπεδόθη χωρίον τοῦ συγχρόνου Ἄραβος χρονογράφου Tabari. Κατὰ τὰ λεγόμενα λοιπὸν τοῦ Tabari τὸ 283 (ἔτ. ἐγ.) δηλ. 896 μ. Χ. οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὸν Συμεὼν λεηλατοῦντες τὴν ὑπαιθρον προὐχώρησαν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς πρωτεύουσας τῆς αὐτοκρατορίας ἀναγκάσαντες τοὺς ἀντιπάλους τῶν νὰ κλεισθοῦν ἐν αὐτῇ. Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ΣΤ' ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ τοῦ ἀποστείλας ἠρώτησε τὸν ἄρχοντα τῶν Βουλγάρων: «ἡ θρησκεία μας εἶναι ἡ αὐτή, πρὸς τί λοιπὸν τὰ ἐξοντῶμεν ἀλλήλους;» Εἰς ταῦτα ἐκεῖνος ἀπήντησε: «Τὸ κράτος τοῦτο εἶναι τῶν πατέρων μου καὶ δὲν θὰ παραιτηθῶ προτοῦ ὁ ἕτερος ἔξ ἡμῶν ἐπικρατήσῃ»<sup>71</sup>. Ὁ αὐτοκράτωρ διαπιστώσας ὅτι οὐδεμία δυνατότης συνεννοήσεως ὑπῆρχε, προέβη εἰς μίαν

68) Istorija τ. Α' μ. Β' σ. 321 ἔξ.

69) Ἐπιστ. ΣΤ', Patr. Gr. 111, 56-60.

70) Ἐπιστ. ΣΤ', Patr. Gr. 111, 57.

71) Ἐκ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως τοῦ χωρίου ὑπὸ J. Marquardt, Osteuer. u. Ostas. Streifzüge σ. 519.

ήμισια πιθανήν ἐνέργειαν. Συνεκέντρωσε δηλ., κατὰ τὸν Tabari πάντοτε, τοὺς ἐν τῇ πρωτευούσῃ εἰρικομένους Ἀραβίας αἰχμαλώτους, ὥπλισεν αὐτοὺς καὶ ἐξαπέστειλεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους χάρις εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν πρώτων ἐνίκησεν. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως, συνεχίζει ὁ Ἀραβὸς χρονογράφος, φοβούμενος τοὺς ὥπλισμένους Μουσουλμάνους ἀνεκάλεσεν αὐτοὺς καὶ ἀφοπλίσας διεμοίρασεν ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας.

Τὸ ἄνω χωρίον τοῦ Tabari πρῶτος ἐπραγματεύθη τὸ 1895 ὁ R. Abicht<sup>72</sup> ἀποδώσας εἰς τὸ ἔτος 896. Ὀλίγα ἔτη κατόπιν ὁ J. Marquardt<sup>73</sup> διετύπωσε τὴν αὐτὴν γνώμην. Ὁ A. Vasiliev<sup>74</sup> πραγματεύεται ἐπίσης τὸ χωρίον. Τοποθετεῖ δὲ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην ἐναντίον τῆς Κων]πόλεως καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν Ἀράβων αἰχμαλώτων πρὸ τοῦ ἔτους, καθ' ὃ οἱ Οὐγγροὶ ἐπενέβησαν ὡς σύμμαχοι τοῦ Λέοντος ΣΤ' δεχόμενος μάλιστα ὅτι ἡ ἐπίθεσις ἀκριβῶς αὕτη κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν πρόσκλησιν τῶν Μαγάρων. Τέλος ὁ F. Dvornik<sup>75</sup> ἀσπάζεται τὴν ἄποψιν τῶν Abicht καὶ Marquardt. Συσχετίζων δὲ μάλιστα τὴν δῆθεν νίκην τῶν ἐξοπλισθέντων αἰχμαλώτων ἐναντίον τῶν Βουλγάρων πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν τριάκοντα φρουρίων τοῦ θέματος Δυρραχίου<sup>76α</sup> δέχεται, ὅτι ὁ Συμεὼν ἤτηθεις προέβη εἰς τοῦτο. Ὁ Slatarski (Istorija σ. 319) δέχεται τὸ 896. Ὁ C. A. Macartney<sup>76</sup> καὶ ὁ S. Runciman<sup>77</sup> δέχονται τὴν χρονολόγησιν, ὅμως ὁ μὲν ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι πρόκειται περὶ μετακληθέντων Μαγάρων εἰδωλολατρῶν, ὁ δὲ εὐρίσκει πιθανώτερον, ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Tabari ἀναφέρεται εἰς ἕκ τῆς Ἀσίας προερχομένους ἐποίκους τῆς Θράκης. Πάντες οἱ μνημονευθέντες ἐρευνῆται δεχθέντες τὴν χρονολογίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Tabari παραδίδει δηλ. 283=896, ἔσφαλον. Ἡ διήγησις περὶ χρησιμοποίησεως τῶν Ἀράβων αἰχμαλώτων, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποδίδῃ ἱστορικὸν γεγονός, ἀναφέρεται εἰς τὴν ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος ΣΤ' πολιτοκίαν τῆς Κων]πόλεως δηλ. τὸ 913. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ χωρίου παρὰ Marquardt μᾶς ἔφερεν εἰς τὸν νοῦν τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιστολῶν τοῦ πατριάρχου Νικολάου Μυστικοῦ, μέλους τῆς ἀντιβασιλείας, πρὸς τὸν Συμεὼν ἐν ταῖς ὁποίαις καταφαινεται τὸ πολιτικὸν τοῦ δευτέρου πρόγραμμα νὰ ὑποκαταστήσῃ τοὺς Ἕλληνας αὐτοκράτορας διὰ τοῦ οἴκου του. Ἡ ἐγερθεῖσα ὑπόψια, ὅτι πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἐπιστολῶν, μετε-

72) Der Angriff der Bulgaren auf Constantinopel im J. 896 n. Ch. ἐν Archiv für slavische Philologie 17 (1895) σ. 477—482.

73) Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 519—520.

74) Byzance et les Arabes II, κεφ. II, Les empereurs Léon VI le Philosophe et Alexandre.

75) Les Slaves, Byzance et Rome au IX siècle σ. 305 ἐξ.

76α) G. Kolias, L. Choerosphactès σ. 42.

76) The Magyars in the Ninth Century, σ. 186.

77) A History of the First Bulgarian empire, London 1930, σ. 148.

τράπη εἰς πεποίθησιν, ὅταν ἀνεγνώσαμεν ὡς ὁ Abicht παρέχει τοῦτο. Αὐτόθι προστίθεται μία παραλλαγή τῆς ἀνωτέρω παρατεθείσης φράσεως: «Τὸ κράτος τοῦτο εἶναι τῶν πατέρων μου» οὐδαμῶς ἀνταποκρινομένης εἰς τὰ γεγονότα καὶ ἐπομένως ἀδύνατον νὰ ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Συμεών. Ἡ παραλλαγή ἔχουσα οὕτω: «Τοῦτο εἶναι ἓνα κράτος τὸ ὁποῖον τώρα περιήλθεν εἰς ἐμέ»<sup>78</sup>, εὗρίζεται ἐν ἀπολύτῳ συμφωνίᾳ πρὸς τὰς μετὰ τὸν θάνατον Λέοντος Σοφοῦ γεννηθείσας παρὰ τῷ Συμεὼν γνωστὰς φιλοδοξίας. Ὁ Abicht, ὅστις περιορίσθη μόνον εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ Ed. Muralt<sup>79</sup> δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν συσχετισμὸν πρὸς τὰς ἑλληνικὰς πηγὰς, συνεσχέτισεν οὐχ ἦττον ὀρθῶς πρὸς χωρίον τοῦ Barhebraeus ἔχον ὡς ἑξῆς: «Συμεών, ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων καὶ Σλάβων, ἐπήλθεν ἐναντίον τῆς Κων)πόλεως, ἠρώηωσε πολλὰς πόλεις, ἠπέλιπεν αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν ἀνεγείρας ἐναντίον ταύτης μεγάλην τάφρον διήκουσαν ἀπὸ Βλακερνῶν μέχρι τῆς Χρουσῆς καλουμένης πύλης. Ὁ βασιλεὺς δὲ τῶν Ρωμαίων δι' ἀπεσταλμένου εἶπεν εἰς αὐτόν: «ὄλοι ἡμεῖς εἴμεθα χριστιανοί, τέκνα ἑνὸς βαπτίσματος, πρὸς τί αἱ μεταξὺ ἡμῶν ἔριδες;» Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἐκεῖνος δὲν ἐπέιθετο νὰ συνάψῃ εἰρήνην, ὁ βασιλεὺς τῆς Κων)πόλεως συγκεντρῶσας τοὺς ἐν Κων)πόλει εὗρισκομένους Ἄραβας αἰχμαλώτους ὑπεσχέθη εἰς αὐτούς, ὅτι, ἐὰν οὗτοι ἐβοήθουν τοὺς Ρωμαίους πρὸς καταπολέμησιν τῶν Βουλγάρων, θὰ τοὺς ἀφηνεν ἐλευθέρους<sup>80</sup>. Ἡ συνέχρεια ἔχει ὡς καὶ παρὰ Tabari. Καὶ ἐνῶ ὁ Barhebraeus, ὅστις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἠντίλησεν ἔκ τε τοῦ Tabari καὶ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Σύρου<sup>81</sup>, ὀρθῶς ἀποδίδει τὸ γεγονός εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας Κων)νου Πορφυρογεννήτου ἀκολουθῶν τὸν δεύτερον, ὁ Abicht δεχόμενος ἀνεξελέγκτως τὴν ὑπὸ τοῦ Ἄραβος χρονογράφου παρεχομένην χρονολογίαν τὸ τοποθετεῖ, ὡς εἴπομεν, εἰς τὸ 896<sup>82</sup>. Ἐκφράζει τὴν ἐκπληξίν του, διότι οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι, τοὺς ὁποίους, ὡς εἴπομεν, οὐδαμῶς ἠρεύνησε, δὲν ὀμιλοῦν περὶ τῆς εὐθὺς μετὰ τὴν ἦταν τοῦ Βουλγαρόφυγου πολιορκίας τῆς Κων)πόλεως. Μάλιστα ὁ Marquardt<sup>83</sup> νομίζει, ὅτι εὔρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰρωνευθῇ. Ἀμφότεροι ἀπατώνται. Αἱ ἑλληνικαὶ πηγαὶ δὲν ὀμιλοῦν περὶ πολιορκίας εὐθὺς μετὰ τὸ Βουλγαρόφυγον, διότι αὕτη δὲν ἔλαβε χώραν. Ὀμιλοῦν ὁμοῦς περὶ τοιαύτης συμβάσεως τὸ 913. Ἡ σχετικὴ διήγησις τοῦ Γεωργίου Μονα-

78) Archiv für slav. Phil. 17 (1895) 478.

79) Essai de chronographie byzantine (395—1057), St. Petersburg 1855.

80) Τὸ χωρίον ἐκ τῆς συριακῆς ἐκδόσεως τοῦ Barhebraeus ὑπὸ Bruns καὶ Kirsch, Leipzig 1789, σ. 175 ὡς τοῦτο παρέχει ὁ Abicht ἐνθ' ἄνωτ. σ. 479.

81) Michel le Syrien, Chronique, ἔκδ. καὶ μετάφρ. J. Chabot, Paris 1906, τ. III σ. 118.

82) Ὁ Muralt ἐνθ' ἄνωτ. σ. 741 τοποθετεῖ τὸ συμβάν εἰς τὸ 896 Ὁ Vasiliev αὐτόθι συνταυτίζει τὰ λεγόμενα τοῦ Barhebraeus πρὸς τὰ τοῦ Tabari ἐν III σ. 2152—3 (ἡ παραπομπὴ ἐκ τοῦ Vasiliev).

83) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 526 καὶ 527.

χοῦ<sup>84</sup> ἔχουσα ὡς ἑξῆς: «Αὐγούστῳ δὲ μηνὶ Συμεὼν ὁ Βούλγαρος ἄρχων, ἐκστρατεύσας κατὰ Ῥωμαίων σὺν ὄχλῳ πολλῶ καὶ βαρεῖ, κατέλαβε τὴν Κων)πολιν, καὶ δὴ περικαθήσας αὐτὴν χάρακι περιέβαλεν ἀπὸ Βλαχερνῶν καὶ μέχρι τῆς λεγομένης Χρυσῆς πόρτης, ἐλπίζοι μετέωρος ὧν ἀπονητὶ ταύτην πάντως εἰλεῖν», εἶναι ἀσφαλῶς ἡ πηγὴ τοῦ Μιχαὴλ Σύρου. Ὁ ῥόλος, τὸν ὁποῖον οἱ ἐξοπλισθέντες Ἀραβες αἰχμάλωτοι διεδραμάτισαν, δὲν εἶναι δυνατὸν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἱστορικὴ πραγματικότητα, νὰ ἐνεῖχε τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Tabarī τοῦ προσέδωκεν. Εἰς τοῦτο συνηγοροῦν δύο τινά: πρῶτον οἱ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Μοναχοῦ ἐν συνεχείᾳ παρατιθέμενοι λόγοι ἀποχωρήσεως τοῦ Συμεὼν καὶ αἰτήσεως εἰρήνης, ἧτοι: «ἐπεὶ δὲ τὴν τε τῶν τοίχων κατέμαθεν ὀχυρότητα τὴν τε ἐκ τοῦ πλήθους καὶ τῶν πετροβόλων ἀσφάλειαν, τῶν ἐλπίδων σφαιεῖς ἐν τῷ λεγομένῳ Ἐβδόμῳ ὑπέστρεψεν, εἰρηνικῶς σπονδὰς αἰτησάμενος», καὶ δεύτερον ἡ φράσις αὐτοῦ τοῦ Barhebraeus: «ἐὰν οὗτοι ἐβοήθουν τοὺς Ῥωμαίους πρὸς καταπολέμησιν τῶν Βουλγάρων».

Γ. Τ. ΚΟΛΙΑΣ

84) 877, 12 ἑξ. Πρὸς ἐπιπλ. Θεοφ. συνεχ. 385,5 ἑξ. Κεδρ.—Σκυλ. Β' 282,5 ἑξ.

## Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

### 1. Τὰ ἀρχεῖα τῆς Κοινότητος Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Χάριν τῆς ἱστορίας σημειώνομεν ὅτι ἡ προσπάθειά μας πρὸς εὐρεσιν τῶν χαμένων ἀρχείων τῆς Ἑλλην. Κοινότητος Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐναυάγησεν. Πρὸς τοῦτο εἶχομεν γράφει παντοῦ, ὅπου ἐπιστεύετο ὅτι ἤμποροῦσε νὰ εὐρεθῆ καὶ ἡ ἐλαχίστη ὑπόνοια περὶ τῆς υπάρξεώς των. Ἡ δημοσιευομένη ἀμέσως ἐπιστολὴ τοῦ μητροπολίτου Σιδηροκάστρου μᾶς παρέχει τὸ ἱστορικὸν τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀρχείων μέχρις Ἀλεξανδρουπόλεως. Ἡ δὲ ἀπάντησις εἰς ἔγγραφον μας τῆς Γεν. Διοικήσεως Θράκης ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1940 περὶ τῆς ματαίας προσπάθειαις τῆς Γεν. Διοικήσεως, μᾶς ἀφαιρῆ καὶ τὴν τελευταίαν ἐλπίδα ὅτι θέλουσι ποτὲ ἀνευρεθῆ ταῦτα τόσον πολύτιμα διὰ τὴν πνευματικὴν ἱστορίαν τῆς λαμπρᾶς Κοινότητος Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

*Κύριε Παπαχριστοδοῦλου,*

Ἄφου σᾶς συγκαρῶ διὰ τὸ «Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» ὅπερ τιμᾷ τὸν τε διευθυντὴν τοῦ περιοδικοῦ καὶ τοὺς συνεργάτας αὐτοῦ καὶ ἀφου σᾶς εὐχηθῶ εὐφρόσυνον καὶ πρὸξενον πάσης πνευματικῆς χαρᾶς τὸ νέον ἔτος 1940 ἀκολουθῶς ἐκφράξω τὴν λύπην μου διὰ τὴν μυστηριώδη ἀπώλειαν τῶν ἀρχείων τῆς Μητροπόλεως 40 Ἐκκλησιῶν. Ὅλα τὰ ἀρχεῖα Μητροπόλεως τε καὶ Φιλ. Συλλόγου συνελέγησαν ὑπ' ἐμοῦ, ἐτοποιητήθησαν εἰς ἓν κιβώτιον, ἐγράφη ἔξωθεν αὐτοῦ «Ἀρχεῖον Ἱερᾶς Μητροπόλεως 40 Ἐκκλησιῶν», ἐκομίσθησαν ὑπ' ἐμοῦ προσωπικῶς κατὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησίν μας μετὰ τοῦ κ. Νομάρχου καὶ τῶν ἀρχείων τῆς Νομαρχίας, καὶ ὅτε ἀφίχθημεν εἰς Δεδέ-Ἀγάς, ἐτοποιητήθησαν πάντια ταῦτα εἰς τὰ ὑλόγια τῆς Νομαρχίας καὶ ὅταν μετὰ ἓν περὶπου ἔτος ἐζητήθησαν διὰ τινα διαθήκην καὶ ἀργότερον δι' ἓν προικοσύμφωνον, ἐστάθη ἀδύνατον νὰ εὐρεθῶσιν. Ἐκτυπήσαμεν ὅλας τὰς θύρας καὶ ὁ ἱατρός Τζελέμπογλου ἐπίσης ἠρεσύνησεν, ἀλλ' εἰς μάτην. Τίς παρέλαβεν αὐτὰ ἐκεῖθεν καὶ ποῦ τὰ μετέφερε ἄγνωστον. Εἶχομεν δὲ μέσα καὶ ὅλα τὰ ἀσημικὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐρευνήσατε, ἂν θέλητε καὶ σεῖς καὶ ἴσως εὐρεθῶσι.

Μετὰ πολλῶν εὐχῶν

† Ὁ Σιδηροκάστρου Βασίλειος

Σημ. τ. Δ. Ἡ Γεν. Διοίκησις εἰς αἰτησίῳν μας ὅπως ἐπιδιώξῃ τὴν ἀνεύρεσίν των, ἀπήντησεν ὅτι οὐδὲν ἀνευρέθη ἐκ τῆς γενομένης ἐρευνῆς.

### 2. Ἐλλόγιμε κ. Πολ. Παπαχριστοδοῦλου,

Εὐχαριστῶς λαμβάνω τὴν ἔκδοσιν τοῦ Θρακικοῦ Ἀρχείου καὶ συγκαίρως ὑμῖν θερμοῦς διὰ τὴν λαμπρὰν ἀσχολίαν σας, ἣτις εἶναι ἄγαν ἐθνικῆ. Εἰς τὴν σελ. 121 (τ. ΣΤ') σχετικῶς μὲ τὸν αἰθιμιον Δαμιανὸν Διβερόπουλον ἐπιγραφήτω μοι ἡ ἐπαινορθώσις ὅτι ἐδίδαξεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὡς ἐκτακτος καθηγητῆς ἀπὸ τοῦ 1852—56 ἴσως δὲ εἶναι τυπογραφικὸν παρῶραμα τὸ ἀναγραφόμενον μέχρι τοῦ 1896. Ἄλλ' οὔτε διωρίσθη ἱερατικῶς προϊστάμενος τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἑλλ. Ναοῦ: Παρητήθη τῆς καθηγεσίας καὶ μετέβη εἰς Βιέννην ἔνθα ἱεράτευεν ὁ ἀδελφός του ἀρχιμ. Κοσμῆς Διβερόπουλος.

Ἄτυχῶς εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπ. μεταξὺ τῶν φω-

τογραφῶν ὄλων τῶν προϋπαρξάντων καθηγητῶν δὲν ὑπάρχει ἡ φωτογραφία τοῦ Διβεροπούλου οὐδαμοῦ εὑρεθεῖσα.

Μετ' εὐχῶν

Ἰεζεκιήλ Βελανιδιώτης Θεσσαλιώτιδος

Υ. Γ. Γράφω εἰς ὑμᾶς διότι δὲν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίζω τὸν συντάκτην τῆς λαμπρᾶς διατριβῆς κ. Κ. Κουρτίδην.

### 3. Γιὰ τὰ ὑφάδια. Τὰ ταρακλιὰ

«Ἦταν ὁ παπποῦς ὁ Κωνσταντῆς ὁ Ταυσιτίδης ὁ παλιὸς πρᾶματευτῆς, ποὺ εἶχε τὰ ξακουστὰ φελεμένα, τὰ στημόνια καὶ τὰ φάδια καὶ σ' αὐτὸν ἐπήγαιναν οἱ καλὲς φάντριες νὰ προμηθευθοῦν τὸ νῆμα ποὺ ἐχρειάζοντο, ἀνάλογο πρὸς τὸ εἶδος τοῦ πανιοῦ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ φιλοτεχνήσουν μετ' ἐξομοιωμένη τέχνην τους. Διότι ἦσαν πολὺ ξακουσμένα τὰ ὑφανιὰ τοῦ λάκκου (ἐργαλειοῦ) τῶν Σαρανταεκκλησιῶν, ποὺ τὰ ἐθαύμαζαν ἀκόμη καὶ στὴν πρωτεύουσα τοῦ βιλαετιοῦ, τὴν Ἀνδριανούπολη, τῆς ὁποίας οἱ γυναῖκες δὲν ἔβλεπεν μετ' εὐνοϊκὸ μάτι συνήθως κάθε ἀνεγνωρισμένην ὑπεροχὴν τῶν ὁμοφύλων των τῶν Σαρ. Ἐκκλησιῶν. Ὁ γεροταυσιτίδης λοιπὸν ἤξευρεν τί θὰ δώσῃ στὴν ἄμνια τῇ Μάλαμα, πρωτομαστόρισσα στὰ ψηφωτὰ καὶ τί στὴν κυρὰ Δοχτινιώ, τεχνήτρα στὶς σαντρατωτῆς μεσάλες, ὅπως καὶ τί ἐχρειάζετο ἢ ἄμνια ἢ Πουλίν' γιὰ τὰ κομοξακουσμένα τῆς ταρακλιὰ, τὰ χρησιμοποιούμενα ὡς καλοκαιρινὰ μακάτια, στρωσίδια δηλ. τῶν καναπέδων τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου. Μετ' ὅλην τὴν ἀγαρμοματοσύνην ἢ ὑφάντρα ἤξευρε νὰ μὴ γελασθῆ, διότι ἐσυνήθισε τὸ μάτι τῆς στὴν ἐτικέτα τοῦ δέματος μετ' ὁ νῆμα, ποὺ ἤρχετο ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, τὴν καλὴ μάρκα Α. Α. Cronto καὶ ἀπ' αὐτὸ θὰ ἔπαιρνε γιὰ στημόνι τὸ κλωστρὸ καὶ γιὰ ὑφάδι τὸ λαυό. Ἐχρειάζετο δὲ ἰδιαίτερα προπαρασκευῆ στὸ στημόνι προκειμένου γιὰ τὰ ταρακλιὰ, ὥστε νὰ ἐπιτίχουν οἱ θαυμαστικαὶ σκιάσεις τοῦ bleu ἐπὶ τοῦ λευκοῦ. Καὶ πρῶτα ἔπρεπε τὸ νῆμα, ὅπως ἦτο εἰς τσιλέδες, νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν μάζαλ' (ἀραιότατον μίγμα νεροῦ καὶ ἀλεύρου βρασμένου) διὰ νὰ ἀποκτήσῃ περισσοτέραν ἀντοχὴν. Μετὰ τὸ στέγνωμα ἐκαλαμαίετο καὶ ἐγένετο τὸ διάσημο εἰς μῆκος σύμφωνα μετ' ὅλην ποσότητα τῶν πῆξεων τοῦ ὑφάσματος ποὺ ἐχρειάζετο. Κατόπιν τὸ ἡμισυ περιέτριψεν ἀπὸ τὸ ἐτοιμασμένον στημόνι εἰς κάθε διάστημα 5 β δακτύλων ἐτυλίγετο σφιχτὰ μετ' ἐπιπίπτου (σχοινὶ ὄχι πολὺ χονδρὸ) εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ διαπεράσῃ ὑγρὸν εἰς τὸ τυλιγμένον μέρος τοῦ νήματος, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ὑπερέβαινε ἐπίσης τὰ 5—6 δάκτυλα. Ἔτσι ἐτοιμάζετο τὸ στημόνι γιὰ βάψιμο καὶ μετεφέρετο εἰς τὸν Στεφανάκη τὸν μογιατζῆ, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰδικὸς εἰς τὸ εἶδος αὐτό· θὰ τὸ περνοῦσε εἰς χρῶμα πολὺ σταθερὸν bleu ὅπου θὰ ἐχρωματίζετο μόνον, τὸ δὲ σφιχτοτυλιγμένον θὰ ἔμενε λευκὸν μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν σχοιनिῶν. Ἐπρεπεν ἔπειτα νὰ τυλιχθῆ στὸ κάτω κυλινδρικό ξύλον τοῦ λάκκου καὶ νὰ περασθῆ ἀκολούθως στὰ μυτάρια καὶ στὸ χτένι εἰς τρόπον ὥστε ἐν συνδυασμῷ μετ' ὅλην ὑπόλοιπον ἡμισυ στημόνι βαμμένον εἰς ὀλοκλήρου νὰ ἀποτελοῦν κατὰ μῆκος γραμμᾶς. Ὡς ὑφάδι ἐχρησιμοποιεῖτο νῆμα λευκὸν καὶ ὑφαίνεται εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἔχῃ δύο ὄψεις (σύστημα δημοκατόνι δηλ. μετ' ὀρθιὰ καὶ ἔστρεφιά) ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἑξωροτέρα, ἡ ὀρθιὰ, ἀποδίδει τὸ ἀξιοθαύμαστον ταρακλῆ ὑφασμα, θαυμαζόμενον καὶ σήμερον διὰ τὴν ἰδιαίτερον του λαμπρότητα, ποὺ προσδίδει εἰς αὐτὸ τὸ ἰδιόρρυθμον τῆς βαφῆς του».

Εἰρ. Παπαδοπούλου

### 4. Ἐπιστημονικοὶ ἐορτασμοὶ

Α') Ἡ Θράκη ἐορτάσει δύο ἐορτὰς κατὰ τὸν μῆνα Μαΐου τρέχοντος ἔτους. Τὴν 70ετηρίδα τοῦ ἱατροῦ κ. Κ. Κουρτίδου, συγγραφέως τῆς Ἱστορίας τῆς Θράκης καὶ

τῶν μυστηρίων αὐτῆς, καὶ τὴν τεσσαρακονταετῆ πνευματικὴν δρᾶσιν τοῦ ἀκαμάτου ἱατροφιλοσόφου κ. Ἀχιλλ. Δ. Σαμοθράκη, ἱστορικοῦ καὶ τούτου τῆς Θράκης καὶ συνεργάτου τοῦ Ἄρχεῖου, τοῦ ὁποῦ δημοσιεῖται εἰς τὸν παρόντα τόμον τὸ Γεωγραφικὸν καὶ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Θράκης. Καὶ ὁ εἰς καὶ ὁ ἕτερος μεγάλας προσέφερον ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης καὶ ἡ Θράκη σεμνύνεται διὰ τὰς τόσον καρποφόρους ἐργασίας των, πὸν θ' ἀποτελοῦν μνημεῖα ἀληθινὰ ἱστορικῆς προσπάθειας. Τὸ Ἄρχεῖον Θράκης ὑπερήφανον διὰ τοὺς ἐξέχοντας πνευματικοὺς ἡγέτας τῆς συγχρόνου Θράκης καὶ συνεργάτας του, τοὺς συγχαίρει καὶ εὐχεται νὰ ἴδῃ αὐτοὺς ἐκτυπώνοντας καὶ τὰς ἄλλας ἐργασίας των.

*Πολ. Παπαχριστοδοῦλου*

Β') Τῆ 18ῃ Μαΐου τοῦ 1940, κατὰ τὰ γραφόμενα τῶν ἐν Ἀλεξανδρουπόλει ἐφημερίδων, ὁ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ *Μορφωτικὸς Σύλλογος* τιμῶν τὴν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν συγγραφικὴν καὶ κοινωνικὴν δρᾶσιν τοῦ συμπολίτου Ἀχιλλέως Σαμοθράκη, ἱατροῦ, διωργάνωσεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ κινηματοθεάτρου τῶν Ἑλλοσίων πανηγυρικὴν ἐορτὴν, καθ' ἣν παρισταμένου πολλοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου καὶ τῶν θρησκευτικῶν, διοικητικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν ἐψάλλσαν ᾄσματα, ἀπηγγέλθησαν ποιήματα, παρεστάθησαν πλαστικαὶ εἰκόνες ἐκ τῆς Θρακοελληνικῆς μυθολογίας καὶ ἐχορεύθησαν ἐθνικοὶ χοροὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τοῦ αὐτοῦ γυμνασίου. Τὸν πανηγυρικὸν ἐξεφώνησεν ὁ ἐν τῷ γυμνασίῳ καθηγητῆς κ. Γ. Μαρμέλης ἐξάρχας τὴν συγγραφικὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἄλλην κοινωνικὴν δρᾶσιν τοῦ ἐπιλέκτου Θρακοῦ (ἐξ Αἰνίου) Ὁ Σαμοθράκης εἶναι γνωστὸς εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν Ἑλληνικὸν κοινὸν ὡς συγγραφεὺς διαφόρων ἱστορικῶν καὶ ἱατρικῶν μελετῶν καὶ ὡς συντάκτης τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. Ἐσχάτως πρὸς ταῖς ἄλλαις Θρακικαῖς μελέταις καταχωρισθείσαις ἐν τῷ Ἄρχεῖῳ καὶ τοῖς *Θρακικοῖς* ἐξέδωκε καὶ τὸν πρῶτον τόμον τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης, ἅπὸ τοῦ παρόντος δὲ τόμου ἤρξατο ἐκτυπούμενον ἐν τῷ Ἄρχεῖῳ τὸ μέγα ἱστορικὸν καὶ γεωγραφικὸν τῆς Θράκης λεξικόν.

Ὡσαύτως τῆ 21ῃ Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὀνομαστικῆ ἐορτῇ τοῦ ἐν Σουφλίῳ διαμένοντος Ἀδριανουπόλιτου ἱατροῦ Κωνσταντίνου Κουρτίδου, οἱ αὐτόθι ἐπιστήμονες καὶ διανοούμενοι ἐπεσκέψαντο ἐν σώματι τὸν ἐορτάζοντα καὶ συνεχάρησαν αὐτὸν διὰ τὴν ἐπὶ πεντηκονταετίαν συγγραφικὴν του ἐργασίαν καὶ τὴν ἐν γένει ὡς ἱατροῦ καὶ πολιτικοῦ δρᾶσιν του. Ἡ διοικοῦσα τὸν δῆμον ἐπιτροπεία ἐπέδωκεν αὐτῷ, προσφωνοῦντος τοῦ δημάρχου, τιμητικὸν ψήφισμα, δημοσιευθὲν καὶ εἰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης Ὁ κ. Κουρτίδης εἶναι γνωστὸς διὰ τε τὰς ἱστορικὰς καὶ λαογραφικὰς του περὶ Θράκης μελέτας, αἵτινες ἀφθονοῦσιν εἰς τε τὰ *Θρακικά* καὶ τὸ Ἄρχεῖον καὶ τὴν ὀγκώδη του ἱστορίαν τῆς Θράκης. Οὐχ ἤττον ἔδρασε καὶ ὡς πολιτικὸς ἐκλεγείς βουλευτῆς καὶ γερούσιαστής τοῦ νομοῦ Ἐβρου καὶ διατελέσας ἐπὶ τινα χρόνον καὶ διοικητῆς Θράκης ὡς πρόεδρος ὑπουργός.

Τὸ Ἄρχεῖον μετ' ἐμοῦ συγχαίρον ἀμφοτέρους τοὺς ἐκλεκτοὺς Θρακὰς συνεργάτας του εὐχεται αὐτοῖς ὑγιαίν, ὅπως ἐορτάσωσι καὶ ἄλλας ἐπετηρίδας των.

*Μυρτίλ, Κ. Ἀποστολίδης*

### 5. Τ' ἀναστενάρια εἰς Ρουμανίαν

Πολλὰ ἔχουσι μέχρι σήμερον γραφῆ περὶ τῶν ἀναστεναρίων, παρὰ ταῦτα ὅμως πολὺ ὀλίγα γνωρίζομεν περὶ αὐτῶν, λόγῳ τοῦ μυστηριακοῦ ταν χαρακτήρος. Ἐνα ζήτημα, τὸ ὁποῖον πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ μελετηθῆ εἶναι ἡ τοπικὴ ἔκτασις τοῦ ἐθίμου τούτου. Ἦδη ὁ Βούλγαρος καθηγητῆς Αργουοdoff ὑπέδειξε ὅτι τὸ ἔθιμον ὑπάρ-



χει εἰς τι χωρίον Οὐρκαρί τῆς Βουλγαρικῆς Μακεδονίας, πιθανώτατα δὲ κατὰ τὸν Δεληγιάνην μετεφέρθη ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων προσφύγων τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, οἱ ὅποιοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἐτέλουν εἰς τὰς παλαιὰς ἐστίας τῶν τῶ ἀναστενάγια <sup>1</sup>.

Ἐθιμον ἀνάλογον πρὸς τὰ ἀναστενάγια ἀναφέρει ἐπίσης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Καρατζᾶς εἰς τὰς ἐφημερίδας του <sup>2</sup> εἰς τὴν ρουμανικὴν μονὴν τοῦ Νιάμιτζου παρὰ τὸ χωρίον Πασκάνι. Διατριβῶν ὁ Κωνσταντῖνος Καρατζᾶς τὸ 1780 εἰς Πασκάνι ἐπεσκέφθη τὴν μονὴν τοῦ Νιάμιτζου, ἥτις ἐώρταζε κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Ἀναλήψεως, περιγράφων δὲ τὴν μονὴν καὶ τοὺς μοναχοὺς καὶ ἰδιαιτέρως τὸν ἡγούμενον Παῖσιον δμυλεῖ καὶ περὶ τῆς ἐκεῖ εὐρισκομένης θαυματουργοῦ εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, περὶ ἧς ἀναφέρει τὰ ἑξῆς : «...*Εἶναι δὲ μία ἀπὸ ἐκείνας ποὺ εἶχον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλεῖς τῶν Ρωμαίων καὶ ἐκρεμῶντες αὐτὰς εἰς κοντάρια ἐν εἰδει παῖρακιῶν, περιειρχοντο τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κάμνοντες λιτανείας. Ἦταν δὲ μιὰ πῆχυν τὸ ὕψος, μὲ ἀνάλογον πλάτος, καὶ ἀνωθεν εἶχε μιαν τρύπαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἦτο ἀπερασμένος ἓνας χαλκᾶς σιδηροῦς καὶ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἐξήρτηαν εἰς τὰ κοντάρια καὶ ἀπὸ μὲν τὸ ἐν μέρος ἦτο ἡ εἰκὼν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου μὲ κάμποσαις ἀράδες γραμματα, τὰ ὁποῖα καὶ ἀντιγράψας ἐξαπέστειλα τῷ πατρὶ μου, ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο μέρος ἦτον ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Γεωργίου» <sup>3</sup>.*

Περιγράφων περσιότερον τὴν ἐορτὴν ὁ Καρατζᾶς ἀναφέρει ὅτι εἰς παλαιότερας ἐποχὰς ἡ θαυματουργὸς αὐτῆς εἰκὼν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως ἀνηγάζετο κατὰ τὴν ὄραν τῆς λιτανείας ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἱερέων ὑπὸ δύο ἐνθουσιῶντων, οἱ ὁποῖοι ἔτρεχαν εἰς τὰ ὄρη : «*Ἰστέον καὶ τοῦτο, ὅτι ἐπὶ τῶν ἄλλων ἡγουμένων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς πανηγύρεως εὐράζοντες οἱ ἱερεῖς τὴν ἁγίαν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου εἰς τὸν ἁγιασμόν, τὴν ἤραζαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν δύο ἐνθουσιασμένοι καὶ ἔτρεχαν εἰς τὰ βουνά, λέγοντες οἱ παρισταμένοι καὶ οἱ μοναχοὶ ὅτι εἶναι τραπούγγημα τῆς ἁγίας εἰκόνας, καὶ ἐπροξενούσαν σκάνδαλον εἰς τοὺς ξένους ὅπου ἤρχοντο, Λέχους καὶ ἄλλους καὶ ἐγίνετο παίγνιον ἢ ἀγ' ἄπιστις μας, ἐπὶ δὲ τοῦ κνῆρ Παῖσιου τοῦτο τὸ ἄτοπον δὲν ἠκολούθησε, μὲ τὸ νὰ τὴν εὐγαλε μόνος του μετὰ τοῦ διαδόχου του, καίτοι προβεβηκὸς τῇ ἡλικίᾳ καὶ πάσχων ἀπὸ ποδάγραν. Ἔγινε δὲ καὶ ὁ ἁγιασμός μὲ ἄκραν ἠσυχίαν, καὶ οὕτως πανηγυρίζαντες καὶ ἡμεῖς ἐμείναμεν δύο νύκτας εἰς τὸ μοναστήρι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐπιστρέψαμεν εἰς τὰ ὄρη» <sup>4</sup>.*

Τὸ ἀνωτέρω περιγραφόμενον λίαν ἀτελῶς δυστυχῶς ἔθιμον ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἀναστενάγια τῆς Θράκης. Δὲν ἀναφέρεται μόνον ὁ χορὸς τῆς φωτιᾶς, ὁ ὁποῖος πιθανῶς θὰ ὑπῆρχεν εἰς παλαιότερας ἐποχὰς. Ἐπίσης δὲν τελεῖται κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀλλὰ τῆς Ἀναλήψεως. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Θράκην ἀναφέρεται ἡ τελετὴ τῶν ἀναστεναρίων καὶ κατ' ἄλλας ἐορτὰς, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ προφήτου Ἡλίου, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου <sup>5</sup>, αἱ ὁποῖαι ἐορτάζονται κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Μάϊου, Ἰουνίου, Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου, ὁπότε ἐορτάζεται καὶ ἡ

1) *B. N. Δεληγιάνη*, Τὰ ἀναστενάγια (Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Ἐπισκοπικοῦ Ε' [1938—39] (131—132).

2) Περὶ τοῦ Κωνσταντίνου Καρατζᾶ καὶ τῶν «Ἐφημερίδων» του βλ. *E. Hurmuzaki*, Documente Privitoare la Ishria Românilor τόμ. Β' Documente grecesti ἔκδ. Παπαδοπούλου—Κεραμέως Βουκουρέστι 1909.

3) *K. Καρατζᾶ*, Ἐφημερίδες. Ἐν Ε. Hurmuzaki, ἔνθ' ἄν. σ. 109.

4) *K. Καρατζᾶ*, ἔνθ' ἄν. σελ. 110.

5) *B. N. Δεληγιάνη*, ἔνθ' ἄν. σ. 129.

εορτή της Ἀναλήψεως. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος σχετικὸν πρὸς τὴν προέλευσιν τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ ἐθίμου τοῦ ἀναγραφομένου ὑπὸ τοῦ Καρσιζά, οὔτε περὶ τῆς τοπικῆς αὐτοῦ ἐκτάσεως μὲ τὴν χώραν. Ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος σημειώματος εἶναι ἀπλῶς νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ζητήματος τῆς διαδόσεως τῶν ἀναστεναγίων εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον.

*Ν. Γ. Σβορώνος*

## ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

### ΚΑΛΛΙΣΘΕΝΗΣ ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

Ἡ Θράκη ἔχασε ἓνα τῶν καλλιτέρων διδασκάλων τῆς, καὶ μοναδικὸν λαογράφον, μὲ τὸν θάνατον τοῦ Καλλ. Χουρμουζιάδη. Οἱ λαογραφικὲς του ἐργασίαι εἶναι πρότυπα συλλεκτικῆς ἰκανότητος. Συλλέγων λαογραφικὰ κείμενα, ἐγνώριζε νὰ τηρῇ τοὺς ἀπαραίτητους ὄρους τῆς συλλογῆς λαογραφ. καὶ γλωσσικῶν κειμένων. Οἱ ἐργασίαι του θὰ μείνουν μνημειώδεις καὶ ὑποδείγματα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς παλαιότερους διδασκάλους Θράκας, (βλέπε Μανασίδην Αἴνου, Οἰκονομίδην. Μαδύτου καὶ Καλλιπόλεως Χρηστίδην Γέννας κλπ.), ποὺ κατέστρεφαν τὰ πάντα γλωσσικῶς καὶ νομίζοντες ὅτι ἡ ἀκριβὴς φωνητικὴ διατύπωσις τῶν κειμένων, ἦτο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ ἔργον τοῦ λαογράφου, κατέστρεφον αὐτά.

Αὕτῃ ἡ πλάνη μᾶς κατέστρεψε πολυτίμους συλλογὰς λαογραφ. καὶ γλωσσικοῦ ὕλικου ποὺ ὑπάρχουν ἀπονεκρωμένοι καὶ ἄχρηστοι εἰς τὸ Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον Ἀκαδημίας.

Εἰς τὸν παρόντα τόμον δημοσιεύομεν τὴν βραβευθεῖσαν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν μελέτην του: «Τὸ παιδί» μὲ σχετικὸν πρόλογον τοῦ διευθυν. τοῦ «*Λαογραφ. Ἀρχείου*» κ. Γ. Μέγα. Ἐργασίαι του εἶναι δημοσιευμένες καὶ στὰ *Θρακικὰ* ὅπου τὸν εἶχαμεν παραπέμψει νὰ δημοσιεύσῃ τιμώντας τίς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ διὰ ν' ἀποφεύγεται οὕτω ἡ ἀνεξέλεγκτη δημοσίευσσις ὕλικου ἀπὸ ἀδασεῖς συλλογῆς, ποὺ δυστυχῶς πολλὰς φορὰς ἐπανελήθη μέσα εἰς τοὺς 13 τόμ. τῶν *Θρακικῶν*.

Μὲ τίς ἐργασίαι του αὐτὸς ὁ μακαρίτης Καλλ. Χουρμουζιάδης κατέλαβε μιὰ ἀξιόλογον θέσιν στὴ λαογράφῃ τῆς Θράκης, καὶ ἐξέχωρα τῆς πατρίδας του Πετροχωρίου καὶ οἱ μεταγενέστεροι θὰ τιμοῦν τὴ μνήμη του καὶ θὰ τὸν μνημονεύουν διὰ τοὺς καρποφόρους πατριωτικοὺς κόπους του.

Ἰδοὺ τί μᾶς γράφει δι' αὐτὸν ἡ σύζυγός του:

«Ὁ μακαρίτης σύζυγός μου Καλλισθένης Γεωργίου Χουρμουζιάδης, ἐγεννήθη ἐν Πετροχωρίῳ (Τσακῆλι) τῆς ἐπαρχίας Μειρῶν Ἀνατ. Θράκης, τὴν 2αν Ἰανουαρίου 1882 καὶ ἀπεβίωσεν τὴν 18-12-39.



Καλλισθένης Χουρμουζιάδης

Ἀπεφοίτησεν ἀπὸ τὸ Ἑλληνογαλλικὸν Λύκειον Χατζῆ-Χρήστου Κων] πόλεως. Ἐπλούτησε δὲ τὰς γνώσεις του διὰ τῶν βιβλίων τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης τοῦ πατρὸς του. Ἐδίδαξεν ἐν Κων]πόλει μέχρι τοῦ 1911. Ἀπὸ τοῦ 1911—1916 ἐδίδαξεν εἰς τὸ Μερζιφάν τοῦ Πόντου. Εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν Κολλέγιον ἀπὸ τὸ 1916 ἕως τὸ 1919. Ὑπῆρέτησε καὶ εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ὡς διερμηνεύς. Ἀπὸ τὸ 1920—1922 ἐδίδαξεν ἄλλιν ἐν Κων]πόλει ὅποτε καὶ πανδρευθῆκαμε καὶ ἤλαθμε εἰς τὴν Θεσ]νίκην. Ἐδῶ ἐδίδαξεν ἀπὸ τὸ 1922—1926 εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν Παρθεναγωγεῖον. Ἐπὶ μερικὰ ἔτη ὑπῆρέτησεν ὡς φροντιστὴς στὸ Ἀμερικανικὸν Κολλέγιον καὶ ἀπὸ τὸ 1933 ἕως τὴν ἡμέραν τῆς ἀσθενείας τοῦ 11-12-39 ἐδίδαξεν εἰς τὴν πρώτην Ἀρμενικὴν δημοτικὴν σχολὴν Κ. Χουρμουζιάδη καὶ τὴν ἄρμενικὴν σχολὴν Παπαζιάν, κατεγίνετο δὲ συνάμα μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν εἰς τὰ λαογραφικά.

Ἦτο χαρακτήρ ἀνεκτίμητος καὶ ἀνθρωπος τοῦ καθήκοντος. Ὁ Θεὸς ἄς τὸν ἀναπαύσῃ κι' ἐμὲ ἄς παρηγορῇ.»

Ἰανουαρ. 16 1940

ΕΛ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ

Τὸ Ἄρχεῖον Θεάκης ἐκφράζει τὴν βαθειὰ του θλίψη καὶ εὐχεται ἄλλος τις ἀπὸ τοὺς Θράκας διδασκάλους νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ Χουρμουζιάδου εἰς τὸ ἔργον τῆς συλλογῆς λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ ὕλικου τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ.

Ἡ Διεύθυνσις

#### ΑΡΓΥΡΙΟΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ἱατρός

Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Φιλιππουπολίτου ἐμπόρου Κωνσταντίνου Ἀργυρίου Τσοχατζῆ καὶ τῆς Εὐρυδικῆς, θυγατρὸς τοῦ Σκάρλου Ἰωάννου Μαρασλῆ, πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Γρηγορίου, πατρὸς τοῦ ἐν Ὁδησσῷ μεγάλου ἔθνικοῦ εὐεργέτου Γρηγορίου Μαρασλῆ. Ἐγεννήθη ἐν Φιλιππουπόλει τῷ 1860. Τὴν ἐγκύκλιόν του ἐκπαίδευσιν ἔλαβεν ἐν τῇ γενετείρᾳ του καὶ συνεπλήρωσεν αὐτὴν δαπάνῃ τοῦ συγγενοῦς του Μαρασλῆ ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἐσπούδασε καὶ τὴν ἱατρικὴν, ἤσκηθη δὲ εἶτα ἐπὶ dietian ἐν τοῖς νοσοκομείοις τῶν Παρισίων.

Τὸ ὄνομα Σκαρλάτος προσέλαβε κατὰ τὰς σπουδὰς του τιμῶν τὴν μνήμην τοῦ μητρῶθεν πάππου Σκάρλου Ἰωάννου Μαρασλῆ ἀνδρὸς μνημονευομένου ἐν τοῖς κώδιξι τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ὡς προκρίτου καὶ μέλους τῆς φιλικῆς Ἐταιρείας, ἀποθανόντος δ' ἔνεκα τούτου ἐκ τῶν κακουχιῶν ἐν ταῖς εἰρκταῖς τῆς Φιλιππουπόλεως, ὡσαύτως τὸ ὄνομα Σκάρλος ἔφερεν καὶ ὁ πρεσβύτερός του ἀδελφὸς τραπεῖς ἅμα τῇ ἐνηλικίωσει του εἰς τὴν ἐμπορίαν. Ἐγκαταστάς μετὰ τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν γενέτειραν ὡς ἱατρός



Ἀργύρ. Σκαρλ. Κωνσταντινίδης

διετέλεσεν ἔφορος τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων τῆς Κοινότητος, ἐν οἷς παρέδιδε δωρεὰν ἀνθρωπολογίαν, καὶ δημογέρων αὐτῆς. Ἀπὸ τοῦ 1896 μέχρι τοῦ

1906 εξέδιδε τὴν ἔφημερίδα τοῦ «Εἰδήσεις τοῦ Αἴμου», ἐν ἣ, διὰ σθεναρᾶς ἀρθρογραφίας ὑπερήσπιζε τὰ δίκαια τοῦ ἐν Βουλγαρία Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Μαρασλῆς μέχρι τοῦ θανάτου του διέκειτο συμπαθῶς πρὸς αὐτὸν ὡς πνευματικὸν τοῦ ἀνάθρεμμα καὶ πολλάκις ὕλικὸς τὸν ἐβοήθησε.

Κατὰ τὸ ἀνθελληνικὸν κίνημα τοῦ 1906 τὸ τυπογραφεῖον ἐν ᾧ ἐξέδιδετο ἡ ἔφημερίς του, κατεστράφη ὑπὸ τοῦ μαινομένου ὄχλου καὶ αὐτὸς καταδιωχθεὶς ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ καταφύγῃ εἰς Ἑλβετίαν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τριετίαν οἰκογενειακῶς. Τὴν ἐν Γενεύῃ παραμονὴν του ἐχρησιμοποίησε πρὸς ἐκπαιδεύειν τῶν τέκνων του καὶ εἰδικοποίησίν του ἐν τῇ παιδιατρικῇ, ἀκολουθῶν ἅμα μαθήματα φιλοσοφίας ἐν τῷ αὐτόθι πανεπιστημίῳ. Τῷ 1909 ἐγκατέστη εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ μέχρι τοῦ θανάτου του (1930). Ἦτο εὐρυμαθέστατος. Συζευχθεὶς τὴν πρεσβυτέραν θυγατέρα τοῦ μεγαλεμπόρου Φιλιππουπολίτου Κ. Ζαπραΐδου ἐκτήσατο τέσσαρα τέκνα δύο ἄρρενα καὶ δύο θήλεα. Ὁ νεώτερός του υἱὸς Γρηγόριος ἔπεσεν ὡς ἀεροπόρος ἐν τῷ Μικρασιατικῷ μετώπῳ, ὃ δὲ πρεσβύτερος ζῆ ἐν Ἀθήναις ἀσχολούμενος πρὸς τὴν μουσικὴν.

ΜΥΡΤΙΑ Κ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

### ΑΡΓΗΣ Ν. ΚΟΡΑΚΑΣ

Ὁ Ἄργης Κόρακας γεννήθηκε στὴν Ξάνθη τῆς Θράκης τὸ 1888. Μικρὸ παιδί ἀκόμα βρέθηκε στὸν Πύργο τῆς Β. Θράκης κι' ἔπειτα στὴν Ἀγχιάλῳ, ὅπου ὁ πατέρας του ἦταν δάσκαλος, κι' ὅπου ἔμαθε τὸ πρῶτα γράμματα στὰ φημισμένα ἑλληνικὰ σχολεῖα τῶν δύο αὐτῶν πόλεων. Ἀκολούθησε γυμνασιακὲς σπουδὲς στὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ στὸ Ἑλληνικὸ Γυμνάσιο τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἀφοῦ δίδαξε μερικὰ χρόνια στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῶν κοινοτήτων Ἀρτάκης καὶ Ἀμιοῦ στὴν Τουρκία, κατέβηκε στὴν Ἀθῆνα τὸ 1913, ὅπου δημοσιογράφησε λίγον καιρὸ καὶ κατόπι, τὸ 1914, διωρίστηκε ὑπάλληλος στὸ Ὑπουργεῖο Συγκοινωνίας· ἀργότερα τελείωσε καὶ τὰ νομικά.

Τὰ πρῶτά του λογοτεχνήματα, ποιήματα καὶ διηγήματα δημοσιεύθηκαν στὴν ἔφημερίδα τῆς Φιλιππουπόλεως «Εἰδήσεις τοῦ Αἴμου», μὲ ψευδῶνυμα ἢ ἀνώνυμα, ὅταν ἀκόμη σπούδαζεν ἐκεῖ καὶ τὸ πρῶτο του βιβλίον ἔνα ἀφήγημα μὲ τὸν τίτλο «Κάτι σὰν κόμα» βγήκε στὴν Ἀμισὸ τὸ 1913. Ποιήματα καὶ διηγήματά του δημοσιεύθηκαν σὲ διάφορα περιοδικά.

Ἔως τώρα ἔχουν τυπωθῆ τὰ ἐξῆς βιβλία του:

Συλλογὲς ποιημάτων «Νύχτες» (1921) «Στίχοι (1924) Ἄλικα Ρόδα (1932) Ὅραματα (1938) Τὰ χελιδόνια φεύγουν (1938) μυθιστορήματα Μεα Συῖρα (1923) Ἀγνή Σάντα (1928) Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Εὐρώπης (1930) Οἱ λύκοι (1930)



Ἄργης Ν. Κόρακας

Στή ζωή, στην αγάπη (1934) ένα βιβλιαράκι Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν Παλιὰν Ἀγχιάλο (1930), Διηγήματα (1936), μίαν νουβέλλα ἀπλὲς ψυχῆς (1937), Ἀνθολογία Ἐρακῶν ποιητῶν τῶν νεωτέρων χρόνων (1936) καὶ τὸ τελευταῖο τοῦ βιβλίου λίγους μῆνας πρὶν τὸ θάνατό του τὴν Ἀνθολογία Βουλγάρων Πεζογράφων γιὰ τὴν ὁποίαν ἐτιμήθη ἀπὸ τὸν Βασιλέα τῆς Βουλγαρίας μὲ τὸν Σταυρὸν τοῦ Τάγματός τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου.

Πρόκειται νὰ ἐκδοθῆ μίαν συλλογὴ διηγημάτων του μὲ τὸν τίτλο ἢ «Νεκρῆ Πολιτεία».

### ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΣ

Ἐγεννήθη ἐν Ἀνδρῶ τῷ 1849 καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ὁ πατὴρ του μετοικήσας οἰκογενειακῶς μετήρχητο τὴν ἐμπορίαν. Ἀπὸ τῶν μαθητικῶν του ἤδη ἐδωλίων ρέπων εἰς τὴν δημοσιογραφίαν προσελήφθη ἅμα τῇ ἀποφοιτήσει του ἀπὸ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ὡς

συντάκτης τῆς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Νικολαΐδων ἐκδιδομένης ἡμερησίας ἐφημερίδος *Κωνσταντινούπολις*, συγχρόνως μετὰ τοῦ συμμαθητοῦ του καὶ φίλου Βλασίου Γαβριηλίδου. Μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ἐγκατεστάθη αὐτὸς μὲν ἐν Φιλιππουπόλει, ὅπου ἰδρύσασε τὴν φερώνυμον ἐφημερίδα ἐκδιδομένην γαλλιστί καὶ ἑλληνιστί ἐπὶ τοῦ αὐτονομικοῦ καθεστώτος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας (1878 1885), εἶτα δὲ μέχρι τοῦ 1906 ἑλληνιστί μόνον, ὃ δὲ Γαβριηλίδης ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἀπέβη ὁ πρῶτος τῶν δημοσιογράφων διὰ τῶν ἐν τῷ τύπῳ καινοτομιῶν του, ἰδρύσας τὴν *Ἀμρόπολιν*.

Ὁ Δ. Κουμαριανὸς ἐνυμφεύθη ἐν Φιλιππουπόλει τὴν νεωτέραν θυγατέρα Θεοφανῶ τοῦ μεγαλεμπόρου Σεβαστίδου, ἐξ ἧς ἐκτίσαστο δύο θυγατέρας καὶ ἓνα υἱὸν τὸν



Δημήτριος Ἰ. Κουμαριανός

Πλάτωνα, σπουδάσαντα ἐν Παρισίοις καὶ ἐξασκούντα νῦν εὐδοκίμως τὴν ὀδοντοιατρικὴν ἐν Ἀλεξανδρουπόλει. Ὡς δημοσιογράφος δεξνοῦτατος, εὐρυμαθῆς καὶ εὐφυλόγος ὧν ὑπεστήριξε τὰ δίκαια τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλληνισμοῦ μετὰ σθένους ἐκδηλοῦντος τὸν μέγαν πατριωτισμὸν του, ἐκινδύνευσε δὲ πολλάκις διὰ τὴν ἐλευθεροστομίαν του.

Κατὰ τὸ ἀνθελληνικὸν ἐν Βουλγαρίᾳ κίνημα τοῦ 1906 ὁ μαινόμενος Βουλγαρικὸς ὄχλος κατέστρεψεν ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν τὸ ἰδιόκτητον τυπογραφεῖόν του, ἐνῶ ἐξεδίδετο ἡ ἐφημερίς του αὐτὸς δὲ κατα-

διωχθείς και καταδικασθείς εις θάνατον υπό του Βουλγαρομακεδονικού κομιτάτου ήναγκάσθη νά καταφύγη εις την Ελλάδα.

Ἡ Ἑλληνική κυβέρνησις ἀναγνωρίζουσα τὰς πολλαπλὰς πρὸς τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας τοῦ ἀνδρὸς διώρισεν αὐτὸν τῷ 1910 διερμηνεὰ τῆς ἐν Βελιγραδίου βασιλικῆς πρεσβείας. Ὁ Κουμαριανὸς ἀπέθανε τῷ 1912 ἐν Βελιγραδίῳ, ὅπου καὶ ἐτάφη δημοσίᾳ δαπάνῃ ἦτο τετιμημένος διὰ τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τοῦ Σωτήρος.

ΜΥΡΤΙΑ. Κ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

### ΑΛΕΞ. Κ. ΔΗΜΗΣΣΑΣ

Ἡ Θράκη ἔχασε καὶ ἄλλον ἐπίλεκτον ἄνδρα ἀπὸ τὴν πλειάδα τῶν ἐπιλέκτων τῆς ἱατρῶν διαπρέποντα ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ ἱατρικῇ ἐπιστήμῃ.

Ὁ Ἄλ. Δήμησας κατήγετο ἐξ Ἀδριανουπόλεως τῆς Θρακικῆς αὐτῆς πνευματικῆς ἀκροπόλεως, καὶ ὑπῆρξεν υἱὸς τοῦ ἱατροφιλοσόφου Κωνσταντίνου Δήμησας, τὸν ὁποῖον εἶχε καὶ διδάσκαλον μοναδικὸν μέχρι τοῦ 14ου ἔτους τῆς ἡλικίας του. Ἀποφοιτήσας ἐκ τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορ. Σχολῆς ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἱατρικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εἰς τὸ 1884 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ. Εἶτα μετέβη εἰς Παρισίους ὅπου εἰδικεῖσθαι ἐξαίρετικῶς. Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα του ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ εἶτα ἐν Ἀδριανουπόλει διατελέσας διευθυντὴς τοῦ ἐκεῖ Γαλλικοῦ Νοσοκομείου. Κατὰ τὴν περιόδον ταύτην τῆς δράσεώς του διεκρίθη ὡς ἱατρὸς ἀλλὰ καὶ ὡς κοινοτικὸς παράγων, διατελέσας πρόεδρος τοῦ ἐκεῖ παραρτήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ πρόεδρος τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, ἰδρυθέντος ὑπὸ τοῦ πατρὸς του καὶ μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Θράκης ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς. Οὕτω ἐργαζόμενος ἐτιμήθη διὰ τοῦ χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος.



Ἄλεξ. Κ. Δήμησας

Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ ἡ ἐκκένωσις τῆς Θράκης τὸν ἔφερε εἰς Ἀθήνας ἀνέστιον πρόσφυγα διὰ δευτέραν φοράν καὶ τὸν ἠνάγκασε νά ἀρχίσῃ νέαν πάλιν προσπάθειαν πρὸς ἐπικράτησιν. Διετέλεσεν οὕτω ὑγειονομικὸς ἐπιθεωρητὴς, ἀλληλοδιαδόχως διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου Παγκρατίου καὶ διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου Ν. Ἰωνίας.

Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται ποῖας ἀξίας ἐπιστημονικῆς ὑπῆρξεν καὶ πῶς ἐπεκράτησεν ἐδῶ εἰς Ἀθήνας. Ὑπῆρξεν ἰδιοφυῆς ἱατρικῆ καὶ τὸν ἐχαρακτήριζεν διαυγές, ζωηρὸν καὶ εὐστροφὸν πνεῦμα. Τελευταῖον εἰδικευθεὶς ὡς παθολόγος ἔσχε ἐπὶ τοῦ ἱατρικοῦ κόσμου μεγάλην ἐπίδρασιν διὰ τῆς

στρεαῖς του πείρας, τῆς ὀρθῆς κρίσεως καὶ τῆς σπανίας ἰκανότητος τῆς ἐκτιμήσεως τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν ἐπιστημονικῶν νεωτερισμῶν, ἔγραψε ὡς ἱατρὸς πολλὰς μελέτας εἰς ξένα καὶ ἡμέτερα περιοδικὰ καὶ ἐξέδωκε καὶ ἔργον μεταφραστικὸν μεγάλης ἀξίας.

Ὁ ἀείμνηστος Θραῖ ὑπῆρξε ὑπερήφανος, ἐλεύθερος τὴν σκέψιν, σεμνὸς καὶ σοφὸς τὴν ἐμφάνισιν, ἀπλὸς τοὺς τρόπους καὶ ἀγνὸς μαχητὴς μὲ εὐψυχίαν ἀδάμαστον. Ἄλλ' ὅ,τι πρὸ παντὸς εἶχε πρὸ τὸν διέκρινε ἦτο ἡ σπανία εὐαισθησία του καὶ ἡ ἀπέραντος καλωσύνη του. Ἡ ζωὴ του διέρρευσε μὲ ἀξιοθαύμαστον ἐνότητα χωρὶς πάθη καὶ χωρὶς πτώσεις. Ὑπῆρξε ἀνυπέβλητος εἰς κατανόησιν, εἰς ἐπιείκειαν καὶ εἰς συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἀδυνάτους καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς.

Ἡ Θράκη πενθεῖ διὰ τὸν θάνατον τοιοῦτου ἐπιστήμονος καὶ τοιοῦτου ἱατροῦ καὶ διὰ τοῦ *Ἀρχείου Θρακῆς*, περιλαμβάνουσα αὐτὸν εἰς τὸ Πάνθεον τῶν τιμίως θανόντων Θρακῶν, εὐχεται ὁ ὑποδειγματικὸς του βίος νὰ εὕρῃ καὶ ἄλλους μιμητὰς εἰς τὸ ἔθνικόν του ἔργον καὶ τὴν ἄδολον πρὸς τὴν δοκιμασθεῖσαν πατρίδα του ἀγάπην καὶ λατρείαν.

## II.

### ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΦΤΟΥΧΙΔΗΣ

Ἀπέθανε τὸν Φεβρουάριον στὴν ἀκμὴ του πάνω ὁ φτωχὸς χτίστης ἀπὸ τὸ Σαμοκόβι τῆς Θρακῆς, ὁ τραγουδιστὴς καὶ λυράρης ποὺ διαίωνισε μὲ τὸ τραγούδι του σὲ πλάκες τὰ Θρακικὰ τραγούδια στὸ Μουσεῖο τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς. Ὁ Δημήτριος Φτουχίδης χτίστης καλλιερгоυσε καὶ τὴ λαϊκὴ μουσικὴ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν. Τραγουδοῦσε κι' ἔπαιζε λύρα ἀπὸ μικρὸ παιδί κι' ἀγωνιζότανε καθεμέρα νὰ περισώσει ἀπὸ τὸ τραγούδι τὸ λαϊκὸ ὅ,τι μπορούσε. Τὸ χῶμα τῆς Ἀττικῆς ποὺ σκέπασε τὸ κορμί του ἄς εἶναι ἔλαφρὸ στὸ φτωχὸ δουλευτῆ, ποὺ τόσο ἀγαποῦσε τὴ μουσικὴ καὶ τὴ Θράκη.

*Ἡ Διεύθυνσις*

Εδώ και κάμποσα χρόνια, το 1924, ο εκδοτικός οίκος «Χαραυγή» έβγαλε τα «Διαλεχτά», μιά περίφημη εκλογή από τ' άπαντα του μακαρίτη Ιωσήφ Ραφτόπουλου, που επιμελήθηκε ο φίλος του κ. Πέτρος Τριαντάφυλλος, που προτάσσει κι' ένα ωραίο κι' εμπνευσμένο κι' όλας πρόλογο. Τα τραγούδια αυτά βλέπει κανείς πως είναι χαρισμένα στην Κατίνα Προεσιόπουλου, τη γυναίκα που η προσφορά της για την έκδοση τούτη φτάνει να κάνει αθάνατο κι' αγαπητό τ' όνομά της και να το σμίξει με το όνομα της άλης εβγενικιάς και προστάτριας των γραμμάτων Κυρίας Αλεξάντρας Χωρέμη. Ωστόσο θάξιζε και θα παράξιζε τον κόπο να βγουν μια μέρα και σύντομα μάλιστα και τ' άπαντά του και να χυθεί και λίγο μελάνι και γι' αφτόν, τη στιγμή μάλιστα που πολλά άλα έργα βγήκαν κι' από οίκους σοβαρούς, κι' έχουμε τις εκδόσεις σαν τ' άπαντα (έμετρα και πεζά) του Ρώμου Φιλύρα, του τραγικού αλήθεια αυτού τρελού ποιητή, που αποτελεί απ' όλους εξαίρεση, γιατί είναι ο μόνος ζωντανός ανάμεσα τους που εκδόθηκε, επίσης τ' άπαντα του Κορωτάκη και του Κρυστάλη και τα ποιήματα του Γιωσήφ Ελιγιά, του γλυκού αφτού ελληνοεβραίου ποιητή, και παλιότερα τα ποιήματα του Καβάφη. Ο Ραφτόπουλος είναι ο μόνος που δεν άκουσε ζωντανός και πεθαμένος απ' όλους αφτούς τόσα παινήματα, κανένας δεν καταδέχτηκε να γράψει για το γλυκό αφτό τραγουδιστή δυό λόγια, αν και για όλους που είχαν την ίδια τύχη μ' αφτόν, τη Μαρία Πολυδούρη, που τόσο μιάζουν στον ελεγειακό τόνο, και τον Κρυστάλη, γράψανε ένα σωρό και γράφουνε ακόμα <sup>1</sup>. Ο Ιωσήφ με το γλυκό βιβλικό όνομα, που σπάνια δίνεται στα βαπτιστικά των αγοριών μας, ενώ αντίθετα έχουν πέραση τα εβραϊκά θηλυά: Μαρία, Μάρθα, Μαγδαλινη κ.λ.π. κατάγονταν απόνα χωριό της Ανατολικής Θράκης, το Σκεπαστό, λησμονήθηκε και ξεχάστηκε. Κι' όμως είμαι βέβαιος πως τέτιες εφήμερες επιτυχίες, με την οργανωμένη ρεκλάμα του καιρού μας, δε θα την ήθελε ποτέ ο ποιητής. Τι κι' αν τον πίκραναν οι άνθρωποι και τον χτύπησαν οι πόνοι κι' οι μάβρες δυστυχίες; Η ποίηση του χάριζε πάντα το γλυκό της το μάλασμο, του στάθηκε πάντα παρηγορητρια θεά: σ' αφτή έλεγε ο ποιητής τον πόνο του και σ' αφτή κατέφεβε πάντα καταδιωγμένος ικέτης στον ιερό της βωμό από τη μοίρα κι' απ' τους άνθρωπους για να προσεφνηθεί. Τον παίδεψε σκληρά η μοίρα και πικρό στάθηκε κι' οδυνηρό το δικό του μαρτύριο. Κι' όμως μέσα απ' τη μάβρη θλίψη του λαμποκοπούσε ο λυρισμός, μέσα στις νύχτες της αγωνίας και του πυρετού τον γέμιζε η τέχνη με το φως της υγείας, και τόσο που τον έκανε στις πιό σκληρές ώρες να τραγουδεί τη ζωή, την «ωραία ζωή» και να ξεσπά η ψυχή του σε διονυσιακές χαρούμενες κραβγές και διθυράμβους:

Τραλά ραλά, ευοί ευάν, βρόντα τραγούδι πλανο κ.λ.π.

Που την ήβρεσκε τη δύναμη; Μήπως άραγε έπερνε την ελπίδα από τη λάμψη των αστεριών της νύχτας, τη χαρά απ' τα λουλούδια της αβγής και την αρμονία απο τα τραγούδια των πουλιών της φύσης; Πιό μαγικό χέρι άγγιξε την καρδιά του στις τραγικές αφτές ώρες μέσα στο έρημο κελί του, πια αγάπη αλοτινή κ' υπερκόσμια γέμιζε την πλήξη του και τη σκληρή μοναξιά του και την έκανε να αυλά χαρούμενη και ξέγνιαστη σαν ένα τραγούδι!.. Πια δύναμη τον κράταγε ακόμα στη

1) Σ. τ. Δ. Τοῦ γράφηκε μνημόσυνο στὸν Α' τ. τῶν *Θρακικῶν* ἀπὸ τὸν Περικλῆ Παπαχριστοδούλου.



ζωή και τον βλογοῦσε για να γράψει το κύκνιο του το ερωτικό ἄσμα. Πια μάγα φεγγόβολη ανάμνηση τον παράστεκε την ὥρα που ἔγραφε σένα ξύλινο τραπέζι και του ἔφεγγε μιὰ ψυχρὴ λάμπα. Εἶναι ωραία και συγκινητικὴ ἡ στιγμή που ξέρει πως θα πεθάνει και τραγουδάει χαρούμενα το θάνατο. Στους στίχους του πρώτου τετραστίχου στην τρίτη και τέταρτη στροφή, νιώθουμε ἕνα ανατρίχιασμα να περνᾷ το κορμί μας :

Ἀς τραγουδήσουμε οἱ νεκροὶ προτοῦ στον τάφο μπούμε  
με την καρδιά μας τους σκοπούς τους ταιριαχτούς ἄς βρούμε,  
ἄς κάνουμε τα σείστρα μας ζωηρὰ ν' ἀχολογήσουν  
που φτάνοντας στη μαύρη γῆς βαθιὰ ν' ἀντιλαλήσουν.

Ἀράδα ἀράδα στο χορὸ, ἀδέρφια μου πιαστήτε,  
αἰμονικά, κι' «εὐοὶ εὐάν» κρᾶζοντας τραγουδήτε.

Κι' ἄς εἶναι το τραγούδι μας ἕνας χαλκᾶς που δένει  
τη ζῆση με το θάνατο ὅπου μας περιμένει.

Τέτια ηρωικὴ ἀντίληψη του θάνατου τη βλέπουμε και σε πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια που ο μελοθάνατος ἀποχαιρεταίει τραγουδώντας τη ζωὴ. Το τραγούδι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια ο ἀδιάλυτος ἀραβάνας της ζωῆς με το θάνατο, ο «χαλκᾶς που δένει τη ζῆση με τὸ θάνατο». Οἱ στίχοι του ἔχουν κάτι το διονυσιακὸ, βλέπει κανεὶς τη θεία ἀντίθεση της ἀρχαίας τραγωδίας, τη χαρὰ και τη θλίψη, τη ζωὴ και τὸ θάνατο να δίνουν τα χέρια. Και πόση ἐδῶ ἀλήθεια ολυμπιακὴ γαλήνη και τόλμη. Ἡ εορταστικὴ ὄψη της χαρᾶς π' ἀντιφεγγίζει τη θλίψη του θάνατου. Πάνω στοῦ ἴδιο μοτίβο ἔγραψε κι' ἡ Πολυδούρη ἕνα ποίημα, μα τούτο ἐδῶ εἶναι κλασικὸ, ἔχει ὅλη την ἀλήθεια και την ομορφιά της τραγικῆς ζωῆς. Ἡ φιλοσοφικὴ ἀντίληψη του ποιητῆ ἀπέναντι στη ζωὴ και στο θάνατο δε λείπει, κι' οὔτε λείπουν ἀπ' τα τραγούδια του τ' ἀπλά, ἀλὰ και στοχαστικά, ὅπως λέει ο προλογιστῆς του «το διανοητικὸ πλάτος και βάθος».

Δεν ξέρω πως το νοοῦν μερικοὶ το βάθος και το πλάτος της τέχνης, ἄλλο ὅμως το ονομάζουν καλύτερα θεία φλόγα. Ὅταν ἕνα τραγούδι με συγκινήσει αὐτὸ εἶναι ὄλο—γιατί δὲν ὑπάρχουνε μέτρα για το πλάτος και βάθος της τέχνης,—μου προσφέρει τότε το τραγούδι αὐτὸ και μοῦ μεταδίνει τον εσωτερικὸ κόσμο του, που ἔξω ἀπ' αὐτὸ δε μπορεῖ να νοηθεῖ. Ναι, δεν εἶναι πολύφωνο, οὔτε πολύρυθμο το τραγούδι του, μα δεν εἶναι και χωρὶς λυρισμὸ, οὔτε χωρὶς αἴσθημα. Χωρὶς αἴσθημα δε γίνεται ἡ τέχνη, το πᾶν εἶναι τὸ αἴσθημα, φωνάζει ο Γκαίτς. Ἀν δεν εἴτανε ἔτσι ἔπρεπε τότε τα θεία τραγούδια τοῦ Χάϊνε να εἶναι μιαν ἀπλὴ ποίηση, ὅπως βέβαια εἶναι και τίποτα ἄλο. Δεν εἶναι ὅμως ἔτσι, γιατί το ἀπλὸ ποίημα εἶναι κάποτε πῶς βαθὺ κι' ἀψηλὸ κι' ἀπὸ το πιο βαθυστόχαστο κι' ἀψηλοστόχαστο. Ἄς γράψει ὅμως ἕνας ἄλος τα ἀπλά τραγούδια του Χάϊνε, γιατί το ἀπλὸ εἶναι και δύσκολο κι' ἡ τέχνη δεν εἶναι τίποτα ἄλο ἀπὸ ἀπλότητα. Δεν παραβλέπω φυσικὰ τις μορφικὰς ἀτέλειες και τις χασμοδιες των τραγουδιῶν του κι' ἄλλες του ἀκόμα ελεῖψεις τελικὰς και στιχοσυγικὰς που ὠστόσο εἶναι πολὺ λιγότερες, ἀν τις συγκρίνεις με ἄλλους ποιητῆς και μάλιστα με το Ρώμο Φιλύρα.

Ὅλες ὅμως αὐτὲς οἱ ελεῖψεις πού με δασκαλιστικὸ μάτι τις προσέχεις, χάνονται μέσα στοῦ ἀγνοῦ, ξεχειλισμένο του αἴσθημα, το αἴσθημα αὐτὸ που εἶναι πάντα, πηγὴ δημιουργίας και τέχνης. Ὁ λυρισμὸς του Φιλύρα, εἶναι ἄλο πράμα, εἶναι ἕνας χίμαρος που τα πλημμυρίζει ὅλα ἰδέες κι' εἰκόνες, που τ' ἀγγίζει ὅλα και τα ξεαῦλᾷναι στο περασμά του. Ὁ λυρισμὸς τοῦ Ραφτόπουλου εἶναι συγκρατημένος. Ἡ ποίησις του εἶναι ἀγνή και παρθενικὴ, το ἤρεμο βάθος της ἀναταράζει, κάπου-κάπου,

καμιάν επανάστατρα κραβγή. Δεν υποψιάζεται κανείς το ήρεμο βάθος της ποίησής του που πέρνει κάποιες ώρες την τρικυμισμένη, ανάλαφρα όμως τρικυμισμένη μορφή της θάλασσας. Τώρα που γράφω αυτά τὰ λόγια θυμάμαι την εβγενικιά του μορφή που έτσι ήρεμη και μελαγχολική δεν έδειχνε το βάθος της ανήσυχης ψυχής, που κάποτε κάποια άδρατη πνοή θα ρχότανε να την αναταράξει. Το εβγενικό άρωμα, των στοχαστικών λουλουδιών και των σιωπηλών δειλιτών αναδίδουν οι στίχοι του την άπνοη ονειροέκταση των πραγματών, κι' έχουν τη θλιμένη ψυχή και τη σκέψη των αμίλητων τοπείων της ερημιάς. Έχει πολύ ζήσει τα ήρεμα δειλιών που τα δέντρα δέονται στη σιωπή τους και στοχάζονται όλα ποτισμένα το μύρο της αρμονίας. Είπα πως κάποια επαναστάτρα πνοή τρικυμίζει το στίχο, το δειλό και σεμνό στίχο του. Μας θυμίζει τον άλο γλυκό κι' αντάρτη ποιητή Χάϊνε, τον τραγουδιστή της αγάπης. Οι στίχοι του για τη φτώχεια μας συγκινούν, αν και κατά βάθος είναι ένας ήσυχος επαναστάτης ο Ραφτόπουλος, πέρα για πέρα ανθρωπιστής. Η ποίησή του, είναι πηγαία γλυκιά κι' απλή σαν την ποίηση του Χάϊνε και μερικά του τραγούδια, μας τον θυμίζουν τόσον πολύ, άσκετα αν δεν έχει την άυλη μουσικότητα, και τα παιγνιδίσματα και τις λάμπες της ερωτιάριχης ποίησης του μεγάλου Γερμανού.

Μας μιλάει ολόϊσα στην ψυχή, και δεν ξέρω κανένα άλλο Έλληνα ποιητή, να μου θυμίζει τόσο πολύ το Χάϊνε, εχτός από ένα άλο νεόβαλτο βιβλίο του Γιώργου Μαλιτζέου. Στα τελεφταία τραγούδια του Ίωσήφ βρίσκουμε κάποιους τόνους νεοτερριστικούς που τους ακουε και στα τραγούδια του Ρωμου Φιλύρα. Δεν πιστέβα, να είναι επίδραση. Χαϊδέβει τ' αφτιά μας η απλή και ζωντανή γλώσσα του, ο απροσποίητος ρυθμός. Τον πεσιμιστικό τόνο των τραγουδιών του τον βλέπουμε στα τραγούδια της Πολυδούρης, της ποιήτριας του πόνου, και στον Καρωτάκη, στον τελεφταίο τούτο πιό πολύ, που δεν αποκλείεται να επηρεάστηκε απ' τον ποιητή μας. Η ομοιότητα κάποιων στίχων του Φιλύρα, μπορεί να είναι μια απλή σύμπτωση. Είναι καθαυτό λυρικός ελεγειακός στίχος που χαϊδέβει σαν εξαύλωμένη μουσική το αφτί μας :

Ω ύπνε γίνε θάνατος γιά μένα  
να μη μεταξυπνήσω πιά.

Η ποίηση αυτή πόσο έρχεται σε αντίθεση με την ποίηση τη γεμάτη υγεία και χαρά, σαν του Κλωντέλ και του Χουίτμαν κ.λ.π. που τόσο συμπαθώ, όμως μ' άρέσει κι' αυτή γιατί είναι όμοια ανθρώπινη. Οι άνθρωποι που πόνεσαν, γίναν αισθαντικοί κι' έγραψαν με το αίμα τους το στίχο, υπήρξαν όμως κι' άλοι, που μέσα από τη δυστυχία, και στέρηση και τον πόνο τραγούδησαν τη χαρά και τη ζωή. Ο Ίωσήφ έχει τον τόνο του, το ύφος του κι' αφτό μας δείχνουν τα τραγούδια του. Μπορεί να διάβασε τόν Πορφύρα, το Φιλύρα, δεν επηρεάστηκε όμως, διατήρησε πέρα για πέρα τον προσωπικό του χαρακτήρα. Βλέπουμε λοιπόν και σπέρματα νεωτεριστικού τραγουδιού στην άδολη, εβγενικιά και λεπτή ποίησή του. Οι πρώτοι στίχοι δειλά, παραδεικιά ξεπετάγματα, φεργονίσματα δειλά σε γαλάζιους κι' ολόφωτους ουρανοούς. Είναι γραμμένοι πάνω στο μοτίβο του δημοτικού τραγουδιού, είναι «αντιφεγγίσματα αγνότατα κι' άφελα, σαν την ψυχούλα απλοϊκά κι' ειλικρινά τών ανθρώπων της Θράκης» όπως λέει κι' ο κ. Τριαντάφυλος. Φυσικά ξεχωρίζει ανάμεσα σ' αφτά η ειδυλιακή «κούνια» του, ένα ωραίο αλήθεια έθιμο που μας το ζωντάνεψε κι' αρχίζει σιγά-σιγά να σβύνει μαζί μ' όλο το ρομαντικό παρελθόν. Μπορούσε να γίνει και μουσικό τραγούδι, όπως οι μελωδικές «κούνιες» του Φωρέ, πανω από τους στίχους του Σουλύ Πριντώμ. Τα πιό πολά τραγούδια του είναι σαν τις απλές μουσικές σύνθεσες του Lied του Σούμπερτ. Ένας μουσικός θα μπορούσε πολά τραγούδια

του να μελοποιήσει. Όλα του τα τετράστιχα του πρώτου βιβλίου «*Carmina*» είναι γλυκά κι' ωραιότατα.

Κυτάξτε με τι απλά μέσα κατορθώνει ο ποιητής να υποβάλει και να συγκινήσει:

Ήσυχη πούναι η νύχτα με τ' αστεράκια της  
και με το φεγγαράκι που περνάει και πάει,  
με τα δέντρα π' απλώνουν τα κλωνάρια τους  
και με το ποταμάκι που ακούγεται....

Είναι ολόκερο το τετράστιχο αφτό μια γλυκιιά μελωδιά.

Τι όμορφα και με τι απλά μέσα δίνει την εντύπωση τής ωραίας νύχτας ! Το φυσιολατρικό στοιχείο δε λείπει από τούτα τα στιχάκια που πηγάζουν όλα απόνα νεανικό ρομαντισμό. Κι' όμως φαίνεται ότι το ξηρησε και το αγάπησε το ύπαιθρο. Ωραίο είναι κι' ο «πόθος» που δείχνει τη φυσιολατρική του ψυχή συγκεκριμένη με τη διάθεση μιός φλογερής αγάπης που ομορφαίνει και λάμπει το στίχο του. Η αγάπη, η φύση, η ζωή κι' ο θάνατος, να τα πιδ αγαπητά θέματα που τραγουδάει. Είναι απλά χωρίς τετρίπια και φτιασιδία τούτα τα τραγούδια του θρακιώτη ποιητή. Έχουν την ομορφιά και το άρωμα του αγριόροδου Νιώθεις να σου μιλά μέσα απ' αφτά η απροσποίητη ψυχή, η αγνότητα κι' η απλότητα, που βασιλέβει μονάχα σέ ψυχές μικρών παιδιών, όπως η δική του. Το βάθος της αγγελικής του ψυχής θα το δείτε, και θα το αγαπήσετε σε πολλούς στίχους. Κι' αλήθεια πέρασε σαν ένας άγγελος σκορπώντας τα γλυκά ροδόφυλα του στίχου. Ωραίο κι' άρενωπό τραγούδι είναι και το «Γειά σου γλυκειά» πάνω σε πισιαχτό, γοργό (allegro) στίχο. Όλα του αφτά τα τραγούδια του χωριού με το γλυκό δημοτικό στίχο έχουν ένα σκέρσο ξεχωριστό και μιαν ιδιαίτερη ειδυλιακή χάρη, μιá λεφτότητα κι' εβγενικότητα, που δεν τη συναντάμε στα καλύτερα τραγούδια του Κρυστάλη. Μ' αρέσουν τόσο πολύ τα αφτά αφτά τραγούδια του.

Από το τέταρτο βιβλίο ξεχωρίζω τη «μπαλάντα» του, δεμένο σε αρενωπές κι' ασύγριτες εικόνες σαν και τούτη :

Και λιώνανε—μελαχροινή μου—οι κορασιές  
που είχαν τα ουράνια τόξα φρούδια  
κι' είχαν τους κάμπους φορεσιές,  
Τ' άστρα στα χέρια δαχτυλίδια.

Τα τραγούδια του όλα έχουν τούτο τ' ωραίο προτέρημα, που είναι κι' αληθινό γνώρισμα της αρχαίας ποίησης, το λιγολογο και το επιγραμματικό, που δεν κουράζει τόν αναγνώστη. Πουθενά φόρτος ρητορικός στ' απλά αφτά και λιγόστιχα τραγούδια του ποιητή, καμιά μακροσυρτη κουραστική στροφή, αλλά Παλαμά και Βαλαωριτη. Σε όλα του τα τραγούδια χαιρέσει το λιγολογο στίχο, την επιγραμματική έκφραση που δεν του λείπει ούτε ο λυρισμός, ούτε το νόημα. Τό υπέροχο τραγούδι : «Τ' ωραίο κοράσι» τόσο απλό, όσο κι' αληθινό στήν ουσία του, είναι ένας ζωγραφικός πίνακας καμωμένος από τα χέρια ενός μεγάλου καλλιτέχη. Σ' αφτό το τραγούδι μας δίνει ολοζώντανο το πορτραίτο μιας παιδούλας, θαμάζει κανείς τη ζωγραφική του σύνθεση, και χαιρέται την άδολη παρθενική της σκεφτική ματιά :

Τ' ωραίο κοράσι είχε καθίσει  
στο παραθύρι μιαν αυγή  
με τα μεγάλα μαύρα μάτια  
γιομάτα φως και συλλογή.

Ωραίο είναι και σένα τόνο παιχνιδιάρικο και χαρούμενο : «όμορφη εβάλθη κο-  
ρασιά» και το : «εξ' απ' την πολιτεία» με τους απαλούς δημοτικούς στίχους. Τα πιά  
πολλά τραγούδια αφής της συλογής, σου φέρνουν άθελα στο νου τους τρυφερούς  
και γλυκούς στίχους του Χάινε. Το : «βαθιά, γλυκά, κοιμήθηκε η παιδούλα» απο-  
πνέει αγγελική αγνότητα και χάρη, παραδεισιακό μύρο, μας θυμίζει τον άδολο  
στίχο του Σολωμού. Επίσης τη Σολωμική ομορφιά έχει και το : «τη σάλπιγγα της  
η άνοιξη σημαίνει» κ.λ.π.

Στο τραγούδι του : «τον θεόν κανείς δεν είδε ως τώρα» ξεχειλίζει σένα παν-  
θειστικό ανάκρουσμα, είναι σε τούτο πανθειστής και στ' άλα του πότε χριστιανικός  
και πότε θεοκρατικός ο ποιητής. Από το έβδομο βιβλίο σημειώνω το : «κάποια καμ-  
πάνα» που είναι ένα πολύ αισθαντικό τραγούδι και παραστατικό, θαρείς ακούς την  
καμπάνα που χτυπά και βλέπεις το φέρετρο να ξεκινάει. Το : «ο ήλιος ανατέλλει»  
έχει τον πεσιμιστικό τόνο της αμφιβολίας και της οδύνης που χαρακτηρίζουν τά  
τραγούδια του Καριωτάκη. Κι' όμως ο Ραφτόπουλος δεν έχει τίποτα με τους ποιη-  
τές αυτούς της παρακμής, Καβάφη και Καριωτάκη. Γιατί ο ποιητής μας δεν θρηνεί  
μόνος αλλά και τραγουδάει τη ζωή, τη χαρά και τον έρωτα. Ωραίο είναι και το : «τα  
θεία τα δέντρα». Η ζωγραφική δύναμη της σύνθεσης παρουσιάζεται αδρότατα και  
στο : «Εγώ» του. Είναι ένας ολάκερος πίνακας. Έχει έκφραση και βάθος. Τι συγκι-  
νητικό που είναι αλήθεια το πορτραίτο του τούτου, η αφοπρωσωπογραφία του, και  
πόσο πονεμένο, που μας κάνει να τον συμπαθήσουμε. Ο λέπτερος ρυθμός του μας  
θυμίζει τον ελεγιακό, στερεότυπο τόνο του Καριωτάκη. Είναι ένα απ' τα καλύτερα  
τραγούδια της συλογής. Σεχωρίζω και το : «ορθός στην πλώρη ο χάροντας» για το  
βάθος του και τη φιλοσοφική του πνοή. Το : «ας τραγουδήσουμε» είναι ένα από τα  
πιο καλύτερα λυρικά του. Αίγα τέτια τραγούδια έχουνε γραφτεί σαν και τούτα τα  
οχτάστιχα. Κι' ερχόμαστε στην «ωραία του ζωή», στο όγδοο βιβλίο που είναι και  
το κύκνιο του. Στα τραγούδια αυτά φωτίζει το φως μιας αγάπης που γι' αυτή ζει  
ακόμα και γράφει ο ποιητής, τα γιομίζει το όνομα μιας αγγελικής αγάπης της  
Ίτσας του, της Ανίτσας, Άνας, Ανούλας, Ανθούλας, Ανθής, που είναι ολο λαχταρι-  
στές, καφιές κρυβές. Νιώθεις την εβλογία της θείας αγάπης που σε ξευγνίζει και  
σε υψώνει ως το θεό.

Τι απλά αλήθεια και συγκινητικά είναι αυτά τα τραγούδια ! Είναι η συμφωνία  
της αγάπης από το βιβλίο. Ολο το βιβλίο από έχει την υψηλή λατρεία της δαν-  
τικής αγάπης και ποίησης. Είναι τόσο συγκινητικά, όσο απλά είναι κ' ελικρινά  
απτά τά τραγούδια. Έχουν μιαν ιδεαλιστική ομορφιά και χάρη οι στίχοι του. Είναι  
ώρες αλήθεια που τὸ πνέμα του υψώνεται, ως λέγει, σαν αητός :

Μέσα στο πλάνον όραμα, την πλάση την αιωνία,  
υψώθηκε το πνέμα μου και σαν αητός περνάει.  
Κι' ως πάει, πετά χρυσές ματιές και το σαϊτέβει η θεία,  
η ωραία ζωή κι' ο θάνατος το περιτριγυρνάει.

Μα εκείνο πάντα ατάραχο, χτυκώντας τα φτερά του,  
ζωή μαζί και θάνατο δεν παύει να τηράει,  
μ' ένα γαλήνιο λογισμό που αστράφτει στη ματιά του.

... Για ποιάν αιτία ξεκίνησε και γιατί τάχα πάει ; ...

Είναι ένα δείγμα της απηλοστόχαστης ποίησης το τραγούδι από που είναι  
θαρώ το πιά καλό και δυνατό τραγούδι της συλογής. Είναι όλη η μεταφυσική πίστη  
του ποιητή. Για πρώτη φορά τον ακούμε να ρωτά να μάθει, πώς είναι ο προορι-  
σμός του πνέμα, ο προορισμός μας, χωρίς να πάρνει καμιαν απάντηση από πουθενά.

γιατί απάντηση δέ μπορεί να δοθεί. Και σέν' άλο τραγούδι με την ίδια αγωνία ακούμε να λέει ο ποιητής : «ποιά νάναι τάχα η μοίρα μας, ρωτιώμαστε, η στερνή;» Πιος θά τή δώσει την απάντηση ; Η ζωή κι' ό θάνατος να είναι τάχα το μεγάλο μυστήριο που γι' αφέτο και μόνο γενήθηκε ο άνθρωπος ; Σημειώνω από τούτη τη γλυκύτατη συμφωνία της αγάπης και το «Ζωή» κι' όλα εκείνα, που έχουν ως τίτλο τ' όνομα της αγαπημένης του ύπαρξης, που φατίζει κι' ομορφάνει τους στίχους με το εβγενικό και παρθενικό φως της ψυχής της. Το : «έλα ω χαρά» είναι διονυσιακό τραγούδι και δείχνει την ηρωική αντίληψη του θάνατου. Διδ' στοιχεία αντιπαλέβουν μέσα στο στίχο του, ο πόνος κι' η χαρά, ο ποιητής όμια τραγουδεί τον πόνο και τη χαρά. Το αίστημα του πόνου είναι συγκρατημένο, δέν τον παρασέρνει, δεν του γίνεται ψυχοφθόρο όπως του Καρυωτάκη, η θλίψη του είναι εβγενικά και μας δείχνει την πλατιά κι' ηρωική αντίληψη του θάνατου και της ζωής. Είναι τόσο γλυκά αφτά τά τραγούδια, τόσο ωραία που δεν ξέρεις πιο να πρώτοθαμάσεις, ν' αγαπήσεις. Ανάμεσα στα πιό ωραία τραγούδια της συλογής είναι και το Laus, ασύγκρητο σε τέχνη κι' ομορφιά, είναι ένας αληθινός ύμνος στην τέλεια αγάπη, αληθινά αριστοουργηματικό όπως λέει κι' ο κ. Τριαντάφυλος. Ο «Διαβάτης» του έχει κάτι απ' το θρήνο του φιλορόφημα και της θλιμένης συμφωνίας των γυμνών δέντρων και της μοναξιάς, που μιάζει με τους θλιμένους στίχους του Ζαν Μωρεάς και του Μαλαρμέ, παντα με τις απόστασες που απλώνονται ανάμεσα στους ποιητές τούτους.

Τον γνώρισα από κοντά στις μέρες της κακής του αρρώστιας, που φέλογονταν από τον πυρετό, ώρες καρφωμένος σε μιá ψάθινη πολυθρόνα, όξω απ' το μικρό του κελί, στο μουσείο, με το βλέμα καρφωμένο στον ορίζοντα. Οι άνθρωποι τον αποστρέφονταν, γιατί θεωρούν μεγάλο κακό το χιτικίο και πιστέβουν πως από μίλια μακριά φέρνει ο αγέρας τά μικρόβια. Κανείς δεν τον ζύγωνε. Μέσα στις τραγικές αφτές ώρες της απομόνωσης και της αρρώστιας του τον συντρόφεβε μια εβγενικά κόρη ή Κατίνα Προεστόπουλου με τον ποιητή Άγγελο Σικελιανό κι' από φιλανθρωπία του φρόντιζαν το φαγητό. Εγώ είμουνα τότε μαθητής και κάπου κάπου πήγαινα στο κελί του και τον έβλεπα με το θεϊό μου τον Κοντολέοντα. Είτανε ένας συμπαθητικός και γλυκομίλητος άνθρωπος. Μιλούσαμε αρκετές ώρες. Κάποτες έτυχα πάνω σένα λογαριασμό που έκαναν οι δυό τους με το θεϊό μου για το μισθολόγιο, κι' επικαλέστηκαν τις μαθητικές μου γνώσες. Θυμάμαι που μούλεγε : «δε σκραμπάζουμε εμείς οι φιλόλογοι από μαθηματικά». Κείνη την ώρα του φέρανε απ' το χωριό ένα βιδούρι γιαούρτι και μας παρακαλούσε να καθήσουμε να φάμε μαζί.

Η κατάστασή του όσο πήγαινε και χειροτέρεβε ως πού τον φέρανε στην Αθήνα για να μην ξαναγυρίσει πιά. Η βιβλιοθήκη του—κι' είχε αρκετά καλά βιβλία, δεν ξέρω τι έγινε. Ανάμεσα σ' αφτά θα υπήρχαν και τίποτα χειρόγραφα. Ίσως, μα δεν ξέρω ή δε μπορώ να θυμηθώ τώρα τι τύχη είχαν αφτά τα βιβλία που δεν τολμούσε κανείς να τα αγγίξει. Ο κ. Τριαντάφυλος που μας δίνει μια ωραία και ζωντανή σελίδα της τραγικής του ζωής, να τι γράφει για τα στερνά του : «Πέθανε σε ηλικία πάνω κάτω τριάντα τριώ χρονώ σκοτεινός κι' έρμος και τραγικός μέσα σε κάποια κληνική της Αθήνας το Νοέμβριο του 1923. Τελιώνοντας δεν έχω παρά να εκφράσω την εφχή μου, να ιδούν πολύ γρήγορα τ' άπαντά του το φως, για να φανεί καλύτερα η αξία του, κι' η μεγάλη η επίδρασή του στα νεοελληνικά γράμματα που πλούτισε μένα νέο ρυθμό και μια καινούρια έκφραση, ο αφανής και σεμνός αφτός εργάτης της τέχνης. Η Θράκη δεν έχει να μας επιδείξει άλλους ποιητές από το Ραφτόπουλο και το Βιζυηνό που κι' αφτού ίδια στάθηκε η μοίρα και βασανισμένη η ζωή. Ο ένας είναι ο γλυκός τραγουδιστής του πόνου και της αγάπης κι' ο άλλος ο αγνός οργιστικός κορυθαλός που όμια μας συγκινεί με τη γλυκιά και αφθόρμητη τέχνη

του. Για τ' άπαντα του Ραφτόπουλου εκφράζει την επιθυμία του κι' ο κ. Πέτρος Τριαντάφυλος στον πρόλογο της θαυμαστής εκείνης έκδοσης :

«Και μια κι' είτανε μοροετό το τετράδιο τούτο να τυπωθεί, και περιποιημένα μάλιστα, και να κυκλοφορήσει, δε βλέπουμε το λόγο που να μην το κάναμε. Μα αυτό όμως δε θα πει πως ολόκληρο του ποιητή το έργο, δέ θάξιζε τον κόπο να δημοσιευτεί συμμαζεμένο σέναν τόμο μεγαλύτερο πολύ από τον ταρινό. Διόλου μάλιστα. Μαζί μας θα συμφωνήσει πάνω σ' αυτό καθένας που σχολήθηκε διαβάζοντας τα τραγούδια του Ραφτόπουλου, δημοσιευμένα τα πιο πολλά σε περιοδικά, στο «Νουμά» προ παντός. Η δουλιιά για τ' άπαντά του θα μας τραβήξει ίσως άργότερα.» Μα από τότε που έγραψε τα λόγια αυτά περάσανε 16 ολάκερα χρόνια, και δε γίνιγε τίποτα, καμιά προσπάθεια για την ολοκληρωτική έκδοση του πολύτιμου ποιητικού υλικού. Είναι καιρός πιά να βγούν όλα έμετρα και πεζά του κι' ότι άλλο έχει αφήσει σε επιστολές και χειρόγραφα, για να μελετηθεί στη θέση που του αξίζει. Δε λέω περισσότερα, τη στιγμή μάλιστα που τόσες γίνονται προσπάθειες για την αναθεώρηση παλιών πνευματικών αξιών και γίνονται μνημόσυνα, φιλολογικά κι' απαγγέλονται λόγοι και γιομίζουν οι σελίδες περιοδικών και σκαλίζονται προτομές κι' άρθρα γιομίζουν τα περιοδικά και τον τύπο για ζωντανούς και πεθαμένους, να γίνει κάτι και για τον ποιητή της Θράκης, τον άνθρωπο που πόνεσε πολύ στη ζωή και τριγυδύησε με πάθος τον έρωτα, την ομορφιά, το θάνατο και την ζωή. Δεν ζητά τον οίχτο κανενός ούτε τον μάταιο έπαινο, μα την αγάπη και τη στοργή της Ελλάδας και μόνο. Γιατί ο Ραφτόπουλος περισσότερο από κάθε άλλος είτανε ένας αληθινός ποιητής. Ολα μπορεί να του ταρνηθεί κανείς, εκτός από τον τίτλο του ποιητή που τον κέρδισε με το ίδιο του το αίμα. Το βλέπει κανείς πως έχουμε καταντήσει γελοίοι να επαινεί ο ένας τον άλλο. Οι αξίες, όσο και να πολεμηθούν από τους ανόητους σήμερα, θα επιπλέψουν ασφαλώς και θα κερδίσουν μια μέρα την τιμή της αθανασίας. Τα αινίγματα, τα κοραλίστικα της σουρεαλιστικής ποίησης, θα ξεχαστούνε μια μέρα, γιατί αυτά δεν είναι ρωμέϊκα ούτε καν ποίηση. Ας γράφουν ό,τι θέλουν οι άνθρωποι της μόδας, οι νεωτεριστές κι' οι μοντέρνοι. Ας γιομίζουν τις φυλάδες με την ανούσια και παραφουσκωμένη ρητορεία τους. Ας πολεμάνε την αληθινή τέχνη. Θα της χρίζουν πάντα βωμούς κι' ανδριάντες και όλο σ' αυτή θα ξαναυρίζουν, γιατί ο όρος εξέλιξη είναι συβατικός, δεν υπάρχει εξέλιξη, ούτε καν πρόοδος στην τέχνη. Η μόδα δεν είναι εξέλιξη, ούτε το άλαγμα των ονομάτων που μπαίνουν κάθε τόσο ως καινούρια στοιχεία στην τέχνη. Πρόοδο κι' εξέλιξη στην τέχνη ονομάζω εγώ την αληθινή δημιουργία που δεν ξεπεράστηκε ποτέ και φαίνεται πάντα πρωτότυπη και πρωτάκουστη κι' ας είναι χιλιοεπωμένη. Νιρσπόμαστε να πούμε την αλήθεια, για να δείξουμε πως πιάσαμε την έλαφο απ' τα κέρατα και ξεφουρνίζουμε κάθε τόσο το χιλιοεπωμένο : πως νέα δαιμόνια φέρνουμε στην τέχνη. Ο ποιητής μας είχε την ίδια τραγική μοίρα με τον Κρυστάλη που αγαπήθηκε περισσότερο από τ' ωραίο του όνομα κι' απ' την αρώστια του, παρά από τα τραγούδια του θάλαγα. Ο Ραφτόπουλος έχει μια λεπτότητα που δεν την έχει ο πρώτος. Ο λυρισμός του είναι άλλο πράμα, είναι όλο ευγένεια. Ο Κρυστάλης είναι αγροτικός, ποιμενικός ποιητής, βουκολικός. Γι' αυτό και μονόπλευρος και μονότονος λίγο. Ο Ραφτόπουλος έχει ποικιλία που σε τραβά. Ο Κρυστάλης ό,τι άλλο γράφει δε μπορεί να βγει όξω απ' το στοιχείο του, το ηρωϊκό, το ποιμενικό. Έχει πιο πολύ εσωτερικότητα ο Ραφτόπουλος, ενώ ο Κρυστάλης έχει άλη χάρη, τη δροσιά και την τρυφεράδα, του δημοτικού στίχου. Πιο τραχιός και πιο άξυστος, μπροστά στον καλεργημένο άνθρωπο. Ο στίχος του βουνήσιος, αρενωπός, άγριος, ενώ του Ραφτόπουλου απαλός, και κατασταλαγμένος. Πιο σκληρή κι' απάνθρωπη στάθηκε η

μοίρα του Θρακιώτη ποιητή κι' ακόμα χειρότερη, γιατί δεν τον έδειρε μονάχα η αρώστια και δεν του έλιωσε το κορμί, αλλά κι' ο κατατρεγμός, η δυστυχία κι' η φτώχεια, που όπως λέει στο τραγούδι του «στέρηση» του εξαγίασε την καρδιά:

Στέρηση, κολυμπήθρα, πηγή ιερή,  
μητέρα που εξαγίασες την καρδιά μου,  
δόξα στην ώρα που έτυχε στη γη  
να μ' ανταμώσεις, ω συντρόφισσά μου!

Τέτια μαρτυρική του στάθηκε η τιμή, όπως είναι η μοίρα όλων των εκλεχτών στή γής. Σ' αυτό τον ωραίο νεκρό φέρνω σήμερα ένα στεφάνι απ' το αγαπημένο βουνό των Μουσών και λίγα αγριολούλουδα της ιερής Δελφικής γης που τόσο αγαπούσε! Ας τα σκορπίσω σήμερα κι' ας στολίσω μ' αυτά τη μνήμη του που όσο θα περνάει ο καιρός τόσο και θα αναδίνει την φεγγαβολή της στον τόπο μας. Κέρδισε με το αίμα του την τέχνη κι' η αθανασία τον κέρδισε κι' η Ελλάδα τον ποιητή της!

Αθήνα 3 6-40

ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

## ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

- Ἀβγὲτ 211  
 Ἀβράμπουλο 106  
 Ἀβραάμταη 45  
 Ἀβραδαλήδες 24  
 ἄβανα 87  
 ἀγαλίκι 65  
 Ἀγάπιος 8  
 ἄγγελοι καὶ διάβολοι 126  
 ἄγι-Παρασκευῆς τῆς Μολδάβας 23  
 ἄγικερι 14  
 Ἁγία Μαρίνα 14  
 Ἁγγελῆ Ρουσπάπου 30  
 ἄγιον Ταξιάρχην 27  
 Ἁγία Μαρίνη 29 146  
 Ἁγιο-Παῦλο 146, 148  
 Ἁγιο Λιά 148  
 ἄγιοςκέρι 38  
 Ἁγιον Κήρυκον 33  
 ἄγλίκια 56  
 ἄγᾶς 87  
 ἄγιασματιοῦ 157  
 Ἁγιο Στέφανο 150  
 Ἁγιο Μύρος 83  
 Ἁγισον 100  
 ἄγροικιά 170  
 ἄγροικοι 170  
 Ἁδανα 10  
 ἄδέτ' 163  
 ἄδεξίμ' 83  
 ἄδεξίμνια 83  
 ἄδραχο 97  
 Ἁδριανούπολις 352  
 ἄηδόνι 127  
 ἄζικλεμέ 30  
 Ἁθανάσι Χατζῆ Δημητράκογλου 27  
 Ἁθανάσις Μπουλκούρογλους 25  
 Ἁθανάσις Δερμεντελής 49  
 Ἁθαν. Κωνστ. Μπουρκούρογλου 33  
 Ἁθαν. Ι. Κοτζιάσογλους 33  
 Ἁθ. Χ' Δημ. Γκιουμουσκερδάν 33  
 Ἁθαν. Χατζῆ Δημητράκη 31  
 Ἁθανασίως Βουλκούρογλου 50  
 ἄκλινητισμένη 181  
 ἄκλοθο 72  
 ἄκριτικιά 135  
 Ἀλανία 355  
 Ἀλ. Κ. Δήμησας 571  
 ἄλληλοδιδασκτικὸν 91  
 ἄλμα 130  
 Ἁλμπασιανῶται 89  
 ἄλατζιά σιάμικον 35  
 ἄλατζᾶς 65  
 ἄλεξίκακα 75  
 Ἁλῆ-μπέη 29  
 Ἁλη πασιὰ Σολταρῆ 30  
 Ἁλῆ Χατζιλάρ 150  
 ἄλιβέρτιζεν 29  
 ἄλιοβερῖσι 203  
 ἄλλοίθωρος 69  
 ἄλῶνι 127  
 ἄμβλωσις 67  
 ἄμνιες 89  
 ἄμπᾶ 97  
 ἄμπάδια 60  
 ἄμπάρια 169  
 Ἁμπέλινος 38  
 ἄμῶ 170  
 ἄναστενάγια 365  
 Ἁναστασία Χαΐδου 179  
 Ἁναστάσι Κρασουβιτίνα 29  
 Ἁνά-κιοί 145  
 Ἁναργύτην Κρίτσμα 37  
 Ἁνάστα 8  
 Ἁναστάσις Εὐταξόγλους 33  
 ἄνερογάστρι 70  
 ἄνεψὸς 10  
 Ἁννίτσα Χιντισταλοῦ 51  
 ἄντιβασκάνια 78  
 ἄνδερέλλια 173  
 ἄντερι 171  
 ἄντιχαρα 160  
 Ἁντώνιν Πόγιου 29  
 ἄπερνοῦν 53  
 ἄπκηξῆ 30  
 ἄποκαΐδια 77  
 ἄπόκομμα 78  
 Ἁποστόλου Νέγκου 14  
 ἄποχαράτματα 180  
 Ἁρβανίτης Ν. 150  
 Ἁρβανιτάδες 143  
 ἄργαστηριάτοι 14  
 ἄργαστηριάδες 81, 31  
 Ἁργης Ν. Κόρακας 369  
 Ἁργύρης Πορ. Πάνογλους 33  
 Ἁργύριος Ν. Κωνσταντινίδης 368  
 ἄρῆσι μουζάρι 32  
 ἄρίστικος 188  
 Ἁρμένιον 28  
 Ἁρμένιοι 88  
 Ἁρναούτογλους 18  
 Ἁρναουδoff 365  
 Ἁρξον 92  
 ἄρσιν παρασι 26, 34, 37, 65  
 ἄρτύντανε 88  
 ἄρχῆ. 92  
 Ἁχιλλ. Δ. Σαμοθράκης 365  
 ἄχεράδες 89  
 ἄσαράντιστα 78  
 ἄσνι 37  
 ἄσπούρια 37  
 Ἁξαρχήδες 45  
 ἀγιάτησαν 27



- ἀφαλόκομα 75  
 ἄφοι 171  
 ἄχτσοσι 65  
 Βάβα 146  
 βακακάδες 89  
 βάπτισμα 82  
 βαρβάρα 86  
 βαρούμεν' 68  
 βάρη 130  
 βαροσι 28  
 Βάρδας Πλατυπόδης 6  
 βαρεμέν' 197  
 βαρούς-κεχαγιά 28  
 βασιλικόν ὄρδι 24  
 βασιλεύει 92  
 βασκανία 169  
 Βατοπεδινό 32  
 Βατοπεδινός παπᾶ Ἰωσήφ 27  
 βαφτιστικά 194  
 βενέτικο (φλουρι) 48  
 βερονίγια 189  
 βεργιά 94, 97  
 βίγνα μονοπατή 170  
 βλαισός 69  
 βλάξ 69  
 βλάσκα 188  
 Βιζυώτης καπετάν Θεοδωρῆς Ἄμπα-  
 τῆς 149  
 βοϊβάδα Ὁμέρ-ἀγᾶ 35  
 βόλια 119  
 Βόρις Μιχαήλ 341, 354  
 βοῦζνα 169  
 Βούλκος Ράτη 55  
 Βουλγαρόφυγον 341  
 Βούλκος Τσαλόβουλος 45  
 Βούλκος Μαρβέγκογλους 45  
 Βούλκος Δημητρίου 37  
 Βούλκου 45  
 βουνί 171  
 βουλωμένες 19  
 βουκατζήδες 89  
 βούργια 200  
 Βούργαροι 155  
 βραδύγλωσσος 69  
 βρωμαρκούδα 198  
 βύζαμα 76  
 γαβενέ 147  
 Γαβριήλ (ἡγουμένου) 39  
 γαϊδουρίτσα 123  
 γαϊτάνια 25  
 γάλα 74  
 Γαραμπατζή 148  
 Γαναχωρίτες 150  
 Γεώργιος Μοναχός 351  
 γεταντζώ 198  
 γαγκίσι 193  
 γιαλαμάδες 89  
 Γιοβάννης τσαβούσης 26  
 γιαλαμά 95  
 Γιαννάκης Καπίστρα 152  
 Γιαννάκης Ἐμπεκιολῆς 31  
 Γιαννάκος Καβάσογλου 29  
 Γιάννης Τσοῦκος 179  
 γιαρά 198  
 Γιαννάκου Φιλ. 150  
 Γιαρπεκιρέντιος 55  
 γιούκ' 73  
 γειτονεύου 164  
 γεμίσια 35  
 γεμενιά 97  
 γεννάται 92  
 Γερακίνης Π. 150  
 Γεώργιος Στοῖλος τοῦ Ροῦπ 6  
 Γεώργιος Πούκλογλους  
 Γεώργιος Λουλά 29  
 Γεώργιον Λουλιάν 29  
 Γεώργιος Νακατζής 48  
 Γεώργιος Παλιτζόγλους 42  
 Γιωργαλά 103  
 Γιώργη Βλάχου 34  
 γιδόρ 170  
 γίμισα (τά) 31  
 Γιοβανῆς Ἀπτάλογλους 28  
 Γιοβάνης Σάββα 49  
 γιόλ 170  
 Γιουβάν 45  
 γιουλέδες 148  
 γιουμπρίκια 40  
 γιρχανά 148  
 Γιαννάκος Χατζῆ Δημητρίου Σαμουρ-  
 τσόγλους 49  
 Γιαννάκι Ντουλγκέρογλου 49  
 Γιασεμή 26  
 Γιωρχάνι κῆρ Ἀγγελῆ 31  
 Γκάργκαν 45  
 Γκάντσοφ 45  
 Γκεριτζιά 34  
 γκιριζι 32  
 γκιούμια 40  
 Γούλ' 163  
 γουλνούς 163  
 γουργουράς 110  
 γκουγκούτες 88  
 γουρούνα 200  
 γούτος 205  
 Γράντο 150  
 γριτζαλιά 147  
 γρίτζα 25  
 δαβούλ' 169  
 δάγκα 201  
 Dadῆς 155  
 Δαμιανός Λιβερόπουλος 363  
 δαχτυλάκια 106  
 δαχτυλίδι 127  
 Dvornik F. 341  
 δεισιδαιμονία 90  
 Δελλιονίται 89  
 δεματοκουβανίσετε 168  
 Δημητράκης Χατζῆ Παν. 47  
 Διαμαντής 10

- Δημήτριος Φτουκίδης 372  
 Δημ. I. Κουμαριανός 370  
 Δημήτριος τὸ Πάβλι 47  
 Δημ. Τερετζάκιογλου 47  
 Δημ. Ζαγάραλης 34  
 Δημήτριος Τζαούσης 32  
 Δημήτριος Κοντσικῆς 150  
 Δημήτριον Ζάγκερλην 31  
 Δημ. Μαστοροθόδωρος 204  
 Δημητράκης Κιτάνογλου 53  
 δῆγδου 211  
 διὰ γρίζα 32  
 Διὰ παρθένου 92  
 Διαμαντῆς 10  
 διγούν' 210  
 δίλι δίλι 101  
 διαμαντοδαχτυλίδι 159  
 διάφορον 31  
 Δορίστολον 347  
 Δοχτινιῶ 364  
 δουγούνια 160  
 δουγοντιζέτονα 171  
 Δούκας Κ. 150  
 δρᾶκος 82  
 δρόμος 129, 130  
 ἐγλέντιζαμ' 161  
 ἔδουσε 13  
 ἔδουκι 21  
 ἔθιμα 90  
 \*Ἐδρινέ 172  
 ἐζιαμπῆς 41  
 ἐκθετον 80  
 \*Ἐκ πνεύματος 92  
 ἐλά 157  
 ἐλβάνι πανιά 25  
 ἐλεγμοσύνη 29  
 \*Ἐλένη Νταβραντᾶ 157  
 \*Ἐλενίτσα Νταβραντᾶ 179, 197  
 \*Ἐλληνα 147  
 ἐλλιᾶμι 49  
 \*Ἐλπινίκη Σαραντῆ 142  
 ἔμασα 36  
 ἐμινιά 42  
 \*Ἐμιν-ἀγά 31  
 \*Ἐμέρ Σέχην 49  
 ἔναι 199  
 ἔνα-κανένα 66  
 ἐντιζιῶ 25, 65  
 ἐντιζάπι 53, 54  
 ἐντιζέ 36  
 ἐξεκαθάρσις 49, 50, 51  
 ἐξιλεμέν 32, 37, 65  
 ἐξεδάκτυλος 69  
 ἐπαγγέλματα 96  
 \*Ἐπιβατηνοὶ 89  
 ἐπιληπτικός 69  
 ἐπιμάνικα 8  
 ἔπκασι 148  
 ἐπώνυμα 195  
 ἐργκέν-ἀχτσισῆ 24, 27  
 ἐργκέν παρασι 37  
 ἐργκενλίκι 25  
 ἔρεσάσι 148  
 ἐρμονόλλιδο 193  
 \*Ἐροσαλίμ 54  
 ἔσανμπίδικα 45  
 ἔστένουτου 163  
 \*Ἐτρινέ 31  
 εὐγονία 70  
 εὐκῆ 71  
 εὐρετό 125  
 Εὐστράτιος δρουγγάριος 347  
 ἐφέντη 155  
 ἔχ'ς φωτιά 108  
 ἐχτιπάρι 65  
 ζαϊφρέτι 28, 65  
 ζακόν 203  
 ζαμπούνια 101, 111  
 Ζαχαρή Δημήτριον 64  
 Ζαχαρινός 12  
 ζέρδελο 106  
 ζιρζιράς 109  
 ζλότι 11  
 ζυγός μετὰ μαργάρου 8  
 Ζωή 92  
 Ζωή Στυλ. Ζαούτζα 342  
 Ζωήτσα 81  
 ἤδουκν 21  
 ἤδουσι 21  
 \*Ἡλιος 92  
 ἡμαρτον 94  
 ἡμιαγρος 341  
 \*Ἡράκλεια (\*Αρακλειά) 150  
 ἡρωγιασσαν 13  
 Θανάσις Πολίτογλου 37  
 Θανάσι Κοτσιάσογλου 37  
 θελός 147, 201  
 Θεοδόσιος Πρωτοβεστιάρος 352  
 Θεόδωρος ὁ Καπαδούκας 8  
 Θεονίτσα 185  
 Θεοτόκος 93  
 Θεός 92  
 θεοφρούητον 18  
 Θρακιώτες 168  
 Θύνη 154  
 Θυνιάς 154  
 Θωμά Καζάζη 32  
 \*Γαλεκτι 29, 65  
 \*Γβηρίτη Γεηγορίου 40  
 \*Γιγνάτιος Δημητρίου 50  
 \*Ἰησοῦς 92  
 ἰγκό 47  
 ἰμάνι 170  
 ἰπασσία 130  
 \*Ἰωάννης ὁ Πρωτεύων 6  
 \*Ἰωάννης Σλαβούτα 6  
 \*Ἰωάννης 39  
 \*Ἰωάννης Στότζεζου Περουσιτιζήλις 33  
 ἰφτιρά 206  
 \*Ἰωσήφ Χ' Μιχάλη Κέρογλου 33

- Καβάλλα 150  
 Καβράκι 27  
 καμήος 154  
 καθαροβδόμαδο 85  
 καϊκιάδικα 41  
 καϊκιάδικα 65  
 καϊμακάμης 149  
 καϊνης 157  
 καϊτι 28  
 κακαρωτή 170  
 κάκαρο 170  
 κακοφρούσουλος 203  
 κακοψύχ' 68  
 κακουσμούγουνα 28  
 καλαγτζή 25  
 καλαί 11, 28  
 κάλαμον 93  
 καλέμια 37  
 κάλεσμα ἀναδόχου 81  
 Καλλικρατειανοί 89  
 Καλλισθ. Χουρμούζιάδης 367  
 καλ'κατσαράκ 76  
 Καλογιάνν'ς 116  
 κάλπικον (φλουρί) 48  
 καλονόρχαι 94, 162  
 Καλουφέρι 32  
 Καλοῦφι 40  
 Καλοφερλήδων 45  
 καλφάδες 24, 98  
 Καντηλάπτης Ἀποστόλης 150  
 κανδηλοβάπτισμα 81  
 καντήρτσε 209  
 καντίποτε 170  
 καπετάν Ἀναστάσης 149  
 καπιταλίον 35  
 καποτέ 148  
 καποτινά 162  
 καποτινός 149  
 καπουνίς' 172  
 καρακόλ 205  
 Καραμάν βαίρ 170  
 Καραμάν μπαίρ 146  
 καραμπογιατζήδες 36  
 Καραμφύλλι 36  
 Καρα-Γάνο 53  
 Καρακάσγλου 20  
 Καρατζιά 10  
 Καραφερλήδες 24  
 καρβουνάδες 89  
 Καρκατάν' 99  
 Καρλοβηνοί 23  
 Καρλοβαλῆδες 24  
 Καροφίληδες 23  
 Καρπάθια 349  
 Καρπουζάκογλους Σιαύρης 24  
 Καρόφυλλον 58  
 Καρύτικο 38  
 καρυῖτες 89  
 κασακούσκα 201  
 Κασσαντηρή 100  
 καταλαχῆς 206  
 καταπῶς 201  
 Κατακλών 352  
 Κατερίνα Λυκίδη 179  
 κατηρασάτ 182  
 κατσιβελο 89  
 κατσιῆς 112  
 καφέ ρεγκί 25  
 κεπτζές 12, 17, 41  
 κετίπι 54  
 κηδεία 83  
 κιγιούμι 65  
 κιζι 28  
 κιλίμια 12  
 κινκῆτα 164  
 Κινηζάκια 38  
 κινου 148  
 κιδκια γοίτσα 36  
 κιορτζήδες 28  
 κιοθῆτες 89  
 κιοῦς 65  
 κιοῦ 42  
 κιοῦς 23  
 κιογαῖνι τῆς κρῖσης 29  
 Κλεοπάτρα 153  
 κλήφια 93  
 κλῶκα 174  
 κνιάζουν 158  
 κοκκίνα Ἀνίτσα 31, 32  
 Κορφοκολύμπα 149  
 κόκκινο γοίτσο 31  
 Κοκκινόπεφτη 164  
 Κόκκιν' Μηλιά 198  
 κοιλοπόνημα 71  
 κολαούζιδες 24  
 κονάκι 65  
 κότσοι 121  
 Κοτόλς 173  
 κόβγαμ' 163  
 Κονδύλης Γ. 149  
 κορακιστικά 200  
 κοσιεύγω 210  
 Κοσμῆς Λιβερόπουλος 363  
 κουγιά 155  
 κουκί 163  
 κουκουζέλλες 171  
 κουλίκ' 148  
 κουμάντες 35  
 κουρμπάν' 168  
 Κουτσολέν' 99  
 κουμιά 155  
 κουπεπέ 107  
 κουμαράδες 89  
 κουλός 69  
 κούνια 75  
 Κουρσοῦμ Χάν 60  
 κουρμπάν 85  
 Κουρτίδης Κ. 365  
 Κουτίογλου 27  
 Κουκουτζόγλου 30

- κουλουαζλούα 13  
 κουμέρι 26  
 Κούκλενη 23  
 κουμάντα 65  
 κρατήρες 68  
 κρούνα 79  
 κρουνίτσα 79  
 κρυβηστήρια 114  
 Κρυταίμοι 37  
 Κυριτική Ν. Πέτρου 65  
 κύρ Βούλκο 10  
 κύρ Κωνσταντινείδος 10  
 κύρ Ἀθανάσις Κασάμπογλου 10  
 κύρ Χατζή Πάππου 10  
 κύρ Χατζή Δήμος 10  
 κύρ Χατζή Ζάχος 10  
 κύρ Δημήτριος Μπέγλης 10  
 κυρά Μελάχρω 16  
 κύρ Χατζή Ἀναστάσιος 12, 13  
 κύρ Χατζή Χρυσόσκουλος 12  
 κύρ Χατζή Μαυρουδής 12  
 κυρίου Ἰωαννικίου 34  
 κύρ Νικηφόρος Φιλιππουπόλεως 53  
 κύρ Δροσινός 10  
 κύρ Χατζή Δήμος 10  
 Κυρίτση Χριστόδουλος 10  
 κύρ Χριστόφορος μητροπ. Μεσημβρίας  
 και ἑξαρχος Μαύρης Θαλάσσης  
 κύρ Δημήτρι 10  
 Κυπριανός 8  
 Κυρίτσης Χριστοδουλάκος 10  
 κυνείν 33  
 Κυριακής Χρ. 150  
 Κύρκος Ν. 150  
 Κύρκος Κύρκου 149  
 Κωλαροχαρδόγλου 15  
 Κωνστ. Καρατζάς 366  
 Κωνσταντίνος Τερζόγλου 10  
 Κωνσταντίνος Σακελλάριος 8  
 Κωνσταντίνος Σανίδογλους 11  
 Κωνσταντίνος Αηχανατζόγλου  
 Κωνσταντίνος Πέγκου 34  
 Κωνσταντίνος Ἀρίκογλου 28  
 Κωνσταντίνος Μήτκογλου 29  
 Κωνσταντίνος Κεντινένογλου 14  
 Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος 344  
 Κωστάκη Μήτκογλου 28  
 κωφάλλος 69  
 λαβίδα ἀργυρά 8  
 λαγόχειλος 69  
 Λαγκερού 27  
 λαγογέρ' 86  
 λάδι πουλά 126  
 ἄλάτ' 203  
 λάτσι 180  
 Λαηδή-μαλαηδή 117  
 λαλητάδες 37  
 λαμπαδάριος 34, 59  
 Λαμβριώτη 14  
 λανάρια 88  
 λαπατίτ' 86  
 λαπατάς 102  
 Λάσκος 12  
 λάχνισμα 108  
 λάψε 187  
 λεγμοσύνη 29  
 λεδοβολιά 130  
 Λεμονιά Νταή 179  
 λεμονοβύζια 104  
 Λένκα 99  
 λετριγιό 173  
 λεχω 167  
 λεγκέρια 7, 18  
 Λέων ΣΤ' 345, 347  
 Λέων Γραμματικὸς 343, 350  
 Λέων αυτοκράτωρ 342  
 λιανώματα 27  
 Lindgrandi 841  
 λογιάντ' 200  
 λόντζια 25, 38  
 λογάριαση 17  
 λόγχη 93  
 Lucignan S. 340  
 λουλλάς 25  
 λούνες 77  
 λούρος δμφαλοῦ 75  
 λούσιμο 75  
 λοχεια 72  
 λύκος 115  
 Λύκαστος πρωτοσπαθάριος 5  
 λυμάτια 200  
 λυρωτής 92  
 λωνίσσατε 168  
 Μάγιστρος Λέων 356  
 μαγγανεία 67  
 μάτζαλι 364  
 μαδία (ἀντι ἄσπρα) 46, 49, 65  
 μαθητής 92  
 Μακάριος 37  
 μακαργεία 25, 161  
 μακάτια 157  
 μακροβιότης 80  
 Μάλαμα 364  
 μαλλιά 77  
 Μαλιτζής Νικ. 153, 154  
 μαρά 79  
 Μαρμέλης Γ. 365  
 μαννίτσα 155  
 μαντάγερε 171  
 μαντατισαούσ' 171  
 μαντέμ' 148  
 μαντιές 166  
 Μαντρατζίκ 150  
 Μανωλάκης 18  
 μάου μάου 106  
 μαργαρίτα 127  
 μαργέλια 97  
 μαρέ 99  
 Μαρία Τσακμάκη 179  
 μαργελεμένος 180

- Μαρμαρά (Προκόνησος) 95  
 μάστερος 47  
 Μαρτινέλλης Γ. 150  
 μαρτυρικά 82  
 μασάντρα 205  
 μάστορ Σταυρίτσα 54  
 Μάστορ Βέλτσος 27  
 Μάστορ Θανάσης 11  
 Μάστορας Ἡλτσος 12  
 μαστορισιά 17  
 Ματθαῖσα Κατακουζηνῆ Παλαιολογίνα 10  
 Μάνιτσα 150  
 Ματίτσας Βασιλικός 150  
 Μαῦρο Τζά 148  
 Μαυριανός 180  
 Μαυρουδὴ Μαντραζόγλου 211  
 μάχανδαι 211  
 μεβλεχανέ 37  
 μεγαλοπεφτιάτικο 164  
 μεντέρι 65  
 Μεσολόγγι 153  
 Μετρηνοὶ 89  
 Μετρῶν καὶ Ἀθῶρων 66  
 μεχημεῖ χισμεῖ 38  
 μεχημεῖς 65  
 Μήτρου Καρπουζάκογλου 48  
 Μήτσογλου 35  
 μιβλιχανές 65  
 μικροκανακέρη 162  
 Μιρτζάνη 21  
 μισάλια 12  
 μισάλες 12  
 Μιχάλης Λιοῦτε 45  
 Μιχάλ Ἀσάνης 7  
 Μιχάλης 10  
 Μιχαλάκης Μπουρνάτζη 53  
 μιχλούζηδες 60  
 μοῖρες 76  
 Μολά 51  
 μολαρᾶν 37  
 Μόλιουφ 45  
 Μολυδάβας 38  
 Μολτάβα 25  
 μοναφίκια 171  
 μονόφθαλμος 69  
 μοναχογιὸς 66  
 μοντοσκαέδες 58  
 Μονὴ Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης 8  
 Μονάχο δέντρο 148  
 μονογράφημα 5  
 Μοραῖτης 26  
 μόρτηδες 40  
 μόσκιζε 163  
 μουκατά 13, 135  
 μουμ-παρασί 34, 37  
 μουμτζή 26  
 Μούντζινο 150  
 Μουριᾶς (μάστορ) 188  
 Μουριάδης Λεωνίδας 150  
 Μουρτάτ 147  
 Μουρντατιανοὶ 148  
 Μούρτο 157  
 Μουπικός 342  
 μουχάνια 155  
 Μπάζκοβου 23  
 μπακαμιά 39  
 Μπακατούρης 173  
 μπάμπω Ράτω 18  
 μπαξίσο 158  
 μπαρεντίω 206  
 μπαρμπάδες 89  
 Μπατζιά Κυριάκου Νικόλα 59  
 μπατάλικα (ὁμολογία) 50  
 Μπακούνη 32  
 μπαργιάκια 32  
 μπαργιάμ ἀγασί 33  
 Μπατζικόβου 34  
 μπατσάκ 200  
 μπαχτσεβάνης 124  
 μπαχτσεδέδες 103  
 μειλίικια 38  
 Μπιλάσιτσα 32  
 Μπένταδες 152  
 περεκετ μαξούλ 166  
 περπερζίω 141  
 περμπέρη 141  
 πιμπέλες 157  
 πίνρντιμιο 119  
 πλικόπλο 148  
 πολλάντισε 189  
 Μποσταντζή Μπασής 338  
 μποπινάκια 160  
 μπουρμπουτσέλ 163  
 Μπουσά 29  
 μπρασσοβάνια 36  
 Μπουλκούρογλου Ἀθ. Κων/νου 47  
 μπροστε 155  
 μρούνα 115  
 μσάντρα 73  
 μυγισατήρ 96, 100  
 μύθαρως 104  
 μυρωδιά 68  
 ναζίρη 28  
 Ναζίρ αγά Κατζή Μουσταφά 37  
 Νάντινε 45  
 Νά καριόλα 108  
 ναλμπικιά 41  
 ναλπάνια τρανά καὶ μισιακά 12  
 νάνι 104  
 Ναντιρ αγά Κατζή Μουσταφά 36  
 νάρχου τσελεμπή 15  
 νεγγάσει 190  
 γενέ 183  
 Νένους Περνταροσίτζης 25  
 νεπλίστηκε 192  
 νερουντζιά 39  
 νέτα 41  
 νευτιά (τά) 36  
 νευτι 39  
 νιφακά 65

νημόρια 161  
 νημόσυνα 173  
 νί 163  
 Νιάδα 146  
 Νικηφόρος Φωκᾶς 345, 346, 356  
 Νικηφόρον Σκίβολου 29  
 Νικήτας Σκληρός 344  
 Νικόλας Μαλιτέζης 148  
 Νικόλα Βούλκου 34  
 Νικόλα Σανταλόλου 29  
 Νικολ. Κ. Κυρτζίκη 44  
 Νιχωρίται 89  
 νοματοί 148  
 νουνίζω 171  
 νουνός 172  
 νιτάλ' 163  
 νιαβουλέλλ' 162  
 Ντάροβα 150  
 νταμκίν' 171  
 ντελήδες 29  
 Ντερβενλήδες 23, 24  
 Ντερβίς μπέη 38  
 Ντερμέντερι 32  
 Ντίκωφ 149  
 Ντοάν Χισάν 150  
 Ντόμπρη 45  
 ντουναμιά μπαξίσι 36  
 Ντοῦρ (στέκα) 170  
 ντουρβάς 172  
 νυχτοπάτημα τσαλαπάτημα 76  
 νυχτοπατιέται 76  
 ξασάο (πανι) 182  
 Ξαστερνοί 89  
 Ξεστρεμιά 364  
 Ξαφενιώ 170  
 Ξέβα 168  
 Ξεμιτάγω 79  
 Ξεμάτιασμα 78  
 Ξενοκράτης 151  
 Ξενοκράτειο 153  
 Ξόμπλι 185  
 Ξύδι 93  
 Ξυλάκι 121  
 Ξύλω 92  
 ὀβριγιό 86  
 ὀδοντοφυΐα 77  
 ὀλμάμ 88  
 ὀλούρουμ 88  
 ὄνομα 82  
 ὄνυχες 77  
 ὀμάδες 122  
 ὀξάργκα 201  
 ὀπωχός 27  
 ὀράρια 8  
 ὀρειά 364  
 ὀσταμπασί τοῦ γρίζου 27, 65  
 οὔρανός 92  
 Οὔρκάρι 366  
 οὔρολα 87  
 Οὔστακλής I. 58, 60

Πά 200  
 πάγημα 41  
 πάγισον 100  
 Παζαρτζίκι 37  
 παιδεῖες 30  
 παιδεμμα 30  
 παιδίμα 33  
 παιδί τῆς Κάνους 26  
 παιδιαί 106  
 παϊράνια 366  
 παλαβών  
 παλαμάκια 107  
 πάλη 129  
 παλιοχορμύδες 89  
 Παναγία τῶν Κρυστίμων 37  
 Παναγιά 146  
 Παναγιώτα 181  
 Παναγιωτάκης Δημ. 150  
 πανάδων 36, 39  
 Παναγιώτη Παπαγιουβάννη 35  
 Παναγία Φανερωμένη 38  
 Πανέγια 172  
 πάνδρευσεν 29  
 πανδριεύαν 29  
 Παντιπανά 23  
 Πάντζιος 10  
 Παντόρα 177  
 παπά 'Αγάπιος 26  
 Παπά Σεραφεῖμ 65  
 Παπάζογλους Κυρίτης  
 παπά κύρ Κωνσταντῖνος 10  
 Παπακωνσταντῖνο 30  
 Παπαμανόλι 31  
 Παπαγονῆ 99  
 παπί 104  
 Παπίτσα 32  
 παπιτσάκ' 116  
 παρουσία 30  
 πᾶσι 148  
 πασκαλήδες 11  
 πάσπαλη 180  
 παραλογές 135  
 πάρθησαν 37  
 παραμάνα 76  
 Πασκαλής 13  
 Πασκάνι 366  
 πασιά-πασιά 99  
 πατσούρα 82  
 Πατρίκιον Εἰστάθιον 344  
 Πατσινάκαν 348  
 Παῦλος Τζόνε 33  
 Παύλης Τζάνης 38  
 Παύλη 29  
 Παύλης Τζόνα  
 Παυλίτσι 146  
 περγάζω 181  
 Πέγιου 45  
 Πέγκου 39  
 πέλεμο 202  
 πέντος 15

- περικόφτ' 198  
 περκουζάρι 13  
 περπάτημα 79  
 Πέτρος Κωνσταντίνου 39  
 Πέτρος Τόνιο 47  
 πετεινός 110  
 Πέτρος Σταΐνου 50  
 πίσθος 104  
 Πιλᾶτος 93  
 Πινακά 149  
 πινακωτή 125  
 πιοτί (ψήθηκε) 118  
 πιτεράδες 164  
 Πιτεροδευτέρη 163  
 πίτερα 104  
 πίσωμα 35  
 Πλαγιανοί 89  
 πλεμάτια 200  
 πλήροσι 22  
 Πλιάκα 38  
 πλογήθηκε 180  
 πνευματικόν τέκνον 355  
 Πόγιου 28  
 ποδαράκια 106  
 ποδεάς 8  
 πολείτο 198  
 πολίτικος 89  
 Πολιτογλου Ἀθαν. Γεωργίου 47  
 ποίσοιμ' 155, 203  
 Πόλκε 171  
 πόμνασι 201  
 πόριαξε 169  
 Πορδία 150  
 Πόρτο Λάγο 145  
 πόσα ; 126  
 ποτίζουν 92  
 ποτοῦρι 40  
 ποτούρια 148  
 πόψα 198  
 Πουλίν' 364  
 Ποῦον 27  
 Πουτούρογλου 13  
 πρασιοβάνια 39  
 πριμικύριον 38  
 προγονός 10  
 προιχάλι 11  
 Πρόμακος Γ. 63, 65  
 Προμακίους 58  
 ποχιζάς 65  
 προβιές (βροσίγιες) 164  
 προγνώσις γέννας 70  
 Προκόπιος Κρηνίτης 343  
 Προποντίς 95  
 προσκαλιστήρια 159  
 πρωτογόνατου 168  
 πρωτόσκολους 93  
 πρωτοσπαθάριος Κρηνίτης Ἀγορᾶς 6  
 πύρωμα 163  
 Ραγουσαίος 37  
 ραιβσοκελής 69  
 ρακή 35  
 ράματα 32  
 Ράτουφ 45  
 ραφτακατζήδες 45  
 ραχιτικός 69  
 ρέγκι 65  
 ρέσι 92  
 ρέκο-πρέκκο 88  
 ρετανίδες 89  
 ρεπεσέ 200  
 ρεσπέροκο 152  
 ρέστον 32  
 ρέχκε 203  
 ροβύθωρος 104  
 ρόγα 11, 24, 26  
 Ροκοκού 170  
 ροκοπάτια 76  
 ροπούσσι 163  
 Ρουσίδα 146  
 ρουφέτι 9  
 Ρωμαίος 93  
 ραβαϊ σεβαγι 26, 37, 65  
 Σαβαχτιανή 118  
 σαγίττα 111  
 σαϊρακτάρην 40  
 Σακά-Μπουνόρ 146  
 σακάττιστα 29  
 Σακελλίων παπᾶ Ἰωάνν, 8  
 σακούλα 13  
 σαλβάρι 26, 31  
 σάλδος 23, 65  
 σαλταμόρκα 171  
 Σαμάκοβο 145  
 σαμακοβιά (μύλος) 148  
 Σαμακοβιανοί 145  
 Σαμοκοβλήδες 145  
 Σαμουήλ (Φιλιππουπόλεως) 50  
 Σαμουράτορογλους 49  
 σαμχανᾶ ἄχιτσοί 26  
 σαμχανέν 37  
 σανδάλι ποχιζιάν 28  
 σανιά 35  
 σαντοριζή 37  
 Σάπ' μπλετάν 171  
 σαρανταλείτουρο 161  
 Σαραντάμερο 85  
 σαραντισμός 74  
 σαραστήρη 31  
 Σαραφίδης Ἐκτωρ 153  
 σαραχτάρης 28, 65  
 σαριγιατάρη 32  
 σαρίκια 148  
 σαχάνια 10, 26  
 σαχμανᾶ 31  
 σβόλια 155  
 σεγμένι 28  
 Σεγμενιώτας 29  
 σεϊμένηδες 163  
 σελιμές 51  
 σηκωμός 146

σήκωμα λεχούνας 78  
 σημεῖον 31  
 σιγρὸν 209  
 σιῶν κεχαγιά 21 65  
 Σίμος 69  
 Σιναΐτη 30  
 Sir Henry Blant 338  
 Σισμάνωφ 149  
 Σιτζητανόουλου 19  
 σιτζίλι 28  
 σκαμνάκια 119  
 Σκεπαστό 188  
 σκεπός 173  
 Σκεύου Ζερβοῦ 154  
 σκοινένιο τριόδ' 128  
 σκορδορομαθιές 164  
 σκοτωροὶ 146  
 σκουφι 104  
 Σκυλίτσης 342  
 Slatarski B. 341  
 Σλήβνου 60  
 Σμαράγδα 40  
 Σμιῆξη 146  
 Σοντάλιος τοῦ Ρεώργι 40  
 Σόποι 34  
 Σοποταλήδες 24  
 Σοργᾶ 149  
 Σορέα 38  
 σόσκερες 102  
 Σουλτάνος Σελίμ 337  
 σούμμα 14  
 σουνέτ 51  
 σούρτζε 170  
 σοφρά 163  
 Σπάσος 12  
 σπιτάλια 35  
 Στάβρης τοῦ Μήτσου Καρπουζάκο-  
 γλου 48  
 Σταμάτης 81  
 Στά μάτια 69  
 Στανίμαχον 28  
 Σταντσίδης Γεώργιος 65  
 Στάντισιος Ἰωάννης 58  
 σταρακούκια 77  
 στά δερκαίρα 97  
 Σταυράκιος Κοσμάς 342  
 Σταύρις Χ' Τάσιου 33  
 Σταυρίτσα Μήτσου Καρπουζάκογλου  
 49, 50  
 Σταυρό 146  
 Σταυρούπολη τοῦ Νέστου 150  
 στείρα 61  
 στενά 97  
 Στεργιανή 81  
 Στέργιος 10, 81  
 Στή Σύρβηπου τῆ μαντινιά 150  
 Στογιάννος Θεοδόρου 51  
 Στογιάννος Καροτζᾶ 57  
 Στογιάννης Γκένου 34  
 Στόγιος 11

Στοῖλας 34  
 Στόιτισον 45  
 Στόιτισο Φίλο 45  
 στοιχοῦν 36  
 Στό Μαυροτζᾶ 148  
 στό σμάδ' 12  
 στοβολοαίτης 69  
 Στραντζα 146  
 Στραντζιώται 89  
 Στρατής Κάσταγλης 12  
 Στριγκλάκ' 79  
 Στυλιανός Ζαούτζας 342  
 Συλίτσια 347  
 Συμεόν 341, 343, 345, 346, 347, 348  
 350, 351, 352  
 Συμόγιορτα 69  
 σύναξις (μαστορειῶν) 55  
 συνιβαστικά 200  
 συνιβασμένη 157  
 συντηχαίνου 181  
 σφαλάσσοι 86  
 σφέκι 110  
 Σφιτόνα 111  
 σφουρίδ' 110  
 Σχοινιά (Τζαμπάξ-τσιφλικ) 145  
 Σωζόπολης 142  
 τὰ 155  
 tabari 359, 361, 362  
 τάγισμα 78  
 ταγαρτζίκι 95  
 ταιράκια 116  
 ταλέρια 203  
 ταλιάν' 206  
 ταλιατζής 206  
 ταλιατζήδες 197  
 τὰμ τιριρί 105  
 τὰματα 160  
 ταμπάκηδες 37  
 ταμπλάδες 105  
 Τάταρης 187  
 παρακλιά 364  
 τασιακμάν 45  
 τάστανα 106  
 τὰ τούρκικα 28  
 ταυτζή 29  
 ταχταρισματα 103  
 ταψί 158  
 τεσκερές 65  
 τεσλίμ 65  
 τεστιρλίκι 21  
 τεστιριου 35  
 τεσλίμι 26  
 τεστίρι 14, 37  
 τεστίρι τῶν ραφάδων 28  
 τετέλεστα 92  
 Τετράδ' 93  
 τζαλιμᾶ 40  
 τζαλιμάς 65  
 τζαμάλα 102  
 τζάμαλη 102



- Τζαρίτος Γ. 150  
 Τζάρετος Κ. 150  
 Τζελεπ-άγα 28  
 τζιτζιρα 168  
 τζιτζιά 35  
 τζαούσης Μαστρο-Θανάσης 105  
 τζιαούσης 11  
 Τζοχερά 105  
 τζονγάλα 100  
 τζούπα 23  
 τής μέσης 27  
 τί γλέπ'ς 114  
 Τόκας 15  
 τὸ κακὸ τὸ γαῖμα 77  
 τὸ κακὸ μάτι 78  
 Τόντορι Κόγιου 47  
 τόπι 128  
 τόπι (σφαῖρα) 111  
 τοπιτζήδες 36  
 τὸ πουλί 107  
 τοπωνύμια 195  
 Thompson Ch. 339  
 τοῦ ἄρδου 13  
 τουπανά 104  
 τοῦ Πόγου 27  
 τουπήδες 32  
 τ' παπᾶ τᾶλογα 112  
 Τρακλατζίκ (κουτρουβάλες) 118  
 τραχανό 103  
 τρελλός 69  
 τριάντα ἔξ ἀδρέφια 66  
 Τριαντάφυλλος Π. 373  
 τρίδυμα 67  
 τρίχωμα 69  
 Τρουλλιανούς 171  
 Τρουλιὰ 171  
 τρουπτζή 23  
 τροφίματα 203  
 Τρύφος 41  
 Τσακηλιώται 89  
 τσαλαπατιέται 76  
 τσαλαπάτημα 74  
 τσαλαπατημέν' 75  
 Τσολούκι 121  
 Τσαμπᾶξ 154  
 τσαούσης Κώστας 13  
 τσάτζαλα 26  
 Τσεκμετζελιώται 89  
 Τσελεμπή Γιαννάκι 89  
 τσηράκια 36  
 τσιαροστλήδες 14  
 τσίντσιροι-μίντσιροι 82  
 τσίμ-τσιμ 107  
 τσ' Παναγίας τὸ τραπέζ' 72  
 τσίπε 45  
 τσιρούνικες 48  
 τσιτσι 79  
 Τσόρλο 157  
 τσαγιρέλλα 193  
 τσαῖρια 164  
 τσεβρέδες 163  
 τσεραπιά (ἀχλαδιά) 163  
 τσιλέδες 364  
 τσιπλιάτσες 166  
 τσορματζήδες 148  
 τσουτσουρίκα 164  
 τσομπούσ' 204  
 τσουκαλάκια 116  
 τυφλοπόντικας 114  
 τῶ Βαγιῶ 101  
 ὑπὸ λίθον 92  
 ὕρευς 25  
 ὑφάδια 364  
 φαγάς 87  
 φακιόλια 185  
 φαμελίδικα 34  
 φαμελλάδικο 50  
 Φανασακρηνοὶ 89  
 φανάρια 17  
 φάντωμα 97  
 φάσκιωμα 75  
 φελόνι 38  
 φερμάνι τοῦ χᾶτι σερίφι 28  
 Φῆκα 173  
 Φίλιππα Ἀποστόλου 53, 54  
 φιλειὰ 9  
 Φιλιππούπολιν 37  
 φιλοπατρία 89  
 Φίτος Κ. 150  
 φαίρωσε 200  
 φλουριά ματζάρικα 12  
 φούσκες 112  
 φραγκορράφτες 96  
 φροκαλίδια 163  
 Φρυδᾶς Γ. 150  
 Φρυδᾶς Δ. 150  
 φτήνου 181  
 φτιασίδι 190  
 φτωχοκαλόγερος 186  
 φύλακες 92  
 φύλαμα τσ' λεχούνας 72  
 φωτιάς 93  
 Φωτεινὴ Βασίλισσα 37  
 Φωτεινὴ Ξενοκράτη 164  
 φωτίκι 83  
 Χάζαροι 343  
 χαλί 12  
 Χαμοκοβίου 154  
 χαμᾶρ (λουτροῦς) 118  
 Χάμερ 337  
 χαμοῦτσες 86  
 χάνδρες 113  
 χαροτσῆ-μιασῆ 52  
 χαρτάκια 109  
 χαρτᾶς μπισι 65  
 Χαρτζῆς 65  
 χαρτζοχόρι 65  
 χαρτζοχάρτια 31, 50  
 χασνεδιάρες 65  
 χασνέδων 24

- χασούρα 50, 52, 55  
 Κατζή Νένου Ράιτου 64  
 Κατζηγιαννάκης 66  
 κατζήδικες πέτρες 71  
 Κατζή Παύλης Τζόνη 48  
 Κατζή Θεοδωρής Νεμιάγκα 50  
 Κατζή Νένος Τουρνής 50  
 Κατζή Σλαύη Στόγιου 51  
 Κατζή Βέλιου Θεοδώρου 64  
 Κακή πασά 29  
 Κατζή-Κανάκι 31  
 Κατζή 'Απτολά 31  
 Κατζή Πέτρου 32  
 Κατζή Σουλγιμάνι Χαντζή 33  
 Κατζή Κυριάκος Μελκόν 33, 34, 37,  
 38, 43, 44  
 Κατζή Γιώργη Γάτογλου 33  
 Κατζή 'Ελενίτσας 35  
 Κατζή 'Αντώνι Νεντέλτσου 35  
 Κατζή Πετρονίου 45  
 Κατζή Παύλης Τζόνη 47  
 Κατζή 'Αθ. Κωνσταντίνου Βουλγούρο-  
 γλου 48  
 Κατζή Γιαννάκι 28  
 Κατζή Γεώργι Οξζούν Γιωβάνογλου 28  
 Κατζή Κυριάκου 28  
 Κατζή Τάσου τὸν τζιαούση 28  
 Κατζή Αἴμος 10  
 Κατζή Πέτρος 12  
 κατζή 199  
 Κατζή Δούκας 10  
 κατζηδήμος 9  
 Κατζή Νικηφόρος τοῦ Κατζή Κων-  
 σταντίνου 10  
 Κατζή Δημητράκις Μαυρουδόγλου 10  
 Κατζή Θανάσι Κεντιτένογλου 15  
 Κατζή Κωνσταντίνος Καρύδας 16  
 Κατζή Μαυρουδῆ 16  
 Κατζή Τόλους Ντεμιρτζόπουλος 17  
 Κατζή Στογιάννη 19  
 Κατζή Δημήτρης Τακιατζές 19  
 Κατζή Χριστόδ. Ντεμιρτζόγλου 18, 19  
 Κατζή 'Αθανάσι Χαλεπλής 21  
 Κατζή Γιοβαννής Γκένου 25  
 Κατζή Γιοβαννή Σάββα 25  
 Κατζή Θεοδωρής Νιμιάγκας 25  
 Κατζή Παύλη 25  
 Κατζή Γιοβαννής Κοϊματζόγλου 25  
 Κατζή Στογιτίου 27  
 Κατζή Γιώργη Ράτογλου 127  
 Κατζή 'Αναστάση Χαλεπλή 27  
 χιλιοκαλό 137  
 χισμετλήδες 28  
 χιρκάς 49  
 χλεμπόνες 89  
 χλοισμένα 164  
 Χοιροσφακίτης Δ. 349, 350, 351, 377  
 χοκιμάτ 48  
 χοκιμάτ' (δεκαστήριο) 170  
 χουρντάς 154  
 Χουμουζιάδης Καλλισθένης 66  
 Χουσεΐν μπέη 27  
 Χρήστου Κουϊμτζή 27  
 Χρήστος τοῦ Γραμματικοῦ 10  
 Χρήστος τῆς Πώγινας 49  
 Χριστοδούλου Τόκα 16  
 Χριστόδουλον τὸν Οἰκονόμου 16  
 Χριστόδουλος Παπαζόλου 16  
 Χριστόδουλος Τιφτικτζής 55  
 Χριστόδουλος Νεκιαχτζόγλου 51  
 Χριστόδουλος Νακαχτζή 49  
 Χρυσή Φυτλά 156  
 χρυσό δοντάκι 80  
 χρυσοπεριστέρα 159  
 χρυσοσκληβοιρκές καὶ ἀήρ 8  
 χαλός 69  
 χωριανός 147  
 χωριάτκα 89  
 ψάλλατε 92  
 ψαράδες 89  
 ψήφες 113  
 ψυχοπαίδι 80

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

## α) Κατὰ συγγραφεῖς

- Μυρτ. Κ. Ἀποστολίδου*, Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλίππουπόλει ἑσναφίου τῶν ἀμπα-  
τῆδων.
- Φοῖβου Δέλφη*, Ὁ Ραφτόπουλος Ἰωσήφ.
- Μαρίας Ν. Ἰωαννίδου*, Τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι καὶ οἱ σύγχρονες Θρακικὲς συλλογές.
- Γ. Τ. Κόλια*, Ἡ παρὰ τὸ Βουλγαρόφυγον μάχη.
- Μ. Κωνσταντινίδου*, Ἐπιγραφαὶ Μεσημβρίας χριστιανικῆς ἐποχῆς.
- Ν. Κωνσταντοπούλου*, Λύκαστος πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγὸς Μακεδονίας.
- Δ. Πετροπούλου*, Λαογραφικὰ Σαμοκοβίου Ἄν. Θράκης.
- Ἀχιλλ. Θ. Σαμοθράκη*, Λεξικὸν γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν τῆς Θράκης.
- Καλλ. Χουρμουζιάδου*, Τὸ παιδίον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν Μετρῶν καὶ Ἀθύρων.
- Διευθύνσεως*, Σημειώματα, Μνημόσυνα, Εὐρετήριον

## β) Καθ' ἑλὴν

- Ἀρχαιολογικά*, Ἐπιγραφαὶ Μεσημβρίας Χριστιανικῆς ἐποχῆς 7—9 (Μ. Κωνσταντινίδου).
- Ἄσματα*, Παιδικὰ ἄσματα σ. 91—103, νανουρίσματα καὶ ταχταρίσματα σ. 103—106 (Καλλ. Χουρμουζιάδου). Δίστιχα σ. 176—178. Τραγοῦδια Σαμοκοβιανὰ σ. 178—194 (Δ. Πετροπούλου).
- Γλωσσικά*, Παιδικὸν λεξιλόγιον σ. 131—133 (Καλλ. Χουρμουζιάδου). Φωνητικὲς καὶ γραμματικὲς παρατηρήσεις ἐπὶ Σαμόκοβο, γλωσσικὸν ἰδίωμα σ. 195—197. Γλωσσάριον Σαμοκοβιανὸν 212—223 (Δ. Πετροπούλου).
- Ἱστορικά*, Λύκαστος πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγὸς Μακεδονίας σ. 5—6 (Ν. Κωνσταντοπούλου). Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλίππουπόλει ἑσναφίου τῶν ἀμπατῆδων σ. 9—65 (Μ. Ἀποστολίδου). Λεξικὸν γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν τῆς Θράκης σ. 225—336 (Ἀχιλλ. Σαμοθράκη). Ἡ παρὰ τὸ Βουλγαρόφυγον μάχη σ. 341—362 (Γ. Τ. Κόλια). Τὸ Σαμόκοβο σ. 145—150 (Δ. Πετροπούλου). Περιηγήσεις σ. 337—340 (Α. Ἄν. Σταμούλη).
- Λαογραφικά*, Τὸ τραγοῦδι ἐπὶ τῆς Θράκης σ. 134—144 (Μ. Χ. Ἰωαννίδου). Τὸ παιδίον εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν Μετρῶν. Πρόλογος σ. 66—67, ἐγκυμοσύνη σ. 68—71, γέννησις σ. 70—72, λοχεῖα 72—75, φροντίδες διὰ τὸ νεογνὸν σ. 75—81, βάπτισμα σ. 81—84, ἀνατροφή σ. 84—90, σχολικά σ. 90—95, ἐπαγγελματικὰ μαθητικά σ. 95—98, παιδιὰ σ. 106—109, παιγνίδια μαιρακίων σ. 109—129, ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα σ. 129—131 (Καλλ. Χουρμουζιάδου). Μῦθος ἀρκοῦδας σ. 151, ἔθιμα σ. 153—167. λαϊκὲς πίστεις, προλήψεις, Δεισιδαιμονίαι σ. 167—169, γητιεῖς, κατάρες σ. 169, ὄσνεῖα σ. 169—174, παροιμίαι σ. 174—175, ἀνίγματα σ. 175—176, ὀνόματα, τοπωνύμια, ἐπωνύμια σ. 194—195, μῦθοι σ. 197—201, παραμῦθια σ. 202—211 (Πετροπούλου Δ.).
- Μνημόσυνα* διάφορα σ. 367—372 (Διεύθυνσις). Ἰωσήφ Ραφτόπουλος σ. 373—380 (Φοῖβου Δέλφη).
- Σημειώματα*, Τ' ἀναστενάγια σ. 365—367 (Ν. Σβορώνου).

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

---

Κ. Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ : Λύκαστος πρωτοσπαθάρης καὶ στρατηγὸς Μακεδονίας . . . . .	Σελ. 5— 6
Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ : Ἐπιγραφαὶ Μεσημβρίας Χριστιανι- κῆς ἐποχῆς . . . . .	» 7— 8
Κ. Μ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ : Τὰ Ἄρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἔσναφιου τῶν Ἄμπατζήδων . . . . .	» 9— 65
† ΚΑΛΛ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ : Τὸ παιδίον εἰς τὴν ἐκκλησια- στικὴν ἐπαρχίαν Μετρῶν καὶ Ἀθύρων τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης . . . . .	» 66—133
ΜΑΡΙΑΣ Χ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ : Τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι καὶ οἱ σύγ- χρονες Θρακικὲς συλλογές . . . . .	» 134—144
ΔΗΜ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ : Λαογραφικὰ Σαμοκοβίου Ἀνατ. Θράκης . . . . .	» 145—223
ΑΧΙΛΛΕΩΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ : Λεξικὸν γεωγραφικῶν καὶ ἱστορικῶν τῆς Θράκης . . . . .	» 225—336
ΑΝΤ. Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗ : Περιηγήσεις . . . . .	» 337—440
Γ. Τ. ΚΟΛΙΑ : Ἡ παρὰ τὸ Βουλγαρόφυγον μάχη . . . . .	» 341—362
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ : Σημειώματα . . . . .	» 363—366
» Μνημόσυνα . . . . .	» 367—372
ΦΟΙΒΟΥ ΔΕΛΦΗ : Ὁ Ἰωσήφ Ραφτόπουλος . . . . .	» 373—380
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ : . . . . .	» 381—392

---

ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ  
ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

ΤΟΜΟΙ ΕΠΤΑ : άδετοι Δρ 1.300  
δεμένοι » 1.500

---

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ  
ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Θρακικές Ήθoγραφίες τ. πέντε ανά Τουρκεμένη έξηντλημένο	Δρ.	50
Χαμένοι Κόσμοι (1940)	»	75
Τά Περασμένα στη Θράκη (1939)	»	50
Χριστούγεννα στη Θράκη (1938)	»	50
Πασχαλιά στη Θράκη (1937)	»	50

---

Λίαν προσεχώς : ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΝ ΧΡΗΣΤΟΥ ΤΣΟΥΝΤΑ επίμε-  
τρον τοῦ ΣΤ' τόμου, τῆ συνεργασία τῶν έξοχωτέρων ἀρχαιολόγων  
τοῦ κόσμου καί τῶν ἐκλεκτῶν μαθητῶν του.

